

שבוע פרשת לך-לך

(22 – 28 October 17)

ב' – ח' מרחשון תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵינוּ,
וְצִאֲצֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבָדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל לִבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לַרְעָד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדוש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכה "לח") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך "לחדר ובית של צדקה".

קמז.

שבוים גדולים לחקדושי-ברוך-הוא וחיאך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר לחשוב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִתְהַלַּח אֲנִי לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג אֶפְפֹּנִי | חֲבַל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצֵא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דְּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוֹי פֶּלֶא־הָאָדָם כֹּבֹב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּנֶאֱמַתְךָ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי: יז לֹךְ אֲזַבַּח וְכַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּהָ:

קיו.

מומור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כְּלִגְוִיִּם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֶמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּהָ:

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

27 – כלומר שיעור קטן, כשיעור שצריך המוכר להוסיף לקונה מעט
28 יותר מהמשקל ששילם עליו, שֶׁל עֵגֶל הָרִאשׁוֹן שעשו ישראל
29 במדבר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב לד) 'בַּיּוֹם פָּקְדִי וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם',
30 כלומר, 'בַּיּוֹם פָּקְדִי', בשעה שאעניש אותם על חטאים אחרים,
31 אוסיף לפקוד עליהם גם מעט מעון זה של חטא העגל.
32 אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, לְאַחַר עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה יְדוּתֹת מֵעַת שְׁחָטָא יִשְׂרָאֵל
33 בַּעֲגֵל שְׁבַמְדַּבְּרָא, כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן בַּעַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל
34 צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, נִגְבָּה פְּסוּק זֶה – הַתְקִיִּים הַפְסוּק 'וּבַיּוֹם פָּקְדִי
35 וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם', שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט א) 'וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ קוֹל גְּדוֹל
36 לְאָמֹר קְרְבוּ פְקֻדוֹת הָעִיר וַאֲשֵׁר כָּלִי מִשְׁחָתוֹ בְּיָדִי, וּפְסוּק זֶה נֶאֱמַר
37 עַל חוֹרְבֵן הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן, וּפִירוּשׁ הַלְשׁוֹן 'קְרְבוּ פְקֻדוֹת הָעִיר' הוּא
38 שֶׁהַתְקִיר הַיּוֹם שֶׁל קִיּוֹם הָעוֹשֶׁן 'בַּיּוֹם פָּקְדִי וּפְקַדְתִּי'.
39 הַגִּמְרָא מְמַשִּׁיכָה לְבָאֵר אֶת הַפְסוּקִים בַּעֲנִין יִרְבַּעַם: 'אַחֲרֵי הַדָּבָר
40 הַזֶּה לֹא שָׁב יִרְבָּעָם מִדָּרְכּוֹ הַדָּרֵךְ' (מלכים א' יג א), מֵאֵי 'אַחֲרֵי הַדָּבָר
41 הַזֶּה', אֲמַר רַבִּי אֲבָא, אַחֲרֵי שֶׁכְּבִיכּוֹל תַּפְשׁוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
42 לִירְבָּעָם בְּכִנְיָדוֹ, וְאֲמַר לוֹ, חֲזוּר בְּךָ מִחֲטָאִיךָ, וְאֲנִי וְאַתָּה וְכֵן יֵשִׁי נִמְיִיל
43 בְּנֵן עֲרֵן, כְּלוּמָר, תּוֹכּוּ לְקַבֵּל פְּנֵי הַשְׁכִּינָה, וְתִהְיֶה מִזִּיּוֹ הַשְׁכִּינָה, אֲמַר
44 לוֹ יִרְבַּעַם, מִי יֵלֵךְ בְּרֹאשׁ, אֲמַר לוֹ ה', בֵּן יֵשִׁי בְּרֹאשׁ וְאַתָּה אַחֲרָיו.
45 אֲמַר יִרְבַּעַם, אִי הָבִי לֹא בְּעֵינָא – אִם כֵּךְ, אִינִי רוֹצֵה בְּכֵךְ, וְלֹא
46 אֲחוֹזֵר בְּתֻשׁוֹבָה.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבי אבהו הוה רגיל דתהו קא דריש

היתה דרכו לדרוש בשלש מלכים האמורים במשנתנו (ז).

שאל להם חלק לעולם הבא. פעם אחת חלש – נעשה חולה, וקביל

עליה דלא דריש – קיבל על עצמו שלא לדרוש עוד בגנותם, אמנם

בין

1 (בן נבט) אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' וְהַחֲטִיִּים הָטָאָה גְדוּלָּה' מְבֹאֵרָת
2 הַגִּמְרָא אֶת הַלְשׁוֹן 'וַיִּדַּח יִרְבָּעָם', אֲמַר רַבִּי חֲנִינִי, בְּשֵׁתִי מְקָלוֹת
3 הַמִּתְיֹזוֹת זוֹ אֶת זוֹ – כְּאֵדָם הַמְּחֻזֵּק שְׁתֵּי מְקָלוֹת בְּשֵׁתִי יָדָיו, וּמְשַׁלֵּךְ
4 אֶת הָאֶחָד בְּאִוִּיר, וּבַעֲדוֹ בְּאִוִּיר מְכַוֵּה בְּמִקְלָהּ הַשְּׁנִי וּמְשַׁלֵּיכוֹ בְּכַךְ
5 לְמַרְחָק, כִּךְ יִרְבַּעַם הִדִּיחַ וְהִרְחִיק אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' בַּעַל
6 כְּרַחֵם, שְׁאֲמַר שְׁמִי שִׁיעֵלָה לְרַגְלִי יִהְיֶה, וְכַמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לַעֲלִיל.
7 אֲגַב יִרְבַּעַם שֶׁעָשָׂה שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב, מְבִיאָה הַגִּמְרָא מִימֵרוֹת
8 נֹסְפוֹת בַּעֲנִין הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר: נֶאֱמַר בַּפְסוּק (דברים
9 א כ), 'וְיָדִי וְהָב' אֲמַרְוּ דָּבִי רַבִּי וְנָאִי – בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נָאִי,
10 אֲמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבְלִי
11 בְּכַף וְהֵב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל בְּכַמּוֹת גְּדוּלָּה כֹּל כִּךְ עַד
12 שִׁיאֲמְרוּ דַּי, זֶהוּ שְׁנֵרִם לָהֶם לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב, מִשְׁלֵל לְמַה
13 הִדְּבַר דּוּמָה, אֵין אִרִּי דוּרִם וְנֹחֵם לְהַפְחִיד אֶת בַּעֲלֵי הַחַיִּים
14 הָאֲחֵרִים מִתּוֹךְ קוּפָה שֶׁל תְּבִין – כְּשִׁישׁ לוֹ רַק תְּבִין לְמֵאֲכֹלָה,
15 כִּיּוֹן שָׂאז הוּא רַעַב וְאִינוּ מִתְגַּאֵה עַל אֲחֵרִים, אֱלֵא מִתּוֹךְ קוּפָה
16 שֶׁל בֶּשֶׂר, שְׁמַתוֹךְ שׁוֹבַעוּ הוּא מִתְגַּאֵה עַל בַּעֲלֵי הַחַיִּים הָאֲחֵרִים
17 וְנֹחֵם עֲלֵיהֶם וְדוּרִסָם, וְכִךְ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים רַק כְּשִׁישׁ לָהֶם מִמּוֹן
18 רַב מִיָּדִי.

19 מִימְרָא נֹסֶפֶת: אֲמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, עַד זְמַנּוֹ שֶׁל יִרְבָּעָם, הָיוּ יִשְׂרָאֵל
20 'וּיֹנְקִים מִעֵגֶל אַחֲרֵי', כְּלוּמָר, נַעֲנֵשִׁים מִחֲמַת עֵגֶל אֶחָד שֶׁעָשָׂה
21 בְּמַדְבָּר בּוֹמֵן מֹשֶׁה רַבִּינוּ, מִכָּאֵן וְאַחֲרָיָה – לְאַחֲרֵי זְמַנּוֹ שֶׁל יִרְבַּעַם,
22 הָרִי הֵם 'וּיֹנְקִים' מִשְׁנֵים וּשְׁלִשָּׁה עֲגָלִים – מִשְׁנֵים שֶׁעָשָׂה יִרְבַּעַם,
23 וְשְׁלֹשָׁה, כְּלוּמָר הָעֵגֶל הַשְּׁלִישִׁי הוּא הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה בְּמַדְבָּר.
24 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מִימֵרוֹת נֹסְפוֹת בַּעֲנִין חֲטָא הָעֵגֶל: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק,
25 אֵין לָךְ כָּל פְּוִרְעָנוֹת וּפְוִרְעָנוֹת שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם עַל יִשְׂרָאֵל, אֵף שְׁבֹאָה
26 עַל חֲטָאִים אֲחֵרִים, שְׂאֵין בָּהּ אַחֲרֵי מַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּהִכְרַע לִימְרָא

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	ב) משניות – מסכת סוכה/ביצה
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז.....ג	ב) באור קהתי.....רכב
ג) מאמר ד"ה לך-לך גוי.....ג	כ) עין יעקב מסכת תענית.....רלא
ה) שבת פרשת לך-לך, ח' מרחשון ה'תשמ"ח.....ה	כז) מסכת סנהדרין עם ביאורים
ד) שיחת ש"פ בראשית, מברכים החודש מרחשון, התועדות ב', המשך לשמחת תורה ה'תשמ"י.....לא	מדף צח עד דף קד.....רלב
ה) שיחת ליל שמחת תורה ה'תשמ"ח.....יג	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ו) שיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ח.....כד	כז) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ז) שיחת שבת בראשית ה'תשמ"ח התועדות א'..לא	אדמו"ר הזקן.....רס
ח) שיחת שבת בראשית ה'תשמ"ח התועדות ב'...לט	כח) שולחן ערוך הלכות יום-טוב
ט) שיחת ליל ה' פרשת לך-לך, וא"ו מרחשון, התשמ"י.....נה	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רסא
י) משיחות ש"פ לך-לך, ח' מרחשון ה'תשמ"ח.....נט	כט) תורה אור
יא) שיחת ש"פ לך-לך, ח' מרחשון ה'תשמ"ח.....סו	אדמו"ר הזקן.....רסד
יב) לקוטי שיחות פרשת לך-לך כרך טו.....עד	ל) שערי תשובה
יג) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....עט	אדמו"ר האמצעי.....רסז
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך-לך.....פא	לא) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
טו) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת לך-לך.....פב	אדמו"ר ה"צמח צדק".....רסח
טז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך-לך.....קיב	לב) תורת שמואל תרל"ב
יז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת לך-לך.....קיג	אדמו"ר מוהר"ש.....רסח
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך-לך.....קכד	לג) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....קכז	אדמו"ר מוהרש"ב.....רסט
	לד) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
	אדמו"ר מוהר"צ.....רע
	לה) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק
	אדמו"ר מוהר"צ.....רעג
	לו) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהר"צ.....רעו

שיעורי רמב"ם

כ) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך-לך.....קל	לז) חומש לקריאה בציבור.....רעז
כא) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך-לך.....ר	לח) קריאה התורה למנחת שבת-קודש.....רפד
כב) – ספר המצוות לשבוע פרשת לך-לך.....ריח	לט) לוח זמנים לשבוע פרשת לך-לך.....רפו
כג) נביאים וכתובים	מ) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....רפז
ישעיה פרק מט-נ, איוב פרק לג.....רכ	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו:

1 לך-לך גו'¹, "מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"2 ומבאר בדרושי מאמרי החסידות של רבונתינו נשיאנו², אדמו"רי

3 חב"ד, על פסוק זה שני פירושים, כדלהלן.

4 פירוש אחד ששהליכה (לך-)

5 (לך) היא מלמעלה למטה,

6 כמבואר בתורת החסידות, בהתקרבות

7 של האדם לאלוקות שהיא התוכן

8 הפנימי של עבודת ה', יש שני אופנים

9 — על-ידי התעוררות מלמעלה, מצד

10 האלוקות, שיש לה השפעה על האדם

11 למטה או על-ידי התעוררות מלמעלה,

12 מצד האדם, המעוררת התקרבות אל

13 האדם מלמעלה, מצד האלוקות.

14 ובמאמרי החסידות על פסוק זה "לך"

15 "...לך" מבואר כי לפי פנימיות הדברים,

16 הליכה זו של אברהם אבינו מכילה את

17 שני העניינים, גם הליכה מלמעלה

18 למטה וגם הליכה מלמעלה למעלה,

19 והפירוש הראשון ב"לך לך" הוא

20 שמדובר בהליכה מלמעלה למטה,

21 וכמוכּוּן מזה שמבארים בקבלה

22 וחסידות את המשך הפסוק

23 "מארצך וממולדתך ומבית

24 אביך", שרומז על הספירות

25 עשר הספירות העליונות בסדר

26 מלמעלה למטה, כי 'מארצך'

27 הוא עניין הרצון, 'וממולדתך' הוא

28 עניין המוחין (חכמה, בינה ודעת) שהם

29 ה'מולידים' את המידות (כי ההתבוננות

30 במוח 'מולידה' את הרגש שבלב) ו'בית

31 אביך' הן המידות העלולות מהמוחין

32 (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד

33 מלכות) שלפני-זה לפי הפירוש

34 שהכתוב רומז לספירות כפי שהן בסדר

35 מלמעלה למטה, תחילה המוחין ואחר

36 כך המידות, הנהליכה ההתקרבות

37 לאלוקות עליה מדובר בפסוק "לך לך"

38 היא מלמעלה למטה.

39 ופירוש שני ששהליכה (לך-לך)

40 בפסוק זה היא מלמעלה למטה, היינו שתחילתה בהתעוררות מצד

41 האדם וכתוצאה מזה יש התעוררות מלמעלה שלפני פירוש זה שהכתוב

ביאור בדרך אפשר

מדבר בהליכה מלמעלה למעלה הרי מה שכתוב "מארצך"

43 וממולדתך ומבית אביך" רומז על הספירות בסדר מלמעלה

44 למטה³, מהספירות התחתונות (ספירת המלכות והמידות) לספירות

45 העליונות (המוחין).

46 ולפי שני באורים אלה בלך

47 לך - נמצא, שבפסוק זה

48 מבארים שני אופני הליכה,

49 התקרבות של האדם לאלוקות,

50 הליכה מלמעלה למטה

51 והליכה מלמעלה למטה.

52 ובעבודת האדם בכל זמן ובכל

53 מקום הם (בכללות) באופן כללי

54 שני עניינים - תורה ומצוותיה.

55 תורה היא התקרבות של האדם

56 לאלוקות בדרך מלמעלה למטה,

57 כמו שכתוב⁴ שעל מתן תורה

58 אומר הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל

59 כי מן השמים מלמעלה דברתי

60 עמכם עם בני ישראל הנמצאים

61 למטה בעולם הזה, והמצוות הן

62 התקרבות לאלוקות בדרך מלמעלה

63 למטה, שענינן הוא להרים

64 להגביה ולרומם את הדברים

65 הגשמיים התחתונים שבהם

66 נעשית המצוה ממעמדם

67 ומצבם הנחות כדברים גשמיים

68 בעולם הזה, דתמורת זה שהיו

69 קודם שנעשתה בהם מצווה דברי

70 רשות - נעשים⁵ על ידי קיום71 המצווה תשמישי מצוה⁶72 ותשמישי קדושה⁶ עם גרמים

73 הלכתיים מיוחדים כיצד יש להנהוג בהם

74 ולשמור עליהם וכו'.

75 אמן למרות שכאמור מדובר בשתי

76 דרכים שונות מזה ששני פירושים

77 אלו ב"לך לך" (ששהליכה)

78 שעליה מדובר בפסוק היא בשני

79 אופנים שונים מלמעלה למטה

80 ומלמעלה למטה הם בפסוק

81 אחד, והם שני פירושים באותן מילים עצמן מוכח ששפונה היא

82 להתאחדות של שני אופני הליכה, הליכה

83 מלמעלה למטה ומלמעלה למטה ביחד.

שבת פרשת לך-לך, ח' מרחשון
ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

1 לך-לך גו'¹, ומבאר בדרושי רבונתינו2 נשיאנו², על פסוק זה שני פירושים.

3 פירוש אחד ששהליכה (לך-לך) היא מלמעלה

4 למטה, וכמוכּוּן מזה שמבארים המשך הפסוק

5 "מארצך וממולדתך ומבית אביך", שרומז על

6 הספירות בסדר מלמעלה למטה, שלפני-זה

7 הליכה היא מלמעלה למטה. ופירוש שני

8 ששהליכה (לך-לך) היא מלמעלה למטה, שלפני

9 פירוש זה הרי מה שכתוב "מארצך וממולדתך

10 ומבית אביך" רומז על הספירות בסדר מלמעלה

11 למטה³. ולפי שני באורים אלה - נמצא,

12 שבפסוק זה מבארים שני אופני הליכה, הליכה

13 מלמעלה למטה והליכה מלמעלה למטה.

14 ובעבודת האדם הם (בכללות) שני עניינים -

15 תורה ומצוותיה. תורה היא מלמעלה למטה, כמו

16 שכתוב⁴ כי מן השמים דברתי עמכם, והמצוות

17 הן מלמעלה למטה, שענינן הוא להרים את

18 הדברים שבהם נעשית המצוה ממעמדם

19 ומצבם, דתמורת זה שהיו דברי רשות - נעשים⁵20 תשמישי מצוה⁶ ותשמישי קדושה⁶ וכו'. אמן

21 מזה ששני פירושים אלו (ששהליכה מלמעלה-

22 למטה ומלמעלה למטה) הם בפסוק אחד, מוכח

23 ששפונה היא להתאחדות שני אופני הליכה,

24 הליכה מלמעלה למטה ומלמעלה למטה. והנה

(1) ריש פרשתנו (לך). (2) תו"ח לך-לך פט, ב. אוה"ת שם (כרך ו) תתרעט, ב. וראה ד"ה ויאמר ה' גו' לך-לך תשל"ח (סה"מ

מלוקט ע' רפא ואילך). וש"נ. (3) ראה סד"ה לך-לך תש"ה. לקו"ש ח"א ע' 18. ח"ב ע' 59. חכ"ה ע' 52. (4) יתרו כ, יט.

(5) ראה שערי אורה נו, א ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 135. וש"נ. (6) מגילה כו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהָיָה מִכִּיּוֹן שְׁבַעֲבוֹדֹת הָאָדָם יִשָּׁנָם שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַלִּיכָה אֵלָיו
2 ואין הכוונה שבעבודת ה' תהיה רק באופן אחד ולא באופן השני, וְעוֹד זֹאת,
3 שְׁשֵׁתִי עֲבוֹדוֹת אֵלָיו מִתְאַחֲדוֹת כִּי כַאֲמוֹר יֵשׁ לְשֹׁלֵב בֵּין שְׁנֵי הָאוֹפְנִים
4 ולמעשה לעבוד את ה' בשניהם יחד, צָרִיף לומר שְׁגָם בְּשֹׁכֵר עַל
5 עֲבוֹדָה זוֹ שֶׁל "לך לך", התקרבות
6 לאלוקות הן מלמעלה למטה והן
7 מלמטה למעלה יִשָּׁנָם שְׁנֵי עֲנִינִים
8 אֵלָיו, וְגַם הַתְּאַחֲדוֹת שְׁנֵי
9 עֲנִינִים אֵלָיו והשילוב ביניהם
10 קיימים גם הם בשכר על עבודה זו, כפי
11 שממשך ומבאר.
12 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה מִבְּאֵר בְּדִרוּשִׁים⁷ עַל הַפְּסוּק⁸
13 בְּדִרוּשִׁים⁷ מאמרי חסידות
14 הַפְּסוּק⁸ בפרשת בחוקותי
15 וְהַתְּהַלְכָתִי בְּתוֹכָם, הַקְדוּשָׁה
16 ברוך הוא "יתהלך", כביכול, בתוך בני
17 ישראל, דְּ"הַתְּהַלְכָתִי" פְּרוּשׁוֹ:
18 לֹא הַלִּיכָה אַחַת חֲדָה פְּעֻמָּית
19 בלבד, אֲלָא הַלִּיכָה תְּמִידִית
20 שאין לה הפסק הַכּוֹלֵל לְפָחוֹת
21 שְׁתֵּי הַלִּיכּוֹת, שְׁנֵי עֲנִינִים שֶׁל
22 'הליכת' הקדוש-ברוך הוא בתוך בני
23 ישראל, כְּלוֹמַר הַתְּקַרְבוֹת בֵּין הָאֱלֻקוֹת
24 והאדם וְהִינּוּ שְׁנֵי אוֹפְנֵי
25 הַהִלִּיכּוֹת הָאֲמֹרִים לְעִיל בְּפִירוּשׁ
26 הַכְּתוּב "לך לך", מְלַמֵּעַלָה לְמִטָּה
27 הַתְּקַרְבוֹת שֶׁתְּחִילָתָהּ מִצַּד הָאֱלֻקוֹת
28 וּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה הַתְּקַרְבוֹת
29 שֶׁתְּחִילָתָהּ מִצַּד הָאָדָם, וְהִרִי פְּסוּק
30 זֶה ("וְהַתְּהַלְכָתִי" גו') נֶאֱמַר
31 בְּנוֹגַע לְתַכְלִית שְׁלֵמוֹת
32 הַבְּרִיכוֹת שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן
33 וּמִשְׁפִּיעַ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּהִיָּה
34 לְעֵתִיד-לָבָא⁹ בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ, הֵינּוּ
35 שְׁמוֹדוּב עַל הַשֹּׁכֵר שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ
36 עַל עֲבוֹדַת הַהִלִּיכָה בְּשְׁנֵי הָאוֹפְנִים.
37 שְׁמֻדָּה מִכָּן שֶׁבְּכָתוּב הַמְּדַבֵּר עַל
38 שְׁלֵמוֹת הַבְּרִיכוֹת וְהַשֹּׁכֵר לְעֵתִיד-לָבוֹא
39 נֶאֱמַר לִשּׁוֹן הַכּוֹלֵל אֵת שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַהִלִּיכָה הָאֲמֹרִים, שְׁזָהוּ
- הַחֲדוּשׁ דְּלַעֲתִיד-לָבָא, שְׁאֵז וְהִיָּה חֲבֹר וְשִׁילּוּב שֶׁל שְׁנֵי אוֹפְנֵי
הַהִלִּיכָה. וְהִינּוּ, דְּכָשָׁם שְׁפָל עֲנִינִים שֶׁל הַתְּגַלּוֹת הָאֱלֻקוֹת
דְּלַעֲתִיד-לָבָא בָּאִים עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂינּוּ וְעֲבוֹדָתָנוּ¹⁰ כֵּת, בּוֹמֵן
הַגּוֹלּוֹת, כִּן-הוּא גַם בְּנוֹגַע לְעִנִּין זֶה, שְׁלַעֲתִיד-לָבָא תְּהִיָּה
שְׁתֵּי הַהִלִּיכּוֹת בְּכַת אַחַת
וְקִירּוֹב בֵּין הָאֱלֻקוֹת וְהָאָדָם יִהְיֶה תוֹךְ
שִׁילּוּב שֶׁל שְׁנֵי הָאוֹפְנִים, מִלְּמַעְלָה
לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הִרִי זֶה בָּא
עַל-יְדֵי הָעֲבוֹדָה עֲתָה בּוֹמֵן
הַגּוֹלּוֹת, בְּשְׁנֵי אוֹפְנֵי הַלִּיכָה,
הַלִּיכָה מְלַמֵּעַלָה לְמִטָּה
וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּבְכַת אַחַת
תוֹךְ שִׁילּוּב וְאִיחּוּד בֵּין שְׁנֵי הָאוֹפְנִים.
וְיֵשׁ לְקִשּׁוֹר עִנִּין זֶה (מָה)
שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּ"לך-לך" בְּשְׁנֵי
הָאוֹפְנִים הָאֲמֹרִים וְכַתֵּחַדּוֹת
מִבִּיָּאָה אֵת הַהִלִּיכָה דְּלַעֲתִיד-
לָבָא בְּאוֹפְנִים אֵלָה, שְׁהִיא הַשֹּׁכֵר עַל
עֲבוֹדָה זוֹ, כְּמִבְּאֵר (לְעִיל) עִם
הַמִּבְּאֵר בְּדִרוּשׁ מֵאֲמַר חֲסִידוֹת
הַפּוֹתֵחַ בְּפִסּוּק "לך-לך" שֶׁל
אֲדֹמוֹר מְהַר"ש (בְּעַל הַפֶּתַח):
הַעוֹלָם אוֹמֵר שֶׁאֵם אִי אִפְשָׁר לִלְכַּת
מִלְּמַטָּה, בְּדֶרֶךְ הַרְגִּילָה (בְּגַלּל מִכְשׁוֹל)
הוֹלִכִים מִלְּמַעְלָה (וּמִדְּלָגִים מֵעַל
הַמִּכְשׁוֹל) וְאִנִּי אוֹמֵר לְכַתְּחִלָּה
אַרְיֵבֶעֱר¹¹, מִלְּכַתְּחִילָה יֵשׁ לִלְכַּת
מִלְּמַעְלָה) בְּשֵׁנִית תֵּרַכ"ז¹²
וְהוּא מֵאֲמַר פְּרָשַׁת "לך-
לך" הָרִאשׁוֹן שְׁאֲמַר הַרְבִּי
מְהַר"ש לְאַחַר קִבְּלַת נְשִׁיאָתוֹ
עִם הַסְתַּלְקוֹת אֲבִיו אֲדֹמוֹר ה' צִמְח
צִדְק' בִּי"ג נִיסָן תֵּרַכ"ו], שְׁמִבִּיא
אֲדֹמוֹר מְהַר"ש שָׁם, בְּמֵאֲמַר דִּבּוּר-
הַמְּתִחִיל "לך לך" מִשְׁנַת תֵּרַכ"ז
דְּאִיתָא מוֹבָא בִּפְּלִקוּט¹³ מְדַרֵּשׁ
פְּלִקוּט שְׁמַעוֹנִי עַל פְּסוּק¹⁴ זֶה,
"לך לך" רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת נִכְפְּלוּ וְהִינּוּ אוֹתִיּוֹת מִנְּצַפִּיף

(7) ראה מאמרי אדה"ז: הנחות הר"פ ע' קנה תקס"ט ע' קלא ואילך; פרשיות ח"ב ע' תרג ואילך. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תשפה ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פפ"ד ואילך. אוה"ת ויקרא ע' תרמ ואילך. ויאמר ה' גו' לך-לך שבערה 2 פ"ה (סה"מ מלוט ע' רפה). וש"נ. הנסמן בהערה 9. 8) בחוקותי כו, יב. 9) ראה לקו"ת ראה כו, א. הנסמן בהערה 7. 10) ראה תניא רפ"ז. 11) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' תריז. לקו"ש ח"א ע' 124. 12) סה"מ תרכ"ז ע' כ ואילך. וראה גם ד"ה לך תר"ל (סה"מ תר"ל ע' ח ואילך). 13) רמז סד. מפר"א פמ"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּפֹלוֹת הַקִּיּוּמוֹת הֵן כְּאוֹתִיּוֹת רִגְלִיּוֹת מִצַּצְפִּי' וְהֵן כְּאוֹתִיּוֹת סוּפִיּוֹת
2 סוּצִיפִי' וְכֵן כָּל חֲמֵשׁ הָאוֹתִיּוֹת הַלּוֹ שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת 'כְּפֹלוֹת' לְשׁוֹן
3 גְּאוּלָּה, כִּי הַקֶּשֶׁר שֶׁל כְּפֹלֹת הָאוֹתִיּוֹת כִּי וְך' לְגֹאֲלָהּ הוּא שְׁגָגָל
4 אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ מֵאוֹר פְּשָׁדִים, וְהַמִּלָּה 'כְּשָׁדִים' מִתְחִילָה בְּאוֹת כִּי
5 שְׁגָגָמֵר לְךָ-לְךָ וְשְׁתֵּי הַמִּלִּים לְךָ
6 לְךָ מִסְתַּיִּימוֹת בְּכִי' סוּפִי' מֵאֲרָצָה
7 כִּי. צִי' הַקֶּשֶׁר שֶׁל כְּפֹלֹת
8 הָאוֹתִיּוֹת צִי' וְך' לְגֹאֲלָהּ הוּא כִּי בּוֹ
9 עֲתִיד הַקֶּבֶ"ה לְגַאֲלָהּ אֶת
10 יִשְׂרָאֵל בְּסוּף הַגְּלוּת כִּי
11 שְׁגָגָמֵר¹⁴ עַל מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה, בְּנִבּוּאָה
12 זְכוּרָה, אִישׁ צָמַח שְׁמוֹ וְהַמִּלָּה
13 'צִמַּח' מִתְחִילָה בְּאוֹת צִי' וְתַחְתּוֹ
14 יִצְמַח גּוֹ' וְהוּא יִבְנֶה אֶת הֵיכַל ה'
15 (וּפִירֵשׁ בְּמַצּוֹת דּוּד: "... וְהָנָה עִמָּךְ
16 אִישׁ גְּדוֹל וְחָשׁוֹב אֲשֶׁר לְבַד יִקְרָא בִשֵּׁם
17 צִמַּח כִּשֵּׁם הַמִּשְׁחָה שִׁיקְרָא כֵּן כְּמוֹ
18 שִׁכְחוּ כִּי הִנְנִי מְבִיא אֶת עַבְדִּי צִמַּח").
19 וְיִמְלֹךְ אֲדֹמָ"ר מִהֶרֶץ זָה אֶת
20 עֵינֵי הָאוֹתִיּוֹת הַכְּפֹלוֹת וְשִׁיכּוּתָן
21 לְגֹאֲלָהּ גַּם עִינֵי הַשִּׁבְתָּה,
22 דִּ"עֶסְקָא דְשִׁבְתָּה פְּסוּל"¹⁵,
23 אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ (תְּהִלִּים,
24 בְּפָק' מְזִמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת) שֶׁל
25 עֵינֵי הַשַּׁבָּת כְּפֹלִים (לִשְׁבֹּת יֵרֵד מִן
26 בְּמִידָה כְּפֹלָה שֶׁל שְׁנֵי הַעוֹמֵר, בִּשְׁבֹּת
27 נִאֲמָרָה אֲזַהֲרָה כְּפֹלָה שֶׁל "זְכוּר"
28 וְשִׁמּוֹר, קֶרֶב הַשַּׁבָּת הוּא שְׁנֵי כְּבָשִׂים
29 וְעוֹד, וְכֵן מוֹבָא שֶׁהַכּוֹנֵה לְשְׁנֵי הָעֵינִים
30 שֶׁל לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם הַשַּׁבָּת) וְעַל כֵּן מְבֹאֵר בַּחֲסִידוּת שֶׁהִדְבַּר נֹבַע מִכָּךְ
31 בִּשְׂרֻחוֹתֵינוּ הָעֵינִים, מַלְעָלָה בְּאַלְקוּת, הַשַּׁבָּת קִשּׁוּרָה בְּעֵינֵי הַכְּפִילוֹת וְזָה עֵינֵי
32 הַכְּפִילוֹת בִּשְׁבֹּת, בְּדוּמָה לְעֵינֵי הַכְּפִילוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הָאֲמֹר לְעִיל קִשּׁוּר
33 לְעֵינֵי הַגְּאוּלָּה (בְּמִבְאֵר בְּאֵרוֹכָה גַּם בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בְּפִירוּשׁ
34 הָרִאשׁוֹן שְׁבַ¹⁶ הַפּוֹת בְּפִסּוּק (בְּפִרְשֵׁת בִּשְׁלָח י' כִּי ה' נָתַן לָכֵם אֶת
35 הַשַּׁבָּת' וּמְבֹאֵר אֶת עֵינֵי הַשַּׁבָּת עַל פִּי חֲסִידוּת, וְשֵׁם מְבֹאֵר בַּהֲרַחֲבָה כִּי
36 גַּם בְּעֵינֵי הַשַּׁבָּת יֵשׁ הַלִּיכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְהַלִּיכָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי עֵינֵי
37 הַשַּׁבָּת הוּא הַעוֹנֵג שְׁקִים כְּפִי שֶׁהוּא מִתְגַּלָּה מִלְּמַעְלָה וְקִים כְּפִי שֶׁהוּא לְמַטָּה,
38 וְהַחִיבּוּר בֵּין שְׁתֵּי הַבְּחִינֹת הוּא עַל יְדֵי הַתְּפִילָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לְסוּלָם שֶׁדְּרָכּוֹ
39 יוֹרֵדִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְעוֹלִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
40 וְלִהְיוֹת כֵּן שֶׁהַתְּפִילָה מִתְּבַרֵּת וּמַעֲלָה אֶת הַתַּחֲתוֹן לְעִלּוֹן וּמוֹרִיד אֶת הָעִלּוֹן
41 לְתַחֲתוֹן, וְיֵשׁ בָּהּ ה' הָעֵינִים הַהֶעֱלָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שְׁבָה וְעַל יְדֵי מִתְעַלָּה

מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּדַבְרֵים גְּשִׁמִּים שֶׁנִּפְלָה שֶׁם הַתְּעוּגָה עֲלֵינוּ... וְכֵן וְעַל
יְדֵי נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן הַמִּשְׁכָּת הַתְּעוּגָה עֲלֵינוּ... מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְעַל כֵּן אֲמָרוּ
רַבְתֵּינוּ זְכוּרֵנוּ-לְבָרְכָה אֶלְמָלָא שְׁמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ב' שְׁבֻחוֹת כֹּהֲלֹתָן כו' [מִיד
נְגָלִין] פִּירוּשׁ כֹּהֲלֹתָן עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל הַהִלִּיכָה בְּסוּלָם הִנֵּל שִׁישׁ בּוֹ הַהִלִּיכָה
מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְזֶהוּ
כֹּהֲלֹתָן בְּבַחֲנִית עֲלֶיהָ מִמַּטָּה לְמַעְלָה
לְעוֹרֵר בַּחֲנִית עוֹנֵג הָעִלּוֹן לְמַעְלָה
עַל-יְדֵי עֲבוּדָה וּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כִּי, וְהֵב'
מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שִׁירֵד הָעִלּוֹן
לְתַחֲתוֹן הוּא בַּחֲנִית גִּילִי עוֹנֵג הָעִלּוֹן
לְמַטָּה כו' מִיד הִיוּ נְגָלִין... שְׁזֹהוּ עֵינֵי
ב' שְׁבֻחוֹת כֹּהֲלֹתָן שִׁישׁ בְּכָל שַׁבָּת
תְּחִילָה הַהִלִּיכָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וְאַחֵר
כֵּן הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כו' וְלֹכֵן
כֵּל עִסְקָא דְשַׁבְתָּא כְּפֹל...
וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, שֶׁהַמִּשְׁכָּת אוֹתִיּוֹת הַכְּפֹל
וְהַתְּגָלוֹת אוֹתִיּוֹת הַכְּפֹל
מִנְצֵפֶךְ (אוֹתִיּוֹת כְּפֹלוֹת)
דְּלַעֲתִיד-לְבָא הִרִי הִיא עַל-
יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן דִּ"כְּפֹלִים
לְתוֹשִׁיָּה¹⁷ בּוֹמֵן הוּא, כְּמִבְּאֵר
בַּחֲסִידוּת שֶׁהַעֲבוּדָה הַפּוֹעֵלֶת הַמִּשְׁכָּה
מְסוּיִימָה, צְרִיכָה לְהִיטֵּת הַהִמְשָׁכָה מִעֵין
הַעֲבוּדָה, וּמְבֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר¹⁸
בַּחֲסִידוּת שֶׁזָּה עֲבוּדָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן
שֶׁל "כְּפֹלִים לְתוֹשִׁיָּה" קָאִי מְכוּוֹן
עַל עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שִׁישׁ בָּהּ אֶת
עֵינֵי הַכְּפִילוֹת, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבֹאֵר.
וְהָעֵינֵי הוּא, דְּפִירוּשׁ
"כְּפֹלִים" קָאֵן לְגַבֵּי עֲבוּדַת ה' בְּאוֹפֵן שֶׁל 'כְּפֹלִים לְתוֹשִׁיָּה' אִינוּ רָק
שֶׁהוּא אוֹתוֹ הִרְבֵּה בְּכַמּוּת כְּפֹלוֹת, אֲלָא שְׁנוּסָף עַל הַדְּבָר
הָרִאשׁוֹן יִשְׁנֵי דְבָרִים נֹסָף שֶׁהוּא נִעְלָה מִמֶּנּוּ מִהִדְּבָר הָרִאשׁוֹן
שֶׁלֹּא בְּעֶרְךָ לֹאִין שִׁיעוּר, לֹא כִּי יִחַס וְהִשְׁוֹאָה. וְזֶהוּ הַחֲדוּשׁ
הַמִּיּוּחָד בְּעֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁלֹּכֵן הִיא נִקְרָאת עֲבוּדָה בִּכְפֹלִים לְתוֹשִׁיָּה,
שְׁנוּסָף עַל עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים, שֶׁהִיא עֲבוּדָה יִשְׂרָה בְּדֶרֶךְ
הַרְגִּילָה בָּהּ הוֹלִכִים כֹּאשֶׁר אֵין טְעוּת וְסִטְיָה מִהַמְסָלוֹל הַרְצִי בְּאוֹפֵן
דִּ"עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָ¹⁹, כְּפִי שֶׁהָאָדָם אֲמָרוּ לְתַהֲנֵג
מִלְּכַתְחִילָה בְּהַתָּאם לְכוּנָתָה בְּרִיאָתוֹ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן²⁰, עֲבוּדַת ה'
הַקְּבֻעָה בְּצוּרָה מְסוּדָרָה, שֶׁהִיא הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן מִבֵּין הַשְּׁנִים, יִשְׁנָה
עֲבוּדָה נֹסְפָת שֶׁל בְּעִלִּי-תְשׁוּבָה, שְׁזִדּוֹנוֹת נַעֲשִׂים
כְּזִכִּית²¹, עֲבוּדָה שֶׁאֵינָה הַסֵּדֵר הַרְצִי מִלְּכַתְחִילָה שֶׁהִיא בּוּדָא

(14) זכרי' ו', יב. (15) מדרש תהלים צב, א. (16) בשלח א, א. (17) איוב יא, ו. שמור"ר פמ"ו, א. הנסמן בהערה הבאה. (18) ראה אוה"ת שמע"צ ס"ע א'תשעט ואילך. וראה ד"ה ביום השמע"צ תשמ"פ פ"ב (סח"מ מלוקט ע' שסד-ססה). וש"נ. (19) קהלת ז, כט. (20) ע"פ נוסח תפילת מוסף. (21) יומא פו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שמלכתחילה אין לחטוא אבל כאשר עושים תשובה והופכים 'ודונות', עבירות
2 שנעשו במיד, ל'זכיות' יש בכך חידוש מיוחד, נעלה לאין שיעור, ביחס
3 לעבודה בדרך הישרה, מוספין¹⁹ כמו קרבנות מוסף שבאים כהוספה
4 וחידוש מיוחד על ה'תמידין' (שְׁזָהוּ עֲנִין "עֶסְקָא דְשִׁבְתָּא כְּפּוּל"
5 האמור במדרש כְּפִשּׁוּטוֹ, שְׁקָרְבֵן
6 מוסף שִׁבְתָּא הוּא כְּפּוּל, שְׁנִי
7 כבשים, כפול מקרבן התמיד שהוא
8 כבש אחד). וְהִינוּ, שְׁנוּסָף עַל
9 הַזְכִּיּוֹת סִתָּם, שהיא עבודת
10 הצדיקים, יִשְׁנֵן גַּם זְכִיּוֹת שִׁישׁ
11 בהם חידוש ויתרון מיוחד לגבי 'זכיות'
12 סתם הַנַּעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי הַפּוֹף
13 הַדּוֹנוֹת, שְׁזָכִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל
14 'ודונות' שהפכו להיות 'זכיות' הֵן
15 נַעֲלֹת שְׁלֹא בְּעֶרְךָ²² לגבי
16 המעלה של 'זכיות' סתם.
17 וְזָהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מָה
18 שְׁאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ ו'ל'²³ בגמרא
19 בְּמָקוֹם שֶׁבַע-לִי-תְשׁוּבָה
20 עוֹמְדִים, צְדִיקִים גְּמוּרִים
21 אֵינָם עוֹמְדִים, וְעוֹד גִּירְסָא²⁴
22 מָקוֹם שֶׁבַע-לִי-תְשׁוּבָה
23 עוֹמְדִין, אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִים
24 יְכוּלִים לַעֲמֹד בּוֹ, שְׁלִפִי
25 הַגִּירְסָא הֶרָאשׁוּנָה 'צדיקים'
26 גמורים אינם עומדים, הֶרִי הַחֲדוּשׁ
27 שֶׁל בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה הוּא לְפִי
28 עֶרְךָ הַצְדִּיקִים, כלומר, יש ביניהם
29 יחס כלשהו ויש מקום להשוואה בין
30 צדיקים לבעלי תשובה אֵלּא שְׁאֵין
31 הַצְדִּיקִים עוֹמְדִים שֵׁם (ויתרון)
32 זה של בעלי תשובה על צדיקים הוא
33 בדומה למעלה של כְּפָלִים בְּכַמּוֹת
34 שבדואי יש בכך מעלה ויתרון אבל
35 זהו יתרון יחסי ועדיין יש מה להשוות
36 בין האחד והשניים), מֵה-שְׁאֵין-כֵּן
37 לְפִי הַגִּירְסָא הַשְּׁנִיָּה 'אין צדיקים
38 גמורים יכולים לעמוד בר', הֶרִי
39 הַבַּעֲלִי-תְשׁוּבָה נעלה מהצדיק לא
40 רק בכמות אלא הוא בְּסוּג אַחֵר לְגַמְרִי שְׁלֹא בְּעֶרְךָ, ללא כל יחס
41 והשוואה שְׁלֵכֵן צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוּלִים לַעֲמֹד שֵׁם²⁵,
- דְּהִינוּ שְׁאֵפִילוּ דְרָגַת הַיְכוּלָתְךָ שְׁלָהֶם, של הצדיקים שְׁעַל זֶה
כְּתֹב הֶרְמִפִּ"ם בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה²⁶ "רְשׁוֹת לְכָל אָדָם נְתוּנָה"
כו', היינו שלכל אדם יש בחירה חופשית האם לבחור בטוב או להיפך,
הֶרִי גַם בָּזָה עִם כּוֹחַ הַבְּחִירָה שֶׁהוּא כּוֹחַ נַעֲלָה בִּיטוּר וּמֵאִפְשָׁר לְאָדָם
לְבַחֵר בְּטוֹב נַעֲלָה בִּיטוּר, אֵין
יְכוּלִים הַצְדִּיקִים לְהַגִּיעַ לְדְרָגַת
בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה, כִּינֵן שְׁאֵין זֶה
בְּעֶרְכָּם כָּלֵל, עבודת התשובה
נעלית מעבודת הצדיקים לאין שיעור.
וְלִכֵּן בְּגִלל הַפַּעַר וּרְיָחוֹק הָעֵרֶךְ
הַגָּדוֹל בֵּין עֲבוֹדַת הַצְדִּיקִים לְעֲבוֹדַת
בַּעֲלִי תְשׁוּבָה, מָה שְׁמִשִּׁיחַ
עֲתִיד, כְּדִבְרֵי הַזּוּהָר, לְאַתְבָּא
צְדִיקָא בְּתוֹבָתָא²⁷, להשיב את
הצדיקים בתשובה, היינו שְׁגַם
צְדִיקִים גְּמוּרִים תִּהְיֶה לָהֶם
מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה (אף שְׁלֹא
הִתָּה אֲצֵלָם הִירִידָה וְכו'),
שהיא הסיבה לכך שבעלי-תשובה
יכולים להגיע לעבודה כל כך נעלית),
הֶרִי זֶה חֲדוּשׁ מִיחֻד שְׁמִשִּׁיחַ
יְחִידִשׁ ואינו קיים כעת, בזמן הגלות,
כִּינֵן שְׁמִצְד-עֲצָמָם ללא החידוש
שיחדש משיח ויתן להם כוחות
מיוחדים לעבודה זו, אֵין זֶה אֲפִילוּ
בִּיְכוּלַת הַצְדִּיקִים.
וְזָהוּ "לָךְ-לָךְ" לשון שמורה על
שתי הליכות גו', דְּקָאֵי שִׁמְכוּן עַל
שְׁנֵי אוֹפְנֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל
התקרבות האדם לאלוקות
דְּמִלְמָטָה-לְמַעְלָה כאשר
ההתחלה היא מלמטה, מִצַּד הָאָדָם
וּמִלְמָעְלָה-לְמָטָה, כאשר
ההתחלה היא מלמעלה, מִצַּד
האלוקות, וְעַל-יְדֵי הַקְּדָמָת
עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, שהיא ההקדמה
וההכנה הראויה ל'הליכה' זו שְׁגַם
זֶה עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהיא באופן של
'כפליים לתושיה' נִרְמָז בְּעֲנִין
אוֹתִיּוֹת כְּפּוּלוֹת "לָךְ-לָךְ" פְּנִ"ל, שהאות כ' שהיא אות כפולה
(מאותיות מנצפ"ך הכפולות) רומזת לעבודה באופן כפול עַל-יְדֵי-זֶה

(22) ראה תניא פ"ז. לקו"ש ח"י ע' 184 ואילך. לקו"ש ח"י ע' 110 ואילך. (23) ברכות לר, ב. (24) רמב"ם הל' תשובה פ"ז
ה"ד. וראה דקדוקי סופרים ברכות שם מכת"י בגליון. (25) ראה גם ד"ה מים רבים תשל"ח ס"ד (סה"מ מלוקט ע' ערה).
לקו"ש ח"ט ע' 240 הערה 29. (26) רפ"ה. (27) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. שם נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 פועלים יחוד חיבור ושילוב של שתי העבודות דמלמעה-
2 למטה ומלמטה-למעלה, כמבואר לעיל באריכות הן לגבי העבודה
3 עצמה והן לגבי השכר על העבודה שיש בהם את שני האופנים כפי שהם
4 משתלבים ומתאחדים יחד וכן דע²⁸ בתורת החסידות ששל-ידי
5 הקדמת עבודת התשובה, הרי
6 למוד התורה וקיום המצוות
7 ("מעשים טובים") הוא
8 באופן מיוחד ולכן אמרו במשנה
9 "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים
10 טובים", תשובה תחילה ואחר כך
11 מעשים טובים, כי על ידי ההכנה
12 וההקדמה של עבודת התשובה -
13 המעשים הטובים, לימוד התורה וקיום
14 המצוות. הופכים להיות מעשים טובים
15 ומאירים במיוחד, ועל-ידי זה שני
16 אופני ההליכה ועבודת התשובה
17 באים לקיום היעוד
18 "והתהלכתי לשון שמשמעו שתי
19 הליכות של הקדוש ברוך הוא
20 בתוכם" בתוך בני ישראל,
21 לעתיד לבא, וכן מה שכתוב
22 לפני-זה²⁹ באותה פרשה, פרשת
23 בחוקותי, "ואלוף אתכם
24 קוממיות", בשתי קוממות³⁰,
25 שגם זה הביטוי 'קוממיות'
26 שמשמעו שתי קוממות, רומז לשני
27 האופנים של 'הליכה'
28 דמלמעה-למעלה ומלמטה-
29 למעלה³¹ המבוארים לעיל.
30 ויקים בנו כפשוטו הפסוק
31 "לך-לך מארצך ומבית אביך, אל הארץ אשר
32 אראך", הליכה לארץ הקדש
33 בפשטות, ועד שיהיה גם קיום
34 האמור בהמשך הכתובים "ונברכו
35 בך כל משפחות האדמה"³²,
36 לעשות לו יתברך דירה
37 בתחתונים, לפעול שהעולם הזה הגשמי, העולם התחתון שאין תחתון
38 למטה ממנו, יהיה מקום ראוי להשראת השכינה ובפירט הפעולה בעולם
- על-ידי עבודת הפצת המענינות של תורת החסידות, פנימיות התורה
חוצה, ובפרט בשנת הקהל', השנה שלאחר שנת השמיטה בה
קיימת המצוה של 'הקהל את העם, האנשים הנשים והטף' לבית המקדש,
ושנה זו, שנת תשמ"ח בה נאמר המאמר, היא 'שנת הקהל' ששל-ידי
זה³³ זוכים ל'תורה
חדשה"³⁴ שתגלה לעתיד-לבוא
ולשמחה חדשה וכו',
ועושים לו יתברך דירה
בתחתונים כמפורסם לעיל באופן
ד"לתקן עולם במלכות שד"
י"³⁵, והיתה לה' המלוכה³⁶,
כך שמלכותו של הקדוש ברוך-הוא
בעולם היא בגלוי ובאופן
שלמעלה מכל מדידה
והגבלה, וכמו שכתוב³⁷
בנבואת זכריה פרוזות ללא חומות
מגבילות תשב ירושלים, וכפירוש
ה'מצודת דוד' על הפסוק, שלעתיד-
לבוא ירושלים תהיה 'פרוזה', ללא
חומות, 'כאילו אין לה קצבה ומדה'.
היינו למעלה מהגבלות, וביחוד עם
זה³⁸ הרי כפי שנאמר באותה נבואה
"אני הקדוש ברוך-הוא אהיה לך
לירושלים גוי' חומת אש"³⁹,
וכפירוש ה'מצודת דוד', 'רצה לומר,
ועם כל זה לא ידאגו מפחד האויב כי
פן יבוא בה הואיל והיא מבלי חומה,
כי אני אגן עליה מפני האויב כאילו
יהיה סביבה חומת אש שאין לקרוב
אליה' שיהם המציאות הזו של
'פרוזה מצד אחד ו'חומת אש' מצד
שני, היא חיבור של שני הפכים
חומה והעדר חומה בנושא אחד,
בדוגמת מצות הקהל⁴⁰, שזה
שד"ך לכל אחד ואחד
מישראל היושב תחת גפנו ותחת
תאנתו⁴¹, ויחד עם זה צריך להיות "הקהל את
העם, האנשים והנשים והטף"⁴², שיהם גם-כן
התאנתו⁴¹, התאנה הפרטית שלו, ויחד עם זה צריך להיות
"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"⁴², כולם ביחד,

(28) ראה לקר"ת מוטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. ד"ה שיר המעלות שנה זו. ועוד. (29) בחוקותי כו, יג. (30) ב"ב עה, א ובחדא"ג מהרש"א שם. סנהדרין ק, א. (31) ראה אמרי בינה שבהערה 7 פפ"ט. אוה"ת שבהערה הנ"ל ע' תרגו. (32) פרשתנו (לך-לך) יב, ג. (33) ראה אגה"ק דהבעש"ט – נרפסה בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ. (34) ראה ויק"ר פי"ג, ג. (35) ב"ועל כן נקוה לך". (36) עובדי"א, א. כא. (37) זכרי' ב, ח. (38) ראה סד"ה צדקת פזורנו במאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקצח ואילך. ועוד. (39) זכרי' שם, ט. (40) ראה גם בשיחות שלפני המאמר. (41) לשון הכתוב – מ"א ה, ה. מיכה ד, ד. (42) וילך לא, יב.

לך לך גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהֵם גַּם כֵּן חִיבוּר שֶׁל שְׁנֵי הַפָּכִים הַיָּחִיד וְהָרִבִּים בְּנוֹשָׁא אֶחָד, נִמְנָע מִמֶּנּוּ, וַיִּתְּגַלֶּה עֲצֻמוֹת וּמֹהֶת הָאֱלֻקוֹת לַעֲתִיד-לָבֹא כְּמוֹ
- 2 'הַקֹּהֵל' שֶׁזֶּה הַחִיבוּר שֶׁל שְׁנֵי דְבָרִים
- 3 שֶׁלִּכְאוּרָה סוֹתֵרִים זֶה לָזֶה, כָּאֵל שְׁנֵי הַפָּכִים בְּנוֹשָׁא אֶחָד, שְׁזֶה כָּאֵל-יָדִי
- 4 עֲצֻמוֹת וּמֹהֶתוֹ וְתִפְרָךְ שֶׁהוּא נִמְנָע הַנִּמְנָעוֹת⁴³,
- 5 וְתִפְרָךְ שֶׁהוּא נִמְנָע וַיִּתְּגַלֶּה לַעֲתִיד-לָבֹא כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁴⁴ וְלֹא יִכְנָף
- 6 הַנִּמְנָעוֹת⁴³ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
- 7 בְּעֲצֻמוֹ כָּל יָכוֹל, וְכָל הַמוֹשֵׁג שֶׁל
- 8 'נִמְנָע', הֵינּוּ חֲסֵרוֹן וְהַעֲדָר כְּבִיכּוֹל,
- 9 מִמֶּנּוּ. מִמֶּנּוּ לִפִּי הַמוֹשֵׁגִים שִׁלְנוּ, מִמֶּנּוּ.

(43) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד. (44) ישעי' ל, כ. תניא פל"ו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

- 1 יִפְתָּה אֶת אַחָב וַיַּעַל וַיְפֹל בְּרַמּוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה כִּבְּה וְזֶה אוֹמֵר
- 2 כִּבְּה וּמִכָּךְ שְׁהִיה צוּרָךְ לַחֲפֹשׁ מִי שִׁיפְתָּה אֶת אַחָב וְיִסִּיתֶנּוּ לִלְכַּת
- 3 לַמִּלְחָמָה בְּרַמּוֹת גִּלְעָד, שֶׁשֵּׁם יְמוֹת, מוֹכַח שֶׁבְּקוּשֵׁי גְדוֹל הָעֲנִישׁוֹ
- 4 ה', וְהֵינּוּ כִּיּוֹן שְׁהִיה שְׁקוֹל בְּמַעֲשֵׂיו.
- 5 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִתְּקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וְכִי אִפְשָׁר לֹאמַר כֵּן, מֵאַן דְּכָתַב
- 6 בִּיה – מִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיו (מַלְכִּים א' כ"א כה), 'רַק לֹא הָיָה כְּאַחָב אֲשֶׁר
- 7 הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר הִסְתָּה אוֹתוֹ אֵיזֶכֶל אֲשֶׁתוֹ וְתִנְיָנָא
- 8 – וְשִׁנְיָנוּ בְּבִרְיִיתָא בְּבִיאוֹר הַפֶּסֶק, שֶׁכָּכֵל יוֹם הָיָה אֵיזֶכֶל אֲשֶׁתוֹ
- 9 שׁוֹקֵלֶת אֶת אַחָב, וְנוֹתֶנֶת לִשְׁקָלִי יָהֵב כִּמְשַׁקְלוֹ לַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים,
- 10 וְאֵת אִמְרָתָּ שְׁקוֹל הָיָה – וְאֵתָּה אוֹמֵר שְׁהִיה שְׁקוֹל בְּמַעֲשֵׂיו, חֲצִיו
- 11 עוֹנוֹת וְחֲצִיו זְכוּיוֹת. מִתְּרַצָּת הַגִּמְרָא: אֵלֹא בְּאֵמֶת עֲשֵׂה אַחָב
- 12 עוֹנוֹת יוֹתֵר מִמַּצּוֹת, אֲלֵא שֶׁאַחָב וְיִתְרָן בְּמִטְוֵנוּ הָיָה, וְיִתְרָן
- 13 שֶׁהָיָה תִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְבַכְּסִי כִּיפּוּרֵי לוֹ מִחֲצָה מַעְוֹנוֹתָיו, וְלִכְן
- 14 אִמֵּר רַב נַחֲמָן שְׁבֵאוֹתָהּ שְׁעָה הִיָּה שְׁקוֹל.
- 15 הַגִּמְרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַמִּשְׁךְ הַפֶּסֶקִים: נֶאֱמַר בְּפֶסֶק לֹאֲחֹר שִׁשָּׁל
- 16 ה': מִי יִפְתָּה אֶת אַחָב, (מַלְכִּים א' כ"א כ"ב) 'וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי ה'
- 17 וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתָּנּוּ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו כְּמֹת, וַיֹּאמֶר אַצָּא וְהִיִּיתִי רוּחַ שֶׁקֶר
- 18 בְּפִי כָּל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תִּפְתָּה וְגַם תּוֹכַל צֹא וַעֲשֵׂה כֵן. מִבִּאֲרַת
- 19 הַגִּמְרָא: מֵאִי דִּוְחָ – מִי הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שֶׁרַצְתָּה לִפְתּוֹת אֶת אַחָב
- 20 וּלְגִרוֹם לְמִיתָתוֹ, אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הִיא רוּחוֹ שֶׁל נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאֵלִי
- 21 שֶׁגֵּרַם אַחָב לְהִרְיָגוֹ כְּדִי לִרְשֹׁת אֶת כְּרֹמּוֹ, וְלִכְן רָצָה לִנְקוֹם בּוֹ
- 22 וּלְהוֹרוֹג.
- 23 מֵאִי – מִה פִּירוּשׁ הַמִּשְׁךְ הַפֶּסֶק, שֶׁאִמֵּר ה' לְרוּחַ 'צֹא, וְהִרִי הִיָּה דִי
- 24 בִּכְךָ שִׁאֲמַר לוֹ ה' 'עֲשֵׂה כֵן, וּמוֹכֵן הַדָּבָר שְׂכִידֵי לַעֲשׂוֹת זֹאת עֲלֵיו
- 25 לְצִאָתוֹ, אֲמֵר רַבִּינָא, 'צֹא מִחֲצִיתוֹ, שֶׁכֵּן כְּתִיב (תְּהִלִּים ק"א י') 'דּוֹבֵר
- 26 שְׁקָרִים לֹא יִפְּזוּ לְגִיד עֵינָי, וְאוֹתָהּ רוּחַ רַצְתָּה לְהִיָּית רוּחַ שְׁקֶר בְּפִי
- 27 כָּל נְבִיאָיו שֶׁל אַחָב שִׁאֲמַרו לוֹ בְּנִבּוּאֹת שְׁקֶר לַעֲלוֹת לַמִּלְחָמָה
- 28 בְּרַמּוֹת גִּלְעָד, וְלִכְן הוֹרִיצָהּ ה' מִמִּחְצִיתָהּ. אֲמֵר רַב פֶּפְאָה, הֵינּוּ
- 29 דְּאִמְרֵי אִינְשֵׁי – זֶהוּ מִה שֶׁרִגִּילִים בְּנֵי אָדָם לֹאמַר, 'דִּפְרַע קִינִיָּה
- 30 מִחֲרִיב בִּיתִּיה' – הַנִּפְרַע מִקְנָאתוֹ בַּחֲבִירוֹ וְרוֹצֵה לְהַעֲנִישׁוֹ עַל מִה
- 31 שֶׁעָשָׂה לוֹ, סוֹפּוֹ שֶׁמַּחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי כֹאֵן רָצָה נְבוֹת
- 32 לִנְקוֹם בְּאַחָב וְהוֹיָק לַעֲצֻמוֹ שִׁיֵּצֵא מִמִּחְצִיתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
- 33 הוּא.
- 34 נֶאֱמַר בְּפֶסֶק: 'וַיַּעַשׂ אַחָב אֶת הָאֲשֶׁרָה וַיּוֹסֶף אַחָב לַעֲשׂוֹת לְחָקֵעִים
- 35 אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לִפְנֵינוּ' (מַלְכִּים א' טו
- 36 א), אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, כּוּוֹנֶת הַפֶּסֶק שֶׁכָּתַב אַחָב עַל דִּלְתוֹת שְׁמֵרוֹן

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשח" – התועדות ב', המשך לשמחת תורה –

בלתי מוגה

טו. ...ידוע⁶⁶ שג' המועדים הם כנגד ג' האבות אברהם יצחק ויעקב: פסח – כנגד אברהם, שנאמר⁶⁷ "לושי ועשי עוגות". שבועות – כנגד יצחק, שהרי מקרן אחת דאילו של יצחק נעשה השופר דמתן-תורה (ומהקרן השניה יהיה ה"שופר גדול" דלעתיד⁶⁸). וסוכות – כנגד יעקב, שנאמר⁶⁹ "ולמקנהו עשה סוכות".

ונוסף לזה ישנו גם היום-טוב דשמיני-עצרת, אשר עם היותו שמיני לראשון דחג הסוכות (עליו נאמר⁷⁰ "ולקחתם לכם ביום הראשון"), הרי הוא גם "רגל בפני עצמו"⁷¹, ויום-טוב זה הוא כנגד יוסף⁷².

ולכן, כשם ששמיני-עצרת הוא שמיני לראשון ואף-על-פי-כן הוא רגל בפני עצמו, כמו כן מצינו ביוסף ב' ענינים אלו:

ענינו של יוסף הוא המשך של יעקב (שכנגד סוכות), כמו שכתוב⁷³ "אלה תולדות יעקב יוסף", ואף-על-פי-כן, היה סדר עבודתו באופן אחר – כידוע⁷⁴ שכל האבות ובכללם יעקב היו רועי צאן, היינו, שעבודתם היתה באופן של התבודדות מהעולם, כיון שעניני העולם היו מבלבלים אותם, מה-שאין-כן יוסף שהיה "מושל בכל ארץ מצרים"⁷⁵, "ערות הארץ"⁷⁶, וכתוב ביה⁷⁷ "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו", "למיבדק בכתבי חושבניה"⁷⁸, ובשעת מעשה עמד בתכלית ההתקשרות והדביקות באלקות באופן היותר נעלה. והרי דוקא באופן כזה נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, היינו, שגם בתחתונים גופא עושים דירה לו יתברך.

והנה, הפירוש ד"ואלה תולדות יעקב יוסף" הוא – ששלימות ענינו של יעקב, בחיר האבות⁷⁹, נעשית על-ידי יוסף דוקא⁸⁰.

וכן הוא גם בענין המועדים – שהתכלית של כל הענינים דחודש תשרי היא הקליטה בשמיני-עצרת ושמחת-תורה, שמזה נמשך על כל השנה כולה.

וזהו מה שכתוב⁸¹ "כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" – כי תכלית הכוונה בענין האבות היא שתהיה "מטתו שלימה"⁸², ועד לענינו של יוסף, שגם כאשר נמצאים בתחתונים עושים מהם גופא דירה לו יתברך.

טז. נשי ישראל צריכות לדעת שהתפקיד שלהן הוא לבנות את בית ישראל, כך, שבהן תלויה הכוונה העליונה כולה. עליהן להבטיח שהבית שלהן – כל הענינים הגשמיים של הבית – יהיו באופן המתאים על פי תורה, ועל פי פנימיות התורה.

חינוך הילדים⁸³ – הרי זה ענין שתלוי לגמרי בהן, ועליהן לחנך את הילדים על פי תורה, ואפילו הנהגת הבעלים תלויה במדה מסויימת בהן, ואם כן, עליהן להשפיע גם על בעליהן.

(66) זח"ג רנו, רע"ב. טואו"ח סוסתי"ז.

(67) וירא יח, ו.

(68) פרד"א ספל"א.

(69) וישלח לג, יז.

(70) אמור כג, מ.

(71) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

(72) זח"א רח, רע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ס"ע 832 ואילך. וש"נ.

(73) וישב לו, ב.

(74) ראה תו"ח ויחי קב, ב ואילך. ד"ה ולא זכר עזר"ת (סה"מ

עזר"ת ע' קג ואילך), תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' כג ואילך). ועוד.

(75) ויגש מה, כו.

(76) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(77) וישב לו, יא.

(78) ת"א עה"פ.

(79) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה גם ב"ר פע"ו, א. זח"א

קייט, ב. קלג, א. קמו, ב. קעא, ב.

(80) ראה ביאור"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. ובכ"מ.

(81) רות ד, יא.

(82) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא. ועוד.

(83) ראה גם שיחת ש"פ בראשית (התועדות ב) דאשתקד

ס"ב (תו"מ ח"ח ע' 149). וש"נ.

1 ועל-ידי-זה ישפיעו גם מחוץ להבית, והיינו, שאף-על-פי שבנות ישראל אינן צריכות להתעסק עם
2 עניני חוץ, שהרי "כל כבודה בת מלך פנימה"⁸⁴, מכל-מקום, על-ידי-זה שישפיעו על בעליהן, יפעלו
3 שלא רק הבית שלהן יהיה דירה לו יתברך, אלא גם הענינים שמבחוץ יהיו דירה לו יתברך.

4 על הנהגה כזו איתא בגמרא⁸⁵ ש"בנות ישראל נאות הן" – יפות תואר ויפות מראה⁸⁶, שענינו ברוחניות
5 הוא קיום רמ"ח מצוות-עשה ושס"ה מצוות לא-תעשה⁸⁷ (שהרי אף-על-פי שנשים פטורות ממצוות-עשה
6 שהזמן גרמא, הרי זה באופן שיוצאות ידי-חובה על-ידי בעליהן⁸⁸).

7 וככל שיתוסף בפעולתן של נשי ישראל שתהיה שנה בריאה ברוחניות – תהיה להן ולבני ביתן שנה
8 בריאה גם בגשמיות; כאשר יפעלו שתהיה "שנת אורה" ברוחניות – תהיה להן "שנת אורה" גם
9 בגשמיות; וכאשר יפעלו הרחבה ברוחניות – תהיה להן ולבני ביתן הרחבה בכל עניניהם הגשמיים, על
10 כל השנה כולה.

* * *

11
12 [במהלך ההתוועדות צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגוני רבותינו נשיאינו, ובסיום ההתוועדות צוה
13 לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הריעית – ג' פעמים).

14 לאחר ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה, נתן בידו הקדושה לכל אחד ואחד מהנאספים מ"כוס של
15 ברכה".

16 טרם צאתו אמר:]

17 שיהיה חורף שמח⁸⁹, ולהמשיך זאת על כל השנה כולה, ושברוב ממש תהיה הגאולה האמיתית
18 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

(87) ראה סה"מ תרכ"ז (הוצאת תש"ס) ע' קפח ואילך.

(88) ראה לקר"ש חל"א ע' 96. וש"נ.

(84) תהלים מה, יד.

(85) נדרים סו, א.

(86) ראה ויצא כט, יז.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

22 אתה סובל עתה.
23 הגמרא מביאה ברייתא נוספת באותו ענין: תנו רבנן, בַּשְּׁחֵלָה רַבִּי
24 אֱלִיעֶזֶר נִכְנָסוּ אֲרֵבָעָה זְקֵנִים לְבָקְרוֹ, וְהָם רַבִּי טַרְפוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ,
25 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא. נִעְנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר לְרַבִּי
26 אֱלִיעֶזֶר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּחָה שֶׁל גִּשְׁמִים – יְרִידַת גִּשְׁמִים,
27 שְׁמִיפָה שֶׁל גִּשְׁמִים טוֹבָה רַק בְּעוֹלָם הָהָא, וְרַבִּי טוֹב לָנוּ בְּעוֹלָם הָהָא
28 וּבְעוֹלָם הַבָּא, שְׁלִימִדְנוּ תוֹרָה הַמְבִיאה אוֹתָנוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.
29 נִעְנָה רַבִּי יְהוֹשֻעַ וְאָמַר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִלְּגַל חֶמֶה –
30 מִהַשְׁמַשׁ שֶׁמֵאִירָה אֶת הָאָרֶץ, שְׁלֹגֶל חֶמֶה טוֹב רַק בְּעוֹלָם הָהָא,
31 שְׁהָרִי לַעֲתִיד לֵבֵא יִתְבַטְּלוּ הַמְאֻרוֹת, וְרַבִּי טוֹב לָנוּ בְּעוֹלָם הָהָא
32 וּבְעוֹלָם הַבָּא. נִעְנָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל
33 יוֹתֵר מֵאֵב וְאֵם, שְׂאֵב וְאֵם טוֹבִים לָאֵדָם רַק בְּעוֹלָם הָהָא, וְרַבִּי טוֹב
34 לָנוּ בְּעוֹלָם הָהָא וּבְעוֹלָם הַבָּא. נִעְנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
35 חֲבִיבִין הֵם הַיְסוּדִין, שֶׁמְכַפְּרִים עֲלֵינוּ.
36 אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, סִפְכּוֹנִי – עוֹרוֹנִי לְקוֹם וְאַשְׁמְעָה אֶת דְּבָרִי
37 עֲקִיבָא תַלְמִידִי, שְׂאֵמֶר חֲבִיבִין יוֹסִידִין. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא,
38 זֶה מִנִּין לָךְ שְׁחִיסוּרִים חֲבִיבִים. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, מִקְּרָא אֲנִי דוֹרֵשׁ,
39 נִאֲמַר בַּפֶּסֶק לִגְבִי מִנְשָׁה בֶן חֻזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה (מַלְכִים ב' כ"א א') בֶּן
40 שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה מִנְשָׁה בְּמִלְכוֹ וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה מֶלֶךְ בְּיָדוֹ שְׁלֹם
41 [וְגו']. וְעַשׂ תִּרַע בְּעֵינֵי ה' כְּתוּעַבַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה' מִפְּנֵי בְנֵי
42 יִשְׂרָאֵל. וְכִתְּבִי בַּפֶּסֶק לִגְבִי חֻזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, אֲבִיו שֶׁל מִנְשָׁה,

1 – ירפא אותם הקדוש ברוך הוא.
2 הגמרא מביאה מעשה בענין יסורים שמחמת חטא: אָמַר רַבָּה בַּר
3 בַּר חֲנָה, בַּשְּׁחֵלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, נִכְנָסוּ תַלְמִידָיו לְבָקְרוֹ,
4 אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חֶמֶה עוֹה – כַּעַס גָּדוֹל יֵשׁ בְּעוֹלָם, שֶׁהַקְדוֹשׁ
5 בְּרוּךְ הוּא כַּעַס עָלָיו וְהַכְּבִיד עָלָיו אֶת חֲלִיו, הִתְחִילוּ הֵן –
6 תַלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בּוֹכִין, וְאֵילוּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיָּה מְשַׁחֵק –
7 שִׁמְחָה. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִידִים לְרַבִּי עֲקִיבָא לָמָּה אַתָּה מְשַׁחֵק. אָמַר
8 לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי מִפְּנֵי מַה אַתֶּם בּוֹכִים. אָמְרוּ לוֹ, וְכִי אֲפָשֶׁר
9 הַדְּבַר שֶׁסָּפַר תּוֹרָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוּא חָשׁוּב כַּסֵּפֶר תּוֹרָה שְׁרִי
10 [נִמְצָא] בְּצַעַר מַחֲמַת מַחֲלָתוֹ, וְלֹא נִבְּרָה עַל כֵּךְ. אָמַר לָהֶם, לָכֵן
11 אֲנִי מְשַׁחֵק, שֶׁכָּל זְמַן שְׂאֵנִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂאֵן יֵינִי
12 מִחֲמִין, וְאֵין פִּשְׁתָּנוּ לִּיכָּה – נִיזוּק, וְאֵין שְׂמִנִי מִכֹּאֵשׁ – מִתְקַלְקֵל,
13 וְאֵין דּוּבָשָׁנוּ מִדְּבִישׁ – מִתְקַלְקֵל מַחֲמַת הַחוּם וְנַעֲשֶׂה צִלּוּל,
14 אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי, שְׂמָא חָם וְשִׁלּוּם קִיבֵל רַבִּי אֶת עוֹלָמוֹ – שֶׁכֵּר
15 הָעוֹלָם הַבָּא הֲרָאִי לוֹ קִיבֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵילוּ עֲבָשִׁי שְׂאֵנִי
16 רוֹאֶה אֶת רַבִּי בְּצַעַר, הֲרִי שַׁעַל מַעַט חֲטָאִיו הוּא נַעֲנֵשׁ בְּעוֹלָם
17 הַזֶּה, וְאֲנִי שְׂמָח שֶׁכֵּר מִשְׁתַּמֵּר לוֹ לַעֲתִיד לְבוֹא. אָמַר לוֹ
18 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא, בְּלוֹם [וְכִין] חִסְרָתִי מִן הַתּוֹרָה בּוֹלָה דְּבַר
19 שֶׁלֹא קִימַתִּי, שֶׁמַּחֲמַת כֵּן אַתָּה אֹמֵר שְׂאֵנִי סוֹבֵל מַחֲלוּי זֶה. אָמַר
20 לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, לִימְדָתְנוּ רַבִּינוּ אֶת הַפֶּסֶק (סְהֵלַת א' ב' אָדָם אֵין
21 צָדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִתָּמָא, וְעַל מַעַט חֲטָאִים אֵילוּ

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה (לפני הקפות) ה'תשמ"ח

בלתי מוגה

ד. ...ביאור הענין:

- 1
- 2 המצב ש"כל יחיד ויחיד, איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין", הוא - למעליותא, כדי שכל אחד
- 3 ואחד יוכל לפעול בחלקו בעולם, החל מ"גפנו" ו"תאנתו" כפשוטם, בארץ ישראל, שממנה נמשך גם
- 4 בשאר הארצות, כמאמר רז"ל¹⁶ שמתמצית ארץ ישראל שותין כל הארצות,
- 5 ועל-דרך-זה בנוגע לאומות העולם שמקבלים השפעתם מישראל - כמו שכתוב¹⁷ "יצב גבולות עמים
- 6 למספר בני ישראל", "למספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, הציב גבולות עמים שבעים
- 7 לשון"¹⁸.
- 8 כלומר, כדי שישראל יפעלו בעולם כולו, צריך להיות תחילה מצב של פיזור, ולפני-זה הפירוט לריבוי
- 9 פרטים - לא באופן ד"אחד היה אברהם"¹⁹, או אפילו שלשה אבות²⁰, עד ל"ב שבטים, אלא צריכה להיות
- 10 ההתחלקות לריבוי פרטים - "שבעים נפש"²¹, שעל-ידי-זה פועלים, כאמור, בשבעים אומות העולם.
- 11 אמנם, אחר-כך צריך להיות גם העילוי ד"קשב" - שמתאספים כולם יחד להקשבה אחת, "ליראה את
- 12 ה"²², אשר על-ידי-זה פועלים וממשיכים ענין זה גם בכל העולם כולו.
- 13 ה. ויש להוסיף, שכן הוא גם בנוגע לעבודתו הפרטית של "כל יחיד ויחיד":
- 14 אמרו חז"ל²³ "לפיכך נברא אדם יחידי כו'", "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (על-דרך
- 15 הענין ד"בדד", "כל יחיד ויחיד כו'", למעליותא).
- 16 ובפרט על-פי תורת הבעל-שם-טוב²⁴ שכל אחד ואחד מישראל הוא על-דרך ובדוגמת "בן יחיד" אצל
- 17 הקב"ה. וכפי שנתבאר בתורת הרב המגיד (בתחילת ספריו)²⁵ המשל מ"אדם שיש לו בן.. נחקקה הצורה
- 18 של הבן במחשבה של האב.. אף קודם שנברא ישראל היה נחקק צורתם במחשבה".
- 19 ואחר-כך יורדת הנשמה למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית, מצב של פיזור כו', ואף-על-פי-כן
- 20 במצב זה דוקא - "משביעין אותו כו"²⁶, כפי שמביא רבינו הזקן בתחילת ספר התניא, ומבאר ה'צמח
- 21 צדק'²⁷ ש"משביעין" הוא גם מלשון שובע²⁸, שנותנים לנשמה ריבוי כחות, באופן של שביעה, וגם כחות
- 22 נעלים ביותר, שזהו ענין השבועה, "בי נשבעתי"²⁹, שנמשכת מעצמותו ומהותו יתברך.

בא - עבודת הביוררים של יותר משבעים אומות, על-אחת-כמה - וכמה שהיתה מתארכת זמן רב יותר.

ואף שעי"ז ה' ניתוסף גם בעילוי שנעשה ע"י עבודת הביוררים בזמן הגלות, אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא

— יש כבר "די וחותר", ומוותרים על "עילויים" נוספים!
(22) וילך לא, יג.

(23) סנהדרין לו, א - במשנה. וראה רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ג.

(24) כש"ט הוספות סקל"ג.

(25) או"ת ב, סע"ג.

(26) נדה ל, ב. - נוסף לכך שלפנ"ז "נר דלוק לו על ראשו כו' ומלמדין אותו כל התורה כולה".

(27) קיצורים והערות לספר התניא ע' מח ואילך.

(28) להעיר מהשייכות לחודש תשרי, חודש השביעי - מלשון שובע, מכיון שהקב"ה בעצמו מברכו, ועי"ז נעשה חודש "המשובע והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה" (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות תורת רבינו הזקן ששמע ממורו ורבו הה"מ בשם מורו ורבו הבעש"ט - "היום יום" כ"ה אלול).

(29) וירא כב, טז. וראה לקו"ת דרושים לשמע"צ פג, ג. וש"ג.

(16) ראה תענית יו"ד, רע"א.

(17) האזינו לב, ח.

(18) פירש"י עה"פ.

(19) יחזקאל לג, כד.

(20) כמארז"ל (ברכות טז, ב) "אין קורין אבות אלא לשלשה",

ג' האבות דכל ישראל עד סוף כל הדורות.

(21) ואף שמספר שבעים ה' בירידתם למצרים, ולאח"ז

נתפרטו בריבוי גדול יותר כו' - מ"מ "יצב גבולות עמים למספר

בני ישראל" כשהיו "שבעים נפש" דוקא (שבעים אומות בלבד),

כמבואר במק"א (ראה ד"ה שאו את ראש תרע"ח). ואכ"מ.

ולהוסיף - ע"ד הצחות - ששאלה כזו (מדוע ישנם רק

שבעים אומות ולא יותר) יכול לשאול רק מי שאינו אוהב ישראל,

ח"ו, שהרי אם משבעים אומות סבלו ישראל ריבוי צרות במשך

כל הדורות - ממספר גדול יותר של אומות העולם, על-אחת-

כמה-וכמה!

ובסגנון אחר: הוספה במספר האומות בכמות, היתה מוסיפה

גם באיכות - בקושי העבודה דבירור הניצוצות, וממילא גם

באריכות הגלות, שהרי אם בנוגע לעבודת הביוררים דשבעים

אומות נתארך הגלות כל כך, שכבר "כלו כל הקיצין" ועדיין לא

- 1 ובסגנון אחר קצת - כפי שאומר כל אחד ואחד מישראל בברכות השחר:
- 2 "נשמה שנתת בי טהורה היא" - "טהורה היא", קאי על הנשמה כפי שהיא בבחינת 'טהירו עילאה'³⁰,
- 3 ולמעלה מזה - "נתת בי", הבחינה שמשם ניתנה הנשמה לבחינת 'טהירו עילאה' ("טהורה היא").
- 4 ואחר־כך "אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפתחת בי", דקאי על ההשתלשלות והירידה לעולם
- 5 הבריאה, יצירה, עד לעולם העשיה.
- 6 ודוקא לאחרי ירידתה למטה - "אתה משמרה בקרבי", שזהו ענין נעלה יותר גם מבחינת "נתת בי"³¹,
- 7 בחינת עצמותו ממש, "אתה", כידוע³² שהענין ד"אתה" (לשון נוכח) לאמיתו שייך רק על בחינת
- 8 עצמותו יתברך³³.
- 9 ולא עוד, אלא ש"אתה משמרה בקרבי", היינו, שאף שמדובר אודות בחינת עצמותו ממש ("אתה"),
- 10 הרי זה באופן ד"בקרבי", לא רק בבחינת מקיף (כמו מזל ושורש הנשמה כו'), אלא בפנימיות ממש.
- 11 וטעם הדבר - מצד גודל העילוי שנפעל על־ידי עבודתה למטה דוקא, בגוף ונפש הבהמית וחלקו
- 12 בעולם, להחזיר גם בהם אחדותו של הקב"ה, כאמור, שגם ב"פזר" יהיה מצב של "קשב", הקשבה אחת,
- 13 "ליראה את ה'".
- 14 ו. וההוראה מכל האמור לעיל - בנוגע להמשך הפעולה בענין "הקהל".
- 15 ובהקדמה:
- 16 אף־על־פי שאצל רבותינו נשיאינו לא ראו הדגשה מיוחדת בנוגע ל"הקהל" - הרי, בוודאי יכולים
- 17 למצוא רמזים (ואולי גם יותר מרמזים בלבד) בשיחות וכו' שנאמרו בשנות "הקהל", ובפרט בחודש
- 18 תשרי, בחג הסוכות כו'.
- 19 ונוסף לזה, ידועה³⁴ הוראת כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן שיכולים לומר פירושים כו' בספר התניא בשביל
- 20 תועלת של לימוד והוראה ביראת שמים, ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע ל'שטורעם' בענין "הקהל", מכיון
- 21 שיש בזה תועלת ב"ליראה את ה'", כפי שרואים במוחש - "מעשה רב"³⁵ - גודל התועלת שבדבר.
- 22 ולהעיר גם מהפתגם הידוע ש"אימרה חסידית לא הולכת לאיבוד", אלא בוודאי פועלת פעולתה כו'.
- 23 ויש לומר מקור לזה בתורה - "הלא"³⁶ כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע"³⁷.
- 24 ובהתאם לכך, דובר בארוכה לפני־זה - ובמיוחד בלילות חג הסוכות, הזמן שבו קיימו מצות "הקהל"
- 25 כפשוטה - שכל אחד ואחד צריך לפעול בענין "הקהל", הן בנוגע לעצמו, ביחס לפרטי כחותיו כו', והן
- 26 בנוגע להזולת, שכל אחד ואחד שהוא 'מלך' בסביבתו, רב בקהילתו, מורה ומחנך בכיתתו, אב במשפחתו
- 27 וכו', יקהיל את אלו שיש לו השפעה עליהם, ויעוררם בעניני תורה ויראת שמים, "ליראה את ה'".
- 28 וכמודגש שענין זה שייך לכל אחד ואחת, ו"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"³⁸, מכיון שלכל אחד ואחת
- 29 ישנם הכחות הדרושים לכך, ובוודאי שיצליחו בזה - כפי שראו במוחש אלו שכבר התחילו לעסוק בענין
- 30 "הקהל", בתוככי שאר הפעולות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, שכאשר עסקו בענינים
- 31 אלו על־פי הוראות נשיא דורנו, נחלו הצלחה רבה כו'.

בנוגע לדרשות שבתורה - "והדרשה תדרש, שנאמר הלא כה דברי כאש . . . וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות", אף שפירוש רש"י הוא "פשוטו של מקרא". ולהעיר גם מדברי השל"ה (קפא, א) שבפירוש רש"י על התורה ישנם "ענינים מופלאים", "יינה של תורה" ("היום יום" כ"ט שבט), היינו, ענינים השייכים גם לחלק הרמוז והסוד כו', ואדרבה - החידוש הוא שבפירוש רש"י באים ענינים אלו בפשטות, בדרך הפשט, פשוטו של מקרא.

(38) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(30) ראה לקו"ת בחוקותי מז, א. ר"פ דברים. ובכ"מ.

(31) ראה לקו"ת דברים שם. שה"ש ל, רע"ג.

(32) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך אתה. וש"נ.

(33) ומה שאומרים התואר "אתה" על ענינים אחרים - הרי זה מצד בחי' העצמות שבהם.

(34) קונטרס עץ החיים בסופו (ע' 88). אג"ק שלו ח"ב ע' תשכ.

(35) שבת כא, א וש"נ.

(36) ירמ' כג, כט.

(37) ולהעיר, שהובא גם בפירוש רש"י על התורה (וארא ו, ט)

ולכן, בעמדנו בשמחת-תורה, יש לעורר אודות המשך הפעולה בעניני "הקהל" - הן מצד ההמשך¹
לשבעת ימי חג הסוכות (יום-טוב שני ד"שמיני עצרת", וגם "תשיעי", כנ"ל סעיף ב), והן מצד היותו "רגל"²
בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב" (התוכן ד"הקהל", כנ"ל סעיף ג), ואדרבה - ביתר שאת וביתר עוז, "מעלין"³
בקודש", כמודגש גם בשיעור החומש היומי - ברכות לכל ישראל, "אשריך ישראל", ו"לעיני כל ישראל"⁴
(כנ"ל סעיף ב).

ז. ויש להוסיף בהדגשת הענין בנוגע לשמחת-תורה:

ידוע המנהג בקהילות ישראל שבשמחת-תורה היו הולכים ומסבבים בבתי פרטיים, מבית לבית, ובכל⁵
בית היו אומרים 'לחיים', טועמים מיני מזונות כו', ומנגנים ניגון שמת, עד לריקוד כו'.⁶
ויש לומר, שבזה מודגש תוכן הענין ד"פז"ר קש"ב" - שכן, ההליכה מבית לבית היא באופן ד"פזר",⁷
"כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין", וביחד עם זה, מאחדים את כולם לענין אחד,⁸
"קשב", הקשבה אחת - לענין שמחת-תורה.

ונמצא, שבמנהג זה מודגש ביותר קשר ושייכות שמחת-תורה לענין "הקהל" - אחדותם של ישראל.⁹
ולהעיר, שגם בימינו אלו שלא רואים מנהג זה בפועל ממש - לא נשתנה בעצם הענין, אלא בצורה¹⁰
בלבד, כלומר, שענין זה ישנו גם כיום, אלא בצורה שונה - שבמקום ללכת לבתים הפרטיים, באים כולם¹¹
- "האנשים והנשים והטף" - למקום אחד, מקום קדוש, בית-כנסת ובית-מדרש, ובפרט בנידון-דידן,¹²
בית-הכנסת ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ושומחים בשמחת התורה כולם יחדיו,¹³
באופן ד"הקהל" כפשוטו ממש.

ח. ויהי-רצון שעל-ידי "מעשינו ועבודתינו" בענין "הקהל", יתווסף בקירוב וזירוז ה"הקהל" האמיתי¹⁴
- "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"¹⁵, "קהל גדול ישוּבו הנה"¹⁶.
ולהעיר, שגם כאן מודגשים שני הקצוות ד"פז"ר קש"ב", "כל יחיד ויחיד כו' מפוזרין" ו"הקהל" -¹⁷
שהרי, פעולת הליקוט ("תלוקטו") שייכת במצב של "כל יחיד ויחיד כו' מפוזרין", שלכן יש צורך¹⁸
ב"תלוקטו לאחד אחד", ואז עושים מהם מציאות אחת - "הקהל" - "קהל גדול".¹⁹

ולהוסיף, שהענין ד"תלוקטו לאחד אחד" הוא לא רק ממצב של "מפוזרין" למעליה²⁰, אלא גם²¹
ממצב של "מפוזרין" לגריעותא - שהרי פשטות הכתוב ד"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" קאי על²²
קיבוץ גלויות, תמורת המצב ד"פיזרן לבין האומות"²³, "מפוזרין" לגריעותא.

ויש לומר, שענין זה מרומז בדיוק הלשון "תלוקטו":

"תלוקטו" הוא גם מלשון "לקט", "שבליים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתיים"²⁴, כלומר, לאחר²⁵
גמר כל העבודה, חרישה וזריעה כו' עד לקצירה, ישנם עדיין שבליים שנושרים כו', ומזה מובן גם בנוגע²⁶
לרוחניות הענינים כו'.

ואף-על-פי-כן, גם במצב ירוד כזה - נעשה הענין ד"תלוקטו לאחד אחד" גו', על-ידי הקב"ה, אשר²⁷
עם היות ש'לקט' כפשוטו שייך ל'עני', הרי בנידון-דידן לוקח את ה'לקט' ("ואתם תלוקטו לאחד אחד²⁸
בני ישראל") העשיר הכי גדול - הקב"ה.

ויש להוסיף, שגם בנידון-דידן מודגשת שייכות ה'לקט' ל'עני' דוקא - שהרי קיבוץ גלויות ("תלוקטו"²⁹
גו') נעשה על-ידי משיח צדקנו, "עני (ורוכב על חמור)"³⁰.

מפוזרין".

(39) ישע' כז, יב.

(43) פירש"י קדושים יט, טו. וראה רמב"ם הל' מתנות עניים

(40) ירמ' לא, ז.

רפ"ד.

(41) כפסוק "וישכון ישראל בטח בדד", כנ"ל ס"ג-ד.

(44) זכרי' ט, ט.

(42) היפך המצב ד"כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו

- 1 ובעומק יותר:
- 2 'לקט' - הוא מאכלו של העני, שנעשה "דם ובשר כבשרו, ואזי יחיה ויתקיים". ויש לומר, שכן הוא
- 3 גם בנידון-דין, שה'לקט' ד"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" נעשה מזון וחיות של משיח צדקנו,
- 4 ויתירה מזה, מזון וחיות של הקב"ה, כביכול.
- 5 דוגמא לדבר - מאמר רז"ל⁴⁵ ש"אמר לו הקב"ה למשה, משה החייתיני בדברך". ועל-דרך זה בנוגע לכל
- 6 אחד ואחד מישראל - שיש בו ניצוץ מנשמת משה רבינו עליו-השלום⁴⁶ - שעל-ידו נעשה ענין "החייתיני",
- 7 כביכול.
- 8 ומזה באים לענין נוסף - שמצד ניצוץ משה שבקברו שבכל אחד ואחד מישראל, צריכה להיות גם
- 9 פעולת "הקהל":
- 10 למשה רבינו נאמר⁴⁷ "לכה ואשלחך גו' והוצא את עמי בני ישראל ממצרים", כלומר, שליחותו של
- 11 משה רבינו היתה לפעול את הענין ד"תלוקטו לאחד אחד" מגלות מצרים⁴⁸.
- 12 ומכיון שלכל אחד ואחד מישראל יש ניצוץ של משה רבינו - מוטלת גם עליו השליחות ד"תלוקטו
- 13 לאחד אחד בני ישראל", על-ידי-זה שמקהיל את אלו שיש לו השפעה עליהם ומעוררם "ליראה את ה'",
- 14 אשר פעולה זו נעשית הכנה קרובה ל"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" כפשוטו ממש, בגאולה
- 15 האמיתית והשלימה.
- 16 ט. ו"כן תהיה לנו" - שמפעולות ה"הקהל" באים ל"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", "קהל
- 17 גדול ישובו הנה".
- 18 ובפשטות - שבקרוב ממש, תיכף ומיד, רוקדים לקבלת פני משיח צדקנו, לארצנו הקדושה, לירושלים
- 19 עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש, ויש לומר - גם לקודש הקדשים, מכיון שאצל כל אחד ואחד
- 20 מישראל יהיה גילוי עצמותו יתברך ממש, "אתה.. בקרבי"⁴⁹.
- 21 ולא עוד, אלא שגילוי עצמותו יתברך חודר ומאיר בכל העולם כולו, עד לבחינת דומם שבדומם -
- 22 דירה לו יתברך בתחתונים, ומתוך שמחה וטוב לבב - "א טאנצנ'דיקע דירה".
- 23 והעיקר - בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, וכאמור, תיכף ומיד ממש, באופן ש"לא עיכבן המקום
- 24 כהרף עין"⁵⁰.
- 25 * * *
- 26 י. בהמשך להמדובר לעיל אודות שייכות מצות "הקהל" לשמיני-עצרת ושמחת-תורה, הרי כשם שענין
- 27 "הקהל" הוא באופן החודר בכל הפרטים ופרטי פרטים, מובן, שגם שייכות "הקהל" לשמיני-עצרת
- 28 ושמחת-תורה צריכה להיות מודגשת בפרטי עניני שמיני-עצרת ושמחת-תורה, כדלקמן.
- 29 ובהקדמה - שענין זה (שצריך לחדור בכל הפרטים כו') מודגש גם בשיעור החומש היומי
- 30 בשמיני-עצרת:
- 31 בשיעור החומש בשמיני-עצרת נכללת ברכת משה לשבט אשר - "וטובל בשמן רגלו"⁵¹.
- 32 והשייכות לשמיני-עצרת - כידוע⁵² ששמיני-עצרת הוא גם מלשון 'שמן' ('עסענץ').

גלות. ואכ"מ.

(49) ללא צורך בהענין ד"משמרה" - שהרי לעתיד-לבוא יבטלו כל הענינים הבלתי-רצויים כו'.

(50) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(51) לג, כד.

(52) ראה בהנסמן בלקו"ש ח"ז ס"ע 337.

(45) ברכות לב, סע"א.

(46) ראה תניא רפמ"ב.

(47) שמות ג, יו"ד.

(48) ולהעיר, שבתחילה סירב משה לקבל שליחות זו, באמרו "שלח נא ביד תשלח", "ביד אחר שתדע לשלוח... להיות גואלם לעתיד" (שמות ד, יג ובפירש"י), היינו, שרצה לפעול שגאולת מצרים תהי' בתכלית השלימות, גאולה שאין אחרי

- והרי התוכן ד"טובל בשמן רגלו" הוא - שענין ה"שמן" חודר (לא רק בדרגת ה'ראש', אלא גם) בכל¹
הדרגות, עד לדרגה הכי תחתונה, דרגת הרגל, ולא זו בלבד שה"שמן" מגיע עד לרגל, אלא עוד זאת,²
שה"רגל" טובלת בשמן, "טובל בשמן רגלו".³
- ובהתאם לכך, יש להתעכב גם על קביעות שמיני-עצרת ושמחת-תורה בימי השבוע, כלומר, לא רק⁴
על כללות ענין שמיני-עצרת ושמחת-תורה, אלא גם על הענין הפרטי המיוחד בשנה זו - למצוא את⁵
הקשר והשייכות לתוכן הענין ד"הקהל".⁶
- יא. קביעות שמיני-עצרת ושמחת-תורה בשנה זו היא - ביום החמישי וביום הששי, אשר המיוחד⁷
שבקביעות כזו הוא - שבערב יום-טוב עושים 'עירוב תבשילין': "שני ימים טובים" שחלו להיות בחמישי⁸
בשבת ובערב שבת, מערבין עירוב תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום-טוב⁹⁵³.
- והענין בזה:
- תוכן 'עירוב תבשילין' הוא - "שיבשל תבשיל אחד מערב יום-טוב ויהיה תבשיל זה שמור אצלו שלא¹¹
יאבדנו ולא יאכלנו עד לאחר שתיקן ועשה כל צרכי השבת"⁵⁴, ואז מותר לו להכין ביום-טוב צרכי השבת¹²
- "בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולתקנא ולמעבד כל צרכנא, מיומא¹³
טבא לשבתא"⁵⁵.
- ונמצא, שההכנה לשבת⁵⁶ מתחילה כבר מערב יום-טוב (יום הרביעי), במשך שלושה ימים (ערב¹⁵
יום-טוב, ושני ימי יום-טוב) - "בתלת זימני הוי חזקה"⁵⁷.
- ובזה מודגש ענין האחדות וההתכללות של ערב יום-טוב, שני ימי יום-טוב ויום השבת - מכיון שכבר¹⁷
בערב יום-טוב ישנם לא רק צרכי יום-טוב, אלא גם צרכי השבת, עד לסיומו של יום השבת, שהרי "יש¹⁸
נוהגין שלא לבצוע עליו (הפת של העירוב) עד סעודה שלישית של שבת"⁵⁸.
- כלומר, למרות חילוקי הדרגות שבין ערב יום-טוב, יום-טוב ושבת - ערב יום-טוב הוא יום חול ממש²⁰
שמותר בכל המלאכות⁵⁹, יום-טוב הוא "מקרא קודש", ואסור במלאכה, מלבד מלאכת אוכל נפש,²¹
ושבת-קודש אסור גם במלאכת אוכל נפש⁶⁰ - מכל-מקום מתאחדים ומתכללים באופן שבערב יום-טוב²²
ישנם כבר מן המוכן לא רק צרכי יום-טוב, אלא גם צרכי שבת⁶¹.
- וענין זה שייך לכל אחד ואחת מישראל, "האנשים והנשים והטף" - שהרי פרטי הענינים ד"לאפויי²⁴
ולבשולי כו' ולאדלוקי שרגא כו'" הם צרכי כל אחד ואחת מישראל, למגדול ועד קטן, הן בנוגע לאכילה²⁵
ושתייה, והן בנוגע לאור⁶², ועל-דרך-זה בנוגע לשאר הצרכים.
- זאת ועוד:
- בנוסף 'עירוב תבשילין' אומרים "בדין יהא שרא וכו' לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת"⁶³, כלומר,²⁸
בפעולת 'עירוב תבשילין' מודגשת אחדותם של ישראל (שמעבר לא רק לעצמו, אלא מזכה את עירובו²⁹
"לכל ישראל הדרים בעיר הזאת") - על-דרך ובדוגמת תוכן הענין ד"הקהל".³⁰

של יום השבת - תכלית השלימות דקדושת השבת - "רעוא דרעוין".

61) משא"כ בארץ ישראל - שבערב יו"ט מכינים רק צרכי היו"ט, ויום ששי הוא יום חול (אסור-חג, שאין בו אפילו העילוי דחולו של מועד), ערב שבת, ענין בפ"ע כו'.

62) ולהעיר, שגם ילדה קטנה יודעת ומבחינה בחילוק שבין נר יו"ט לנר שבת (אע"פ שבחיצוניות נראה אותו נר או שמן כו') - כמודגש גם בנוסף הברכה: "נר של יום-טוב", או "נר של שבת-קודש".

63) שו"ע אדה"ז שם ס"כ.

53) שו"ע אדה"ז או"ח הל' יו"ט סתק"ז סכ"א.

54) שם ס"א.

55) שם ס"ה.

56) ע"י עבודתם של ישראל - "למעשה ידיך תכסוף" (איוב יד, טו. וראה של"ה כט, ב ואילך. ועוד).

57) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

58) שו"ע אדה"ז שם סכ"ה.

59) וגם חולו של מועד (כבנדו"ד, שערב שמע"צ הוא חוה"מ) - מותר בעשיית מלאכה בדבר האבד (רמב"ם הל' יו"ט רפ"ז).

60) כולל גם פרטי העילויים בקדושת יום השבת, עד לסיומו

- 1 יב. ומכאן באים לענין נוסף באחדותם של ישראל - המודגש באופן השמחה והריקודים
2 בשמחת-תורה:
- 3 השמחה בשמחת-תורה היא - לא מצד ההבנה וההשגה בלימוד התורה, שהרי הריקוד הוא עם
4 ספר-תורה החגור באבנט ומכוסה במעיל, באופן שלא שייך לקרוא וללמוד מן הספר-תורה, אלא השמחה
5 היא - בעצם מציאותה של התורה (כמבואר בשיחותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁶⁴ בנוגע לאופן
6 עבודת השמחה בשמחת-תורה - "מצות היום בשמחה"⁶⁵).
- 7 ובענין זה - כל ישראל הם בשורה נמש, כי חילוקי הדרגות אינם אלא בהבנה והשגה בלימוד התורה,
8 אבל שייכותם העצמית לתורה - שעל זה היא השמחה בשמחת-תורה - היא אצל כל ישראל בשוה.
9 ונמצא, שגם בשמחה וריקודים בשמחת-תורה מודגשת אחדותם של ישראל - תוכן ענין "הקהל".
- 10 יג. ויש להוסיף בביאור מעלת השמחה בשמחת-תורה - בעומק יותר:
- 11 כללות שמחתם של ישראל ב"זמן שמחתנו" היא - "ישמח ישראל בעושיו"⁶⁶, כלומר, שישמח
12 שמחים בהקב"ה. ועל-פי-זה, השמחה הפרטית בשמחת-תורה היא - שמחתם של ישראל בתורתו של
13 הקב"ה, היינו, שישמח ישראל שמחים בתורה.
- 14 אמנם, ישנו ענין נעלה יותר בשמחת-תורה - שמחתה של התורה עצמה, על-ידי-זה שישמח ישראל משמחים
15 את התורה⁶⁷.
- 16 וראה זה פלא:
- 17 השמחה שיהודי משמח את התורה - אינה על-ידי אמירת חידוש בתורה, היינו, שמגלה בתורה פנים
18 חדשות, שעל-ידי-זה נעשה ענין של שמחה⁶⁸, אלא על-ידי-זה שלוקח את הספר-תורה (כפי שהוא
19 מכוסה במעיל) ומרקד עמו, שעל-ידי-זה גם התורה שמחה ורוקדת. היינו, שגודל השמחה של היהודי,
20 שהוא בעצמו נעשה פנים חדשות⁶⁹, פועל תוספת שמחה בתורה, עור יותר מהשמחה על-ידי-זה שמגלה
21 פנים חדשות (חידוש) בתורה.
- 22 ובפשטות - כפי שרואה גם ילד קטן - שהספר-תורה מונח בארון הקודש, ואינו יכול לרקוד בעצמו,
23 עד שיהודי ניגש לארון הקודש ולוקח את הספר-תורה (או שמישהו אחר מוציא את הספר-תורה ומוסר
24 לו) ורוקד עמו, שעל-ידי-זה רוקד גם הספר-תורה, ובלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁷⁰ - שיהודי
25 נעשה ה"רגלים" של הספר-תורה, כאמור, שהספר-תורה אינו יכול לרקוד בעצמו, אלא על-ידי-זה שיהודי
26 נושא ומרקד עמו.
- 27 ונקודת הענין - שבשמחת-תורה מתגלה מעלתם העצמית של ישראל ששרשם למעלה גם מהתורה,
28 ולכן פועלים ישראל שמחה בתורה. והרי, מעלתם העצמית של ישראל שלמעלה גם מהתורה - היא אצל
29 כל ישראל בשוה.
- 30 יד. והמעשה הוא העיקר⁷¹:
- 31 בעמדנו בליל שמחת-תורה לפני 'הקפות' - יש לעורר ולהדגיש אודות גודל מעלת השמחה והריקודים
32 עם הספר-תורה בעת ה'הקפות', שצריכה להיות שמחה גדולה ביותר, יותר משמחת שבעת ימי חג
33 הסוכות. ויותר משמחת שמיני-עצרת, עד לשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה.

ח"ד ע' 168).

(68) ראה טושו"ע אה"ע סימן ס"ב ס"ז.

(69) ראה גם שיחת ליל ב' דחג הסוכות ס"ב-ג.

(70) סה"ש תש"ד ע' 36.

(71) אבות פ"א מ"ז.

(64) ראה ד"ה לה"ע שמח"ת תשל"ח (סה"מ מלוקט ע' רנט

ואילך). וש"נ.

(65) ראה סה"ש תש"ג ריש ע' 8 תש"ה ע' 58.

(66) תהלים קמט, ב. וראה לקו"ת דרושים לשמע"צ פח, ד

ואילך.

(67) ד"ה להבין ענין שמח"ת עטר"ת ועוד (נסמן בלקו"ש

ופשיטא, שאין צריך לשלול שהשמחה והריקודים לא יהיו באופן שרוקד בגלל שמכריחים אותו¹
 לרקוד, ובליט-ברירה רוקד בנחת ובמתינות כו', "עקב בצד גודל"⁷², כ"אם ששמח ורוקד מרצונו הטוב⁷³,
 ובוזה גופא - לא רק שרוצה לצאת ידי חובתו, ובלשון הגמרא⁷⁴ "פרוש מה חובתי ואעשנה" (למדוני מה
 עלי לעשות ואעשה), כ"אם שמחה וריקודים מתוך חיות והתלהבות כו', עד לשמחה שלמעלה ממדידה
 והגבלה, כולל - למעלה ממדידה והגבלה של הבנה והשגה כו', שמחה שמצד העצם ממש.⁷⁵
 ובלשון הידוע - בנוגע לתפילה - "אני מתפלל לדעת זה התינוק"⁷⁶, שכוונתו של התינוק היא לעצמותו
 ומהותו ממש, "דע לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה"⁷⁷. ש"ניצב עליו כו'", אלא
 שבנידון-דין, ההדגשה אינה על הענין ד"בוחן כליות ולב כו"⁷⁸, אלא על ענין השמחה, ולא רק באופן
 ד"גילו ברעדה"⁷⁹, אלא שמחה גלויה ממש, עד לשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה.
 טו. ויהי-רצון שמהשמחה והריקודים ב'הקפות' נזכה תיכף ומיד לרקוד לקבלת פני משיח צדקנו.
 ובפרט בקביעות שנה זו, כאמור, שבערב יום-טוב עשו 'עירוב תבשילין', הדגשת ההכנה ליום השבת
 - "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁸⁰.
 ולהעיר, שגם אז יהיה ענין של הבנה כו' לדרגה של שלימות נעלית יותר - שהרי "יום שכולו שבת
 כו'" הוא משך זמן ארוך, "חד חרוב" או "תרי חרוב"⁸¹, אשר במשך זמן זה יהיו ריבוי עליות בקדושה
 גופא⁸², כך, שכל דרגה נעשית הכנה לדרגה נעלית יותר כו'.
 והעיקר - שבאים מתוך שמחה וריקוד ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", בגאולה האמיתית
 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כאמור, שרוקדים לקבל פניו בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש
 ובבית-המקדש, במהרה בימינו ממש.
 * * *

טז. נתבאר לעיל (סעיפים א-ב) ששמיני-עצרת בא בהמשך לשבעת ימי חג הסוכות, אלא שנוסף בו
 ענין נעלה יותר, ועל-דרך-זה בנוגע לשמחת-תורה, שנקרא בשם "תשיעי", להיותו בהמשך לשבעת ימי
 חג הסוכות ושמיני-עצרת, אלא שנוסף בו ענין נעלה יותר אפילו לגבי שמיני-עצרת.
 ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם בדרושי החסידות שב'לקוטי תורה'. ובהקדמה:
 ידוע⁸³ שמאמרי רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'⁸⁴ נבחרו מבין אלפיים מאמרים. וצריך עיון, אם הכוונה
 למספר מדויק של אלפיים, או שהכוונה להדגיש את גודל הריבוי כו', ולכן יכול להיות גם באופן
 ד"כפלים לתושיה". ובכל אופן, הרי בחירת המאמרים היתה בתכלית הדיוק ובכוונה מיוחדת וכו'.
 והנה, בדרושי חג הסוכות שב'לקוטי תורה' רואים דבר פלא:
 ה'כותרת' היא - 'דרושים לסוכות ושמיני-עצרת', כלומר, סוכות ושמיני-עצרת ביחד. ונוסף לזה, המאמר
 הראשון דיבור-המתחיל "ושאבתם מים בששון" גו', התחלתו - "כתיב ביום השמיני, עצרת תהיה לכם".

(76) ראה ברכות כח, ב. לג, רע"א.

(77) תניא רפמ"א.

(78) תהלים ב, יא.

(79) תמיד בסופה.

(80) ר"ה לא, א.

(81) ראה אגה"ק סוסכ"ו.

(82) "היום יום" י"ד אד"א.

(83) חלק שני דספר 'תורה אור', אלא שמפני גזירת המלכות
 כו' נפסקה ההדפסה לאחרי החלק הראשון, וכשעמדו להדפיס
 החלק השני, קראוהו בשם 'לקוטי תורה' (כמסופר בארוכה
 במכתבו הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר - אג"ק שלו ח"ד ס"ע
 תקס ואילך. וש"נ).

(72) להעיר מב' הענינים-אופנים בנוגע ל"עקב בצד גודל":
 ענין שלילי - "לא יהלך עקב בצד גודל . . . כמו . . . גסי הרוח"
 (רמב"ם הל' דעות פ"ה ה"ח. וראה שבת סב, ב. וש"נ. וראה גם
 סוטה כב, ב ובפירש"י), וענין חיובי - "כהנים . . . שהיו מהלכים
 (על המזבח) עקב בצד גודל וגודל אצל עקב" (ירושלמי ברכות
 פ"א ה"א). ואכ"מ.

(73) ואף שגם כאשר "כופין אותו" ישנו הרצון הפנימי
 והאמיתי "להיות מישראל . . . לעשות את כל המצוות כו'" (כפס"ד
 הרמב"ם בהל' גירושין ספ"ב) - הרי בנוגע לשמחה, שאינה
 שייכת אלא בגילוי, צ"ל באופן של רצון גלוי ודקא.

(74) סוטה כב, רע"ב.

(75) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות
 התפלה פ"ח.

- 1 כלומר, מכל דרושי חג הסוכות, שבוודאי היו כמה וכמה דרושים שהתחילו בפסוקים שונים⁸⁴ מענייני חג הסוכות - נבחר דוקא דרוש שמתחיל לבאר את ענין שמני-עצרת דוקא.
- 2 ומכאן רואים שבתורת החסידות מודגש ביותר הקשר והשייכות שבין חג הסוכות לשמני-עצרת, היינו, לא זו בלבד ששמני-עצרת בא בהמשך לחג הסוכות, אלא עוד זאת, שהתחלת דרושי חג הסוכות היא בענין שמני-עצרת - סיום וחותם ושלמות חג-הסוכות.
- 3 יז. על-פי-זה מובן שההמשך של חג הסוכות בשמני-עצרת צריך להתבטא גם בענין ה'אושפיזין'⁸⁵:
- 4 בשבעת ימי חג הסוכות ישנם שבעה 'אושפיזין': ה'אושפיזין' הידועים ומפורסמים בזוהר⁸⁶ - אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד, וה'אושפיזין' החסידיים⁸⁷ - הבעל-שם-טוב, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, ה'צמח צדק', אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן.
- 5 ועל-פי האמור אודות המשך שמני-עצרת לשבעת ימי חג הסוכות, מסתבר, שהמשך זה מתבטא גם בענין ה'אושפיזין': בנוגע ל'אושפיזין' שבזוהר - שלמה המלך (ההמשך של דוד המלך), ובנוגע ל'אושפיזין' החסידיים - כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ההמשך של אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן).
- 6 אמנם, כשם שבשמני-עצרת נוסף עליו לגבי שבעת ימי חג הסוכות, מובן, שכן הוא גם בנוגע ל'אושפיזין' - שבשמני-עצרת אין זה באופן ד'אושפיזין', שהם אורחים, אלא באופן של 'בעלים'.
- 7 ונקודת הביאור - על-דרך ובדוגמת החילוק שבין חג הסוכות לשמני-עצרת, שבחג הסוכות יוצאים ל'סוכה', דירת עראי, ובשמני-עצרת נכנסים ל'בית', דירת קבע, ולכן בחג הסוכות מודגש ענין ה'אושפיזין', בדוגמת אורחים שבאים באופן של עראי, ואילו בשמני-עצרת מודגש ענין הקביעות - לא 'אושפיזין' אלא 'בעלים'.
- 8 וענין זה מודגש גם אצל שלמה המלך וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
- 9 שלמה המלך - שבנה בית-המקדש, לא רק באופן ד'ואהיה מתהלך באוהל'⁸⁸, דירת עראי, אלא באופן של דירת קבע.
- 10 וכ"ק מו"ח אדמו"ר - מנהל פועל' של ישיבת 'תומכי תמימים'⁸⁹, שבה נתחדש ענין לימוד והפצת המעיינות חוצה, באופן של התיישבות וקביעות, בבחינת דירת קבע, עד לשלימות הנצחון ד"מלחמת בית דוד" לבטל את אלו "אשר חרפו עקבות משיחך", באופן ד"אמן ואמן"⁹⁰.
- 11 יח. והנה, על-פי האמור ששמחת-תורה הוא היום התשיעי, בהמשך לשבעת ימי חג הסוכות ושמני-עצרת, ובאופן נעלה עוד יותר - צריך להתבטא הדבר גם בנוגע לענין ה'אושפיזין'⁹¹.
- 12 ונקודת הביאור - בקריאת התורה בשמחת-תורה, שבה מסיימים וחותרים את כל התורה כולה - "לעני כל ישראל".
- 13 כלומר, לאחר שישנו ענין ה'אושפיזין' במשך שבעת ימי חג הסוכות, ולאחרי שנוספה גם מעלת הקביעות ד'בעלים' בשמני-עצרת - הרי זה נעשה באופן ד"לעני כל ישראל" בשמחת-תורה.
- 14 יט. ויובן בהקדים תמיהה בנוגע לכללות ענינם של ה'אושפיזין' החסידיים:
- 15 ענין ה'אושפיזין' החסידיים נתגלה ונתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בשם אביו, שאמר שיש גם 'אושפיזין' חסידיים, ולא עוד אלא שהורה באצבע ואמר: כאן יושב הבעל-שם-טוב, כאן יושב

(90) ראה בארוכה שיחת שמח"ת תרס"א (לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תשי"ב ס"ע 141 ואילך).
 (91) להעיר שגם העילוי דהפצת המעיינות חוצה באופן של התיישבות וקביעות ע"י ישיבת 'תומכי תמימים', שה'מנהל פועל' שלה שייך לשמע"צ - שייך גם לשמח"ת, שהרי השם 'תומכי תמימים' ניתן בעת ה'הקפות' בשמח"ת, בקשר ובשייכות להקפת "תומכי תמימים הושיעה נא" ("התמים" ח"א ס"ע כד ואילך).

(84) אף שתחילת הדרוש אינה אלא כמו "פאָספּאָרט" (כלשון הידוע), הרי זה גם ענין עיקרי כו'.
 (85) בהבא לקמן - ראה גם מעייני הישועה ח"ג פ"ח.
 (86) ח"ג קג, ב. ועוד.
 (87) שיחת ליל א' דחגה"ס תרצ"ז ותש"ג. ועוד.
 (88) ש"ב ז, ו. וראה שהש"ר פ"א, טז (ג).
 (89) להעיר, שבשנה זו מלאו תשעים שנה להתייסדותה - ט"ו אלול תרנ"ז.

- המגיד וכו' - כפי ששמעו אלו שהיו נוכחים באותו מעמד, ונתפרסם על-ידי ה'חוזרים' גם לאלו שלא
היו נוכחים באותו מעמד, עד לפרסום בדפוס כו'.
ולכאורה, כיצד יכולים לפרסם בכל העולם כולו ששבעת ה'אושפיזין' החסידיים הם: הבעל-שם-טוב,
המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, ה'צמח צדק', אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן
- בה בשעה שישנם עוד ריבוי צדיקים בישראל! ?
ולכל לראש - תלמידי הבעל-שם-טוב, כידוע⁹² שלבעל-שם-טוב היו ששים תלמידים, כולל גם 'בעל
התולדות' שהיה מחשובי התלמידים כו'⁹³, ובפרט בנו של הבעל-שם-טוב, שמילא את מקומו בנשיאות
במשך שנה אחת⁹⁴.
ועל-דרך-זה בנוגע לתלמידי הרב המגיד - כידוע⁹² שמספר תלמידיו של הרב המגיד היה כפול ממספר
תלמידיו של הבעל-שם-טוב, ק"כ תלמידים⁹⁵, כולל גם הרה"ק רבי מנחם מענדל מהאראדאק, שבתקופה
הראשונה מילא את מקומו של הרב המגיד בנשיאות (עד שנסע לארץ הקודש, שאז נתמנה רבינו הזקן
לנשיאות)⁹⁶, וכידוע⁹⁷ מה שאמר רבינו הזקן שענין הנשיאות שייך לרבי מנחם מענדל כו'.
ולאחרי כל זה, באים ואומרים - ובאופן שיתפרסם בכל העולם כולו - שמכל תלמידי הבעל-שם-טוב
ישנו רק 'אושפיזא' אחד: הרב המגיד, ומכל תלמידי הרב המגיד ישנו רק 'אושפיזא' אחד: רבינו הזקן, ושאר
ה'אושפיזין' הם הרביים שמילאו את מקומו של רבינו הזקן, ומלבדם לא נימנים שאר הצדיקים במנין
ה'אושפיזין'! ?
כ. והנה, כדי למצוא ביאור והסברה בדבר - יש לחפש בתורה, שבה מוצאים פתרון לכל הענינים, גם
בנוגע לעניני העולם - כמאמר⁹⁸ "אסתכל באורייתא וברא עלמא", ולדוגמא: בעניני פרנסה⁹⁹ - "אם
בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם¹⁰⁰ בעתם גו'¹⁰¹, בעניני רפואה - "תורה מביאה רפואה לעולם"¹⁰²,
"חש¹⁰³ בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק כו'¹⁰⁴.
ובנוגע לעניננו - מצינו דוגמת הנ"ל בסדר השתלשלות התורה:
בריש מסכת אבות, שנינו "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וכו'". ובפרטיות
יותר נתבאר סדר השתלשלות קבלת התורה, בהקדמתו של הרמב"ם לספר 'היד החזקה': "תורה שבעל-פה
למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים.. וליהושע.. מסר תורה שבעל-פה וצוהו עליה.. וזקנים
רבים קיבלו מיהושע וכו'", והולך ומפרט כל סדר ההשתלשלות מדור לדור - ארבעים דורות, עד לחיבור
הגמרא על-ידי רב אשי.
כלומר, אף שבכל דור היו כמה וכמה תלמידים שקיבלו את התורה, מכל-מקום בסדר השתלשלות
התורה מדור לדור לא נזכר אלא מקבל אחד (או שנים), להיותו המקבל העיקרי שקיבל הכל כו'.
וכמודגש בדברי הרמב"ם: "תורה שבעל-פה למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים", היינו,
שמשם רבינו לימד לא רק ליהושע, אלא גם לשבעים זקנים, וממשיך, "ואלעזר ופינחס ויהושע שלשתם

(100) גם מלשון גשמיות - כל הענינים הגשמיים (ראה כש"ט
סר"ז. סרנ"ו).

(101) ר"פ בחוקותי.

(102) ראה עירובין נד, א. זח"ג קס, רע"ב. פירש"י בשלח טו,
כו.

(103) עירובין שם.

(104) ולאלו השואלים היתכן שעסקו בתורה ולא סר המיחוש
בראשם - הרי הסיבה לכך היא, שלא כיוונו לחלק המיוחד בתורה
הקשור עם (רפואת) הראש, כידוע בענין "זאת התורה אדם" שגם
בתורה ישנם חילוקים ע"ד ובדוגמת החילוקים דאברי האדם כו'
(ראה לקו"ש חכ"ג ע' 141). ואילו היו מכונים לחלק המיוחד
בתורה הקשור עם הראש, וכיו"ב בנוגע לשאר האיברים - בודאי
הי' סר המיחוש.

(92) ראה לקו"ש ח"ה ס"ע 374 ואילך. ועוד.

(93) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 133. תש"ב ע' 100.

(94) ראה ספר התולדות הה"מ ע' 23. וש"נ.

(95) ע"ד מ"ש באלישע - תלמידו של אליהו - "פי שנים
ברוחך" (מ"ב ב, ט). וראה לקו"ש שם. וש"נ.

(96) ראה ספר התולדות אדה"ז ע' נב ואילך.

(97) ראה אג"ק אדה"ז ע' רא.

(98) זהו ח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב.

(99) להעיר מאגה"ק (סכ"ב) "ההיתה כזאת מימות עולם. .
באחד מכל ספרי חכמי ישראל הראשונים והאחרונים להיות מנהג
ותיקון לשאול בעצה גשמיות כדת מה לעשות בעניני העולם
הגשמי אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים
כו", ואכ"מ.

- 1 קיבלו ממשוה רבינו, היינו, שביחד עם יהושע נימנו גם אלעזר ופינחס, ואף-על-פי-כן "וליהושע שהוא
- 2 תלמידו של משה רבינו מסר תורה שבעל-פה וצווהו עליה", היינו, שהמקבל העיקרי שקיבל הכל כו' הוא
- 3 יהושע, ולכן לא נזכר במשנה אלא שמו של יהושע - "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע".
- 4 ועל-פי-זה יש לבאר גם בנוגע לסדר השתלשלות תורת החסידות - שאף שישנם כמה וכמה צדיקים
- 5 שקיבלו מהבעל-שם-טוב והרב המגיד, מכל-מקום המקבל העיקרי מהבעל-שם-טוב הוא הרב המגיד דוקא,
- 6 והמקבל העיקרי מהרב המגיד הוא רבינו הזקן דוקא¹⁰⁵, ולכן לא נימנו בין ה'אושפיזין' החסידיים אלא
- 7 הבעל-שם-טוב, המגיד, רבינו הזקן, והרביים ממלאי מקומו - שעל-ידם היה סדר השתלשלות תורת
- 8 החסידות לכל ישראל.
- 9 כא. אמנם, עדיין צריך להבין:
- 10 בשלמא בסדר השתלשלות קבלת התורה במשך ארבעים הדורות, שבכל דור לא נמנה אלא מקבל
- 11 אחד (או שנים) - מדובר אודות קבלת אותו הענין, כלומר, אין כאן פלוגתא בין המקבלים, שהרי כולם
- 12 קיבלו אותו הענין, אלא שישנו אחד שהוא המקבל העיקרי כו'.
- 13 מה-שאינ-כן בנידון-דידן, מכיון שישנו חילוק בין המקבלים - החילוק בין חסידות חב"ד (על-ידי
- 14 רבינו הזקן) לחסידות חג"ת (על-ידי שאר תלמידי הבעל-שם-טוב והרב המגיד) - כיצד יכולים לקבוע
- 15 שהבעל-שם-טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן וכו' הם הם ה'אושפיזין' החסידיים (לא רק של חסידות
- 16 חב"ד אלא גם של החסידות הכללית) ביחס לכלל ישראל?
- 17 כב. ויש לומר הביאור בזה - ובהקדמה, שגם בענין זה מצינו דוגמא בתורה:
- 18 מצינו שישנו חילוק בין קודם שנפסקה הלכה ולאחרי שנפסקה הלכה - שקודם שנפסקה הלכה היו
- 19 יכולים לנהוג כך או כך, באתרא דרב הלכה כרב, ובאתרא דשמואל הלכה כשמואל¹⁰⁶, וכיוצא בזה, אבל
- 20 לאחר שנפסקה הלכה כאחד מהם, הרי זה פסק-דין לכל ישראל.
- 21 ולא עוד, אלא שמצינו דוגמתו גם בנוגע לפנימיות התורה - קבלת האריז"ל, שעל-ידו נתגלתה תורתו
- 22 של רבי שמעון בן יוחאי:
- 23 להאריז"ל היו ריבוי תלמידים, הנקראים "גורי האריז"ל", שגדלה מעלתם ביותר כו', אשר גם מהם
- 24 קיבלו כמה וכמה ענינים מתורת האריז"ל, שנעשו יסודות להמבואר בתורת החסידות אודות הענינים
- 25 שלפני הצמצום כו', אף-על-פי שלא נמצא מזה ב'עץ חיים'¹⁰⁷.
- 26 ואף-על-פי-כן, ידועה אזהרת רבי חיים ויטאל ז"ל: "דע מן היום אשר מורי זלה"ה החל לגלות זאת
- 27 החכמה, לא זזה ידי מתוך ידו אפילו רגע אחד, וכל אשר תמצא כתוב באיזה קונטרסים על שמו ז"ל,
- 28 ויהיה מנגד מה שכתבתי בספר הזה, טעות גמור הוא כי לא הבינו דבריו, ואם יש בהם איזה תוספת
- 29 שאינו חולק עם ספרינו זה, אל תשת לבך בקבע אליו.. אל תסתכל בשום קונטרסים הנכתבים בשם מורי
- 30 זלה"ה זולתי במה שכתבנו לך בספר הזה", כלומר, שאין לסמוך אלא על קבלת האריז"ל כפי שנמסרה
- 31 על-ידי תלמידו רבי חיים ויטאל ז"ל.
- 32 כג. על-פי-זה יש לבאר דוגמתו גם בנוגע לתורת החסידות:
- 33 למרות החילוק שבין חסידות חב"ד לחסידות חג"ת, נהרא נהרא ופשטיה, הרי סדר השתלשלות תורת
- 34 החסידות בכללותה הוא באופן שנמסרה מהבעל-שם-טוב לרב המגיד, ומהרב המגיד לרבינו הזקן וכו'.
- 35 ועל-דרך האמור לעיל בנוגע לשינוי שלאחרי פסק ההלכה, אף שלפני פסק ההלכה היה מקום לשתי
- 36 הדעות, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹⁰⁸, אלא שאף-על-פי-כן ההלכה היא כדעה אחת.

106 (ראה שבת יט, ב.
107 (ראה לדוגמא: לקו"ת שה"ש כז, סע"א. אוה"ת בהר
(כרך ג) ס"ע תתקח. ועוד.
108 (עירובין יג, ב. וש"נ.

105 להעיר גם מהפתגם הידוע שאמר הרה"צ רלו"צ
מבארדיטשוב: כולנו (כל תלמידי המגיד) אכלנו מאותה קערה,
אבל 'הליטאי' (כך היו תלמידי המגיד קוראים לרבינו הזקן, ע"ש
מוצאו מליטא) אכל את המובחר (סה"ש תורת שלום ע' 47).

ויש להוסיף בזה:

כאשר המגיד הוצרך "לחפוש בחפש מחופש בתלמידיו למצוא איש אשר רוח אלקים בו להבין ולהורות הלכה ברורה" בחר ברבינו הזקן, "ואמר לו, אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה כו", ולאחרי שהתחיל במלאכת חיבור ה'שולחן ערוך', והובאו כתביו בפני "הני תרי צנתרי דדהבא שבת אחים יחד הגאונים המפורסמים קדושי עליון עמודי עולם, הרב מהור"ר שמעלקא, ואחיו הרב מוריני ורבינו פנחס נשמתו-עדן.. קלסוהו ושבחוהו עד למאד מאד" (כמסופר בפרטיות בהקדמת הרבנים בני הגאון המהביר).

ומכיון שמכל תלמידי הרב המגיד נבחר רבינו הזקן – על-ידי המגיד – "להבין ולהורות הלכה ברורה", הרי זה כמו פסק-דין – על-ידי הרב המגיד, כולל גם תלמידי המגיד¹⁰⁹ – שבנוגע להלכה למעשה, צריכים להתנהג כולם על-פי הוראת רבינו הזקן, כולל גם בנוגע לעניני החסידות כו'.

כד. ולהעיר ולהבהיר:

מובן וגם פשוט, שבכל האמור לעיל אין משום פגיעה חס-ושלום, בכבודם של הצדיקים בשאר החוגים.

ואדרבה, ישנם כמה סיפורים שרבותינו נשיאנו עצמם הפנו אנשים מסויימים לצדיקים אחרים – לא באופן של דחיה חס-ושלום, כ-אם מכיון שמצד נשמתם כו' היו שייכים לצדיקים אחרים.

ובמילא, אם יבוא מישהו וירצה למנות את ה'אושפזין' החסידיים בשייכות לשאר צדיקים – יכול לעשות כן, בתנאי שיהיה הדבר בנוי ומיוסד על כללי התורה כו'.

אבל, ביחד עם זה, צריכים לדעת, שבנוגע להלכה נקבע סדר השתלשלות תורת החסידות באופן האמור – הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, רבינו הזקן, והרביים הנשיאים ממלאי-מקומו, אשר הם הם שבעת ה'אושפזין' החסידיים לכל ישראל, ובסגנון האמור – בקריאת שמחת-תורה – "לעיני כל ישראל", שזהו החידוש שנוסף בשמחת-תורה גם לגבי עילוי שמיני-עצרת (מעלת ה'בעלים' לגבי ה'אורחים') – שרואים באופן גלוי את שייכותם של ה'אושפזין' הנ"ל לכל ישראל.

*

כה. בהמשך להמדובר לעיל אודות החילוק בין קודם שנפסקה הלכה ולאחרי שנפסקה הלכה – יש לבאר ענין דוגמתו בקשר ובשייכות ל"הקהל", אשר ענין זה הוא גם בתור השתתפות ב"כינוס-תורה" שנוהגים לערוך בסמיכות ליום-טוב.

בנוגע לקריאת פרשיות "הקהל" על-ידי המלך – איתא במשנה¹¹⁰: "אגריפס המלך עמד וקיבל (הספר-תורה) וקרא עומד (אף-על-פי שמעיקר הדין "קורא יושב"), ושבחוהו חכמים, וכשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכרי" זלגו עיניו דמעות. אמרו לו, אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה".

אמנם, בגמרא¹¹¹ ישנו המשך לסיפור זה – "תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כליה, שהחניפו לו לאגריפס".

ולכאורה, מכיון שבמשנה מסופר רק שאמרו לו "אחינו אתה", ללא ההמשך שבגמרא שהיה זה ענין בלתי-רצוי, משמע, שלדעת המשנה לא היה חסרון בדבר כלל, ואדרבה, סיפור זה הובא בהמשך לתחילת הענין אודות מעלתו של אגריפס ש"קרא עומד", שבגלל זה "שבחוהו חכמים".

של ע"א, ועאכ"כ אם יחסרו כל אלו שנחלקו על הרוב – עד ל"ה, ועכצ"ל שהפס"ד הוא גם של דעת המיעוט, כפשוט.
(110) סוטה מא, א.
(111) שם, ב.

109 דוגמא לדבר: סנהדרין שנחלקו ועמדו למנין והכריעו כדעת הרוב, אפילו רוב של אחד (ל"ו כנגד ל"ה) – הרי זה פס"ד דסנהדרין של שבעים ואחד, כלומר, לא רק פס"ד של הרוב, אלא פס"ד גם של המיעוט, שהרי כשחסר אפילו אחד, אין זה סנהדרין

- 1 ועל-פי-זה, יש סתירה, לכאורה, בין הסיפור כפי שהובא במשנה (שלא היה שום חסרון באמירתם
2 "אחינו אתה") לבין הסיפור כפי שהובא בגמרא שנתחייבו עונש חמור "על שהחניפו לו לאגריפס".
- 3 כו. ויש לומר, שאין כאן מחלוקת במציאות, אלא מדובר אודות שני מאורעות בפני-עצמם (שהרי
4 במשך שנות מלכותו של אגריפס היה יכול להיות יותר מ"הקהל" אחד), והחילוק שביניהם - בגלל השינוי
5 בפסק-דין של החכמים ב"הקהל" זה, לגבי "הקהל" הקודמו, על-דרך האמור לעיל אודות החילוק בין
6 קודם שנפסקה הלכה ולאחרי שנפסקה הלכה.
- 7 ויש לומר הביאור בשינוי הפסק-דין החכמים - בשני אופנים:
- 8 (א) השאלה היא בנוגע למלכותו של אגריפס, אם היה ראוי למלוכה, דקרינן ביה "מקרב אחיך", מכיון
9 שאמו מישראל, או שאמו מישראל מהני רק גבי נשיאות ושררות בעלמא, מה-שאינ-כן מלך שחזר ושנה
10 עליו "מקרב אחיך תשים עליך מלך", קפיד קרא עד שיהא ממש "מקרב אחיך", שאביו ואמו מישראל¹¹².
- 11 (ב) השאלה אינה בנוגע למלכותו של אגריפס, דלכולי-עלמא לא היתה מלכותו בשלימות, אלא בנוגע
12 לחיוב קריאת הפרשיות ד"הקהל" על-ידי המלך - אם צריך להיות על-ידי מלך דוקא, ומכיון שאגריפס
13 אינו מלך כדבעי, לא יכול לקרות פרשת המלך, או שבמקום שאין מלך - חייב לקרות גדול שבעם, שאז
14 יכול גם אגריפס לקרות פרשת המלך¹¹³.
- 15 ועל-פי-זה יש לומר, שבפעם הראשונה פסקו חכמי ישראל שאגריפס יכול וצריך לקרות פרשת המלך,
16 ולכן היה זה דבר רצוי כו'. אבל בפעם השניה, עמדו למנין ופסקו שאגריפס אינו יכול לקרות פרשת
17 המלך, ולכן כשקרא ואמרו לו "אחינו אתה", נתחייבו עונש על "שהחניפו לו לאגריפס".
- 18 כז. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לזמן שיהיה מלך בישראל, שאז יוכלו לקיים מצות "הקהל"
19 כפשוטה.
- 20 ובפשטות - ש"עמוד מלך מבית דוד כו' ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל"¹¹⁴, עדי קיום
21 היעוד¹¹⁵ "והיתה לה' המלוכה",
- 22 בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
- 23 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות סדר ההכנה ל'הקפות'. ואחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה
24 אחרונה.
- 25 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו רבי לוי יצחק ז"ל].

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- 26 ד. ...והנה, המשכת החיים מהקב"ה - 'לחיים' - היא באופן תמידי, שהרי הקב"ה מחיה את כל
27 הנבראים שבעולם באופן תמידי.
- 28 וענין זה קשור גם עם פרשת היום בתורה - התחלת התורה¹⁸ - "בראשית ברא אלקים את השמים
29 ואת הארץ"¹⁹, אשר על-ידי הקריאה בתורה נעשה ענין זה מחדש, חידוש התהוות וחיות הבריאה כולה,
30 בבחינת "שמים חדשים וארץ חדשה"²⁰.

(18) לאחר גמרה של תורה, כמ"ש ב"רשות לחתן בראשית":

"מתכיפין התחלה להשלמה".

(19) בראשית א, א.

(20) ישעי' סו, כב.

(112) תוד"ה אותו - סוטה שם.

(113) ראה אנציק' תלמודית ערך הקהל. וש"נ. לקו"ש חל"ד

ע' 189 הערה 20. וש"נ.

(114) רמב"ם ה' מלכים ספ"א.

(115) עובדי' בסופו.

ומודגש ביותר על-פי תורת הבעל-שם-טוב (שנתבארה על-ידי רבינו הזקן בתחילת 'שער היחוד והאמונה'²¹) שבכל רגע ורגע נעשה חידוש התהוות הבריאה מאין ואפס המוחלט:

הקב"ה היה יכול לברוא את העולם באופן חד-פעמי, היינו, שיומשך בו כח האין-סוף בקיום נצחי. אלא שאף-על-פי-כן, רצה הקב"ה לברוא את העולם באופן המובן ומושג בגדרי השכל, ומצד גדרי השכל - מבאר רבינו הזקן²² שיש הבדל גדול "בין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא יש מיש, רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי", שלכן "כאשר יצא לצורף כלי, שוב אין הכלי צריך לידי הצורף"²³, מה-שאי-כן "מעשה שמים וארץ שהוא יש מאין.. שבהסתלקות כח הבורא מן הנברא חס-ושלום, ישוב הנברא לאין ואפס ממש, אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיות ולקיימו"²⁴.

ומכיון שהקב"ה מהווה ומחיה את מציאות הבריאה כולה מאין ואפס המוחלט בכל רגע ורגע - נמצא, שבכל רגע ורגע ישנו ענין 'לחיים', המשכת החיות (ותירה מזה - עצם ההתהוות) של כל הבריאה כולה, למשך זמן ד"רגע כמימרא", כי ברגע שלאחרי-זה צריך להיות חידוש ההתהוות מאין ואפס המוחלט לרגע הבא, וכן הלאה, כך שענין 'לחיים' (המשכת החיות מהקב"ה לכל הנבראים) הוא באופן תמידי ממש.

ה. והנה, מכיון שאצל הקב"ה ישנו ענין 'לחיים' באופן תמידי - צריך להיות דוגמתו גם בישראל. ובהקדמה:

ישראל - קרויין אדם²⁵ על שם "אדמה לעליון"²⁶ ובלשון חז"ל²⁷ "צדיקים" ("ועמך כולם צדיקים"²⁸) דומין לבוראם.

ויש להוסיף בביאור דיוק הלשון "דומין לבוראם" (ולא דומין להשם-יתברך או להקב"ה, וכיוצא בזה) - שעובדת היותו "בוראם" היא הסיבה לדמיון אליו:

ידוע²⁹ שהמגיד הכיר בכלי שהאומן שעשאו היה סומא בעין אחת - מצד התגלות כח הפועל בנפעל. ומובן, שראיית כח האומן בכלי אינה ראייה רוחנית (שהרי אין זה דבר-תורה ששמע מרבו הבעל-שם-טוב, או חזיון לילה כו'), כי-אם ראייה גשמית כפשוטה, שהרי המציאות היא שכח הפועל נמצא בנפעל, ומי שהוא מזוכך כו' יכול לראות ולהכיר בכלי את כחו של האומן שעשאו. ועד כדי כך, שהמגיד הכיר בכלי שהאומן היה סומא בעין אחת, אף שבעשיית הכלי מלובש כח המעשה, ולא כח הראייה, מכל-מקום הכיר וראה בכלי את האומן עצמו, כולל גם את כח הראייה של האומן.

ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לכח הפועל האלקי שבכל נפעל, שמהווה ומחיה אותו בכל רגע ורגע מאין ואפס המוחלט - שיכולים לראותו בראייה טבעית ומוחשית ממש, שלכן על לעתיד-לבוא כתיב³⁰ "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", שיתגלה כח הפועל האלקי שבנפעל, ומה שבזמן הזה לא רואים את כח הפועל שבנפעל, הרי זה רק מצד ההעלם וההסתר של הנפש הבהמית כו', שלכן ישנם כאלו שמצד מעלת עבודתם בכירור וזיכוך הגוף כו', רואים את הכח הפועל האלקי בנפעל גם בזמן הזה, ולעתיד-לבוא שיוזכך העולם כולו, יראו "כל בשר" ממש.

ולהחיותם תמיד, שאז "אין דבר אחר יכול להמצאות", שתיבטל מציאותם ויחזרו להיות אין ואפס ממש (ראה מו"נ ח"א ספס"ט. "פירוש" לרמב"ם כאן ה"ג).

(25) יבמות סא, רע"א.

(26) עש"מ (לרמ"ע מפאנו) מאמר אם כל חי ח"ב סל"ג (קצג, ב). של"ה ג, א. כ. ב. שא, ב. ועוד.

(27) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. במדב"ר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב.

(28) ישעי' ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(29) שער האמונה ספכ"ז.

(30) ישעי' מ, ה.

(21) וידוע סיפור החסידים ע"ד הקס"ד של רבינו הזקן ש'שער היחוד והאמונה' יהי' חלק ראשון דספר התניא (ראה הערות ותיקונים לתניא עה, ב. לקו"ש ח"י ריש ע' 243).

(22) שעה"ה פ"ב. וראה אגה"ק סכ"ה (קלח, ב ואילך).

(23) בנוגע לחומר הכלי - שבו לא חידש מאומה, משא"כ בנוגע לצורת הכלי (וראה לקמן ס"ה).

(24) ויש לומר, שמרומז גם בדברי הרמב"ם הלכות יסוה"ת - "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות" - ולכאורה, היתכן שתהי' קס"ד ש'הוא אינו מצוי', דבר המופרך בתכלית אפילו מצד שכל אנושי (ועאכו"כ מצד האמונה) !? ועכצ"ל, שכוונת הרמב"ם במ"ש "שהוא אינו מצוי" - במציאותם של הנמצאים (לאחרי שהמציאם), היינו, להוותם

- 1 ובנוגע לענינו:
- 2 מצד גילוי הכח הפועל בנפעל - מתגלה כחו של הבורא במציאותו של הנברא. וזהו פירוש הדיק
- 3 "צדיקים דומין לבוראם" - שלהיותו "בוראם", מתגלה בהם כח הבורא, שנעשה בהם הדמיון לבורא -
- 4 "דומין לבוראם".
- 5 ומכיון שכן, הרי כשם שאצל הקב"ה ישנו ענין אמירת 'לחיים' באופן תמידי (כנ"ל סעיף ד) - צריך
- 6 להיות דוגמתו גם בישראל ש"דומין לבוראם", ולכל לראש - ביחס לענין הבריאה ("בוראם").
- 7 ו. ביאור הדברים:
- 8 כל אחד ואחד מישראל יכול וצריך לברך את רעהו בכל מילי דמיטב, ובכללות - ברכת 'לחיים',
- 9 הכוללת כל עניני ברכות.
- 10 ובהדגשה יתירה - בבואנו זה עתה מ'ברכת כהנים' ביום-טוב³¹, והרי מעלת 'ברכת כהנים' גדולה ביותר,
- 11 כפי שמבאר רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'³² על הפסוק³³ "והנה פרח מטה אהרן גו' ויגמול שקדים", ש"שקדים"
- 12 הוא ענין המהירות, "שיהיה נמשך השפעת החסד במהירות שלא יתעכב בעולמות וריבוי ההשתלשלות
- 13 כו'", ולכן "כשנמשך האור והשפע על-ידי אהרן ומגזעו תחתיו כהנים הנושאים את כפיהם ומברכים את
- 14 העם בברכת כהנים, אזי השפע היא נמשכת במהירות.. באין מונע ומעכב.. עד³⁴ מהרה ירוץ דברו".
- 15 ומזה נמשך גם בנוגע לכל אחד ואחד מישראל שמברכים איש את רעהו - אשר גם בנוגע לברכה זו
- 16 הבטיח הקב"ה בתורתו "ואברכה מברכך"³⁵, שכל המברך מתברך כו'³⁶.
- 17 ונמצא, שהברכה שמברך איש את רעהו, שכללותה ברכת 'לחיים' - הוא ענין ששייך וצריך להיות
- 18 וישנו באופן תמידי.
- 19 ויתירה מזה - לא רק אמירת 'לחיים', ברכה בדיבור, אלא גם ענין 'לחיים' במעשה בפועל - על-ידי
- 20 מצות צדקה:
- 21 תוכנה של מצות הצדקה - "החייט את נפש העני"³⁷, שזהו ענין 'לחיים' (לא רק בדיבור, אלא) במעשה
- 22 בפועל.
- 23 והרי, מצות הצדקה (ל'לחיים' כפשוטו) חיובה באופן תמידי³⁸, כלומר, שצריך לנצל כל הזדמנות שבה
- 24 יכול לקיים מצות הצדקה³⁹.
- 25 ולא עוד, אלא שגם בשבת ויום-טוב שאי-אפשר לקיים מצות הצדקה על-ידי ממון - אפשר וצריך
- 26 לתת צדקה באופן המותר, על-ידי אכילה ושתייה, שעל-ידה מזוהה את נפש העני (ל'לחיים') בפועל ממש,
- 27 ואדרבה - כדאיתא בגמרא⁴⁰ בביאור מעלת הצדקה של נשים לגבי הצדקה של אנשים, "איתתא שכיחא
- 28 בביתא ויהבא ריפתא לעניי ומקרבה הנייתה", "דבר אכילה היא נותנת לעני, והוא בלא טורח. ממה
- 29 שהיתה נותנת מעות, ויטריח העני עד שיקנה"⁴¹, היינו, שיש מעלה בנותנת מאכל ומשקה מאשר בנותנת
- 30 מעות.
- 31 ויש להוסיף עוד ענין ב'לחיים' השייך במיוחד לנשי ישראל⁴² שעל-ידן נעשה ענין "פרו ורבו", כלומר,

תמידי, משא"כ בצדקה, שיש לקיימה בכל הזדמנות, ככפנים.
(39) גם כאשר אין לפנינו עני שמבקש צדקה - שהרי גם ע"י הנתינה ל"גבאי צדקה" קיים מצות הצדקה, אף ששלימותה נפעלת בשעה שהעני מקבל את הצדקה, "החייט את נפש העני" בפועל ממש.
(40) תענית כג, ב.
(41) פירש"י שם.
(42) ועד"ז בנות ישראל - שמחנכין אותן לתפקידן העיקרי עלי אדמות, להקים בית בישראל, בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות.

(31) ובשני הימים (שמע"צ ושמח"ת) - "כפלים לתושי".
(32) ס"פ קרח.
(33) קרח יז, כג.
(34) תהלים קמז, טו.
(35) לך-לך יב, ג.
(36) ראה סוטה לח, ב. רמב"ם הל' נשיאת כפיים בסופן. שו"ע
אדה"ז או"ח הל' ברכת המזון בסופן.
(37) ראה תנחומא משפטים טו.
(38) אף שאינה בכלל המצוות ש"חייב תמידי לא יפקס מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו", כמו אמנות ה' ויחודו כו' (אגרת המחבר בריש ספר החינוך) - שבהם צ"ל הקיום בפועל באופן

לא רק נתינת מאכל ומשקה לעני להחיות את נפשו, אלא יתירה מזה, שפועלות חיים חדשים לגמרי על-ידי לידת בנים ובנות.

ומכיון דאתינן להכי, הרי כאן המקום לעורר עוד פעם אודות התפקיד והשליחות של נשי ישראל - על יסוד מאמר רז"ל⁴³ "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", ודוגמתו בדורנו זה, כדאיתא בכתבי האריז"ל⁴⁴ שהדור האחרון הוא הגלגול של הדור שיצאו ממצרים, שהגאולה תבוא בשכר נשים צדקניות שבדורנו - ללדת ריבוי בנים ובנות, "רבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים"⁴⁵, "בעדרי עדריים"⁴³, ללא שיקולים ודאגות בנוגע לפרנסתם, מכיון שהקב"ה נותן כל המצטרך להם, עד לאופן של הרחבה ותענוג, "ויניקהו"⁴⁶ דבש מסלע ושמן מחלמיש צור"⁴³, ולגדלם ולחנכם ברוח התורה והיהדות, כולל ובמיוחד - על-ידי-זה ש'עקרת הבית' פועלת שהבית כולו יהיה חדור בקדושה ואלקות, שהקב"ה יאמר עליו "ושכנתי בתוכם" (כמדובר כמה פעמים בארוכה⁴⁷).

ז. אמנם, על-פי-זה צריך ביאור לאידך גיסא - מדוע מקשרים אמירת 'לחיים' עם יין גשמי, הרי גם בלא-הכי יכול להיות וישנו ענין ה'לחיים' על-ידי (נתינת הצדקה או) ברכת 'לחיים' בדיבור?

וההסברה בזה:

ידוע מה שכתוב בדרשות הר"ן⁴⁸ בביאור הטעם שבכמה וכמה נבואות צוה הקב"ה על הנביא לעשות פעולה גשמית, "שכב על צדך גו"⁴⁹, וכיוצא בזה - שעל-ידי-זה שמקשרים את הנבואה עם פעולה גשמית, מבטיחים יותר את קיומה של הנבואה בפועל ממש, במהירות וללא עיכוב כו'.

ועל-דרך-זה בנידון-דין, שעל-ידי-זה שמקשרים את ברכת 'לחיים' עם דבר גשמי, יין גשמי - מבטיחים את קיומה של הברכה בפועל ממש, במהירות וללא עיכוב כו'.

ליתר ביאור:

נתבאר לעיל (סעיף ו) העילוי המיוחד של ברכת כהנים - ש"השפע היא נמשכת במהירות.. באין מונע ומעכב.. עד מהרה ירוץ דברו", מה-שאינ-כן בשאר עניני ברכה, הרי אף שלבסוף בוודאי תומשך הברכה בפועל ממש, יכול להיות בינתיים עיכוב כו'.

ולכן, כדי להבטיח את המשכת הברכה בפועל ממש במהירות וללא עיכוב⁵⁰ גם בברכה שמברך איש ישראל את רעהו⁵¹ (על-דרך ובדוגמת העילוי של ברכת כהנים) - אזי העצה היעוצה, לקשר את הברכה עם דבר גשמי, אמירת 'לחיים' על יין גשמי.

ויש להוסיף בביאור עילוי היין דוקא:

יין מורה ופועל גילוי ההעלם - "נכנס יין יצא סוד"⁵², היינו, כשם שעשיית היין היא על-ידי-זה שמגלים את היין מההעלם בהיותו טמון בענבים, כמו-כן פועל היין גילוי ההעלם והפנימיות שבאדם, "יצא סוד". ומובן, שכאשר מתגלה הנשמה והפנימיות שבאדם, אזי הברכה שמברך את רעהו היא באופן נעלה יותר.

זאת ועוד: היין פועל שמחה - "המשמח אלקים ואנשים"⁵³, ומכיון ששמחה פורצת כל הגדרים⁵⁴, מדידות והגבלות, אזי הברכה שמברך את רעהו היא למעלה ממדידות והגבלות, מניעות ועיכובים כו'.

(50) נוסף על הוודאות שסוכ"ס תקיים הברכה כפי שהבטיח

הקב"ה בתורתו "ואברכה מברכין".

(51) ועד"ז כהן, גם בשעה שאינו עולה לדוכן, שאז אינו מברך

"אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל

באהבה".

(52) עירובין סה, סע"א. וש"נ.

(53) שופטים ט, יג.

(54) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(43) סוטה יא, ב.

(44) ל"ת וס' הליקוטים להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים

הקדמה כ.

(45) יחזקאל טז, ז.

(46) האזינו לב, יג.

(47) ראה שיחת כ"ה וי"ט סיון תשמ"ז. ועוד.

(48) דרוש ב. וראה רמב"ן לך-לך יב, ו. ועוד.

(49) יחזקאל ד, ד.

- 1 ח. והנה, כל זה שייך רק כשיש אפשרות לטעום מן היין, מה-שאינ-כן בנידון-דידן, כליל שבת-קודש
2 (לאחרי השקיעה), שלפני קידוש אי-אפשר לטעום מן היין. אבל אף-על-פי-כן, מלבד פרט טעימת היין,
3 ישנם כל העילויים של אמירת 'לחיים', שכל אחד ואחד מברך את רעהו בכל מילי דמיטב, כפי שנכללים
4 בברכה הכללית 'לחיים' (כנ"ל בארוכה).
- 5 ויש להוסיף, שמלבד גודל מעלת ברכתם של ישראל איש לרעהו ('לחיים') בכל השנה כולה - ישנם
6 זמנים מיוחדים שבהם צריך להיות ענין הברכה בהדגשה יתירה.
- 7 ולדוגמא:
- 8 בחודש אלול - "נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת כו' מן ראש-חודש אלול כו' רומז לו שיזכה בימי
9 הדין הבאים להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים"⁵⁵.
- 10 ועל-דרך-זה ב'ימים טובים', "מועדים לשמחה", וכן בשבתות, "ביום שמחתכם אלו השבתות"⁵⁶ (נוסף
11 על ענין התענוג, "וקראת לשבת עונג"⁵⁷) - כידוע מה שכתב הרמב"ם⁵⁸ ששמחה אמיתית היא באופן
12 שמשותף אחרים בשמחתו, ומשתדל שיהיו גם הם במצב של שמחה⁵⁹ - על-ידי-זה שנותן המצטרך להם,
13 אכילה ושתייה כו', 'לחיים' כפשוטו.
- 14 ועוד לפני זה (ובפרט לפני קידוש) - שכאשר פוגש את רעהו, מברכו בברכת 'גוט יום-טוב' (או 'גוט
15 שבת'), שפירושה של ברכה זו - כפשוטה - שמאחל לו 'יום טוב', טוב רוחני וגשמי, הכולל כל הברכות.
- 16 ונוסף לזה, הרי לאחר ה'קידוש' - יכול וצריך להיות גם ענין אמירת 'לחיים' על-ידי יין גשמי, וכן
17 נתינת 'לחיים' על-ידי אכילה ושתייה גשמיים, ואדרבה - באופן נעלה יותר, מצד העילוי שנפעל בגשמיות
18 העולם על-ידי קדושת השבת (ענין הקידוש).
- 19 ט. ויש לקשר כל הנ"ל עם שיעור הרמב"ם ביום השבת-קודש⁶⁰:
- 20 "כל⁶¹ הגוזל את חבירו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר⁶² "כן ארחות כל בוצע בצע
21 את נפש וגו'"⁶³ ומכלל לאו אתה שומע הן - שהנותן לחבירו שוה פרוטה נותן לו את נשמתו, שבזה
22 מרומז הקשר והשייכות לענין 'לחיים'.
- 23 ובלשון רבינו הזקן בספר התניא⁶⁴ בנוגע למעלת הצדקה - "הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי
24 נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה". אלא שהרמב"ם מדבר אודות הענין השלילי (חומר נטילת
25 פרוטה), ואילו רבינו הזקן מדבר אודות הענין החיובי (מעלת נתינת פרוטה). ולכן, אין להקשות מדוע
26 לא הביא הרמב"ם את הענין שמביא רבינו הזקן, ומדוע לא הביא רבינו הזקן את הענין שמביא הרמב"ם
27 - מכיון שמדברים בענינים שונים (חיוב ושלילה), אם כי נקודת הדברים היא נקודה אחת.
- 28 י. ונקודת הדברים - לסיכום:
- 29 ענין ה'לחיים' - הן אמירת 'לחיים' והן פעולת 'לחיים' - ישנו בכל הזמנים, באופן תמידי, על-ידי
30 הקב"ה, וממילא גם על-ידי ישראל, ש"דומין לבוראם", כפי שנתבאר לעיל באופן המובן ופשוט, ולא
31 בתור חידוש, שהרי מפורש הדבר בתורה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, עד לתורת הרמב"ם ורבינו
32 הזקן, כנ"ל.

(55) מטה אפרים סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים).
(56) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.
(57) ישעי' נח, יג.
(58) הל' יו"ט פ"ו הי"ח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' יו"ט סתק"ט ס"א. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רנו, רע"ג. ועוד.
(59) שהרי אינו יכול להיות בשמחה (ועד"ז בתענוג) בראותו שחבירו מצטער על שחסר אצלו בבני חיי ומוזנא רויחא - ע"ד שמצינו אצל הקב"ה ש"בכל צרתם לו צר" (ישעי' סג, ט. וראה תענית טז, א).
(60) לשלימות הענין - ראה גם שיחת ש"פ בראשית התועדות ב' ס"א ואילך.
(61) הל' גזילה ואבידה ספ"א.
(62) משלי א, יט.
(63) ודוגמתו בנוגע לשאלת שלום ("גוט יום טוב", או "גוט שבת", וכיו"ב, שזהו התוכן דאמירת "לחיים") - "אם נתן לו שלום ולא החזיר, נקרא גולן" (ברכות ו, סע"ב).
(64) פל"ז (מח, סע"ב).

ולכן, גם בענין זה לא נוגע להזכיר מיהו האומר כו' (על-דרך האמור לעיל (סעיף א) בנוגע להכרזה אודות זמן השקיעה כו'), כ"א-א שםפורש הדבר בתורה, כולל גם הזכרת הביאור בתניא⁶⁵ בנוגע לגודל מעלת הצדקה, ועל-דרך-זה הביאור בתניא⁶⁶ גודל עילוי אהבת ישראל, אשר על-ידי-זה ישנו עילוי נוסף - הזכרת זכות אבות (אבות החסידות), על-דרך שמצינו בשחיטת התמיד שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון"⁶⁷, וטעם הדבר⁶⁸ - "להזכיר זכות אבות"⁶⁹ (שמקום קבורתם בחברון).

ועוד והוא העיקר - שתומשך ברכת 'לחיים', עם כל הפירושים, לכל אחד ואחת מישראל, ועל-ידם - בכל העולם כולו, כמו שכתוב בפרשת היום "בראשית (בשביל ישראל שנקראו ראשית"⁷⁰) ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כאמור, "שמים חדשים וארץ חדשה", על-ידי חידוש עשרה מאמרות שבהם נברא העולם⁷¹.

ובפרטיות יותר - בכל החילוקים שבאופן הבריאה: לכל לראש - בנוגע לנבראים שנזכרו בעשרה מאמרות עצמם, ולמטה מזה - בנוגע לפרטי הנבראים שמקבלים חיותם לאחר "שיוור החיות ומשתלשל ממדריגה למדריגה פחותה ממנה על-ידי חילופים ותמורות כו"⁷², ולמעלה מזה - תוספת חיות גדולה יותר, כפי שאומרים בנוסח ברכת המזון "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים", היינו, שמלבד עצם הענין ד"הזן"⁷³, נוסף בזה עילוי גדול יותר - "בטובו בחן בחסד וברחמים", "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", כידוע⁷⁴ שארבעה לשונות אלו הם כנגד ארבע אותיות שם הוי"⁷⁵.

ועד שזוכים לברכה העיקרית - שבה מסיימים את ברכת המזון - "מגדיל (ובשבת ויום-טוב - "מגדול") ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם"⁷⁶, ומסיימים בהכרזה: "ואמרו אמן"! [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל].

* * *

יא. בהמשך ל'שטורעם' אודות ענין "הקהל" - יש לקשר גם את המדובר לעיל בענין 'לחיים' עם ענין "הקהל":

תוכן ונקודת "הקהל" - כמפורש בקרא⁷⁷ - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ליראה את ה'". והרי יראה ה' קשורה עם ענין החיים - כמו שכתוב⁷⁸ "יראת ה' לחיים". וההסברה בזה - על-פי מה שכתוב⁷⁹ "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", היינו, שענין היראה והביטול הוא 'כלי' להמשכת והשראת קדושתו של הקב"ה - "מחיה חיים", "מקור מים חיים" (כנ"ל סעיף ב), שלכן "יראת ה' לחיים", היינו, שעל-ידי היראה והביטול, נעשה המשכת החיים מהקב"ה.

מצב של אור גם בירושלים.

(69) פירש"י יומא שם - מירושלמי יומא פ"ג ה"א.

(70) פירש"י עה"פ.

(71) אבות רפ"ה.

(72) שעהיה"א פ"א.

(73) ולפנ"ז - המשכת עצם ענין החיים, כלשון הידוע (ראה תענית ח, ב) "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני".

(74) ראה לקו"ש ח"כ ע' 576 הערה 20.

(75) נוסף לכך שד' הברכות דברכת המזון הם כנגד ד' אותיות שם הוי" (סידור האריז"ל במקומו).

(76) תהלים יח, נא.

(77) וילך לא, יב"ג.

(78) משלי כט, יג. וראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש פב, רע"ד. ובכ"מ.

(79) ישע"י נז, טו. וראה תו"א בראשית א, ג. ובכ"מ.

(65) משא"כ בנוגע לרמב"ם שמדבר רק על שלילת הפכו, כנ"ל ס"ט.

(66) פרק לב.

(67) תמיד רפ"ג. יומא כח, ב.

(68) דלכאורה, מהו הצורך לומר ולהכריז "האיר פני כל המזרח עד שבחברון": (א) מצד עצם הדין דשחיטת התמיד ביום - יכול לראות בעצמו אם כבר הגיע זמן השחיטה כשהאיר היום. ובפרט שסמוך לשוחט נמצא גם הכהן שצריך לקבל את הדם (מקבלה ואילך מצות כהונה, משא"כ שחיטה שכשרה בור), וכן נמצא עוזרו של הכהן - "לויים בדוכנם", ועד"ז "ישראל במעמדם". (ב) כדי לשחוט את התמיד צריך להאיר בירושלים ולא בחברון. אלא ודאי כהונה בזה היא "להזכיר זכות אבות", ככפנים.

ובסגנון אחר קצת: "האיר" - לא רק בגשמיות אלא גם (ובעיקר) ברוחניות, היינו, שהזכרת זכות אבות שבחברון פועלת

- 1 ויש להוסיף ולבאר גם על-פי דוגמא מוחשית בחיי האדם:
- 2 רואים במוחש בחיי האדם - אפילו אצל אינם-יהודים - שבריאות הגוף תלויה בבריאות הנפש, שלכן
- 3 כאשר ישנו חסרון בבריאות הגוף, אזי במקום לדרוש אצל הרופאים כו', יש למצוא מהו הדבר שחסר
- 4 לנפש (ופשיטא, להסיר את הדברים המפריעים ומעיקים על הנפש), ועל-ידי-זה שימלא וישביע את רצון
- 5 הנפש, שהנפש תהיה בריאה, יתמלא גם החסרון בבריאות הגוף.
- 6 ואם הדברים אמורים אפילו בנוגע לגוף ונפש של אומות העולם - בנוגע לגוף ונפש של בני ישראל
- 7 (נפש הבהמית והטבעית, ש"אקדמיה טעניתא"⁸⁰, ומכל-שכן וקל-וחומר בנוגע לנפש האלקית),
- 8 על-אחת-כמה-וכמה שבריאות הגוף תלויה בבריאות הנשמה, שלכן הנהגת הגוף צריכה להיות על-פי
- 9 רצון הנפש⁸¹.
- 10 יב. ובהמשך לזה - יש לעורר עוד הפעם אודות ההתעסקות בענין "הקהל":
- 11 בעמדנו ב'שנת הקהל' - צריך כל אחד ואחד לעסוק בענין ד"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף
- 12 גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ליראה את ה'", להקהיל את אלו שנמצאים בסביבתו שיש לו השפעה
- 13 עליהם, ולעוררם להתחזק בעניני יהדות, תורה ומצוותיה (כמדובר בארוכה במשך ההתוועדויות
- 14 האחרונות).
- 15 ובהדגשה - שהפעולה בזה יכולה וצריכה להיות על-ידי כל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, למגדול
- 16 ועד קטן:
- 17 גם גדולים שכבר עסקו בענין "הקהל" - צריכים להוסיף עוד יותר, הן בנוגע לזולת, והן בנוגע
- 18 לעצמם, כמאמר⁸² "איזהו חכם הלומד מכל אדם",
- 19 וגם קטנים וקטנות - יכולים להשפיע על חבריהם וחברותיהן, ולא עוד אלא שביכלתם להשפיע גם
- 20 על הגדולים, החל מההורים, כפי שרואים במוחש שכאשר ילד או ילדה מבקשים מהוריהם לעשות פעולה
- 21 מסויימת בעניני יהדות, ישמחו ההורים למלא את רצון הילד או הילדה, אשר גם אם הסיבה החיצונית
- 22 לכך היא מפני רצונם לזכות בחיוך של הילדים, לשמחם על-ידי מילוי רצונם, הרי הסיבה האמיתית
- 23 והפנימית היא - מפני שנתגלה רצונם האמיתי "לעשות את כל דברי התורה הזאת"⁸³.
- 24 יג. ומכאן באים גם לענין ה"הקהל" בתורה - ובהקדמה:
- 25 כתיב⁸⁴ "זאת התורה אדם". ומזה מובן שענין ה"הקהל" כפי שהוא באדם (הן בנוגע לכללות ישראל,
- 26 והן בנוגע לכל אדם פרטי) ישנו גם (ואדרבה - לכל לראש) בתורה.
- 27 ובפשטות - להקהיל ולקבץ את עניני התורה שבהם נתבארו פרטי עניני "הקהל", בנגלה שבתורה,
- 28 כולל ובמיוחד - בפנימיות התורה, כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים את לבו של אדם
- 29 ליראת ה', בהתאם לתוכן העיקרי ד"הקהל" - "ליראה את ה'".
- 30 יד. ובהמשך לזה - יש להתחיל במאמר חסידות מענינא דיומא, שמיני-עצרת ושמחת-תורה.
- 31 וממאמרי שמיני-עצרת ושמחת-תורה עצמם - מאמר של כ"ק מו"ח אדמו"ר שאמרו לפני חמישים
- 32 שנה, יובל שנים, תקופה הנקראת בשם "עולם"⁸⁵, ולכן מתחיל לאחר-יזה "עולם חדש"⁸⁶, התהוות חדשה
- 33 מאין ליש - על-דרך המודגש בקריאת היום: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כאמור,
- 34 "שמים חדשים וארץ חדשה".

(83) וילך שם, יג. וראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(84) חוקת יט, יד. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 141. וש"נ.

(85) קידושין טו, א. ירושלמי ברכות פ"ד ה"א. מכילתא

ופירש"י משפטים כא, ו. פירש"י ש"א א, כב.

(86) ב"ר פ"ל, ח.

(80) ראה זח"א קעט, ב.

(81) ראה תניא פכ"ט: כמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהי' הולך לאכול הי' אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועני' היא גופו כו'.

(82) אבות רפ"ד.

ובהתאם לכך, יש לחזור עתה על מאמר זה – על-כל-פנים נקודות ממנו, ואחר-כך יוכל כל אחד ואחד לעיין במאמר עצמו בלשון הרב, מכיון שנמסר להעתיק ולפרסם כו', עד שהגיע אלינו. ולהעיר, שהלשון "הגיע" הוא גם מלשון נגיעה ("אנרירן"), כמו שכתוב ב'לקוטי תורה'⁸⁷ "להגיע (אן רירען בלשון אידיש) אלקותו יתברך", ובנידון-דידן, שהעיקר הוא - שהמאמר יהיה נוגע לנו ("עס זאל אונז אנרירן"), וממילא, יפעל בנוגע לעבודה בפועל. ויש להוסיף בענין הנגיעה - שמצינו בהלכות מקוואות שכאשר מים שאובין נוגעים במי מקוה, נעשים גם הם כמקוה וטובלין בהם⁸⁸, ודוגמתו בנידון-דידן - הנגיעה ב"מי הדעת" (כלשון הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות). טו. מאמר דיבור-המתחיל "ביום השמיני, עצרת תהיה לכם".

* * *

לאחרי המאמר - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל. לאחרי ברכת המזון, קבלת שבת וערבית - הכריז כ"ק אדמו"ר שליט"א "גוט שבת", וכל הקהל אחריו – שלוש פעמים, ואחר-כך התחיל לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח – התוועדות א' –

בלתי מוגה

ד. ...ויש להוסיף, שכן הוא גם בתורה, ואדרבה - תחילת הענין הוא בתורה, ומהתורה נמשך גם בעולם, כמאמר³² "אסתכל באורייתא וברא עלמא"³³: בתורה ישנם ריבוי פרטים, עד לתכלית הריבוי באופן דאין-סוף, "עלמות אין מספר, אלו הלכות דלית לון חושבנא"³⁴, אבל כולם נכללים בעשרת הדברות³⁵, ועשרת הדברות עצמם כלולים בדיבור הראשון³⁶, והדיבור הראשון עצמו כלול בתיבה הראשונה "אנכי", ותיבת "אנכי" עצמה כלולה בראש התיבה - אות אל"ף, ואות אל"ף עצמה כלולה בנקודה אחת, שבה מתחילים לכתוב את אות אל"ף³⁷. והסדר הוא באופן מלמעלה למטה - "תורה אחת" שניתנה מ"ה' אחד", נקודה אחת, ואחר-כך נמשכת באופן של התחלקות לפרטים ופרטי פרטים, עד ל"עלמות אין מספר", כלומר, מן הכלל אל הפרטים. ואילו לימוד התורה על-ידי האדם הוא באופן מלמעלה למטה - מן הפרטים אל הכלל, ובלשון הכתוב³⁸ "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו", היינו, שכל הפרטים מתאחדים בנקודה הכללית - "ליראה את ה' אלקינו".

סע"א.

(35) "כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן" (פירש"י משפטים כד, יב). ובכללות יותר - בשני דברות הראשונות, שהם "כללות כל התורה כולה, כי דיבור אנכי כולל כל רמ"ח מצוות-עשה, ולא יהי' לך כולל כל שס"ה מצוות ל"ת" (תניא רפ"כ). (36) "שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדיבור אחד" (פירש"י יתרו כ, א). (37) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 382. וש"נ. (38) ואתחנן ו, כד.

(87) ר"פ שמיני (יח, סע"א).

(88) רמב"ם הל' מקוואות רפ"ח.

(32) זהר ח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב. ח"ג קעח, א. וראה ב"ר בתחילתו.

(33) הרי גם "בראשית ברא אלקים גו'" שבתורה הו"ע "כח מעשיו גו'", ואילו בנוגע לתורה עצמה - "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל" (פירש"י ר"פ בראשית), ובפרטיות יותר - מתן-תורה ע"י עשה"ד.

(34) אגה"ק סו"ס כט. וראה תקו"ז תכ"א (מג, ב). זח"ג רטז,

1 וכאמור, מהתורה נמשך גם בעולם, הן אצל הקב"ה והן אצל האדם, בשני האופנים - מלמעלה למטה
2 ומלמטה למעלה - האמורים לעיל.

3 ה. והנה, כל הנ"ל חוזר ונשנה בכל ראש-השנה: ידוע³⁹ שבראש-השנה חוזרים כל הדברים לקדמותם
4 - לנקודה אחת וכלל אחד של האחדות הפשוטה⁴⁰, ואז (על-ידי עבודתם של ישראל - "מקיים עלמא"³²)
5 נעשה חידוש ההתהוות, בכל הפרטים ופרטי פרטים כו', ובאופן שנעשים חדורים באחדותו של הקב"ה
6 - "מלך על כל הארץ"⁴¹, על-דרך ובדוגמת גילוי מלכותו של הקב"ה בראש-השנה הראשון. יום ברוך אדם
7 הראשון - "ה' מלך גאות לבש"⁴², על-ידי פעולתו של אדם הראשון בכל הבריאה, "בואו נשתחוה
8 ונכרעה, נברכה לפני ה' עושנו", כנ"ל.

9 ונוסף לזה, ישנם זמנים מיוחדים⁴³ שבהם מודגש ענין זה, ומהם - 'שנת הקהל', כאמור, ש"הקהל"
10 מדגיש את התכללות כל הפרטים לנקודה אחת, "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", היינו, שכל
11 פרטי חילוקי בני-ישראל מתאחדים יחדיו, "הקהל", לנקודה אחת של האחדות הפשוטה - "ליראה את
12 ה'" (ועל-ידיזה - ממשיכים ומגלים את אחדותו של הקב"ה בעולם).

13 וב'שנת הקהל' עצמה - מודגש הדבר ביותר ב"יום הקהל", מוצאי יום-טוב ראשון של חג הסוכות,
14 כולל גם ביום שלאחריזה, "הקהל שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין"⁴⁴, וכן בשאר ימי חג
15 הסוכות, עד לשמיני-עצרת, שבהם יכולים עוד להשלים (בדיעבד על-כל-פנים) את קיום מצות "הקהל
16 את העם"⁴⁵, ועד ליום השבת שלאחריזה⁴⁶ - שבו נעשה העילוי ושלמות כל הענינים באופן ד"ויכולו"⁴⁷.

17 ו. ויש להוסיף בביאור ההדגשה המיוחדת ד"הקהל" ב'שבת בראשית' - להיותו שבת מברכים חודש
18 מר-חשון:

19 בחודש תשרי, ה"מרובה במועדות" - נמצא יהודי בעולם של קדושה ואלקות, למעלה מעניני חולין
20 שבעולם, ופשיטא שאינו שייך כלל לענינים בלתי-רצויים, שלכן במשך כל ימי חודש תשרי אין אומרים
21 תחנון - לא בגלל שענין 'תחנון' נפגם מצד מעלת היום⁴⁸, אלא בגלל שאין צורך בענין 'תחנון', מכיון
22 שאינו שייך לענינים בלתי-רצויים.

23 ולעומת זאת, חודש מר-חשון - לא זו בלבד שאינו "מרובה במועדות", אלא שאין בו יום-טוב כלל
24 (עד שצריכים השתדלות יתירה למצוא בו ענין של יום-טוב כו'), כלומר, מעמד ומצב שבו עיקר
25 ההתעסקות של יהודי היא בעניני חולין שבעולם.

26 ועל-פי האמור לעיל שפעולת האדם בהתכללות הפרטים בכלל היא באופן מלמטה למעלה - נמצא,
27 שענין זה נעשה בעיקר לאחר חודש תשרי, כי בחודש תשרי נמצא יהודי "למעלה", ואילו בחודש
28 מר-חשון הוא יורד "למטה", "לעלמא דפרודא", כדי לפעול שגם בו יהיה נרגש וניכר בגלוי אחדותו של
29 הקב"ה.

30 ז. וענין זה מודגש גם בברכת החודש בשבת מברכים חודש מר-חשון:

31 ידוע⁴⁹ מה שסיפר רבינו הזקן ששמע ממורו ורבו המגיד, בשם מורו ורבו הבעל-שם-טוב: החודש

יום, מ"מ עיקרו בט"ו ניסן "זמן חרותנו", וממנו נמשך ענין "זכר
ליציאת מצרים" במשך כל השנה.

(44) מגילה ה, א - במשנה. רמב"ם הל' חגיגה בסופן.

(45) ראה אנציק' תלמודית ערך הקהל ס"ג. וש"נ.

(46) אף שכבר נסתיים הזמן שיכולים לקיים מצות "הקהל"
כפשוטה.

(47) פרשתנו ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת להצ"צ
פרשתנו עה"פ.

(48) ראה לקו"ש חט"ו ע' 546. ועוד.

(49) "היום יום" כ"ה אלול. וראה גם שיחת ש"פ נצור" תשמ"ז
בתחילתה.

(39) ראה פע"ח ושער הכוונות שער ר"ה. סידור האריז"ל
במקומו. ועוד. לקו"ת נצבים נא, ב. ובכ"מ.

(40) להעיד מהמבואר בסידור (עם דא"ח) שער התקיעות
(רמה, ב) שחידוש ההתהוות הוא מ"בחי" אות א' הראשון לכל
כ"ב אותיות כו', "בחי" אות הא' הנשמע בקול הפשוט שיוצא
מבחי' הבל הלב כו' - ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בנוגע לתורה,
שנכללת באות א' (עד לנקודה אחת שממנה מתחילה אות א')
ד"אנכי".

(41) לאחר שנעשה "מלך ישראל" ע"י העבודה ד"תמליכוני
עליכם" (ר"ה טז, סע"א. וש"נ).

(42) תהלים צג, א. פרר"א פ"א.

(43) דוגמא לדבר: "זכר ליציאת מצרים" - שאף שחיובו בכל

- השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה.
- ותוכן ברכתו של הקב"ה - שבכוחה מברכים ישראל את שאר החדשים - "אתם נצבים היום כולכם גו"⁵⁰, כפי שקורין בשבת האחרון של חודש אלול.
- והרי גם בענין זה מודגשת נקודת האחדות בכל ריבוי הפרטים - "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימך", היינו שכל ריבוי הפרטים של בני ישראל (עשרה סוגים, הנחלקים לריבוי פרטים) מתאחדים יחדיו, "לאחדים כאחד", מצד עמידתם "לפני ה' אלקיכם", על-דרך ובדוגמת הענין ד"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם".
- והנה, כל זה הוא מצד ברכתו של הקב"ה, מלמעלה למטה: אמנם, בבוא שבת מברכים חודש מר-חשון - החודש הראשון שמברכים ישראל בכח עצמם⁵¹ - נעשה ענין "נצבים גו' כולכם" (התאחדות הפרטים בכלל) מצד עבודתם של ישראל, "קב שלו"⁵², באופן מלמטה למעלה.
- וברכה זו ("נצבים גו' כולכם") נמשכת על כל ימי החודש - שהרי ב'ברכת החודש' מברכים את כל ימי החודש בכל עניני ברכה, ומסיימים וחותרים "ונאמר אמן", המורה על ענין הנצחון⁵³, שעיקרו ושלמותו - כשפועלים בעולם התחתון, "עלמא דפרודא", שגם בו תומשך בגילוי אחדותו של הקב"ה.
- ולהעיר, ש"אמן" בגימטריא שני השמות הוי' ואדני כפי שמתאחדים בתיבה אחת⁵⁴, היינו, לא רק באופן של שילוב⁵⁵, שנשארים שני שמות, ויש בהם כל פרטי אותיות הוי' אדני, אלא באופן שנעשים תיבה אחת, שמספר אותיותיה הוא פחות ממספר אותיות הוי' ואדני⁵⁶ - שלימות האחדות בשמותיו של הקב"ה גופא. ואחדות זו ממשיכים ישראל בעולם, שהרי זוהי כללות עבודתו של יהודי בכל יום ויום - כמודגש בתחילת תורה שבעל-פה: "מאימתי⁵⁷ קורין את שמע כו'", "ה' אחד", היינו, המשכת וגילוי האל"ף, אלופו של עולם, בח' וד', ז' רקיעים וארץ (ח') וד' רוחות העולם⁵⁸.
- ח. ויהירצון אשר בעמדנו ב'שבת בראשית', שבת מברכים חודש מר-חשון - יקח כל אחד ואחד נתינת-כח לעסוק בפעולות "הקהל", החל מקבלת החלטות טובות, והעיקר, לקיימן בפועל ממש, במשך כל השנה כולה.
- ובוודאי יצליח כל אחד ואחד בכל פעולות "הקהל" - שהרי "הקב"ה עוזרו"⁵⁹, ו"הבא לטהר (כולל לטהר אחרים) מסייעין אותו"⁶⁰, ובפרט על-ידי התחלת הפעולה בזה, כולל גם קבלת החלטות טובות, שעל-ידי-זה נוסף עוד יותר בעזר וסיוע - "מסייעין" לשון רבים, כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרי הגאולה⁶¹ שקאי על "ריבוי הניצוצות המתבררים על-ידו כו'".
- ועוד - והוא העיקר - שעל-ידי-זה זוכים ל"הקהל" האמיתי והעיקרי, "קהל גדול ישובו הנה"⁶², "בנערינו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו"⁶³, "האנשים והנשים והטף", בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו.

וההמשך ש"הכהנים נכנסים כו'" - מורה על ענין המקום, היינו, המשכת אחדותו של הקב"ה ("ה' אחד" - תוכן ק"ש) בגדרי העולם, זמן ומקום.

(58) ועאכו"כ בנוגע לעצמו - "בכל לבבך בשני יצריך" (ספרי ופירש"י ואתחנן ו, ה).

(59) ראה סוכה נב, רע"ב. וש"נ.

(60) ראה שבת קד, א. וש"נ. לקו"ת דרושים לשמע"צ פח, ב ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' רב ואילך.

(61) סד"ה הוי' לי בעזורי תרפ"ז (סה"מ שם ע' רח).

(62) ירמי' לא, ז.

(63) בא יו"ד, ט.

(50) ר"פ נצבים.

(51) ע"י הנתינת-כח מברכתו של הקב"ה בחודש תשרי.

(52) נוסף ל"עשרה קבין של חבירו" (זה הקב"ה - ראה שמו"ר רפכ"ז. ועוד), שעל ידם מתאחדים עשרת הסוגים רבנ"י (כנגד עשרה קבין) בחודש תשרי.

(53) ראה נזיר בסופה. וש"נ.

(54) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך אמן. וש"נ.

(55) הוי' באדני או אדני בהוי'.

(56) לא רק שניהם יחדיו - שמונה אותיות, אלא אפילו כל א' מהם בפ"ע - ארבע אותיות, שהרי בתיבת "אמן" ישנן שלוש אותיות בלבד.

(57) וי"ל ש"מאימתי כו' משעה" - מורה על ענין הזמן.

1 ו"כן תהיה לנו" - באופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"⁶⁴, שתיכף ומיד באים מתוך ריקוד לארצנו
2 הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש, ויש לומר - גם לקודש הקדשים⁶⁵, במהרה
3 בימינו ממש.

* * *

4
5 ט. בהמשך להמדובר אודות פעולות "הקהל" - יש צורך להבהיר ולשלול נתינת מקום לטעות:
6 מכיון שהדיבור אודות פעולות "הקהל" הוא במעמד רבים מישראל, הרי בוודאי ישנם כמה וכמה
7 שמתעסקים ויתעסקו בזה, ומכיון שכן, יכול משהו לחשוב שיוצא ידי-חובתו בהתעסקות שלהם...
8 גם בקידוש היום - טוען הוא - יכולים לצאת ידי-חובה כשמישהו אחר מקדש על היין, אפילו אם
9 אינו טועם מן היין⁶⁶, או על-כל-פנים טעימת טיפות אחדות בלבד מתוך כוסית קטנה, גם אם אין איש
10 רואהו.

11 על כך אומרים לו: גם בקידוש היום אינו יוצא ידי-חובתו אלא כאשר המקדש מכיון להוציאו
12 ידי-חובתו (ולא מספיק מה שהשומע מכיון לצאת ידי-חובה)⁶⁷, ואילו בנידון-דין, מדגישים בפירוש
13 שבענין זה לא מוציאים ידי-חובה אף אחד, אלא החובה מוטלת על כל אחד ואחת לעסוק בעצמו
14 בפעולות "הקהל".

15 וממה-נפשך: במקרה של אונס - הרי "אונס רחמנא פטריה"⁶⁸, ולכן אין צורך להוציאו ידי-חובתו;
16 אבל בדרך כלל, ברובא דרובא, יכול וצריך כל אחד ואחד לעסוק בעצמו בפעולות "הקהל", ואז מדגישים
17 בפירוש שלא מוציאים אותו ידי-חובתו.

18 ויש להוסיף, שהצורך וההכרח לעסוק ב"הקהל" על-ידי כל אחד ואחד ממש - מודגשת ביותר במדינה
19 זו: רואים במוחש במדינה זו שכל אחד ואחד הוא בעל השפעה במדה מסוימת. - בין אם זה ענין חיובי
20 או לאו, הרי המציאות בפועל היא שכל אחד ואחד הוא בעל השפעה, והחילוק הוא רק במדת ההשפעה,
21 אם הוא יכול להשפיע על ריבוי אנשים או על מיעוט בלבד, וכיוצא בזה.

22 ואם הדברים אמורים בעניני העולם, פרנסה, כבוד וכיוצא בזה - הרי על-אחת-כמה-וכמה שיש לנצל
23 זאת לעניני קדושה, ובנידון-דין שכל אחד ואחד ינצל את השפעתו לפעול בענין "הקהל" גו' ליראה את
24 ה'".

*

25
26 י. ענין נוסף הקשור עם "הקהל" - שנעשה במקום קדוש, בית המקדש, ודוגמתו - בית-כנסת
27 ובית-מדרש, "מקדש מעט"⁶⁹.

28 ויש לקשר זה עם המנהג הידוע שב'שבת בראשית' מוכרים את ה'מצוות' עבור החזקת בית-הכנסת
29 (מכיון שיש צורך בתמיכתם של השייכים לקו של 'זבולון', שהם המסייעים להחזקתם של אלו השייכים
30 לקו של 'יששכר'), ועל-דרך-זה בנוגע לבית-כנסת ובית-מדרש זה, שבוודאי יגדילוהו וירחיבוהו כו'.

31 וכרגיל בכל שנה - תינתן רשות הדיבור לגבאים שיסדרו את מכירת ה'מצוות', לאחר אמירת 'לחיים',
32 ואמירת 'דבר-תורה', וכל זה - כנהוג - עם 'שטריימל', שעל-ידי-זה נעשה 'א שטריימל איד'... דבר
33 המדגיש שהוא למעלה מעניני חול, ומה שמתעסק ב'מכירת המצוות', הרי זה רק מפני שמדובר אודות
34 'צרכי ציבור'.

66 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א סכ"ה.

67 ראה שו"ע שם סרי"ג ס"ד-ד.

68 ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

69 יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

64 מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

65 מצד גילוי בחי' היחידה שבכאו"א מישראל, ע"י היחידה הכללית (משיח צדקנו), שדוגמתה בבית המקדש - קודש הקדשים.

ולהעיר, ש"ציבור" מורה ומדגיש ביותר את ענין האחדות, כידוע⁷⁰ ש"צבור" ראשי-תיבות צדיקים, בינונים, ואחר-כך וא"ו המחברת עם הסוג השלישי (היפך הצדיקים, המרומז בראשי-תיבות אות ר'), שנעשים "צבור" אחד.

ויהי-רצון ש'מכירת המצוות' תהיה בהצלחה רבה ומופלגה, הצלחה שתתבטא בממון רב עבור בית-הכנסת.

והעיקר - שבקרב ממש נזכה לזמן שלא יהיה צורך ב'מכירת מצוות' מכיון שיהיה ריבוי כסף וזהב, ובמכל-שכן וקל-וחומר מהיעוד⁷¹ "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם", ועל-אחת-כמה - וכמה בנוגע לעשירות, שהיא אחד התנאים לנבואה⁷² - שבוודאי תהיה באופן ד"אשפוך".

ואז יהיה גם ענין הציבור בתכלית השלימות - "קהל גדול", כולם יחדיו, הן אלו שלובשים 'שטריימל' בגשמיות, והן אלו שלובשים 'שטריימל' ברוחניות - "ישוּבו הנה", לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש, ובאופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין".

[לאחרי 'מכירת המצוות' - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל].

* * *

יא. נהוג בכל התוועדות ביום השבת-קודש לבאר פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, והלכה בשיעור היומי ברמב"ם.

והדגשה מיוחדת בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם, 'משנה תורה' - מצד תחילת הקריאה בתורה שבכתב ב'שבת בראשית', שהרי בהמשך לתורה שבכתב באים 'למשנה תורה' (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו "לפיכך קראתי שם חיבור זה 'משנה תורה', לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואחר-כך קורא בזה כו"), אם כי לא מדובר אודות תחילת 'משנה תורה' (כבתורה שבכתב), אלא אודות השיעור היומי.

יב. בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על מה ששאלו בפירוש רש"י על הפסוק⁷³ "וירא אלקים את האור כי טוב, ויבדל אלקים בין האור ובין החושך":

רש"י מפרש: "לפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשין בערוביאי, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה".

ושאלו על זה: בהמשך הפרשה - על הפסוק⁷⁴ "להבדיל בין היום ובין הלילה" שנאמר ביום הרביעי⁷⁵ - מפרש רש"י: "משנגז האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית שימשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד בין ביום ובין בלילה", ולכאורה, הרי זה בסתירה למה שכתוב ביום הראשון "וירא גו' ויבדל גו'", "ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשין בערוביאי", שלכן "קבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה"?!

גם צריך להבין: לאחרי ש"ויבדל אלקים בין האור ובין החושך, ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה" - ממשיך הכתוב: "ויהי ערב ויהי בקר". ורש"י אינו מבאר החילוק בין "יום" ו"לילה" ל"ערב" ו"בוקר"? וכפי שיתבאר לקמן.

יג. בהערות אאמו"ר⁷⁶ מובא מאמר הזוהר בפרשת בראשית⁷⁷ אודות הנהגת רבי שמעון בן יוחאי

(75) דלכאורה ביום ראשון נאמר כבר "ויבדל אלקים בין האור ובין החושך", ומהו החידוש ביום הרביעי? ועל זה מתרץ רש"י "משנגז האור הראשון כו".
(76) לקוטי לוי"צ ע' ג.
(77) ת, א.

(70) ככר לאדן (להחיד"א) לאבות פ"ב מ"ד.
(71) יואל ג, א.
(72) שבת צב, א. וש"נ.
(73) פרשתנו א, ד.
(74) שם יד.

- 1 בליל חג השבועות⁷⁸, ש"רבי שמעון וכל שאר חברי"א עסקו בלימוד התורה, "מתורה לנביאים, ומנביאים
- 2 לכתובים ובמדרשות דקראי וברזי דחכמתא כו"⁷⁹.
- 3 ומבאר אאמו"ר דיוקי הלשונות על-פי קבלה כו', אבל אינו מבאר את הלימוד וההוראה בעבודת
- 4 האדם.
- 5 וכפי שיתבאר לקמן - בקשר ובשייכות ל'שבת בראשית' (שהרי מדובר אודות מאמר הזוהר בפרשת
- 6 בראשית), וכן בקשר ובשייכות ל"הקהל".
- 7 יד. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - נתעכב על ההלכה שנזכרה בהתוועדות אתמול⁸⁰ "כל הגזול את
- 8 חבירו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר⁸¹ כן ארחות כל בוצע בצע את נפש וגו'"⁸².
- 9 וצריך להבין: היתכן שגזילת שוה פרוטה⁸³ תהיה חמורה כל כך - "כאילו נוטל נשמתו ממנו"⁸⁴ ? !
- 10 והרי הדברים קל-וחומר: אפילו במזיק גופו של חבירו לא מצינו חומר זה, כי-אם שאומדין את ערכו
- 11 של הנזק ביחס לתשלום ממון, נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, ומשלם לו ונפטר. ואיך יתכן שבגזילת
- 12 ממון חבירו, חשיב גזל "שוה פרוטה" בלבד "כאילו נוטל נשמתו ממנו", וביחד עם זה, אין חיוב לשלם
- 13 אלא שוה פרוטה בלבד ? !
- 14 [ואף שהרמב"ם מביא ראיה שמפורש כן בכתוב - הרי גם בכתוב לא נתבאר טעם הדבר, ובוודאי אין
- 15 הכוונה לומר שדין זה הוא בגדר "חוקה", שאין לזה טעם והסברה בשכל].
- 16 בגליון הש"ס⁸⁵ מציין רבי עקיבא איגר "עיין בבבא-מציעא דף נ"ח עמוד ב, תוספות דיבור-המתחיל
- 17 זה בגופו", ושם: "והא דאמרינן.. הגזול לחבירו שוה פרוטה כאילו גזל נשמתו, היינו, משום דפעמים
- 18 רעב כבוד, ואין לו במה לקנות".
- 19 אבל: (א) "פעמים רעב כבוד ואין לו במה לקנות" - הרי זה דבר בלתי-רגיל כלל, לא רק מיעוט אלא
- 20 מיעוטא דמיעוטא, ואיך יתכן שבגלל מיעוטא דמיעוטא תיחשב גזילת שוה פרוטה לנטילת נשמה - היפך
- 21 הכלל⁸⁶ ש"תורה על הרוב תדבר"? ! (ב) ועיקר: אי משום הא - הרי גם הגונב את חבירו שוה פרוטה
- 22 צריך להיות חשיב כאילו נוטל נשמתו ממנו, ומדוע נאמר דין זה בגזילה דוקא ? ! וכפי שיתבאר לקמן⁸⁷.
- 23 טו. והנה, בענין זה יש הוראה ולימוד ב"לתקן הדעות וליישר כל המעשים"⁸⁸ - עד כמה צריך להיות
- 24 גודל הזהירות שלא לפגוע בממונו של חבירו, אפילו בשוה פרוטה בלבד, אף שאין זה אלא שוה פרוטה
- 25 בלבד, שיעור הכי קטן⁸⁹, הרי זה גם דבר הכי חמור, "כאילו נוטל נשמתו ממנו".
- 26 ויש להוסיף ולקשר זה עם ענין "הקהל" - אהבת ישראל ואחדות ישראל - שעל-ידי-זה נשללת
- 27 בתכלית האפשרות לפגיעה בחבירו, אפילו בשוה פרוטה בלבד.
- 28 והעצה לזה - כלשון הרמב"ם, כאמור, "לתקן הדעות": כללות ענין הפירוד ומחלוקת, התחלתו -
- 29 בחילוקים בדעות, "אין דיעותיהם שוות"⁹⁰, ועל-אחת-כמה-וכמה כשישנו חסרון בדעה, "אין עני אלא

"כאילו נוטל נשמתו ממנו", ככפנים.

(84) שהרי חומר זה לא נאמר ביחס לנשמתו של הגזול, שאז ניתן להבין (בדוחק עכ"פ) שמצד חומר איסור גזילה הרי זה ענין שפוגע בנשמתו כו'.

(85) ב"ק קט, א.

(86) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(87) נתבאר בשיחת שבת בראשית התוועדות ב', ס"א ואילך.

(88) רמב"ם הל' תמורה בסופן.

(89) שהרי רק בענינים מסויימים, כמו ע"ז, חשיב גם פחות משהו פרוטה, אפילו משהו בלבד. ולהעיר מב' האופנים בגדר ד"משהו" - (א) שיעור ד"משהו", (ב) "משהו" שאינו בגדר שיעור (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 153. וש"נ). ואכ"מ.

(90) ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ועוד.

(78) כשם שבפ' בראשית (בתושב"כ) נתבאר לא רק עניני "מעשה בראשית" [הן הענינים שהיו בששת ימי בראשית בלבד (כמו האור שנברא ביום הראשון), והן שאר הענינים שנמשכים על כל משך זמן הבריאה], אלא גם ענינים שהיו לאחר "מעשה בראשית", כולל - העשרה דורות שמאדם עד נח, משך זמן ארוך ביותר, שלא בערך לגבי שבעת ימי בראשית.

(79) ומכאן מקור המנהג לאמירת "תיקון ליל שבועות" - מכל חלקי התורה.

(80) שיחת יום שמח"ת ס"ט.

(81) משלי א, יט.

(82) הל' גזילה ואבידה ספ"א.

(83) בשלמא בנוגע לחיוב, נתינת שוה פרוטה לצדקה — שייך לומר שע"ז "נותן חיי נפשו" (כלשון אדה"ז בתניא פל"ז), אבל בנוגע לשלילה — איך יתכן לומר שגזילת שוה פרוטה תיחשב

בדעת⁹¹, "דעה קניית מה חסרת, דעה חסרת מה קניית"⁹², אשר כתוצאה מזה נעשה אחר-כך ענין של פירוד ומחלוקת כו'⁹³.

ולכן, יש צורך "לתקן הדעות", כלומר, לתקן ולהשלים את החסרונן בדעת, וכן את החילוקים ב"דעות" (לשון רבים), על-ידי-זה שמאחדים כולם יחדיו ("הקהל"), שעל-ידי-זה נוסף עוד יותר בקירוב ואחדות, יתרון שנעשה על-ידי תיקון המצב ההפכי, כיתרון האור מן החושך⁹⁴.

טז. והנה, ענין האחדות ("הקהל") מודגש גם כאשר כמה וכמה מישראל מתאספים יחדיו, ובפרט במקום קדוש, בית-כנסת ובית-מדרש.

ובהתאם לכך, הרי כאן הזמן והמקום להכריז אודות מסיבות והתוועדויות בקשר עם פעולות "הקהל", הקמת 'בתי-חב"ד' וכיוצא בזה, וכרגיל - יגשו עתה אלו שהכניסו קנקני משקה, ויאמרו 'לחיים', ויכריזו על פרטי הדברים, ויזמינו את המסובים כאן, ויחלקו גם מהמשקה בין המסובים כאן.

והעיקר - שיתווסף בכל פעולות "הקהל" על-ידי כל אחד ואחת, להקהיל את אלו השייכים אליו למקום קדוש כו', כולל - לפעול שיעשו מביתם וחדרם מקום קדוש, בדוגמת "מקדש מעט", על-ידי-זה שהבית נעשה חדר קדוש, תורה ומצוותיה. ולא עוד, אלא שתיכף ומיד בעת הכניסה לבית רואים בפתח הבית את ה"מזוזה" המדגישה את ענין "ה' אחד", וכמורכב בעת היציאה מן הבית, שלאחרי כל הענינים שנעשו בבית, לימוד התורה וכו', מדגישים שהט"ה הכל שלהם הוא - "ה' אחד", אשר ענין זה פועל גם לאחרי שיוצאים מן הבית, כשם שפעולת המזוזה היא באופן ש"ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם"⁹⁵.

ועל-ידי-זה זוכים, כאמור, ל"הקהל" האמיתי והעיקרי - בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

יז. הביאור בפירוש רש"י: דובר כמה פעמים שרש"י סומך על "בן חמש למקרא" שלא ימהר להסיק מסקנות עד שמסיים את הענין כולו, ולכן לא צריך רש"י להבהיר ולשלול נתינת-מקום לטעות כאשר ה"בן חמש" יבין זאת מעצמו כשילמד את המשך הכתובים בענין זה (אלא-אם-כן שלילת הטעות היא על-ידי פסוק שילמד לאחרי משך זמן רב, בפרשיות וספרים שלאחרי-זה, בנביאים וכתובים, או אפילו מאמר חז"ל בתורה שבעל-פה, שאז מוכרח רש"י להבהיר ולשלול הטעות כו').

ועל-דרך-זה בנידון-דידן: רש"י אינו צריך להוסיף מאומה בפירושו "ראהו (את האור) כי טוב, ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשים בערבוביא" - מכיון שה"בן חמש" ילמד תיכף ומיד בפירושו בהמשך הכתובים, ש"להבדיל בין היום ובין הלילה" הוא "משגז האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית שימשו האור והחושך הראשונים וכו'".

ובעצם הענין, איך יתכן ש"שימשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד, בין ביום ובין בלילה", כאשר "אין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשים בערבוביא" - יש לומר בפשטות, שמכיון שאין זה באופן קבוע, אלא למשך זמן קצר בלבד - שאני⁹⁶.

(94) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ב) ס"ע תקעה ואילך. וש"נ.

(95) תהלים קכ"א, ח. וראה זח"ג רסו, ב.

(96) וכפי שרואים במוחש שגם דבר יקר שרגילים להניחו בתיבה מוזהבת, יכולים להניחו במקום שאינו לפי כבודו - למשך זמן קצר.

(91) ראה נדרים מא, רע"א. כתובות סח, סע"א. ועוד.

(92) ויק"ר פ"א, ו.

(93) א"כ "מחלוקת שהיא לשם שמים" (אבות פ"ה מ"ד), כמו חילוקי דעות בתורה, שאז "אפילו .. נעשים אויבים זה לזה (במלחמתה של תורה) לא זדים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה, שנאמר את והב בסופה" (קידושין ל, ב).

- 1 ובנוגע לחילוק בין "יום" ו"לילה" ל"ערב" ו"בוקר" - הרי, מכיון שבכתוב לא נתפרש חילוק ביניהם,
- 2 לא צריך רש"י לבאר מאומה, שהרי "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"⁹⁷.
- 3 יח. אמנם, עדיין דרוש ביאור מהו הפירוש שאור וחושך "שימשו שניהם יחד בערבוביא" - כיצד
- 4 שייך עירוב של אור וחושך, הרי כשמדליקים מעט אור בחדר חשוך, אזי בטל החושך?!
- 5 ויש לומר הביאור בזה⁹⁸: בנוגע לחושך - יש חילוקי דעות⁹⁹ אם חושך אינו אלא העדר האור, או
- 6 שחושך הוא גם מציאות בפני-עצמה.
- 7 ומלשון רש"י "שיהיו משתמשין בו", "שימשו שניהם בו", לשון של פעולה חיובית - משמע, שחושך
- 8 הוא (לא רק העדר האור, אלא גם) מציאות בפני-עצמה.
- 9 ועל-פי-זה שייך שפיר עירוב אור וחושך - על-דרך ובדוגמת עירוב מר ומתוק, אשר להיותם
- 10 הפכיים זה מזה, יכולים לערבם יחד באופן שטועמים את שניהם, קצת מתוק וקצת מר (כפי שרואים
- 11 במוחש), ומזה מובן גם בנוגע לאור וחושך - קצת אור וקצת חושך.
- 12 ובנוגע לעצם ענין הגדרת מציאות החושך - ישנה בזה אריכות בספרי חקירה, ואין כאן המקום
- 13 להאריך בזה, ובפרט מצד קוצר הזמן, שצריכים כבר להתפלל מנחה.
- 14 יט. הביאור בהערות אאמו"ר: הנהגת רשב"י הנ"ל היא על-דרך ובדוגמת ענין "הקהל" - שהרי (א)
- 15 רשב"י הקהיל את החברייא, מגדולם ועד קטנם, (ב) והקהיל גם את עניני התורה - "מתורה לנביאים
- 16 ומנביאים לכתובים בו", כל חלקי התורה.
- 17 ומזה מובן הלימוד וההוראה בעבודת האדם - שפעולתו ב"הקהל" צריכה להיות באופן שמקהיל כמה
- 18 וכמה מישראל כדי לעסוק בתורה, ובזה גופא - כל חלקי התורה, שהרי כל אחד ואחד מישראל חייב
- 19 ללמוד את כל חלקי התורה, "הן בפשטי ההלכות והן ברמזים ודרשות וסודות בו" (כפסק-דין רבינו
- 20 הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁰⁰), וכידוע¹⁰¹ בענין "ותן חלקנו בתורתך"¹⁰², "חלקנו" דייקא, שלכל אחד
- 21 ואחד מישראל יש חלקו המיוחד בתורה, לא רק בנגלה שבתורה אלא גם בפנימיות התורה ("רזי
- 22 דחכמתא"), ואדרבה - פנימיות התורה שייכת יותר לפנימיות הנשמה, מזל הנשמה בו.
- 23 ובביאור הקשר והשייכות ל'שבת בראשית' - יש לומר, שכאשר אוחזים ב"בראשית", התחלת דבר,
- 24 התחלת העבודה בעולם מחודש ("בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ") בשנה החדשה (לאחרי
- 25 סיום חודש תשרי), אזי נוגע ביותר להקהיל את כל חלקי התורה השייכים אליו, עד להקהלת כל עניני
- 26 התורה ממש, שבכח זה יוצא אחר-כך לעבודתו בעולם - "עסיק באורייתא ומקיים עלמא"³².
- 27 כ. ויש להוסיף, שענין ה"הקהל" בתורה, לימוד כל חלקי התורה - מודגש במיוחד בדורנו זה.
- 28 ובהקדמה: אודות חיוב לימוד כל חלקי התורה - כותב רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁰⁰ ש"כל מי
- 29 שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג אלא מעט, צריך לבוא בגלגול עד שישגי וידע כל מה
- 30 שאפשר לנשמתו להשיג מידעת התורה.. ולכן אמרו חכמים¹⁰³ אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שלא
- 31 יצטרך לבוא בגלגול בעולם הזה".
- 32 והרי בדורנו זה, דור האחרון - אי-אפשר להמתין לגלגול נוסף, ולכן בהכרח לסיים ולהשלים את
- 33 חיוב לימוד כל חלקי התורה בגלגול זה.
- 34 ולהוסיף: אפשרות השלמת חיוב לימוד התורה בגלגול אחר, היא גם ביחס לגלגול קודם. ובפרט
- 35 בדורותינו אלו, שרוב הנשמות (מלבד יחידי סגולה) אינן נשמות חדשות, אלא נשמות שבאו בגלגול

(100) פ"א ה"ד.

(101) ראה לקו"ש ח"ג ע' 116 ואילך. ורש"י.

(102) אבות פ"ה מ"ב.

(103) פסחים נ, א. ורש"י.

(97) פירש"י פרשתנו ג, ח. ועד"ז שם, כד. ועוד.

(98) נוסף על הביאור שהעירוב הוא בנוגע לזמן, שאין זמן

קבוע לאור ולחושך, אלא משך זמן אור ומשך זמן חושך (פי

הרא"ם. ועוד. וראה התוועדות תשמ"ו ח"א ס"ע 459 ואילך).

(99) ראה לקו"ש ח"י ע' 180. ורש"י.

- 1 נוסף. אבל מובן וגם פשוט, שתהיה זו טפשות הכי גדולה - אפילו מצד השכל של הנפש הבהמית -
 2 לסמוך על גלגול שלפני-זה ולא לעסוק בתורה כדבעי, אך ורק בגלל עצלות!
 3 ובנוגע לפועל: יש להשתדל ביותר בכל הקשור ל"הקהל" בלימוד התורה, ובפשטות - להכריז: "אידן,
 4 כאפט אריין", נצלו את הרגעים האחרונים שנותרו בזמן הגלות, כדי להשלים את הלימוד בכל חלקי
 5 התורה, "הקהל" בתורה, שמזה באים תיכף ומיד ל"הקהל" כפשוטו - "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
 6 ישראל"¹⁰⁴, שהרי אפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות¹⁰⁵ "קהל גדול ישובו הנה".
 7 ו"כן תהיה לנו" - מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך ריקוד, ריקוד שמתחיל כאן, בבית-הכנסת
 8 ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, והמשכו - בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש,
 9 ובבית-המקדש השלישי עד לקודש הקדשים, תיכף ומיד ממש ממש.
 10 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
 11 לאחר תפילת מנחה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל].

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח התוועדות ב' - המשך לשמחת-תורה

בלתי מוגה

- 12 ה... זאת ועוד: אף-על-פי שסוף-כל-סוף ישנו גם ענין המבול כפשוטו - שלאחרי שלא חזרו
 13 בתשובה, הביא הקב"ה מבול לעולם, עונש הכי חמור כו', כפשטות הכתובים - הרי זה (ככל הענינים
 14 הבלתי-ירצויים) רק מצד ענין "נורא עלילה על בני אדם"²⁰, אשר תכלית הכוונה בזה היא, שתהיה עבודת
 15 המטה דוקא, שעל-ידה תתגלה המציאות האמיתית כפי שהיא למעליותא.
 16 ונקודת הענין - כמדובר בהתוועדות שלפני-זה²¹ שאצל הקב"ה הסדר הוא מלמעלה למטה, היינו,
 17 שתחילה ישנו הענין כפי שהוא בתורה, בתכלית העילוי, ואחר-כך יורד ונמשך גם למטה כו'. ואילו אצל
 18 האדם הסדר הוא להיפך, מלמטה למעלה, היינו, שהתחלה היא מהמציאות כפי שהיא למטה, ועל-ידי
 19 העבודה מגלים את המציאות האמיתית כפי שהיא בתכלית העילוי.
 20 ודוגמתו בתורה - שהרי התחלת כל הענינים היא בתורה: נוסף לכך שכללות ענין מתן-תורה הוא
 21 מלמעלה למטה, "ואני המתחיל"²², "וירד ה' על הר סיני"²³, "וידבר אלקים את כל הדברים האלה"²⁴,
 22 ועל-ידי-זה נעשה "לאמר", "לאמר ולדבר את כל דברי התורה מה שכבר נאמר למשה מסיני" (בלימודו
 23 של האדם)²⁵ - הרי בתורה עצמה, הסדר אצל הקב"ה הוא מלמעלה למטה, מרזין דרזין כו' עד לפשט,
 24 ואילו אצל האדם הסדר הוא מלמטה למעלה, "בן חמש שנים למקרא"²⁶, לימוד הפשט, ואחר-כך "בן עשר
 25 שנים למשנה, בן חמש-עשרה לגמרא", עד "בן ארבעים לבינה", לימוד הסוד²⁷, ועד לתכלית השלימות
 26 "בן מאה".
 27 ועל-דרך-זה בנוגע לענין המבול - שאצל הקב"ה הסדר הוא מלמעלה למטה, כאמור, שהתחלה היא
 28 משורש הענין בתכלית העילוי, ואחר-כך יורד למטה עד לתכלית הירידה כו', מצד ענין "נורא עלילה על

(23) יתרו יט, כ.

(24) שם כ, א.

(25) תו"א יתרו סז, ב.

(26) אבות ספ"ה.

(27) ראה ש"ך יו"ד סרמ"ו סק"ו. שערי זהר לאבות שם. וש"נ.

(104) ישע"י כז, יב.

(105) ראה לקו"ש חי"א בתחילתו.

(20) תהלים סו, ה. וראה לקו"ש חי"ח ע' 395. וש"נ.

(21) שיחת ש"פ בראשית התוועדות א' ס"ג.

(22) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

- 1 בני אדם", ואז מתחילה עבודת האדם מלמטה למעלה, עד לשלימות העבודה, שגם למטה מתגלה אמיתת
2 הענין כפי שהוא בשרשו בתכלית העילוי.
- 3 ותכלית הכוונה בזה - כמשל הקניגא, "כמו הצחוק שהשרים והמלכים עושין כו' כפי אופן התענוג
4 הנרצה בזה למלך כו'", היינו, שעל-ידי עבודת התחתונים פועלים אצל הקב"ה, כביכול, שלימות
5 התענוג²⁸.
- 6 ו. על-פי-זה מובן שבדורנו זה ישנו רק ענין המבול למעלותא: בדורנו זה, דור האחרון - ישנו כבר
7 ריבוי הכי מופלג ועצום כו' של עניני תורה ומצוות ומעשים טובים שפעלו בני ישראל בעבודתם במשך
8 כל הדורות שלפני-זה.
- 9 ובפרט לאחר כל הענינים הבלתי-רצויים שעברו על עם ישראל במשך כל הדורות שלפני-זה, עד
10 ל'מבול' הכי נורא שהיה בדור האחרון - כבר יצאו ידי-חובת כל ענינים בלתי-רצויים, וכבר נעשה הבירור
11 והזיכוך כו' בתכלית השלימות.
- 12 ומכיון שכן, בוודאי נגמר כבר ה'משחק' ("גענוג געשפילט זיך")... ד"נורא עלילה על בני אדם",
13 ומכאן ולהבא - יומשך רק טוב הנראה והנגלה, ובלשון הפיוט (ביום הכיפורים והושענא-רבה) "אוצר
14 הטוב לנו תפתח", "הטוב לנו בטוב הנראה והנגלה גם למטה ממש"²⁹, "הטוב לנו, היינו, באותם הענינים
15 הטובים, בני חיי ומזונא, שמובן ומושג בשכלינו שהוא טוב"³⁰,
- 16 ולכן כשמדובר עתה אודות ענין של "מבול" - בקריאת התורה בפרשת נח - בוודאי שהכוונה היא
17 ל'מבול' של השפעת טוב וברכה, "מבול" של "גשמי ברכה", "דוב טובה", ובאופן שישנם גם ה'כלים'
18 לקבל "רוב טובה".
- 19 כלומר, אף שבזמנו של "חוני המעגל" לא היו יכולים לקבל "רוב טובה", "השפעת להם טובה, אין
20 יכולין לקבל"³¹ - הרי מאז ועד עתה נוסף ריבוי מופלג בעניני תורה ומצוות על-ידי עבודתם של ישראל
21 במשך הדורות, ובמיוחד לאחר ההצלחה המופלגה בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות (פנימיות
22 התורה) "חוצה" בדורנו זה, בכחו ובשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שעל-ידי-זה הולכים
23 וקורים לזמן שבו יקויים היעוד³² "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם"³³, ומכיון שכן,
24 בוודאי נעשו בני ישראל 'כלים' לקבל גם "רוב טובה".
- 25 ז. ובפרטיות יותר - בנוגע לעבודת ימים אלו, כשעומדים בסיום וחזרתם מועדי חודש תשרי, כולל גם
26 המשך 'שבת בראשית', ומתכוונים לעבודה בעולם, בשבוע של פרשת נח:
- 27 לאחר שנשלמו כל פרטי עניני עבודת מועדי חודש תשרי - החל מההכנה בחודש אלול, ובפרט
28 לאחר ח"י אלול, ימי הסליחות, ראש-השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים, ארבעה ימים שבין יום
29 הכיפורים לחג הסוכות, שבעת ימי חג הסוכות, שמיני-עצרת ושמיחת-תורה, כפי שמתעלים באופן
30 ד"ויכולו" ב'שבת בראשית' - נמצאים בני ישראל בדרגה ושלימות נעלית ביותר.
- 31 ושלימות נעלית זו - לוקחים עמהם בצאתם לדרכם ("ויעקב הלך לדרכו"³⁴) למלא את תפקידם
32 ושליחותם בעולם, "עלמא דפרודא"³⁵, לקבץ וללקט את כל עניני העולם שנתפזרו כו', ולהשיבם לשרשם
33 ומקורם בקדושה.
- 34 ובהדגשה מיוחדת בשנה זו - "שנת הקהל", "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' ליראה את
35 ה' גו'"³⁶ - כמדובר כמה פעמים שענין ה'קהל' צריך להיות גם בעבודתו הפרטית של כל אחד ואחד

(33) אפילו אלו שבדרגת "בניכם ובנותיכם" (קטנים), ועאכו"כ
אלו שבדרגה נעלית יותר.

(34) ל' הכתוב - ויצא לב, ב. וראה לקו"ש ח"כ ע' 556. וש"נ.

(35) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(36) וילך לא, יב"ג.

(28) ד"ה ויתן-לך (סה"מ תקס"ב ע' צה ואילך. תו"ח תולדות
יב, ד ואילך). שעה"ת ח"א כ, ד ואילך ועוד.

(29) סה"מ תרפ"ז ס"ע כא ואילך.

(30) סה"מ קונטרסים ח"ג ע' קפט.

(31) ראה תענית כג, א.

(32) יואל ג, א.

מישראל, להקהיל, ללקט ולקבץ אח כל עניניו שיהיו חדורים ב"ליראה את ה'", עד שפועל ענין זה גם בחלקו בעולם כו'.

ועל זה באה נתינת כח מהקריאה בתורה בסיום וחזרתם 'שבת בראשית', "אלה תולדות נח נח" - שהיציאה ממועדי חודש תשרי לעבודה בעולם היא באופן ד"נח נח", מלשון נייחא דרוחא, נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים. החל מעליונים ותחתונים שבאדם עצמו - מנוחת הנפש ומנוחת הגוף גם יחד³⁷, ומזה נמשך גם בעליונים ותחתונים שבעולם, שנבראו "בשכיל ישראל", ומתוך השפעת טובה בריבוי, כאמור, "מבול" של "גשמי ברכה", באופן ש"יכולים לקבל".

ח. ובפשטות - אין ענין יוצא מידי פשוטו: שנה טובה ומבורכת בכל עניני טוב הנראה והנגלה, בני חיי ומזונא רויחא, ובכולם רויחא, ברוחניות ובגשמיות גם יחד, ובאופן של "רוב טובה", כלומר, מלבד ריבוי הטובה שמגיע לכל אחד ואחד מישראל על-פי 'שולחן ערוך', מרבה ומוסיף הקב"ה בהמשכת הברכות יותר ויותר,

ובלשון הכתוב³⁸ "ילכו מחיל אל חיל", היינו, שה"חיל" הראשון ("חיל" כפשוטו, כפשטות הכתוב ש"ה" אלוקין.. הנותן לך כח לעשות חיל", מלשון כח וגבורה ועשירות כו') נעשה הכנה ל"חיל" בדרגה נעלית יותר, וכן הלאה, ועד לברכה העיקרית - כהמשך הכתוב - "יראה אל אלקים בציון"³⁹.

ועוד לפני-זה, ברגעי הגלות האחרונים - ישנו גם מעין דוגמת הענין ד"יראה אל אלקים", ואדרבה, מבחינה מסויימת יש מעלה יתירה בזמן הגלות - כמו שכתב הרב המגיד⁴⁰ ש"היום בזמן הגלות הוא בקל להשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית, כמשל המלך כשהוא בבית מלכותו אי-אפשר להתקרב אליו כל-כך כמו שהוא בדרך, שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שירצה כו"⁴¹.

והעיקר - שתיכף ומיד זוכים ל"יראה אל אלקים בציון" כפשוטו ממש, בבית-המקדש השלישי, "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוקין"⁴², "פנים בפנים"⁴³, כאשר "קהל גדול ישובו הנה"⁴⁴.

ובפרט על-ידי ההתעסקות בענין "קהל את העם, האנשים והנשים והטף", שזוהי התחלת הפעולה ד"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"⁴⁵, אלא שצריכים להמתין עוד רגע אחד, או חצי רגע בלבד, לשלימות הפעולה ד"ואתם תלוקטו גו'", על-ידי הקב"ה ומשיח צדקנו.

וכהמשך במזמור שלאחר-זה (לאחרי "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון") - "שמח נפשך עבדך"⁴⁶, היינו, שלא מסתפקים בביאורים והסברים כו', אלא מבקשים ודורשים שיהיה "שמח נפש עבדך", שמחה גלויה אצל כל אחד ואחד מישראל⁴⁷, ובאופן ד"פנה אלי וחנני"⁴⁸, ועוד והוא העיקר - כפשטות הכתובים ב"תורת-אמת" - בעולם הזה הגשמי כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים.

ובפשטות - שתיכף ומיד זוכים לשנת גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, מתוך שמחה הכי גדולה בלי הגבלה כלל, ומתוך תענוג הכי גדול בלי הגבלה כלל, "שמחת עולם על ראשם"⁴⁹, ובאופן שהשמחה והתענוג שלמעלה מהגבלה נמשכים בכל הפרטים ופרטי פרטים של בני ישראל, שעל-ידי-זה ממהרים ומזרזים עוד יותר את קיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", "קהל גדול ישובו

בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסדר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם".

(42) וילך לא, יא.

(43) ל' הכתוב - ואתחנן ה, ד.

(44) ירמי' לא, ז.

(45) ישעי' כז, יב.

(46) תהלים פו, ד.

(47) שהרי תפלתו של דוד המלך, "נעים זמירות ישראל", -

בשם כאו"א מישראל.

(48) שם, טז.

(49) ישעי' לה, יו"ד. שם נא, יא.

(37) כפשטות הענינים - ש"נח" קאי על איש אחד, ובמילא, הכפל שבו ("נח נח") הוא באופן ששני הענינים (נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים, ובאדם עצמו - מנוחת הנפש ומנוחת הגוף) באים יחדיו.

(38) תהלים פד, ח.

(39) וכידוע גדול העילוי דבחי' "ציון" - הן כפשוטו, והן בנפש האדם - דרגה הכי נעלית, שלא שייך בה ענין של שבי' ח"ו (ראה לקו"ר ר"פ דברים (א, סע"ב ואילך)).

(40) לקו"א יד, סע"ג.

(41) וע"ד ביאור רבינו הזקן (לקו"ת דאה לב. רע"ב) בנוגע למעלת חודש אלול (אפילו לגבי חודש תשרי) - "ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו

1 הנה" - לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית-המקדש ולקודש הקדשים, מתוך
2 שמחה וטוב לבב, כהרף עין ממש.

* * *

4 ט. בהמשך להאמור לעיל אודות הסדר מן המאוחר אל המוקדם, הרי לאחר תחילת הדיבור בענין
5 הכי מאוחר, הקריאה בתורה במנחה, "אלה תולדות נח נח", יש להמשיך בענין שלפניו.

6 ובהתאם לכך - יש להמשיך בהמדובר בהתוועדות הקודמת (לפני מנחה)⁵⁰ אודות השיעור היומי
7 ברמב"ם בהלכות גזילה, שמצד קוצר הזמן לא נתבאר די-צרכו הנראה לומר בזה לפי עניות דעתי.

8 ולכל לראש - ביאור הקשר ושייכות הלכות גזילה - לענינא דיומא, שבת בראשית, כדלקמן.

9 י. הפירוש "בראשית" - כפי שמפרש רש"י - "בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית... ובשביל
10 ישראל שנקראו ראשית", היינו, בעלותם של ישראל והתורה על מציאות הבריאה כולה, שמים וארץ וכל
11 צבאם, שלא נבראו אלא בשביל התורה ובשביל ישראל.

12 ומכיון שפירוש רש"י הוא "פשוטו של מקרא", ל"בן חמש שנים למקרא" - נמצא, שגם בן חמש יודע
13 ומבין בפשטות שמציאות הבריאה כולה אינה אלא בשביל ישראל והתורה.

14 ויתירה מזה - "משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה"⁵¹: נוסף לכך שהתורה כולה ניתנה בירושה
15 לכל אחד ואחת מישראל, "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"⁵², אשר אפילו תינוק בן יומו יורש
16 הכל - הרי גם לימוד התורה מתחיל בגיל הכי מוקדם, לא רק כשנעשה "בן חמש שנים", אלא "משהתינוק
17 מתחיל לדבר", בגיל שנתיים לערך, חייבה תורה את אביו "ללמדו תורה"⁵³.

18 ובטעם הדבר, יש לומר בפשטות, שתיכף ומיד כש"התינוק מתחיל לדבר", צריכים לנצל את כח
19 הדיבור (שיצא זה-עתה מן הכח אל הפועל) לתכלית בריאתו - "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו
20 אלא לכבודו"⁵⁴, ובפרטיות, בנוגע לכח הדיבור - "ודברת בס"י"⁵⁵, "בדברי תורה"⁵⁶, היינו, שבריאת כח
21 הדיבור אינה אלא בשביל לימוד התורה⁵⁷.

22 ופשיטא, שכאשר "תורת אמת" ו"תורת חיים", הוראה אמיתית בחיים, מצווה "ללמדו תורה" - בוודאי
23 שייך גם הוא (התינוק בן השנתיים) ל"לימוד", שאם לא כן, לא היתה התורה מצווה "ללמדו תורה".

24 ומכיון שתחילת התורה היא "בראשית", בעלותם של ישראל והתורה על מציאות הבריאה כולה -
25 נמצא, שענין זה מובן בפשטות (לא רק ל"בן חמש למקרא", אלא) גם לתינוק שזה-עתה התחיל לדבר.

26 ועל-פי-זה מובנת השייכות להלכות גזילה - כי מצד בעלותם של ישראל על העולם כולו, נמצא,
27 שכאשר אומות העולם לוקחים דבר מסויים ללא רשותם של ישראל, הרי זה ענין של גזילה⁵⁸, ד'חשיב
28 בפניהם של הבעלים⁵⁹, מכיון שעם ישראל הוא עם נצחי, בכל הזמנים ובכל המקומות.

29 ויש לקשר זה עם פירוש רש"י - "מה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם
30 נחלת גוים"⁶⁰, שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל
31 הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה כו' ונתנה לנו":

32 טענתם של אומות העולם לישראל "לסטים אתם" היא היא טענתם של ישראל כלפי אומות העולם⁶¹,

(50) שיחת ש"פ בראשית התוועדות א' סי"ד.

(51) ראה סוכה מב, סע"א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. הל' ת"ת לאדנה"ז בתחילתו. ועוד.

(52) ברכה לג, ד.

(53) לא רק בעולות על התורה, אלא גם לימוד בפועל.

(54) אבות ספ"ו.

(55) ואתחנן ו, ז.

(56) ברכות יג, ב.

(57) וכח הדיבור שישנו באוה"ע - יש לומר שאינו אלא

בשביל ענין הבחירה (ע"ד שמצינו בכיו"ב - ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט בשוה"ג. ועוד)

(58) ואדרבה - איסור גזל אצל אוה"ע הוא אפילו בפחות

משה פרוטה (ראה סנהדרין נט, סע"א).

(59) שהרי החילוק בין גזילה לגניבה תלוי בידעת הבעלים -

רמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ג. הל' גזילה פ"א ה"ג.

(60) תהלים קיא, ו.

(61) להעיר ממארו"ל (קידושין ע, א) "כל הפוסל במומו

פוסל", שאוה"ע שהם הגזלנים, טוענים לישראל "לסטים אתם"!

כי כל דבר שבעולם, בכל סדר השתלשלות, מהעולם הכי עליון עד לעולם הכי תחתון, "עלמא דפרודא",¹
 עולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו - כל מציאותו אינה אלא "בשביל ישראל"⁶², ולכן כאשר
 אומות העולם משתמשים בדבר מסויים שבעולם, הרי אם קיבלו רשות מישראל, נחא. ואם לאו, אומרים
 להם ישראל: גזילה היא בידיכם, "לסטים אתם"!⁴

ומענין ה'גזילה' כפי שהוא בתורה ("האמורים בפרשה"), ברוחניות הענינים (כנ"ל) - נשתלשל גם
 ענין הגזילה כפשוטו, שעל זה נתבאר פרטי הדינים בהלכות גזילה.⁶

יא. ומכאן באים להלכה בשיעור היומי⁶³ שדובר אודותה בהתוועדות הקודמת - "כל הגזול את חברו
 שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר⁶⁴ כן ארחות כל בוצע בצע את נפש וגו'":⁸

לכאורה אינו מובן: היתכן שחומר גזילת שוה פרוטה הוא "כאילו נוטל נשמתו ממנו" - שפיכת דמים,
 אחת משלוש העבירות הכי חמורות!?

והגע עצמך: המזיק את חברו בגופו - אומדין את ערכו של הנזק ביחס לתשלום ממון, נזק, צער,
 ריפוי, שבת וכו', ומשלם לו ונפטר: ואילו בגזילת ממון חברו, חשיב גזל "שוה פרוטה" בלבד - "כאילו
 נוטל נשמתו ממנו"!¹³

ולאידך גיסא: אם חומר גזילת שוה פרוטה הוא עד כדי נטילת נשמתו ממנו, היתכן שאינו חייב
 להשיב כ"אם "שוה פרוטה" בלבד ("והשיב את הגזילה אשר גזל"⁶⁵ - "שוה פרוטה" בלבד), ופטור גם
 ממלקות, כי "כל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"⁶⁶ - כיצד יתכן שבהשבת "שוה פרוטה" יפטר
 על חומרת נטילת נשמה!?

יב. והנה, בגליון הש"ס⁶⁷ מציין רבי עקיבא איגר "עיין בבבא-מציעא דף נ"ח ע"ב, 'תוספות'
 דיבור-המתחיל זה בגופו", ושם: "והא דאמרינן.. הגזול לחבירו שוה פרוטה כאילו גזל נשמתו, היינו,
 משום דפעמים רעב כבד, ואין לו במה לקנות".²⁰

אבל תירוץ זה - מחזק יותר את הקושיא:

א) "פעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות" - הרי זה לא רק מיעוט, אלא מיעוטא דמיעוטא, שאפילו
 רבי מאיר דחייש למיעוטא, לא חייש למיעוטא דמיעוטא⁶⁸, ואיך יתכן שבגלל מיעוטא דמיעוטא, תחשב
 גזילת "שוה פרוטה" לנטילת נשמה!?

ב) תירוץ הנ"ל הוא היפך משמעות דיוק לשון הרמב"ם "כל הגזול את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל
 נשמתו ממנו", היינו, שחומר זה הוא בכל האופנים, "כל הגזול", ללא נפקא-מינה אם הנגזל הוא עשיר
 או עני כו', היינו, אם "שוה פרוטה" זה הוא חיי נפשו ממש (דוגמת המציאות ד"רעב כבד כו'") אם
 לאו.²⁸

ג) ועיקר: אי משום הא - הרי גם הגונב את חברו "שוה פרוטה" צריך להיות חשיב כאילו נוטל
 נשמתו ממנו, ומדוע נאמר דין זה בגזילה דוקא!?

יג. ויש לומר הביאור בזה - שמפורש הדבר בדברי הרמב"ם:

בהלכות שלפני-זה⁶⁹ מבאר הרמב"ם את פרטי איסור חימוד ותאוה ("לא תחמוד"⁷⁰ ו"לא תתאוה"⁷¹),
 וממשיך⁷²: "התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אף-על-פי

(67) ב"ק קיט, א.

(68) יבמות קיט, א"ב. וש"נ.

(69) הלכה ט"ו ד.

(70) יתרו כ, יד. ואתחנן ה, יח.

(71) ואתחנן שם.

(72) הלכה יא. וראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' גזילה וגניבה

ס"ה.

(62) ובפרט ע"י התקשרותם של ישראל עם התורה, שע"ז

נוסף בבעלותם על העולם, שבריותיו גם "בשביל התורה", היינו
 שבעלותם היא מכח שתי חזקות.

(63) הל' גזילה ואבידה ספ"א.

(64) משלי א, יט.

(65) ויקרא ה, כג.

(66) ריש הל' גזילה ואבידה.

- 1 שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר⁷³ וחמדו בתים וגזלו. ואם עמדו הבעלים
- 2 בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול, יבוא לידי שפיכות רמים, צא ולמד כו'".
- 3 ובהמשך לזה מוסיף, "כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו" - דמכיון שהגזל
- 4 מביא לידי שפיכות דמים, כאמור, שמטבעו של אדם ש"אם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו
- 5 מלגזול, יבוא לידי שפיכות דמים", לכן הזהירה תורה אודות החומר המיוחד של גזל, באמרה ש"כל
- 6 הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו", היינו, שגם בדבר מועט, "שוה פרוטה", מכיון
- 7 שיש בו שיעור של לקיחה ונתינה, שייך בו סדר ההשתלשלות הנ"ל ("התאווה מביאה לידי חימוד,
- 8 והחימוד מביא לידי גזל", והגזל מביא "לידי שפיכות דמים") - "כאילו נוטל נשמתו ממנו".
- 9 ועל-פי-זה מתורצות כל השאלות דלעיל - שאין זה חשש למקרה דמיעוטא דמיעוטא (רעב כבד כו'),
- 10 כי-אם דבר שמצד טבע בני-אדם כו', ושייך בכל גזל ("כל הגוזל"), ובגזל בלבד, כמובן וגם פשוט.
- 11 ובהלכה זו מודגש גם הענין ד"לתקן הדעות"⁷⁴, "א גוואלדיקער תיקון הדעות" - עד כמה צריך להיות
- 12 גודל הזהירות בנוגע לממונו של חברו, אפילו ב"שוה פרוטה" בלבד, שלא זו בלבד שאסור לקחת שלא
- 13 ברצונו, אלא אסור אפילו לחמוד ולהתאוות לדבר, כי אף שמדובר אודות "שוה פרוטה" בלבד, יכול
- 14 להשתלשל מזה דבר הכי חמור כו'.
- 15 יד. והנה, לאחר ביאור חומר איסור גזילה, אפילו ב"שוה פרוטה" בלבד - ממשיך הרמב"ם⁷⁵:
- 16 "ואף-על-פי-כן, אם לא היתה הגזילה קיימת, ורצה הגזלן לעשות תשובה, ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה
- 17 - תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על
- 18 השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזילה, אין רוח חכמים נוחה ממנו".
- 19 ומכאן למדים הוראה נפלאה ב"לתקן הדעות" - עד כמה צריכה להיות ההשתדלות "לקרב הדרך
- 20 הישרה על השבים":
- 21 אף-על-פי ש"רצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה", כדי לכפר על חטא הגזילה,
- 22 חטא הכי חמור, עד כדי נטילת נשמה (כנ"ל בארוכה) - מכל-מקום "כדי לקרב הדרך הישרה על השבים",
- 23 "אין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו", מבלי להתחשב בנזק והפסד של הגזל, הן הפסד דמים,
- 24 שמפסיד את דמי הגזילה⁷⁵, והן שעל-ידי אי-לקיחת דמי הגזילה הרי זה כאילו מסייע לגזלן שיהיו בידו
- 25 דמי גזילה - הנה, כל זה כדאי בשביל לעזור ולהקל על יהודי לעשות תשובה, "לקרב הדרך הישרה על
- 26 השבים".
- 27 טו. על-פי-זה נשאלת השאלה לאידך גיסא - "כדי לקרב הדרך הישרה על השבים" היו צריכים חכמים
- 28 לתקן שלא יקבלו ממנו (לא רק דמי הגזילה, "אם לא היתה הגזילה קיימת", אלא) גם הגזילה עצמה כשהיא
- 29 קיימת, שהרי יתכן שימנע מעשיית תשובה כדי שלא יצטרך להחזיר את הגזילה!?
- 30 ויש לומר הביאור בזה: "אסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על-מנת להחזיר, או על-מנת לשלם⁷⁶,
- 31 הכל אסור, שלא ירגיל עצמו בכך"⁷⁷.
- 32 ועל-דרך-זה יש לומר בנידון-דידן, שכאשר הגזילה קיימת, אי-אפשר להשאירה בידו, "שלא ירגיל
- 33 עצמו בכך" - דמכיון שיראה את הגזילה ברשותו בכל עת, לא רק פעם אחת, אלא כמה וכמה פעמים,
- 34 מאה פעמים ואחת, ויותר, יש חשש ש"ירגיל עצמו בכך" שגזילה אינה דבר המופרך⁷⁸.

(73) מיכה ב, ב. ולכן, רוצה לגנוב כדי שיתחייב לשלם לו תשלומי כפל.
 (74) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופו.
 (75) אפילו במקרה של "רעב כבד, ואין לו במה לקנות".
 (76) כפירש"י (ב"מ סא, רע"ב) "שרוצה לההנותו ויודע בו
 (77) הל' גניבה פ"א ה"ב. וראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' גזילה
 וגניבה ס"ב.
 (78) משא"כ "אם לא היתה הגזילה קיימת", אף שיש בידו דמי
 הגזילה - מכיון שאין בידו דבר המזכיר לו תמיד את הגזילה.

(73) מיכה ב, ב.
 (74) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופו.
 (75) אפילו במקרה של "רעב כבד, ואין לו במה לקנות".
 (76) כפירש"י (ב"מ סא, רע"ב) "שרוצה לההנותו ויודע בו
 (77) הל' גניבה פ"א ה"ב. וראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' גזילה
 וגניבה ס"ב.
 (78) משא"כ "אם לא היתה הגזילה קיימת", אף שיש בידו דמי
 הגזילה - מכיון שאין בידו דבר המזכיר לו תמיד את הגזילה.

- טז. ומכאן באים להדגשה יתירה בגודל ההשתדלות "לקרב הדרך הישרה על השבים":¹
- ישנו אופן שגם כאשר הגזילה קיימת, אינו חייב להחזיר מפני "תקנת השבים" - "גזל קורה ובנאה בבירה.. תיקנו חכמים מפני תקנת השבים שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין"⁷⁹.
- וטעם הדבר - שהפסד הבנין (מפני החיוב "שיהרוס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה", כ"דין תורה"⁷⁹), קרוב לוודאי (לא רק חשש בלבד) שימנע עשיית התשובה, ולכן עדיף שיעשה תשובה ותשאר הקורה בבנין (אף שיראנה בכל עת), ויחזיר דמיה.
- [מה שאין-כן בגזילה שקיימת בעינה, שיכול להחזירה כמות שהיא (ללא הפסד נוסף) - הרי זה רק חשש, שמא לא יעשה תשובה כדי שלא יצטרך להחזיר את הגזילה, ולכן חייב להחזיר את הגזילה "שלא ירגיל עצמו בכך" על-ידי-זה שיראה את הגזילה בכל עת],
- ובזה רואים עד כמה צריך להשתדל ב"תקנת השבים", "לקרב הדרך הישרה על השבים" - כאשר קרוב לוודאי שהחיוב להחזיר הגזילה ימנע, חס-ושלום, עשיית תשובה, הרי אפילו כאשר הגזילה קיימת אינו מחזירה (אלא נותן דמיה בלבד), מבלי להתחשב עם החשש שראיית הקורה בביתו בכל עת שנמצא בביתו, עלולה להביאו למצב שיתרגל בכך כו' - מפני ש"תקנת השבים" חשובה ונוגעת יותר.
- יז. וההוראה מזה לכל אחד ואחת מישראל - גם אלו שבוודאי לא עברו על איסור גזילה חס-ושלום, ואינם שייכים בכלל לדבר בלתי-רצוי, ועד לדרגת "בינוני", ש"לא עבר עבירה מימיו"⁸⁰ - בנוגע ליחס עם הזולת, "לקרב הדרך הישרה על השבים":
- ההשתדלות לקרב את הזולת לתשובה - צריכה להיות גם על חשבון ההפסד שלו, על-דרך האמור שהנגזל צריך להפסיד את דמי הגזילה, כדי להקל על הגזולן לעשות תשובה, וכל זה - גם בנוגע למי שנמצא בדרגה נמוכה, עד שנכשל בגזילה, שחמורה כנטילת נשמה, גם בשבילו צריך לוותר על ההפסד שלו, כדי להקל עליו לחזור בתשובה.
- ועד כדי כך, שגם מי שנמצא בדרגה נמוכה כל-כך ש"גזל קורה ובנאה בבירה", היינו, שענין הגזילה נעשה אצלו דבר קבוע, חלק מביתו, ולא סתם חלק, אלא קורה שמוסיפה בחוזק הבית כו' - גם בשביל יהודי כזה צריך לוותר על ההפסד שלו, מפני "תקנת השבים".
- ויש להאריך בזה עוד, אבל אין הזמן גרמא לדבר בשמחת-תורה על ענינים כגון-דא.
- יח. ויש להוסיף, שכל האמור לעיל אודות ענין הגזילה - נוגע ושייך גם לאומות העולם, שהרי גזילה היא אחת מהמצוות שנצטוו בני-נח⁸¹, והרי "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח"⁸² (כמדובר כמה פעמים בארוכה).
- ולהעיר גם מהקשר והשייכות לשמחת-תורה. ובקהלדמה: מבואר בדרושי חסידות⁸³ שיום-טוב שמחת-תורה בא בהמשך ליום הכיפורים - "יום חתונתו זה מתן-תורה"⁸⁴, "יום הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות"⁸⁵.
- והרי, מובן וגם פשוט, שמתן-תורה של לוחות אחרונות קשור גם עם מתן-תורה של לוחות ראשונות, היינו, שעל-ידי לוחות אחרונות נוסף עליו בכל פרטי עניני לוחות ראשונות, באופן ד"כפלים לתושיה"⁸⁶, היינו, שגם הענינים שניתנו בלוחות ראשונות, נעשים מצד התוקף והעילוי שנוסף בלוחות אחרונות⁸⁷.

(79) הל' גזילה וגניבה פ"א ה"ה.

(80) תניא רפ"ב.

(81) רמב"ם הל' מלכים רפ"ט.

(82) שם פ"ח ה"י.

(83) ראה ד"ה ביום השמיני עצרת תהי' לכם תש"מ (סה"מ מלוקט ע' שסג ואילך). וש"נ.

(84) תענית כו, רע"ב - במשנה.

(85) פירש"י שם.

(86) איוב יא, ו. שמו"ר רפמ"ו.

(87) דוגמא לדבר - התוקף שפעל מ"ת במצוות שנצטוו לפני מ"ת - כל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לבאינים שלפניו. . אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנימול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה" (פיהמ"ש להרמב"ם חולין ספ"ז).

- 1 ובנוגע לעניננו - שעילוי הלוחות האחרונות שייך ופועל גם בנוגע לציווי משה מפי הגבורה
- 2 (במתן-תורה של הלוחות הראשונות) "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", ומכיון
- 3 שכן, הרי גם יום-טוב שמחת-תורה (בהמשך ליום הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות) שייך לציווי של
- 4 בני ישראל להשתדל שבני-נח יקיימו מצוות שלהם.
- 5 יט. ומכאן באים גם לקשר ושייכות עם המדובר לעיל (סעיף יד ואילך) בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם
- 6 - אודות גודל ההשתדלות בענין התשובה:
- 7 ידועה השאלה בדרושי חסידות⁸³ מדוע קבעו שמחת-תורה לאחר מתן-תורה של הלוחות האחרונות,
- 8 ולא לאחר מתן-תורה של הלוחות הראשונות?
- 9 ואחד הביאורים בזה - מצד עילוי עבודת המטה, "קב שלו"⁸⁸, שבלוחות אחרונות:
- 10 מתן-תורה של לוחות ראשונות היה מלמעלה למטה - "ואני המתחיל", "ירד ה' על הר סיני",
- 11 ועל-ידי-זה נפעל אצל משה "עלה אל ה'"⁸⁹ (כנ"ל סעיף ה),
- 12 ואילו מתן-תורה של הלוחות האחרונות היה לאחר עבודת התשובה ביום הכיפורים - "בעשירי
- 13 בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה סלחתי כדברך"⁹⁰, ומסר לו לוחות
- 14 אחרונות"⁹¹, מלמטה למעלה.
- 15 ומצד גודל עילוי עבודת המטה, עבודת התשובה - באה אחר-כך שלימות השמחה בשמחת-תורה.
- 16 כ. ונחזור לעניננו - ההוראה מהשיעור היומי ברמב"ם אודות ההשתדלות בהשפעה על הזולת, "לקרב
- 17 הדרך הישרה על השבים".
- 18 ויש להוסיף, שענין זה מודגש ביותר בשנה זו - 'שנת הקהל', 'הקהל את העם גו' ליראה את ה'".
- 19 וכמדובר כמה פעמים בארוכה שהעבודה ד"הקהל" שייכת לא רק ליחיד סגולה, כי-אם לכל אחד
- 20 ואחת מישראל, אנשים נשים וטף - שהרי, רואים בגלוי לעיני בשר שכל אחד ואחד יכול להשפיע על
- 21 אחרים, החילוק הוא רק בנוגע לכמות האנשים שיכול להשפיע עליהם, שיש כאלו שיכולים להשפיע על
- 22 רבים מישראל, ויש כאלו שיכולים להשפיע על מעטים מישראל,
- 23 אבל מובן וגם פשוט, שגם השפעה על יהודי אחד בלבד הוא ענין הכי נעלה - שהרי אפילו "נפש אחת
- 24 מישראל" היא "עולם מלא", כמאמר רז"ל⁹² "לפיכך נברא אדם יחיד ללמדך כו'", "מאדם אחד נברא
- 25 מילואו של עולם"⁹³, כלומר, הסיבה לכך שיצירת אדם הראשון נשתנתה מיצירת כל שאר הנבראים
- 26 (שכולם נבראו זוגות זוגות, ואילו האדם נברא יחידי⁹⁴), היא - בשביל יהודי זה (כ"ק אדמו"ר שליט"א
- 27 הראה באצבעו הקדושה) שיושב בין כל הקהל, בברוקלין, בשנת תשמ"ח, שידע שאינו "יחידי", אלא
- 28 "עולם מלא"!
- 29 כא. ויהי-רצון שמהדיבור בכל זה יומשך בנוגע למעשה בפועל - על-ידי כל אחד ואחת מישראל,
- 30 "מקטנם ועד גדולם"⁹⁵, ובפרט שגם ה"קטן" ישתדל להיות "גדול", על-ידי-זה שיגלה ויגדיל את הכוחות
- 31 שניתנו לו מהקב"ה, ולנצלם במעשה בפועל, החל מהענין העיקרי ד"הקהל", להקהיל יהודים למקום
- 32 קדוש, החל מעשיית ביתם הפרטי למקום קדוש, "ושכנתי בתוכם"⁹⁶.

לפרד"א ספמ"ו. ויש"נ, ואעפ"כ מקשרים זה עם יוהכ"פ, ועד
שבתפילה הראשונה דיוהכ"פ אומרים הפסוק "ויאמר ה' סלחתי

כדברך" ג"פ.

(92) סנהדרין לו, סע"א - במשנה.

(93) פירש"י שם.

(94) חדא"ג מהרש"א שם.

(95) ירמ' לא, לג.

(96) תרומה כה, ח.

(88) ראה ב"מ לח, א.

(89) משפטים כד, א.

(90) להעיר שהסדר מלמטה למעלה מודגש גם בלשון

"סלחתי כדברך" - שסליחת הקב"ה ("סלחתי") היא "כדברך",

לאחר וצ"י הקדמת "דברך".

(91) פירש"י תשא לג, יא. ולהעיר, שהפסוק "ויאמר ה' סלחתי

כדברך" (שלח יד, כ) נאמר (לא בנוגע לחטא העגל, אלא) בנוגע

לחטא המרגלים (ראה במפרשים לשמו"ר פנ"א, ד. פי' הרד"ל

ומובטחת ההצלחה בכל זה - שהדי מדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה⁹⁷, אפילו בנוגע לפעולתו של קטן שבקטנים. ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לפעולתו של קטן סתם, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לפעולתו של גדול, ואולי לא שייך לומר בזה "על אחת כמה וכמה", מכיון שעל-ידי-זה 'לוקחים' עצמותו ומהותו יתברך, כביכול, על-דרך מה שכתוב⁹⁸ "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", קטנם וגדולם בשוה⁹⁹.

והעיקר - לא הפלפולים שבדבר, אלא - "המעשה הוא העיקר"⁹⁹, ובנוגע למעשה בפועל, פשוט שכל אחד ואחד צריך להשתדל לגדל את כחותיו, ולנצלם במילואם, לפעול בכל הסביבה כולה את ענין "הקהל את העם גו' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".

כב. ותוספת נתינת-כח לכל זה - בבואנו משמחת-תורה, סיום וחזרתם ושליונות "זמן שמחתנו", כולל גם העילוי ושליונות ("ויכולו"¹⁰⁰) יום השבת, עד לרעוא דרעוין - שמחה שנמשכת על כל השנה כולה, שכל עניני העבודה נעשים מתוך שמחה וטוב לבב, שעל-ידי-זה נוסף בהם עילוי ושליונות.

ויש להוסיף, שענין השמחה נוגע במיוחד לעבודת ההשפעה על הזולת ("הקהל את העם") - כפי שרואים במוחש שההצלחה בהשפעה על הזולת תלויה גם בגישה בפנים שמחות ומאירות, בדרכי נועם ובדרכי שלום, כדרכי התורה, ש"נתינה שלום בעולם, שנאמר¹⁰¹ דרכי דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", כפסק-דין הרמב"ם בסוף הלכות חנוכה.

ולהעיר גם מהקשר ושייכות חנוכה לשמיני-עצרת (כולל גם יום-טוב שני, שמחת-תורה) - ששניהם קשורים עם מספר שמונה: חנוכה - שמונה נרות, למעלה משבעת הנרות בבית-המקדש, על-דרך מאמר רז"ל¹⁰² "כינור של בית-המקדש של שבעה נימין, ושל ימות המשיח¹⁰³ שמונה, שנאמר¹⁰⁴ למנצח על השמינית", ושמיני-עצרת - יום השמיני שלמעלה משבעת ימי חג הסוכות, ובלשון הרשב"א¹⁰⁵, ששבעת ימי חג הסוכות קשורים עם שבעת ימי ההיקף, ושמיני-עצרת הוא בחינת שומר ההיקף, שכולל כל שבעת ימי חג הסוכות, ועד לדרגה שלמעלה לגמרי משבעת ימי חג הסוכות¹⁰⁶.

כג. ו"כן תהיה לנו", לכל אחד ואחת מישראל, בתוך כלל ישראל - שנת תורה, ושנת שמחת-תורה, ושנת שמחה וטוב לבב בחיי היום-יום, על-דרך ובדוגמת שמחת "זמן שמחתנו", עד לשמחת-תורה, ושליונותה ביום השבת, עד לרעוא דרעוין, במנחת שבת,

וכמו קריאת התורה בתפילת מנחה בשבת זו - "אלה תולדות נח נח", שנת מנוחה ונחת-רוח, נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים, ושנת "מבול" של "רוב טובה", שנה טובה ומבורכת בטוב הנראה והנגלה, בני חיי ומזונא רויחא, ובכולם רויחא,

וכפי שיאמרו לאחר הברכה (לא רק בתפילה, אלא גם בעולם, על כוס יין¹⁰⁷, ובפרט שבהברכה זו (במוצאי שבת) מברכים גם על הבשמים ועל האש, כידוע¹⁰⁸ שארבעה הענינים: יין בשמים אש והברכה

97) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

98) ראה גם שיחת יום שמחת ס"ג.

99) אבות פ"א מ"ז.

100) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת להצ"ע עה"פ. ועוד.

101) משלי ג, יז.

102) ערכין יג, ב.

103) ושייכותם ל"לחנוכה" - כי חנוכה המקדש קשורה וכוללת גם חנוכה ביהמ"ק השלישי, בימות המשיח.

104) תהלים יב, א. - מאמרו של דוד המלך "נעים זמירות ישראל" בשם כל ישראל (כנ"ל הערה 47). ולהעיר גם מנוסח היה"ר שלאחרי אמירת תהלים - "שתהא נחשבת לנו אמירת מזמורי תהלים אלו כאילו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו".

105) בשו"ת שלו ח"א ס"ט. וראה ד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח. תש"ד. תש"ה. ועוד.

106) להעיר מהפירושים ב"עצרת" (רד"ה ביום השמע"צ תרס"ח. ועוד): (א) מלשון אסיפה וקיבוץ - דרגה שכוללת את שבעת ימי הסוכות, (ב) מלשון עכבה והמתנה - שלילת ענין שבעת ימי הסוכות מצד הדרגה העליונה דשמיני שלמעלה לגמרי מההיקף (ראה גם ד"ה ביום השמיני עצרת תהיה לכם, דיום שמחת). ולמעלה מזה (ג) עצרת מלשון מלוכה - שהמעלה דשמע"צ היא לא רק ענין הקביעות כהעילוי דבית (דירת קבע) לגבי אוהל (דירת עראי, סוכה) אלא גם העילוי דמלכות כו'.

107) "המשמח אלקים ואנשים" - הדגשה נוספת על ענין השמחה.

108) פע"ח שער השבת פכ"ד.

- 1 קאי על ארבעה עולמות אצילות-בריא-יצירה-עשיה¹⁰⁹, כללות העולמות) - "ויתן-לך האלקים מטל
2 השמים ומשמני הארץ וגו'"¹¹⁰,
- 3 ובפרט על-פי ביאור אדמו"ר האמצעי ב'שער התקיעות'¹¹¹ בגודל עילוי ברכת יצחק, בחינת הגבורות,
4 ש"כוחן רב יותר מכוח החסדים להשפיע ולהחיות בתגבורת אור ושפע בלי גבול", ומסיים¹¹², "ולא
5 יתארך זמן בירורים כל-כך ויבוא משיח במהרה בימינו אמן, ודי-למבין" - "ודי-למבין" של אדמו"ר
6 האמצעי, שביאר פנימיות התורה באופן של "רחובות הנהר"¹¹³, ועל-ידי הפצת המעיינות חוצה נמשך
7 גם לכל ישראל.
- 8 והעיקר - בפועל ממש, "טאפארו דא פלאחור"¹¹⁴ (הגרזן על העץ, מעשה בפועל), כאמור, שנה טובה
9 ומבורכת בכל הפירושים, ועד לברכה הכי עיקרית - "ואתם תלוטטו לאחד אחד בני ישראל"¹¹⁵, על-ידי
10 הקב"ה - ש"באור פני מלך חיים"¹¹⁶, ובאופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"¹¹⁷, ובלשון הידוע¹¹⁸ -
11 "עמדו הכן כולכם", בפשטות, בפנימיות ובחיצוניות גם יחד, לרקוד - מהשמחה וריקודים בשמחת-
12 תורה¹¹⁹ - לקבלת פני משיח צדקנו.
- 13 (אחר-כך אמר): כרגיל בכל שמחת-תורה - ינגנו גם "אתה בחרתנו".
- * * *
- 14
- 15 כד. כאן הזמן והמקום לעורר גם אודות ענינים שהזמן גרמא - כרגיל בכל שמחת-תורה, כשעומדים
16 בסמיכות לתחילת התקופה ד'ויעקב הלך לדרכו", להזכיר אודות ענינים כלליים על כל השנה כולה:
- 17 (א) "קרן השנה"¹²⁰, אשר ענין זה מתחיל כבר בראש-השנה, כידוע ומפורסם, ואכן כמה וכמה נתנו
18 כבר עבור "קרן השנה", כפי שידועים מאלו שנתנו לכאן (אף שאין זה ענין עיקרי), ותבוא עליהם ברכה,
19 שהרי כל הזריז קודם לברכה.
- 20 (ב) שיעורי חומש-תהילים-תניא - שיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא, ר"ת חת"ת, ובפרט
21 בקשר ובשייכות לזמן הגלות, כידוע¹²¹ הרמז ממה שכתוב¹²² "ויהי חתת אלקים על הערים אשר
22 סביבותיהם גו'".
- 23 (ג) והענין המיוחד לשנה זו, 'שנת הקהל' - שכל אחד ואחד יעסוק בענין "הקהל את העם, האנשים
24 והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים", כמדובר לעיל, וכן בהתוועדות שלפני-זה, וכן בעתיד
25 - כל אחד ואחד בסגנון שלו, מיוסד על "כל דברי התורה הזאת"¹²³.
- 26 ובכל ענינים אלו מזכירים ומזרזים עוד הפעם, ובפרט בעמדנו בשבת בראשית, כידוע¹²⁴ הפתגם "כפי
27 שנעמדים בשבת בראשית, כך נמשך בכל השנה", כולל גם - הענין ד"אלה תולדות נח נח" שקוראין
28 במנחת שבת בראשית, היינו, שנעמדים באופן ד"נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים", הן בנוגע לנשמה
29 והן בנוגע לגוף, הן בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים, כנ"ל בארוכה.
- 30 ויש להוסיף ולעזור שגם ה'שטורעם' בענין "הקהל" במשך כל השנה כולה יהיה באופן ד"קרן"
31 (על-דרך "קרן השנה") - המורה על חזון ותוקף, כידוע העילוי ד"קרן" (לגבי "פך") אפילו ביחס לענין

(118) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.

(119) גם ביו"ט ובשבת, שהרי כבר בטלה כל השקו"ט שבדבר (ראה גם שיחת ליל ב' דחה"ס ס"ח), ואדרבה - מצד השקו"ט כו' נוסף עילוי גדול יותר, ע"ד העילוי דתלמוד בבלי (כנ"ל הערה 9).

(120) ראה לקו"ש ח"ב ס"ע 651 ואילך.

(121) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסח. וש"נ.

(122) וישלח לה, ה.

(123) וילך לא, יב.

(124) ראה לקו"ש ח"כ ע' 556 בהערה, וש"נ.

(109) בורא פרי הגפן - נגד האצילות, עצי בשמים - נגד בריאה, מאורי האש - נגד יצירה, המכביל - נגד עשי'.

(110) תולדות כז, כח.

(111) סידור (עם דא"ח) רמז, ב.

(112) וצ"ע בביאור קשר והמשך הענין, ואכ"מ.

(113) ראה "התמים" ח"ב ע' עח. לקוטי לוי"צ אגרות ע' שלד.

(114) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 105. תש"ב ע' 84. תש"ד ע' 104.

ועוד.

(115) ישעי' כז, יב.

(116) משלי טז, טו.

(117) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

המלוכה - "דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן"¹²⁵, לעד ולעולמי עולמים, ומזה נמשך גם לכל אחד ואחת מישראל - דמכיון ש"הנשיא הוא הכל"¹²⁶, הרי בכל אחד ואחד מ"הכל" ישנו "הנשיא", ש"נמשח בקרן". ועל-ידי-זה ישנו התוקף ד"קרן" ב"הכל", בהיות כל אחד ואחד "תחת גפנו ותחת תאנתו", בכל פרטי עבודתו במחשבה דיבור ומעשה.

כה. ובפרטיות יותר - בנוגע לפעולות "הקהל": כדי שפעולות "הקהל" תהיינה בסדר מסודר, ומתוך הצלחה רבה ומופלגה - צריכים להתאסף כמה וכמה אנשים (על-דרך ובדוגמת תוכן ענין ה"הקהל", "ברוב עם הדרת מלך"¹²⁷) כדי להתייעץ יחדיו כיצור לפעול בכל ענינים הנ"ל, "ותשועה ברוב יועץ"¹²⁸, נוסף לכך ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים, יש לזה חיזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפני-עצמו כו", כמבואר ב'קונטרס החלצו'¹²⁹, שאמירתו היתה בשמחת-תורה, ואחר-כך גם בשבת פרשת נח, כידוע ומפורסם¹³⁰.

ולכל לראש - מכוונים הדברים לראשי המתעסקים בזה, ראשי מוסדות, ארגונים וחוגים, ראשי-ישיבות, תלמוד-תורה, וכיוצא בזה, שיתאספו ויתייעצו ביניהם בנוגע לפרטי אופני הפעולה, בנוגע לכל אלו השייכים למוסדות כו' שעומדים על גביהם.

ובהקדמה - שאף-על-פי שההתעסקות בזה יכולה וצריכה להיות על-ידי כל אחד ואחת, מקטנם ועד גדולם (כמדובר בארוכה כמה פעמים), הרי כדי לשלול מצב של "קדירא דבי שותפי"¹³¹, יש צורך שיהיו גם העומדים בראש, שעליהם תהיה מוטלת האחריות שבדבר, ועל-אחת-כמה-וכמה - אלו שיתמנו לעסוק בארגון הפעולות באופן שיהיה זה כל תפקידם, "משאו ומתנו באמונה"¹³², כאמור, לא באופן של שותפות, כי-אם תפקידו המיוחד.

ובפרטיות יותר (כמדובר לעיל¹³³) - הרשמת כל אלו שמקבלים על עצמם להכנס לעבודה הקדושה ד"הקהל", ומה טוב, שפעם אחת בחודש יתקשרו אליהם (ברשותם, כמובן) כדי להזכיר להם אודות התחייבותם - לא רק כמי שנמצא מבחוץ ומזמן לזמן מזכיר ונותן עצה טובה כו', אלא כמי שנמצא בפנים, היינו, שזה הענין שלו. שלכן עוזר ומסייע בגופו ובנשמתו, ובמקרה הצורך - גם בממונו, עבור ההוצאות הכרוכות עם פעולות "הקהל".

ועוד ועיקר - לעודדם ולזרזם בפעולותיהם באופן של חידוש, היינו, שגם לאחר ריבוי הפעולות בענין "הקהל" בחודש החולף, יהיה המשך הפעולה בחודש הבא (לא כדבר ישן, אלא) כדבר חדש, מתוך חיות, שמחה ועונג מחודשים, והצלחה מחודשת, בהוספה על מדת ההצלחה הקודמת, כפי שראו במוחש כל אלו שכבר התחילו לעסוק בפעולות אלו.

ולהעיר, שאין כל חסרון בהרשמה במקומות נוספים, היינו, גם לאחר שנרשם במוסד פלוני על-מנת שיזכירוהו ויעוררוהו לעסוק ב"הקהל", יירשם גם במוסד שני ושלישי כו', ואדרבה, תבוא עליו ברכה, מכיון שאז יוכל לתבוע מכולם מדוע אינם מזכירים ומעוררים אותו כל אחד בפני-עצמו, שהרי אינם יכולים לדעת מי מהם ינחל הצלחה יתירה, שהרי בהצלחה גופא ישנם חילוקי דרגות.

ואין צורך להאריך בכל הנ"ל, להיותו דבר הכי מובן ופשוט לכל אחד ואחת, כי-אם להזכיר ולזרז עוד פעם את ראשי המוסדות והארגונים כו' (שעלולים למצוא את עצמם עסוקים בריבוי הטיירות) להתכנס יחדיו להתייעץ אודות דרכי הפעולות בענין ה"הקהל" בהקדם הכי אפשרי, עוד הלילה - עת רצון - מוצאי שבת-קודש, סעודתא דדוד מלכא משיחא¹³⁴, ובפרט מוצאי 'שבת בראשית', שמשפיע על כל השנה כולה,

(130) סה"מ שם ריש ע' רכא.

(131) עירובין ג, סע"א. וש"נ.

(132) יומא פו, א. רמב"ם הל' דעות ספ"ה.

(133) שיחת י"ג תשרי.

(134) פע"ח שער השבת ספכ"ד.

(125) מגילה יד, א. וש"נ.

(126) פירש"י חוקת כא, כא.

(127) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(128) משלי יא, יד. שם כד, ו.

(129) פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

- 1 ועל-כל-פנים - לא יאחר מיום ראשון, בדוגמת יום ראשון בתחילת הבריאה שנקרא "יום אחד"¹³⁵,
 2 ש"היה הקב"ה יחיד בעולמו"¹³⁶ (כמודגש ב"שירו של יום" - "לה' הארץ ומלואה גו"¹³⁷), היינו, שאין
 3 בעולם אלא הקב"ה, קדושה ויהדות בלבד, ובפרט שנחשב גם כמו "אסרו-חג", דמכיון שיום השבת הוא
 4 בסמיכות ממש לשמיני-עצרת ושמחת-תורה, כמודגש ב"עירוב תבשילין", שבערב יום-טוב נעשית ההכנה
 5 לשני ימי יום-טוב ויום השבת גם יחד¹³⁸, אזי ענין "אסרו-חג" נמשך גם ביום ראשון.
 6 והתקווה חזקה שהדברים האמורים יפעלו פעולתם - לחשוב לדון ולהתייעץ בכל הנ"ל, באופן ש"איש
 7 את רעהו יעזור", כולל - שנעשה 'דוגמא-חיה' לא רק לאלו השייכים למוסד וחוג שלו, אלא גם לראשי
 8 שאר המוסדות והחוגים כו', שממנו יראו וכן יעשו.
 9 והעיקר - המעשה בפועל - "הקהל את העם גו' האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם
 10 כל הימים", באופן של "פעולה נמשכת", היינו, לא רק שפועל ומשפיע על העתיד, אלא שהפעולה עצמה
 11 הולכת ונמשכת גם בעתיד, הלך ומוסיף ואור.
 12 כו. ישנו ענין נוסף השייך למוצאי שמחת-תורה ('אסרו חג'), אשר מצד קביעות שמחת-תורה
 13 בסמיכות ליום השבת, דוחים ענין זה ליום שלאחרי-זה (על-דרך "הקהל שחל להיות בשבת מאחרין ולא
 14 מקדימין"¹³⁹) - מנהג עריכת 'כינוס תורה'.
 15 ובהתאם לכך - יכריזו עתה אודות הזמן והמקום שבו יתקיים ה'כינוס תורה'.
 16 וכנהוג - תהיה גם השתתפות ב'כינוס תורה' בענין דלקמן (בקיצור על-כל-פנים), בהוספה על המדובר
 17 בהתוועדות שלפני-זה¹⁴⁰ גם בתור השתתפות ב'כינוס תורה'.
 18 כז. בנוגע למצות "הקהל" - כותב הרמב"ם¹⁴¹: "מצות-עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף
 19 בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל, ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות
 20 ומחזקות ידיהם בדת האמת, שנאמר¹⁴² מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל
 21 ישראל לראות וגו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף, וגרך אשר בשעריך וגו'".
 22 וממשיך לבאר פרטי הדברים¹⁴³ - "אימתי היו קורין, במוצאי יום-טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא
 23 תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית, והמלך הוא שיקרא באזניהם, ובעזרת נשים היו קורין כו'",
 24 "כיצד הוא קורא, תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם, ומביאין בימה גדולה, ושל עץ
 25 היתה, ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים, והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו וכו'".
 26 ומצוה זו אינה אלא בזמן שישאל על אדמתן¹⁴⁴, מה-שאינ-כן לאחרי שחרב בית-המקדש וגלו ישראל
 27 מעל אדמתם כו', בטלה מצות "הקהל".
 28 כח. ולכאורה, צריך עיון בביאור הטעם שאין עושים בזמן הזה 'זכר להקהל' שהיה בזמן הבית¹⁴⁵.
 29 דהנה, מצינו בכמה ענינים שעושים זכר למקדש. ולדוגמא: "בראשונה היה הלולב ניטל במקדש
 30 שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית-המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיחא לולב ניטל במדינה שבעה
 31 זכר למקדש"¹⁴⁶, וטעם הדבר - "מנלן דעבדינן זכר למקדש, דאמר קרא¹⁴⁷.. ציון היא דורש אין לה, מכלל
 32 דבעיא דרישה"¹⁴⁸. ועל-דרך-זה בכמה ענינים כיוצא בזה¹⁴⁹.

(142) וילך לא, ייב.

(143) שם ה"ג-ד.

(144) חינוך מצוה תריב.

(145) ראה בכ"ז - קובץ הקהל (ירושלים תשל"ג). וש"נ.

(146) משנה - ר"ה ל, א. סוכה מא, א.

(147) ירמ' ל, יז.

(148) גמרא - ר"ה וסוכה שם.

(149) ראה אנציק' תלמודית ערך ביהמ"ק - זכר למקדש (ע' רמ"מא). וש"נ.

(135) בראשית א, ה.

(136) פירש"י ע"פ (מב"ר פ"ג, ח).

(137) ר"ה לא, א.

(138) ובפרט ע"פ המנהג (שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ז סכ"ה).

וש"נ) לאכול את ה"עירוב תבשילין" בסיומו של יום השבת, בזמן

המנחה, רעוא דרעוין.

(139) מגילה ה' א - במשנה. רמב"ם הל' חגיגה בסופן.

(140) שיחת ליל שמחת בסופה.

(141) הל' חגיגה רפ"ג.

- ועל-פי-זה, מדוע לא תיקנו לעשות 'זכר' גם למצות "הקהל" - שהרי במשך כל הדורות (מאז
החורבן), לא מצינו שבחג הסוכות של מוצאי שנת השמיטה¹⁵⁰, התקיים מעמד של "הקהל", זכר
ל"הקהל" שהיה בזמן הבית?
ויתירה מזה: מכיון שמצות "הקהל" היא "עמוד חזק וכבוד גדול בדת"¹⁴⁴ - הרי בוודאי היו צריכים
לעשות 'זכר להקהל', במכלל-שכן וקל-וחומר מעשיית "זכר למקדש" במצוה פרטית כנטילת לולב.
כט. והנה, יש שכתבו¹⁵¹ שהסיבה לכך שבמשך כל הדורות לא עשו 'זכר להקהל' היא, מפני שקיום
מעמד של "הקהל" בגלות (מעין ודוגמת "הקהל" בבית-המקדש על-ידי מלך ישראל) יכול להתפרש בעיני
אומות העולם כמרידה במלכות, ויש בזה חשש של פיקוח-נפש של רבים מישראל (כמובן וגם פשוט
מכמה וכמה מאורעות בדברי ימי ישראל).
דהנה, מצינו בגמרא¹⁵² שהלשינו למלך ש"מרדו בך יהודאי" - גם כאשר לא היה שום בסיס למלשינות
זו, ועל-דרך-זה ריבוי מאורעות דוגמתם בדברי ימי ישראל, ועל-אחת-כמה בנידון-דידן, שכאשר
אומות העולם יראו שכל בני ישראל מתאספים יחדיו, ובחרים בגדול שביניהם לקרוא בתורה, דוגמת
המלך שהיה קורא בתורה בזמן הבית (כמפורש במשנה¹⁵³ שהמלך היה קורא בתורה) - בוודאי יפרשו דבר
זה כנסיון להקמת מלכות ישראל, מרידה במלכות.
אמנם, תירוץ זה אינו מחוור לגמרי, כי:
מצינו בדברי ימי ישראל שגם בזמן הגלות היו תקופות שונות ומקומות שונים שבהם קיבלו בני
ישראל רשיון ממלכות המדינה לקיים שלטון והנהגה משלהם, על-דרך ובדוגמת הזמן שהיה מלך
בישראל, ולדוגמא: נשיאותו של רבי¹⁵⁴. ועל-דרך-זה 'ריש גלותא' שבבבל¹⁵⁵, שנמשכה נשיאותם כמה
וכמה שנים, וביניהם גם מוצאי שמיטה.
והרי בתקופות ובמקומות אלו לא היה מקום לחשוש שמעמד של "הקהל" יתפרש כמרידה במלכות¹⁵⁶
(שהרי בשאר ענינים נהגו במלכות, על-פי רשיון המלכות), ואף-על-פי-כן לא אשתמיט בשום מקום
שקיימו מעמד של "הקהל" זכר ל"הקהל" שהיה בזמן הבית.
ל. ויש לומר הביאור בזה - ובהקדמה:
הפירוש "זכר" הוא - שהדבר עצמו אינו קיים, שלכן עושים פעולה מסויימת שעל-ידה ישאר "זכר"
לדבר. מה-שאינ-כן כאשר הדבר עצמו (ועל-כל-פנים - נקודתו העיקרית) קיים, אזי אין צורך ולא שייך
לעשות "זכר".
ועל-דרך מאמר רז"ל¹⁵⁷ על הפסוק¹⁵⁸ "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי
אברהם אזכור", "לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח".

אלא ששולחנו ה' שוה לשולחנו של אנטונינוס - "אנטונינוס ורבי
שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת כו' לא בימות החמה ולא
בימות הגשמים" (ע"ז יא, א).

(155) להעיר מהוריות יא, רע"ב: "בעא מיני רבי מרבי חייא,
כגון אני מהו בשעיר (נשיאות דידן מי הוי נשיאות מעליא, דאילו
הוינא בזמן שביהמ"ק קיים מיייתנא שעיר, או לא (פירש"י)).
אמר ל', הרי צרתך בבבל" (ראש גולה שבבבל דהוי על גבך
(פירש"י)), שבוה מודגש תוקף הנשיאות שלהם, עד כדי כך, שיש
מקום להשוות לנשיאות מעליא בזמן הבית.

(156) אף ש"ל בדוחק עכ"פ שנמנעו מדבר זה שלא יפגעו
אחיהם בשאר המדינות שבהם עלולים לסבול רדיפות מאוה"ע.

(157) תו"כ ופירש"י עה"פ.

(158) בחוקותי כו, מב.

(150) ע"ד ובדוגמת מצות שמיטה, שקיומה (בארץ ישראל) גם
בזמן הזה - מדרבנן עכ"פ. ולהעיר מהדעות ש"הקהל" תלוי
בשמיטה, ובזמן שאין השמיטה נוהגת אלא מדבריהם, אף
"הקהל" אינו אלא מדבריהם, ולכן לדעת הסוברים ששמיטה אף
בזמן בית שני לא נהגה אלא מדבריהם, אף "הקהל" לא נהג אלא
מדבריהם (ראה אנציק' תלמודית ערך הקהל ע' תמד. וש"נ)

(151) ראה 'קובץ הקהל' הנ"ל ע' סו.

(152) גיטין נו, רע"א.

(153) וידוע שלאחר חתימת המשנה - נתפרסמה גם אצל
אוה"ע. ולכן, מהעילויים של הגמרא ("עלמות אין מספר, אלו
ההלכות", מימרות האמוראים) לגבי משנה - שלילת היניקה
לדעו"ז בתכלית.

(154) שהי' חבירו וידידו הטוב של אנטונינוס המלך, ולא עוד,

- 1 ומזה מובן, שהמושג "זכר למקדש" אינו שייך כִּי־אם בפעולה שחסר בה הענין העיקרי שהיה במקדש,
2 שלכן אין זה אלא "זכר (למקדש)" בלבד, מה־שאינ־כן בפעולה שיש בה הענין העיקרי שהיה במקדש,
3 שאז אין זה "זכר (למקדש)", אלא הדבר עצמו ממש.
- 4 לא. דוגמא לדבר - ב"כורך", "זכר למקדש כהלל", "שהיה כורכן (פסח מצה ומרור) בבית אחת
5 ואוכלן, שנאמר¹⁵⁹ על מצות ומרורים יאכלוהו"¹⁶⁰, שלכן גם בזמן הזה יש לכרוך מצה ומרור ביחד, "זכר
6 למקדש"¹⁶¹:
- 7 בזמן הזה עושים "זכר למקדש" על־ידי אכילת מצה ומרור בלבד, ואין אוכלים עמהם גם בשר, כמו
8 בזמן הבית שהיו אוכלים פסח (בשר) מצה ומרור - שהרי, גם הבשר שמינחים על הקערה זכר לקרבן
9 פסח (וזרוע), "אין נוהגין לאכלו בלילה הזה.. אם יאכלנו בלילה זה יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ"¹⁶²,
10 ועל־דרך־זה בנוגע לאכילת בשר על מצות ומרורים, שנראה כאוכל קדשים בחוץ.
- 11 כלומר, גם בשר שאינו דומה לקרבן פסח כלל, "אפילו בשר עגל ועוף"¹⁶³ שאין הפסח בא מהם"¹⁶⁴
12 (אלא "מן הכבשים או מן העזים בלבד"¹⁶⁵), ועל־אחת־כמה־וכמה שאין בו שאר הענינים המעכבים
13 בקרבן פסח, כמו: "אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה"¹⁶⁶, "אין שוחטין את הפסח אלא למנויו"¹⁶⁷,
14 וכיוצא בזה - מכל־מקום "כיון שהכל מין בשר"¹⁶⁴, הרי האוכל מן הבשר "נראה כאוכל פסח בחוץ"¹⁶⁸.
- 15 וטעם הדבר - כי פרטי דינים הנ"ל, עם היותם לעיכובא, אינם אלא תנאים בקרבן פסח, ואילו עיקר
16 ענינו של הפסח הוא - ש"מתחילתו לא בא אלא לאכילה"¹⁶⁹, אכילת בשר. ולכן, גם בהעדר התנאים המעכבים
17 את הפסח, הרי זה דוגמת אכילת הפסח ממש, "נראה כאוכל קדשים (פסח) בחוץ".
- 18 ובסגנון אחר קצת:
- 19 אכילת בשר על מצות ומרורים - אינה "זכר למקדש", זכר בלבד, אלא דוגמת אכילת הפסח ממש,
20 מכיון שיש בזה הענין העיקרי של פסח - אכילת בשר, אף־על־פי שבכל שאר הפרטים אינו דומה לקרבן
21 פסח כלל, מכיון שחסר בו כל התנאים המעכבים.
- 22 ונמצא, שלא שייך "זכר למקדש" בפעולה שיש בה הענין העיקרי שהיה במקדש, אכילת בשר, כִּי־אם
23 כשחסר הענין העיקרי שהיה במקדש, כמו באכילת מצה ומרור (ללא הבשר שהוא העיקר), שאכילה זו
24 היא "זכר למקדש", שאז היו אוכלים הפסח עם "מצות ומרורים"¹⁷⁰.
- 25 לב. על־פִּי־זה יש לבאר גם בנידון־דידן - שלא שייך עשיית "זכר" ל"הקהל":
- 26 הענין העיקרי ד"הקהל" הוא - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו
27 גו' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים", "לחזק דת האמת"¹⁷¹: ואילו כל פרטי הדינים, "המלך הוא שיקרא
28 באזניהם, ובעזרת נשים היו קורין וכו'" - אינם אלא תנאים במצוה, אשר גם אם הם לעיכובא, אינם אלא
29 תנאים בלבד, ולא עיקר המצוה¹⁷².
- 30 ונמצא, שכאשר מקהילים "האנשים והנשים והטף" ומזרזים אותם למצוות ומחזקים ידיהם בדת
31 האמת, אלא שאין הדבר נעשה בבית־המקדש, על־ידי המלך - הרי אף שחסרים התנאים המעכבים את
32 קיום המצוה, ישנו עיקר ענין ה"הקהל", "הקהל את העם גו' ליראה את ה'".

164 (ש"ע שם סתע"ו ס"ג.

165 רמב"ם ריש הל' קרבן פסח פ"א ה"ג.

166 שם ה"ג.

167 שם רפ"ב.

168 (ש"ע שם ס"ב.

169 רמב"ם שם פ"ז ה"ח.

170 (לשלמות הענין - ראה גם שיחת ש"פ נח סכ"ז.

171 רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.

172 ראה גם לקו"ש חגה"ס ש"ז.

159) בהעלותך ט, יא.

160) פסחים קטו, א.

161) רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ח. ש"ע אדה"ז אר"ח

הל' פסח סתע"ה ס"ז.

162) (ש"ע שם סתע"ג סכ"א. וראה רמב"ם שם הי"א.

163) ובפרט להמנהג לקחת ל"זרוע" חלק מצואר עוף,

ומסירים כמעט כל הבשר מעל עצמות ה"זרוע" - היפך בתכלית

מקרבן פסח שצ"ל (ככל הקרבנות) "דרך חשיבות וגדולה.. כדרך

שהמלכים והגדולים אוכלים" (ש"ע שם ר"ס תעז).

- ומכיון שכן, הרי לא שייך לעשות "זכר" ל"הקהל"¹⁷³ - דממה-נפשך: הפעולה דהקהלת העם, לזרום למצוות ולחזק ידיהם בדת האמת - אינה "זכר" בלבד, אלא זהו עצם ענין "הקהל את העם גוי' ליראה את ה'" (אף שבוודאי לא יצא ידי-חובת מצות "הקהל" בהעדר הפרטים המעכבים); ואילו בהעדר הענין העיקרי ד"הקהל את העם גוי' ליראה את ה'" - לא נשאר אפילו "זכר" בלבד.
- ולכן, במשך כל הדורות של זמן הגלות, לא מצינו מעמד של "הקהל" במוצאי שמיטה - מכיון שלא שייך לעשות "זכר" בלבד, כי-אם עצם ענין "הקהל", שאין לעשותו בזמן הזה, ללא בית-המקדש ומלך כו', כדי שלא יהיה זלזול חס-ושלום, בקדושת המעמד הנעלה והנשגב ד"הקהל" בבית-המקדש¹⁷⁴.
- לג. והנה, האמור לעיל אינו אלא בנוגע לעשיית 'זכר להקהל' (על-דרך "זכר למקדש"), אבל מובן וגם פשוט, שעצם הענין דהקהלת קהילות בישראל לדרוש בעניני תורה ויראת שמים - חייב גמור הוא בכל הזמנים (לא רק במוצאי שמיטה, בחג הסוכות), בכל המקומות (לא רק בבית-המקדש), ועל-ידי כל אחד ואחת מישראל (לא רק על-ידי המלך), שהרי כל אחד ואחד מישראל, בכל מקום ובכל זמן, חייב לקיים את הצינוי "הוכח תוכיח את עמיתך"¹⁷⁵, "ואהבת לרעך כמוך"¹⁷⁶, על-ידי הפצת התורה והיהדות, "לחזק דת האמת".
- ולכן, כשיש אפשרות להוסיף בהתעוררות וחזוק בני ישראל בעניני תורה ויראת שמים, מצד הענין ד"הקהל את העם גוי' ליראה את ה'"¹⁷⁷ - לא בתור זכר למצות "הקהל" שהיתה בזמן הבית, כי-אם מצד החיוב הכללי שכל אחד ואחד מישראל צריך לעשות כל מה שביכולתו להשפיע על הזולת בכל עניני תורה ומצוות - הרי זה דבר הכי מוכרח, ודבר הכי טוב ונכון כו', בכל הזמנים, ועל-אחת-כמה-וכמה מצד נתינת-כח מיוחדת ב'שנת הקהל', שבוודאי ובוודאי יש להוסיף בכל פעולות אלו ביתר וביתר עוז.
- ומזה מובן, שכל השקלא-וטריא האמורה אינה שייכת להתעוררות בנוגע לפעולות "הקהל", להקהיל כמה וכמה מישראל ולעוררם בעניני יהדות, תורה ומצוותיה. ואדרבה - הסיבה לכך שמזכירים שקלא-וטריא הנ"ל היא, כדי שאם יבוא משהו ויטען, היתכן שמרעישים אודות ענין "הקהל", בה בשעה שבזמן הזה אי-אפשר לעשות "הקהל" [אף-על-פי שהסיבה האמיתית לטענתו אינה אלא מפני שדרכו לומר על כל דבר "איפכא מסתברא", ואין כאן המקום להאריך בזה] - יאמרו לו: אינך מחדש מאומה! הכל יודעים שבזמן הזה לא שייך לקיים מצות "הקהל", אבל לא מכח מצות "הקהל" קאתינן, כי-אם מצד החיוב התמידי לעורר יהודים לעניני תורה ומצוות, כנ"ל בארוכה.
- ולכן, יש להוסיף ולהרעיש אודות פעולות "הקהל", מבלי להתפעל מאלו שעושים "ליצנות", "אל יבוש מפני המלעיגים"¹⁷⁸, ומובטח לו שיצליח בכל הפעולות בזה, כמאמר רז"ל¹⁷⁹ "הבא לטהר¹⁸⁰ מסייעין לו", כולל הדיוק "מסייעין" לשון רבים, דקאי גם על המעשים הטובים של¹⁸¹, היינו, שתחילת הפעולה בזה מוסיפה סיוע בהמשך הפעולות, שתהיינה בהצלחה רבה ומופלגה.
- לד. ויהי-רצון ש'כינוס תורה' זה יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן ד'פעולה נמשכת' - שנת תורה, ושנת שמחת-תורה, שניהם גם יחד, וכן שנה של "הקהל", "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גוי' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".

(175) קדושים יט, יז.

(176) שם, יח.

(177) תוכן ונקודת כל עניני התומ"צ - כמ"ש (ואתחנן ו, כד) "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'".

(178) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח בתחלת

(179) ראה שבת קד, א. וש"נ.

(180) כולל הדיוק "לטהר", שהוא פועל יוצא, דמשמע לטהר

את אחרים" (לקר"ת שמע"צ פח, ב).

(181) ראה שיחת ש"פ בראשית התוועדות א' ס"ח.

(173) דוגמא לדבר - ע"ד הצחות - הפתגם הידוע שבבעינים מסויימים (שאינן כאן המקום לפורטם מטעמים המובנים) לא שייך לומר ש"העושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהי' כאחד מהם", כי כש"עושה עצמו כאחד מהם" ה"ה כמותם ממש, כלומר, ענין פלוני לא ניתן לחיקוי ("נאכמאכנ"), כי החיקוי הוא הוא הענין עצמו. ועד"ז בדרו"ד, שלא שייך "נאכמאכנ" הענין ד"הקהל".

(174) וע"ד "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים" (קהלת ד, יז. וראה ברכות כג, א); "הוקר רגלך מבית רעך" (משלי כה, יז. וראה תגיגה ז, א).

- 1 ועל-ידי-זה ממהרים עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שבתקופה
2 ד"במהרה בימינו ממש" עצמה - ששייך בה חילוקים של רגעים כו' - יהיה זה באופן ד"ממש ממש",
3 ש"לא עיכבן המקום כהרף עין", למטה מעשרה טפחים.
- 4 ובפשטות - שתיכף ומיד ממש יוצאים כל בני ישראל מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
5 ובבנותינו"¹⁸², ו"כספם וזהבם אתם"¹⁸³, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובאים לארצנו הקדושה, כפי שהיא
6 במעמד ומצב ד"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁸⁴, לירושלים עיר הקודש כפי שהיא בשלימות ההרחבה,
7 "וראמה"¹⁸⁵, ולבית המקדש.
- 8 ועוד לפני-זה - זוכים להמשכת וקליטת "רוב טובה", שעל-ידי-זה יכולים להוסיף עוד יותר בכל
9 פעולות "הקהל", באופן ד"ילכו מחיל אל חיל", ועד לסיום הכתוב, "יראה אל אלקים בציון" - כפשוטו
10 ממש, לראות וליראות את פני ה' אלקיך בבית-המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"¹⁸⁶, מתוך
11 שמחה וטוב לבב, תיכף ומיד ממש.
- 12 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה'כינוס תורה'.
13 אחר-כך צוה לנגן "לכתחילה אריבער". ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הרביעית - פעם אחת).
14 "ניע זשוריצי כלאפצי". להשליח-ציבור שי' - "יהי רצון כו' שיבנה בית-המקדש"
15 ואחר-כך אמר:]
- 16 לאחר ברכת המזון, מעריב והבדלה, יחלקו, כרגיל, מ"כוס של ברכה", ומובן וגם פשוט, שאלו שאין
17 להם היתר על-פי 'שולחן ערוך' לטעום מן היין, אם מפני היותם עדיין לפני הבדלה, או מפני סיבות
18 אחרות - בוודאי לא יורו היתר לעצמם לטעום מן היין מצד גודל עילוי "כוס של ברכה" (אף שכוונתם
19 רצויה), אלא יצאו ידי-חובת "כוס של ברכה" על-ידי אמירת "לחיים" או עניית "אמן" וכיוצא בזה,
20 ותבוא עליהם ברכה כאילו טעמו "כוס של ברכה".
- 21 [כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך ברכת המזון, . ולאחרי תפילת מעריב והבדלה - חילק לכל אחד ואחד
22 מ"כוס של ברכה".
- 23 לאחר חלוקת "כוס של ברכה" - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
- 24 הצלחה רבה ומופלגה לכל אחד ואחת ב"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף" - כמדובר לעיל
25 בארוכה, שכל אחד ואחת יכול וצריך ובוודאי יצליח בפעולת "הקהל", במקומו, בשכונתו ובסביבתו.
26 ופעולה זו תהיה 'כלי', הכנה והקדמה הכי קרובה, לתכלית המכוון ד"הקהל" - "ואתם תלוקטו לאחד
27 אחד בני ישראל", בגאולה האמיתית והשלימה.
- 28 ונמשיך כל פעולות אלו - בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית-המקדש,
29 "מקדש אדני כוננו ידיך", "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" - לאחר שנעוף לשם באופן
30 ד"אחישה"¹⁸⁷, ובאופן ש"בשמחה תצאו ובשלום תוכלון"¹⁸⁸, במהרה בימינו ממש.
- 31 [טרם צאתו התחיל לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל].

(186) בשלח טו, יז ובפירש"י.

(187) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

(188) ישעי' נה, יב.

(182) בא יו"ד, ט.

(183) ישעי' ס, ט.

(184) שופטים יט, ח ובפירש"י.

(185) זכרי' יד, יו"ד. וראה ב"ב עה, ב.

בס"ד. שיחת* ליל ה' פרשת לך-לך, וא"ו מרחשון ה'תשח"ו.

— לעסקני ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדרו הק' —

א. בכל שנה, בבוא ראש-השנה ויום הכיפורים, התחלת השנה החדשה — הנה אף שגם בשנה הקודמת עסקנו בכל הענינים הטובים, מוסיפים לעסוק בכל דבר מתוך חיות מחודשת, מתפללים מתוך חיות, ובשמחת-תורה רוקדים מתוך חיות, וכיוצא בזה.
וכן הוא גם בנוגע לעבודה בישיבות, שלקראת השנה החדשה צריכה להיות העבודה ביותר חיות וביותר שמחה.

והקב"ה יעזור שיהיה הדבר בהצלחה רבה.
ב. כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר דיבר פעמים רבות¹ אודות הקשר של יהודי עם התורה, כך, שחלוקת התורה לסדרות נפרדות, משמעותה, שמהסדרה שקורין בכל שבוע יכולים ליקח הוראות כיצד להתנהג ביחס המאורעות שמתרחשים במשך השבוע.
ג. התוכן של סדרה זו הוא — הסיפור אודות לידת ישמעאל ויצחק.

אנשים מקווים שבניהם ימשיכו את עניניהם. מספרת הסדרה שהקב"ה נתן לאברהם שני בנים — תחילה ישמעאל, ואחר-כך יצחק.

בשעה שהקב"ה הבטיח לאברהם שיוולד לו יצחק — היה לו כבר את ישמעאל. ואמר אברהם להקב"ה: "לו ישמעאל יחיה לפניך"². כלומר, אברהם היה מרוצה אפילו אם לא יוולד יצחק, ולו רק שישמעאל "יחיה לפניך", היינו, שיתנהג כדבעי וילך בדרכי השם³.

ועל זה השיב לו הקב"ה: לא! יוולד לך דוקא יצחק, וזהו הנחת האמיתי שלך. מה שהנך מבקש אודות ישמעאל — אזי "ולישמעאל שמעתין"⁴, גם ממנו יהיה לך נחת, אבל אינך יכול להסתפק בכך, אלא דוקא "ביצחק יקרא לך זרע"⁵.

ד. אברהם אבינו היה אז בן תשעים ותשע שנה. עשרות שנים עבד את הקב"ה, ועבר נסיונות רבים. ואם כן מובן שהיתה לאברהם אבינו ההשגה האמיתית בהפירוש של נחת מילדים. כאשר ביקש "לו ישמעאל יחיה לפניך", התכוין לכך שישמעאל ילך בהדרכים שהוא — אברהם — יורה אותו, עד שיוכל לרוות ממנו נחת כזה לפי המושג שאברהם אבינו מבין. ואף-על-פי-כן אומר לו הקב"ה, שלאחרי כל זה, הנחת האמיתי שלך יהיה לך מיצחק דוקא.

אודות אמו של ישמעאל, הגר, מסופר במדרש⁶ שהיתה דתית ביותר, עד כדי כך, שהנהגתה התאימה לעבודה של בית המקדש, ולכן נקראת בשם קטורה⁷.

כמו כן היתה בעלת מסירת נפש, כפי שמספרים לנו חכמינו ז"ל⁸ שהגר היתה בתו של פרעה מלך מצרים — מלך באחת מהמלוכות האדירות בזמן ההוא — ואף-על-פי-כן הסכימה מרצונה ("אינינגעווייליגט") לילך מארמון המלוכה ולהיות שפחה אצל שרה, ולו רק להיות בביתו של אברהם.

ואם כן מובן, שגם את בנה ישמעאל חניכה בדרך זו.

כל זה מוסיף ביאור להבין מדוע רצה אברהם להסתפק בישמעאל לבדו, מתוך תקווה שיראה ממנו מלוא הנחת.

(4) שם, כ.

(5) וירא כא, יב.

(6) ב"ר פס"א, ד.

(7) תנחומא חיי שרה ח. הובא בפרש"י עה"ת חיי שרה כה,

א.

(8) ב"ר פמ"ה, א. הובא בפרש"י עה"ת לך-לך טז, א.

(* שיחה זו (מלבד סעיפים: א', י"א ואילך) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה (באידית) בלקו"ש ח"א ע' 18 ואילך. — במהדורא זו ניתוספו ע"י המו"ל עוד איזה ציוני מ"מ.

(1) ראה סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(2) לך-לך יז, יח.

(3) ראה פרש"י עה"פ: "יחי" ביראתך".

- 1 אבל לאידך גיסא, הרי על-פי-זה קשה יותר להבין מדוע אמר לו הקב"ה שדוקא "ביצחק יקרא לך זרע"?
- 2
- 3 ה. במה היה החילוק בין ישמעאל ליצחק:
- 4 לידת ישמעאל היתה באופן טבעי, לא על-ידי נסים, אבל לידת יצחק היתה על-ידי נסים. באופן טבעי
- 5 לא היתה אפשרות שלאברהם ושרה לעת זקנותם יהיה בן. אף אחד לא האמין שיכול לקרות דבר כזה,
- 6 ואפילו אברהם אבינו בעצמו לא האמין שהוא ראוי לכך שהקב"ה יראה לו נסים כאלה.
- 7 ומצד זה נמצא עוד חילוק בין ישמעאל ליצחק – בענין ברית מילה, המצוה היחידה המיוחדת, שעל
- 8 ידה היה אז (לפני מתן-תורה) הקשר עם הקב"ה:
- 9 ישמעאל נימול בן י"ג שנה. כשמגיעים ל"ג שנה נעשים בר שכל, ולכן נעשים אז מחוייב במצוות⁹,
- 10 כיוון שיכולים כבר לסמוך על הנהגת האדם. ונמצא, שישמעאל בשכלו הסכים להתקשר עם הקב"ה, ואז
- 11 נימול.
- 12 ואילו יצחק נימול בהיותו בן שמונה ימים. תינוק בן שמונה ימים – לא שייך לשאול אותו,
- 13 ואף-על-פי-כן, בהיותו תינוק קישרו אותו עם הקב"ה, ובקשר כזה שאי אפשר לעולם למחותו, ובלשון
- 14 הכתוב¹⁰: "ברית עולם".
- 15 ו. ועל-פי שני החילוקים האמורים לעיל בין ישמעאל ליצחק: א) לידתו העל-טבעית, ניסית, של יצחק
- 16 בניגוד ללידתו הטבעית של ישמעאל, ב) התקשרותו של יצחק עם הקב"ה באופן שלמעלה מהשכל,
- 17 בשעה שהתקשרותו של ישמעאל היא על-פי שכל – יובן גם מדוע הנחת האמיתי של אברהם הוא דוקא
- 18 מיצחק:
- 19 ילד שנוולד וגדל תחת השגחת ההורים, ששומרים עליו מפני כל רוח קלה, מחנכים אותו שתהיה לו
- 20 הבנה אמיתית, ומצד הבנתו האמיתית יתקשר עם הקב"ה – זוהי דרכו של ישמעאל. הוא גדל והתחנך
- 21 בביתו של אברהם אבינו, ומצד החינוך שקיבל, היה לו שכל אמיתי והבין שצריכים להתקשר עם הקב"ה.
- 22 אבל וודאות בדבר – אין כאן, כיון שכל היהדות נלקחת רק משכל, מהבנה, ולכן אין לדעת מה יהיה
- 23 אם יבוא איזה שהוא שינוי בחייו. יתירה מזה: אפילו לפני שבא השינוי, גם אי אפשר לדעת באיזו מדה
- 24 תהיה אצלו היהדות, במלוא המדה, או רק במדה מוגבלת בהתאם להסכמת שכלו.
- 25 ולכן, גם אצל ישמעאל – כשרק היתה נגיעה בהירושה שלו¹¹, שוב לא היו יכולים להחזיקו בביתו
- 26 של אברהם אבינו, והקב"ה צוה לגרשו, כי – "ביצחק יקרא לך זרע"¹².
- 27 הקב"ה הבהיר: כאשר עומדים להקים דורות יהודיים, אי אפשר לגשת לכך על פי מדידת הטבע. כל
- 28 ענין וקיום בני-ישראל הוא למעלה מהטבע. אצל בני-ישראל, מתחלת לידתם, מתחילים עם נסים, מבלי
- 29 להתחשב עם טבע.
- 30 הקב"ה אמר לאברהם: נחת יהודי אמיתי יכולים לקבל דוקא מילד שלידתו וכל משך חייו מעת לידתו
- 31 הם באופן אלקי, ובהיותו תינוק בן שמונת ימים בלבד – כלומר, מיד כשישנה ההזדמנות הראשונה לכך¹³
- 32 - מקשרים אותו עם הקב"ה, ומתוך ברית עולם, קשר נצחי, אף-על-פי שעדיין אינו מבין מאומה, ועדיין
- 33 אי אפשר לשאול אותו.
- 34 אצל ילד כזה תהיה היהדות לא רק על-פי שכלו, אלא מתוך מסירת נפש, ויררו ממנו נחת יהודי
- 35 אמיתי.

וירא כא, יו"ד.

(12) ראה תרגום יונתן עה"פ.

(13) ראה מו"נ ח"ג ספמ"ט (קרוב לסופו).

(9) אבות פ"ה מכ"א. קונטרס התפלה פ"ה.

(10) לך-לך יז, יג.

(11) תוספתא סוטה פ"ו סוף פסקא ג. הובא בפרש"י עה"ת

- ז. התורה אינה "ספר היסטוריה" חס־שלום, תורה היא נצחית¹⁴. והראיה היא מזה שבכל שנה מתחילים עוד הפעם לקרוא את התורה מ"בראשית". כלומר, שהענינים שהתורה מספרת לנו, מהווים הוראות בכל זמן ובכל מקום, כיצד צריך יהודי להתנהג בביתו, בחברה ובקהילה.
- וכמו כן מהוה הסיפור של סדרה זו הוראה בחיים בכלל ובחינוך יהודי בפרט, שזוהי הנקודה העיקרית.
- ח. ישנם החושבים שסדר החינוך הוא שצריך להמתין עד שהילד יגדל ויבין בעצמו על-פי שכלו כיצד עליו להתנהג, מתוך תקווה שכיון שמדובר אודות בני אברהם יצחק ויעקב, הרי מעצמם יגיעו להשגת היהדות.
- על כך ניתנה לנו הוראה בסדרה זו: אם הולכים על-פי שכל אנושי, הרי ככל שיתאמצו בדבר – לא על-ידי השכל היא הדרך להתקשר עם הקב"ה. הדרך לזה היא דוקא מסירת נפש.
- ט. ועוד הוראה למדים מזה:
- אין לחשוב שלילד צריכים לתת יהדות "דלילה" ("א פארוואסערטע אידישקייט"), ואחר-כך, כשיגדל, יתנו לו יותר.
- דבר זה היה נכון אילו היה מדובר אודות ענין שתלוי כולו בהבנה וחשבונות.
- בנוגע לבני-ישראל, שהם למעלה מחשבונות טבעיים – יש לנו הוראה מסיפור התורה הנ"ל, שבחינוך יהודי הסדר הוא, שכאשר התינוק הוא רק בן שמונה ימים, צריכים כבר ליתן לו יהדות במדה החזקה ביותר; צריכים כבר לקשרו בקשר נצחי, לא רק לשנה, לעשר או עשרים שנים, אלא באופן של "ברית עולם".
- י. מהי הכוונה שגם לילדים יש לתת יהדות במדה החזקה ביותר?
- צריכים לספר ולהסביר לנוער, עוד מקטנותו, שהעם היהודי בכלל, ובמילא גם כל יהודי בפרט, אינו קשור עם חשבונות טבעיים.
- צריכים לומר לנוער, שיש להניח את כל החשבונות הצדה. מי שמוצאו מעם כזה שמתחילת לידתו לא נבנה באופן טבעי; מי שמוצאו מהעם העתיק ביותר, שיש לו את התורה העתיקה ביותר, ועבר ריבוי שנים של נסיונות וקשיים וכל קיומו הוא רק על-ידי נסים – אדם כזה אינו קשור עם שום חשבונות ואין לו מה לחשוב אודותם.
- וכאשר מתנהגים עמו בדרך זו עוד בהיותו ילד קטן, שידע שיהודי הוא למעלה מחשבונות והוא קשור עם הקב"ה בקשר נצחי – אזי מבטיח הקב"ה "ביצחק יקרא לך זרע": יהיה לך נחת אמיתי, הן ברוחניות והן בגשמיות.
- יא. וכמו כן הוא כאשר מדובר אודות הישיבות:
- ישנם הטוענים ששייכות הם אמנם דבר טוב, אבל רק עבור יחידי סגולה, ילדים ספורים, ורק בשעה שיש הרבה כסף, ללא גרעון, אזי יש מקום לנהל ישיבה; אבל כאשר אין כסף, ויש גרעון שהולך וגדל משנה לשנה – לשם מה צריכים שיהיו הרבה ישיבות דוקא, יכולים להסתפק ב"תלמוד-תורה", או על-כל-פנים ב"דיי-סקול", ומי יאמר שחייבים ישיבות דוקא.
- וגם אם יש כבר ישיבה – ממשיכים לטעון – מי יאמר שכל התלמידים חייבים לתלמוד גמרא דוקא, ואם לא די בגמרא, לומדים עמהם גם חסידות, ואם לא די בכך, משתדלים שהם ילמדו חסידות גם עם אחרים; הסדר צריך להיות – טוענים הם – שהדברים הפשוטים ילמדו גם עם הקטנים, אבל הדברים הגדולים¹⁵, כמו חסידות וכדומה, יש להמתין עד שיגדלו, ורק אז ילמדו עמהם גם הדברים הגדולים.

(14) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(15) ע"פ לשון חז"ל – סוכה כח, א ("דבר גדול מעשה מרכבה").

ועל זה יש לנו את הוראת התורה – שכאשר נולד ילד צריכים תיכף לקשר אותו עם הקב"ה במדה הגדולה ביותר, ובאופן כזה שלא הוא ולא הוריו יוכלו להתחרט, ודוקא באופן כזה – מבטיחה התורה – יהיה הילד מאושר לא רק בעולם הבא וברוחניות, אלא גם בפשטות בעולם הזה בגשמיות, כפי שאמר הקב"ה לאברהם אודות יצחק, שתהיה לו ארץ טובה בגשמיות כפשוטו.

וכמו כן בנוגע לטענה הראשונה, כיצד יכולים לנהל ישיבה בשעה שהגרעונות הולכים וגדלים – ישנו לימוד והוראה מסדרה זו לעסקנים, שעליהם לדרוש (לא רק מעצמם, אלא גם מאחרים) שבכל מקום תהיה יהדות שלימה; אלא מאי, ישנם גרעונות גדולים, וכיצד יכולים לעמוד בהם – הרי כיון שקיומו של העם היהודי מתחילת לידתו הוא על-ידי נסים, אין להתחשב בחשבונות שיכולים לנהל את הישיבה רק במדה כזו שלא יהיה גרעון.

– זוהי דרך עבור ישמעאל. כאשר כל היהדות קשורה עם שכל וחשבונות, אזי הסדר הוא שמחזיקים את הכסף בבנק, במקום להרחיב את הישיבות; זהו סדר עבור "מושב זקנים"... אבל בני-ישראל, אנשים צעירים – צעירים ברוח, מלאים אנרגיה – שיש להם א"ל צעיר ותורה צעירה, עליהם להמשיך ולעסוק תמיד, להרחיב ולהגדיל, מבלי להתחשב עם חשבונות של גרעונות, ולחנך דור צעיר בריא, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, שכן, התלמידים עצמם, במשך השנים יהיו הם גבירים, והם יכסו את הגרעון.

האמת היא שגרעון כספי מהווה סימן טוב עבור הישיבה, כיון שהישיבה צריכה להיות תמיד במצב של צמיחה וגידול; ככל שמתארך הזמן – נוספים יותר תלמידים, ויותר ראשי ישיבות, ובמילא גם יותר גרעונות. אלא מאי, הטענה היחידה היא, שבשלמא עכשיו יש מי שיכסה את החובות, אבל מה יהיה אחר-כך? – הנה המענה לזה: "כי ביצחק יקרא לך זרע", נגדל דור צעיר שיהיה מאושר לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, והן יסייעו לכסות את הגרעונות.

יב. יתן ה' יתברך אשר לקראת השנה החדשה יהיה לבני ישראל טוב בגשמיות, וכאשר יהיה לבני ישראל טוב בגשמיות, אזי – כדברי כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר¹⁶ – יִרְאוּ בני ישראל מה שהם יכולים לפעול ברוחניות, ועל-ידי הדור הצעיר יתחיל סדר של נסים, למעלה מהטבע, בגילוי, ש"יכבשו" את חוץ לארץ, ו"יכבשו" את ארץ ישראל, וימשיכו את משיח כאן למטה, במהרה בימינו.

(16) ראה סה"ש תש"ז ע' 99. תש"ח ע' 189. תש"ט ע' 292. ה"ש"ת ע' 343.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

- הזול ביותר, ואין לו מנוחה בלילה כיון שמִּמָּטֵר גָּשִׁים לָנֶגְזוּ – כל הגשמים שיורדים על הגגות האחרים
זורמים לגג שלו, שהוא הנמוך מכולם, והגשם אינו מניח לו לישון,
וּמִצֵּפֶר פְּרָמֹי לְבָרְקִים – וכל העפר הטוב שהוא קונה כדי לדשן את כרמו, מוליכה הרוח לכרמים האחרים שנמצאים בתחתית ההר, והעני מפסידו.
הגמרא מביאה כמה דרשות על הפסוק (משלי טו טו) 'כל ימי עני רעים, וטוב לב משתה תמיד'; [סימן לדרשות אלו, רב יוד"א, רב"א, רב מִשְׁרָשִׁי"א, רבי חנינ'א טובי"ה, רב ינאי יפ"ה, רבי יוחנן מרח"ם, רבי יהושע מקצ"ר].
אֲמַר רַבִּי יוֹדָא, אֲמַר רַב, מֵאֵי דְבִתְבִּי 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', לְמִי כּוּוֹנֵת הַפֶּסֶק, אֵלֹי בְּעָלִי תְלָמוּד – העוסקים בלימוד הגמרא, שקשה ללומדו מרוב קושי וטויות שיש בו, 'וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד', אֵלֹי בְּעָלִי מִשְׁנָה, שְׁקָל ללומדה.
רַבָּא אֲמַר, אִיפְכָא – הדבר הוא בהיפך, 'כל ימי עני רעים', אלו בעלי משנה, שאינם יכולים לפסוק הלכה מתוך משנתן, וטוב לב משתה תמיד' אלו בעלי תלמוד, שנהנים מעמלם בתורה, שיכולים להורות הלכה מתוך לימודם. וְהֵינָנו דְּאֲמַר רַב
- מִשְׁרָשִׁי"א מִשְׁמִיחָ דְרַבָּא, מֵאֵי דְבִתְבִּי (קהלת י ט) 'מִסֵּעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם' – אדם המסיע את האבנים ממקום חציבתם מתייגע בהולכתם, אֵלֹי בְּעָלִי מִשְׁנָה, שטורחים בלימודם ואין נהנים בכך, שאינם יכולים לפסוק הלכה מתוך משנתם. והמשך הפסוק 'וְכֹלֵץ עֵצִים יִפְכֵּן בָּם' – המבקע עצים יתחמם באש שיבעיר מהם, אֵלֹי בְּעָלִי תְלָמוּד, שיש להם הנאה מלימודם, שהם יכולים להורות הוראה על פי לימודם.
רַבִּי חֲנִינָא אֲמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', זֶה מִי שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה. 'וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד', זֶה שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה.
רַבִּי יְנָאִי אֲמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', זֶה אֶסְמִינִי – אדם מעונג ומפונק שדעתו קצה ולבו נמאס בכל דבר מגונה שהוא רואה, ומתוך כך ימיו רעים, 'וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד', זֶה שִׁדְּעָתוֹ יָפָה – שטובל הכל, ואין דעתו קצה מפני דבר לכלוך ומיאוס.
רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', זֶה אָדָם דְּחִמְנִי – שמרחם על כל אדם, ומתוך כך הוא מצטער כל ימיו בצערם של אחרים, 'וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד', זֶה אָדָם אֲכָרִי, שאינו חושש לצערם של אחרים.
רַבִּי יוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי אֲמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', זֶה אָדָם

בס"ד. משיחות ש"פ לך-לך, ח' מרחשון ה'תשמ"ח

28 ובהדגשה יתירה בשנה זו - שנת תשמח¹⁰.
 29 וענין נוסף בחג הסוכות דשנה זו - מצות הקהל
 30 - "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג
 31 הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך
 32 במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל
 33 ישראל באזניהם, הקהל את העם האנשים והנשים
 34 והטף וגרך גוי' ליראה את ה' אלקיכם"¹¹.

35 וגם הענין ד"הקהל" נמשך על ובכל השנה
 36 כולה - "שנת הקהל", היינו, שכל השנה כולה
 37 נקראת ע"ש קיום מצות "הקהל" בחג הסוכות¹²,
 38 שלכן, במשך כל השנה כולה צ"ל השתדלות
 39 מיוחדת ע"י כאו"א, האנשים והנשים והטף, לעסוק
 40 בענין ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף גוי'
 41 ליראה את ה' אלקיכם", כמדובר בארוכה במשך
 42 התקופה האחרונה,

43 ג. עפ"ז מובן שבשבעה במרחשון - סיום וגמר
 44 העלי' לרגל בחג הסוכות, והתחלת העבודה דכל
 45 השנה כולה - צ"ל הדגשה מיוחדת הן בנוגע לענין
 46 השמחה והן בנוגע לענין "הקהל", על מנת שיפעול,
 47 להמשיך זאת על ובכל השנה כולה,
 48 והענין בזה:

49 תוכן השמחה ד"זמן שמחתנו" (לשון רבים)
 50 הוא - "שמתחברים ב' השמחות יחד, השמחה
 51 שמלמעלה למטה, ישמח¹³ ה' במעשיו, עם
 52 השמחה שממטה למעלה, ישמח¹⁴ ישראל
 53 בעושייו"¹⁵, היינו, שמחת הקב"ה בישראל ושמחת
 54 ישראל בהקב"ה.

1 א. אודות שבעה במרחשון - ערב ש"ק זה,
 2 ששלימותו ביום הש"ק¹, ועוד, אשר "אכילת"
 3 הש"ק היא, כמארז"ל² "מי שטרם בערב שבת יאכל
 4 בשבת" - איתא במשנה³, שואלין את הגשמים .
 5 בשבעה בו (במרחשון) ט"ו יום אחר החג כדי
 6 שיגיע אחרון שבישראל (שעלה לרגל, לביתו) לנהר
 7 פרת" (שהוא מקום ישוב היותר רחוק מירושלים,
 8 ולא יעצרנו הגשם⁴).

9 כלומר, שבעה במרחשון הוא סיום וגמר העלי'
 10 לרגל בחג הסוכות⁵, לאחר שגם "האחרון
 11 שבישראל" חזר לביתו, "תחת גפנו ותחת תאנתו"⁶.

12 ובהתאם לכך, הרי זה הזמן המתאים לעשות
 13 "סך-הכל" מענינו של חג הסוכות, על מנת
 14 שיפעול, להמשיך התוצאות במשך כל השנה כולה.

15 ב. מהענינים המיוחדים של חג הסוכות - ענין
 16 השמחה:

17 נוסף לכך שכל הימים טובים הם "מועדים
 18 לשמחה", הרי, לכל יו"ט יש ענין מיוחד: חג
 19 הפסח - "זמן חרותנו", חג השבועות - "זמן מתן
 20 תורתנו", וחג הסוכות - "זמן שמחתנו", היינו,
 21 שעיקר ענינו של חג הסוכות הו"ע השמחה⁷.

22 ושמחה זו נמשכת גם על ובכל השנה כולה -
 23 כידוע⁸ פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שמועדי חודש
 24 תשרי הם מועדים כלליים על כל השנה כולה (כל
 25 מועד ומועד בנוגע לענינו המיוחד), ובנדו"ד,
 26 ש"זמן שמחתנו" הו"ע כללי בנוגע לשמחה, היינו,
 27 שממנו נמשכת שמחה על ובכל השנה כולה.

(1) ועד ש"ויכולו גוי" באופן דעונג (ראה אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. ובכ"מ).

(2) ע"ז ג, סע"א.

(3) תענית יו"ד, א.

(4) שו"ע אדה"ז אר"ח ה' תפלה רסק"ז.

(5) ראה ש"ך חו"מ סמ"ג סקמ"ז: דומה להם כאילו הם עדיין בארץ ישראל עסוקים בעניני הרגל. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 54 ואילך. וש"נ.

(6) ל' הכתוב - מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(7) ועד כדי כך, שהשמחה היא בריבוי גדול ביותר, ריבוי שמחבטא גם בכמות הזמן - שמונה ימים, ובחול' - תשעה ימים (יותר מחג הפסח - שבעה ימים, ובחול' שמונה ימים). ובפרט בקביעות שנה זו, ששמע"צ ושמח"ת הם בסמיכות ממש ליום השבת (ובפרט שבת בראשית, שבת כללי שפועל על כל השנה כולה (ראה לקו"ש ח"כ ע' 556 בהערה. וש"נ)) - וביום שמחתכם אלו השבתות".

(8) ד"ה צהר תעשה תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 49). וראה גם סה"מ תקס"ו ע' שטט. אוה"ת סוכות ע' א'תשנו. ברכה א'תתסו. סה"מ תרנ"ו ע' רעת. ועוד.

(9) נוסף לכך שכל חודש תשרי הוא חודש כללי, כמרומו בשמו - "תשרי אותיות 'רשית' (בעה"ט עקב יא, יב), מלשון "ראש", הכולל את כל אברי הגוף - כשם שב"ראש" ישנם גם כחות פרטיים השייכים לכל אברי הגוף, וגם "מנהלם" אח"כ במקומם. (10) ראה גם שיחת כ"ב אלול לנשי ובנות חב"ד תשמ"ז סט"ו.

שיחת שבת שובה (ב) המשך לר"ה שנה זו ס"ח.

(11) וילך לא, יו"ד יג.

(12) ראה מכתב וא"ו תשרי שנה זו בהערה, וש"נ.

(13) תהלים קד, לא.

(14) שם קמט, ב.

(15) לקו"ת דרושים לשמע"צ פח, ד ואילך. ובכ"מ.

הפסוק "ויקהל משה", "אמר הקב"ה עשה לך 33
קהלות גדולות כו' להקהיל קהלות בכל שבת ושבת 34
כו". 35

ונוסף לזה, מכיון ששבת ענינו מנוחה ("כל 36
מלאכתך עשוי" 24) ותענוג ("וקראת" 25 לשבת 37
עונג" 26), היינו, שכל עניני העבודה דכל השנה 38
שהתחלתם בשבעה במר-חשון (כולל ובמיוחד 39
בשנה זו - הענין ד"הקהל") נעשים מתוך שמחה, 40
מנוחה ותענוג. 41

ד. ויש לקשר כל הנ"ל עם פרשת השבוע 42
(והיום) - "לך-לך": 43

בחלק הפרשה דיום השבת - סיום וחזרתם 44
הפרשה כולה, "הכל הולך אחר החיתום" 27 - 45
נאמר: 28 "והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך 46
אחר כך לדורותם לברית עולם. . והיתה בריתי 47
בבשרכם לברית עולם" - מצות מילה, שבזה 48
מודגש (א) מעלת העבודה בגשמיות דוקא - 49
העילוי דז' מר-חשון שבו מתחילה העבודה בעולם 50
לעשות לו ית' דירה בתחתונים, (ב) ענין השמחה, 51
(ג) הענין ד"הקהל", כדלקמן. 52

ה. מעלת העבודה בגשמיות דוקא: 53

החידוש המיוחד בענין הברית הוא - "והיתה 54
בריתי בבשרכם לברית עולם", כריתת ברית עם 55
הקב"ה שחודרת בבשר הגשמי ובאופן של קיום 56
נצחי, "לברית עולם". 57

והענין בזה: 58

אברהם אבינו - גדלה מעלתו עוד לפני שקיים 59
מצות מילה, שהרי, "בן שלש שנים הכיר אברהם 60
את בוראו" 29, ומאז עבד את בוראו במשך כל ימי 61
חייו - קע"ב שנים, "שנאמר" 30 עקב אשר שמע 62
אברהם בקולי, חושבני מאה ושבעין ותרי"ג" 31, 63
ולא עוד, אלא, שעבודתו היתה תמיד באופן של 64

1 והנה, אע"פ שעיקר הגילוי דהשמחה הוא
2 ב"זמן שמחתנו", וממנו נמשכת השמחה על ובכל
3 השנה כולה, מ"מ, בנוגע לעבודה הפועלת שמחה זו
4 יש עילוי בתקופה שלאחרי גמר וסיום "זמן
5 שמחתנו", החל משבעה במר-חשון - כי, עיקר
6 השמחה היא, לשמוח בשמחת ה' אשר שש ושמש
7 בדירתו בתחתונים שהם בחי' עשיר' גשמית ממש" 16,
8 והרי, עיקר הפעולה דעשיית דירה לו ית'
9 בתחתונים מתחילה בשבעה במר-חשון, לאחר
10 ש"אחרון שבישראל" מגיע לביתו לנהר פרת,
11 "תחת גפנו ותחת תאנתו", כדי לפעול בחלקו
12 בעולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים" 17.

13 ועד"ז בנוגע ל"הקהל" - שיש עילוי מיוחד
14 בפעולה ד"הקהל" לאחר גמר וסיום חג הסוכות,
15 החל משבעה במר-חשון:

16 בחג הסוכות, "בבוא כל ישראל לראות את פני
17 ה' אלקיך גו'", כאשר כל ישראל נמצאים יחדיו
18 בירושלים, "עיר שחבורה לה יחדיו" 18, "שהיא
19 עושה כל ישראל לחברים" 19 - אין חידוש כל כך
20 ב"הקהל את העם".

21 עיקר החידוש ד"הקהל את העם" הוא - לאחר
22 שחוזרים לבתיהם, בשבעה במר-חשון, בהיותם
23 במעמד ומצב ד"בדד" (למעליותא" 20), "כל יחיד
24 ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפורזין" 21,
25 וביחד עם זה, פועלים שיהי' (לא רק העילוי
26 ד"בדד", "מפורזין", אלא) גם העילוי ד"הקהל את
27 העם".

28 ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בקביעות שנה זו,
29 ששבעה במר-חשון חל בערב שבת, ששלימותו
30 ביום השבת כנ"ל:

31 בנוגע לשמחה - "וביום שמחתכם אלו
32 השבתות" 22, ובנוגע ל"הקהל" - כדרשת חז"ל 23 על

(16) תניא ספ"ג.

(17) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(18) תהלים קכב, ג.

(19) ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו.

(20) כמ"ש (ברכה לג, כח "וישכון ישראל בטח בדד עין
יעקב" - ברכה הכי נעלית, שלכן נאמרה בסיום כל הברכות,
לאחרי הברכות הפרטיות דכל שבת בפ"ע (ראה בארוכה שיחות
ליל ג' וליל ה' דחג הסוכות שנה זו).

(21) פרש"י עה"פ.

(22) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

(23) יל"ש ר"פ ויקהל. שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת סר"צ ס"ג.

(24) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח הל'
שבת שש"ו ס"ח (סכ"א).

(25) ישע"י נח, יג.

(26) ויתירה מזה - "המענג את השבת" (שבת קיא, סע"א),
היינו שישאל מוסיפים על התענוג שיש בשבת מצ"ע.

(27) ברכות יב, א.

(28) יז, ז ואילך.

(29) נדרים לב, סע"א. וראה ב"ר פ"ל, ח. וש"נ.

(30) תולדות כו, ה.

(31) נדרים שם. וראה ראב"ד הל' ע"ז פ"א ה"ג.

מַעַל הָאָדָם אֶפִּילוֹ לָרָגַע בְּכָל יָמָיו³⁸, וּמְדוּעַ "אִמְרָה",³⁴
אִי לִי שְׁאֵעָמֹד עֵרוֹם בְּלֹא מִצְוָה", כְּשִׁישׁ בִּידוֹ³⁵
מִצְוֹת הַנִּלְכָּד?³⁹!

וְהַבִּיאֹר - ע"פ הָאִמּוֹר לְעִיל - שְׁעִיקָר פְּעוּלָת³⁷
הַמִּצְוֹת צ"ל בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוּקָא, וְלֹכֵן, גַּם כְּשִׁישְׁנָה³⁸
מִצְוֹת אִמּוֹנָה, אֶהְבֵּה וִירָאָה כו', הִרִי זֶה נֶחֱשֵׁב³⁹
"עֵרוֹם בְּלֹא מִצְוָה" - בִּיחַס לְעִיקָר פְּעוּלָת הַמִּצְוֹת,⁴⁰
שֶׁהוּא בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוּקָא.⁴¹

זֹהוּי הַמַּעֲלָה הַמִּיּוּחָדָת ד"מִלָּה שֶׁבְּבִשְׂרָכֶם" -⁴²
שֶׁגַם בְּזִמְנָן שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְקִיִּים מִצְוָה בְּגִשְׁמִיּוֹת⁴³
כְּפִשׁוּטָה, כְּגוֹן, כְּשֶׁנִּכְנַס לְמִרְחָץ, יִשְׁנֵנו הָעֵנִין⁴⁴
ד"בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם לְבִרְיָת עוֹלָם", הִינּוּ, שֶׁהַבִּרְיָת עִם⁴⁵
הַקֶּבֶ"ה הִיא בְּגִלּוּי בִּבְשָׁר הַגִּשְׁמִי, וּבְקִיּוֹם נִצְחִי,⁴⁶
לְבִרְיָת עוֹלָם⁴⁷.

זֹאת וְעוֹד: יִשְׁנֵם כו"כ מִצְוֹת שְׁקִיּוּמָן הוּא⁴⁸
בְּאֹפֶן חֲדָפְעָמִי, וְאִילוֹ בְּמִצְוֹת מִלָּה - יִשְׁנֵנו קִיּוֹם⁴⁹
הַצִּיּוּרִי "וְהִיָּתָה בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם" (לְהִיָּתָה מִחוּלָּה)⁵⁰ בְּכָל
רָגַע וְרָגַע, וְלֹכֵן, "כִּיּוֹן שֶׁנִּזְכָּר (דּוֹד) בְּמִלָּה⁵¹
שֶׁבְּבִשְׂרָו נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ" (שְׁאִינֵנו "עֵרוֹם בְּלֹא⁵²
מִצְוָה"), מְכִיּוֹן שֶׁבְּרָגַע זֶה מִמֶּשׁ מְקִיִּים אֶת הַמִּצְוָה⁵³
ד"וְהִיָּתָה בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם".⁵⁴

וּמִכָּל זֶה מוֹבֵן גַּם בְּנוֹגַע לְעֵנִינֵנו - שֶׁהַחִלּוּק בֵּין⁵⁵
אֹפֶן הָעֲבוּדָה דְּחֻדָּשׁ תִּשְׁרִי (בְּעֵנִינִי קְדוּשָׁה),⁵⁶
לְאֹפֶן עֲבוּדָה שֶׁמִּתְחִיל בְּשִׁבְעָה בְּמִרְחָשׁוֹן (בְּעֵנִינִי⁵⁷
הָעוֹלָם) הוּא ע"ד וּבְדוּגְמַת הַחִלּוּק שֶׁבֵּין עֲבוּדָה⁵⁸
בְּרוּחָנִיּוֹת לְעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְלֹכֵן, הַמַּעֲלָה דְּשִׁבְעָה⁵⁹
בְּמִרְחָשׁוֹן גְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר - שֶׁבּוֹ מִתְחִילָה עִיקָר⁶⁰
הָעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוּקָא, אֲשֶׁר עַל יְדֵה נִשְׁלַמָּת⁶¹
תְּכִלִּית הַכוּוֹנָה דְּכָל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת כו' - לְעִשׂוֹת לוֹ⁶²

מוֹסְרִים נִפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת ה' "בְּלִי שׁוֹם דַּעַת וְהַתְּבִנּוֹת כו'"
(תְּנִיָּא סְפִי"ח), וְעֵאכֹ"כ בְּנוֹגַע לְדוֹד הַמֶּלֶךְ.

(38) אֲגַרְתָּ הַמַּחְבֵּר בְּרִישׁ ס' הַחִינוּךְ.

(39) וְאִדְרָבָה - מִצְוֹת אֵלּוּ הֵם עִיקָרִיּוֹת וִיסוּדִיּוֹת, הַכּוֹלֵלּוֹת כָּל
פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהִרִי, אֲנִכִּי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ הֵם כְּלָלוֹת כָּל הַתּוֹרָה
וּמִצְוֹת (תְּנִיָּא פ"כ), וְכֵן אֶהְבֵּה וִירָאָה, שׁוֹרֵשׁ רַמ"ח מ"ע וְשִׁס"ה
מַלְּ"ת (שֵׁם פ"ד).

(40) וּמוֹבֵן גְּדוּלָּה הַחִידוּשׁ שֶׁבְּדָבָר - שֶׁעֵנִין הַנִּצְחִיּוֹת הוּא לֹא
רַק בְּרוּחָנִיּוֹת (וְלֹהֲעִיר מִיּוֹחֵד זֶה לְמַעֲלָה הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וְעַד"
(תְּנִיָּא פ"ה)), אֲלֵא גַם בְּדָבָר גִּשְׁמִי - "בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם לְבִרְיָת
עוֹלָם", הִינּוּ, שְׁאֵע"פ שֶׁהַגּוֹף הַגִּשְׁמִי נִעֲשֶׂה עֵפֶר (שֶׁהִרִי אֶפִּילוֹ
צְדִיקִים חוֹזְרִין לְעִפְרָם (רֹאה שְׁבַת קֶנֶב, ב)), מ"מ, "בִּרְיָתִי
בְּבִשְׂרָכֶם" הִיא בְּקִיּוֹם נִצְחִי, "בִּרְיָת עוֹלָם".

(41) מִשְׁא"כ בְּנוֹגַע לְפַעֲלוֹת דִּהְסֵרָה הָעֵרְלָה דִּי"ל שֶׁהִיא פְּעוּלָה
חֲדָפְעָמִית (רֹאה בְּאִרוּכָה לְקו"ש ח"ג ע' 759 וְאִלְךָ. וְש"נ).

1 עֲלִי בְּקוֹדֶשׁ, וּבְלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּפִרְשָׁתֵנו³² - "וַיִּסַּע
2 אֲבִרָם הַלֹּךְ וְנִסְעָה".

3 וְאֵעֶפ"כ לְאַחֲרֵי כָל עֲבוּדָתוֹ זֹאת בְּמִשְׁךְ הַרְבֵּה
4 עֲשִׂירִיּוֹת שָׁנִים, עַד שֶׁנִּעֲשֶׂה "בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעִים
5 שָׁנִים" - אִמְרָה לוֹ הַקֶּב"ה: "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהִי'
6 תָּמִים"³³, "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי בְּמִצְוֹת מִלָּה, וּבְדָבָר זֶה
7 תִּהְיֶה תָּמִים"³⁴, הִינּוּ, שֶׁעֲדִיין חֹסֵר אֲצִלּוֹ הָעֵנִין
8 הָעִיקָרִי - "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהִי תָּמִים", אֲשֶׁר זֶה נִעֲשֶׂה
9 ע"י מִצְוֹת מִלָּה דּוּקָא.

10 וְטַעַם הַדָּבָר - מְכִיּוֹן שֶׁמִּצְוֹת מִלָּה הִיא בְּאֹפֶן
11 ד"בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם לְבִרְיָת עוֹלָם", הִינּוּ, שֶׁעַל יְדֵה
12 נִעֲשֶׂה הָעֵנִין ד"הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי" בְּאֹפֶן שֶׁחוֹדֵר לְתַמִּיד
13 בְּבִשְׂרָה הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי מִמֶּשׁ, מִשְׁא"כ בְּנוֹגַע לְכָל שֶׁאֵר
14 עֵנִינֵי הָעֲבוּדָה דְּאֲבִרָה אֲבִינוֹ שֶׁהִיוּ בְּרוּחָנִיּוֹת
15 בְּלִבְד³⁵.

16 וּמִזֶּה מוֹבֵן גְּדוּלָּה הַהִכְרָח וְהַתּוֹעֵלָת בְּעֲבוּדָה
17 בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוּקָא - עֵנִין הַכִּי עִיקָרִי, שֶׁכֵּן, לְאַחֲרֵי
18 הַשְׁלִימּוֹת דְּעֲבוּדָתוֹ שֶׁל אֲבִרָה אֲבִינוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת,
19 הִי' עֲדִיין חֹסֵר הָעֵנִין הָעִיקָרִי - "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהִי'
20 תָּמִים", שֶׁנִּעֲשֶׂה ע"י "בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם", בְּגִשְׁמִיּוֹת
21 דּוּקָא.

22 וּגְדוּלָּה מִזּוֹ מִצִּיּוֹ - שֶׁגַם לְאַחֲרֵי מ"ת, שֶׁאֵז
23 נִתְחַדָּשָׁה הַמִּשְׁכַּת הַקְּדוּשָׁה בְּגִשְׁמִיּוֹת (לֹא רַק
24 בְּמִצְוֹת מִלָּה, אֲלֵא גַם) בְּכָל הַמִּצְוֹת, מ"מ, יִשְׁנֵנו
25 עֲלִיּוֹ מִיּוֹחֵד בְּמִצְוֹת מִלָּה, "בִּרְיָתִי בְּבִשְׂרָכֶם לְבִרְיָת
26 עוֹלָם":

27 אִיתָא בְּגִמְרָא³⁶: "בְּשִׁעָה שֶׁנִּכְנַס דּוֹד לְבֵית
28 הַמִּרְחָץ וִירָאָה עֲצָמוֹ עוֹמֵד עֵרוֹם, אִמְרָה, אִי לִי
29 שְׁאֵעָמֹד עֵרוֹם בְּלֹא מִצְוָה, וְכִיּוֹן שֶׁנִּזְכָּר בְּמִלָּה
30 שֶׁבְּבִשְׂרָו, נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ".

31 וְלִכְאוּרָה אֵינֵנו מוֹבֵן: הִרִי גַם בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִרְחָץ הִי'
32 אֲצִלּוֹ בּוֹדָאִי וּבְשְׁלִימּוֹת עֵנִין הָאִמּוֹנָה, אֶהְבֵּת ה'
33 וִירָאָתוֹ וְכו'³⁷, הַמִּצְוֹת ש"חִיּוּב תַּמִּידִי לֹא יִפְסַק

(32) יב, ט.

(33) פִּרְשָׁתֵנו יז, א.

(34) פִּרְש"י ע"פ. וְרֹאה נִדְרִים לֹא, ב. ב"ר פִּרְשָׁתֵנו פמ"ו, ד.
רַמְב"ם ה' מִלָּה פ"ג ה"ח.

(35) רֹאה בְּאִרוּכָה לְקו"ש ח"ה ע' 79 וְאִלְךָ. ע' 89, וּבִהְעֵרָוֹת
שֵׁם וְש"נ.

(36) מִנְחָחוֹת מַג, ב.

(37) שֶׁהִרִי, אֶפִּילוֹ בְּלֹא הַתְּבִנּוֹת וְעֵינֵן כו' יִשְׁנֵנו תּוֹקֵף הָאִמּוֹנָה
בְּכֹאוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּכֵן, "אֶפִּילוֹ קֵל שְׁבָקִלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל

- 1 ית' דירה בתחתונים, ב"עוה"ז הגשמי והחומרי..
 - 2 שאין תחתון למטה ממנו⁴².
 - 3 ו. ענין השמחה⁴³:
 - 4 ע"פ האמור לעיל אודות גודל העילוי דמצות
 - 5 מילה, "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם", הרי,
 - 6 מובן וגם פשוט עד כמה גדולה השמחה במצות
 - 7 מילה, שהרי, כל יהודי שנכנס, בבריתו של אברהם
 - 8 אבינו, נעשה אצלו הענין ד"בריתי בבשרכם
 - 9 לברית עולם".
 - 10 ומפורש הדבר בתושבע"פ ("פירושה"
 - 11 דתושב"כ⁴⁴ - "כל⁴⁵ מצוה שקיבלו עליהם בשמחה,
 - 12 כגון מילה⁴⁶, דכתיב⁴⁷ שש אנכי על אמרתך⁴⁸
 - 13 כמוצא שלל רב⁴⁹, עדיין עושין אותה בשמחה⁵⁰.
 - 14 ולכן, בכל ברית מילה מדגישים את ענין
 - 15 השמחה - החל מאמירת הפסוק "שש אנכי על
 - 16 אמרתך כמוצא שלל רב" לפני המילה, והפסוק⁵¹
 - 17 "ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך" לאחר המילה,
 - 18 ו"עושין משתה"⁵², סעודת מצוה⁵³.
-
- (42) תניא רפ"ל. ועי' נעשה עלי' גם בכל העולמות העליונים – "עד"מ כשצריכים להגבי' איזה דבר מן הארץ כו' צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא כו' ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו" (תו"א בראשית ד, א).
- (43) להעיר מ"היום יום" (ג' מר-חשון): השבוע שיש בו שמחה אמיתית הוא – השבוע דפ' לך-לך, שכל יום "חיים" עם אברהם אבינו.
- (44) הקדמת הרמב"ם לס' היר בתחלתה.
- (45) שבת קל, א.
- (46) ראה גם מגילה טז, ב' "ששון זו מילה, וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך".
- (47) תהלים קיט, קסב. ובפרשי: "ורבותינו דרשוהו על המילה, שהי' דוד בבית המרחץ כו' כיון שנסתכל במילה שמח ואמר בצאתו שש אנכי על אמרתך".
- (48) אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישאל עושין וששים עלי', דכל שאר מצוות אינן מוכחות כל שעה, כגון תפילין ומוזוזה וציצית, דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו (מילה) מעיד עליהם לעולם, כדאמרין במנחות בדרך שראה עצמו בבית המרחץ כו' כיון שזכר במילה נתישבה דעתו" (פרש"י שבת שם), כנ"ל ס"ה.
- (49) ולכן, גם השמחה היא שמחה רבה – בדוגמת מציאת "שלל רב".
- (50) ותוספת החידוש שבדבר - שאף שישנו הענין דצערא דינוקא (כתובות ח, א), ועד שי"א (אבודרהם ברכות שער ג. הגרמי' מילה פ"ג ה"ג) שמטעם זה אין מברכין שהחיינו במצות מילה - מ"מ "עושין אותה בשמחה".
- (51) משלי כג, כה.
- (52) פרש"י שבת שם. וראה פרדר"א פכ"ט – הובא בתוס' שבת שם.
- (53) טושו"ע יו"ד סרס"ה סי"ב וברמ"א שם.
- ז. הענין ד"הקהל":
 - מצות מילה⁵⁴ - מלבד היותה מצוה פרטית (א) מתרי"ג מצוות התורה), היא, גם ענין כללי -
 - "ברית" בין ישראל והקב"ה⁵⁵, "זאת בריתי.. ביני וביניכם", שנעשה בכלל ישראל⁵⁶, ובלשון הרמב"ם בסוף הלכות מילה⁵⁷: "בא וראה כמה חמורה מילה . . כל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות.. ועל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו".
 - בסגנון אחר: התוכן דמצות מילה היא - אחדותם של כל ישראל עם הקב"ה, הן האנשים, הן הנשים, שהרי "אשה כמאן דמהילא דמיא"⁵⁸, הן הטף, והן הגרים, שכולם מתאחדים עם הקב"ה באופן של "כריתת ברית", "בריתו של אברהם אבינו", "ברית עולם".
 - וזהו גם התוכן ד"הקהל" - הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך⁵⁹ גו' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים", "להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני.. כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה"⁶⁰, ע"ד ובדוגמת הכריתת ברית על כללות התומ"צ במתן-תורה ("הברית אשר כרת אתם בחורב"⁶¹).
 - ח. ויש להוסיף בקשר ושייכות ד"הקהל" לפ' לך-לך. ובהקדמה:
 - מצות "הקהל" נוהגת בביהמ"ק ורק בזמן שישראל יושבין על אדמתם⁶², ולכמה דעות⁶³ - כשכל יושבי' עלי'⁶⁴.
-
- (54) בהבא לקמן - ראה לקו"ש לך-לך תשמ"ח ס"ו.
- (55) ובפרטיות יותר: (א) ברית על קיום התומ"צ, (ב) ברית על הקשר דישראל עם הקב"ה מצד עצם מהותם (נתבאר בלקו"ש שם. ושי"ג).
- (56) שלכן, "קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל וכו' שאין הערלה קרוי' אלא לשם הגויים כו'" - נדרים לא, ב(במשנה).
- (57) מנדרים שם. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 54 ואילך.
- (58) ע"ז כז, א.
- (59) להעיר מהשייכות לאברהם שהי' מגייר כו' (פרש"י פרשתנו יב, ה), ועד שנקרא "תחלה לגרים" (סוכה מט, ב).
- (60) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.
- (61) תבוא כח, סט.
- (62) חינוך מצוה תריב.
- (63) ראה קובץ הקהל (ירושלים תשל"ג) ע' כד ואילך. אנציק' תלמודית ערך הקהל ס"ע תמד. ושי"ג.
- (64) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 42 ואילך - ששבעה במר חשון,

אומות, שאז, יהי גם הענין ד"כל יושבי עלי" - 20
ובמילא גם הענין ד"הקהל" - בתכלית השלימות. 21
ט. המורם מכל האמור לעיל בנוגע למעשה 22
בפועל - "המעשה הוא העיקר" 73: 23
בעמדנו ביום הש"ק ש"ערב" שלו בשבעה 24
במר-חשון, התחלת עבודתו של כאו"א מישראל 25
בחלקו בעולם, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו" - 26
יש להכריז ולפרסם עוד הפעם אודות העבודה 27
המיוחדת לשנה זו "הקהל", שכל אחד ואחת, 28
למגדול ועד קטן, צריך לעסוק בפעולות ד"הקהל 29
את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה', 30
להקהיל אנשים ונשים וטף ולומר בפניהם דברי 31
תורה, כולל ובמיוחד - פנימיות התורה, 74: כפי 32
שנתגלתה בתורת החסידות, שבה מודגש ביותר 33
הענין ד"ליראה את ה'" 75, אשר הפעולה בכל זה 34
שייכת, כאמור, לכל אחד ואחת, כל חד וחד לפום 35
שיעורא דילי, לפי כחו, ויותר מכפי כחו. 76: 36
וכמו כן לפרסם ולהכריז אודות השמחה - 37
המשכת השמחה ד"זמן שמחתנו" על ובכל השנה 38
כולה, שמחה גלוי, באופן הנראה ונגלה לעיני 39

1 והנה, גם בכל יושבי עלי" ישנם חילוקי
2 דרגות, שכן, אע"פ שגם לפני שגלו עשרת
3 השבטים ע"י סנחריב הי' המצב דכל יושבי עלי",
4 הרי, לאחר שיקויים היעוד, ירחיב ה' אלקיד את
5 גבולך" 65, ארץ קיני קניזי וקדמוני" 66, היינו,
6 שיתוסף בארץ ישראל, אזי יתוסף בדרך ממילא גם
7 בהמצב ד"כל יושבי עלי" 67, ומכיון שכן, יהי גם
8 הענין ד"הקהל" באופן ד"כל יושבי עלי"
9 בשלימות עוד יותר.
10 וענין זה שייך במיוחד לפ' לך-לך, שבה מסופר
11 אודות ברית בין הבתרים שכרת הקב"ה עם אברהם
12 אבינו על ירושת הארץ 68 - "ביום ההוא כרת ה' את
13 אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת
14 מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת" 69 את הקיני
15 ואת הקניזי ואת הקדמוני וגו' 70, "עשר אומות יש
16 כאן (ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה . .
17 קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה
18 לעתיד)" 71, היינו, שבפ' לך-לך היתה הכרית
19 ברית על ירושת הארץ בתכלית השלימות 72, עשר

שמגיע "אחרון שבישראל" לנהר פרת הוא ע"ד ובדוגמת
השלימות ד"כל יושבי עלי".

(65) שופטים יט, ח.

(66) פרש"י עה"פ.

(67) להעיר גם מדיוק הלשון "כל יושבי עלי" (ולא "בה",
וכיו"ב) - שהיושבים הם (על הארץ) למעלה מן הארץ, ועד
שנעשים בעלים על הארץ, וגם: מלשון עלי ועילוי, היינו,
שפועלים עילוי בהארץ.

(68) להעיר מהשייכות דכריתת ברית על ירושת הארץ וברית
מילה - "ואתנה בריתי, ברית של אהבה וברית הארץ להורשה
לך ע"י מצוה זו", מצות מילה (פרש"י פרשתנו יז, ב. וראה ברכות
מח, ב ובפרש"י, סידור (עם דא"ח) שער ברהמ"ז קיא, א ואל"ך).
ועוד: גם הכריתת ברית על ירושת הארץ היתה באופן המדגיש
אח החיבור דהקב"ה עם בני" (דוגמת ברית מילה, "והקימותי את
בריתי גו' להיות לך לאלקים ולזרעך אחר"ך) - "דרך כורתי ברית
לחלק בהמה ולעבור בין בתרי, כמו שנאמר להלן (ירמ' לה, יט)
העוברים בין בתרי העגל, אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר
בין הגזרים" (פרש"י פרשתנו שם. יו"ד), ע"ד ובדוגמת הכריתת
ברית ד"אתם נצבים היום כולכם גו' לעברך בברית (ר"פ נצבים),
כך היו כורתיים ברית עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים
בינתיים, כמו שנאמר (ירמ' שם, יח) העגל אשר ניתן לשנים
ויעברו בין בתרי"ו (פרש"י עה"פ) "כלומר להיות שניהם עוברים
בתוך גוף אחד להיות לאחדים" (לקו"ת ר"פ נצבים).

(69) מקום ישוב היותר רחוק מירושלים, שאליו הגיע אחרון
שבישראל בשבעה מר-חשון (כנ"ל ס"א). ולהעיר, שפסוק זה הוא
בשיעור חומש היומי דערב שבת, שבעה במר-חשון.

(70) פרשתנו טו, יח"ט.

(71) פרש"י עה"פ.

(72) וגודל החידוש שבדבר - שהרי, בהתחלת הפרשה (יב, ו)
נאמר "והכנעני אז בארץ", הי' הולך וכובש את ארץ ישראל

מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ
לבניו, שנאמר (יד, יח) "ומלכי צדק מלך שלם" (פרש"י עה"פ),
ובאותו פרק זמן הבטיח הקב"ה לאברהם "לזרעך אתן את הארץ
הזאת" (יב, ז). "עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם",
ולא עוד, אלא, שהבטיח לו הארץ דכל עשר אומות, וכזה גופא
מתחיל (לא בארץ כנען, אלא) "את הקיני וגו' (ג' האומות שירשו
לעתיד לבוא) - "לכתחילה אריבער".

(73) אבות פ"א מ"ז.

(74) להעיר גם מזהר סוף פרשתנו בנוגע לגילוי סודות התורה
(לאחר שמקודם "אתכסיין מלין בגווייהו") - "דהא קב"ה
אסתכים עמנא ועל ידנא אתגליין מלין", ומסיים, "אמר רבי יוסי
כתיב (ישע"י נח, ח) אז יבקע כשחר אורך וגו', זמן קב"ה לאכרזא
על בניו ויימא אז יבקע כשחר אורך וגו' וכבוד ה' יאספך". וי"ל
שגילוי פנימיות התורה בסוף זמן הגלות, מצוה לגלות זאת
החכמה (תניא אגה"ק סכ"ו - מהאריז"ל), הוא הכנה לגילוי
פנימיות התורה לעתיד לבוא (וראה גם שיחת ש"פ נח שנה זו
ס"ד, סל"ג). ולהעיר מלקוטי לוי"צ בפרשתנו (ע' סד) - ביאור
הקשר והשייכות לענין המילה.

(75) וכמש"נ "דע את אלקי אביך ועבדו בלב שלם" (דה"א
כח, ט. וראה (תניא) קו"א קנו, ב).

(76) להעיר ממ"ש בהפסטה דפ' לך-לך - "וקויו ה' יחליפו
כח" (ישע"י מ, לא), וידוע הפירוש - ע"ד הדרוש - שלאחרי
שעבר עבודתו בכל כחו והתעייף כו', אזי, "יחליפו כח",
שמחליפים כחו בכחו של הקב"ה (נוסף לכך שמדי יום ביומו
נעשה ככר' חדשה . . שהאדם מפקיד נשמטו עייפה והקב"ה
מחזיר לו חדשה ורגועה" (שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. סמ"ו ס"ו)),
שאז, יכול להוסיף בעבודתו באופן נעלה עוד יותר.

31 כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ
32 ישראל", וי"ל ע"ד הצחות ששלחו ספר תורה - לא
33 רק "בתי כנסיות ובתי מדרשות" שבהם נמצאים
34 ספרי תורה, אלא ספר תורה עצמה - מחוץ לארץ
35 לארץ הקודש, בבחינת "שלח גו' להורות לפניו".

36 *

37 יא. ענין נוסף שבקשתי שיפרסמוהו - בקשר
38 ובשייכות לשבעה במר-חשון:

39 (א) נתינת יישר-כח לכל האורחים שליט"א,
40 אשר הרגש החסידי שלהם האיר בהם בגילוי ובא
41 לידי פועל ממש, לקיים את ה"לך-לך מארצך גו'",
42 כדי להיות בד' אמותיו (בית-כנסת ובית-מדרש)
43 של נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, במשך הזמן
44 ד"הקהל", "הקהל את העם האנשים והנשים
45 והטף" (חג הסוכות) - עכ"פ שעה אחת או יום
46 אחד, ועאכו"כ אלה שהיו כל משך חג הסוכות,
47 ובמיוחד - גם המשכו עד שבעה במר-חשון.

48 (ב) אישור ומענה על כל המכתבים והשאלות
49 והבקשות כו' - אשר מכיון שאין הזמ"ג לאשר
50 לכאו"א בפרטיות ע"ד קבלת מכתבו (ועאכו"כ
51 להשיב על שאלתו ובקשתו כו'), מנצלים הזדמנות
52 נוספת לאשר ע"ד קבלת המכתבים - לכולם יחדיו,
53 "ברוב עם", ובמקום קדוש כו' (שזהו - אופן נעלה
54 יותר מאישור מכתבו של כאו"א בפרטיות).

55 ומודיעים בזה, אשר בעז"ה, ימסרו, יביאו
56 המכתבים והבקשות כו' על הציון הק' דכ"ק מו"ח
57 אדמו"ר נשיא דורנו.

58 ואף שמצד ריבוי המכתבים כו' יקח משך זמן
59 עד שימסרו ויביאו כולם על הציון, והרי ישנו סדר
60 של קדימה ואיחור כו' - הרי, מכיון שהנהגה זו
61 היא ע"פ תורה, בודאי שאין כאן ח"ו ענין של
62 דחי'. ובפרט אשר לאמיתתו של דבר, הרי, תיכף
63 ומיד בכתובת המכתב כו' מגיעה הבקשה למקור
64 כל הברכות וכל ההשפעות כו', הקב"ה בכבודו
65 ובעצמו.

66 ובלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו
67 (אודות אביו, ומזה מובן גם בנוגע אליו והציון
68 שבו מנוחתו כבוד), שנשיאי ישראל, "לא זו בלבד
69 שלא יפרדו מעל צאן מרעיתם, הנה עוד מתרפסים

1 בשר⁷⁷, ובתור התחלה - בהתוועדות זו ביום הש"ק
2 ("ביום שמחתכם אלו השבתות"), במקום קדוש,
3 מקדש מעט: בית-כנסת ובית-מדרש⁷⁸, ובמעמד
4 הציבור, "ברוב עם הדרת מלך"⁷⁹, ובפשטות - לא
5 רק הדיבור אודות ענין השמחה, גם לא רק שירה,
6 ומחיאת כפים כו', אלא (גם) ריקוד ברגלים,
7 ובאופן שהרגלים מנשאים את כל הגוף, עד ל"נשא
8 את ראש"⁸⁰.

9 ובודאי יפרסמו את הדברים האמורים - ע"ד
10 ענין השמחה, וע"ד הענין ד"הקהל" - בכל מקום
11 ומקום.

12 ויה"ר שע"ז נזכה בקרוב ממש לזמן שבו תהי'
13 השמחה בשלימותה - "שמחת עולם על ראשם"⁸¹,
14 ו"הקהל" בשלימותו - "קהל גדול ישובו הנה"⁸²,
15 ע"י ההכנה דההוספה בשמחה וב"הקהל" ברגעי
16 הגלות האחרונים.

17 י. ויש להוסיף עוד ענין בקשר להכנה לגאולה
18 - בנוגע לסיום כתיבת הס"ת בערב ש"ק שלפנ"ז⁸³.
19 ובהקדמה:

20 הסיום דספר-תורה זה הי' צ"ל בסמיכות
21 לעשרים באב (יום ההילולא דאדמו"ר ז"ל),
22 ומסיבות שונות, נתעכב הדבר - בודאי בהשגחה
23 פרטית - באופן שהסיום הי' בשנת הקהל, בבית-
24 הכנסת ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
25 דורנו, וקראו בו כו', ונשלח מכאן מלומדי (וע"י
26 לומדי) תורה ותומכי', יושבי ארץ הקודש, לארץ
27 הקודש.

28 והוא ע"ד "ואת יהודה שלח גו' להורות
29 לפניו"⁸⁴, "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא
30 תורה"⁸⁵, ויש לומר דוגמתו ביעוד⁸⁶ "עתידין בתי

(77) כשם שמצות מילה - מ"המצוות שקיבלו עליהם
בשמחה" - היא בגשמיות דוקא, "בריתי בבשרכם לברית עולם",
כ"ל בארוכה.

(78) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(79) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(80) בסיום חלק זה דהשיחה - עמד כ"ק אדמו"ר שליט"א
מלוא קומתו, ורקד על מקומו משך זמן רב, בשמחה גדולה
ועצומה. המו"ל.

(81) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(82) ירמ' לא, ז.

(83) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ נח ב' דר"ח מרחשון
שנה זו.

(84) ויגש מו, כח.

(85) פרש"י עה"פ.

(86) מגילה כט, א.

ויקויים תיכף ומיד בכאו"א מישראל "לך-לך" 94
 גו' אל הארץ אשר אראך" 95, ארץ ישראל, וכפי
 שהיא בשלימותה, נוסף על ולא רק ארץ שבע
 אומות, אלא ארץ אשר אומות, כפי שהבטיח
 הקב"ה בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ
 הזאת מנהר מצרים עד הננה הגדול נהר פרת את
 הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ואת וגו'". 96

ואז יהי' גם שלימות הענין ד"הקהל" כפשוטו
 ממש - "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" 96,
 "קהל גדול ישובו הנה", לארצנו הקדושה,
 לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש
 (השלישי), אשר להיותו "מקדש אדניי כוננו
 ידיך" 97, "בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים" 98
 - יכול להתגלות ולבוא אפילו ביום השבת, ובפרט
 בזמן המנחה, "רעוא דרעוין" 99, זמן השייך ליעקב
 אבינו, "נחלה בלי מצרים.. כיעקב שכתוב בו" 100
 ופרצת" 101 ימה וקדמה וצפונה ונגבה" 102, "כיעקב
 שקראו בית" 103.

ואז יהי' גם הענין ד"וירא אליו ה'" 104
 (שקוראים תיכף בתפלת מנחה) בתכלית השלימות
 - "ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את
 מוריק" 105.

כן תהי' לנו - ובאופן ד"אחישנה" 106, ועד
 ש"לא עיכבן המקום כהרף עין" 107, תיכף ומיד
 ממש.

1 להדום כסא מרום, להתייצב לפני הוד א-ל רם
 2 ונשא, להגן על עם ישורון כו" 87,

3 ובמק"א כותב" 88: "עמדו הכן כולכם, אתם
 4 נשיכם בניכם ובנותיכם, לקבל ברכת הוי' בשפעת
 5 חיים.. אשר ישפיע השי"ת לכם ולנו על ידי
 6 התעוררות רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים
 7 האמיתיים. . אשר יעורר הוד כ"ק אאמו"ר כו"."

8 ומזה מובן אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 9 דורנו, "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד
 10 (במרום" 89) ומשמש" 90, ומעורר רחמים על כאו"א
 11 צאן מרעיתו, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל
 12 אשר להם, כולל גם אלו שיש להם שייכות עכ"פ
 13 לצאן מרעיתו כו', ועד "כל אשר בשם ישראל
 14 יכונה" (כלשונו במכתבו ע"ד גאולתו" 91) -
 15 "להתברך ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד
 16 בשו"ר" 92.

*

17
 18 יב. ויה"ר שע"י הפעולות האמורות בענין
 19 ד"הקהל", ובענין השמחה - תהי' השנה כולה שנת
 20 שמחה, ושנה של "בריתי בבשרכם לברית עולם",
 21 שרואים בגלוי לעיני בשר שכאו"א מישראל נעשה,
 22 "כולא חד" עם הקב"ה, עי"ז שכוללים את כאו"א
 23 מישראל ממש, "כל יושבי" עלי" 93, בהפעולות
 24 ד"הקהל".

(87) אג"ק שלו ח"א ע' קמא.

(88) שם ח"ד ע' רעט.

(89) ראה זח"א קלג, רע"א. הקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

(90) סוטה יג, סע"ב.

(91) אג"ק שלו ח"ב ע' פ.

(92) להעיר גם משיעור היומי ברמב"ם הל' מכירה רפ"ד
 "כליו של אדם, כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו" - דיש
 לומר ענינו ברוחניות ("לתקן הדעות"). ש"כליו של אדם"
 (העליון) ה"ה ישראל, שהקב"ה הניחם במקום (בעולם) * כדי
 ש"יקנו" עבורו כל עניני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים.
 ולכן, צריך הקב"ה לתת להם כל המצטרף להם כדי שיוכלו
 "לקנות" עבורו בשלימות, עי"ז שעבודתם תהי' מתוך מנוחה,
 שמחה וטוב לבב.

(93) כולל גם הענין דפרי' ורבי' - שהרי, "אין בן דוד בא עד
 שיכלו כל הנשמות בגוף", "נשמות שבאותו אוצר ששמו גוף"
 (יבמות סב, א ובפרש"י).

(*) ומה ש"אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים" (עלמא דפרודא)
 - הרי ביכלתו ית' לעשות מרה"ר סמטא (ועד לרה"ר, יחידו של עולם),
 ובפרט לאחר עבודתם של ישראל בשמחת בית השואבה (גם) ברה"ד.
 עד שרה"ר עצמו ירקוד ("די גאס אליין זאל טאנצן"). שעי"ז נעשו
 מרה"ר כרמלית וכר' רה"ר (כמדובר כמ"פ בשיחות דלילות חג הסוכות).

(94) להעיר מהשייכות דכפל ("לך-לך") לגאולה - ד"ה לך-לך
 תרכ"ז. ד"ה הנ"ל שנאמר בהתוועדות. ועוד.

(95) ריש פרשתנו.

(96) ישעי' כז, יב.

(97) בשלח טו, יז.

(98) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(99) ראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה.

(100) ויצא כח, יד.

(101) ועד"ז בנוגע לירושלים - "פרזות תשב ירושלים" (זכרי'
 ב, ח), וביחד עם זה, "ואני אחי' לה גו' חומת אש סביב" (שם,
 ט). וי"ל דוגמתו גם בנוגע ל"הקהל" - העליון ד"וישכון ישראל
 בטח בדד", "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו
 מפחוריו", וביחד עי"ז, גם העליון ד"הקהל את העם", כולם יחדיו
 (כנ"ל ס"ג).

(102) שבת קיח, סע"א ואילך. וראה זח"ב פח, ב.

(103) פסחים פח, א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 231. וש"נ.

(104) ר"פ וירא.

(105) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"י (מו, א).

(106) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

(107) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף ב, שכל השנה כולה נקראת 'שנת הקהל':

1 ולהעיר, שגם הזמן שלפני חג הסוכות נקרא 'שנת הקהל' - אף שעדיין לא נתקיימה מצות "הקהל",
2 מכל-מקום מתחילה כבר ההכנה לקיום מצות "הקהל" בחג הסוכות.

3 ויש להוסיף, שמכיון שמצות "הקהל" תלויה בבית-המקדש, הרי ההכנה ל"הקהל" היא (גם) במשך
4 כל הזמן שמתכוונים לבנות בית-המקדש - החל מ'בית ראשון' שבנייתו נמשכה שבע שנים¹, ועל-דרך-זה
5 בנוגע ל'בית שני', ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לבית-המקדש העתיד, שמצפים לו קרוב לאלפיים שנה,
6 וצווקים "עד מתי", שהרי כבר "כלו כל הקיצין"², ולא עוד, אלא שכבר סיימו אפילו את "צחצוח
7 הכפתורים" (כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר³) - ואף-על-פי-כן עדיין לא בא!

שם, שכל אחד ואחד צריך לעסוק ב"הקהל":

8 להעיר, ש"הקהל" גופא הוא לשון ציווי המורה על הפעולה, וציווי לנוכח - לכל אחד ואחת, להקהיל
9 כו'.

בסעיף ה, שיש מצוות שקיומן חד-פעמי:

10 ולדוגמא - בענינים השייכים לזמן זה:

11 קידוש היום בליל שבת, "מצות-עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים.. בכניסתו בקידוש
12 היום"⁴ - הרי, לאחר שקידש, נסתיימה פעולת המצוה, שהרי אם נאמר שפעולת הקידוש נמשכת בכל
13 רגע של יום השבת, לא שייך לעשות קידוש גם ביום.

14 פרוזבול (בשנת השמיטה, דמינה אזלינן) - שלאחרי שמסר חובותיו לבית-דין, נסתיימה פעולתו, ולא
15 שייך שימסרם עוד פעם, מכיון ששייכים כבר לבית-דין.

16 ועל-דרך-זה בצדקה - שלאחרי שנתן פרוטה לעני להחיות נפשו, יכול להיות שהעני יהפך לעשיר,
17 וישפיע בעצמו ריבוי צדקה כו'.

18 ועל-אחת-כמה-וכמה במצוות שפעולתן היא הסרת דבר בלתי-רצוי (כבנידון-דידן, הסרת הערלה) כמו
19 ביטול וביעור חמץ, "טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם שניה ביום, עד שיבער תחילה מן ביתו כל
20 החמץ הידוע לו, כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו, שהרי ביטלו
21 והפקירו"⁵, היינו, שפעולת הביטול היא חד-פעמית.

בסעיף ו, ענין השמחה:

22 בבואנו מ"זמן שמחתנו" (כאמור, שעד שבעה במרחשון נמשכים עניני חג הסוכות, "זמן שמחתנו")
23 - יש לחפש בכל דבר את הקשר והשייכות לענין השמחה.

24 ומוכן, שגם כאשר יש צורך בחיפוש על-ידי יגיעה כו', הרי ישנה ההבטחה "יגעת ומצאת"⁶, היינו,
25 שעל-ידי היגיעה המתאימה בוודאי ימצאו את הקשר והשייכות לענין השמחה, ולא עוד, אלא שימצאו
26 זאת באופן ברור ומואר, ככל עניני התורה, "תורה אור"⁷.

(5) שו"ע אדה"ז או"ח הל' פסח סתל"ד סי"ד.

(6) מגילה ו, רע"ב.

(7) משלי ו, כג.

(1) מ"א ו, לח.

(2) סנהדרין צו, ב.

(3) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(4) שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת ר"ס רע"א. וש"נ.

אמנם, יש ענינים שבהם אין צורך מלכתחילה בחיפוש על-ידי יגיעה, אלא די בהשתדלות בלבד, ויש
ענינים שבהם אין צורך אפילו בהשתדלות כו', מכיון שהדבר בולט בגלוי ממש, כבנידון-דידן, שענין
השמחה בולט בגלוי בפרשת השבוע והיום.

בסעיף ט, בענין ריקוד ברגלים, באופן ד"נשא את ראש":

כלומר, לא מספיק להשאר לישב במקום, ולרקוע ברגלים (אף שגם אז חודרת השמחה בכל הגוף,
עד לרגלים), אלא יש צורך בריקוד בעמידה דוקא, שאז פועל הריקוד הגבהה כל הגוף, עד להגבהה
הראש.

ועל-דרך האמור לעיל אודות מעלת הגשמיות דוקא, תחתון שאין תחתון למטה ממנו – שעל-ידי
הגבהה החלק התחתון, ובנידון-דידן, העקב שברגל (שעל-ידו נעשה הריקוד), מגביהים גם את החלקים
העליונים, עד לראש.

ויש להוסיף, שעל-ידי הריקוד ברגלים מגביהים גם את הענינים שלמעלה מהראש, עד ל"גולגולת"
("נשא את ראש גו' לגולגולתם"), ועד לכתר שלמעלה גם מהגולגולת⁸, ובפשטות – שכאשר "המלך דוד
מפזז ומכרכר"⁹ (כפי שמביא הרמב"ם בסוף הלכות לולב), בהיותו מעוטר בכתר מלכות [שהרי "מלך
ביפו (דוקא) תחזינה עיניך"¹⁰, ועיקר היופי תלוי בכתר המלכות], פעל הריקוד הגבהה (לא רק בראש
ובגולגולת, אלא) גם בכתר המלכות,

ובכתר המלכות גופא, אמיתת ושלמות ענין הכתר – "עדות הוא (הכתר) לבית דוד שכל הראוי למלוכה
הולמתו"¹¹, ויתירה מזה, לא רק "בית דוד", אלא דוד עצמו – עיקר ענין המלכות (מה-שאינ-כן שלמה
המלך – בחינת חכמה שבמלכות), כמבואר ב'דרך מצוותיך' מצות מינוי מלך¹².

וכאמור, ריקוד זה הוא בתור התחלה, והעיקר שהשמחה והריקוד נמשכים על ובכל השנה כולה,
שמחה אמיתית, על-פי "תורת אמת" (ופשיטא – לא באופן ד"מצות אנשים מלומדה"¹³ חס-ושלום),
היינו, לא רק ברגעים אלו, אלא גם במשך כל השנה, "ברית עולם".

ועוד והוא העיקר – שמריקוד זה נרקוד לקבלת פני משיח צדקנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר
הקודש, בבית-המקדש, עד לקודש הקדשים.

שם, בסוף הערה 74:

ונוסף לזה: מבואר שם "דקדוק הלשון לאכרזא ויימא, לאכרזא כרוז, הוא מצד 'אבא-ואמא'.. לאכרזא
על בנוי הוא מה שיומשך הכרוז ד'אבא-ואמא' על הבנים 'זעיר-אנפין ונוקבא', ואחר-כך ויימא
מ'זעיר-אנפין ונוקבא' כו'" – להורות על גילוי פנימיות התורה בכל פרטי הדרגות מוחין ומדות כו'.

שם, בהערה 76, בענין "וקווי ה' יחליפו כח":

ומזה מובן גם בנוגע לאלו שכבר עסקו ופעלו ב"הקהל", וטוענים, שהתעייפו כבר ורוצים לנוח כדי
שיוכלו לפעול ב"הקהל" שלאחרי-זה... – הנה על זה אומרים להם, שלא מספיק מה שעסקו עד עתה,
אלא עליהם להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז.

כלומר, לא זו בלבד שפעולתם בעבר לא פוטרם מהמשך הפעולה, אלא אדרבה כו', ובלשון חז"ל¹⁴
"מצוה גוררת מצוה", היינו, שהתחלת הפעולה בזה גוררת ומביאה את המשך הפעולה, וככל שהרבו
לעסוק כו' עליהם להוסיף ולהרבות יותר.

(12) פ"ב (קח, ב).

(13) ישע' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ..

(14) אבות פ"ד מ"ב. פרש"י תצא כב, ח.

(8) המשך תרס"ו ע' רעג ואילך.

(9) ש"ב ו, טז.

(10) ישע' לג, יז. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ה.

(11) ע"ז מד, סע"א.

- 1 ובסגנון אחר: בעניני קדושה - פעולה אחת אינה יכולה להיות בסתירה לפעולה אחרת, היינו, שבגלל
2 שעסק בפעולה מסויימת, לא יוכל לעסוק בפעולה אחרת (מפני שהתעייף וכיוצא בזה), אלא אדרבה, כל
3 פעולה מוסיפה ומסייעת בשאר הפעולות.
- 4 ומה שטוען שבכל זאת הוא מרגיש את העייפות כו' - על זה בא המענה בהפטרות שבת זו: "וקווי
5 ה' יחליפו כח" (כפנים). ואם בחילוף עסקינן - יכול להחליף פרוטה בעד מאה כו', ובנידון-דידן, כחות
6 עייפים - בכחות מחודשים ונעלים יותר.

בסעיף י, אודות העיכוב בסיום הספר-תורה:

- 7 מסיבות שונות ומשונות, שאינן מובנות עד היום - באופן ד"נורא עלילה על בני אדם¹⁵.

שם, בענין "שלח גו' להורות":

- 8 אף שהקב"ה הבטיחו "אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, אנכי ארד עמך מצרימה
9 גו"¹⁶, ואם-כן יכול היה להיות סמוך ובטוח שבוודאי יעזרהו הקב"ה לנהל את אורח-חיינו על-פי התורה
10 כו', מכל-מקום יעקב מצדו הוצרך לעשות כל התלוי בו.
- 11 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, בנוגע ליעוד ד"עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ
12 ישראל" - שאף שישנה הבטחת הקב"ה בתורתו, צריך להיות גם "מעשינו ועבודתינו", כפנים.

בסעיף י"א, אודות לבוא לנשיא דורנו ל"הקהל":

- 13 ישנם אמנם כאלו שלא באו, אלא נשארו לשבת ב'חור' שלהם (געבליבן זיצן בא זיך אין קאטוך),
14 בדמיינם לעצמם שיושבים בארמון המלך... וכך 'העבירו' ('אפגעשמאכטעט') את כל משך "זמן
15 שמחתנו".
- 16 הסיבה לכך שיכול להיות מצב זה (לשבת ב'חור' ולחשוב שנמצאים ב'ארמון המלך') היא - חשכת
17 הגלות. אבל מה שייך חרושך הגלות לאלו השייכים לנשיא דורנו, שמכריז שכבר סיימו את כל העבודה,
18 כולל גם "צחצוח הכפתורים"?...!
- 19 ומובן גודל הרחמנות עליהם, ולכן גדול יותר הצורך לעודדם כו' שלא יפלו ברוחם כו', ואדרבה -
20 שיהיה אצלם הענין ד"כפלים לתושיה".
- 21 ובכל אופן - כל זה שייך לצד השמאלי, אבל העיקר הוא - מה שנעשה בצד הימני, כאמור, להביע
22 יישר-כח לכל האורחים כו'.

שם, בנוגע לאישור על המכתבים:

- 23 ובפרט שעל-פי תורה יש לסמוך על ה'חזקה' - החל מה'חזקה' של בית-הדואר של מלכות המדינה
24 ("דינא דמלכותא דינא"¹⁷), שמעבירים את המכתבים לתעודתם, וכן חזקתם של הממונים למסור את
25 המכתבים אלי - בתור 'גבאי'¹⁸ (על-פי המינוי של יותר משלשה כו') למסרם לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
26 דורנו. ולהוסיף, שאף שכבר דובר בזה כמה פעמים, חוזרים ומדגישים זאת פעם נוספת - מכיון שבינתיים
27 נוספו מכתבים של האורחים שהגיעו לאחר-יזה, ולא היו נוכחים בעת שדובר אודות זה בפעם הקודמת,
28 ולכן יש צורך למנוע גם מהם את המחשבה והדאגה על אי-קבלת אישור כו'.
- 29 ובוודאי יפרסמו את הדברים באופן שיגיעו גם לאורחים שכבר נסעו מכאן.

וש"נ.

(15) תהלים סו, ה. וראה לקו"ש חי"ח ע' 395. וש"נ.

(16) ויגש מו, ג"ד.

(17) גיטין יו"ד, ב. וש"נ. וראה אנציק' תלמודית בערכו.

(18) להעיר מסה"ש תורת שלום ע' 251.

שם, בנוגע לסדר קדימה ואיחור:

- וכן הוא על-פי תורה - שהרי "אין דוחין נפש מפני נפש"¹⁹, ומי הוא שיכול להעריך מכתבו של מי
 נוגע וחשוב יותר כו', ומכיון שכן, יש להתחשב בסדר קבלת המכתבים, ולסמוך על השגחה פרטית וכו'.
 ובכל אופן, בנוגע לכל אחד ואחד מהכותבים - יהיו סמוכים ובטוחים שמכתבם יגיע בעתו ובזמנו, גם
 אם מכתבו של חברו יגיע לפני-זה,
 [ולהוסיף, שבמקרים מסויימים הוא יסכים ויודה בעצמו - אם ישאלוהו - שתוכנם של מכתבים אחרים
 קודמים בחשיבותם ונחיצותם כו' לתוכן מכתבו],
 ובפרט כשיתבונן שחברו אינו יכול לגרום לו דבר בלתי-רצוי, חס-ושלום. שלא היה צריך לבוא עליו,
 כמובן מהמבואר ב'אגרת הקודש'²⁰ ש"על הניזק כגר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום".

בסיום שולי הגליון להערה 92:

- ואין ענין יוצא מידי פשוטו - שכאשר ה'משטרה' ("דינא דמלכותא דינא") עוצרת את התנועה, וסוגרת
 את הרחוב כדי שיוכלו לשמוח ולרקוד כו' - מתבטל ממנו דין רשות הרבים.
 ויהי-רצון - והוא העיקר - שכל עניני רשות הרבים יתהפכו להיות רשות היחיד, שניכר בהם בגלוי
 שייכותם ל"יחידו של עולם".

בסעיף יב. בענין התגלות וירידת בית-המקדש מן השמים:

- ופשוט שלא מספיק מה ש"מקדש אדני-י כוננו ידיך" בנוי ומשוכלל למעלה (ב"שמים"), אלא העיקר
 הוא - שירד ויתגלה בעולם הזה הגשמי דוקא, כמדובר לעיל בארוכה אודות מעלת הגשמיות דוקא,
 "בריתי בבשרכם" דוקא.
 ועד כדי כך, ש"אמר הקב"ה, לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה"²¹, ומזה
 מובן גם בנוגע לבית-המקדש - שהרי כל מעלתה של ירושלים אינה אלא מפני שבה נמצא בית-המקדש
 - שכניסתו של הקב"ה בבית-המקדש של מעלה תלויה בכניסתו בבית-המקדש של מטה.

שם, בענין "וירא אליו ה'":

- להעיר מהסיפור הידוע²² אודות כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן, שבהיותו בן ארבע או חמש שנים, נכנס
 אל זקנו ה'צמח צדק' בשבת-קודש פרשת וירא, והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם
 אבינו, ולנו אינו נראה כו'.
 ויהי-רצון שלא יצטרכו עוד לבכות על ענין זה - מכיון שיקויים היעוד "ולא יכנף גו' יהיו עיניך
 רואות את מוריך", כבפנים.

שם, בסוף הערה 101:

- ולהעיר, שבענייני קדושה לא שייך סתירה וניגוד, אפילו בענינים שנראים, לכאורה, מנוגדים והפכיים
 (כבנידון-דידן - "מפוזרין", ו"הקהל"), ואדרבה - כל ענין מסייע לזולתו, ועד שבצירוף שניהם נעשה

(21) תענית ה, א.

(22) "היום יום" ט' חשון.

(19) אהלות בסופה. וש"נ. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"א

הי"ט.

(20) ריש סכ"ה.

1 עילוי גדול יותר באין-ערוך, כמשל נשיאת משא על-ידי שני אנשים יחדיו, שבכוחם לשאת הרבה יותר
2 מכפליים²³.

* * *

3 יג. מאמר דיבור-המתחיל "לך-לך".

* * *

4 יד. נהוג בכל התועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין
5 בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם, כהמנהג שנתפשט, והולך
6 ומתפשט עוד יותר, ללמוד שלושה פרקים ככל יום.

7 בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב כרגיל על שאלות שהעירו אודותן, אם כי לא על כולן, מכיון שאין
8 הזמן גרמא כו', אלא על אחדות מהן:

9 על הפסוק²⁴ "ויט אהלו" - מפרש רש"י: "אהלה כתיב. בתחלה נטה את אוהל אשתו ואחר-כך את
10 שלו". וכתב ב'שפתי חכמים': "ואם תאמר, מנא-ליה לרש"י, דילמא איפכא. ויש לומר, הואיל ואמרינן
11 בגמרא²⁵ חייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו, אם-כן ודאי שלה נטה בראשונה".

12 ושאלו על זה: הרי רש"י כתב פירושו ל'בן חמש למקרא' שלא למד עדיין בגמרא ש"חייב אדם לכבד
13 את אשתו יותר מגופו", ואם-כן היה לו לרש"י לפרש את ההוכחה לכך ש"בתחילה נטה את אוהל אשתו"?

14 ושאלה נוספת (שלא שאלו) - מה ענין חיוב כבוד אשתו להקדמת נטיית אהלה לפני אהלו, בה בשעה
15 שגם היא זקוקה לאהלו. ולפעמים, גם לפני אהלה. ולדוגמא: קידוש בליל שבת, הוא במקום שבו אוכלים
16 את הסעודה - באהלו של האיש, ולכן גם פעולתה של האשה בהדלקת נרות צריכה להיות (לכל לראש)
17 בחדר שבו אוכלים סעודת שבת²⁶, באהלו דוקא?

18 טו. ענין נוסף שהעירו אודותיו - בפירוש רש"י על הפסוק²⁷ "וירק את חניכיו גו', חנכו כתיב, זה
19 אליעזר כו'", "שמונה עשר ושלוש מאות. רבותינו אמרו²⁸ אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של
20 שמו".

21 ושאלו על זה: מהו הכרחו של רש"י בפשוטו של מקרא²⁹ לפרש "שמונה עשר ושלוש מאות" שלא
22 כפשוטו, שאין הכוונה ל"שמונה עשר ושלוש מאות" אנשים, אלא "אליעזר לבדו היה", ו"שמונה עשר
23 ושלוש מאות" אינו אלא "מנין גימטריא של שמו"?!

24 וכן בנוגע לתוכן הכתובים, נס הנצחון במלחמה - הרי, גם נצחנו של אברהם, בסיועם של שי"ח
25 אנשים, נגד ארבעה מלכים (שניצחו חמשה מלכים), הוא נס גדול, ומהו ההכרח להוסיף נס גדול יותר
26 - שאברהם ואליעזר לבדם, שני אנשים, ניצחו ארבעה מלכים?!

27 זאת ועוד: אפילו אם יש הכרח להוציא פסוק זה מפשוטו ולפרש ש"שמונה עשר ושלוש מאות" קאי
28 על הגימטריא של שמו של אליעזר - כיצד נפרש את הפסוקים הבאים, "הוא ועבדיו ויכם"³⁰ (לשון רבים,
29 לא רק "אליעזר לבדו"), "הנערים (עבדי) גו' אשר הלכו אתי" ("עבדי נכנסו למלחמה, שנאמר הוא
30 ועבדיו ויכם")³¹, הרי בפסוקים אלו מפורש שאברהם לקח עמו כמה אנשים, לא רק את "אליעזר לבדו"?!

31 וכפי שיתבאר לקמן.

(29) ואף שרש"י מביא זה בשם "רבותינו" - הרי, אינו כותב "רבותינו דרשו" (או "רמזו" וכיו"ב) אלא "רבותינו אמרו", היינו, שאין זה בדרך הדרש, כי-אם פשוטו של מקרא, אלא שפירוש זה יכולים לומר רק "רבותינו", שקיבלו ע"פ המסורה כו'.
(30) שם, טו.
(31) שם, כד ובפירוש"י.

(23) סוטה לד, א. פירש"י שלח יג, כג.
(24) פרשתנו יב, ח.
(25) ראה יבמות סב, סע"ב.
(26) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת ר"ס רסג.
(27) פרשתנו יד, יד.
(28) נדרים לב, סע"א.

טז. בהתחלת השיעור היומי³² - כותב הרמב"ם: "כליו של אדם, כל מקום שיש לו רשות להניחו, קנה לו, כיון שנכנסו המטלטלין בתוך הכלי, אין אחד מהם יכול לחזור בו, והרי זה כמו שהגביהן או כמו שהונחו בתוך ביתו, לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים כו".³³

כלומר, אין הכרח שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח, כי-אם "שיש לו רשות להניחו", שלכן לא נתמעטה אלא רשות הרבים, מה-שאינ-כן סימטא³⁴.

וכרגיל לאחרונה - יש לבאר תוכן הענין בעבודת האדם, ברוחניות הענינים וכו', על יסוד דברי הרמב"ם³⁵ ש"כל דיני התורה אינן אלא.. לתקן הדעות וליישר כל המעשים", כפי שיתבאר לקמן.

יז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזוהר - נתעכב על ענין השייך לחודש תשרי, כאמור, שהמשכו עד שבעה במרחשון:

בזוהר בסוף פרשתנו - "אמר רבי יוסי, כתיב³⁶ אז יבקע כשחר אורך גו' זמין קודשא-ברוך-הוא לאכרזא על בנוי ויימא: אז יבקע כשחר אורך, וארוכתך מהרה תצמיח, והלך לפניך צדקך, כבוד ה' יאספך".

והשייכות לחודש תשרי - שהרי: (א) פסוק זה הוא מהפטרת יום הכיפורים. (ב) פסוק זה הוא מהפסוקים שאומרים האושפזין בבואם לסוכה - כדאיתא בזוהר³⁷ "יעקב אמר, אז יבקע כשחר אורך וגו'", וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי ב'סידור'³⁸ ש"יעקב הוא אותיות "יבקע"³⁹, ועל כן הוא אומר: אז יבקע גו'.. להיות כי מצד שרשו הוא בבחינת אור מקיף שלא יכילנו הכלי, על כן בוקע ויוצא לחוץ כו".

ומבאר אאמו"ר דיוקי הלשונות בדרך הקבלה, אבל אינו מבאר את הלימוד וההוראה בעבודה בפועל, אשר "המעשה הוא העיקר", כפי שיתבאר לקמן.

יח. ובהמשך להדגשת מעלת המעשה - הרי כאן המקום להזכיר אודות ענינים של מעשה בפועל, התוועדויות ומסיבות בקשר עם הקמת בתי-חב"ד וכיצא בזה, וכן עבור ה'פגישה' שמתקיימת בשבת זו, שבת פרשת "לך-לך גו' ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וגו'", שבוודאי תהיה בהצלחה רבה ומופלגה כו'.

וכרגיל, יגשו עתה אלו שהכניסו קנקני משקה עבור פעולות הנ"ל, ויכריזו אודות תוכן המאורע כו', ויזמינו את המסובים כאן. ובתור התחלה - יאמרו "לחיים", ויתחילו לחלק מהמשקה בין המסובים כאן.

והי-ירצון שעל-ידי פעולות אלו יתוסף עוד יותר בזירזו הגאולה על-ידי "מעשינו ועבודתינו"⁴⁰,

ובפרט שפעולות אלו הם ענין עיקרי ב"מעשינו ועבודתינו" - הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ועוד וגם זה עיקר - שהיסוד לכל פעולות אלו הוא הציווי⁴¹ "ואהבת לרעך כמוך", "כלל גדול בתורה"⁴², אהבת ישראל ואחדות ישראל, אשר על-ידי-זה נוסף גם באהבתו של הקב"ה לישראל, שהרי "רעך" קאי גם על הקב"ה, כפי שמביא רש"י⁴³ "רעך ורע אביך אל תעזוב"⁴⁴, זה הקב"ה - אהבתו של הקב"ה לכל אחד ואחת מישראל⁴⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה כשמתאחדים יחדיו על-ידי פעולות "הקהל", שעל-ידי-זה נוסף עוד יותר באהבתו של הקב"ה, ומכיון שכן, מוסיף ומסייע להם לקיים את ה"הקהל" האמיתי - כאשר "קהל גדול ישובו הנה", במהרה בימינו ממש.

(40) קדושים יט, יח.

(41) תו"כ ופירש"י עה"פ.

(42) ד"ה דעלך - שבת לא, א.

(43) שמו"ר רפכ"ז.

(44) משלי כז, יו"ד.

(45) כתורת הבעש"ט (כש"ט הוספות סקל"ג) שאהבת הקב"ה לכאור"א מישראל היא כאהבת האב לבנו יחידי.

(32) הלי מכירה רפ"ד.

(33) ב"ב פה, א ואילך. תוד"ה כגון שם, ב.

(34) הל תמורה בסופן.

(35) ישע' נח, ח.

(36) ח"ג קד, א.

(37) שער הסוכות רנז, ד ואילך.

(38) זהר הרקיע לזהר שם.

(39) תניא רפ"ז.

1 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה", ואחר-כך נתן
2 קנקן משקה לחברי הבד"ץ שליט"א עבור כינוס "הקהל" כאן, ואחר-כך התחיל לנגן עוד פעם "והריקותי
3 לכם ברכה"].

* * *

4 יט. הביאור בפירוש רש"י - "ויט אהלה":
5 ישנם ריבוי ענינים שה'בן חמש למקרא' יודע אותם לא מפני שלמדם בחומש, ועל-אחת-כמה-וכמה
6 לא בגמרא כו', כי-אם על-ידי-זה שגדל ומתחנך בבית יהודי, ורואה את אופן ההנהגה בחיי היום-יום.
7 ולדוגמא: כשרות, קדושת שבת, איסור לקיחת דבר של חבירו, וכיוצא בזה - שאף שלא למד אודותם
8 בתורה, אפילו לא בעשרת הדברות⁴⁶, ועל-אחת-כמה-וכמה לא בגמרא, ברמב"ם, עד ל'שולחן ערוך' של
9 ה'בית יוסף'... יודע אודותם ומקיימם בפועל מצד החינוך שמקבל בביתו.
10 ועל-דרך-זה בנוגע לעניננו - שאף שבוודאי לא למד עדיין את דברי הגמרא ש"חייב אדם לכבד את
11 אשתו יותר מגופו", מכל-מקום רואה זאת בבית הוריו (שבוודאי מתנהגים על-פי תורה), עד כמה מכבד
12 אביו את אמו.

13 ומזה מובן גם בנוגע להקדמת נטיית אהלה של שרה לאהלו של אברהם - כפי שרואה דוגמתו גם
14 בביתו, אף שבימינו אלו אין אוהל מיוחד לאיש ואוהל מיוחד לאשה (כפי שהיה בזמנים הקדומים),
15 מצינו דוגמת זה, שישנו חדר שבו משתמש בעיקר האב, וישנו חדר שבו משתמשת בעיקר האם כו'.
16 ועל-פי-זה מובן פירוש רש"י בפשטות, באופן שמלכתחילה אין מקום לשאלה האמורה. ועל-דרך-זה
17 יש לומר בפשטות בשאר פירושי רש"י דוגמתם, הקשורים עם ענינים שנתפרשו בגמרא כו' - שבוודאי
18 יודעים 'בן חמש למקרא' שגדל ומתחנך בבית יהודי, כפשוט.

19 כ. הביאור בפירוש רש"י - "שמונה עשר ושלוש מאות":
20 הכרחו של רש"י להוציא את הכתוב "שמונה עשר ושלוש מאות" מפשוטו, שי"ח אנשים, ולפרש שקאי
21 על אליעזר לבדו, מנין גימטריא של שמו, הוא - קושיא בפשטות הכתובים:
22 מדוע מאריך הכתוב בריבוי פרטים אודות המלחמה - "וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש
23 מאות וירדוף עד דן", "ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק",
24 "וישב את כל הרכוש וגו'" - ריבוי פרטים שלא מצינו דוגמתם בשאר מלחמות?
25 ולכן צריך לומר, שכוונת הכתוב להדגיש עוד יותר את גודל הנס בנצחון המלחמה, ועל זה מביא
26 רש"י ש"רבותינו אמרו⁴⁷ אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו".

27 כלומר, אין הכוונה שאברהם לקח עמו רק את אליעזר לבדו, שהרי מפורש בכתוב "הוא ועבדיו ויכם
28 גו'", "הנערים (עבדי) גו' אשר הלכו אתי", שגם הם "נכנסו למלחמה"⁴⁸ (לא רק "אליעזר לבדו"), אלא
29 שעיקר המלחמה והנצחון כו' היו על-ידי "אליעזר לבדו" (מבין "עבדיו", נוסף על העיקר, אברהם עצמו,
30 כמוכן).

31 כא. ליתר ביאור: לכאורה, היה מקום לפרש הכוונה ב"אליעזר לבדו היה" - שאליעזר עמד בראש
32 המלחמה.

33 וכפי שכבר למד ה'בן חמש למקרא' "ויהי (קין) בונה עיר"⁴⁹ - שבוודאי אין הכוונה שקין לבדו עסק
34 בבניית העיר כולה, מתחילת המלאכה ועד סיומה, כי-אם בסיוע של כמה וכמה אנשים, אלא שנקראת

לבדו הי' ", ולכן יש צורך בדברי "רבותינו", "אמרו רבותינו", שקיבלו ע"פ המסורה כו' (כנ"ל הערה 29).
(48) פירש"י יד, כד.
(49) בראשית ד, יז.

(46) ובפרט ש"לא תגנוב" שבעשה"ד קאי על "גונב נפשות", ואילו האיסור ד"גונב ממון" לא נאמר בעשה"ד, אלא ציווי מיוחד ד"לא תגנובו" (פירש"י יתרו כ, יג).
(47) שהרי מפשטות הכתובים מוכח רק שכוונת הכתוב להדגיש גודל הפלאה הנס, אבל לא נתפרש בכתוב ש"אליעזר

על שמו ("ויהי (קין) בונה עיר, ויקרא שם העיר כשם (לזכר⁵⁰) בנו חנוך"), מפני שהוא היה היוזם
והעומד בראש בניית העיר⁵¹.

אמנם, בנידון-דידן אי-אפשר לומר שאליעזר עמד בראש המלחמה - שהרי העומד בראש הוא אברהם.
ולכן צריך לומר, שניקר המלחמה והנצחון בפועל היו על-ידי אליעזר, כי גם אלו ש"נכנסו למלחמה"
לא עשו אלא דברים טפלים (על-דודך ובדוגמת "ענר וחבריו (ש)ישבו על הכלים"⁴⁸), והעיקר עשה אליעזר
(יחד עם אברהם).

כב. ויש להוסיף, שעל-פיהז מבאר רש"י (בדרך אגב) ענין נוסף:
בהמשך הפרשה מסופר אודות דבריו של אברהם להקב"ה: "מה תתן לי ואנכי הולך עירי וכן משק
ביתי הוא דמשק אליעזר.. והנה בן ביתי יורש אותי"⁵², היינו, שלולי בקשתו כו' על בנים - היה אליעזר
יורשו.

ולכאורה, אינו מובן: הן אמת שאליעזר עבד את אברהם באמונה כו' - אבל היתכן שרק בגלל היותו
עבד אברהם, יהיה הוא זה שיירש את אברהם?!

אמנם, לאחר ההקדמה ש"אליעזר לבדו היה", היינו, שעיקר המלחמה והנצחון בנס הכי גדול היו
על-ידי "אליעזר לבדו" - מובנת שפיר גודל מעלתו של אליעזר, עד כדי כך, שלולי בקשת אברהם כו',
"בן משק ביתי הוא דמשק אליעזר.. יורש אותי".

כג. הביאור ב'לקוטי לוי יצחק' - נכלל בחלק שהוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהערה 74.

כד. הביאור בשיעור היומי ברמב"ם - נכלל בחלק שהוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהערה 92.

סיום ההתוודות - בחלק שהוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, בסופו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".

אח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

כולה, כי-אם שעמד בראש כו'.

(52) טו, ב-ג.

(50) פירש"י עה"פ.

(51) וכפי שידוע ה'בן חמש למקרא' - שכאשר אומרים

שפלוני בנה בית, אין הכוונה שעשה לבדו את מלאכת הבני

אגרות קודש

ב"ה, ד' מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר אברהם חנוך שי

שלום וברכה!

זה זמן רב שלא הגיעתני ממנו כל ידיעה ואתענין לדעת מהתקדמות עבודת ההעתקה של הבית
רבי אשר מהראוי הוא שהי' - אם באפשרי הוא - שיצא מבית הדפוס לייט כסלו הבע"ל, כמובן אם
עיי הזירוז בזה לא תהי' מגרעת בטיב עבודת ההעתקה, ומפני כמה טעמים נכון הי' להדפיסו כאן,
וכיון שגם הילוך הדואר משם לכאן נמשך לפי"ע, הרי לכאורה כבר הזמן קצר, ובטח יודיע בפרטיות
מהמצב בזה.

כן בטח במשך זמן זה נדפסו כמה ענינים בהמכ"ע על ידו, וישלח לכאן קטעי המכ"ע וכפי
המדובר בזה זה מכבר,

בברכה.

לקוטי שיחות פרשת לך-לך כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

דרגת קיום המצוות לפני מתן-תורה

1 כבר דובר פעמים רבות (כפי שמוסבר ענין זה
2 בחסידות בכ"מ¹) אודות ההבדל בין לימוד התורה
3 וקיום המצוות של אברהם [נדברי רז"ל²: "אברהם
4 אבינו זקן ויושב בשיבה וכו'"] "עשה אברהם אבינו
5 את כל התורה כולה עד שלא ניתנה"³ וכן של יצחק,
6 יעקב והשבטים, לבין קיום התורה והמצוות על-ידי בני
7 ישראל לאחר מתן-תורה. לימוד התורה של האבות
8 היה לפני מתן-תורה, לפני הציווי על לימוד התורה
9 וקיום המצוות, ציווי שהיה באופן של "וירד ה' על הר
10 סיני". כלומר, לימוד התורה וקיום המצוות על-ידם,
11 היה (בכלל, באופן של "אינו מצווה ועושה" ולכן)
12 מצד עצמם ובכח עצמם⁴. משום כך לא יכלו להגיע
13 למדרגת התורה כפי שהיא נעלית מהנבראים הנעלים
14 ביותר, אלא למדרגת התורה כפי שהיא קשורה
15 בנבראים ובעבודתם.

16 לא כן לאחר מתן-תורה. כיון שכבר היה ציווי
17 מלמעלה על לימוד התורה וקיום המצוות, ניתן יחד עם
18 זאת כח הבורא (המצווה) להגיע לעצמותה של התורה,
19 במדרגה הגבוהה בהרבה מן העולם⁵.

20 לפיכך אומר הרמב"ם⁶: "שכל מה שאנו מרחיקים
21 או עושים היום, אין אנו עושין אלא במצוות הקדוש-
22 ברוך-הוא על-ידי משה רבינו ע"ה. לא שהקדוש-ברוך-
23 הוא אמר זה לנביאים שלפניו. כגון זה שאין אנו
24 אוכלים אבר מן החי, אינו מפני שהקדוש-ברוך-הוא
25 אסרו (אותו) לנח, אלא לפי שמשה אסר עלינו אבר מן

החי במה שציווה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי.
26 וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל
27 עצמו ואנשי ביתו⁷, אלא מפני שהקדוש-ברוך-הוא
28 ציווה אותנו על-ידי משה רבינו שנמול כמו שמל
29 אברהם אבינו ע"ה, וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחר
30 איסור יעקב אבינו אלא מצוות משה רבינו ע"ה".
31

32 דווקא בקיום תורה ומצוות, כפי שניתנו במ"ת,
33 ישנו כח הבורא; שדרכו משפיעה עצמיות התורה.

34 לפי זה צריך להבין: כל ענין שבתורה ("תורה" –
35 לשון: הוראה⁸) הוא הוראה לבני ישראל (גם) לאחר
36 מתן-תורה. מהי, אם כן, ההוראה הנלמדת מאריכות
37 הסיפור על עבודת האבות בתורה שבכתב, בתושבע"פ,
38 ובהרחבת ההסבר בדרושי חסידות וכו' והלא עבודה זו
39 איננה העבודה של לימוד התורה וקיום המצוות
40 שלאחר מ"ת "ומאי הוזהר הוזהר"⁹?

ב.

קיום התורה והמצוות על-ידי האבות הוא הכנה למתן-תורה

41 הרמב"ן בפרשתנו¹⁰ מסביר שהתורה מאריכה
42 "בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים (של
43 האבות)", כי "כולם באים ללמד על העתיד" (כנאמר
44 במדרש¹¹: "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים")
45 ומבאר "כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות,
46 יתבוננו ממנו הדבר הנגזר לבוא לזרעו. ודע כי כל
47 גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון
48 תהיה הגזירה המתקיימת על כל פנים" (ומביא לכך
49 דוגמאות מהנביאים).

צוה לאברהם שימול עצמו (וכיו"ב), אף שאברהם נצטווה ע"ז בפרשתנו
(יז, א ואילך) – וי"ל בדוחק כי בזה מדגיש דכח הבורא במצות הוא רק
הציוויים לאחר מ"ת. משא"כ לפני מ"ת גם בזה שנצטוו הרי לגבי המצות
שלאחר מ"ת הרי"ז כאילו "מל עצמו" כי לא הי' בזה כח הבורא
שלמעלה מהבריאה. אבל מקדים "לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו".
ולהעיר שבאיסור אבר מן החי כתב "שהקב"ה אסרו [אותן] לנח". אבל
שם הרי מדובר באיסור שהוא גם לב"נ. ואכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ה ע' 90 הערה 25. ועוד.

(8) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. ראה זח"ג קנב, א.
(9) ראה תו"ח פרשתנו פה, סע"ב (רפ"ד. שם פכ"ט. רפ"ל. ובכ"מ).
אבל שם השאלה והביאור "למה קדם משה לכתוב ס' בראשית כו' למה
קדמו לעיקר התורה", "האריכות" כו'.

(10) יב, ו. וראה שם יב, יו"ד. יד, א. תולדות כו, א. וישלח לב, ד.

(11) ראה תנחומא פרשתנו ט. ב"ר פ"מ, ו.

(1) ד"ה זכור תרנ"ד. ד"ה וכל העם תרע"ח. ד"ה השקיפה תרפ"ט
בסופו (סה"מ תש"י ע' 280). ד"ה וכל העם תש"י. ועוד. וראה בכללות
הענינים המבוארים לקמן – ספר הערכים-חב"ד ח"א ערך אבות. וש"נ.

(2) יומא כח, ב.

(3) קדושין פב, א. פרש"י תולדות כו, ה (באברהם). שם כו, יב. כז,
ג. ט (ביצחק). וישלח לב, ה (ביעקב).

(4) להעיר מפרש"י ר"פ נח (ד"ה את האלקים) "אבל אברהם הי'
מתחזק ומהלך בצדקו ואליו" (אלא ששם הוא בניגוד לנח).

(5) ראה במקומות שנשמנו בהערה 1 ההוכחה לזה (שהנברא, בכח
עצמו אינו יכול להגיע למעלה משרשו ומקורו) מזה דשערו חז"ל (יומא
לא, א) דמעין עין עיטם גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמה מהמקוה של כה"ג
כו'.

(6) פיה"מ ספ"ז דחולין.

(7) להעיר שהרמב"ם כתב "חל עצמו ואנשי ביתו" ולא כתב שהקב"ה

ד.

ההבדל בין עבודת האבות לעבודת בני ישראל לאחר מתן-תורה

והביאור בזה: ההבדל בין עבודת האבות לעבודת בני ישראל לאחר מתן-תורה הוא בשני ענינים – הן מצד האדם העובד, והן מצד הגילוי שמלמעלה. אצל האבות הגילוי שעל-ידי עבודתם היה ממטה למעלה, כלומר הם נתעלו ונזדככו, וממילא נעשו כלים לאור האלוקי שהאיר על-ידי עבודתם¹⁹.

מאידך, כיוון שהאור היה בהתאם לעבודת הנבראים, הוא אצלם באופן גלוי.

אך בעבודת בני ישראל שלאחר מתן-תורה אין האדם יוצר הזדככות ועליה גדולה כל כך, כאצל האבות¹⁹ (שהם היו מרכבה לאלוקות²⁰) אך לאידך גיסא, על-ידי תורה ומצוות של בני ישראל לאחר מ"ת מאיר אור שהוא נעלה מן העולם – ולכן איננו בגלוי כל כך.

לפני מתן-תורה היתה גזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים"²¹, כלומר, שדרגת האלקות הגבוהה ביותר מן העולם לא תרד ל"תחתונים". לאחר מ"ת "ביטל את הגזירה הראשונה ואמר: התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים", כך שנבראים תחתונים יכולים להתאחד עם אלקות שלמעלה מן העולם.

במעמד מתן-תורה היה גילוי ממעלה למטה. ה"מטה" לא היה כלי לגילוי אור²², ולכן לא ירד האור לתוכו באופן גלוי:

גילוי האור האלוקי במ"ת היה רק זמני²³ ואח"כ נפסק. "במשוך היוכל המה יעלו בהר"²⁴.

וכך, ויותר מכך, אפשר לומר לגבי התורה והמצוות של האבות (כפי המבואר בחסידות בהרחבה¹²), שלימוד וקיום זה היוו הכנה ונתינת כח, שאיפשרה את נתינת התורה והמצוות במ"ת, ואת הורדת השפע האלוקי לאחר מתן-תורה על ידי שיהודים מקיימים מצוות בדברים גשמיים¹³.

ברם, לכאורה, אין הסבר זה מספיק, שהרי הסיפור על עבודת האבות נכתב בתורה שהיא נצחית¹⁴, והכרח לומר שהוא (איננו רק הודעה או הכנה, אלא גם) הוראה נצחית (למעשה) בעבודה שלאחר מ"ת¹⁵.

ג.

שאלה זו קיימת גם לגבי הסיפור על גלות מצרים

בדומה לשאלה על עבודת האבות, קיימת השאלה לגבי גלות מצרים: מהי ההוראה הנלמדת מסיפור התורה על גלות מצרים – לבני ישראל בכל הזמנים ובכל המקומות (ובפרט שלא תיתכן שוב גלות כגלות מצרים¹⁶)?

ידוע שהסבר לנושא זה¹⁷, שגלות מצרים היתה הקדמה למתן-תורה – היא היתה "כור הברזל"¹⁸ שזיכך את העולם כדי שיהיה ראוי לקבלת התורה. אך הסבר זה איננו מספיק, לכאורה, (בדומה להסבר על עבודת האבות) שהרי זהו חלק מן התורה, וצריכה להיות בו הוראה נצחית, מעשית בכל הזמנים, גם לאחר מתן-תורה.

אלא שההוראה הכלולה בסיפורי התורה על "עבודת האבות" ו"גלות מצרים" היא הוראה מסוג של הכנה, ולכן גם הסיפורים עצמם נכתבו בתורה כהקדמה והכנה למתן-תורה, כפי שיוסבר להלן.

תש"ח רפ"ב. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 176. וראה לקו"ש ח"ח ע' 392.

(17) תו"א עד, א ואילך. ועוד.

(18) ואתחנן ד, כ.

(19) ראה ד"ה זכור (תרס"ה פ"י. תרנ"ד) וראה תניא פמ"ז. תו"א כג,

ג.

(20) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג.

(21) שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(22) לקו"ת ראה כח, ב. ד"ה וירד תרמ"ג בסופו. ד"ה זכור הנ"ל. ד"ה אריב"ל תרח"ץ פ"ח. המשך תרס"ו ע' שנג. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך.

(23) ראה תניא פל"ו.

(24) אף שבתחלה כל הנוגע בהר מות יומת (יתרו יט, יב"ג) מצד ירד"ה על הר סיני" (יתרו שם, כ).

(12) ראה תו"ח שם פג, סע"ג ואילך. חיי שרה קלה, סע"א ואילך (פכ"ט). קלו, א (פל"ד). אוה"ת ריש פרשתנו (עד, ב ואילך). תתענה, א ואילך. ועוד.

(13) וראה גם לקו"ש [המתורגם]: ח"א ע' 35. ח"ג ע' 12. ח"ה ע' 81 ואילך. ע' 89 ואילך.

(14) תניא פמ"ז. קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות (קס, א).

(15) ע"ד הפשט מתורץ זה ע"פ פירוש רש"י ר"פ בראשית (שהרי בא לתרץ בנוגע לכל הפרשיות עד החודש הזה) – ראה מפרשי רש"י שם. לקו"ש ח"ה שיחה א' לפ' בראשית. ולהעיר: א) לכמה מפרשים קשיית רש"י היא בנוגע לסיפורי התורה. ב) י"ל שלפי תירוצו "כח מעשיו הגיד לעמו גו' שאם יאמרו כו'" מוכן שגם ע"פ פשוטו של מקרא צריך להיות בעניני התורה הוראה נצחית בכל הזמנים. וראה לקו"ש שם שוה"ג להערה 6.

(16) ראה גבורות ה' למהר"ל פס"א. זח"ב מ, א. ד"ה כימי צאתך

בעולם (שעליה מתבססת תכלית לימודו)³⁰ וזוהי
הקדמה ללימוד תורה "לשמה" (שהיא תורתו של
הקדוש-ברוך-הוא), שמתקשר לקב"ה עצמו על-ידי
תורתו³¹, בדרגה הגבוהה מן העולם).

מ"ת גרם, אכן, לשינוי בכל דרגה של לימוד תורה,
שדרכו משפיעה בעולם, התורה שלמעלה ממציאות
העולם, כמאמר רז"ל³²: "כל תלמיד חכם שיושב וקורא
ושונה ועוסק בתורה, הקדוש-ברוך-הוא יושב כנגדו
וקורא ושונה עמו" (וכך גם במצוות), דבר שלא היה
לפני מ"ת. אך השפעה זו היא בהעלם, והיהודי צריך
להגיע לשלימות הזיכרון של מציאותו ולהתאחדות עם
התורה הקשורה לעולם, כדי שההשפעה הנ"ל תהיה
בגלוי ותתאחד עם מציאות הלומד.

ו.

סדר זה קיים גם בלימוד התורה של ילד יהודי

כעין זה רואים אנו בסדר הלימוד והבנת התורה
אצל כל יהודי: בתחילת הלימוד של "בן חמש
למקרא" מלמדים אותו את הפסוקים המדברים על
הקדוש-ברוך-הוא בביטויים כגון "היד הגדולה", "היד
החזקה", כפשוטם. ככל שיסבירו ויפשיטו לילד את
הכוונה בביטויים אלו, עדיין יתאר לעצמו שמדובר ביד
גשמית, אלא שהיא גדולה וחזקה הרבה יותר מהיד
שהוא רואה אצל מלמדו, למשל.

לכאורה זוהי סתירה לעיקרי האמונה שאין לו גוף
ולא דמות גוף, וכיצד דורשת התורה שילמדו ילד, או
קטן בידיעה, פסוקים וביטויים שמוכרחים ללמדם
כפשוטם?³³

במיוחד כאשר סדר לימוד זה הוא עפ"י תורה:
תחילה פשט התורה, אח"כ רמז ודרוש ואח"כ סודות
התורה.

יכולתו של היהודי להוות כלי לגילוי האור של
מ"ת, הגבוה מן העולם, היא על-ידי עבודתו²⁵, שעל
ידה מתבצע גילוי ואיחוד נצחי.

ה.

עבודת אברהם היא הוראה נצחית

ובזה מובן כיצד משמשת עבודת אברהם (והאבות
בכלל) בקיום תומ"צ חלק מן התורה, הוראה נצחית
לכל יהודי בכל זמן: כדי שהגילוי שבא על-ידי מתן
תורה יתאחד עם היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות
לאחר מ"ת, צריכה להיות תחילה עבודה כעבודת
האבות, שהיתה עבודה מצד עצמם.

כשם שבהכנה הכללית למ"ת היתה צריכה להיות
תחילה שלימות בעבודה ובהתבטלות של נבראים מצד
עצמם, שדרכה האיר אור בהתאם לדרגת הנבואה
(על-ידי עבודת האבות)²⁶ ורק אח"כ ירד לעולם שפע
ואור שלמעלה מן העולם²⁷.

כך גם בעבודה הפרטית של בני", כדי שהאור
שלמעלה מהבריאה (המשפיע ממעלה למטה, כנ"ל)
יתגלה ויתאחד עם היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות,
הוא צריך תחילה להגיע לשלמות בביטול וזיכרון
מציאותו, שדרכה תתהווה אצלו התאחדות עם האלקות
שבמדרגת הבריאה. אז הוא נעשה כלי לגילוי השפע
של תורת ה', כפי שניתנה במ"ת, במדרגה הגבוהה
בהרבה מן הבריאה.

(וזה בדומה למאמר רז"ל²⁸ "לעולם יעסוק אדם
בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה
בא לשמה". – וזהו סדר הלימוד ע"פ תורה²⁹, לא רק
למי שאינו יכול בתחילת עבודתו ללמוד "לשמה",
כמשתמע מן הביטוי "לעולם". בלימוד התורה "שלא
לשמה" (ולו באופן הנשגב ביותר שלו) מתאחד היהודי
עם התורה כפי שהיא במדרגה הקשורה למציאותו

(30) גם הלימוד ע"מ לעשות אי"ז תכלית הלימוד לשמה. ולימוד
דיגוי תורה ויאדיר (חולין ס, ב).

(31) תניא פ"ה מפע"ח (ולהעיר דברפרטיות נק' זה אדעתא דנפש' –
סידור דרושים לחתונה (קכח, א). ד"ה ארע"ז תרס"ז (המשך תרס"ז ע'
שפה). ועוד. וראה סה"ש תו"ש ע' 19 ובהערה שם). וראה ב"ח או"ח
סי' מז ד"ה ומ"ש דאמר.

(32) תדבא"ר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(33) מובן שאי"ז שייך למ"ש הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ז) דנק'
מין, דהרי זהו במי שיועד ומבין למעלה מזה כו', משא"כ בתינוק. וי"ל
שעד"ה היא כוונת הראב"ד שם "הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו
במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות". וראה כ"מ שם מהעיקרים.
ועוד י"ל בדברי הראב"ד "וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו
המחשבה לפי מה שראו במקראות כו'" – היינו דאף שהוא מצ"ע אינו
גוף ובעל תמונה אפשר שיתלבש בגוף כו' כיון שהוא כל יכול ונמנע

(25) ראה ד"ה וירד שם: "והמכוון בזה כדי שיהי' ביטול היש לאין
שיהי' העבודה, דבמ"ת נמשך מחמת עצמו שלא באתערותא דלתתא".

(26) אי"ז סתירה להמבואר בד"ה וכל העם תרע"ח וד"ה לריח שמניך
תש"ו פ"ז, שירידת נשמות האבות לעזה"ז ה' בשביל להמשיך גילוי
אלקות בעולם ולא בשביל לתקן העולמות, והצורך בגילוי זה בכדי
שלאחרי זה יהי' אפשר להיות התיקון ע"י כו' ובדוגמא שתחלה ה' האור
שלגלות עצמותו ואח"כ הוא הגילוי להאיר את העולמות כו' – כי י"ל
שזהו בנוגע להגילוי בעולם, היינו ביחס להגילוי בדברים גשמיים,
שעבודת האבות לא פעלה בהם, משא"כ בנוגע להגילוי בהאבות עצמם.
(27) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך ע"ד ההקדמה
דקיום ד' מצות ב"ע למ"ת. וראה לקמן ע' 103 ואילך.

(28) פסחים נ, ב. וש"נ.

(29) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ד"ה וכת חמישית.

רמב"ם סוף הלכות תשובה.

ז.

ההסבר לכך בקיצור

1 הילד המתאר לעצמו, כפשט הדברים, את ה"יד
2 הגדולה" ו"היד החזקה", למשל, כיד גשמית, אך
3 גדולה וחזקה, אינו סוטה מן האמת. הילד מבין שגם
4 ליד הגשמית של המלמד שלו וכיו"ב, אין כח ויכולת
5 ותכונות של יד בגלל הבשר והעצמות הגשמיים שבה,
6 אלא בגלל הכח והחיות שבתוכה (כלומר, הנשמה –
7 למרות שאיננו יודע כלל את מהות הענין, וכן המלמד
8 שלו איננו יודע מה זה), הבא מאת הקדוש-ברוך-הוא
9 וממילא הוא מבין שבוודאי ה"יד הגדולה" וה"יד
10 החזקה" ושאר התארים הגשמיים של הקדוש-ברוך-
11 הוא אין הכוונה בהם לגדלותם עקב כמותם הגשמית,
12 אלא עקב כח רוחני (מהקדוש-ברוך-הוא) שבתוכם.

13 כל ענין כזה כפשוטו הוא לימוד תורת אמת, תורתו
14 של הקדוש-ברוך-הוא; אלא שזה בידיעה מצומצמת
15 שנתלבשה בפשט התורה של "בן חמש למקרא".
16 אח"כ, לפי סדר התורה, הוא מתקדם להבנה של "בן
17 עשר שנים למשנה"³⁴ ואח"כ "בן חמש עשרה לגמרא"
18 וכו' שבאמיתיות ובפנימיות הוא ית' מופשט לגמרי
19 מגשמיות, עד להבנה עפ"י סודות התורה.

20 עד"ז הוא הסדר הקיים אצל כל לומד תורה. תחילה
21 עליו ללמוד תורה כפי שורש נשמתו³⁵, בדומה ללימוד
22 התורה של האבות (בפרט זה), כלומר: לימוד תורה
23 במדרגת הבריאה, שאז הוא מגיע לשלימות של גילוי
24 ועליה בתורה אשר בבריאה. ואח"כ הוא מגיע לדרגה
25 הגבוהה מן הבריאה ומשורש נשמתו – התורה כפי
26 שניתנה במ"ת.

ח.

הצורך בהכנה של עבודת האבות לגילוי התורה

27 הצורך בהכנה של עבודת האבות, לגילוי התורה
28 כפי שהיא ניתנה במתן-תורה – תורה שלמעלה
29 מהבריאה, היא לא רק מצד התחתון – לומד התורה –
30 אלא גם מצד העליון – התורה עצמה:

הנמנעות*. ולהעיר מהאמונות והדעות לרס"ג מאמר ב' ספ"ט. ועוד.
וראה תו"ש סוף חלק ט"ז.
(34) אבות ספ"ה.
(35) ראה מ"ש אדה"ז להלכה הלכות ת"ת פ"א ס"ד.

31 האור שלמעלה מהבריאה, היורד מלמעלה ונתאחד
32 עם הבריאה, איננו יורד מיד בשלימותו, אלא בתחילה
33 יורדת רק "הארה" ממנו, אור מצומצם, המתלבש
34 בעניני הבריאה, ורק אח"כ מתגלה עצם האור³⁶.

35 וכן גם בתורה שלמעלה מהבריאה. לפני נתינת
36 תורתו של הקדוש-ברוך-הוא במתן-תורה, שהיא
37 גבוהה לאין-ערוך מדרגת הבריאה, ירדה תחילה הארה
38 מצומצמת שלה, על-ידי האבות: בחינת התורה שיש
39 לה קשר בבריאה.

40 כך גם לאחר מ"ת: לפני שמתגלית אצל יהודי
41 תורתו של הקדוש-ברוך-הוא שלמעלה מהבריאה,
42 צריכה תחילה להתגלות התורה שיש לה קשר לבריאה,
43 ורק אח"כ תורה שלמעלה מהבריאה.

44 וזהו סדר הלימוד של חלקי הפרד"ס שבתורה, כפי
45 שזה השתלשל מזה. פשט השתלשל מרמז, רמז מדרוש
46 ודרוש מסוד³⁷.

ט.

סדר בלימוד העבודה הנ"ל אינו מהווה, עדיין, הכנה מספקת

47 סדר הלימוד והעבודה הנ"ל, אינו מהווה, עדיין,
48 הכנה מספקת כדי לקבל תורתו של הקדוש-ברוך-הוא,
49 שלמעלה מהבריאה, ומוכרחים להגיע גם לעבודה של
50 גלות מצרים, כמו שהיה בפעם הראשונה, שאחרי
51 התורה והמצוות והעבודה של האבות עדיין היה צורך
52 בגלות מצרים כהכנה למ"ת.

53 והטעם בזה יש לומר: התורה שניתנה במ"ת היא
54 נעלית לאין-ערוך מן הבריאה, ולפיכך אין די בכך
55 שהנברא הגיע בעבודתו לשלימותו שלו ונתאחד עם
56 התורה בדרגת הבריאה, כי בכל זאת אין לנברא שום
57 ערך לגבי הבורא.

58 ולכן צריך להיערך שינוי בנברא – הקדמת הפעולה
59 של "גלות מצרים", שדוקא דרכה מתגלית תורתו של
60 הקדוש-ברוך-הוא.

(36) להעיר מד"ה לכה דודי תרפ"ט.
(37) לפי דעת הע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום
בהקדמת רחובות הנהר בסופה). ולדעת המ"ח (מס' חייב הנשמות פ"א
מ"ב) דדרוש ביצירה (ומשתלשל מ)רמז בבריאה.

(*) וע"ד הידיעות שהבינו ענין הצמצום כפשוטו (ראה שער היחוד והאמונה פ"ו (פ, סע"א ואילך)) שריו מקובלים אמתיים, שאדה"ז כותב רק "ששגו וטעו בעיונם
בכתבי הארז"ל" – כי תפסו כן מצד האמונה בהקב"ה שהוא כל יכול ונמנע הנמנעות (ראה בארוכה שיחת ש"פ עקב תשל"א. דברים (ושלאח"ז) תש"נ. חז"ש וש"פ
נשא תשמ"ג. ועוד). ואכ"מ.

יכולה היתה להיות לו יגיעה בתורה לענינים נעלים
יותר, והלא תורה היא ללא גבול וקץ.

לכאורה ניתן לשאול: מעיקרא מאי קסבר, ולבסוף
מאי קסבר? קשה לומר שבהיותו במצב שבו היה ראוי
לקבל מאת אדמו"ר הזקן תורה במתנה, בהיותו גדול
בתורה, לא עלתה בדעתו סברה פשוטה כזו.

ההסברה בזה: לא היתה זו חרטה על אי רצונו
הקודם לקבל במתנה ענינים של תורה, אלא שבשעה
שאדמו"ר הזקן רצה לתת לו תורה זו, הרגיש בעל
ה"צמח צדק" שעדיין חסרה לו ההכנה של עבודת
היגיעה בתורה, המתאימה לקבלת הצעה כזו, וחשב
שעדיין איננו כלי לתורה שרצה אדמו"ר הזקן לתת לו
במתנה.

מאוחר יותר, כשהיתה אצלו גם יגיעה זו בתורה,
הרגיש שהוא "כלי" ראוי למתנה זו בתורה, שתתגלה
לו תורה שלמעלה מיגיעתו.

ויתכן שההכנה האמורה של עבודה ויגיעה בתורה,
היא בדומה לכך שגלות מצרים היתה הכנה למתן
תורה.

(משיחות יום ב' דחג השבועות תשל"ה,
פורים תשכ"ט)

גלות מצרים היתה, כנאמר בפסוק³⁸: "בחומר
ובלבנים ובכל עבודה בשדה גו' אשר עבדו בהם
בפרך". ענין זה בלימוד התורה מבואר בזהר³⁹ "בחומר
דא קל-וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכה". עבודת פרך
באופן כללי היא – עבודת נשים לאנשים⁴⁰, עבודה
ההפוכה מטבעו והרגלו של האדם. דווקא על-ידי
עבודה ויגיעה ההפוכה מטבעו מתהווה הביטול
וההזדככות של הנברא, שתורתו של הקדוש-ברוך-הוא,
שלמעלה מן העולם, תוכל להתגלות אצלו⁴¹.

י.

סיפור תמוה, לכאורה, על אדמו"ר בעל
ה"צמח-צדק"

לפי זה ניתן להסביר סיפור תמוה לכאורה אודות
אדמו"ר ה"צמח צדק": כשהיה בעל ה"צמח-צדק"
עדיין צעיר, קרא לו פעם אדמו"ר הזקן, ואמר לו,
שברצונו לתת לו במתנה (עניני) תורה. ה"צמח צדק"
לא הסכים להצעה, באמרו כי את התורה הוא רוצה
לרכוש ביגיעה עצמית. כעבור שנים, כאשר הוסיף
חכמה על חכמתו⁴², אמר ה"צמח-צדק" שמצטער
מדוע לא הסכים להצעתו של אדמו"ר הזקן, שהרי ככל
שאדמו"ר הזקן היה נותן לו עניני תורה נעלים, עדיין

(38) שמות א, יד.

(39) זח"ג קנב, סע"א.

(40) סוטה יא, ריש ע"ב.

(41) ראה גם לקמן ע' 354 ואילך.

(42) ע"ד לשון הקדמת בני המחבר לשו"ע אדה"ז בנוגע לאדה"ז.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

לישראל 'דוד' אחר – מלך אחר ששמו דוד, שְׁנָאֹמֶר (ירמיה ל ט)
'עֲבָדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מֶלֶכָם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם, וְיֵשׁ לְדִרְשׁוֹ,
שִׁלְשׁוֹן אֲשֶׁר הָקִים, כְּלוּמֵר שֶׁהָקִים בְּעֵבֶר, לֹא נֶאֱמַר בַּפְּסוּק, אֶלָּא
'אֲשֶׁר אָקִים', שֶׁאֵקִים לָהֶם בְּעֵתִיד, וְאֵין זֶה דוּד הַמֶּלֶךְ שֶׁכֵּבֶר הָיָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אָמַר לִיה רַב פֶּסָא לֵאמֹר, כִּי־צַד נִיתֵן לֹמֵר כִּךְ,
וְהִתְכַּיִּב (יחזקאל לו ב) 'וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעֲבָדֵי לִיעֲקֹב
אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד
עוֹלָם וְדוֹד עֲבָדֵי נְשִׂאֵי לָהֶם לְעוֹלָם, וּמִשְׁמַע שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ, שֶׁכֵּבֶר
הָיָה 'עֲבָדֵי' הוּא יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: דוּד בִּן יֵשׁ וְדוּד
הַחֹדֶשׁ יִהְיֶה כְּגֹן 'קִיסָר' וּפְלָגֵי 'קִיסָר' – מֶלֶךְ, וּמִשְׁנָה לְמֶלֶךְ, שְׁדוּד
הַחֹדֶשׁ יִהְיֶה הַמֶּלֶךְ, וְדוּד בִּן יֵשׁ יִהְיֶה שֵׁנִי לוֹ, כֹּאמֹר בַּפְּסוּק שִׁיְהִיָּה
'נְשִׂאֵי', שְׁהוּא פְחוּת מִמֶּלֶךְ.
אֲגַב הַפְּסוּק שְׁהוּבָא לְעִיל בַּעֲנִין אוֹתָם הַמְּצִפִּים לְגִאּוּלָּה וְאִינֵם
יִדְעִים שֶׁאֵין זֶה טוֹבָה עֲבוּרָם, מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא אֵת הַפְּסוּקִים הַלֵּל:
דְּרֵשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא, מֵאֵי דְּכִתְיִב (עֲמוּס ה יח) 'הוּא הִתְרַנְּנֹל אֶת יוֹם ה'
לְמָה זֶה לָכֶם יוֹם ה' הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר, מִשָּׁל לְתִרְנַנְגוֹל וְעֲטִלָּה וְיָמִין
עוֹף שֶׁאֵין לוֹ עֵינָיִם שֶׁהֵיוּ מְצִפִּין לָאוֹר, אָמַר לִיה תִּרְנַנְגוֹל לְעֲטִלָּה,
מִבֶּן הַדְּבַר שֶׁאֵין מְצִפָּה לָאוֹרָה, שְׁאוֹרָה שְׁלֵי הוּא, שְׁהָרִי יֵשׁ לִי
עֵינָיִם לְרִאוּת וְאֵין נֶצֶר לָאוֹר, וְאִילוּ אֲתָה, לְמָה לָךְ אוֹרָה, וְהָרִי
אֵין לָךְ עֵינָיִם כָּלָל.

מִנְחָם מְשִׁיב נֶפֶשׁ, כְּלוּמֵר הִתְרַחַק מִמֶּנִּי הַמְּשִׁיחַ שְׁשֵׁמו 'מִנְחָם'
שְׁנוֹלֵד בְּשַׁעַת הַחוּרְבָן, וְהָלַךְ לְגַן עֵדֶן, וְקִבְּלָהּ הִיתָה בִּידֵם שִׁהִי בֶן
חֻזְקִיהָ. וְרַבֵּן אֲמַרִי – וְחֻכְמִים
אוֹמְרִים, חִיּוּרָא דְּבִי רַבִּי שְׁמו – מִצּוּרַע שֶׁל בֵּית רַבִּי הוּא שְׁמו שֶׁל
הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאֹמֶר עַל הַמְּשִׁיחַ (יִשְׁעִיה נג ד) 'אֶכֶן חֲלִינִי הוּא נְשָׂא
וּמְכַאֲבִינוּ סָבִלָם וְאֶנְחֵנוּ חֲשָׁבְנוּהוּ נִגּוּעַ מוֹבָה אֱלֹהִים וּמַעֲוֹנָה,
כְּלוּמֵר, שֶׁהַמְּשִׁיחַ סוֹבֵל אֶת הַמַּחְלוֹת וְהַמְּכַאּוּבִים שֶׁרְאוּיִם לְבוֹא
עֲלֵינוּ מִחֲמַת עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְאֶנְחֵנוּ חֲשַׁבְנוּ שְׁהוּא שְׁנֹאוֹי לִפְנֵי ה' וְלִבֶּן
הוּא סוֹבֵל.
אָמַר רַב נַחֲמָן, אֵי מִן חֵיָּא הוּא – אִם הַמְּשִׁיחַ הוּא מֵאוֹתָם בְּנֵי אָדָם
הַחַיִּים עֲתָה, הָרִי הוּא כְּגֹן אֲנָא – כְּדוּגְמַתִּי, שְׁנָאֹמֶר (ירמיה ל כא) 'וְהָיָה
אִירִיו מִמֶּנִּי וּמוֹשְׁלוֹ מִקִּרְבִּי יֵצֵא, כְּלוּמֵר, 'אִדִּירו', שְׁהוּא כִּינּוֹ
לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, יִהְיֶה 'מִמֶּנִּי' וּמִקִּרְבִּי, מִתּוֹךְ הַבָּאִים מִבֵּית דוּד וְיֵשׁ
לָהֶם מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְרַב נַחֲמָן הָיָה חֲתָנוּ שֶׁל רִישׁ
גְּלוּתָא, וְהָיָה לוֹ שְׁלֹטוֹן עַל יִשְׂרָאֵל.
אָמַר רַב, אֵי מִן חֵיָּא הוּא – אִם הַמְּשִׁיחַ הוּא מֵאוֹתָם בְּנֵי אָדָם הַחַיִּים
עֲתָה, כְּגֹן רַבֵּינוּ תְּקַדֵּשׁ – וְדָאִי זֶהוּ רַבִּי יִהוּדָה הַנְּשִׂאֵי, שְׁהוּא חֲסִיד
גְּמֹר וְסוֹבֵל יִסּוּרִים, וְאֵי מִן מִתְּנָא הוּא – אִם הוּא מֵאוֹתָם שֶׁכֵּבֶר
מִתּוֹ, כְּגֹן – וְדָאִי זֶהוּ דְּנִיָּאל אִישׁ חֲמוּדוּת, שְׁהִיָּה חֲסִיד גְּמֹר וְסוֹבֵל
יִסּוּרִים, שְׁהוּשֵׁלַךְ לְגוּב הָאֵרִיוֹת.
אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, עֲתִיד תְּקַדֵּשׁ בְּרִיךְ הוּא לְהַעֲמִיר לָהֶם

— נצח הוד יסוד, ובשרשם הם מהמלך בלע, דעת⁶ דתוהו.

והוא מה שתיבות המ"ן אג"ג⁷ גימטריא בל"ע במכוון. צוא"ה הוא הפסולת⁸ דהמלך בלע, שלכן מספרה הוא כמו בלע.

ומקום הצואה הוא ב"בית הכסא", שהוא המספר⁹ "בלע בן בעור דנהבה".

ולכן בתו דהמן שקלה עציצא דבית הכסא ושדי¹⁰ ארישא דאבוה, שכן הי' צריך להיות להמן, ששרשו משם, וזהו חלקו וגורלו העציצא דבית הכסא.

ודוק בלישנא עציצא דוקא, שעציץ בגי"ו¹⁰ ס"ר והוא מבחי' דעת, והוא כמו¹¹ ס"ר מר המוות שאמר אג"ג.

(6) ראה תורת חיים פרשת יתרו עמוד ריד וז"ל: יש ג' מוחין בגלגלתא הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה עומדים בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם ונגדם לצד העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף הוא המכסה למוח הדעת ומלבישו ומעליו נמצא מוח הדעת הוא עומד בין ב' מוחין חו"ב ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא אחוריים כי הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מז' מלכין קדמאין דתהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבנ"ו כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את הקודש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת כבלע את הקודש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש המדות הרעות דקליפה למטה כו'.

כי הנה השכחה הוא היחס הדעת ובהיסח הדעת מן המדות ממילא אין למדות חיות ואור מן השכל ונופלים בגסות והגשמה. וזהו השמר לך פן תשכח את ה' כו' מפני שהשכחה שרש לכל הרע שבו מדות לפי שהדעת הוא המתפשט במדות להחיותם כידוע ובהיסח הדעת מהם ממילא יפול הנופל כו', וזהו ישראל לא יד"ע כו' הוי גוי חוטא כו' וכמ"ש במ"א.

(7) המ"ן (בגי"ו 95), + אג"ג (7) = 102, כמספר "בלע" 102, וכן "צואה בגי"ו 102.

(8) הפסולת: ראה לקמן סימן קג, ד"בלע" בגי"ו ק"ב ניצוצין — האותיות ד"אחוריים" (ע"ד פסולת) דבחי' תהו.

(9) בל"ע (102), + ב"ן (52), + בעו"ר (278), + דנהב"ה (66) = 498, וכן ב"ת (412), + הכס"א (86) = 498.

(10) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פרשת שמות (ג, ד) בפסוק כי סר לראות ע"ש. ס"ר הוא מספר עשר פעמים שם הוי'. ה' פעמים חסד, וה' פעמים גבורה. עיין עוד עץ חיים שער כו (שער הצלם) פרק ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר חלק ד' א'שצח ובהנסמן שם. שם חלק ג' עמוד א'רסח. פרשת דברים חלק א' עמוד רלו. נביאים וכתובים עמוד צט. תרס"ו עמוד שכד. (ספר המאמרים ה'תשל"ב עמוד 55).

(11) שמואל-א טו, לב.

בראשית לו, לאילב: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל: ומלך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה:

קב

רמזים במארוז"ל (מגילה זו). דבתו של המן "שקלא

עציצא דבית הכסא ושדית' ארישא" ושרשם "מבלע בן בעור דנהבה" בגי' "בית הכסא" "בלע" בגי' "צואה", וכן "המן-אגג"

ויקרא¹ לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו (אסתר ו, ט), כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן, חזית' ברת' דקיימא אאגרא, סברה האי דרכיב אבוה, והאי דמסגי קמיה מרדכי, שקלא עציצא דבית הכסא ושדית' ארישא דאבוה, דלי עיניה וחזת דאבוה הוא, נפלה מאיגרא לארעא ומתה.

מגילה טז, א

המן בן המדתא האגגי הוא הלעזמת² דדעת דקדושה, שזהו שהי' בגאווה וגסות ביותר ואמר³ למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני.

שע"ז רומז אגג⁴ שהוא לשון גג שהוא בגובה, ואג"ג רומז על דעת שהוא האות א — דעת, שהוא⁵ החיות לה' מדות, הנחלקים לג' — חסד גבורה תפארת, וג'

(1) [תרגום ללה"ק] כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן (כאשר הולך המן את מרדכי על גבי הסוס ברחוב שבו הי' ביתו של המן), חזית' ברת' דקיימא אאגרא (ראתה אותו בתו של המן שעמדה על הגג), סברה, הא דרכיב אבוה, והאי דמסגי קמי' מרדכי (וחשבה, שזה שרוכב על הסוס הוא אבי' [המן], ואילו זה שהולך לפניו הוא מרדכי, ולכן) שקלה עציצא דבית הכסא (נטלה כלי חרס מלא שמשמש ב' בבית הכסא) ושדית' ארישא דאבוה (ושפכה מה שבתוכו על ראשו של אבי' שסברה שהוא מרדכי), דלי עני' (הגבי' המן את עיניו לראות מי שפך עליו), וחזת דאבוה הוא (וראתה בתו שאבי' הוא), נפלה מאיגרא לארעא ומתה (ונפלה מהגג לארץ ומתה). (מגילה טז).
(2) ראה גם לעיל סימן צב. קא.
(3) אסתר ו, 1.

(4) פירוש: מבאר ד"אגג" מרמז לבחי' "דעת", הן מצד ה"פירוש" של התיבה, (מלשון גג כנ"ל), והן מצד ה"גימטריא", ו"צירוף" האותיות "אלף גימל גימל" — דאות "א" האות הראשון בחי' דעת, והוא נותן חיות לשאר (האותיות) המדות, שהן "ג" — חסד, גבורה, תפארת. ועוד "ג" — נצח, הוד, יסוד.

(5) ראה תניא סוף פרק ג. וז"ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונכון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פ"י אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

ונפלה מאיגרא לארעא ומתה, מאיגרא דוקא, מן הג"ג דבחי' אנג, ונפלה לארעא ומתה, ע"ד כמו מיתת

המלך בלע, שירידתו היתה גדולה מאוד וכו'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצו

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

והגמרא מבארת מהו גדרה רב ורבי חנינא אמרי תרנייהו – אמרו שניהם, אפיקורוס, זה המבנה תלמיד חכם, והוא מכונה אפיקורוס כיון שעושה את כבוד החכם כהפקר. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה אפילו המבנה חבירו בפני תלמיד חכם, שמראה שאינו חושש לכבוד התורה של אותו תלמיד חכם. ואפיקורוס פחות חמור ממגלה פנים בתורה, שמעין פניו בתורה עצמה. מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר – מובן הדבר לרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי הסוברים שהמבנה חבירו בפני תלמיד חכם אפיקורוס הו, ויש לבאר שהם יסברו שהמבנה תלמיד חכם עצמו דינו חמור יותר, ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה הו, והיינו שמעין פניו בתורה עצמה, שאם לא כן לא היה מבזה את החכמים, אלא למאן דאמר – לרב ורבי חנינא שמבנה תלמיד חכם עצמו רק אפיקורוס הו, ואינו נחשב 'מגלה פנים בתורה', אם כן כל שכן שהמבנה חבירו בפני תלמיד חכם אינו 'מגלה פנים בתורה', ואם כן קשה, מגלה פנים בתורה, שהוא חמור מאפיקורוס, כגון מאי – מה גדרו. מתרצת הגמרא: 'מגלה פנים בתורה' היינו שמעין פניו בתורה עצמה, וכגון מנשה בן חזקיה, שהיה דורש ומלגלג על פסוקי התורה, וכמו שהתבאר לעיל. מביאה הגמרא לשון אחרת במחלוקת זו: ואיכא דמתני לה אסיפא – ויש ששונים מחלוקת זו לגבי הסיפא של הברייתא שהובאה לעיל (ע"א), שם דרש רבי אלעזר המודעי את הפסוק 'כי דבר ה' בזה' על המגלה פנים בתורה, ובוזה נחלקו רב ורבי חנינא אמרי, זה המבנה תלמיד חכם. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבנה את חבירו בפני תלמיד חכם. מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר המבנה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה הו, אם כן מבנה חבירו בפני תלמיד חכם

1 והגמרא מבארת מהו גדרה רב ורבי חנינא אמרי תרנייהו – אמרו
2 שניהם, אפיקורוס, זה המבנה תלמיד חכם, והוא מכונה אפיקורוס
3 כיון שעושה את כבוד החכם כהפקר. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי
4 אמרי, זה אפילו המבנה חבירו בפני תלמיד חכם, שמראה שאינו
5 חושש לכבוד התורה של אותו תלמיד חכם. ואפיקורוס פחות
6 חמור ממגלה פנים בתורה, שמעין פניו בתורה עצמה.
7 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר – מובן הדבר לרבי יוחנן ורבי
8 יהושע בן לוי הסוברים שהמבנה חבירו בפני תלמיד חכם
9 אפיקורוס הו, ויש לבאר שהם יסברו שהמבנה תלמיד חכם עצמו
10 דינו חמור יותר, ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה הו, והיינו
11 שמעין פניו בתורה עצמה, שאם לא כן לא היה מבזה את החכמים,
12 אלא למאן דאמר – לרב ורבי חנינא שמבנה תלמיד חכם עצמו רק
13 אפיקורוס הו, ואינו נחשב 'מגלה פנים בתורה', אם כן כל שכן
14 שהמבנה חבירו בפני תלמיד חכם אינו 'מגלה פנים בתורה', ואם
15 כן קשה, מגלה פנים בתורה, שהוא חמור מאפיקורוס, כגון מאי –
16 מה גדרו.
17 מתרצת הגמרא: 'מגלה פנים בתורה' היינו שמעין פניו בתורה
18 עצמה, וכגון מנשה בן חזקיה, שהיה דורש ומלגלג על פסוקי
19 התורה, וכמו שהתבאר לעיל.
20 מביאה הגמרא לשון אחרת במחלוקת זו: ואיכא דמתני לה אסיפא
21 – ויש ששונים מחלוקת זו לגבי הסיפא של הברייתא שהובאה
22 לעיל (ע"א), שם דרש רבי אלעזר המודעי את הפסוק 'כי דבר ה'
23 בזה' על המגלה פנים בתורה, ובוזה נחלקו רב ורבי חנינא אמרי, זה
24 המבנה תלמיד חכם. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבנה
25 את חבירו בפני תלמיד חכם.
26 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר המבנה תלמיד חכם עצמו
27 מגלה פנים בתורה הו, אם כן מבנה חבירו בפני תלמיד חכם

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

אל ארין דגן ותריוש אף שמי ויערפו טל, ו'בטח בד' היינו שאף שיחיו לבדם יהיו בטוחים ולא יפחדו מאומות העולם או מחיות רעות. עכשיו שחטאו, יהיה בך מושבם שיהיו מרוחקים מכל העולם כמצורעים. 'העיר רבתי עם' (איכה א א), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, פסוק זה מלמד שהיו ישראל מתרבים יותר מכל עם, וכיצד עשו כן, שהיו משיאין קמנה לגדול, וגדולה לקמן – צעירה למבוגר, ומבוגרת לצעיר, כיון שהקטן אינו ממחר להוליד, וכן קטנה אינה ממחרת להתעבר, ואם היו משיאים קטן לקטנה היו צריכים שניהם להמתין שיגדלו כדי שיוכלו ללדת, אך כשאחד מהם מבוגר, הרי הם מולידים מיד, אף שהשני עדיין צעיר, ועשו כן כדי שיהיו להם בנים הרבה. 'היתה באלמנה' אמר רב יהודה, אמר רב, לשון הפסוק הוא שירושלים היתה 'באלמנה', ולא אלמנה ממש, שבעלה מת, אלא באשה שהלך בעלה למדינת הנם, ודעתו לחזור אליה, כך עתיד הקדוש ברוך הוא לחזור לירושלים. 'רבתי בגוים שרתי במדינות' אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כוונת הפסוק היא שכל מקום שהיו ישראל הולכים, ואפילו כשהולכים בשביה, נעשין שרים לארצותיהן. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנו רבנן, מעשה בשני בני אדם מישראל שנשבעו בהר הכרמל, והיה השבאי מולך אתהם,

1 אשר נמצא באצרותיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו
2 ובכל ממשלתו, אמר רב, מאי 'בית נכתה', כוונת הפסוק שאשתו
3 של חזקיהו השקתה עליהם – מזוג להם את הכוס, ואשה מכונה כן
4 מלשון ניכיו וחסרון, שהיא נבראה על ידי הצלע שנלקחה ונחסרה
5 מאדם הראשון. ושמאל אמר, 'בית נכתה' הוא בית נגזיו – מקום
6 שמונחים אצרותיו, ואותו הראה להם. ורבי יוחנן אמר, זון אוכל
7 זון הראה להם – הראה להם כלי נשק העשויים מברזל שהיה לו
8 שבכוחם לקצוץ ולשבור ברזלים אחרים, ו'בית נכתה' הוא מלשון
9 הכאה, שהוא ברזל המכה את הברזלים האחרים.
10 הגמרא דורשת את הפסוקים במגילת איכה. נאמר במגילת איכה
11 (א א): 'איכה ישבה בדר', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו
12 ישראל בתיבת 'איכה', שבה נפתחה המגילה, מפני שעברו על
13 שלשים ונש אסורי ברייתות שבתורה, ואיכה היא בגימטריא
14 שלשים ושש.
15 אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו ישראל באל"ף ב"ת – שכל פסוקי
16 מגילת איכה נאמרו לפי סדר אותיות האל"ף ב"ת. מפני שעברו על
17 התורה שניתנה באל"ף ב"ת שנכתבה בעשרים ושתיים האותיות.
18 הגמרא ממשיכה לדורש את פסוקי איכה: 'איכה ישבה בדר',
19 אמר רבא, אמר רבי יוחנן בביאור הפסוק, אמר הקדוש ברוך
20 הוא, אני אמרתי (דברים לג כח) 'וישכן ישראל במח בדר עין יעקב

ובפסוק ויהי בימי אמרפל מלך שנער כתב וז"ל המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי ד' המלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כולם בידם וישיבו כל שבותם ורכושם וכו'.

וכך אמרו בב"ר א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' וכו', ושם עוד ויהי בימי אמרפל מלך שנער זו בבל אריון מלך אלסר זו מדי כדרלעומר מלך עילם זו יון ותדעל מלך גוים זו מלכות הזו שהי' מכתבת טירוני' מכל אומות העולם וטעם ומלך בלע מפני שמלך על עיר קטנה ואנשים בה מעט ולא שם לו על פני חוץ עכ"ל. ודברי פי חכם חן.

הרי ענייני אברהם הוראה על ענין שעבוד מצרים וגאולה ואח"כ על שעבוד מלכיות וגאולה שתהי' על ידי משיח בן דוד הבא מלוט, ובב"ר הי' צאן ובקר ואהלים ר' טובי' בר יצחק אמר שני אהלים רות המואבי' ונעמה העמונית, דכוותי' קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו' רב טובי' בר יצחק אמר שתי אהלים רבי יוסי בר יצחק אמר מציאות רות המואבי' ונעמה העמונית אמר רבי יצחק מציאתי דוד עבדי היכן מציאתיו בסדום ע"כ, הנה ר' טובי' פירש אהלים על נשים שנקראו אהל כמ"ש וידעת כי שלום אהליך והם רות ונעמה העמונית, וכמו שפירש רב טובי' אהלים על ב' נשים אלו כן פירש רבי יוסי הנמצאות על ב' נשים אלו.

ואפשר דזהו הענין ד' מלכים מיד ששלטו בלוט הלכו כמ"ש ויקחו את לוט וגו' וילכו, דאף על גב דאינהו לא חזו מזליהו חזו כי רצון ד' מלכיות הוא לבטל ישראל ולבטל משיחם ח"ו, ועל זה רדף אברהם אבינו מהר להצילו והציל גם את סדום, כי בבוא מלכות משיח אזי ערי סדום ועמורה תשובנה כדכתיב ביחזקאל, וזהו סוד קלסתר פני לוט כפני אברהם וכמו שאברהם שהוא אדם גדול בענקים כן לוט בגי' אדם בסוד אד"ם דו"ד משיח.

ולוט רצה להקדים בירושת הארץ כי חשב שהוא יורש את אברהם כמו שפירש רש"י ויהי ריב בין רועי כו' והכנעני אז בארץ הסוד ארור כנען ואין לו חלק בארץ, כך לוט בעת ההיא מקולל כי לוט לשון לטותא, ואע"פ שקלסתר פניו דומה לאברהם הוא כקוף בפני אדם ולא אדם כמש"כ וזה יהי' עד ביאת דוד ומשיח ואז מאיר הקלסתר ולוט בגימטריא אדם בסוד אד"ם דו"ד משיח.

של"ה

יב, ה – ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען

א. ויקח אברהם . . ואת לוט בן אחיו. יקשה מאוד איך התחבר לרשע ולקח את לוט עמו, דבר זה תירץ בזהר וז"ל מאי חמא אברהם שדבק עמי' לוט, אלא בגין דצפה ברוח הקודש דזמין למיפק מיני' דוד עכ"ל, וענין זה צריך ביאור מאי בעי הכא.

מתחילה אקדים לך מ"ש הרמב"ן בפרשה זו בענין סיפורי מעשה אבות בפסוק ויעבור אברהם בארץ, כתב וז"ל אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רז"ל בדרך קצרה ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו בכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב החושב בהם כאילו הם דברים מותרים אין בהם תועלת.

וכולם באים ללמד על העתיד כאשר יבא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו, ודע כי כל גזירות עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון תהי' הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה הנבואה, כמאמר ירמי' שצוה לברוך והי' ככלותך את דברי הס' זה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'.

ובפסוק ויהי רעב בארץ כתב וז"ל אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הצרות והבצורת והמצרים עשו אותו חנם לקחת את אשתו והקב"ה נקם נקמתו בנגעים גדולים והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם, ורמזו עליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקם נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד והחזיק בהם לשלחם מן הארץ, לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא הי' בבנים. והענין הזה פירשוהו בב"ר רבי פנחס בשם רבי אושעיא אמר הקב"ה לאברהם צא וכבוש את הדרך ואתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו, באברהם כתיב ויהי רעב בארץ ובישראל כתיב כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ עכ"ל.

העבודה ד'דעת עליון' שלמעלה יש ולמטה אין, שכל העניינים שלמטה הם אין ואפס.

♦ יום ראשון ב' מרחשון ♦

א ואמר יי לאברהם איזל לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

יב (א) ויאמר יהוה אל-אברהם לך-לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

כ"ט לך-לך • להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לפנים. ועוד, שאודיע טבעך
בעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך לך ה'תשמ"ב)

וכמבואר בתנ"א "מה שכתוב בגמרא דעובד אלוקים היינו
מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי
ששונה פרקו מאה פעמים לבד" - שזהו "משום
שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים...
ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות שהורגל
מנעוריו, שקולה כנגד כולן... להיות נקרא עובד אלוקים".
והנה, "**בימיהם**" היה הרגילות לשנות כל פרק מאה
פעמים, ולכן כאשר לומד מאה פעמים ואחד, נקרא
"עובד אלוקים"; אבל כאשר מתרגל ללמוד מאה פעמים
ואחד - הרי גם כאשר לומד מאה פעמים ואחד, שוב אינו
נקרא "עובד אלוקים", ולא זו בלבד שאינו נקרא "עובד
אלוקים", אלא יתירה מזו: "אשר לא עבדו!"

וכפי שידע איניש בנפשיה, שכאשר עושה דבר מסוים
מצד הרגילות שלו - אינו זקוק ליגיעה ולהשתדלות בענין
זה, ולכן אינו נקרא "עובד אלוקים" מצד עבודה זו.

כאשר מעבירים את הסדרה, ונזכרים ששם הסדרה הוא
"לך-לך" [היינו, אף-על-פי שבסדרה זו ישנם ריבוי ענינים,
ואילו ציווי הקדוש-ברוך-הוא לאברהם "לך-לך מארצך
וממולדתך גו'" מסופר רק בפסוקים הראשונים שבסדרה,
אף-על-פי-כן, נקראת כל הפרשה כולה בשם "לך-לך" -
הרי זה מזכיר ומעורר שהעבודה צריכה להיות באופן
ד"ל-לך", הליכה אמיתית, למעלה ממדידה והגבלה, באין
ערוך לגבי דרגתו הקודמת.

ולא רק כאשר מדובר אודות עניני הרשות - דמאי
קא-משמע-לו, אלא גם כאשר מדובר אודות עניני קדושה,
נדרשת העבודה של "לך-לך", עליה והילוף שבאין-ערוך.
זאת אומרת: גם כאשר עבודתו היא באופן של "בכל
מאודך", הנה כאשר מתרגל בעבודה זו, הרי ההרגל נעשה
טבע שני, או (פלשון המובא במקום אחר) טבע סתם,
ומאחר שזה נעשה טבעו ורגילותו, שוב אינו נקרא "עובד
אלקים" על-ידי עבודה זו, אלא "אשר לא עבדו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך-לך, ח' מרחשון ה'תשמ"מ)

זה נאמר "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", היינו,
שאין לו להתחשב ברצונו ורגילותו וטבע מדותיו כו', אלא
עליו לעזוב כל ענינים אלו, כדי לקיים את רצונו של
הקב"ה.

וכאמור - ענין זה מובן בפשטות גם ליהודי פשוט
שבפשוטים, ואדרבה: הלא היו מצליחים לפעול שענין זה
יתקבל אצל "ראשיכם שבטיכם" [שאצלם מדובר אודות
רצון ומדות דקדושה כו'] באותה פשיטות כפי שהדבר
מתקבל אצל "חוטב עץ ושואב מימיו"....!

דוגמא לדבר:

כאשר מדבר אודות יהודי שבחנינת "ראשיכם שבטיכם",
שהטילו עליו תפקיד מסוים ומגדר שעליו לעסוק בו,
השלמת באורים בעניני חסידות, וכיוצא בזה [השלמה כזו

כאשר מסבירים ליהודי פשוט שבשבת זו ישנו צורף
הענינים ד' ונעקב הלך לדרכו" (להיותו השבת שלאחרי
שבועה בחשון) ו"לך-לך" (פרשת השבוע), ומסיפים
ואומרים לו שמדובר אודות עניני התורה, שהיא "מורשה
קהלת יעקב", ירושה השייכת אליו, כולל ענין ההוראה
שבתורה (תורה מלשון הוראה), היינו, שזוהי הוראה עבורו
- הרי הוא מבין בפשטות שההוראה בזה היא, שפללות
העבודה ד' ונעקב הלך לדרכו" צריכה להיות באופן ד"לך-
לך".

וממשיכים להסביר לו המבואר בדרושי חסידות בפירוש
הענין ד"לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" - דקאי על
הרצון, המדות והמוחין, "ארצך" הוא ענין הרצון, "מולדתך"
הם המדות הטבעיות, ו"בית אביך" הוא ענין המוחין, ועל

ספרנו

אל אברהם, ויאמר לזרעך נתתי את
הארץ הזאת" (להלן פסוקים ו.ו). תורה ב

ולא נטע אהלו עד המקום שנגרעה
אליו שם האל יתברך, כאמרו ויעבר
אברהם בארץ עד מקום שכם.. ויבא ה'

יב (א) אל הארץ אשר אראך. אל
המקום מהארץ אשר אראך אותה
במראות אלהים, לפיכך עבר בארץ

מאדם הראשון:

אדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה. ויצירתו היתה "כבן עשרים שנה", שמה מובן שאצלו באו היצור טוב והיצור הרע ביחד - ולא כפי שזה אצל כל בני ישראל, שלכל-לראש באה הנפש הבהמית, "אקדמי טעניתא", ורק אחר-כך באה הנפש האלקית. ואף-על-פי-כן, כאשר נצטוו שלא לאכל מעץ הדעת, הנה למרות שהאסור היה על ג' שעות בלבד [ויבדאי ידע אדם הראשון שאם ימתין ג' שעות, אזי יקדש על הין דעץ הדעת - במכל-שכן וקל-וחמור מזה שאנו יודעים זאת], מפל-מקום, לא עמד בנסיון!...

וטעם הדבר: מכיון שענין זה היה נוגע ביותר לכללות מציאותו של אדם הראשון, שהרי זו היתה המצוה היחידה שהיתה לו [פלשון הזהר (חלק ב רסב, ב): "קודש-א-ברך" הוא פקיד לך פקודא חדא] - לכן השקיע היצור הרע כחות ומאמצים מרובים ביותר כדי להכשילו.

מובן וגם פשוט שאין לזלזל חס-ושלום בכבודו של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה - חלילה וחס, ובפרט שאנו צאצאיו של אדם הראשון, הן כל בני נח, והן בני ישראל! - והמזכר לעיל, הרי זה ענין המבאר בתורה, ומה גם שמזכירים זאת כדי לפעל הוספה בענין של יראת שמים כו' - שפאשר יהודי רואה שה"יצר" מתנגד ביותר לענין מסים, עליו לדעת שענין זה הוא ענין עקרי ביותר בעבודתו, ולכן כל כבד משקלו של היצור קטל על ענין זה דוקא.

שעל-ידה נפעל שלימות גם בענינים שכבר נעשו לפני זה] - יכל לבוא ה"יצר" ולבלבלו שלא לעסוק בענין זה בדבעי, ולא מפני שהוא עסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה, וכיוצא בזה, אלא מפני שממציא לו שאר עניני קדשה, ענינים טובים ונעלים, ומסביר לו בכל מיני תרופים ואמתלאות שונות, שעכשו מכרחים לעסוק בענינים אלו דוקא, ואלו ענין זה אפשר לדחות למשך זמן, וכיוצא בזה. היצור הרע אינו יכל לפתותו עם דברים של מה בכך, תענוגי עולם הזה כו' - בדברים כגון דא אי אפשר לקנות אותו, מכיון שהוא למעלה מזה. ולכן, הדרך היחידה היא - על-ידי-זה שמעסיק אותו בשאר עניני קדשה, תורה ומצוותיה, מעשים טובים, ענינים טובים ומועילים וכו', העקר שלא יעסוק בענין פרטי הנ"ל המיוחד לו.

ועד כדי כך - שלמרות שמעוררים ומזכירים לו אודות ענין זה מזמן לזמן, ורובי פעמים, והוא יודע שזהו תפקידו המיוחד לו [על-דרך ובדגמות העדיפות דענין שהזמן גרמא לגבי ענין שאין הזמן גרמא], אף-על-פי-כן, לא פגע ולא נגע, והוא עצמו אינו יודע מדוע כך הם פני הדברים.

וכך הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, למעלה משני חזקה! וזאת - למרות שמדבר אודות ענין שאם היו מתעסקים בו באפן המתאים, היו יכולים לסימו במשך כמה שעות, כמה ימים או כמה שבועות, ואף-על-פי-כן הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, מבלי לסיים את הדבר, ובקצב כזה - מי יודע מתי וכיצד יסתים הדבר. כיצד יתכן אמנם מצב שכזה - הנה על זה ישנו למוד זכות

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 42)

אף של מקום, ומקום של עבודה-זרה. **טובה לאחר זמן** - כל הברכות שקבל כתוצאה מיציאה זו והליכתו לארץ כנען.

להנאתו ולטובתו (רש"י יב, א) יש לפרש: **הנאה** - תוצאה חיובית הבאה מיד. **טובה** - כוללת תוצאות חיוביות הבאות לאחר זמן. ורש"י מפרש שזוהי הכוונה ב"לך" מפני שכן ארע בפעל: **הנאה מדידת** - היציאה מתוך, מקום של חרון

(ב) **ואעשך לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה:** ב ואעבדנך לעם סגי ואברכנך וארבי שמך ויהא מברך:

ברש"י יצו. **ואברכה • במקומו** (בראשית רבה). **והיה ברכה •** הברכות נתונות בדרך. עד עכשו היו בנדי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשו אתה תברך את אשר תחפץ (בראשית רבה). דבר אחר: **ואעשך לגוי גדול**, זהו שאומרים: **אלהי אברהם. ואברכה**, זהו שאומרים: **אלהי יצחק. ואגדלה שמך**, זהו שאומרים: **אלהי**

כש"כ ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעט פריה ורביה, וממעט את המזון וממעט את השם, לכן הזקק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים, ועל המזון ועל השם. (ספרים אחרים: וזהו: "ואגדלה שמך": מריני מוסיף את על שמך שער עכשו שמך אברהם, מקאן ואילו, אברהם. ואברהם עולה רמ"ח, כנגד אבריו של אדם.

ספרנו

(ב) **והיה ברכה.** ברכת ה' היא שישמח ה' במעשיו, כמו שאמר רבותינו וזכרונם לברכה: 'ישמעאל בני ברכני. אמרתי לו: יהי רצון מלפניך.. ויגלו רחמיה על מדותיך' (ברכות ז, א). אמר אם כן היה לי ברכה במה

שתתבונן ותקנה שלמות, ותלמוד דעת את העם. תורה ג

שָׁכַר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר. פִּיּוּצָא בּוֹ: (בראשית כב) "אֵת בְּנֶךְ, אֵת יְחִידְךָ, אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק". פִּיּוּצָא בּוֹ (שם): "עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים". פִּיּוּצָא בּוֹ (וינה א): "וַיִּקְרָא אֵלָיָה אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר אֵלָיְךָ".

יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן? תלמוד לומר: "וְהָיָה בְּרִכָּה", בֶּךְ חוֹתְמִין וְלֹא בָהֶם. מֵאֲרָצָךְ • וְהָלֹא כָּבוֹר יֵצֵא מִשָּׁם עִם אָבִיו וְכֹא עַד חֶרֶן? אֵלֹא כֶּךָ אָמַר לוֹ: הִתְרַחֵק עוֹד מִשָּׁם וְצֵא מִבֵּית אָבִיךָ. אֲשֶׁר אֲרָאָךְ • לֹא גָלָה לוֹ הָאָרֶץ מִדֶּה, כִּדִּי לְחַבְּכָה בְּעֵינָיו וְלַתֵּת לוֹ

ג. וְאַבְרָהָם מִבְּרָכָה וּמִלֻּטְטָף אִילוּט וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זֶרְעֶנְךָ אֲרֻעָא:

(ג) וְאַבְרָהָם מִבְּרָכָה וּמִקְלָלָךְ אֶאֱרֹ וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפָּחַת הָאָדָמָה:

בֶּךְ "שְׂבַמְקָרָא, וְזֶה מוֹכִיחַ: (בראשית מח) "בֶּךְ יִבְרָךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנָשָׁה".

כ"י • וְנִבְרָכוּ בְּךָ • יֵשׁ אֲגֻדּוֹת רַבּוֹת, וְזֶה פְּשׁוּטוֹ: אָדָם אוֹמֵר לְבָנוֹ: 'תִּהְיֶה כְּאַבְרָהָם', וְכֵן כָּל 'וְנִבְרָכוּ

וּבְאֵל אַבְרָם כְּמֵא דְמִלִּיל עֲמָה יִי וּבְאֵל עֲמָה לוֹט וְאַבְרָם בֶּר שְׂבָעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין בְּמַפְקָה מַחְרָן:

(ד) וַיִּלְךְ אַבְרָם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:

ה. וְדָבָר אַבְרָם יֵת שְׂרִי אֲתַתָּה וְיֵת לוֹט בֶּר אַחוּהִי וְיֵת כָּל קִנְיָהוֹן דִּי קִנּוּ וְיֵת נַפְשָׁתָא דְשַׁעֲבִידוֹ לְאוֹרִיתָא בְּחָרָן וְנִפְקִי לְמִיּוֹל לְאַרְעָא דְכְנָעַן וְאִתּוֹ לְאַרְעָא דְכְנָעַן:

(ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:

ו. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עֲבָדִים וּשְׂפָחוֹת שִׁקְנוּ לָהֶם, כְּמוֹ: (שם לא) "עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכֶּבֶד הַזֶּה", לְשׁוֹן קִנְיָן, (במדבר כא) "וַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חֵיל", לְשׁוֹן קוֹנֶה וְכוּנֶס.

כ"י • אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן • שֶׁהַכְּנִיסָן תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה: אַבְרָם מִגִּיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרִי מִגִּירַת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עֲשָׂאוֹם (לֶכֶךְ בְּחִיב: "אֲשֶׁר עָשׂוּ").

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' ענ' 142)

מֵאֲשֶׁר עַל בְּנֵי נֹחַ (מִלְבָּד מֵה שְׁמִיזָכָר בְּמַפְרָשׁ - מִצְוֹת מִיֵּלָה, וְעוֹד). וְהָאֲבוֹת קִיְּמוּ מִצְוֹת רַק בְּתוֹרַת הַמֶּלֶךְ שֶׁהֵם קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם. אֵלֹא הַכְּנָה הִיא שֶׁהַכְּנִיסָן תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם גִּיּוּר.

אַבְרָהָם מִגִּיר אֶת הָאֲנָשִׁים, וְשָׂרָה מִגִּירַת אֶת הַנָּשִׁים (רש"י יב, ה) אֵין הַכְּנָה לְגִיּוּר מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי בְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא מְצִינוּ בְּשׁוּם מְקוֹם שֶׁלִּפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה חָל עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּין אַחֵר

וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֲתֵר שְׂכָם עַד מִישַׁר מוֹרָה וְכַנְעָנָה בֶּכָן בְּאַרְעָא:

(ו) וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנָעִנִי אִזּוּ בְּאֶרֶץ:

יִשְׂרָאֵל מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם, שֶׁבְּחֻלְקוֹ שֶׁל שָׁם נִפְלָה כְּשִׁחְלַק נֹחַ אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו, שְׁנֵאֲמַר: (בראשית יד) "וַיִּמְלֹכִי צֶדֶק מֶלֶךְ שְׁלָם", לְפִיכָךְ: "וַיֵּאמֶר לְיִצְחָק אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", עֲתִיד אֲנִי לְהַחְיִירָה לְבָנִיךָ, שֶׁהֵם מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם.

כ"י • וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ • נִכְנָס לְתוֹכָהּ. עַד מְקוֹם שְׂכָם • לְהַתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשִׁיבָאוּ לְהִלָּחֵם בְּשָׂכָם. אֵלּוֹן מוֹרָה • הוּא שְׂכָם, הִרְאָהוּ הָר גְּרִיזִים וְהָר עֵיכָל, שֶׁשָּׁם קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה. וְהַכְּנָעִנִי אִזּוּ בְּאֶרֶץ • הִיא הוֹלֶכֶת וְכוּכָשׁ אֶת אֶרֶץ

(ה) וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן. וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן. תָּרַח "לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן" (ולעיל יא, לא), שֶׁלֹּא בָּא אֵלֹא עַד חֶרֶן. תּוֹרָה וְיַעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ. לֹא הִתְעַכֵּב בְּמִקְוֶה מִמֶּנָּה עַד שֶׁנִּרְאָה אֵלָיו הָאֵל יִתְבָּרָךְ כְּאֲשֶׁר יַעֲדוּ בְּאֶמְרוֹ "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (פסוק א). תּוֹרָה וְיַתְבָּרָךְ.

שיעור יומי ליום ראשון ב' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת לך-לך פה

(ז) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לוֹרְעָךָ אֶתְּךָ הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:

ז"י וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ • עַל בְּשׂוֹרַת הָזֶרַע וְעַל בְּשׂוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(ח) וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַחֶרֶד מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלָה בֵּית-אֵל מִמֶּי וַהֲעִי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

ז"י וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם • אֶהְלוֹ. מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל • בְּמִזְבֵּחַ שֶׁל בֵּית אֵל, נִמְצְאָה בֵּית אֵל בְּמַעְרְבוֹ, הוּא שְׁנָאֶמֶר: "בֵּית אֵל מִמֶּי". אֶהְלָה • אֶהְלָה כְּתִיב, כִּי יִבְנוּ מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּשֵׁם יְהוָה.

(ט) וַיִּסַּע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה:

ז"י הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ • לִפְרָקִים יוֹשֵׁב כָּאֵן חֹדֶשׁ אִו יוֹתֵר, וְנִסּוּעַ מִשָּׁם וְנוֹטָה אֶהְלוֹ בְּמִקוֹם אַחֵר, וְכָל מִסְעָיו הַנִּגְבָּה, לִלְכֹת לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא לְצַד הַיָּם הַיָּבֵשׁ.

(י) וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרִימָה לְגֹר שָׁם בִּי־כְבֹד הָרָעַב בָּאָרֶץ:

ז"י רָעַב בָּאָרֶץ • בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ לְבִדָּה, לְנִסּוּתוֹ אִם יִהְיֶה אַחֵר דְּבָרָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁאֵמֶר לוֹ לִלְכֹת אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן וְעַכְשָׁיו מִשִּׁיאוֹ לְצֹאת מִמֶּנָּה.

(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרִי אִשְׁתִּי הִנֵּה-נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח-מִרְאָה אֵת:

ז"י הִנֵּה-נָא יִדְעָתִי • מִדְּרַשׁ אֲנִידָה: עַד עַכְשָׁיו לֹא הִכִּיר בָּהּ מִתּוֹךְ צְנִיעוּת שְׂבִשְׁנִיָּהֶם, וְעַכְשָׁיו הִכִּיר בָּהּ עַל-יְדֵי מַעֲשֶׂה. דָּבָר אַחֵר: מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁעַל-יְדֵי טָרַח הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּצֵּה, וְזֹאת עֲמֻדָה בִּיפְיָהּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "הִנֵּה-נָא" הַגִּיעָה הַשְׁעָה שֶׁיֵּשׁ

(יב) וַיְהִי כִּי-יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרִגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יַחֲיוּ:

ז"י וַיְהִי כִּי-יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרִגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יַחֲיוּ •

ספורנו

(ח) בֵּית אֵל מִמֶּי וַהֲעִי מִקֶּדֶם • בֵּין שְׁתֵּי עִירֹת גְּדוּלוֹת, לְמַעַן יִרְבוּ הַבָּאִים לְשִׁמְעַת בְּקִרְאוֹ בְּשֵׁם ה'. תוֹרָה ט
(ט) הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה • בְּשִׁנְעָה מִמֶּקוֹם לְמִקוֹם כְּמִנְהַג הָרֹעִים, לֹא הָלַךְ לְמִזְרָח וְלֹא לְמַעְרָב, שֶׁלֹּא לְנִסּוּת
(י) לְגֹר שָׁם • לֹא לְהַשְׁתַּקֵּעַ. תוֹרָה יא
(יא) כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב • קְרֹב לְעֵת הַצֶּרֶךְ, כִּי תִשְׁכַּח.
(יב) מִצְרִימָה • בֵּית הַנֶּזֶק לְזִנּוּת, כְּמוֹ

שְׁנָאֶמֶר עֲלֵיהֶם "אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם, וְזִרְמוֹת סוּסִים וְרִמָּתִים" (יחזקאל כג, ט). תוֹרָה יב
(יג) וַהֲרִגוּ אֹתִי • שֶׁלֹּא יִקְוּ שְׂאִסְכִּים לְתַתֵּן לָהֶם. תוֹרָה יג

(יג) אִמְרֵי־נָא אֶחָתִי אֵת לְמַעַן יֵיטִב־לִי בַעֲבוּרֶךָ
וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָךְ:
כ"ג – לְמַעַן יֵיטִב־לִי בַעֲבוּרֶךָ • יתנו לי מתנות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 487 – מתוך 'לקראת שבת')

התר שחיטה לחולה בשבת

ואלו אכילת נבלה הוא אסור לאו, ומנא-לן שרבו לאוין דוחה אסור מיתה?
יש לומר, דבאמת היו יכולים לעבור על גלוי עריות ללא חמור האסור דמיתה, על-ידי ביאה שלא פדרפה, דבן-נח אינו נהרג עליה, רק שמכער הדבר. וכן לא יעשה אפילו באומות העולם, שבגנינח גדרו עצמן מן העריות.
עוד יש לומר באפן אחר: דאם היו המצרים לוקחים אותה בחזקה, ולא היה יכול למנע אותה מהם הרי זה בגדר יאוש, וכדין לסטים (בבא קמא קיד, א). ויש לומר שהיתה מתגרשת בזה, דבבגנינח חלות הגרושין הוא על-ידי שפורשים זו מזו, ואין צורך בגט – ואין בזה אסור אשת איש כ"אם דבר מכער.
ומזה שהמצרים היו מעדיפים לעבור על שפיכות דמים – אסור אחר, ולא על גלוי עריות – רבוי אסורים קלים (כנ"ל), מכאן ששוחטים לחולה בשבת – אסור מיתה, ואין מאכילין אותו נבלה – רבוי לאוין.

אמרי-נא אחתי את (יב, יג)
מכאן ששוחטין לחולה בשבת (מדרש פליאה)
יש לומר בפרוש המדרש, ובהקדים הקשיא – לחדושי: מנא-ליה לאברם שהמצרים יהרגו אותו, ויעברו על האסור דשפיכות דמים, בכדי שלא לעבור על האסור דגלוי עריות – אשת איש? ואחד התרוצצים הוא, דבמעשה ההריגה לא יעברו עברה אלא פעם אחת. מה-שאינן כשיקחו את שרה, ואברם עודנו חי, הרי בכל ביאה וביאה עוברים על גלוי עריות – ולומד המדרש בקגון דא בחולה, אשר שוחטין לחולה בשבת ואין אומרים נאכילנו נבלה. ומטעם הנ"ל, שבגבילה עובר על כל כזית וכזית, מה-שאינן כשיחטו שחיטה שאינו עובר אלא אסור אחד. (ר"ן, הובא בשלחן ערוך רבינו אורח-חיים סימן שכח).
ואם תאמר מה הדמיון, הרי אצל אברם שני האסורים – שפיכות דמים וגלוי עריות – היו שוים בהמרתם, דבשניהם הוא אסור מיתה. אך בחולה, חלול שבת הוא אסור מיתה,

♦ יום שני ג' מרחשון ♦

(יד) וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרֵימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּם
אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפֶּה הִוא מְאֹד:
כ"ג – וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרֵימָה • היה לו לומר "כבואם מצרימה", אלא למד שהטמין אותה בתבה, וצל-ידי שתבעו את המכס, פתחו וראו אותה.

טו וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה שְׂרֵי פִרְעֹה וַיְהִלְלוּ אֶת־הַפִּרְעֹה
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פִּרְעֹה:
כ"ג – וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה שְׂרֵי פִרְעֹה • הללוה ביניהם לומר: 'הגונה זו למלך'.

טו וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה שְׂרֵי פִרְעֹה וַיְהִלְלוּ אֶת־הַפִּרְעֹה
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פִּרְעֹה:
כ"ג – וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה שְׂרֵי פִרְעֹה • הללוה ביניהם לומר: 'הגונה זו למלך'.

ספורנו

לצאת משם. תורה יד
(יד) וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּם. כלם נתנו עיניהם
בה כאשר חשב אברם. תורה טו
(טו) וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה שְׂרֵי פִרְעֹה. והם
בטלו מחשבת ההמון. תורה טו

האשה במהר וקרוקיה במגדנות ועל פי
לחן בד, בג, כדי שישכימו לתת אותה
לתובע. ולזה אמרה תורה: "מהר
ימהרנה לו לאשה", "אם מאן ימאן
אביה לתתה לו, כסף ישקל במהר
הבתולת" (שמות כב, טו, ובין כך חשב

(יג) לְמַעַן יֵיטִב לִי. לְמַעַן בְּשִׁתְּאִמְרֵי
שֵׁאת אֶחָתִי וְקִיָּה כָּל אֶחָד מֵהֶם
שֵׁאִשְׁיֹאף לוֹ, וְלֹא יִחְשַׁב שׁוּם אֶחָד
מֵהֶם לְהִרְגִּי, אֲבָל "יֵיטִב לִי" בְּמִהְרָה
וּבְמִתָּן (על פי לחן לה, יב), כְּמוֹ שֶׁהָיָה
הַמִּנְהֵג אֲזַי שֶׁהָיוּ מִפְתִּים אֶת אֲבִי

(מז) וְלֹא־בָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לָוּ צֶאֱן־וּבָקָר וְחִמְרִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאִתְּנָת וּגְמָלִים:

כ"ט • וְלֹא־בָרָם הֵיטִיב • פָּרְעָה בַּעֲבוּרָהּ.

(יז) וַיִּנָּע יְהוָה אֶת־פָּרְעָה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דָּבָר שְׂרֵי אִשֶּׁת אֲבָרָם:

כ"ט • וַיִּנָּע ה' וגו' • בַּמִּפְתָּה רָאִתָּן לָקָה, שֶׁהַתְּשֻׁמִּישׁ קָשָׁה לוֹ (בראשית רבה). וְאֵת בֵּיתוֹ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְעַל אֲנֹשׁ בֵּיתָהּ', (ומדדשו: לרבות כְּתִלֵּיו וְעִמּוּדָיו וְכִלְיָ, בְּרִש"י שו"ן). עַל דָּבָר שְׂרֵי • עַל־פִּי דְבַרְהָ. אוֹמֶרֶת לַמֶּלֶךְ: הֵן! וְהוּא מִכָּה.

(יח) וַיִּקְרָא פָּרְעָה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הוּא:

(יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הוּא וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלָךְ:

כ"ט • קַח וְלָךְ • לֹא בְּאִבְמִלָּךְ שָׁאֵמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ", אֲלָא אָמַר לוֹ: לָךְ וְאֵל תַּעֲמֹד, שֶׁהַמִּצְוִיִּים שְׂטוּפֵי זִמָּה הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "(יחזקאל כג) "וְזָרְמַת סוֹסִים וְרָמְתָם".

(כ) וַיֵּצֵאוּ עָלָיו פָּרְעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"ט • וַיֵּצֵאוּ עָלָיו • עַל אוֹדוּתָיו, לְשַׁלְּחוֹ וּלְשַׁמְרוֹ. וַיִּשְׁלְחוּ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְאֶל־יֵאוֹר'.

יג (א) וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה:

כ"ט • וַיַּעַל אֲבָרָם וגו' הַנֶּגְבָּה • לְבֹא לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שָׁאֵמַר לְמַעַל: "הֲלוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנֶּגְבָּה", לְהֵרֵם הַמּוֹרֶה, וּמִפְּלִמְקוֹם כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ מִדְּרוֹם לְצִפּוֹן הוּא מְהֻלָּךְ, שָׁאֵרְץ מִצְרַיִם בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׂמוּכִית בְּמִסְעוֹת וּבְגִבּוּלֵי הָאֶרֶץ.

ספורנו

(טז) וַתִּקַּח הָאִשָּׁה.. וְלֹא־בָרָם הֵיטִיב. הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ בְּמַהֲרָ וּבְמִתָּן בְּמִנְהָג. צֶאֱן וּבָקָר.. וְעִבְדִּים. רַב כִּנֵּי הַמֶּלֶךְ. תוֹרָה יז
(יז) וַיִּנָּע ה' אֶת פָּרְעָה נִגְעִים גְּדֹלִים. אֵת פָּרְעָה לְבַדּוֹ ב'גְּדֹלִים'. וְאֵת בֵּיתוֹ. נָתַן נִגְעִים גַּם בְּבֵיתוֹ, אֲבָל לֹא גְדֹלִים כְּשֶׁל פָּרְעָה. וְהוּא לְמַעַן יִרְאוּ שֶׁהַצֹּדֶקֶת לְבִדּוֹ נִמְלֶטֶת, וַיִּכְבְּרוּ שֶׁהִכָּל הָיָה בַּעֲבוּרָהּ, לְמַעַן יִשׁוּבוּ מִרְשָׁעָם. תוֹרָה יח
(יח) לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי. שְׂגָם אִם הָיִיתָ חוֹשֵׁד אֶת הַהֲמוֹן, לֹא הָיָה לָךְ לַחֲשׁוֹד אֶת הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּמִשְׁפֵּט יַעֲמִיד אֶרֶץ (ועל פי משלי כט, ד). תוֹרָה יט
(יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא. אֲפֹלוֹ אַחֵר שֶׁהוֹבָאֵת לְבֵיתִי. וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה, לֹא לְפִילְגָשׁ. וְהוּא בְּלֹתִי רְשׁוּתָךְ, כִּי חֻשְׁבְּתִי שֶׁבְּהִיוּתָהּ אֲחֻתְךָ יֵיטֵב בְּעֵינֶיךָ לְהִתְחַתֵּן בְּמֶלֶךְ. תוֹרָה כ

(ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנָה בַּבָּסֶף וּבַזָּהָב:
בְּאֲבָרָם מְקִיף לַחֲדָא בְּכַעֲרָא בְּכִסְפָּא
וּבְכִדְהָבָא:
כְּכֵד מְאֹד • טַעֲוֹן מִשְׁאוֹת.

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִגִּבְעַת וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֵהְלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין
הָעֵי:
גַּוְזַל לְמִטְלָנוּהִי מִדְּרוּמָא וְעַד בֵּית אֵל עַד
אַתְרָא דִּי פָּרַס תַּמָּן מִשְׁכָּנָה בְּקִדְמִיתָא בֵּין
בֵּית אֵל וּבֵין עֵי:

כְּכֵד אַחֵר: (ד') בְּחֻזְרָתוֹ, פָּרַע הַקְּפוּתָיו. מִגִּבְעַת • אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּדְרוּמָה שֶׁל אֶרֶץ כְּנָעַן.
כְּשֶׁחֹזַר מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנָעַן,
הָיָה הוֹלֵךְ וְלֵן בְּאַכְסָנִיּוֹת שֶׁלֵּן בָּהֶם בְּהִלְכָתוֹ לְמִצְרַיִם,
לְמִדָּד 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ': שְׁלֹא יִשְׁנֶה אָדָם מֵאַכְסָנִיָּה שְׁלוֹ.

(ד) אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁינָה
וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם יְהוָה:
דְּלֹאֲתֵר מִדְּבַחָא דִּי עֲבַד תַּמָּן בְּקִדְמִיתָא
וְצִלֵּי תַמָּן אֲבָרָם בְּשֵׁם דִּי:

כְּכֵד אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁינָה וַיִּקְרָא שֵׁם • וְאֲשֶׁר קָרָא שֵׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה'. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר, וַיִּקְרָא שֵׁם
עֲכָשׁוּ בְּשֵׁם ה'.

♦ יום שלישי ד' מרחשון ♦

(ה) וְגַם-לְלוֹט הֵהָלַךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֹאן-וּבָקָר
וְאֵהָלִים:
הַנֶּאֱמָר לְלוֹט דְּאִזִּיל עִם אֲבָרָם הָיָה עֹאן
וְתוֹרִין וּמִשְׁכָּנִין:

כְּכֵד הֵהָלַךְ אֶת-אַבְרָם • מִי גָרַם שְׁהִיָּתָה לוֹ זֹאת? - הִלְכָתוֹ עִם אֲבָרָם.

(ו) וְלֹא-נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשֶׁבֶת יַחֲדָו בִּיהִיָּה
רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשֶׁבֶת יַחֲדָו:
וְלֹא נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשֶׁבֶת יַחֲדָו בִּיהִיָּה
אֲרִי הָיָה קִנְיָנוֹן סָגִי וְלֹא יָכִילוּ לְמִיתָב
בְּחֻדָּא:

כְּכֵד וְלֹא-נִשְׂא אֹתָם • לֹא הָיְתָה יְכוּלָה לְהַסְפִּיק
מִרְעָה לְמִקְנֵיהֶם, וְלִשְׁוֹן קָצֵר הוּא, וְצָרִיף לְהוֹסִיף
עָלָיו, כְּמוֹ "וְלֹא נִשְׂא אֹתָם מִרְעָה הָאָרֶץ", לְפִיכָף
כָּתַב "וְלֹא נִשְׂא" בְּלִשְׁוֹן זָכָר.

(ז) וַיְהִי-רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה-אַבְרָם וּבֵין רָעִי מִקְנֵה
לוֹט וַהֲפִנְעֵנִי וַהֲפִרְזִי אֲזִי יֵשֵׁב בָּאָרֶץ:
וַיְהִי מִצְוֹתָא בֵּין רָעִי בְּעִירָה דְּאַבְרָם וּבֵין
רָעִי בְּעִירָה דְּלוֹט וּבְנִעְנָאָה וּפְרִזָּאָה בְּכֵן
יְתִיב בְּאַרְעָא:

כְּכֵד וַיְהִי-רִיב • לְפִי שְׁהִיּוּ רוּעִיו שֶׁל לוֹט רָשָׁעִים
וּמְרַעִים בְּהַמָּתֵם בְּשִׁדּוֹת אַחֲרִים, וְרוּעֵי אֲבָרָם
מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגָּזֵל, וְהֵם אוֹמְרִים: נִתְּנָה הָאָרֶץ
לְאֲבָרָם וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ, וְלוֹט יוֹרֵשׁוֹ, וְאֵין זֶה גָּזֵל,
וְהַכְּתוּב אוֹמֵר: "וַהֲפִנְעֵנִי וַהֲפִרְזִי אֲזִי יֵשֵׁב בָּאָרֶץ",
וְלֹא זָכָה בָּהּ אֲבָרָם עַדִּין (כ').

ספורנו

יג (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנָה. הַנּוֹסְעִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּכָלוֹת
וְהַצָּרָה לְהִתְנַהֵּל לְאִטּוֹ, אַף עַל פִּי
שְׁהִיָּה חֲפִץ לְשׁוּב מִהֲרָה אֶל מָקוֹם
הַמִּזְבֵּחַ לְהִבִּין וּלְהוֹרֹת בְּרֵאשׁוֹנָה,
וּלְפִיכָף תּוֹרָה ג
(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו. שֶׁהֵם מִסַּע הָרוּעִים
(ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה אֲבָרָם
וּבֵין רָעִי מִקְנֵה לוֹט. הָיְתָה בֵּינֵיהֶם
מִרְיָבָה לְרֵאוֹת מִי נִדְּחָה מִפְּנֵי מִי מִן
הַמִּרְעָה שִׁימְצָאוּ.
(ו) וְלֹא נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ. מִרְעָה
הָאָרֶץ לֹא הָיְתָה מִסְפִּיק לְשִׁנְיָהֶם,
וְהַנּוֹסְעִים מִמָּקוֹם הָרָאוֹן. תּוֹרָה ד

שיעור יומי ליום שלישי ד' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך-לך פט

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִיךָ כִּי-אֲנִשִּׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: כַּשֵּׁם אֲנִשִּׁים אַחִים • קְרוֹבִים, וּמִדְּרָשׁ אַגְדָּה: דּוֹמִין בְּקִלְסֶתֶר פָּנִים.

(ט) הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ הִפָּרַד נָא מֵעָלִי אִם-הַשָּׂמַאל וְאִמְנָה וְאִם-הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִילָה:

כַּשֵּׁם אִם הַשָּׂמַאל וְאִמְנָה • בְּכָל אֲשֶׁר תִּשָּׁב (וְאִשְׁב), לֹא אֶתְרַחֵק מִמֶּךָ, וְאֶעֱמֵד לְךָ לְמִגֵּן וּלְעֹזֶר, וְסוּף דְּבַר הַצָּר לּוֹ, שְׁנֵאמַר: (לִקְמָן יד) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁכָּה אֲחִיו וְגו'". וְאִמְנָה • אִימִין אֶת עֲצָמֵי, כְּמוֹ: "וְאִשְׁמְאִילָה", אֲשִׁמְאִיל אֶת עֲצָמֵי. וְאִם תֵּאמַר: הִיא לּוֹ לְנֶכֶד 'וְאִמְנָה', כִּף מְצִינוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שְׂמוּאֵל ב יד) "אִם אֵשׁ לְהִימִין" וְאִין נִקְוֶה לְהִימִין.

(י) וַיִּשְׂא-לוֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סָדֶם וְאֶת-עַמּוֹרָה בְּגִן-יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צַעַר:

כַּשֵּׁם כִּי כָלָה מִשְׁקָה • אֶרֶץ נִחְלֵי מַיִם. לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת-סָדֶם וְאֶת-עַמּוֹרָה • הִיא אוֹתוֹ מִיִּשּׁוּר. בְּגִן ה' • לֹאִילָנוֹת. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • לִזְרְעִים (כ"ד). בְּאֶכָה צַעַר • עַד צַעַר. וּמִדְּרָשׁ אַגְדָּה דּוֹרְשׁוֹ לְגָנָי: עַל שֶׁהָיוּ שְׂטוּפֵי זֶמָה, בָּחַר לּוֹ לֹט בְּשִׁכּוּנָתָם. בְּמִסְכַּת הַזִּירֹת.

(יא) וַיִּבְחָר-לוֹ לֹט אֶת כָּל-כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אֲחָיו:

כַּשֵּׁם כֶּכֶר • מִיִּשּׁוּר, בְּתַרְגוּמוֹ. מִקְדָּם • נָסַע מֵאֲחָל אַבְרָם (מִמְּרֻחָה) וְהִלֵּךְ לּוֹ לְמַעַרְבוֹ שֶׁל אַבְרָם, נִמְצָא נֹסֵעַ מִמְּזֻחַ לְמַעַרְב. וּמִדְּרָשׁ אַגְדָּה: הִסִּיעַ עֲצָמוֹ מִקְדָּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר: אִי אֶפְשִׁי לֹא בְּאַבְרָם וְלֹא בְּאַלְהֵיו.

(יב) אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכֶּכֶר וַיֵּאֱחָל עַד-סָדֶם:

כַּשֵּׁם וַיֵּאֱחָל • נָטָה אֲחֵלִים לְרֹעֵיו וּלְמִקְנֵהוּ עַד סָדֶם.

ספורנו

יִשְׂרָאֵל קְרוֹב לְעֵי, שָׁשׁ עָלוּ שְׁבָטִים בְּאֵי הָאָרֶץ רֵאשׁוֹנָה בְּבוֹאֵם מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה (יחזקאל יד) וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אֲחָיו. לֹא בְּמַרְעָה לְבַד, אֲבָל גַּם בְּדִירָתָם. תּוֹרָה יב (יב) אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֵף עַל פִּי שְׁסוּדִים וְחִבְרוּתֵיהֶם הֵם מְגֻבֹּל הַכְּנַעֲנִי, מִכָּל מָקוֹם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא הָיוּ כְּנַעֲנִים אִזּוֹ. אָמַר אִם כֵּן, שְׂאֲבָרָם בָּחַר לְשִׁבְתָּ בְּאוֹתוֹ הַחֶלֶק מִן הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בּוֹ בְּנֵי כְּנַעַן, שֶׁלֹּא הָיוּ כָּל כֵּף רַעִים כְּאֲנִשִּׁי סָדֶם, וְלֹא קָרַב לְגִבּוֹל סָדֶם כָּלָל. תּוֹרָה יג

הִפָּרַד נָא מֵעָלִי. הִפָּרַד אֶתָּה אֶל הַצַּד אֲשֶׁר תִּבְחָר, וְאִנִּי אֶסַּע אֶל הַכָּפוֹ. אִם הַשָּׂמַאל. אִם תִּבְחָר לְבָקֵשׁ מִרְעָה אַחַד בְּצַד שְׂמָאל. וְאִמְנָה. אִנִּי אֶבְקֶשְׁנוּ בְּצַד יָמִין. תּוֹרָה י (יא) וַיִּבְחָר לּוֹ לֹט אֶת כָּל כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן. בָּחַר כָּל אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שִׁיּוּכָל הוּא לְבַדּוֹ וְרֹעִיו, לְבָקֵשׁ בּוֹ מִרְעָה, וְלֹא יוֹכְלוּ זֶה אַבְרָהָם וְרֹעִיו שֵׁם. וַיֵּסַע לֹט מִקְדָּם. לֹא נָטָה לְיָמִין וְלֹא לְשָׂמָאל שֶׁהֵם צָפוֹן וְדָרוֹם, אֲבָל נָסַע מִן הַמְּזֻחַ לְמַעַרְבַּ לְהִתְרַחֵק מֵאַבְרָהָם שֶׁהָיָה מוֹשְׁבּוֹ בְּמִזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ

וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אוֹ יָשָׁב בְּאֶרֶץ. וְלָכֵן הָיָה הָרִיב בֵּין שְׁנֵי אַחִים גֵּרִים מִבְּאִישׁ אֶת רִיחָם בְּעֵינֵי הַתּוֹשָׁבִים, כִּי בְהִיּוֹת מְרִיבָה בֵּין הָאֲחִים הַגֵּרִים יוֹשְׁבֵי אוֹתָם הַתּוֹשָׁבִים לְאֲנִשִּׁי רִיב וַיִּשְׂאוּ קֹל וְחָמַר בְּעַצְמָם. תּוֹרָה ח (ח) בְּנֵי וּבִנְיָהּ. לְעֵתִיד, כְּשִׁיִּבְחָר אַחַד מִמֶּנּוּ אֵיזֶה מִרְעָה, "אֵל נָא תְהִי מְרִיבָה", שִׁירְצָה אוֹתוֹ גַּם חִבְרוֹ. וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִיךָ. עֲתָה בְּשִׁבְתָּנוּ פֹּה. תּוֹרָה ט (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ. כִּי אֲמַנֵּם אֶתָּה תִּבְחָר הַמָּקוֹם שֶׁתִּרְצָה, לְפִיכָךְ

(יג) וְאֲנֹשִׁי סֶדֶם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד: יג וְאֲנֹשִׁי דְסֶדֶם בִּישִׁין בְּמִמּוֹהוֹן וְחִיבִין בְּגוֹיִתְהוֹן קָדָם יְיָ לַחֲדָא:

כ"י • וְאֲנֹשִׁי סֶדֶם רָעִים • וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא נִמְנַע לוֹט מִלְשַׁכֵּן עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵינוּ (יומא לח) לְמַדּוּ מִכָּאן: (משלי ט) "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב". רָעִים • (סנהדרין קט) בְּגוֹפֶס.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 42)

(רקבון עולה בשמים, שאין אדם חפץ להזכיר שמו, והוא משתבח מאליה), ומכאן למדו שפאשר מזכירים שמו מגנים אותו. וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּ מִכָּאן, הוּא מְקַרָּא מְלֵא ב'מִשְׁלִי' (רש"י יג, יג) וְקָשָׁה, הֲרִי "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב" הוּא מְקַרָּא מְלֵא ב'מִשְׁלִי' (י, ז), וְאִיךְ אוֹמֵר רַשִׁי שְׁרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּהוּ מִכָּאן. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה ב'מִשְׁלִי' שֵׁם מִפְּרֵשׁ רַשִׁי שְׁאִין מְזַכְרִים שֵׁם רָשָׁע

(יד) וַיְהִי־הָאָמֵר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט מַעֲמֹו שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צִפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיִּמָּה:

כ"י • אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט • כָּל זְמַן שֶׁהָרָשָׁע עֲמֹו, הָיָה הַדְּבֹר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. (וילעיל שְׁהִיָּה לוֹט אָצְלוּ וְכַתִּיב: "וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֶׁר הָיָה, וְכָל לִהְבִּיזוֹ) •

(טו) כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה וּלְזֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:

(טז) וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעַפְרַיִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲסִיּוּבָל אִישׁ לְמִנּוֹת אֶת-עַפְרַיִם הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמָּנֶה:

כ"י • אֲשֶׁר אֲסִיּוּבָל אִישׁ • כְּשֵׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעַפְרַיִם לְהַמְנוֹת, כִּף וְרָעַךְ לֹא יִמָּנֶה.

(יז) קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְכָּהּ וּלְרֹחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה:

(יח) וַיֵּאחֶל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיְבִן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה:

כ"י • מַמְרָא • שֵׁם אָדָם.

ספורנו

(יד) אַחֲרֵי הַפֶּרֶד לוֹט. וְלֹא אָמַר זֶה בְּהִיּוֹת לוֹט עֲמֹו, פֶּן בִּכְבוֹדוֹ יִתְיַמְרוּ וַיִּתְגָּאוּ לוֹט וְרוֹעֵיו וַיִּתְאַמְצּוּ לְגִזְל. תורה טו
(טו) לְךָ אֶתְנַנָּה. שָׁגַם בִּימִיךָ תִּדְרִיָּה בְּעֵינֵי הַתּוֹשְׁבִים 'נִשְׂיָא אֱלֹהִים' וְנִשְׂוָא פָּנִים. תורה טו
(יח) וַיֵּאחֶל אַבְרָם. עָשָׂה וְסִדֵּר אֶהְלִי מִקְּנֵהוּ אָנָּה וְאָנָּה. וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרָא. וְהוּא אֲחֵר כִּף בָּא וְקָבַע דִּירְתוֹ בְּאֵלְוֵי מַמְרָא. תורה א

לשם שמנים – ותו לא

בשורת ארץ ישראל" – היינו, בקשר עם צרכיו שלו, זה שיהיה לו זרע ונחלה בארץ; המזבח השני נבנה במטרה נשגבה יותר, כפרת עוונות – "שעתידין להקשיל על עון עון והתפלל עליהם"; ואילו המזבח השלישי יש מעלה יתירה, שהוא נבנה לשם שמנים בלבד, בלי שום פונה של תועלת לאדם.

זהו פרש"י אינו מפרש כלום בטעם בנית מזבח זה, כי אברהם לא בנה אותו לשם פונה "צדדית" אלא רק לכבודו יתברך, ותו לא מיד.

וימתק לפי-זה מקום המזבח – חברון: 'חברון' מלשון חיבור (זח"א קכב, ב (מהע"נ). קכה, א. ועוד); ואמיתית הקשר והחיבור עם הקב"ה הוא פאשר האדם אינו חושב על תועלת לעצמו אלא מכון אף ורק לכבודו יתברך.

"וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וְיִצְחָק וְיִשְׂכָּר וְיִשְׁבָּל בְּאֶלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה" (יג, יח)

לעיל מיניה מספר הכתוב על שני מזבחות שבנה אברהם (יב, זח), ורש"י במקום מפרש הטעם לבנית מזבחות אלה. על המזבח הראשון הוא מפרש שבנאו אברהם "על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל", ועל המזבח השני (שבנה בסמיכות ל'ע"י) כתב: "נתנבא שעתידין בניו להקשיל שם על עון עון והתפלל שם עליהם".

ומעתה יש לתמוה, למה בנדון-דין – המזבח השלישי שבנה בחברון – שתק רש"י ולא נתן שום טעם לבנית מזבח זה?

ויש לבאר, שמזבחות אלו נבנו בהדרגה, באופן מן הקל אל הכבד:

את המזבח הראשון בנה אברהם "על בשורת הזרע ועל

♦ יום רביעי ה' מרחשון ♦

א ויהיה ביומי אמרפל מלכא דבבל אריוף מלכא דאסר כדרלעמר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממי:

גוים, על שם שנתקבצו שמה מפמה אמות ומקומות והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל (בראשית רבה).

ב סדרו (נ"י עבדו) קרבא עם ברע מלכא דסדם ועם ברשע מלכא דעמרה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צער:

שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרד בהקדוש-ברוך-הוא. בלע. שם העיר.

ג כל אליו אתקנשו למישר חקליא הוא אתר ימא דמלחא:

המלח. ומדרש אגדה אומר, שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאזרים לתוכו.

יד (א) ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריוף מלך אסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים:

זש"י. אמרפל. הוא נמרד שאמר לאברהם: 'פל לתוף כבשן האש' (כ"ה). מלך גוים. מקום יש ששמו

(ב) עשו מלחמה את-ברע מלך סדם ואת-ברשע מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבויים ומלך בלע היא-צער:

זש"י. ברע. רע לשמים ורע לבריות. ברשע. שנתעלה ברשעו. שנאב. שונא אביו שבשמים.

(ג) כל-אלה חברו אל-עמק השדים הוא ים המלח:

זש"י. עמק השדים. כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה, ומדרשי אגדה יש הרבה. הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים

יד (א) ויהי בימי אמרפל מלך שנער. שיהיה מפרסם למלך גדול בדורו, וגם אחרי כן. הנה בימיו קמו אריוף, כדרלעמר ותדעל ונלחמו עם ברע וחבריו, ואחר כך, תורה ב (ג) כל אלה. אמרפל ושתי הכתות שנלחמו. חברו אל עמק השדים. ועשו פשרה, ומאז, החמשה מלכים הנלחמים במלחמה. תורה ד

(ד) שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדֻלְעָמֹר וְשִׁלְשִׁי
עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ:

כ"י • שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ • חֲמִשָּׁה מַלְכִים הָלְלוּ אֶת כְּדֻלְעָמֹר.

(ה) וּבְאַרְבַּעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻלְעָמֹר וְהַמְלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּכּוּ אֶת־רָפָאִים בְּעֶשְׂתֵּת קַרְנִים וְאֶת־
הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִימִים בְּשׁוֹה קִרְתִּים:

כ"י • וּבְאַרְבַּעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה • לְמָרְדֵּן • בָּא
כְּדֻלְעָמֹר • לְפִי שֶׁהוּא הָיָה בַּעַל הַמַּעֲשֶׂה, נִכְנָס בְּעֶבֶי
הַקּוֹרָה • וְהַמְלָכִים וְגו' • אֵלֶּה שְׁלֹשֶׁה מַלְכִים.
הַזּוּזִים • הֵם זְמוּזִים.

(ו) וְאֶת־הַחֲרִי בַּהֲרָם שְׁעִיר עֵד אֵיל פֶּאֶרְן אֲשֶׁר
עַל־הַמִּדְבָּר:

כ"י • בַּהֲרָם • בָּהֶר שְׁלֹהֶם • אֵיל פֶּאֶרְן • כְּתִירוֹמו
'מִי־שֶׁר'. וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁאִין 'אֵיל' לְשׁוֹן מִי־שׁוֹר, אֵלֶּה
מִי־שׁוֹר שֶׁל פֶּאֶרְן 'אֵיל' שְׁמוֹ, וְשֶׁל מִמְרָא 'אֵלֹנִי'
שְׁמוֹ, וְשֶׁל יִרְדֵּן 'כְּכַר' שְׁמוֹ, וְשֶׁל שְׁטִים 'אֲבֵל'
שְׁמוֹ: "אֲבֵל הַשְּׁטִים", וְכֵן "בַּעַל גֹּד" 'בַּעַל' שְׁמוֹ,
וְכֻלָּם מִתְרַגְּמִין 'מִי־שֶׁר' וְכָל אֶחָד שְׁמוֹ עָלָיו.
עַל־הַמִּדְבָּר • אֵצֶל הַמִּדְבָּר, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר ב) "וְעָלִיו
מִטָּה מְנֻשָּׁה".

(ז) וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קִדְשׁ וַיָּכּוּ
אֶת־כָּל־שָׂרָה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת־הָאִמְרִי הַיֹּשֵׁב
בְּחֻצָּיו תָּמָר:

כ"י • עֵין מִשְׁפָּט הוּא קִדְשׁ • עַל שֵׁם הָעֵתִיד,
שְׁעֵתִידִין מִשָּׁה וְאַחֲרָיו לְהַשְׁפֵּט שָׁם עַל עַסְקֵי
אוֹתוֹ הָעֵין, וְהֵם מִי מְרִיבָה. וְאוֹיְנָקְלוֹס תִּרְגְּמוּ
בְּפִשְׁטוֹ: מְקוֹם שֶׁהָיָה בְּגִי הַמִּדְיָנָה מִתְקַבְּצִים
שָׁם לְכָל מִשְׁפָּט. שָׂרָה הָעַמְלָקִי • עֲדִין לֹא
נִלְדָּה עַמְלָק, וְנִקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. בְּחֻצָּיו
תָּמָר • הִיא עֵין גְּדִי, מִקְרָא מְלֵא (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים ב)
בִּיהוֹשֻׁפָּט.

(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עַמֹּרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ
צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בִּלְע הוּא־צָעַר וַיַּעֲרֹכוּ אֹתָם מִלַּחְמָה
בְּעֶמֶק הַשִּׁדִּים:

(ד) עָבְדוּ אֶת כְּדֻלְעָמֹר. מִפְּשָׁרָה
שֶׁעָשׂוּ שָׁם י"ב שָׁנָה, וְאַחֲרָיָה כָּךְ
מָרְדּוּ. תוֹרָה ה'
(ה) וְהַמְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. אֲשֶׁר הָיוּ
אִתּוֹ בְּפִשְׁתָּה עֶמֶק הַשִּׁדִּים, וּבְתוֹכָם
אֲמִרְפָּל.
וַיָּכּוּ אֶת רָפָאִים.. וְאֶת הַזּוּזִים.. וְאֶת
הָאִימִים. שֶׁהָיוּ כָּלָם עֲבָדִים לְחַמְשַׁת
מַלְכִים, וְנִלְחָמוּ בָּעֵדִים. וּבְזֶה הוֹדִיעַ
שֶׁהָיוּ הַחֲמִשָּׁה מַלְכִים גְּדוֹלִים, וְהוֹדִיעַ
גְּבוּרַת הָאֲרָבָעָה מַלְכִים שְׂנֵאָחוֹם,
וּמִזֶּה נוֹדַע גְּדֹלַת גְּבוּרַת אֲבִרָהֶם
וְתַחבּוּלוֹת מִלְחָמָתוֹ, וְחֲסִדּוֹ עִם אֲחָיו,
שֶׁמִּסֵּר עֲצָמוֹ לְהַתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם
וּלְהוֹשִׁיעַ מִתְּרֵב מִפִּיהֶם אֶת בֶּן אֲחָיו
וְאֶת רְכוּשׁוֹ, וּמִשְׁנֵיהֶם הִשְׁלִיךְ טָרֶף,
וְיֹתֵר מִמֶּה שֶׁבִקֵּשׁ, בְּחֻמַּת ה'
עָלָיו. תוֹרָה ה'

(ט) את בְּדִלְעָמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם
וְאִמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנֵר וְאַרְיוֹן מֶלֶךְ אֶלְסַר אַרְבַּעַה
מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה:

כ"י אַרְבַּעַה מְלָכִים וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן נִצָּחוּ הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךָ שְׂגֻבוֹרִים הָיוּ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִמְנָע אֲבָרָם מִלְּרֹדֶף אֶחְרֵיהֶם.

(י) וְעַמֶּק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ־סָדָם
וְעַמּוֹרָה וַיִּפְלוּ־שָׁמָּה וְהַנְּשָׂאִים הָרָה נָסוּ:

כ"י בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר • בְּאֶרֶת הָרְבָה הָיוּ שָׁם שְׁנוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בִּנְיָן. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה, שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֹבֵל בָּהֶם וְנִעְשָׂה נֶס לְמֶלֶךְ סָדָם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמֹת מְקַצְתָּן שֶׁלֹּא הָיוּ מֵאֲמִינִין שְׁנִי צוּל אֲבָרָהֶם מֵאוֹר פְּשָׁדִים מִכְּבֹשֶׁן הָאֵשׁ, וְכִינּוּ שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֲמֹר, הֵאֱמִינוּ בְּאֲבָרָהֶם לְמַפְרָע (כ"ח).
הָרָה נָסוּ • לָהֵר נָסוּ, הָרָה כְּמוֹ לָהֵר, כָּל תְּכָה שֶׁצְרִיכָה לְמַד בְּתַחלָּתָה הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ. וַיֵּשׁ חִלּוֹק

בֵּין הָרָה לְהָהָרָה, שֶׁה"א שְׂבֻסּוֹף הַתְּכָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לְמַד שְׂבֻרָאֵשָׁה, אָכֵל (סְפָרִים אַחֲרִים: יז) אֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לְמַד וְנִקְוָדָה (סְפָרִים אַחֲרִים: לְקָדוֹ) פֶּתַח תַּחֲתִיָּה, וְהָרִי "הָרָה" כְּמוֹ לָהֵר, אוֹ כְּמוֹ אֵל הָר, וַאֲיֵנוּ מִפְּרֹשׁ לְאִיזָה הָר, אֵלָּא שֶׁכָּל אֶחָד נֶס בְּאֲשֶׁר מֵצֵא הָר תַּחֲלָה. וְכֵשֶׁהוּא נוֹתֵן ה"א בְּרָאֵשָׁה לְכַתֵּב הָהָרָה, אוֹ הַמְדָּבָרָה, פִּתְרוֹנוֹ כְּמוֹ אֵל הָהָר, אוֹ כְּמוֹ לְהָהָר (לְהָר), וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הַיָּדוּעַ וּמִפְּרֹשׁ בְּפִרְשָׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' ו עמ' 46)

הַמִּלְחָמָה, נָפְלוּ לְתוֹךְ בְּאֶרֶת הַחֲמֹר, וְאֵלוּ אֵלוּ שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּהֶר - נִמְלָטוּ. וּלְפִי זֶה יִמָּתֵק מִה שֶׁמְעִתִּיק בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל גַּם תֵּבֶת "נָסוּ".

לָהֵר נָסוּ. הָרָה, כְּמוֹ לָהֵר (רש"י יד, י)
לֹא פֹרַשׁ כֵּן עַל מַה שֶׁנֶּאֱמַר לְעִיל "לְלַכֵּת אֶרְצָה נַעֲנֹן". וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁבָּא לְמַדְנֵנוּ שֶׁלֹּא נִפְרַשׁ "וְהַנְּשָׂאִים הָרָה (אֵלוּ שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּהֶר) - נָסוּ". וְהֵינּוּ, שֶׁאֵלוּ שֶׁהָיוּ בְּעַמֶּק, בּוֹ נִעְרְכָה

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רֶכֶשׁ סָדָם וְעַמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־
אֲכֻלָּם וַיֵּלְכוּ:

(יב) וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רֶכֶשׁוֹ בֶּן־אָחִי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ
וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדָם:

כ"י וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדָם • מִי גֵרָם לֹא זָאת? יִשְׁכְּבוּ בְּסָדָם.

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגְדַּל לְאֲבָרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אָחִי אֲשָׁכֵל וְאָחִי עֶגְר וְהֵם
בְּעֵלֵי כְרִית־אֲבָרָם:

הַתֵּאֱמָצוּ לְשִׁבּוֹת אֶת לוֹט מִפְּנֵי שֶׁהָיָה כֵּן אָחִי אֲבָרָם שֶׁיִּדְעוּ עֲשָׂרוֹ, וְהָיוּ מִצָּפִים שֶׁיִּפְדְּהוּ אֲבָרָם בְּהוֹן רַב. תוֹרַה יג (יג) וַיִּגְדַּל לְאֲבָרָם הָעֵבְרִי. לֹא שֶׁיִּדְעַ הַפְּלִיט שֶׁהָיָה אֲבָרָם קְרוֹב לְלוֹט, רַק

יָדַע שֶׁהָיָה מְחֻזָּק בְּדַעוֹת עֵבֶר כְּמוֹהוּ. וְהוּא שֹׁכֵן בְּאַלְנֵי מִמְרָא. לְפִיכָךְ עָלוּ עִמּוֹ לְמִלְחָמָה עֶגְר אֲשָׁכֵל וּמִמְרָא, כְּאִמְרוּ "עֶגְר אֲשָׁכֵל וּמִמְרָא הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם" (פסוק כד). תוֹרַה יד

(י) וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ סָדָם. וּבִכְן הַתְּבָאֵר שֶׁלֹּא בָטַח אֲבָרָהֶם לְהַעֲזֹר בָּם. וְהַנְּשָׂאִים הָרָה נָסוּ. שְׁלֹשֶׁת הַמְּלָכִים הַנְּשָׂאִים. תוֹרַה יא (יב) וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט בֶּן אָחִי אֲבָרָם.

מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים, שנאמר: (לעיל ו)
 "הנפילים היו בארץ וגו'", ומתפזר שיהרג אברם
 וישא את שרה. העברי • שבא מעבר הנהר (בראשית
 רבה). בעלי ברית-אברם • שפיתו עמו ברית. (ספרים
 אחרים, דבר אחר: שהשיאו לו עצמה על המילה, כמו שפיתו במקום אחר).

יד ושמע אברם • ארי אשתי אחי וזריו ית
 עולמיהי ילדי ביתה תלת מאה ותמני עשר
 וירדף עד דן:

"חנכת המזבח", (תהלים ל) "חנכת הבית", וכלע"ז קורין
 לו אינצנייר. שמנה עשר וגו' • (נדרים לב) רבותינו
 אמרו: אליעזר לבדו היה, והוא מנין גמטריא של
 שמו. עד דן • שם תשש כחו, שראה שעתידין בניו
 להעמיד שם עגל (סנהדרין צו).

טו ואתפלג עליהון ליליא הוא ועבדוהי
 ומחוננו וירדפנו עד חוכה די מצפונא
 לדמשק:

הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר וקא לו
 לחצות לילה של מצרים. עד-חוכה • אין מקום
 ששמו חוכה. ודן, קורא 'חוכה', על שם עבודת
 גילולים שעתידה להיות שם.

טז ואתב ית כל קננא ואף ית לוט בר
 אחיהי וקנניה אתיב ואף ית נשיא וית
 עמא:

יז ונפס מלכא דסדום לקדמותה בתר דתב
 מלמחי ית בדרלעומר וית מלכא די עמה
 למישר מפנא הוא אתר ריסא דמלכא:

שהיה מיחד למלך לצחק שם. ומדרש אגדה: עמק
 שהשוו שם כל האמות והמליכו את אברהם עליהם
 לנשיא אלהים ולקצין.

כז • ויבא הפליט • לפי פשוטו: זה עוג שפלט מן
 המלחמה, והוא שכתוב: (דברים ג) "כי רק עוג מלך
 הכשן נשאר מיתר הרפאים", וזהו 'נשאר', שלא
 הרגוהו אמרפל וחבריו כשהפכו הרפאים בעשתרות
 קרנים, תנחומא. ומדרש בראשית רבה: זה עוג שפלט

(יד) וישמע אברם כי נשפה אחיו וירק את-חניכיו
 ילדי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד-דן:

כט • וירק • כמרגומו 'ורז', וכן: 'והריקתי אחריכם
 חרב', אידן בחרבי עליכם, וכן: (שמות טו) "אריק
 חרבי", וכן: (תהלים לה) "והרק חנית וסגר". חניכיו •
 חנכו כתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות, והוא
 לשון התחלת פניסת האדם, או כלי, לאמנות שהוא
 עתיד לעמד בה, וכן: (משלי כב) "חנוף לנער", (במדבר ז)

(טו) ויחלק עליהם • לילה הוא ועבדיו ויבא
 עד-חוכה אשר משמאל לדמשק:

כט • ויחלק עליהם • לפי פשוטו: סרס המקרא,
 'ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה' בדרך הרושפים
 שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה
 לכאן. לילה • כלומר, אחר שחשכה לא נמנע
 מלרדפם. ומדרש אגדה: שחלק הלילה, ובחציו

(טז) וישב את כל-הרכש וגם את-לוט אחיו ורכשו
 השיב וגם את-הנשים ואת-העם:

(יז) ויצא מלך-סדום לקראתו אחרי שובו מהכות
 את-בדרלעומר ואת-המלכים אשר אתו אל-עמק
 שוה הוא עמק המלך:

כז • עמק שוה • כף שמו, ותרגומו 'למישר מפנא',
 פנוי מאילנות ומכל מכשול. עמק המלך • בית
 ריסא דמלכא, בית ריס אחד שהוא שלשים קנים,

ספורנו

א. תורה טו
 (טז) וגם את הנשים. של לוט שהיה
 צריך לפדותן.
 ואת העם. השבויים מבני סדום, ואת
 אלה בקש מלך סדום מאברהם
 באמר: "תן לי הנפש" (פסוק כא). תורה יז

לילה. גם זה מתחבולתו, שלא יראו
 היותם מעשים, כמו שיעץ אחיתפל
 באמר: "וארדפה אחרי דוד הלילה"
 (שמואל ב יז א).
 ויבא. מכה משיאה אותם לנוס.
 וירדפם. שתחלת נפילה ניסה' (טוטה מד,

(יד) וירדף עד דן. במרוצה, לבוא
 עליהם פתאום. תורה טו
 (טו) ויחלק עליהם. לתחבולה, כדי
 שיחשבו שקמו כל הסביבות עליהם,
 כמו שחשבו ארם באמרם: "יהיה שכר
 עלינו מלך ישראל" (מלכים ב ז ו).

שיעור יומי ליום חמישי ו' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יד – פרשת לך-לך צה

(יח) וּמִלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן:

יח ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון:
וְחָמֵר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קֶדֶם אֵל עֲלֹאָה:

כש"י • ומלכי צדק • מדרש אגדה: הוא שם בן נח (גדרים לב) • לחם ויין • כך עושים ליגעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש

אגדה: רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו.

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְהָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יט ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ:
יט וַיְבָרְכֶהּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלֹאָה דְקִנְיָנָהּ שְׁמִיָּא וָאָרְעָא:

כש"י • קנה שמים וארץ • כמו: "עושה שמים וארץ", על-ידי עשייתו, קנאן להיות שלו.

(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן־לּוֹ מַעֲשֵׂה מִכָּל:

כ וברוך אל עליון אשר-מגן צריך בידך ויתן-לו מעשר מכל:
כ וַיְבָרִיךְ אֵל עֲלֹאָה דְמָסַר סְנָאָךְ בְּיָדְךָ וַיִּהֲב לָהּ חַד מִן עֲסָרָא מְכֹלָא:

כש"י • אשר מגן • אשר הסגיר, וכן (הרשע יא) "אמגנך ישראל". ויתן-לו • אברהם. מעשר מכל • אשר לו, לפי שהיה כהן.

♦ יום חמישי ו' מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סָדָם אֶל־אַבְרָם תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח־לָךְ:

כא ויאמר מלך סדום דסדום לאברהם הב לי נפשתי וקנינא (נ"א סב) דבר לך:

כש"י • תן-לי הנפש • (הגופים מן) הנשבי שלי שהצלת, החזר לי הגופים לבדם.

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סָדָם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן קִנְהָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

כב ויאמר אברהם למלך סדום דסדום ארימתי ידי בצלו קדם יי קדם אל עלאה דקנינה שמיא וארעא:

כש"י • הרמתי ידי • לשון שבועה, מרים אני את ידי לאל עליון, וכן: (בראשית כב) "בי נשבעתי", נשבע אני.

וכן: (בראשית כג) "נתתי כסף השדה קח ממני", נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני.

(כג) אִם־מְחוּטָא וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל וְאִם־אֶקַח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִּי אֶת־אַבְרָם:

כג אם מחוטא ועד ערקה מסנא ואם אסב מכל די לך ולא תימר אנא אעשרתי ית אברהם:

ספורנו

"שבחוהו כל האמים, כי גבר עלינו חסדו" (תהלים קיז, א ב). תורה כא (כג) אם מחוטא ועד שרוף נעל. כל "אם" שבמקרא, בשלא יבוא אחריו פעל תנאי – יהיה במקום מלת "שלא". אמר אם כן: "הרמתי ידי" שלא "מחוטא ועד שרוף נעל" אוכל לתן לך, שאין בדי כלום, ושלא "אקח מכל אשר לך". וכן: "אם יראו את הארץ" (במדבר

קנה שמים וארץ. השמים והארץ הם קנין לו לעשות בהם כרצונו, כי אינו להם סבה טבעית, כמו שחשבו קצת בעלי המחקר, אבל הוא פועל רצוני להם ופועל בהם כרצונו. תורה כ (כ) וברוך אל עליון. פעל זה שפעל להגביר אברהם על אויביו הוא ברכה לו ויתברך, כי בו ישמח במעשיו באבוד רשעים ובפעלו צדיקים, בענין

(יח) הוציא לחם ויין. לשובי המלחמה העיפים. והוא כהן. ולו היה נאה לברך. תורה יט (יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון. ראשונה ברכו, ואחר כך אמר: הנה בלעדי ברכתי, אברהם הוא "ברוך לאל עליון", כמו שאמר: "ויברכהו" (לעיל יב, ב).

שֶׁהָקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִבְטִיחַנִי לְעֲשֹׂרְנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ב') "וְאֶבְרַכְךָ וְגו'".

כִּי אִם-מִחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל • אֶעֱכָב לְעֲצָמֵי מִן הַשָּׂבִי. וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר לִךָ • וְאִם תֹּאמַר לְתַת לִי שָׂכָר מִבֵּית גִּנְזִיךָ, לֹא אֶקַּח. וְלֹא תֹאמַר וְגו'.

כד לחוד (בכל חס' בר) מדאכלו עולמא וחלק גבריא די אזלו עמי ענר אשכל וממרא אננין וקבלון חלקהון:

(כד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם:

למלחמה ויחלק הישב על-הפלים יחדו וחלקו, ולכך נאמר: (שם כח) "וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמַעַלָּה וַיְשִׁימָהּ לְחָק וּלְמִשְׁפָּט", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְהִלָּאָה", לִפְנֵי שֶׁכָּבַד נָתַן הַחֵק בִּימֵי אֲבָרָהָם.

כִּי הַנְּעָרִים • עָבְדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי, וְעוֹד "עֲנַר אֲשָׁכַל וּמִמְרָא וְגו'", אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָבְדֵי נִכְסוּ לְמַלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא וְעָבְדָיו וַיִּכְסוּ", וְעֲנַר וְחִבְרִי יֵשְׁבוּ עַל הַפְּלִים לְשֹׁמֵר, אֲפֹלוּ הֵכִי "הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם". וּמִמְנוּ לְמַד דָּוִד, שֶׁאֵמַר: (שמואל א ל) "בְּחֵלֶק הִירָד

א בטר פתגמא האלין הוה פתגמא דיי עם אברם בנבואה למימר לא תדחל אברם מימרי תקוף לך אגרי סגי לתדא:

טו (א) אחר הדברים האלה היה דבר-יהוה אל-אברם במחזה לאמר אל-תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:

צדקותי, לכך אמר לו המקום. אל תירא אברם אנכי מגן לך, מן הענש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד.

כִּי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אֲחֵר', סְמוּךְ. 'אֲחֵרִי', מְפֻלָּג (בראשית רבה). "אֲחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אֲחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גַם זֶה שֶׁהִרְגָה אֶת הַמַּלְכִּים וְהָיָה דוֹאֵג וְאוֹמֵר: 'שְׂמָא קִבְּלֵתִי שָׂכָר עַל כָּל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 164)

ובפרשת וישב (לט, רז) אחר הדברים האלה . . אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך. ושם (מ, א): אחר הדברים האלה . . לפי שהרגילה . . בפי כלם לדבר בגנותו. לפי זה מובן דייק לשונו כאן "והיה דואג ואומר" (וכן בפרשת וירא שם מוסיף "מהרהר ואומר").

וְהָיָה דוֹאֵג וְאוֹמֵר שְׂמָא קִבְּלֵתִי שָׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתַי (רש"י טו, א)
לשיטת רש"י, עקר פרוש "אחר הדברים" הוא "אחר הדבורים". ראה פרושו בפרשת וירא (כב, א): אחר הדברים האלה . . דבריו של שטן . . של ישמעאל. ושם (פסוק ט): אחרי הדברים האלה . . היה אברהם מהרהר ואומר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק כ, עמוד 45 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת שכר לשמה

כל צדקותי, לכך אמר לו המקום כי שכרך הרבה מאד (טו, א. ובפירוש רש"י)

אל-תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:

אחר שנעשה לו גם כי היה דואג שמה קבלתי שכר על

ספורנו

שכרך. לא די שלא התמעטו וכויתויר בשביל מה שהצלתו, אבל עם זה יש שכר לפעלתו זאת שגמלת חסד לאחיו וזולתו, להציל גוולים מיד עושים.

"אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לִךָ" (פסוק כג), הוֹצֵאָה שֶׁנַּעֲשֶׂתָהּ בְּאִכִּילַת הַנְּעָרִים, וְאֶקַּח גַּם כֵּן "חֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי". אֲכָל

יד. כג) – שלא יראו; אם אתם תבאו (שם שם, ל) – שלא תבואו; "חי ה', אם יומת" (שמואל א יט, ה) – שלא יומת; "חי ה' אשר עמדת לִפְנֵי, אם אֶקַּח" (מלכים ב ה, טז) – שלא אֶקַּח. וְזוֹלָתָם רַבִּים. תורה כד

הרבה. בעולם הזה. מאד. לחיי עולם, כאמרם: דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה, והקדש קמת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א), מהם גמילות חסדים. תורה ב

עֲנַר אֲשָׁכַל וּמִמְרָא הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם. וְלֹא אֶתֵּן אֲנִי לָהֶם חֵלֶק וְלֹא אֶקַּח חֵלֶק בְּעַדָם. אֲכָל מַעֲצָמָם יִקְחוּ, כְּמוֹ רַאשִׁים. תורה א
טו (א) אל תירא אברם. אל תירא שינקמו הארבעה מלכים ממך.

(כד) בלעדי. אתה אמרת "תן לי הנפש" (פסוק בא) – "בלעדי" תוכל לקחתו, שאין אני מחזיק בו כלל. רק אשר אכלו הנערים. זה בלבד

לכאורה תמונה הדבר, הרי כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק י הלכה ב): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות... לא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת... ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד... והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו".
ונמצא, שאברהם אבינו עבד את הקב"ה מאהבה, ומדוע "היה דואג שמא קבלתי שכר על כל צדקותי", דמה בכך אם כבר קבל שכרו?

ויש לומר הבאור בזה:
אברהם רצה לקבל שכר לא לתועלת עצמו אלא רק כדי שיתגדל כבוד שמים. שיארו כל עמי הארץ שהעובד את הקב"ה ומקנים רצונו, מקבל רב טוב גשמי בעולם הזה, ועל-ידיה יתקדש שם שמים בעולם.
ונמצא, שגם כשדאג אברהם שאולי קבל כבר כל שכרו, לא היה זה לטובת עצמו, אלא שרצה שיתגדל ויתקדש שם שמים בעולם.

(ב) ויאמר אברהם אדני יהוה מה-יתתני לי ואנכי הולך עירי וכן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:

כש"ה הולך עירי • מנחם בן סרוק פרשו לשון יורש, וחבר לו (מלאכי ב) "ער וענה". עירי, בלא יורש, כאשר תאמר: (איוב לא) "ובכל תבואתי תשרש", תעקר שרשיה, כך לשון עירי חסר בנים, ובלע"ז דישאנפנטי"ש. ולי נראה, "ער וענה" מגזרת: (שה"ש ה) "ולבי ער", ועירי לשון חרבן, וכן: (תהלים קלז) "ערו ערו", וכן: (חבקוק א) "ערו יסוד", וכן: (ירמיה נא) "ערער

בואמר אברהם ?? אלהים מה תתן לי ואנא אזיל בלא ולד ובר פרנסא הדין דבביתי הוא דמשקאה אליעזר:

תתערער, וכן: (צפניה ב) "כי ארזה ערה". וכן משק ביתי • כתרגומו, שכל ביתי נזון על פיו, כמו: (בראשית מא) "ועל פיו ישק", אפוטרופא שלי, ואלו היה לי בן, היה בני ממנה על שלי. דמשק • לפי התרגום, מדמשק היה. ולפי מדרש אגדה, שרדף המלכים עד דמשק. ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון: דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים.

(ג) ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה בן-ביתי יורש אתי:

כש"ה הן לי לא נתתה זרע • ומה תועלת בכל אשר תתן לי?.

בואמר אברהם הא לי לא יתבת ולד והא בר ביתי ירית יתי:

דוהא פתגמא דיי עמה למימר לא ירתנד דין אלהין בר דתוליד הוא ירתנד:

(ד) והנה דבר-יהוה אליו לאמר לא יירשך זה פיאם אשר יצא ממעיך הוא יירשך:

(ה) ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט-נא השמימה וספר הכוכבים אם-יתוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך:

הואפיק יתה לכרא ואמר אסתכי פען לשמיא ומגי כוכביא אם תכול לממני יתהון ואמר לה כדין יהון בגיף:

כש"ה ויוצא אתו החוצה • לפי פשוטו: הוציאו מאהלם לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו, אמר

לו: צא מאצטגנינות שלך, שראית בפזלות שאינך עתיד להצמיד בן, אברהם אין לו בן, אבל אברהם

ספורנו

ובלתי מוכן להנהיג ממון, ויהיה "בן ביתי" המנהיג הבית והממון, שהן מיראה, נבדלות הרבה מפעלות הבן בהנהגתם, שהן מאהבה. תורה ג
(ד) לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך. כי הבן יצלח בהנהגת הממון בחייו, כאמרו "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק.. וישלחם מעל יצחק בנן בעודנו חי" (הלכות כה, ה א). תורה ה

(ב) מה תתן לי. בעולם הזה. עירי. שאין לי בן ממלא מקומי בהנהגת ממוני, כאמרו "כתבו את האיש הזה עירי גבר לא יצלח בימיו, כי לא יצלח מורעו איש ישב על כסא דוד" (ירמיה כב, ל).
וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. שהוא עבד בלתי נודע בשמו אבל

בשם עירו בלבד, ואין ספק כי פעלות העבד בהנהגת הבית והממון, שהן מיראה, נבדלות הרבה מפעלות הבן בהנהגתם, שהן מאהבה. תורה ג
(ג) בן ביתי יורש אתי. אף על פי שתתן לי זרע בסוף, כאשר אמרת "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (ולעיל יב, ז), מכל מקום ישאר הבן אחרי קטן

מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטחה מלמעלה למטה.

יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר: הוציאו

ויהימין במימרא דני וחשבה לה לזכו:

(ו) והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה:

בו. דבר אחר: "במה אדע"? לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו: 'הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה'. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: בזכות הקרבות.

כ"י: «והאמן בה». לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירשת הארץ שאל לו אות, ואמר לו: "במה אדע"? ויחשבה לו צדקה. הקדוש-ברוך-הוא חשבה לאברהם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין

♦ יום שישי ז' מרחשון ♦

וואמר לה אנה יי דאפקתך מאורא דכשדאי למתן לך ית ארעא הדא למירתה:

(ז) ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור בשדים לתת לך את-הארץ הזאת לרשתה:

ח ואמר יי אלהים במה אדע ארי ארתינה:

(ח) ויאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה:

ט ואמר לה קרב קדמי עגליו תלתא ועזיו תלתא ודכרין תלת ושפנינא ובר יונא:

(ט) ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגוזל:

הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד. ואיל משלש. אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד. ותור וגוזל. תור וכן יונה.

כ"י: «עגלה משלשת». (ב"ר) שלשה עגלים, רמז לשלשה פרים: פרי יום הכפורים, ופר העלם דבר של צבור ועגלה צרופה. ועז משלשת. רמז לשעיר

י וקרב קדמוהי ית כל אליו ופליג תהון בשונה ויהב פלגיא פלוג לקבל חברה וית עופא לא פליג:

(י) ויקח-לו את-כל-אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש-בתו לקראת רעהו ואת-הצפור לא בתר:

בין בתרי העגל, אף כאן: "תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים", הוא שלוחו של שכינה שהוא אש. ואת הצפור לא בתר. לפי שהאמות עובדי כוכבים, נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר: (תהלים כב) "סבבוני פרים רבים וגו'", ואומר: (דניאל ח) "והאיל אשר-ראית בעל הקרנים מלכי מדי

כ"י: «ויבתר אתם». חלק כל אחד לשני חלקים, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמר הבטחתו, להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב: (לקמן) "ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמר וגו'", ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעבר בין בתריה, כמה שנאמר להלן: (ירמיה לז) "העוברים

ספורנו

למען יהיה דברי גזר דין שיש עמו שבועה, שאינו מוקדש, כדבריהם וכוונם לברכה, וכן באר משה רבנו באמרו "לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי ברשעת הגוים (האלה) ה' (אלהיך) מורישם (מפניך), ולמען הקים את הדבר אשר נשבע (ה') לאבותיך, לאברהם ליצחק וליעקב" (דברים ט, ח). תורה י

ועשה עול. כל צדקתו אשר עשה לא תזכרנה" (יחזקאל יח, כד). תורה ז
(ז) אשר הוצאתיך מאור בשדים לתת לך את הארץ הזאת. כדי שאתה בעצמך תקנה אותה ב'חוקה'. לרשתה. כדי שהבנים יירשנה ממך בתורת ירשה שאין לה הפסק. תורה ח
(ח) במה אדע. כי אולי יחטאו הבנים ולא יזכו לירש. תורה ט
(ט) קחה לי עגלה. לברות ברית,

(ו) והאמן בה. בטח שיעשה מה שאמר בלי ספק, אף על פי שהיה הדבר נמנע או רחוק אצל הטבע. ויחשבה לו צדקה. האל יתברך חשב זה הבטחון בו לצדקה וזכות לאברהם. ובה הודיע, שכשאמר אברהם אחר כך "במה אדע כי אירשנה" (פסוק ח), לא חזר בו מאמונתו כלל, שאם היה פן לא היתה אמונתו נחשבת לצדקה כלל, באמרו "ובשוב צדיק מצדקתו

צט שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך-לך

שִׁיחֵיו כְּלִין וְהוֹלְכִין, "וְאֶת־הַצֹּפֶר לֹא כָתָר", רָמַז שִׁיחֵיו יִשְׂרָאֵל קִיָּמִין לְעוֹלָם.

וּפָרָס, "וְהַצֹּפֶר הַשָּׁעִיר מִלֶּךְ יוֹן", וְיִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְבָנֵי יוֹנָה, שְׁנָאָמַר: (ש"ח ב) "וְיֹנְתִי בַחֲגוּי הַסֵּלַע". לְפִיכָךְ, בְּתֹר הַבְּהֵמוֹת, רָמַז עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים

יֵא וְנָחַת עוֹפָא עַל פִּגְלִיא וְאַפְרָח יִתְהוֹן אֲבָרָם:

(יא) וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם:

פִּלְגִיא, וּפְגָרִים תְּרַגְמוּ פִּגְלִיא, לְשׁוֹן פִּגּוּל, כְּמוֹ: (ויקרא ז) "פִּגּוּל הוּא" לְשׁוֹן פִּגְר. כִּף שְׂמֻעָתִי מִפִּי רַבִּינוּ יְהוּדָה בֶּן ר' שְׁמוּאֵל, וְכֵן הִגִּידָא בְּרַשִׁי כְּתֹב יָד. וּבְכְתֹב יָד אֲחֵרֶת כְּתִיב כִּף פִּירָשׁ רַבִּינוּ מֵאִיר בֶּן ר' שְׁמוּאֵל. • וַיֵּשֶׁב לְשׁוֹן נְשִׁיכָה וְהַפְּרָחָה, כְּמוֹ: "יֵשֶׁב רוּחוֹ", רָמַז שִׁיבָא דָּוִד בֶּן יִשִׁי לְכָלוֹתָם וְאִין מְנִיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׂמִים, עַד שִׁיבָא מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ.

כִּי־יֵא הָעֵיט • הוּא עוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא עֵט וְשׂוֹאֵף אֶת הַנְּבִלּוֹת, לְטוֹשׁ עָלֵי אֶכְל, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א טו) "וַתַּעֲט אֶל הַשָּׁלָל". עַל־הַפְּגָרִים • הַבְּתָרִים. (סְפָרִים אֲחֵרִים: הַפְּגָרִים מִתְרַגְּמִין פִּגְלִיא אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִגְלוּ לְתַרְגָּם "אִישׁ בְּתָרוֹ" וַיִּהְי פִּלְגִיא, נִתְחַלֵּף לָהֶם תְּבַת פִּגְלִיא לְפִלְגִיא, וְתַרְגְּמוּ: "הַפְּגָרִים", פִּלְגִיא, וְכָל הַמְּתַרְגָּם בֶּן טוֹעָה, לְפִי שְׂאִין לְהַקִּישׁ בְּתָרִים לְפָגָרִים, שְׁבִתָּרִים תְּרַגְּמוּ:

יְבֻהֶה שְׂמֻשָּׁא לְמִיעֵל וְשִׁנְתָּא נְפִלַת עַל אֲבָרָם וְהָא אֵימָה קָבַל סְגִי נְפִלַת עֲלוּהִי:

(יב) וַיְהִי הַשְּׂמֻשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל־אֲבָרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלַת עָלָיו:

כִּי־יֵא וְהִנֵּה אֵימָה וְגו' • רָמַז לְצָרוֹת וְחֻשָּׁף שֶׁל גְּלוּיָת.

יִגְוֹאֵמַר לְאֲבָרָם מַדַּע תִּדַּע אֲרִי דִּירִין יְהוֹן בְּנִיךְ בְּאַרְעָא דְלֹא דִילְהוֹן וְיִפְלַחוּן בְּהוֹן יִיעֲנֻן יְתְהוֹן אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין:

(יג) וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תִּדַּע כִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאַרְצוֹ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

שֶׁהִיָּה כְּשִׁיחֵיו יִשְׂרָאֵל מִמְּצָרִים, אִין אִתָּה מוֹצָא אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, וְאִתָּה צָרִיךְ לְהוֹצִיא מִהֵן כָּל הַשָּׂנִים שְׁחִי קָהַת אַחֵר לִידַת עַמְרָם, וְשְׁחִי עַמְרָם אַחֵר לִידַת מֹשֶׁה. בְּאַרְצוֹ לֹא לָהֶם • וְלֹא נֹאמַר: 'בְּאַרְצוֹ מִצְרַיִם', אֶלָּא "לֹא לָהֶם", וּמִשְׁנוּלַד יִצְחָק: (בְּרַאשִׁית כֵּא) "וַיִּגֹּר אֲבָרָהֶם וְגו'", (בְּרַאשִׁית כו) "וַיִּגֹּר יִצְחָק בְּגֵר", (תְּחִלִּים קה) "וַיַּעֲקֹב גֵּר בְּאַרְצוֹ חָם", (בְּרַאשִׁית מז) "לְגוֹר בְּאַרְצוֹ בְּאֵנוֹ".

כִּי־יֵא כִי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ • מִשְׁנוּלַד יִצְחָק עַד שִׁיחֵיו יִשְׂרָאֵל מִמְּצָרִים אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כִּי־צַד? יִצְחָק בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה כְּשִׁנּוּלַד יַעֲקֹב, וַיַּעֲקֹב כְּשִׁיֵּרֶד לְמִצְרַיִם אָמַר: (בְּרַאשִׁית מז) "יָמֵי שְׁנֵי מִגְּדוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאוֹת שָׁנָה", הָרִי ק"צ, וּבְמִצְרַיִם הָיוּ מֵאוֹתִים וְעֶשְׂרִי כְּמִנְיָן רַד"ו, הָרִי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְאִם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת, הָרִי קָהַת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה, צֹא וְחֲשֵׁב שְׁנוֹתָיו שֶׁל קָהַת וְשֶׁל עַמְרָם וְשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה,

יִדְוֹאֵף יֵת עֲמָא דִּיפְלַחוּן בְּהוֹן דִּיין אָנָּא יִכְתֹּר בֶּן יִפְקוֹן בְּקִנְיָנָא סְגִי:

(יד) וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דִּן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל:

ספורנו

וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׂמִי" (יחזקאל כ, ח טו). וְכָל זֶה הַגִּיד לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן בְּקִבְלָהּ כִּי דָבָר ה' הוּא, וְלֹא יִיחַסוּ הַדָּבָר לְזוּלָתוֹ, כְּעִנְיָן הַנִּבִּיא בְּאַמְרוֹ "וְאֶגִּיד לָךְ מֵאֲזוּ, בְּטָרָם תְּבוֹא הַשְּׂמֻעָתִיךְ, כֵּן תֹּאמַר עֲצָבִי עֲשָׂם", (ישעיהו מח, טו). תוֹרָה יֵד (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דִּן אֲנֹכִי. וְכֵמוֹ שֶׁאֲדִין אֶת בְּנִיךְ עַל רִשְׁעָם כְּעִנְיָן יַעֲבֹדוּת, כְּמוֹ כֵּן אֲדִין אוֹתוֹ הַגּוֹי שִׁישְׁתַּעֲבֹד בָּהֶם. תוֹרָה יֵד

אֲזוּ לְקֶצֶת דּוֹרוֹת וְרַעוּ בְּסִבְלוֹתָם. כִּי אֲמַנָּם זֶה לֹא קָרָה לָהֶם בְּדוֹרוֹת הַצִּדִּיקִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם מִן הַשְּׁבִטִים קָם לֹא הִתְחִיל הַשְּׁעָבוֹד, אֲבָל קָרָה כְּאִשְׁרֵי הָעוּ אֶת דָּרְכָם, כְּמוֹ שֶׁהִעִיד הַנִּבִּיא בְּאַמְרוֹ "וַיִּמְרוּ בִּי וְלֹא אָבִו לְשֹׁמֵעַ אֵלַי, אִישׁ אֶת שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ, וְאֶת גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עֲזָבוּ, וְאָמַר לְשֹׁפֵף חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכָלוֹת אִפִּי בָהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם,

(יג) יָדַע תִּדַּע. הוֹדִיעוּ סִפְת אַחֵר יִרְשֵׁת הַבָּנִים, וְהִיא "כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאָמָרִי" (פסוק טו), כִּי לֹא יִצְדֵּק לְגִרְשׁ גּוֹי מֵאַרְצוֹ עַד שֶׁתִּתְּמָלֵא סִתָּאוֹ. אָמַר אִם כֵּן, "יָדַע תִּדַּע" שֶׁאִם עַל פִּי שְׂאֵנִי נִשְׁבַּע לְתֵת הָאֶרֶץ לְבָנֶיךָ, לֹא יִהְיֶה זֶה מִיָּד. כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאַרְצוֹ לֹא לָהֶם. עַד אוֹתוֹ הַזְמַן שֶׁיִּשְׁלַם עוֹן הָאָמָרִי. וְעַם זֶה הַגִּיד קוֹרוֹת הַשְּׁעָבוֹד וְהַעֲנִי וְהַעֲתִידִים

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת לך-לך

כ"י וְגַם אֶת־הַגּוֹי • "וְגַם", לַרְבוֹת אַרְבַּע מַלְכוּיֹת, בְּעֶשֶׂר מַכּוֹת. בְּרַכְשׁ גְּדוֹל • בְּמִמּוֹן גְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאֵף הֵם כָּלִים עַל שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. דִּן אֲנֹכִי • שְׁנֵאֲמָר: (שְׁמוֹת יב) "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם".

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: טו וְאַתָּה תֵּעוֹל לֹת אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבּוֹ טָבָא:

כ"י וְאַתָּה תָּבוֹא • וְלֹא תִרְאֶה כָּל אֱלֹהִים. אֶל אַבְתִּיךָ • אָבִיו עֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, וְהוּא מִבְּשָׂרוֹ שִׁיבּוֹא אֵלָיו? לְמַדְךָ שֶׁעָשָׂה תִּרְחַח תְּשׁוּבָה. תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה • בְּשָׂרוֹ שֶׁעָשָׂה יִשְׁמַעְאֵל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו וְלֹא יֵצֵא עֲשׂוֹ לַתְּרַבּוּת רָעָה בְּיָמָיו. וּלְפִיכָךְ, מֵת חֲמֵשׁ שָׁנִים קֹדֶם זְמָנוֹ, וְבוֹ בַּיּוֹם מָרַד עֲשׂוֹ.

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עוֹן הָאָמְרִי עַד־הֵנָּה: טז וְדוֹרָא רְבִיעֵאָה תְּיֻבֵּן הָכָא אָרִי לֹא שָׁלִים חֻבָּא דְאָמֹרָאָה עַד כְּעַן:

כ"י וְדוֹר רְבִיעִי • לְאַחַר שֶׁיִּגְלוּ לְמִצְרַיִם יִהְיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, וְהַרְבִּיעִי יָשׁוּבוּ לְאֶרֶץ הַזֹּאת. לְפִי שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנָעַן הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְכֹרֶת בְּרִית זֶה, כְּדֹכְתִּיב: "לִתֵּת לָךְ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ" וְכֵן הָיָה, יַעֲקֹב יָרַד לְמִצְרַיִם, צָא וְחָשַׁב דוֹרוֹתָיו: יְהוּדָה, פֶּרֶץ, חֲצֹרֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצֹרֹן מִבְּנֵי הָאֶרֶץ הַזֶּה. כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאָמְרִי • לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרֶץ עַד אוֹתוֹ זְמַן, שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע מֵאֲמָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָהּ, שְׁנֵאֲמָר (יִשְׁעִיָּה כז): "בְּסֵאֲפָאָה בְּשִׁלְחָה תִּרְיַכְנָה".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ לֵב עַמ' 95)

כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאָמְרִי עַד הֵנָּה (טו, טז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְמָהּ נִזְכָּר כָּאן הָאָמְרִי דְּנֻקָּא, וְהִרְיֵה הַהִבְטָחָה הִיא עַל אֶרֶץ כְּנָעַן כְּלָה, הַכּוֹלֶלֶת עֶשֶׂר (אוּ לְפָחוֹת שִׁבְעֵי) אֲמֻנוֹת. וְיֵשׁ לִזְכֹּר, דְּהֵנָּה רַש"י מְפָרֵשׁ לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרֶץ עַד אוֹתוֹ זְמַן, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁכְּוֹנֵנוֹ הִיא בְּפִשְׁטוּת - בְּ"אוֹתוֹ זְמַן" נִשְׁלַם רַק

(יז) וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה וְעָלְמָה הָיָה וְהֵנָּה תִּנּוֹר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזֵרִים הָאֵלֶּה: יז וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית מב) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם", (מַלְכִּים ב יג) "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ", כְּלוּמַר וַיְהִי דְּבָר זֶה. הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעָלְמָה הָיָה • חֲשֹׁךְ הַיּוֹם. וְהֵנָּה תִּנּוֹר עֵשֶׂן וְגו' • רָמַז לוֹ שֶׁיִּפְלוּ הַמַּלְכוּתִּים עֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיהָנָם. "בָּאָה" טַעְמוֹ לְמַעְלָה, לְכַךְ הוּא מִבְּאֵר שֶׁבָּאָה כָּבֵד, וְאֵם הָיָה טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאֶלֶף, הָיָה מִבְּאֵר כְּשֶׁהִיא שׁוֹקַעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לִזְכֹּר כֵּן, שֶׁהָיָה כָּבֵד כְּתִיב "וַיְהִי

כ"י וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית מב) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם", (מַלְכִּים ב יג) "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ", כְּלוּמַר וַיְהִי דְּבָר זֶה. הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעָלְמָה הָיָה • חֲשֹׁךְ הַיּוֹם. וְהֵנָּה תִּנּוֹר עֵשֶׂן וְגו' • רָמַז לוֹ שֶׁיִּפְלוּ הַמַּלְכוּתִּים עֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיהָנָם. "בָּאָה" טַעְמוֹ לְמַעְלָה, לְכַךְ הוּא מִבְּאֵר שֶׁבָּאָה כָּבֵד, וְאֵם הָיָה טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאֶלֶף, הָיָה מִבְּאֵר כְּשֶׁהִיא שׁוֹקַעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לִזְכֹּר כֵּן, שֶׁהָיָה כָּבֵד כְּתִיב "וַיְהִי

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת יְהוָה אֶת־אֲבָרָם בְּרִית לִזְרַעךָ נָתַתִּי אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת: יח בַּיּוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם אֲבָרָם קִיָּם לְמִימַר לְבָנֶיךָ יְהִיבִית יֵת אֶרֶעָא דְּדָא מִן נְהַרָא דְּמִצְרַיִם וְעַד נְהַרָא רַבָּא נְהַרָא פָּרַת:

כ"י לְזִרְעֶךָ נָתַתִּי • אֲמִירְתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּאֵלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה (ב"ר). עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת. לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאָהּ גְּדוֹל, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מֵאֲחֵר בְּאַרְבָּעָה נְהָרוֹת הַיּוֹצְאִים

מַעֲדָן, שְׁנֵאֲמָר: (לַעֲלִיל ב) "וְהַנָּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת", מִשַּׁל הַדִּיּוּט: עֹבֵד מֶלֶךְ - מֶלֶךְ, הַדְּבִק לַשְׁתֹּרֶת וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ.

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת לך-לך קא

יט) אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקְּדָמֹנִי: יט זת שלמאי וזת קנזאי וזת קדמונאי:

כז"י אֶת־הַקִּינִי • (כ"ד) עֶשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ כָּאן, וְלֹא נִתַּן לָהֶם אֶלָּא שִׁבְעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלֵשָׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן, וְהֵם קִינִי, קְנִזִּי וְקְדָמוֹנִי - עֲתִידִים לִהְיוֹת

יךָשָׁה לַעֲתִיד, שְׁנַאֲמַר: (ישעיה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב מְשֻׁלּוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מְשֻׁמְעָתָם".

כ) וְאֶת־הַחֲתָנִי וְאֶת־הַפְּרוּזִי וְאֶת־הַרְפָּאִים: כ וזת חתאי וזת פרזאי וזת גבראי:

כז"י וְאֶת־הַרְפָּאִים • אֶרֶץ עֹג, שְׁנַאֲמַר בָּהּ: (דברים ג) "הַחַיָּה יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים".

כא) וְאֶת־הָאֻמִּי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִיטִּי וְאֶת־הַיְבוּסִי: כא וזת אמוראי וזת כנענאי וזת גרנשאי וזת בוסאי:

טז (א) וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵהָ שִׁפְחָהּ מִצְרִית וְשִׁמְהָ הָגָר: א וישרי אמת אברם לא ילידת לה וזה אמתא מצריתא ושמה הגר:

כז"י שִׁפְחָהּ מִצְרִית • בַּת פְּרָעָה הָיְתָה. כְּשֶׁרָאָה נָסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה, אָמַר: 'מוֹטֵב שֶׁתֵּהָא בְּתִי שִׁפְחָה בְּבֵיתִי זֶה, וְלֹא גְבִירָה בְּבֵית אַחֵר'.

ב) וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֹצְרֵנִי יְהוָה מִלָּדֶת בִּיאָנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבֵנָה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי: ב ואתמר שרי אל-אברם הנה-נא עצרני יהוה מלדת בא-נא אל-שפחתי אוילי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי:

כז"י אוּלַי אֲבֵנָה מִמֶּנָּה • לִמַּד עַל מִי שְׁאִין לוֹ בָּנִים שְׁאִינוּ בְּנוֹי אֶלָּא הָרוּם. אֲבֵנָה מִמֶּנָּה • בְּזָכוֹת שְׂאֲכָנִים צָרְתִּי לַתּוֹף בֵּיתִי. לְקוֹל שָׂרִי • (ב"ד) לְרוּחַ חֻקְדָּשׁ שִׁבְחָה.

ג) וַתִּקַּח שָׂרִי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בָּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ג ודברת שרי אשת אברם ית הגר מצריתא אמתה מסוף עשר שנין למתב אברם בארעא דכנען ויהבת יתה לאברם בעלה לה לאנתו:

כז"י וַתִּקַּח שָׂרִי • לְקַחְתָּהּ בְּדָבָרִים: 'אֲשִׁירְךָ שְׂכִית לְדָבֵק בְּגוֹף קָדוֹשׁ כְּזֶה' (ב"ד). מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים • מוֹעֵד הַקְּבוּעַ לְאִשָּׁה שֶׁשִּׁחְתָּה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה לְבַעְלָהּ, חֵיב לִישָׂא אַחֶרֶת (יבמות טד). לְשִׁבְתָּ אַבְרָם וְגו' • מִגִּיד שְׁאִין יִשְׁיבַת חוּצָה־לְאֶרֶץ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ (לעיל יב): "וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל" עַד שֶׁיָּבֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ד) וַיָּבֵא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּח גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: ד ועל לזת הגר ועדיאצא וזוזת ארי עדיאצא וקלת רבנמה בעיניה:

ספורנו

טז (ב) הִנֵּה עֹצְרֵנִי ה' מִלָּדֶת. אף על פי שְׁאִמְרָ לָתֵת לָךְ זָרָה, כְּאִמְרֹת "לֹוֹרֶעֶף אֶתֶּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת" (לעיל יב). ז, לֹא אָמַר שִׁיחִינָה לָךְ אוֹתוֹ הַזָּרָה מִמֶּנִּי. אוּלַי אֲבֵנָה מִמֶּנָּה. אוּלַי קִנְאָת הַיָּרֵךְ תַּעֲוֹרֵר הַכֹּחַ לְפַעֲלוּתוֹ, וְיִתְחַזַּק לְהַשִּׁיג זָרָה. לְקוֹל שָׂרִי. נִטָּה לְכַבּוֹ שִׁיחִינָה דַּעֲתָהּ

שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר).

זש"י ויבא אל-הגר ותהר • מביאה ראשונה (ב"ר). ותקל גברתה בעיניה • אמרה: שרי זו אין סתרה בגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת, ואינה צדקת,

הואמרת שרי לאברם שרי לי עלך אנה יהבית אמתי לך וחזת ארי עדיאת וקלית בעיניה דין יי ביני ובינך:

(ה) ותאמר שרי אל-אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני וביניך:

וביניך • כל "בינך" שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנקה), שהניסה עין הרע בעבורה של הגר, והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר: "הנך הרה", והלא כבר הרתה, והוא מבשר לה שתהר? אלא מלמד שהפילה הריון הראשון.

זש"י חמסי עליך • חמס העשוי לי, עליך אני מטילה הענש, כשהתפללת להקדוש-ברוך-הוא: (לעיל טו) "מה-תמן-לי ואנכי הולך צרי", לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושותק (ב"ר). אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני

וואמר אברם לשרי הא אמתיך בידך עבידי לה פדמקין בעיניכי ועניתה שרי וערכת מקדמה:

(ו) ויאמר אברם אל-שרי הנה שפחתי בידך עשיר-לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה:

זש"י ותענה שרי • היתה משעבדת בה בקשי (ב"ר).

וואשכחה מלאכא דיי על עינא דמא במדברא על עינא בארשא דחגרא:

(ז) וימצאה מלאך יהוה על-עין המים במדבר על-העין בדרך שור:

חואמר הגר אמתא דשרי מנן את אתא וילאן את אזלא ואמרת מן גדם שרי רפנתי אנא ערקא (נ" ערכת):

(ח) ויאמר הגר שפחת שרי אי-מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחתי:

זש"י אי-מזה באת • מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים, ולשון "אי-מזה" איה המקום שתאמר עליו: 'מזה אני בא'.

טואמר לה מלאכא דיי תובי לות רבונתך ואשתעבדי תחות ידא:

(ט) ויאמר לה מלאך יהוה שובי אל-גברתך והתעני תחת ידיה:

ישראל או חוצה לו, כמו שאמר וכוונם לברכה בגטין (ב, א). הודיע כי היה בדעתה לצאת אז מארץ ישראל. תורה ח
(ח) אי מזה באת ואנה תלכי. כלומר: הביטי וראי מאיזה מקום נסעת, כי היית במקום קדוש ובבית צדיקים, והנך הולכת בחוצה לארץ אל מקום טמא ואנשי רשע.
אנכי ברחתי. איני הולכת אל מקום מכון מאתי, אלא יצאתי כדי לברות. תורה ט

(ז) וימצאה מלאך ה'. מצא אותה מוכנת למראות אלהים. ובכן נראה לה על עין המים. מתפללת, כמו שבאר באמרנו "כי שמע ה' אל עניך" (פסוק יא). על העין. על אם הדרך. וכשיש שני דרכים יקראו "עינים", ומקום התחלת השני דרכים יקרא "פתח עינים" (לחן לה יח, והוא הנקרא אצל רבותינו וכוונם לברכה 'פרשת דרכים' (רש"י שם). בדרך שור. הוא חגר, כמו שתרגם אינקלוס. והיא עיר בגבול ארץ

אמתי, לפיכך קבל דבריה, לא להתענג במשגל האשה. תורה ג
(ה) חמסי עליך. שהיה לך לגער בה אחרי שהיא אשתך ומקלה אותי מפני שהתעברה ממך. תורה ו
(ו) שפחתי בידך. שאינה משחררת ממך.
ותענה שרי. כדי שתפיר שהיא משעבדת ולא תבונה עוד את גברתה, לאות שכן יקרה לכל מבנה ישראל, באמרנו "והשתחוו על כפות רגליך כל מנאציך" (ישעיהו ס, יח). תורה ז

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת לך-לך קג

כש"י וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָף ה' וגו'. על כל אַמִּירָה הִיָּה שְׁלוּחַ לָהּ מִלֵּאָף אַחֵר, לָכֵן נֹאמַר 'מִלֵּאָף' בְּכָל אַמִּירָה וַאֲמִירָה.

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָף יְהוָה הִרְבָּה אֲרֵבָה אֶת־זִרְעָךָ וְלֹא יִסְפֹּךְ מִרֵּב:

יֹאמַר לָהּ מִלֵּאָכָא דִּי אֲסַגְּאָה אֲסַגִּי יָת בְּנִיכִי וְלֹא יִתְמַנּוּן מִסְּגִי:

(יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָף יְהוָה הֵנִךְ הָרָה וּלְדֹתָ בֵּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִידָךְ:

יֹאמַר לָהּ מִלֵּאָכָא דִּי הָא אֶת מַעֲדִיא וְתַלְדִּין בֵּר וְתַקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמַעְאֵל אַרִי קַבִּיל יְיָ צְלוּתֶיךָ:

כש"י הֵנִךְ הָרָה • כְּשֶׁתְּשׁוּבִי תִהְרִי, כְּמוֹ (שׁוּפְטִים יג) "הֵנִךְ הָרָה" דְּאֶשֶׁת מְנוּחַ. וּלְדֹתָ בֵּן • כְּמוֹ וּלְדֹתָ, וְדוּמָה לוֹ: (יִרְמִיָּה כב) "יִשְׁכְּבֵת בְּלִבְנָן מִקְנָנָתָּ בְּאֲרָזִים". וְקִרְאָת

שְׁמוֹ • צוּרִי הוּא, כְּמוֹ שְׁאוּמֵר לְזָכֵר: "וְקִרְאָתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק".

(יב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכָּן:

יב וְהוּא יִהְיֶה מְרֻד בְּאֲנָשָׁא הוּא יִהְיֶה צָרִיךְ לְכָלָא וְיִדָּא דְּבָנֵי אֲנָשָׁא יִהְיוּ צָרִיכִין לָהּ וְעַל אִפִּי כָּל אַחוּהֵי יִשְׁרָי:

כש"י פֶּרָא אָדָם • אוֹהֵב מִדְּבָרוֹת לְצוּר חַיִּית, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵב: (בְּרַאשִׁית כא) "וַיָּשָׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹבֵה קֶשֶׁת". יָדוּ בְּכָל • לִסְטִים. יוֹד כָּל בּוֹ • הַכֹּל שׁוֹנְאֵין אוֹתוֹ

וּמִתְגָּרִין בּוֹ. וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכָּן • שְׂיִהִיָּה זִרְעוֹ גְּדוֹל (כ"ה).

(יג) וְתִקְרָא שְׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֵתָה אֵל רִאִי כִּי אֲמִירָה הֵנָּה הָלָם רִאִיתִי אַחֲרֵי רִאִי:

יג וְצִלִּיאַת בְּשֵׁמָא דִּי דְּמִתְמַלֵּל עֲמָה אֲמִירָתָ אֵת הוּא אֵלֶהָ דְּחִזִּי כָּלָא אַרִי אֲמִירָתָ הַכְּרִים הֵכָא (ג"י הָאָף אָנָא) שְׂרִיתִי חִזִּיא בְּתֵר דְּאִתְגַּלִּי לִי:

כש"י אֵתָה אֵל רִאִי • נְקוּד חֲטָף קֶמֶץ, מִפָּנָי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר: אֵלִיָּה הָרֵאָה שְׂרוּאָה בְּעֶלְבוֹן שֶׁל עֲלוּבִין (סְפָרִים אֲחִרִים, דְּבָר אַחֵר: "אֵתָה אֵל רִאִי", מִשְׁמַע שֶׁהוּא רוֹאֶה הַכֹּל וְאֵין שׁוֹם דְּבָר רוֹאֶה אוֹתוֹ) • הֵנָּה הָלָם • לְשׁוֹן תַּמָּה: וְכִי סְבוּרָה הֵייתִי שְׂאָף הָלוֹם בְּמִדְּבָרוֹת רִאִיתִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מְקוֹם,

אַחֵר רִאִי אוֹתָם בְּבִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁשֵּׁם הֵייתִי רִגִּילָה לְרֵאוֹת מִלֵּאָכִים? וְתַדַּע שֶׁהִיָּתָה רִגִּילָה לְרֵאוֹתָם, שֶׁהִרִי מְנוּחַ רָאָה אֶת הַמִּלֵּאָף פַּעַם אַחַת - וַאֲמַר "מוֹת נְמוּת", וְזוֹ רֵאָתָה אֲרִבְעָה זֶה אַחֵר זֶה - וְלֹא תִרְדָּה.

(יד) עַל־כֵּן קִרְאָ לְבֹאֵר בְּאֵר לַחֵי רִאִי הֵנָּה בֵּין־קִרְיָשׁ וּבֵין בְּרָד:

יֵד עַל כֵּן קִרְא לְבֹאֵרָא בְּאֵרָא דְּמִלֵּאָף קִימָא אִתְחַזִּי עֲלֵהָ: אִתְחַזִּי עֲלֵהָ הָא (הִיא) בֵּין רָקִם וּבֵין סַגְרָא:

כש"י בְּאֵר לַחֵי רִאִי • בְּתַרְגוּמוֹ: 'בְּאֵרָא דְּמִלֵּאָף קִימָא אִתְחַזִּי עֲלֵהָ'.

ספורנו

ח, וכן "קִרְאִיתִי שְׁמֶךָ ה'" (איכה ג, נח), וכן "וּשְׁמוּאֵל בְּקִרְאִי שְׁמוֹ" (תהלים צט, ו), וכן "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא" (דברים לב, ג). אָמַר אִם כֵּן, שֶׁכָּאֲשֶׁר הִתְפַּלֵּלָה סִדְרָה שֶׁבַח הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁדִּבֶּר אֵלֶיהָ, בְּאִמְרָה **אֵתָה אֵל רִאִי**. אֵתָה אֵל שֶׁל רִאִיָּה בְּכָל מְקוֹם, לֹא בְּבִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בְּלִבְדוֹ, בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְכַרְכָּה: כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ חוּץ מִשְׁעַרֵּי הַוִּנְיָה. תוֹרָה יד

בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְכַרְכָּה שֶׁשָּׁעָה וְשִׁמְעָאֵל תִּשְׁוּבָה (בבא בתרא טז, ב). תוֹרָה יג (יג) וְתִקְרָא שֵׁם ה'. הֵנָּה קְרִיאַת שֵׁם ה' הִיא הַתְּפִלָּה, אֲשֶׁר בָּהּ שִׁבְחוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִחוּשְׁבֵּת הַמִּתְפַּלֵּל אוֹ בְּדִבְרָיו, בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְכַרְכָּה: לְעוֹלָם וְסִדְרָא אָדָם שִׁבְחוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאַחֲרָיָהּ תִּפְלָל (בְּרִכּוֹת לב, א), כִּי בָּהּ יִכְוֵן הַמִּתְפַּלֵּל לֹאֵל יִתְבָּרַךְ, כַּעֲנִין "שׁוּיָתִי ה' לְנִגְדֵי תְמִידָה" (תהלים טו,

ט) וְהִתְעַנִּי. לְהוֹרוֹת לַעֲתִיד, עַל דֶּרֶךְ "יִרְאָ וְיִזִּיר" (מלכים ב יג, יז), כִּי כֵן יִסְדֵּה הַמִּלֵּךְ (עַל פִּי אִסְתֵּר א, ח). תוֹרָה י (יב) **פֶּרָא אָדָם**. "פֶּרָא" הוּא חֲמוֹר הַבֵּר. אָמַר שְׂיִהִיָּה חֲמוֹר בְּמִזְגוֹ מִצַּד הָאֵם הַמִּצְרִית, בְּאִמְרוֹ עַל הַמִּצְרִים "אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם" (יחזקאל כג, כ). וְשְׂיִהִיָּה חֲמוֹר הַבֵּר, בְּהִיּוֹתוֹ שׁוֹכֵן בְּמִדְבָּר, בְּאִמְרוֹ "וַיִּגְדַּל וַיִּשְׁבַּע בְּמִדְבָּר" (לֵחֵלֶן בא, ב). וְשְׂיִהִיָּה "אָדָם" מִצַּד אָבִיו,

(טו) וַתֵּלֶד הָגֶר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֹתוֹ שֵׁם בְּנוֹ
אֲשֶׁר-יָלְדָה הָגֶר יִשְׁמָעֵאל:^א

כ"י • וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם וָגו' • אף-על-פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל", שָׂרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו וַיִּקְרָא יִשְׁמָעֵאל.

(טז) וְאַבְרָם בֶּן-שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בָּלְדָתָהּ הָגֶר
אֶת-יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:^ב

כ"י • וְאַבְרָם בֶּן-שְׁמֹנִים שָׁנָה וָגו' • לִשְׁכַּחוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל נִכְתָּב, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁנִּמְלָא וְלֹא עָבַב.

יז (א) וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן-תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים
וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי-אֵל שְׂדֵי
הַתְּהֵלֶךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד:^א

כ"י • אֲנִי-אֵל שְׂדֵי • אֲנִי הוּא שֵׁשׁ דִּי בְּאַלְהוּתִי לְכָל בְּרִיָּה. לְפִיכָךְ, "הַתְּהֵלֶךְ לִפְנֵי" וְאַהֲיָה לָךְ לְאַלֹהִים וּלְפִטְרוֹן. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא בְּמִקְרָא, פְּרוּשׁוֹ כִּךְ: דִּי שְׁלוֹ, וְהַפֵּל לְפִי הַעֲנִין. הַתְּהֵלֶךְ לִפְנֵי • כְּתוּבָה: 'פֶּלַח קַדְמִי', הַדְּבָק בַּעֲבוּדָתִי. וְהָיָה תָּמִיד • אֵף זֶה צוּרֵי אַחֵר צוּרֵי, הָיָה שְׁלָם בְּכָל נְסִיווֹתֵי. וְלִפִּי

(ב) וְאַתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בְּמֵאֹד
מְאֹד:^ב

כ"י • וְאַתָּנָה בְּרִיתִי • בְּרִית שֶׁל אֲהַבָּה וּבְרִית הָאֶרֶץ, לְהוֹרִישָׁהּ לָךְ עַל-יְדֵי מִצְוָה זוּ.

ספורנו

תמיד" (תהלים טו, ח).
וְהָיָה תָּמִיד. וְקִנְיָה הַשְׁלָמוֹת הָאֶפְשָׁר לְמִין הָאֲנוּשִׁי: הַשְׁכָּל וְהַדָּע אוֹתִי בִּידִיעַת דְּרָכֶיךָ, וּבִהְדָּמוֹתַי אֵלֵי כְּפִי הָאֶפְשָׁר אֲצִלֶּךָ. כִּי אֲמַנֵּם פְּעֻלַּת כָּל נִמְצָא תוֹרָה עַל צוּרְתוֹ, כְּאִמְרוֹ "הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ, וְאֶדְעֶךָ" (שמות לג, יג), וְזֶה הוּא הַשְׁלָמוֹת הָאֶחָד לְמִין הָאֲנוּשִׁי, וְהַמְּכֻן מֵאֵת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ בְּבְרִיאָה, כְּאִמְרוֹ "נַעֲשֶׂה אִתְּךָ בְּצִלְמִנִּי כְּדִמוּתִי" (לעיל א, כז). תורה ב
(ב) וְאַתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ. וּבְאִפְסוֹן זֶה אֲקִיֵּם בְּרִית אִתְּךָ "לְהָיוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וּלְזוֹרְעֶךָ אֲחִירֶךָ" (פסוק ז), כִּי תִלְמָדְם. תורה ג

וַיִּקְרָא לְכָל נִמְצָא וּזְלַת הַבּוֹרָא, כִּי אֲמַנֵּם לֹא יַפְעַל שׁוֹם פּוֹעֵל וּזְלַתוֹ, אִם לֹא נִמְצָא אֵיזָה נוֹשָׂא מִתְּפַעַל מִמֶּנּוּ, וְכֵן לֹא יִתְפַּעַל שׁוֹם מִתְּפַעַל, אִם לֹא יִמְצָא אֵיזָה פּוֹעֵל שִׁיפְעַל בּוֹ. וּמִזֶּה יִתְחַיֵּב בְּמוֹפֵת רָאִיָּה מִצִּיּוֹת הַבּוֹרָא וְיִחַדּוֹ וּשְׁלָמוֹת פְּעֻלּוֹ עַל כָּל פּוֹעֵל וּזְלַתוֹ, אֲצִל כָּל מִתְּבַוֵּן. וְכָל זֶה הוֹרָה הָאֵל יִתְבָּרֵךְ לְאֲבוֹת. אֲמַנֵּם מוֹפֵת סִבָּה עַל הַבְּרִיאָה הַיּוֹצֵא מִן הַשֵּׁם הַמִּיחָד לֹא הוֹדִיעַ עַד מִשָּׁה רַבְּנוּ, כְּאִמְרוֹ "וְאַרְאֶה כֹּחַ וְשִׁמִּי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם".
הַתְּהֵלֶךְ, בְּכָל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם.
לִפְנֵי. כְּמִסְתַּכֵּל בִּי לְדַעַת דְּרָכֶיךָ כְּפִי הָאֶפְשָׁר אֲצִלֶּךָ, כְּעִנִּין "שׁוּתִי ה' לְנִגְדִי

(טו) שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה הָגֶר יִשְׁמָעֵאל. כִּי מִצַּד שְׁנֵיהֶם הָיָה רָאוּי לְזֶה הַשֵּׁם: מִצַּד אֲבָרָם שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו אַחֵר כִּךְ וַנֹּאמֶר לוֹ "וְלִישְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ" (וַחֲלֹן יז, ט), וּמִצַּד הָגֶר כִּדְּבַר הַמֶּלֶךְ (פסוק יא). תורה טו
יז (א) וַיֵּרָא ה'. הַמְּרָאָה בְּכָל מְקוֹם הִיא מְדַרְגָּה לְמִשָּׁה מִן הַנְּבוֹאָה, וְעַל זֶה אָמַר "וְשִׁמִּי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם" (שמות ג, ט).
אֲנִי אֵל שְׂדֵי. אֲנִי הוּא שֵׁשׁ דִּי בְּמִצִּיּוֹתֵי לְפַעֲלָהּ הַמִּיחָד לִי, וְהִיא הַבְּרִיאָה, שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ נוֹשָׂא מִתְּפַעַל, וְלָכֵן לֹא יִצְטָרֵךְ הַבּוֹרָא בְּפֻעֲלוֹ שִׁיְהִיָּה וּזְלַתוֹ שׁוֹם נִמְצָא בְּמִצִּיּוֹתֵי. וְהַפֶּךְ זֶה

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך קה

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו וַיִּדְבֹּר אֹתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: גִּינָפֶל אֲבָרָם עַל אִפְּוֹהִי וּמִלִּיל עֲמָה יִי לְמִימָר:

כ"י וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו • מְמוּרָא הִשְׁכִּינָה. שְׁעַד שְׁלֹא מָל, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְבָּת

(ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם: ד אָנָּה הָא (גִּזְר בנ"י אינו) קִימִי עֲמָךְ וְהָיָה לְאֵב סְגִי עֲמָמִין:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

הָיָה עֵינָן הַגְּרוּת לִפְנֵי מִילַת אֲבָרָם, כִּי מִכִּינּוּן שְׁגָם בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם הָיוּ נִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת, לִכֵּן לֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה וְרָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר כו', מִה־שְּׂאִין-כֵּן אַחֲרֵי מִילַת אֲבָרָהֶם שֶׁנֶּעֱשָׂה יִרְדָּה בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, הִנֵּה זֶה הָיָה סִבָּה שִׁיְהִיָּה לָהֶם רָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר. וְכֵן מִבָּאֵר בְּהַמָּאֵר מִה שְּׂאִין מוֹצְאִים הַרְבֵּה גֵרִים מִיִּשְׁמָעֵאל, כִּי יִשְׁמָעֵאל נִוּלַד לִפְנֵי בְרִית זו, וְלִכֵּן אִף שֵׁשׁ בּוֹ גַּם כֵּן עֵינָן נִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת כו', וְכִמְאֵר אֲבָרָהֶם יֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו', בְּכָל זֹאת אֵין מוֹצְאִים הַרְבֵּה גֵרִים מִיִּשְׁמָעֵאל כִּי יִשְׁמָעֵאל נִוּלַד לִפְנֵי בְרִית זו. מִה־שְּׂאִין-כֵּן בְּעֵשׂוֹ יֵשׁ יוֹתֵר גֵרִים, מִשּׁוֹם שֶׁנִּוּלַד אַחֵר הַבְּרִית, וְלִכֵּן אִף שְׂאִין בּוֹ נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת אֲבָל יֵשׁ בּוֹ גֵרִים, כִּי נִוּלַד אַחֵר שֶׁנִּפְרְדָּה הָעֵרְלָה מִן הַבְּרִית, וְכִמְאֵר כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע, בִּיצְחָק וְלֹא כָל יִצְחָק.

שְׂדוּקָא אַחֲרֵי שֶׁנִּמּוּל אֲבָרָם נֶעֱשָׂה לְאֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם. כִּי הִנֵּה עֵינָן אֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית אֵב וּמוּשָׁל וְשׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם. וְלִפְנֵי הַמִּילָה, מִכִּינּוּן שִׁהִיָּתָה הַמִּשְׁכַּת הַחֹסֵד שֶׁלֹּמַעֲלָה וְנִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת גַּם לְגוֹיִם, לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, לִכֵּן לֹא הָיָה לְאֲבָרָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם כָּל כָּךְ. וְדוּקָא כִּשְׁנִימּוּל אֲבָרָם, וְנִפְרְדָּה הָעֵרְלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא בַּחֲנִית יְסוּד, הִינּוּ שְׂאִין אֲמוֹת הָעוֹלָם מִקְבָּלִים יוֹתֵר מִחֹסֵד שֶׁלֹּמַעֲלָה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, אִזְּ דוּקָא נִפְעַל עֵינָן אֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם, שֶׁאֲבָרָהֶם הָיָה בְּבַחֲנִית אֵב וְשׁוֹלֵט וּמוּשָׁל עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד פְּרוּשׁ בְּעֵינָן אֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם שֶׁהוּא אֵב לְגֵרִים, וְגַם עֵינָן זֶה (עֵינָן הַגְּרוּת) נֶעֱשָׂה עַל יְדֵי הַמִּילָה. וּמִבָּאֵר בְּזֶה בְּהַמָּאֵר, דִּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּלִפְנֵי הַמִּילָה הָיוּ יוֹרְדִים נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת גַּם לְאֲמוֹת הָעוֹלָם כְּכ"ל, וּמִטַּעַם זֶה, לֹא

(ה) וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֹךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גֹּיִם נִתְתִּיר: ה וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יֵת שְׁמֹךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם אֲרִי אֵב סְגִי עֲמָמִין יִהְיֶה:

כ"י כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גֹּיִם • לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ, וְרִי"ש שִׁהִיָּתָה בּוֹ בְּתַחֲלָה, שְׁלֹא הָיָה אֵב אֲלָא לְאָרֶם שֶׁהוּא מְקוּמוֹ, וְעַכְשָׁיו אֵב לְכָל הָעוֹלָם, וְאִפְּלוּ רִי"ש

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

בְּמִשְׁנָה (נִדְרִים לֹא, ב) "קוֹנֵם שְׂאִינִי נִהְיָה לְעֵרְלִים, מִתֵּר בְּעֵרְלֵי יִשְׂרָאֵל . . שְׂאִינִי נִהְיָה לְמוּלִים, אִסּוּר בְּעֵרְלֵי יִשְׂרָאֵל כו'", כִּי כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (אִפְּלוּ מִי שֶׁלֹּא נִמּוּל בְּפֶעַל מִמֶּשׁ מִפְּנֵי אֲנֵס כו') הֵם בְּעֵצֶם "מוּלִים" (רָאָה "אוֹר הַתּוֹרָה" חֲנַכָּה שִׁב, א).

בְּאוֹר הַתּוֹרָה הַנִּלְמָדָת מִפְּרוּשׁ רִש"י הַנ"ל - בְּנוֹגַע לְעִבּוּדֵת הָאָדָם:

יְדוּעַ וּמִבָּאֵר בְּכֹמָה מְקוּמוֹת שֶׁכָּל עֲנִיָּהֶם שֶׁל ה"אֲבוֹת" נִמְשָׁכִים בִּירְשָׁה לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, אֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּעֵינֵינוּ - הַצִּיּוּי עַל עֵינָן הַמִּלָּה, שֶׁזֶהוּ עֵינָן הַשִּׁיף לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּנוֹגַע לְנִשְׁיִם - "אִשָּׁה כְּמֵאֵן דְּמֵהִילָא דְּמִיָּא". וְעַד כְּדֵי כָךְ - שֶׁאִפְּלוּ מִצַּד עֲצָם מְצִיאוֹתוֹ (עוֹד לִפְנֵי פְעֻלַת הַמִּלָּה) נִחְשָׁב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין הַמוּלִים", כְּדֹאִיתָא

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁאֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנוּ גַּם הָעֵינָן ד"אֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם נִתְתִּיר" (כְּפִי שֶׁנִּפְעַל אֲצֵל אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ עַל-יְדֵי עֵינָן הַמִּלָּה), וְתִפְקִידוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הוּא - לְהִבְיֵא כַחוֹת אֵלּוּ מִהַהֲעֵלֶם אֶל הַגְּלוּי וּמִהַכֵּחַ אֶל הַפֶּעַל.

ספורנו

"לֹא יִקְרָא עוֹד שְׁמֹךְ אֲבָרָם" כָּלֵל לְעוֹלָם. וְלֹא כֵן הָיָה בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל", כִּי אֲמָנָם עָקַר עֵינָן שֵׁם "יִשְׂרָאֵל" הָיָה לְעִתִּיד לְבוֹא, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ. תוֹרָה ו

הַבְּרִית. תוֹרָה ה (ה) וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם. מַעֲכָשׁ. כִּי אֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם נִתְתִּיר. כִּי עֵינָן זֶה הֵשֵׁם מִתְחִיל הַיּוֹם, שֶׁכְּבָר "נִתְתִּיר לְאֵב הַמֶּזֶן גֹּיִם", וְלִפְיָךְ,

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו. לְקַבֵּל עֲלָיו וּלְהוֹדוֹת לְאֵל יִתְבָּרָךְ עַל הַבְּרִית שֶׁאִמָּר. תוֹרָה ד (ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ. אֲנִי הִנֵּנִי עוֹשָׂה עִתָּה מִה שֶׁאִמָּרְתִּי לְהִקִּים

וענין זה נפעל על-ידי כללות מעשינו ועבודתנו בעניני התורה ומצותיה, שעל-ידיה פועלים את הענין ד"הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל" - ענין של פריחה וגלוי, ובאפן ד"ומלאו פני תבל תנובה" - פרות ופרי פרות עד סוף כל העולם, וכפרוש החסידות - שעושים "סוף" לענין ה"עולם", מלשון העלם והסתה, הינו שמבטלים את ההעלם והסתה, וזוכים תכף ומיד להתגלות הגאולה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

כלומר: לא מבטיח שיהודי נעשה "אב" במקומו [בדגמת מעלתו של "אברהם" - לפני המלה - "אב לארם, שהוא מקומו"], הינו, שהוא פועל ומשפיע על כל אלו שנמצאים במקומו ובסביבתו (ופשיטא שאינו מתפעל כלל ממצב המקום וממצבם של אנשי המקום), אלא יתירה מזו "אב העולם", הינו שהוא פועל ומשפיע בכל העולם כלו. וכאמור - ענין זה ישנו אצל כל אחד ואחד מישראל, מפנין שמקבל זאת בירשה מאברהם אבינו, ועבודתו היא רק - לגלות זאת מהפכה אל הפעל ומהעלם אל הגלוי.

וואפיש יתף לתדא לתדא ואנתגד לכנישין ומלכין דשליטין בעממא מנד יפקיון :

(ו) והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים
במך יצאו:

כ"י - ונתתיך לגוים • ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו, ולא היה מבשרו עליו.

♦ שבת קודש ח' מרחשון ♦

וואקים ית קמי בין מימרי ובניך ובין בניך
בתרך לדריהון לקים עלם למחוי לך
לאלקא ולבניך בתרך :

(ז) והקמתי את-בריתי ביני ובינך וביני וברעך אחרך
לדורתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולורעך
אחרך:

כ"י - והקמתי את-בריתי • ומה היא הברית? להיות לך לאלהים.

ח ואמן לך ולבניך בתרך ית ארעא תותביתך
ית כל ארעא דכנען לאחסנת עלם ואהוי
להון לאלקא :

(ח) ונתתי לך ולורעך אחרך את ארץ מגריך את
כל-ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלהים:

כ"י - לאחזת עולם • ושם אהיה לכם לאלהים, אבל (בר ישראל) הדר בחוצה-לארץ - כמי שאין לו אלוה.

ט ואמר יי לאברהם ואת ית קמי תשר את
ובניך בתרך לדריהון :

(ט) ויאמר אלהים אל-אברהם ואתה את-בריתי
תשמר אתה וורעך אחרך לדורתם:

שמירתה? "זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם
וגו'".

כ"י - ואתה • וא"ו זו מוסיף על ענין ראשון: 'אני
הנה בריתי אפך', ואתה הני זהיר לשמרה, ומה היא

ספורנו

אהיה לכם לאלהים, שתהיו נצחיים
'באיש' תורה ט
(ט) ואתה את בריתי תשמר. וכמו
ש"אני הנה בריתי אתך" (פסוק ד), אתה
שמר בריתי, שאם לא כן לא יקום
הברית. תורה י

אמר אם כן, שבהקמת הברית
ושמירתו יהיה הוא וורעו נצחיים
'באיש' לפניו. תורה ח
(ח) לאחזת עולם, והייתי להם
לאלהים, שתוכלו לעשות רצוני בה,
כענין "ויתן להם ארצות גוים.. בעבור
ישמרו חקיו" (תהלים קה, מד מה). ובנו

(ז) להיות לך לאלהים ולורעך
אחרך. לחדד שמי עליכם בלתי
אמצעי, כמו שהוא מתחדד על כל
הנצחיים, כאמרו "כי כל אשר יעשה
האלהים, הוא יהיה לעולם" (קהלת ג, יד),
כי אמנם הנפסדים, באשר הם
נפסדים, אינם פעלתו בלתי אמצעי.

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך קז

(י) וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעְךָ
אַחֲרַיִךְ הַמּוֹלֵד לָכֶם כָּל־זָכָר:

כ"י - בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וגו'. אותם של עכשו. ובין זרעך אחריך. העתידין להולד אחריך. המול.

(יא) וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשָׂר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

כ"י - וּנְמַלְתֶּם. כמו ומלתם, והנו"ן בו יתרה ליסוד הנזפל בו לפרקים, כגון נ' של נושף ונ' של נושא.

(יב) וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֶרְתִּיכֶם
יְלִיד בָּיִת וּמִקֵּנַת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעְךָ
הוא:

כ"י - יְלִיד בָּיִת. שילדתו השפחה בבית. ומקנת-כסף. שקנאו משנולד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ג, עמוד 757 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

זכות ברית מילה

האדם מקים מצות תפלין לאחר ששהסירן מעליו. מה שאין כן במצות מילה גם קיום המצוה נמשך לאחר זמן. דהנה מצות מילה היא לא רק פעלת הסרת הערלה אלא גם "להיות מהול" (עיין מכתב ה'צפנת פענח' ב'שדי חמד' סוף קונטרס המציצה), דכל רגע מימי חי' האדם מצוה הוא "להיות מהול". ונמצא, דאף שפעלת המילה היתה ביום השמיני להולדתו, מכל-מקום כיון שכל רגע מימי חייו הרי הוא מהול, נמצא שמקום הוא מצות מילה כל ימי חייו. ועל-פי-זה מישב מה שנתישבה דעתו של דוד רק במצות מילה, כי זה שזכות מצוה זו עומדת לאדם כל משך ימי חייו הוא, כי גם קיום המצוה הוא בכל רגע ורגע, ולא כמצות תפלין וכיוצא בזה.

וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר (יז, יב)

איתא במנחות (מג, ב) "בפשעה שנכנס דוד לבית המרחץ כו' אמר אוי לי שאעמוד ערם בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו".

ולכאורה צריך עיין בזה, דאטו רק זכות המילה היתה בידי דוד, והרי ודאי היו בידו גם מצות אחרות, ולדגמא ודאי שמחו ולבו של דוד עדן משעבדים היו לו יתברך כתוצאה מהנחת תפלין, ומדוע רק על-ידי המילה נתישבה דעתו? ויש לומר, דבמצות אחרות, זה שזכות המצוה עומדת גם לאחר עשייתן, הוא רק כתוצאה מעשיית המצוה, וכמו בהנחת תפלין, דהלב והמוח משעבדים לו יתברך גם אחרי הנחת התפלין, אף קיום המצוה היא רק בעת הנחתן, ואין

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ג, עמוד 44 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

כניסת נפש הקדשה בשעת הברית

ולכאורה אינו מובן, הרי גם קדם לידת התינוק "מלמדין אותו כל התורה כלה" (נדה ל, ב), ונמצאת בו נפש קדושה, ואיך יתאים זה עם מה שכתב שתחלת כניסת נפש הקדשה היא בעת ברית המילה?

יש לומר הבאור בזה, דהנה מצינו מעלה מיוחדת בברית מילה שאינה בשאר המצות, דאף שכל המצות, מצוה מלשון "צויתא וחבור" (לקוטי תורה, בחוקותי מה, ג), ענינן לחבר

וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר (יז, יב)

כתוב ב'שולחן ערוך הרב' ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא כו' במצות מילה" (אורח חיים מהדורא תניא סוף סימן ד (וראה זה חלק ג צא, ב. סדר היום (בסוף הספר בפירוש משנת בן ה' למקרא). ועין מנורת המאור (להר"י אלנקאה) חלק ד פרק גידול בנים, הובא ב'ראשית חכמה' בסופו. 'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רסג סעיף ה).

את האדם עם הקב"ה, אבל אין חבור זה נפר בגוף האדם המקום המצוה. ולדגמא: היד המחלקת צדקה, אין נפר בבשר הגשמי של היד שעל-ידי שחלקה צדקה נשתנה גוף היד.

מה שאין-כן במצות מילה, הרי על-ידי המצוה נהיה שנוי גלוי בבשר הגוף, והקשר והחבור להקב"ה שנוצר על-ידי

המצוה נפר בבשר הגוף עצמו. ולכן אף שגם קדם הברית נמצאות נפש קדושה באדם, אף כניסת נפש הקדושה, היינו, התקשרותה הפנימית של הנפש הקדושה עם הגוף עד שנוצר הדבר בגלוי בגוף, הוא בעת ברית המילה, כי רק אז נפר בבשר הגוף שיש בו נפש קדושה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות חלק כה, עמוד 86 ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

ברית מילה – קשר שנוצר על-ידי הקב"ה

אי-אפשר לו לפעל קשר אמתני ונצחי עם הבוֹרָא יתברך. אלא שהקב"ה הוא זה שמקשר עצמו עם כל אחד הנכנס בברית.

וזהו הטעם שמצוות מילה היא לח' ימים, כי אם הקשר והברית היה נוצר על-ידי האדם, אז היו צריכים לעשותו כשהוא בר דעת וכיוצא בזה. אבל מכיון שהקשר נוצר על-ידי הקב"ה ולא על-ידי האדם, אין טעם לחכות עד שתהיה לו דעת, אלא מיד כשאפשר – מכניסים אותו לברית ומקשרים אותו עם הקב"ה בקשר נצחי.

ובן-שמנת ימים ימול לכם כל-זכר לדורותיכם (יז, יב)
יש לבאר הטעם שציוותה תורה למול תינוק כשהוא בן ח' ימים, ואין לו דעה כלל, דלכאורה היה עדיף טפי למול אותו בהיותו מבגר יותר, ומדעתו ורצונו הוא מכניס את עצמו לבריתו של אברהם אבינו?

ויש לומר הבאור בזה:
ענינה של ברית מילה הוא שעל-ידיה נוצר קשר ו"ברית" בין האדם להקב"ה, וכמו שפיתב (יז, יג) "והייתה בריתי בבשרכם לברית עולם".

קשר זה אינו בא מצד האדם, כי בהיות אדם נברא ומגבול,

יג אתגזרא יתגזרון (נ"י מגזר יגזר) יליד ביתך ויבין בספך ותהי קימי בבשריכון לקינם עלם:

(יג) המול | ימול יליד ביתך ומקנת בספך | והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:

לאחר (ס"א לאחר) שמונה ימים, כמו שמפרש במסכת שבת (דף קלח) •

כ"י • המול ימול יליד ביתך • כאן כפל עליו ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית' נמול

יד וערל דכורא די לא יגזר ית בשר ערלתה וישתיצי אנשא ההיא מעמיה ית קימי אשני:

(יד) וערל | זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו | ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את-בריתי הפר:

ענוש עליו כרת, אבל עובר ב"עשה". ונכרתה הנפש • הולך עירי ומת קדם זמנו (שבת קד) •

כ"י • וערל זכר • כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא נפר בין זכר לנקבה (כ"ד) • אשר לא-ימול • משיגיע לכלל עגשיו: "ונכרתה", אבל אביו אין

טו ואמר יי לאברהם שרי אתתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:

(טו) ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה:

כ"י • לא-תקרא את שמה שרי • דמשמע שרי, לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל (ברכות יג) •

ספורנו

הנצחיות המקביל בברית, ובהיות איבר התולדה יורה האות אשר בו על המשך הברית על הבנים. תורה יד

החתים בשרו מזובו" (ויקרא טו, ב ג), וזולתם. וזה, כי בהיות אות הברית בזה האיבר המסבב נצחיות במין יורה על

(יג) **בבשרכם**. 'בשר' הוא כנוי לאיבר המשגל בלשון הקדש, כמו 'גדלי בשר' (ויקרא טו, כז), "וב מבשרו", או

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך קט

(מז) וּבִרְכָתִי אֶתָּה וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכָתִיָּהּ
וְהִיתָה לְגוֹיִם מַלְכִי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

השוק, ואומרים: 'בגנו הוא'. והביאה כל אחת בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, והיא הניקה את כלם, הוא שנאמר: (לקמן כא) "הניקה בנים שרה", 'בראשית רבה' רמזו במקצת.

כ"י וּבִרְכָתִי אֶתָּה. ומה היא הברכה? שחזרה לנערותה, שנאמר: (לקמן יח) "היתה לי עדנה". וברכתיה. בהנחת שדים, כשנצרכה לכן ביום משתה של יצחק, שהיו מרגנים עליהם שהביאו אסופי מן

יז ונפל אברהם על אפוהי וחדו ואמר בלבה הלכר מאה שנין יהי ולד ואם שרה הבת תשעין שנין תליד:

(יז) וַיִּפֹּל אֲבִרָהֶם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָבִי הִלְבֵּן מֵאֵה-שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם-שָׂרָה הִבֶּת-תִּשְׁעִים שָׁנָה תִּלְד:

הנעשה חסד זה לאחר מה שהקדוש-ברוך-הוא עושה לי? ואם-שרה הבת-תשעים שנה. היתה כדאי לילד. ואף-על-פי שדורות הראשונים היו מולדין בני ת"ק שנה, בימי אברהם נתמצטו השנים כבר, וכא תשנות כח בעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע'.

כ"י וַיִּפֹּל אֲבִרָהֶם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה: וחדו, ושל שרה לשון מחוה, למדת שאברהם האמין ושמת, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקדוש-ברוך-הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם. הלכן. יש תמיהות שהן קימות, כמו: (שמואל א ב) "הנגלה נגליתי"? (שמואל ב טו) "הרואה אתה"? אף זו היא קימת, וכך אמר בלבו:

יח ואמר אברהם קדם יי לוי ישמעאל יתקם קדמך:

(יח) וַיֹּאמֶר אֲבִרָהֶם אֱלֹהִים לֹו יִשְׁמַעְאֵל יַחִיָּה לְפָנָי:

כ"י לו ישמעאל יחיה. הלואי שיתחיה ישמעאל. איני כדאי לקבל מתן שכר כזה. יחיה לפניך. יחיה ביראתך, כמו: "התהלך לפני", פלח קדמי.

יט ואמר יי בקושטא שרה אתמה תליד לך בר ותקרי ית שמה יצחק ואקים ית קנמי עמה לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֵל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָּת לְךָ בֶּן וְקִרְאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:

תלמוד לומר: 'והקמתי את-בריתי אתו' ולא עם אחרים. 'ואת-בריתי אקים את יצחק' למה נאמר? אלא למד שהיה קדוש מבטן. דבר אחר: אמר רבי אבא: מכאן למד קל-וחמר בן הגבירה מכן האמה, כתיב: "הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו" זה ישמעאל, וקל-וחמר 'ואת-בריתי אקים את-יצחק'. את-בריתי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק.

כ"י אַבֵּל. לשון אמתת דברים, וכן: (לקמן מב) "אבל אשמים אנחנו", (מלכים ב ד) "אבל בן אין לה". וקראת את-שמו יצחק. על שם הצחוק. ויש אומרים על שם העשרה נסיונות, וצ' שנה של שרה, וחי' ימים שנמול וק' שנה של אברהם. (ספרים אחרים: 'ואת בריתי' למה נאמר? הרי כבר כתיב: 'ואתה את בריתי תשמר וזרעך וגו'?" אלא לפי שאומר: 'והקמתי וגו'', יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקדים?

ספורנו

בפרותה, זה יקרה לה במשכב אדם בחור, אבל לא במשכב אדם זקן. הבת תשעים תלד. במשכב שום אדם, אפלו בחור. תורה יח

פדה את אברהם" (ישעיהו כט, כב): שפדאו מצער גדול בנים (סנהדרין יט, ב). תורה יז (יז) הלכן מאה שנה יולד. אף על פי שאפשר שתתעבר האשה אחרי ימי

וברכתיה, בהריון ובלידה ובגדול הבן שלא בצער, הפך קללת חנה באמרו "בעצם תלדי בנים" (לעיל ג טו). ואמר ששרה תהר תוליד ותגדל את בנה שלא בצער, כאמרם "אשר

כ וַעַל יִשְׁמָעֵאל קָבָלִית צְלוֹתְךָ הָא בְּרִכִּית
יְתָה וְאַפְשׁ יְתָה וְאַסְגִּי יְתָה לַחֲדָא לַחֲדָא
תְּרִין עֶשֶׂר בְּרַבְרֵיא יְלִיד וְאַתְנַגְהָ לַעַם סְגִי:

(כ) וְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהַפְּרִיתִי
אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנִים־עֶשֶׂר נָשִׂאִם
יְלִיד וּנְתַתִּיו לְגֹי גָדוֹל:

כ"י • שְׁנִים־עֶשֶׂר נָשִׂאִם • כְּעֶנְנִים יִכְלוּ, כְּמוֹ: (משלי כה) "נְשִׂאִים וְרוּחַ".

כא וַיֵּת קִנְמֵי אָקִים עִם יִצְחָק דִּי תִלִּיד לָךְ
שָׂרָה לְזִמְנָא הָדִין בְּשֵׁתָא אַחֲרֵנְתָא:

(כא) וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תִּלְד לָךְ
שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרִית:

כב וְשִׂיצִי לְמַלְלָא עֲמָה וְאַסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי
מַעְלוֹהֵי דְאַבְרָהָם:

(כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:

כ"י • מֵעַל אַבְרָהָם • לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כְּלָפִי שְׂכִינָה, וְלִמְדָנוּ (כ"י) שֶׁהַצְדִּיקִים מְרַכְּבֵתוּ שֶׁל מְקוֹם.

כג וּדְבַר אַבְרָהָם יָת יִשְׁמָעֵאל בְּרָה וַיֵּת כָּל
יְלִידֵי בֵיתָהּ וַיֵּת כָּל זְבִינֵי כִסְפָּהּ כָּל דְּכוּרָא
בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וּגְזֹר יָת בְּשָׂרָא
דְּעֶרְלָתָהּ בְּכָרִן יוֹמָא הָדִין כְּמָא דִּי מַלִּיל
עֲמָה יִי:

(כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל־יְלִידֵי
בֵיתוֹ וְאֶת כָּל־מִקְנֵת כִּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵית
אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:

לא הַנְּחִנְהוּ לְמוֹל וּלְקַנֵּם מִצְוַתוֹ שֶׁל מְקוֹם. וַיִּמַּל •
לְשׁוֹן וַיִּפְעַל.

כ"י • בְּעֶצֶם הַיּוֹם • בּוֹ בְּיוֹם שְׁנִצְטוּהָ, בְּיוֹם וְלֹא
בְּלִילָה, לֹא נִתְּיָרָא לֹא מִן הַגּוֹיִם וְלֹא מִן הַלְּצָנִים,
וְשֵׁלֹא יִהְיוּ אוֹיְבָיו וּבְנֵי דְוִרוֹ אוֹמְרִים: 'אֵלּוּ רְאִינוּהוּ,

כד וְאַבְרָהָם בֵּר תַּשְׁעִין וְתַשְׁעִין שְׁנִין פַּד גְּזֹר
בְּשָׂרָא דְּעֶרְלָתָהּ:

(כד) וְאַבְרָהָם בֶּן־תַּשְׁעִים וְתַשְׁעִין שָׁנָה בָּהֵמָלֹךְ בָּשָׂר
עֶרְלָתוֹ:

שְׁהִיָּה זְקֵן. מָה עָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא? שְׁלַח יְדוֹ וְאַחַז עֲמוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְכָרוֹת
עֲמוֹ הַבְּרִית", 'לוֹ' לֹא נֵאמַר, אֶלֶּא "עֲמוֹ", בְּרִאשִׁית רַבָּה רַש"י (שָׁן).

כ"י • בָּהֵמָלֹךְ • בְּהַפְּעֵלוֹ, כְּמוֹ: (לעיל ב) "בְּהַבְרָאִם".
בְּהֵמָלֹךְ • (נִטַּל אַבְרָהָם סָבִין וְאַחַז בְּעֶרְלָתוֹ וְזָרָה לַחֲתָן, וְהִיא מִתְּנִירָא,

כה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּרָה פַּד תִּלְתַּת עֶשְׂרִי שְׁנִין פַּד
גְּזֹר יָת בְּשָׂרָא דְּעֶרְלָתָהּ:

(כה) וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שָׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בָּהֵמָלֹךְ
אֶת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ:

הַזְקַק לַחֲתָן עֶרְלָה וְלַפְרָע הַמִּילָה, לְכַךְ נֵאמַר בּוֹ
"אֵת" (בראשית רבה) •

כ"י • בָּהֵמָלֹךְ אֵת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ • בְּאַבְרָהָם לֹא נֵאמַר:
"אֵת", לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חֹסֶר אֶלֶּא חֲתוּךְ בָּשָׂר, שֶׁכְּבָר
נִתְּמַעַף עַל־יְדֵי תַשְׁמִישׁ. אֲבָל יִשְׁמָעֵאל שְׁהִיָּה יָלֵד,

כו בְּכָרִין יוֹמָא הָדִין אַתְגְּזֹר (נ"י גְּזֹר) אַבְרָהָם
וַיִּשְׁמָעֵאל בְּרָה:

(כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ:

כ"י • בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • שְׁמָלָאוּ לְאַבְרָהָם צ"ט שָׁנָה וַיִּשְׁמָעֵאל שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנִים, נִמּוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל
בְּנוֹ.

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך קיא

(כו) וְכָל-אֲנָשִׁי בֵיתוֹ יֵלֵד בְּיַת וּמִקֵּנֶת-כֶּסֶף מֵאֵת
בְּיָנֹכְר נִמְלֹו אֹתוֹ:
כְּז וְכָל אֲנָשִׁי בֵיתָה יֵלֵדִי בֵיתָה וְזִבְיָי
כְּסָפָא מִן פֶּר עֲמִמִּין אֶתְגָּזְרוּ (נ"י גִּזְרוּ)
עֲמָה: פ פ פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 59)

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלֹו אֲבָרְהָם (יז, כו) בְּיוֹם הַכְּפֻרִים
נִמְלֹו אֲבָרְהָם (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) וְקָשָׁה, הָרִי מִלָּה
שֶׁלֹא בְּזִמְנָה אֵינָה דוֹחָה לֹא שָׁבַת וְלֹא יוֹם טוֹב, וְאֲבָרְהָם
- ראש השנה יא, א), הָרִי זֹ מִלָּה בְּזִמְנָה.
פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן. חסלת פרשת לך לך

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

אגרות קודש

ב"ה, ג' מרחשון, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

שלמא רבא להאי גברא רבא, הרה"ג הוו"ח אי"א נוי"מ
יושב על מדין, מנהל עדתו במישרים, איש חי רב פעלים,
מאיר ומזהיר, עפ"י ואינבי שפיר, בנש"ק, וכו' וכו' כבוד
הדרת גאונו מוהר"ר מאיר שליט"א אביחצירא רב ראשי
דק"ק ארפוד ואגפ"י יע"א

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ו' לירח האיתנים שנה תשוב"ה, והנה ברך לקחתי וברך לו אשיבנה,
ואכפול ברכותי שכתבתי לכהדר"ג לראש השנה, ענינא דכולא ב"י, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות
וברוחניות בטוב הנראה והנגלה.

מה שכותב כת"ר ששיגר לי מכתב מבשר טוב שנתמנה לראב"ד בעיר ארפוד ואגפ"י, הנה כנראה
לא הגיעני מכתב הנ"ל. אבל ברכה בכל עת זמנה הוא, ואאחל לכהדר"ג שליט"א ברכתי להצלחה
מופלגה במקומו החדש לכהן פאר בתור מרא דאתרא, וכידוע פירוש כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא
והשו"ע, שהענין כפשוטו מרא מלשון אדנות ובעלות, שהמרא דאתרא הוא האדון והבעלים בעיר ולא
רק ברוחניות אלא גם בגשמיות.

ת"ח ת"ח בעד תשורתו היקרה תמונת פני אביו זקנו הרה"ג והרה"ח המקובל ראש ומנהיג
עדות בישראל על מבועי היראה ופנימיות התורה מוהר"ר יעקב צ"ל אביחצירא.

ואחרון אחרון חביב, היא בשורתו הטובה העולה על כולנה שביום כ"ד לחודש אלול נולד לו בן
זכר ונקרא שמו בישראל דוד חי לאורך ימים ושנים טובות, והנני זוה להביע ברכותי שיגדלוהו ביחד
עם זוג' הרבנית תחי' ואת אחיו שליט"א לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת באמת,
ובימיו נזכה לגאולה השלימה על ידי דוד משיח צדקנו דוד מלך ישראל חי וקיים, אמן.

בברכה

כבקשתו נשלח לו בחבילה בפ"ע ספרי קודש הקדשים אדה"ז זי"ע מן הנ[מ]צא תח"י: תורה
אור, לקוטי תורה, ושולחן-ערוך. ובטח יאשר קבלתם.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ב' מרחשון מפרק י עד סוף פרק יז	יום רביעי - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שני - ג' מרחשון מפרק יח עד סוף פרק כב	יום חמישי - ו' מרחשון מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שלישי - ד' מרחשון מפרק כג עד סוף פרק כח	יום שישי - ז' מרחשון מפרקלט עד סוף פרק מג
שבת קודש - ח' מרחשון פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

אגרת הקדש

בתוך הקליפות, אשר היא בבחינת גלות בתוך הקליפות
דרך כלל להחיותם, – באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך
הקליפות, כדי להחיות, ועתה הפעם ניצוץ הארתה
מתלבש בבחינת גלות דרך פרט בדבור נכרי זה, המדבר
דברים המבלבלים
עבודת ה', היא פגומה
התפלה, – שברצון הגוי
להפריע לתפלה זו, וכמו
שנתבאר לעיל, כי "זה
לעומת זה וכו'", – עשה
האלקים, ודבור העליון
מתלבש בדבור התחתון
וכו', – כלומר בחינת
הדיבור שלמעלה
מתלבשת בדרגה תחתונה
בדיבור, ועל ידי
השתלשלות היא יורדת
עד להחיות את הקליפות,
וזהו ממש "אשר שלט
האדם באדם לרע לו" –
כלומר, במקרה זה, שהגוי
יש בו, בבחינת גלות,
ניצוץ של קדושה, מנצל
את הניצוץ להפריע
ליהודי בתפלתו, הרי זה
ממש כפי שקליפה
שולטת בקדושה, וזאת
כדי להוסיף חיות
בקדושה, להתפלל ביתר
כוונה. הרי בשעה שאדם
יתבונן בירידה הגדולה
והנפלאה של השכינה בגלות, שהיא במיוחד בענין זה עצמו
של הגוי המפריע לו בתפלתו – יעורר דבר זה עצמו את האדם
להתפלל ביתר כוונה, שתהיה כבר גאולה השכינה, ובלשון
רבנו הזקן: דהינו שעל-ידיה – על ידי ההתבוננות בכל
האמור, מתעורר האדם להתפלל יותר בכונה מעמקא
דלבא, – מעומק הלב, עד שלא ישמע דבוריו. – של הגוי.
מכל האמור מוסברים דברי הבעל-שם-טוב ב"צוואת הריב"ש",
שהגוי המדבר בשעת תפלתו של יהודי ומפריע לו בכך, הרי
השכינה היא בהתלבשות בזה – שכן, לכל דבר בעולם יש ניצוץ
של קדושה, והוא במצב של גלות בתוך הגוי, ויתירה מזו – יש
בכך מכון חיובי, להביא את היהודי להתבוננות בגלות השכינה
ולתפילה ביתר כוונה. ומה שכתב המלקט – של "צוואת
הריב"ש", "שירתה" – שהשכינה "שרתה" בגוי, לא ידע לבון

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל, נחזור
לענין ראשון, – אודותו מדובר באגרת זו, בענין הכעס שהוא
בעובד עבודה-זרה, והינו במלי דעלמא, – בעניני העולם,
כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹, – ומכיוון שהכל
בידי הקדוש-ברוך-הוא,
הרי שאין מה לכעוס, מדי
שאינכן בעניני יראת
שמים יש מקום לענין
הכעס, ולכן במלי
דשמיא לאפרושי
מאסורא⁴⁰ – כשמדובר
בענינים של יהדות ויראת
שמים, להפריש יהודי
מלעשות איסור, לא שיה
האי טעמא דאמרו, –
לא שייך הטעם שנאמר
לעיל, בעניני העולם,
שהם בידיו של הקדוש
ברוך-הוא, אשר לכן אין
מה לכעוס על מי שגרם לו
את הנזק וכדומה, וכמו
שכתוב⁴¹: "ויקצף
משה", והינו משום –
מפני, כי ה' הקרה לפני
מצוה זו, לאפרושי
מאסורא, – לפרוש
מאיסור, כדי לזכותו –
ההיפך ממש מכפי שהדבר
לגבי נזק בעניני העולם,
כפי המוסבר לעיל.
אך זהו – כל זה מדובר,
במשל בידו למחות – ולהניא את חברו בקצפו וכעסו על
הברו; – אז מותר לו לכעוס בענינים של יהדות ויראת שמים,
כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אבל כשאין בידו למחות,
גון – כמו למשל, נכרי – גוי, המדבר ומבלבלו בתפלתו,
אם כן – מתעוררת השאלה, מה זאת עשה ה' לו, – שגוי
יפריע לו בתפלתו, אין זאת כפי שיתגבר ויתאמץ
יותר בתפלתו, בעמק הלב ובכונה גדולה כל כך, עד
שלא ישמע דבורי הנכרי. – שכן, הוא יהיה כל כך שקוע
בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הנעשה סביבו. אך
שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה. ועצה
היעוצה להתעוררות זו, היא מ – ההתבוננות ב-ענין זה
עצמו, כשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה
בבבול, "ותרד פלאים"⁴², להתלבש ניצוץ מהארתה –

- 1 הלשון בדקדוק, כי הבעל-שם טוב ז"ל היה אומר דברי
- 2 תורה בלשון אידיש ולא בלשון הקדש, — ולכן מביא
- 3 התורות בלשון הקודש כתב רק את התוכן ולא את לשונו של
- 4 הבעל-שם טוב, והוא טעה בביטוי הנכון של תיאור האופן איך
- 5 השכינה בגלות בתוך הגוי,
- 6 ורצה לומר "נתלבשה",
- 7 — לא "שרתה"
- 8 שמשמעותה ענין של
- 9 גילוי שכינה, אלא
- 10 "נתלבשה", ותינו
- 11 בבחינת גלות. — ולא
- 12 גילוי. וזהו — מה שכתוב
- 13 שם: "ובפרט אם הוא
- 14 נבדרי בו", — שלפי

אגרת הקדש

- 1 הלשון בדקדוק כי הבעש"ט ז"ל היה אומר ד"ת בל"א
- 2 ולא בלה"ק ור"ל נתלבשה והיינו בבחי' גלות וזהו
- 3 ובפרט אם הוא עו"ג כו'. שאז היא בחי' גלות ביותר
- 4 ואין לתמוה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא בשם
- 5 שכינה דהא אשכחן שאפילו מלאך נברא נקרא בשם
- 6 ה' בפ' וירא לפי' הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה'
- 7 הדובר אליה וכו' וכה"ג טובא
- 15 הפירוש שהכוונה היא להשראת השכינה, מדוע שתהיה
- 16 השראת השכינה בגוי המדובר ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר
- שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. ויבא' גונא טובא. —
- ובדומה לכך בהרבה מקומות.

יום שני ג' מרחשוון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

- 33 ויבדק'ה לי, — כותב רבנו הזקן, שתפסתם — וקשייתם על
- 34 "צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק הלשון, — "שרתה",
- 35 אלא מעקר ענין התלבשות השכינה בקליפות, שאין להם
- 36 אמונה במה שכתב האר"י ז"ל בספר הגלגולים⁴⁵, —
- 37 אודות התלבשות
- 38 השכינה גם בקליפות. אי
- 39 אפשר לומר שמה שקשה
- 40 להם לקבל שיכולה
- 41 להיות התלבשות
- 42 השכינה בגוי, תואם למה
- 43 שהאר"י כתב אודות
- 44 התלבשות השכינה
- 45 בקליפות, מפני שהאר"י
- 46 דן בקליפות "רוחניות",
- 47 ואילו כאן מדובר אודות
- 48 גוי גשמי בעולם הזה —
- 49 שאם ירצו לחלק בין
- 50 קליפות הרוחניים
- 51 לעוברי גלגולים
- 52 הנשמיים — חלוקה זו אין
- 53 לה בסיס, שהרי אין לה
- 54 נשמי בעצם האר"י,

אגרת הקדש

- ובמדומה לי שתפסתם
- אינה מצד דקדוק הלשון אלא מעיקר ענין התלבשות
- השכינה בקליפות שאין להם אמונה במ"ש האר"י ז"ל
- בס' הגלגולים שאם ירצו לחלק בין קליפות הרוחניים
- לעו"ג הגשמיים אין לה גשמי כעפר הארץ ואף על
- פי כן מתלבשת בו מלכות דמלכות דעשיה ובתוכה
- מלכות דיצירה כו' וכנ"ל. ואם משום טומאת נפשות
- העו"ג הרי נפשותיהם מזווג זו"ן דקליפות הרוחניים
- כמ"ש בכהאר"י ז"ל. נמצא שהרוחניים מקור טומאתם
- אך באמת צריך ביאור רחב איך הוא התלבשות זו
- אבל לא עלינו תלונתם כ"א על כהאר"י ז"ל. ואל
- יחשדני שומע שאני בעיני שהבנתי דברי האר"י ז"ל
- להפשיטן מגשמיותן כי לא באתי רק לפרש דברי
- הבעש"ט ז"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האר"י ז"ל בשגם
- התלבשות השכינה בקליפות. ואל יחשדני שומע, שאני
- בעיני שהבנתי דברי האר"י ז"ל להפשיטן מגשמיותן; כי
- לא באתי רק לפרש דברי הבעל-שם טוב ז"ל ותלמידיו
- על-פי קבלת האר"י ז"ל. בשגם — וגם יתירה מזו, שהאמת
- התלבשות השכינה בקליפות. אי
- אפשר לומר שמה שקשה
- להם לקבל שיכולה
- להיות התלבשות
- השכינה בגוי, תואם למה
- שהאר"י כתב אודות
- התלבשות השכינה
- בקליפות, מפני שהאר"י
- דן בקליפות "רוחניות",
- ואילו כאן מדובר אודות
- גוי גשמי בעולם הזה —
- שאם ירצו לחלק בין
- קליפות הרוחניים
- לעוברי גלגולים
- הנשמיים — חלוקה זו אין
- לה בסיס, שהרי אין לה
- נשמי בעצם האר"י,
- ואת-על-פיר-כן — כתוב ב"קבלה", מתלבשת בו מלכות
- דמלכות ד — עולם עשיה ובתוכה מלכות דיצירה כו',
- 57 — "מלכות דבריא" ו"מלכות דאצילות", וכן נזכר לעיל. ואם
- 58 — קשה להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, משום טומאת

1 היא שְׁעִנָּן זה – שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום ובכל
2 מדריגה, גם בדרגות הנמוכות ביותר, אינו מְחַכְמַת הַקְבָּלָה
3 וּמִהֲנַסְתֵּרֶת לַה' אֱלֹהֵינוּ⁴⁶, כִּי־אם מִ"הִנְגַּלְתָּ לָנוּ
4 וּלְבָנֵינוּ", לְהֵאמִין אֲמוּנָה שְׁלֵמָה בְּמִקְרָא מְלֵא שְׂדֵפֶר
5 הַכְּתוּב⁴⁷: "הֲלֹא אֵת
6 הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי
7 מְלֵא, נָאם ה'", שְׁאִין
8 מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּד
9 פְּשׁוּטוֹ. – שהקדוש־
10 ברוך־הוא מלא ונמצא גם
11 בשמים וגם בארץ, גם
12 בענינים הרוחניים וגם
13 בענינים הגשמיים, וְגַם
14 הִיא אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה –
15 מְקוּבֶּלֶת בְּסֵתֶם בְּלִלּוֹת
16 יִשְׂרָאֵל, וּמְסוּרָה בְּיָדֶם
17 מֵאֲבוֹתֵיהֶם הַקְדוּשִׁים
18 שֶׁהִלְכוּ בְּתַמִּימוֹת –
19 באמונה תמימה, עִם ה',
20 בְּלִי לְחֶקֶר בְּשֶׁבֶל אֲנוּשֵׁי
21 – להבין עֲנָן הָאֱלֹקוֹת
22 אֲשֶׁר הוּא לְמַעְלָה
23 מִשֶּׁבֶל עַד אֵין קֵץ,
24 לִידַע – בשכל, אֵיךְ הוּא
25 "מְלֵא כָּל הָאָרֶץ". רַק
26 שְׂחָדָשִׁים מְקֻרֹב בָּאוּ
27 לְחֶקֶר – בשכל, בְּחֶקְרָה
28 זוּ, – איך אלקות מלא
29 את כל העולם, וְאִי
30 אֲפֶשֶׁר לְקַרֵּב לָהֶם אֵל
31 הַשֶּׁבֶל אֱלֹא דוֹקָא עַל־פִּי תַקְדֻמוֹת לְקוֹחוֹת מִכְתָּבִי אֲרִי
32 וְלִי, מִפְּשָׁטוֹת מְגַשְׁמִיּוֹת, וְכִפִּי שִׁשְׁמַעְתִּי מִרְבּוֹתֵי
33 נִשְׁמָתָם־עָרָן. – מהבעל־שם־טוב, מהרב המגיד ותלמידיהם,

אגרת הקדש

שְׁעִנָּן זה אינו מחכמת הקבלה ומהנסתרות לה'
אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולבנינו להאמין אמונה
שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל
ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות
עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר
הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא
כל הארץ רק שחדשים מקרוב באו לחקור בחקירה
זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י
הקדמות לקוחות מכאריז"ל מופשטות מגשמייות וכפי
ששמעתי מרבתי ג"ע אך א"א לבאר זה היטב
במכתב כי אם מפה לאון שומעת ליחיד סגולה
ולשרידים אשר ה' קורא כדכתיב ומבקשי הוי' יבינו
כל ומכלל הן אתה שומע כו'.

חנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים
לדוגמא ולאות כי גם כל המאמרים התמוהים
יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוו מעלתם
אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבירה
ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם
אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ח. וה' יהי'
עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

34 אֵךְ אִי אֲפֶשֶׁר לְבָאֵר זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, כִּי־אִם מִפֶּה לְאוֹן
35 שׁוֹמַעַת, לִיחִידִי סִגְלָה וְלִשְׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרְאִי⁴⁸,
36 בְּדַבְתִּיבִי: – כִּמו שְׁכַתוּב⁴⁹: "וּמִבְקָשֵׁי הוֹי' יִבִּינוּ כָּל",
37 וּמִכְלָל הֵן אֶתְּה שׁוֹמַע כו'⁵⁰. – לא, שאלה שאינם דורשים
38 את ה' אינם יכולים
39 להבין, שכן להבין ענינים
40 אלה יכולים רק אלה
41 שדורשים את ה', להבין
42 אלקות שנתגלתה
43 בפנימיות התורה בכלל,
44 ובאה בהשגה באופן של
45 "יתפרנסין"⁵¹ בתורת
46 החסידות.
47 הֵנָּה, אֲתֵם רְאִיתֶם –
48 כותב רבנו הזקן למנגדי
49 תורת החסידות, פְּרוּשׁ
50 מֵאִמֶּר אֶחָד מִסְפָּרִים
51 הַיְדוּעִים, – של תורת
52 החסידות, לְדוּגְמָא
53 וְלֹאֹת, כִּי גַם כָּל
54 הַמֵּאֲמָרִים הַתְּמוּהִים –
55 ושומעים עליהם קושיות,
56 יֵשׁ לָהֶם פְּרוּשׁ וּבִאּוּר
57 הֵיטֵב לִיּוֹדְעֵי חֵן. –
58 חכמה נסתרה (תורת
59 הקבלה). אֵךְ לֹא יִקְווּ
60 מַעְלָתָם – פונה רבנו הזקן
61 אליהם בכבוד, אֲלֵי לְבָאֵר
62 לָהֶם הַכָּל בְּמִכְתָּב, כִּי
63 הִיא מְלָאכָה כְבִידָה
64 וּמְרִבָּה, וְאִי אֲפֶשֶׁר בְּשׁוּם אִפֶּן, רַק אִם תִּרְצוּ שְׁלֹחוּ מִכֶּם
65 אֶחָד וּמִיּוֹחַד שְׁבַעְדָּה, וְפֶה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ אִם יִרְצָה ה',
66 וְה' יִהְיֶה עִם פִּי בְּהַטִּיפִי, וְיִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרֵי פִי:

יום שלישי ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' קמג, הלכה בלבר.

77 השכינה בגלות בתוך הקליפות, באה האגרת בסימן כ"ו להסביר, איך
78 שמצד התלבשות השכינה בגלות יש גם בתורה העלם והסתה, מה
79 שה"קליפה" מסתירה על אור התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי
80 יגיעתו בתורה יסיר את ההעלם וההסתה. יש בכך משום הוספה למה
81 שבתורה ישנה העבודה של יהודי לברר את הטוב מהרע ולהפריד את
82 הטוב מן הרע, ההיתר מן האיסור, הכשר מהפסול וכו', כלומר, שגם
83 בתורה ישנה ההתלבשות מה שתורה מלובשת בטוב ורע, ועל היהודי
84 הלומד תורה להפריד ולברר את הטוב מהרע ולהעלות את הטוב.
85 בכך יתחיל (בתחילת האגרת) להסביר ענין המובא ב"רעיא מהימנא"
86 מהזוהר פרשת נשא, ממנו עלולה להתקבל טעות, שחלק הנגלה שבתורה

67 הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקדוש ("מ'אגרת הקדוש") כתב רבנו
68 הזקן בזמנים שונים, ואחרי הסתלקותו, קיבצו וסידרו אותן בניו ב"אגרת
69 הקדוש" (כפי המובא בהקדמה), והם סידרו את האגרות שלא לפי סדר
70 כתיבתן (שכן, אגרת הקדוש סימן כ' נכתבה לפני ההסתלקות, בשנת
71 תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מהורודוק,
72 בשנת תקמ"ט בערך) – בכל זאת, כשיכולים למצוא שייכות בין אגרת
73 אחת לקודמתה, יכול הדבר לשמש טעם מדוע סידרו בני הגאון
74 המחבר את האגרות בסדר כפי שנדפסו. יכולים הרי לומר בדרך
75 אפשר, שגם באגרת הקדוש סימן כ"ו נראית שייכות לסימן כ"ה:
76 כו'. לאחר שבאגרת הקדומה – סימן כ"ה – הוסבר ענין התלבשות

1 הוא "עץ הדעת טוב ורע", וחלק פנימיות התורה שתתגלה בעיקר לעתיד
2 לבוא (כשהמשיח יבוא) — היא "עץ החיים"; רבנו חזקן יסביר שקביעה זו
3 איננה נכונה, כי כל התורה נקראת "עץ חיים". אלא כוונת ה"רעיא
4 מהימנא" היא — שנגלה דתורה באה בהתלבשות בטוב ורע, מדובר בה

5 אודות איסור והיתר, כשר

6 ופסול וכו', ויהודי בלימודו

7 תורה מפריד את הטוב מהרע

8 ומבדל את הטוב מן הרע.

9 ב'רעיא מהימנא' פ'רשת

10 נשוא: — אומר על

11 הפסוק: "והמשפלים"

12 ויהיו פוֹתֵר הַרְקִיעַ —

13 ה'האי חפוצא דילך'

14 דאיהו ספר הוֹתֵר, —

15 בחיבור זה — של הרשב"י

16 שהוא ספר הוֹתֵר, מן

17 וְהָרָא דְאִמָּא עֲלָא

18 תְּשׁוּבָה, — מן הוֹתֵר

19 (והאור) של אימא

20 עילאה" (בינה)

21 ד"אצילות", שבה היא

22 ממדיגת (התשובה) —

23 תשובה עליונה, שבדרגת

24 "בינה", כמובא ב"אגרת

25 התשובה" סוף פרק ט'

26 מהוהר והתיקונים, פֶּאֱלִין

27 — באלה, הלומדים חיבור

28 זה, לא צריך נסיון, —

29 לפני זה כתוב שם ב"רעיא

30 מהימנא": "כגוונא דא

31 יתעביד לנסאה לן

32 לישראל כפורקנא בתרייתא" — שינסו את בני ישראל בגאולה

33 האחרונה, כמו שכתוב: "תבררו ויתלבנו ויצרפו רבים", שאלה

34 שהם "מסטרא דטוב" (מצד הטוב) יעמדו בנסיון זה, והאחרים

35 שהם "מסטרא דרע" (מצד הרע) יהיה בהם "והרשיעו רשעים",

36 ועל כך הוא אומר כאן, שה"משכילים", שעליהם אמר לפני זה

37 על הפסוק "והמשכילים יבינו", שאלה הם שעוסקים ב"אילנא

38 דחיי" (בעץ החיים) ש"מסטרא דבינה" (שמצד הבינה), הכוונה

39 לפנימיות התורה, אלה אינם זקוקים לנסיון. וּבְגִין — ומפני,

40 דְּעִתִּידִין יִשְׂרָאֵל לְמַטְעַם מְאִילָנָא דְּחַיִּי, — לטעום מ'עץ

41 החיים", דאיהו הַאי סֵפֶר הוֹתֵר — שהוא ספר הוֹתֵר הזה, יִפְקֹדוּ

42 בְּיָת מִן גְּלוּתָא — יצאו אתו מן הגלות בְּרַחֲמִים, וְיִתְקַנְּם בְּהוֹן:

43 ויתקיים בהם הפסוק: "ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ, וְאִין עֲמֹ אֵל נִכְר",

44 — הם לא יהיו זקוקים בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים

45 והשרים שלהם נקראים "אל נכר", אלא הקדוש־ברוך־הוא

46 בעצמו יוציא אותם מן הגלות ויוליכם לגאולה; וְאִילָנָא דְּטוֹב

47 וְרַע — עץ הדעת טוב ורע, דאיהו — שהוא, אִסּוּר וְהִתֵּר טְמָאָה

אגרת הקדש

כו בר"מ פ' נשא והמשכילים ויהיו כוהר

הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו

ספר הוהר מן והרא דאימא עילאה תשובה באילין

לא צריך נסיון ובגין דעיתידין ישראל למטעם מאילנא

דחיי דאיהו האי ספר הוהר יפקון ביה מן גלותא

ברחמים ויתקיים בהון ה' בדר ינחנו ואין עמו אל

נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה

וטרהר לא ישלמו על ישראל יתיר דהא פרנסה

דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן

לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה

דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא

יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין

טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה

פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא

כו' אינון חכמים דדמיון לשבתות ויו"ט לית להון אלא

מה דיהבין להון אינון חולין כגוונא דיום השבת דלית

ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא

דשלטא אילנא דחיי אתכפייא אילנא דטוב ורע ולא

יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפייין

תחותיהו כאלו לא הוו בעלמא והכי איסור היתר

טומאה וטהרה לא אתעבר מע"ה דמסטרייהו לית

בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד

דאינון לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין

באיסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

וּמְהִירָה - לא ישלמו על ישראל יתיר, — יותר, דהא פְּרִנְסָה
דְּלֵהוֹן לא לְהוֹי אֵלָא מִסְטָרָא דְאִילָנָא דְּחַיִּי, — שהרי
פרנסתם תהיה מזהר של "עץ החיים" בלבד, דְּלִית תָּמָן לא
קִשְׁיָא מִסְטָרָא דְרַע - שאין שם לא קושיא דהבא — מזהר
הרע, — ולא מחלוקת —

הבאה, מְרוּחַ הַטְּמָאָה,

דְּכִתְיִב: — כמו שכתוב:

"וְאֵת רוּחַ הַטְּמָאָה

אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ", דְּלֵא

יִתְפָּרְסוֹן - שלא

יתפרנסו תלמידי חכמים

מִעֲמֵי הָאָרֶץ, אֵלָא

מִסְטָרָא - מזהר דטוב

דְּאִכְלִין - שאוכלים

דברים שהם טְהוֹרָה כְּשֶׁר

הֵיטֵר, וְלֹא מִעֲרֵב רַב -

כפי שנקראים שם בזוהר,

דְּאִכְלִין - שאוכלים

דברים שהם טְמָאָה פְּסוּל

אִסּוּר כו', — והוא ממשיך

שם בזוהר: וּבְזִמְנָא

דְּאִילָנָא דְטוֹב וְרַע

שְׁלֵטָא כו', — ובזמן

שהעץ של טוב ורע שולט

בעולם, אינון חכמים

דְּדִמְיוֹן - הרי תלמידי

החכמים הדומים

לשבתות ו'מים טובים',

לית להון אֵלָא מַה

דְּיִתְבִּין לְהוֹן אינון חָלִין,

— אין להם רק מה שנותנין

להם אלה שנקראים "חולין", כְּגוֹנָא דְיוֹם הַשַּׁבָּת - כמו יום

השבת, דְּלִית לִיה אֵלָא מַה דְּמִתְקַנִּין לִיה בְּיוֹמָא דְחָל, —

שאין לו — אלא רק מה שמכניס עבדו ביום החול, וּבְזִמְנָא

דְּשְׁלֵטָא אִילָנָא דְּחַיִּי - ובזמן ש"עץ החיים" שולט (כלומר בזמן

הגאולה), אֶתְכַפֵּיין אִילָנָא דְטוֹב וְרַע, — נכנע העץ של טוב

ורע, וְלֹא יֵהָא לְעֵמֵי הָאָרֶץ אֵלָא מַה דְּיִתְבִּין לְהוֹן תְּלִמְדֵי

חכמים, — ולא יהיה לעמי הארץ רק מה שיתנו להם תלמידי

חכמים, וְאֶתְכַפֵּיין תְּחוּתֵיהוּ בְּאֵלוֹ לֹא הוּוּ בְּעֲלָמָא, — ועמי

הארץ יהיו נכנעים לתלמידי חכמים, כאילו לא היו קיימים

בעולם, וְהָכִי - וכך, אִסּוּר הִתֵּר טְמָאָה וּמְהִירָה לא אֶתְעַבֵּר

— לא ילקח מעמי הארץ, דְּמִסְטָרֵיהוּ לִית בֵּין גְּלוּתָא -

שמצדם אין כל הבדל בין הגלות לימות המשיח אֵלָא שְׁעִבּוּד

מְלָכוּת בְּלָבָד, דְּאִינוּן לא טְעַמֵי מְאִילָנָא דְּחַיִּי, — שכן, הם

לא יטעמו מ"עץ החיים", וְצָרִיךְ לֹון מִתְנִיתִין - ויהיו זקוקים

למשניות ולדינים כְּאִסּוּר וְהִתֵּר טְמָאָה וּמְהִירָה. עַד כָּאֵן

בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא:

43 חכמת הקבלה, רק לו ולחבריו לבדם; ואף גם זאת פליאה
44 נשגבה, דלפי זה — בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה
45 מה"רעיא מהימנא" האמור, שרק ספר הזהיר נקרא "עץ חיים"
46 ואילו חלק הנגלה שבתורה הוא "עץ הדעת טוב ורע", לא היה
47 למוד — דיני אסור והתר, למוד — דיני אסור והתר,
48 וכל-שכן — לימוד דיני
49 ממונות¹¹, — על סכסוכים
50 כספיים בין אדם לחברו,
51 לא היו דוחין מצות
52 תפלה, שנתקנה על-פי
53 סודות הוהר ויחודים
54 עליונים — היחודים
55 בשמות הקדושים וספירות
56 העליונות, ליודעים, —
57 הסודות והיחודים, ברכי
58 שמעון בן יוחאי וחבריו,
59 — שלהם נתגלו כל
60 הסודות והיחודים
61 שעליהם מבוסס ענין
62 התפלה; וזה אינו, —
63 אלא, ענין לימוד דיני
64 איסור והיתר, או אפילו
65 הדינים של דיני ממונות,
66 הרי דוחה ענין התפלה,
67 בדיאתא — כמובא
68 בגמרא¹², דרכי שמעון
69 בן יוחאי וחבריו וכל מי
70 שתורתו אומנותו —
71 המתעסק רק בלימוד
72 התורה, אין מפסיקין —
73 מלימוד תורה, לתפלה,

74 ואפילו בשעוסקין ב — לימוד דיני ממונות, ברכ והודה,
75 דכלהו תנוי בניין הוי¹³, — כל לימודו היה בסדר נזיקין,
76 ואפילו הכי לא הוי מצלי — לא היה מתפלל, כדי שלא
77 להפסיק מלימודו, אלא מתלתינן יומין לתלתינן יומין כד
78 מהדר תלמודא, — אלא משלשים יום לשלשים יום¹⁴ — כשהיה
79 חוזר על לימודו, בדיאתא — כמובא בגמרא¹⁵, ובירושלמי
80 פרק קמא — פרק ראשון, דברכות¹⁶ סביראליה לרבי
81 שמעון בן יוחאי, — סובר רשב"י, דאפילו לקריאת שמע אין
82 מפסיקין ביהאם ממקרא, — מתורה שבכתב מפסיקין לקריאת
83 שמע, ולא ממשנה, — תורה שבעל-פה, דעדיף — המשנה
84 עדיפה ממקרא¹⁷ לרבי שמעון בן יוחאי, ולא חלק בין —

1 והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה
2 המאמר לחסרי מדע, — לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמוד
3 — בתורה בעיני אסור והתר וסדר מהרות — בו נידונים דיני
4 טומאה וטהרה, הוא מאילנא — מעץ הדעת הטוב ורע —
5 מלבד שהוא פלא גדול
6 מחמת עצמו, — הענין
7 מצד עצמו הוא פלא
8 גדול, שנאמר שחלק
9 בתורה נקרא "עץ הדעת
10 טוב ורע", שהרי "עץ
11 הדעת טוב ורע" מוסב על
12 קליפת "נוגה" שבה מעורב
13 טוב ורע, וסותר פשטי
14 הכתובים ומדרישי
15 רבותינו ו"ל, שכל
16 התורה הנגלית לנו
17 ולבנינו — חלק הנגלה
18 שבתורה, נקרא "עץ
19 חיים למחזיקים בה"⁷,
20 ולא ספר הוהר לבד, —
21 נקרא "עץ חיים", אלא כל
22 התורה כולה, גם חלק
23 הנגלה שבתורה, נקרא
24 "עץ חיים", ובפריש"ש —
25 ספר הזהיר היה נגזר
26 בימיהם, — הוא עדיין לא
27 נתגלה אז, וגם כל חכמת
28 התפלה היתה נסתרה
29 בימיהם ונעלמה מכל
30 תלמידי חכמים ביהאם²³ —
31 — היתה גלויה ליחיד

32 סגולה, — בלבד, ואף גם זאת — גם ביחודי סגולה אלה, היה
33 לימודם חכמת הקבלה פהצנע לכת ולא ברכים, בדיאתא —
34 כמו שאנו מוצאים בגמרא⁸, ובמו שכתב האר"י ו"ל,
35 דדוקא בודות אלו האחרונים מהר ומצוה לגלות זאת
36 התקבחה, — חכמת הקבלה ופנימיות התורה, ולא בודות
37 הראשונים, — בכל האמור לעיל, כדאי לעיין בהקדמת רבי
38 חיים ויטאל ל"שער ההקדמות", שנדפסה גם בתור הוספה
39 (הוספה א') בקונטרס "עץ החיים" לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע,
40 בהוצאת "אוצר החסידים" (קד"ת), וכן — בהקדמת כ"ק אדמו"ר
41 מהוריי"צ נ"ע לקונטרס "עץ החיים" האמור. וגם רבי שמעון
42 בן יוחאי אמר בזהר הקדוש¹⁰ שלא נתן רשות לגלות —

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסידי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסידי מדע", בדל"ת - שעל פיהם תורגם בטעות בתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו בסופה. ובכ"מ. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אד"ר בתחלתה (זח"ג קכז, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזהר עד"ז דברי רשב"י". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ - דבהם הפס"ד דעושין כמנהג התגרין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה וכו'". 12. שבת יא, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לשאלת כמה - איך נעשו היחודים שעי" התפלה בכל יום - ראה תו"א לח, ד. טט, א. ובכ"מ". 13. ברכות כ, א. 14. ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לח, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

34 בְּהוֹתוֹ בְּמַעֲרָה, – למרות ששם לא היה נוגע לפסוק להלכה,
35 ובפרט דיני ממונות בין אדם לחברו? וְאֶדְרָבָה בְּזִכּוֹת צַעַר –
36 מהיותו מוחבב בִּי-הַמַּעֲרָה וְכָה לֹזֶה, בְּדִאֲתָא – כמובא
37 בְּמִמְרָא²¹ דְּאִמְר לְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר אָכַל – על כל קושיא כ"ד
38 פְּרוּקִי, – תירוצים, וְ – רבי
39 שמעון בן יוחאי אָמַר לוֹ:
40 "אֵלּוּ לֹא רְאִיתִי בְּכָךְ
41 כו'" – אילו לא ראית אותי
42 במצב זה של צער המערה
43 לא הייתי זוכה ליכולת
44 לענות על כל קושיא כל
45 כך הרבה תירוצים; שכן,
46 רק בזכות צער המערה
47 זכה לעלינות זו בלימוד
48 התורה, לפלפולים
49 ולקושיות ולתירוצים, (וְגַם
50 בְּאֵמָת, עַל פְּרֻקִי – מן
51 ההכרח הרי לומר, שְׁעָקֵר
52 עֲסָקִיהֶם בְּמַעֲרָה הָיָה
53 תוֹרַת הַמִּשְׁנִיּוֹת, ת"ר
54 סְדְרִי – משניות, שְׁהָיָה
55 בְּיָמֵיהֶם²² עַד רַבֵּנוּ
56 הַקְדוּשׁ, – שסידר

אגרת הקדש

57 המשניות בששה סדרים אך לפני זה היה אצלם שש מאות סדרים
58 במשניות, דְּאֵלּוּ סֵפֶר הַזֹּהָר וְהַתִּיקוֹנִים הָיָה יוֹכֵל לְגַמֵּר בְּב' וְג'
59 חֲדָשִׁים, בִּי בְּיָדָאֵי לֹא אִמְר דְּכָר אֶחָד ב' פְּעָמִים). – הרי
60 שבדאי היו עסוקים כל הזמן בסדרי המשניות הרבים שהיו
61 לפניהם, וְגַם אִמְרו רַבּוֹתֵינוּ וְלִכְנֹס²³: "מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
62 אֵין לוֹ לְהַקְדִּישׁ פְּרוּקִי-הוּא אֶלָּא ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלֶּכֶה בְּלִבָּר."
63 – שארבע האמות של הלכה הן במקום בית המקדש, כיצד,
64 איפוא, יכולים לומר, בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה
65 מה"רעיא מהימנא" האמור, שהלימוד בהלכות איסור והיתר וכו'
66 הוא ענין של "עץ הדעת טוב ורע"²⁴?

1 לימוד סְדֵר זְרָעִים וּמוֹעֵד וְקַדְשֵׁים מְהֵרָה ל' – לימוד סדר
2 נְזִיקִין¹⁸ – שנאמר שבלמוד שאר הסדרים לא יפסיקו ובלמוד
3 סדר נזיקין – יפסיקו, אין רבי שמעון בן יוחאי מחלק כך, אלא
4 לדעתו גם בלימוד סדר נזיקין לא מפסיקין אפילו לקריאת שמע,

5 (וְ – אגב, הוא סוֹתֵר דַּעַת

6 עֲצָמוֹ – כפי שהוא עצמו

7 סוֹבֵר בְּרַעֲיָא מְהֵימְנָא¹
8 בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת²,
9 דְּמִשְׁנָה – בהשוואה
10 למקרא, אִיְהִי – היא,
11 שֶׁפָּחָה כו', וְהַמִּקְרָא
12 שֶׁהוּא תוֹרַת מֹשֶׁה וְדִא
13 עֲדִיפָא – עדיפה, מְקַבְּלָהּ,
14 דְּאִיְהִי – הקבלה, היא
15 "מִטְרוֹנִיתָא" – מלכה,
16 בְּרַעֲיָא מְהֵימְנָא שֶׁם,
17 וְתוֹרָה שֶׁכָּתַב הוּא
18 "מִלְכָּא" – בחינת מלך,
19 שהוא חשוב יותר מאשר
20 "מִטְרוֹנִיתָא" (מלכה)
21 שהיא משנה; הרי, שרבי
22 שמעון בן יוחאי סובר
23 שמקרא (תורה שבכתב)
24 חשוב אפילו מקבלה, ובוודאי חשוב ממשנה, ואילו כאן יוצא
25 שרבי שמעון בן יוחאי סובר שמשנה חשובה ממקרא, ואשר
26 ממקרא מפסיקין לקריאת שמע וממשנה לא מפסיקין. ועל ענין
27 "מלכא" אומר רבנו הזקן במוסגר (דְּהִינּוּ – בחינת "מלכא" היא
28 "סִדּוּר אֲבָא" הַמְלִכֵּשׁ בְּיָעִיר אֲנִפִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲדָר"
29 וְלִכְנֹס²⁰)). וְגַם פְּלִפּוּל תְּקוּשׁוֹת וְתוֹרִיצִים, – שבהתאם ל"רעיא
30 מהימנא" האמור, הֵם דְּמִסְטָרָא דְרַע – מצד הרע וְרוֹחַ הַמְּמָאָה,
31 – הרי שלא רק במשניות ובהלכות עצמן – אלא גם בפלפולים של
32 הקושיות והתירוצים שבדינים, אֲשֶׁכְּחָן בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי
33 דְּעִסְקָ בֵּיהּ טוֹבָא – מוצאים אנו ברשב"י שעסק בהן רבות וְגַם

"ל' דהוסיף הטעם – כי גם הטעם חלק מהתמי' כדלקמן. ולהעיר דמשנה – גליא דתורה ומקרא שייך לקבלה (לקו"ת ב' דולא תשבית. אבל ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב). 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבק סדר נשים וכו' (ראה לקוטי לוי"צ לתניא)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וחיפוש. וראה זח"א כז, ב (הקדמת תקו"ז יד, סע"א ואילך) ובביאורו"ז שם (גם דהצ"צ – ח"ב)". 20. שער המצוות פ' ואתחנן. ובכ"מ. 21. שבת לג, ב. 22. חגיגה יד, א. ובפרש"י. 23. ברכות ח, א. 24. על מה שרבנו הזקן אומר כאן ההכרח שמן ההכרח לומר שעיקר עסקם במערה היה בתורת המשניות, בת"ר סדרים שהיו בימיהם, מפני שאת הזוהר והתיקונים היו יכולים לסיים בשנים או שלשה חדשים – מקשה בספר "דברי תורה" לבעל "מנחת אלעזר" מהדורא ח' סימן ע' (אחרי בקשת מחילה מהדרת גאון קדשו וכו'), שלכאורה אין זה הכרח כלל, שכן, כפי שאומר שם: האם בנגלה לא היו יכולים לסיים כל המשניות במשך כמה חדשים, בשעה שלא היו מפלפלים ומסלסלים בחידושים שבהן? – אלא בגלל פלפולם וסלסולם בקושיות ובתירוצים וכו' זה לוקח זמן רב, ואם כך – אומר הוא – הרי אותו דבר בנסתר דתורה, ועוד יותר מאשר בנגלה, שעל ידי ביאור הפרטים והענינים שבספר הזוהר ובתיקונים, זה יכול לארוך זמן רב, שגם י"ג שנה לא יספיקו לכך. ענה הרבי: "להשאלה הנ"ל י"ל דאדה"ז האט באוראנט באגה"ק זו עצמה. ובהקדם דלימוד השי"ס ע"י ר' אשי ארך ס' שנה כל שנה ב' חדשים (ב"ב קנו, ב ברש"י) – ורק ב' "מהדורות" – פעמים היינו עשר שנים רצופות. ואז ה' שש סדרים, והלימוד – שהי' לאחר ר' יוחנן – שלא בערך לדורו דרשב"י – ראשונים (עירובין נג, א). עאכ"כ כשעסקו ב"שש מאות סדרי שהי' בימיהם", ב"פלפול הקושיות ותירוצים" – כ"ד פירוקי וכו' [להעיר להנ"ל מקו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג ע' 1684], משא"כ ב"ס' הזוהר והתיקונים", כי פלפול... דמסטרא הרע" ולית תמן ב"ס' הזוהר והתיקונים" (כדלעיל). אבל מוכרח ה' בלימודו דרשב"י בנגלה ובפרט במערה שעייז זכה לזה כו'".

יום רביעי ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

- 1 ועוד יש להפליא הפלא ופלא, – על מה ש"חסירי מדע"
- 2 לומדים פירושו של ה"רעיא מהימנא" האמור, יש להתפלא
- 3 פליאה שלישית, בנוסף לשתי הפליאות האמורות: א) מצד
- 4 הענין שחלק מן התורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ב) מצד זה
- 5 שבהתאם לכך לא היה
- 6 הלימוד בידי איסור

אגרת הקדש

- 7 והיתר דוחה ענין התפלה
- 8 שנוסד על פי סודות הזוהר
- 9 ויחודים עליונים, והרי
- 10 העובדה היא, שבאלה
- 11 שתורתם אומנתם, דוחה
- 12 הלימוד באיסור והיתר
- 13 את מצות התפלה, הרי
- 14 בנוסף לשתי פליאות אלו,
- 15 ישנה פליאה שלישית, כפי
- 16 שיפרט להלן: איך אפשר
- 17 שלימות המשיח לא
- 18 יצטרכו לידע הלכות

- 19 אסור והתר וטמאה וטהרה, כי איך ישתחו הקרבנות וגם
- 20 חלין – לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרסה וחקלה²⁵
- 21 ושהיה הפוסלים השחיטה, ופנימית הפסין, – הפוסלת את
- 22 השחיטה, וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט – השוחט בלי
- 23 שהיה ודרסה? וגם הפסין תהיה – בטבע, בריאה – בלי פגם
- 24 ועומדת בלי פנימה לעולם? – וכיוון שמושלל הדבר שכן
- 25 יהיה בטבע – מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא
- 26 תהיה פסולה, ועוד הרבה הלכות – הקשורות בשחיטת
- 27 הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר אסורין, וגם – הלכות טמאת
- 28 המת ויהיו²⁶ צריכין – הכהנים שיקריבו הקרבנות לידע, –
- 29 לדעת, בדרבתיב: – כמו שכתוב²⁷: "הנער בן מאה שנה
- 30 ימות"²⁸, – הרי על כל פנים יהיה ענין המיתה – וצריכים הרי
- 31 לדעת דיני טומאת מת, וגם – הלכות טמאת יולדת צריך
- 32 לידע, בדרבתיב: – כמו שכתוב²⁹: "הרה ויולדת יחדיו"³⁰, –
- 33 יהיו בין הנגאלים בגאולת משיח, אם תלד אשה בכל יום
- 34 מביאה אחת, – כלומר, שלא יצטרכו לחכות תשעה חדשים
- 35 להולדת ילד, אלא באותו יום שתעבר, באותו יום גם תלד,
- 36 ולאחר מכן יולדו לאותה אשה עוד ילדים ביום אחר מאותה
- 37 ביאה שממנה נולד הילד הראשון, אף-על-פי-כן דין אסור
- 38 טמאתה לא ישתנה, – הרי שיצטרכו לדעת דיני טומאת
- 39 יולדת גם בזמן המשיח. מה שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום",
- 40 שהכוונה היא שבאותו יום שתעבר, באותו יום תלד, הוא –
- 41 כותב הרבי: "כפי' האריז"ל בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים
- 42 להצ"צ קאפ' כ'. סד"ה גנתא) – דלא כפרש"י בשבת (ל, ב).

- וראה חדא"ג שם – בהתאם לפירוש האריז"ל שמפרש מה
- שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב) "עתידה אשה שתלד בכל יום",
- מפרש האריז"ל שהכוונה היא שזמן העיבור יהיה ביום אחד,
- במקום שעתה זמן העיבור הוא תשעה חדשים, כפי שהאריז"ל
- אומר ב"לקוטי הש"ס" (על
- שבת ל, ב), מובא
- ב"מילואים" לתהלים
- לה"צמח צדק" על פרק ב',
- ובסוף מאמר דיבור –
- המתחיל "גנתא" (ביאורי
- הזוהר לה"צמח צדק" חלק
- ב' עמוד תתכו ואילך).
- ואין זה כפי שמפרש רש"י
- בשבת הפסוק "הרה
- ויולדת יחדיו" (ממנו
- מביאה הגמרא את
- הראיה), שבאותו יום
- שתעבר בילד חדש –

- באותו יום תלד ילד מעיבור קודם, וכפי שאומר שם "חדושי
- אגדות מהרש"א" שאי אפשר לומר שההריון והלידה של אותו
- ילד יהיו ביום אחד, כי אז אין ראייה ממה שהראה לתלמיד
- תרנגולת המולידה ביצים כל יום, שהרי גם בתרנגולת אין
- ההריון שהיא מתעברת מזהכר ולידת הביצה – באותו יום, אלא
- בין ההריון ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו
- שהגמרא אומרת בבכורות "תרנגולת לכ"א יום", מפרש רש"י
- שאחרי שהתרנגולת מתעברת מזהכר, משתחה הביצה
- להשלמתה, עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך
- פירוש הגמרא בשבת, אלא שהכוונה היא שההריון והלידה של
- אותו ולד הם ביום אחד. אגב, ה"צמח צדק" ב"מילואים" על
- תהלים (הנוכח לעיל) מביא ממדרש רבה פרשת נח (התחלת
- פרשה ל"ו), שכן היה לפני המבול, שבאותו יום שאשה
- התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבו הזקן מוסיף כאן, שזה
- יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על מה
- שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא
- מביאה קרבן אחד – כתב הרבי: "עתה ראיתי שגם המעתיק
- לאנג' פי' כן! ומה זה שייך לנדר?" (ובפרט שזה דין גם עתה).
- ולדעתי הפי' "מן (ע"י) ביאה אחת" (ובזה גם מתורצת קושיית
- החדא"ג). – הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך, שכן: איזו שייכות
- יש לכך לענינינו כאן? ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא
- בזמן המשיח). אלא, לומד הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת"
- מן ביאה אחת תלד ילד אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני
- וכו'. והרבי מציין מהגמרא בנדה (כו, א) שמביאה אחת היתה

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "יהיו", כו"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמ' לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

- 1 לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת לשניה עברו כמה וכמה
2 ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה של שלשה חדשים
3 שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של הילד השני, למרות
4 ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה שרבונו הזקן מוסיף שזה
5 יהיה מן ביאה אחת (אומר
6 הרבי) תוקטן או תתורץ
7 התמיה שהרי אין זה יכול
8 להיות בכל יום, שכן אחרי
9 לידה אחת באים הרי
10 ימים רבים של איסור
11 ביאה, הרי בין-כך אין
12 שום לידה בכל הימים
13 האלה שהם שבעה או
14 ארבע עשרה פעמים יותר
15 מאשר הימים שבהם
16 ביאה מותרת, אך
17 כשאומרים שזה יהיה
18 מביאה אחת הרי מהביאה
19 שדיתה בזמן ההיתר היו לאחר מכן כמה וכמה לידות בכמה
20 וכמה ימים, וכפי שאכן כך הדבר בתרגולת (מה שהגמרא
21 מביאה דוגמה מתרגולת), שלמרות שאחרי שנתעברה אין
22 התרגולת מקבלת זכר (בהתאם לרש"י בבכורות ח, ב בדיבור
23 המתחיל "והא") אף-על-פי כן היא מולידה כמה וכמה ביצים
24 בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין להאריך
25 בדבר הפשוט ומפרסם הפכו בכל הש"ס ומדרשים, –
26 שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח יצטרכו לדעת
27 הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר
28 בהשקפה ראשונה מה"רעיא מהימנא" האמור, דפרידן³¹ –
29 שמקשים "הלכתא למשיחא?" – לשם מה צריכים לומר
- עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק בשמשיח יבוא? – הרי שעל-
כל-פנים בזמן המשיח יצטרכו לדעת הלכה זו, ואליהו בא
לפשוט כל הספקות³², ופרשה זו עתיד אליהו לדרשה
כו³³. ועוד אינו מוכן, – ב"רעיא מהימנא" האמור: מה
שכתוב:
יתפרנסו, תלמידי חכמים
מעמי הארץ כו' – שלכן
"עץ הדעת טוב ורע"
שהוא איסור והיתר וכו'
לא ישלט בבני ישראל,
מפני שתלמידי חכמים לא
יתפרנסו מעמי הארץ,
ולא מערב רב דאכלין
– שאוכלים פסול טמא
ואסור חס"ו שלום,
[דהא גם בזמן בית
שני לא היו – תלמידי
חכמים, מתפרנסין מעמי הארץ דאכלין – שאוכלים פסול
אסור חס"ו שלום שיהיו תלמידי חכמים היו³⁴] להם שדות
וכרמים מעמי הארץ, – ולא היו צריכים להזדקק לעמי הארץ
לפרנסתם, ואפלו חבי' ואף-על-פי-כן, היו עוסקין בלימוד
אסור והיתר וטומאה וטהרה כל הזוגות – של התנאים,
שהיו בימי בית שני³⁵, והעמידו תלמידים – בדינים אלה
ובחלק זה של נגלה דתורה, לאלפים ורבבות³⁶, ולמוד –
חלק הנסתר – שבתורה, היה בהסתר כו': – הרי
שהעובדה שאין תלמידי חכמים צריכים להזדקק לעמי הארץ
לפרנסתם, אינה מהווה סיבה שבגללה לא צריכים חלילה
ללימוד של דיני איסור והיתר, טומאה וטהרה.

יום חמישי ו' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 286, אך באמת כשתדקדק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

- 59 אך באמת, כשתדקדק בלשון "רעיא מהימנא" דלעיל, –
60 רבנו הזקן מסביר להלן, שמדקדק לשון ה"רעיא מהימנא"
61 מוכן, שלא הדינים ולימוד
62 התורה של איסור והיתר
63 וכו' נקראים חלילה "עץ
64 הדעת טוב ורע", אלא
65 הדברים של איסור והיתר
66 המקבלים חיותם מן ועל-
67 ידי קליפת נוגה, שהיא,
68 קליפת נוגה, היא "עץ
69 הדעת טוב ורע", מעורב בה טוב ורע, כפי שיסביר להלן, לשון
70 ה"רעיא מהימנא" הוא: "ואילנא דטוב ורע דאיהו אסור
והתר כו'", – והעץ של טוב ורע שהוא איסור והיתר וכו', ולא
אמר "תורת אסור והתר" – הלימוד של עניני איסור והיתר,
או "הלכות אסור
והתר", – שהן, הלימוד
או ההלכות של איסור
והיתר הם חלילה "עץ
הדעת טוב ורע" – אלא
ה"רעיא מהימנא" אומר
"איסור והיתר", רוצה
לומר דגוף דבר האסור
ודבר התר – עצם הדבר אודותו מדובר בדינים אלה, שדבר
זה אסור ודבר זה מותר, הוא מאילנא דטוב ורע, – מ"עץ

אגרת הקדש

אך באמת כשתדקדק בלשון ר"מ דלעיל ואילנא
דטוב ורע דאיהו איסור והיתר כו' ולא אמר
תורת איסור והיתר או הלכות או"ה אלא ר"ל דגוף
דבר האסור ודבר המותר הוא מאילנא דטוב ורע

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, ונוסף
כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם
בהקדמת ספר היד.

1 הדעת טוב ורע, שהוא קליפת נגה, – בה מעורב טוב ורע, כמו
2 שבתוב בעץ חיים³⁷. וזהו לשון "אסור", – מלשון קשור,
3 שהקליפה שורה עליו ואינו יכול לעלות למעלה – בקדושה,
4 בדבר המתר, – מלשון התרה, דהינו – המלה "מותר"
5 משמעותה שאינו קשור
6 ואסור בקליפה, – שלא
7 יכול לעלות למעלה,
8 ויכול לעלות על ידי
9 האדם האוכל – את
10 הדבר המותר, ככונה
11 לה, – שאוכל דבר זה
12 כדי שיהיה לו כוח לעבוד
13 את ה', וגם בסתם –
14 כשהוא אוכל אותו סתם
15 מבלי שתהיה לו, בשעת
16 מעשה, כוונה כדי לעבוד
17 את ה', כל אדם העובד
18 ה' שפכת האכילה
19 ההיא לומר ומתפלל
20 לה, ונמצא שנעשה
21 אותיות התורה
22 והתפלה העולה לה'
23 מבין הנבחר מהמאכל
24 ההוא, – שאכל, החיות
25 שבמאכל היא מקליפת
26 "נוגה", והיא עולה לה',
27 וזהו פחל, – שאז מן
28 ההכרח להזדקק לתורה
29 ותפילה כדי שהחיות
30 שבאותו מאכל תעלה לה, אבל בשבת שיש עליה לקליפת
31 נגה בעצמה עם החיצוניות שפכת העולמות, – שהיא אז
32 בעליה, שכן שבת היא עליית העולמות³⁸, לכן מצוה לאכל
33 כל תענוגים בשבת – האכילה עצמה בשבת היא מצוה, לא
34 רק מה שבכוח האכילה ההיא הוא לומר ומתפלל, ולהתברכות ב'
35 – אכילת בשר ו – בשתיית יין, אף שפחל – כשהוא מחפש
36 לאכול בשר ולשתות יין, נקרא "זולל וסובא", – ואילו בשבת,
37 כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה. על כל פנים, כל האמור
38 הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור בקליפה ויש בו היכולת
39 לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ז' שבחלק הראשון של ספר
40 "התניא". מה שאין בין בדבר אסור – שאסור לאכול אותו,
41 שאינו יכול לעלות – לקדושה, לא בשבת ולא פחל גם
42 בשבתפלל ולומר בפני ההוא, – כלומר, דבר אסור אינו יכול
43 לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אם לא שאכל
44 לפקוח נפש – להצלת נפשו, שהתירו רז"ל ונעשה היתר

אגרת הקדש

שהוא קליפת נוגה כמ"ש בע"ח. וזהו לשון אסור
שהקליפה שורה עליו ואינו יכול לעלות למעלה כדבר
המותר דהיינו שאינו קשור ואסור בקליפה ויכול לעלות
ע"י האדם האוכלו בכוונה לה' וגם בסתם כל אדם העובד
ה' שבכוח האכילה ההיא לומר ומתפלל לה' ונמצא
שנעשה אותיות התורה והתפלה העולה לה' מכח הנבחר
מהמאכל ההוא וזהו בחול אבל בשבת שיש עליה לקליפת
נוגה בעצמה עם החיצוניות שבכל העולמות לכן מצוה
לאכול כל תענוגים בשבת ולהרבות בבשר ויין אף שבחול
נקרא זולל וסובא. משא"כ בדבר אסור שאינו יכול לעלות
לא בשבת ולא בחול גם כשמתפלל ולומר בכח ההוא אם
לא שאכל לפיקוח נפש שהתירו רז"ל ונעשה היתר [גמור].
אבל הלימוד בתורה אף הלכות אסור והיתר טומאה
וטוהרה שהם המשניות וברייתות שבגמרא ופוסקים
המבארים ומבררים דבריהם להלכה למעשה הן הן
גופי תורה שבע"פ שהיא ספי' מלכות דאצילות כדאי'
בזה"ק במקומות אין מספר ובריש תיקונים מלכות
פה ותורה שבע"פ קרינו לה ובאצי' איהו וגרמוהי חד
בהון דהיינו שאור א"ס ב"ה מתייחד באצילות בתכלית
היחוד שהוא ורצונו וחכמתו המלוכשים בדבורו שנקרא
מלכות הכל אחד:

[גמור]³⁹. אבל הלימוד בתורה, אף הלכות אסור והיתר
טומאה וטהרה, – לא הדברים עצמם שהם אסור וטמא מותר
וטוהר, אודותם דנות ההלכות, שהם עץ החיים טוב ורע, אלא
הלכות התורה שלומדים אודות דברים אלה, שהם המשניות
ובריתות שבגמרא
ופוסקים, – הפוסקים
הלכה למעשה, המבארים
ומבררים דבריהם – דברי
המשנה והברייתות,
להלכה למעשה, הן הן
גופי – עיקר תורה
שבעל-פה, שהיא – תורה
שבעל-פה היא ספירת
מלכות האצילות,
בדאיתא – כמובא בזה"ק
הקדוש במקומות אין
מספר, ובריש 'תיקונים':
– בתחילת "תיקוני זוהר"⁴⁰
כתוב: "מלכות – היא
בחינת פה, ותורה שבעל-
פה קרינו לה", – אנו
קוראים לה, ובאצילות
איהו – הוא, אור אין-סוף,
וגרמוהי – הכלים והמדות
שלו (הנקראים "גרמוהי"),
חד בהון⁴¹, – הם דבר
אחד בהם, דהינו שאור
אין-סוף ברוך-הוא
מתייחד באצילות
בתכלית היחוד, שהוא ורצונו וחכמתו המלוכשים בדבורו
שנקרא "מלכות" – הכל אחד: – דבר אחד, הרי ששם לא שייך
לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע", אלא זה תכלית היחוד של
אלקות, כך ההלכות של תורה שבעל-פה מהמשניות, הברייתות
והפוסקים שהן בחינת "מלכות דאצילות", הן באופן היחוד של
"מלכות דאצילות", ולא שייך לומר חסדו שלום עליהם הענין של
"עץ הדעת טוב ורע". אלא, כפי שיסביר להלן, כך הדבר מצד
עצם הענין של "מלכות דאצילות" כפי שהיא ב"אצילות", ומצד
עצם הענין של הלכות התורה שהן בבחינת "מלכות דאצילות",
אך כפי שזה בא לאחר מכן בהתלבשות, הרי שלא רק ההלכות
של תורה באו בהתלבשות בעולמות, בהם יכול להיות עליהן
העלם והסתור, כ"א גם "מלכות דאצילות" כפי שהיא באה
בהתלבשות – אלא גם היא נקראת "עץ הדעת טוב ורע", מצד
ההתלבשות בקליפת "נוגה" הכלולה מטוב ורע, וזאת – כדי לברר
בירורים (לברר את הטוב מן הרע).

37. שער מ"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נרפס בתו"א קה"ת בהוספה)". 39. ראה הוספה (הודפס בספר "שיעורים בספר התניא"). 40. יז, א (בהקדמה – פתח אליהו). 41. ראה לעיל ריש ס"ב.

יום שישי ז' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, ומ"ש הארז"ל... עד עמ' קמד, בבריאה.

- 1 ומה שכתב האר"י ז"ל שהמשניות הן במלכות דיצירה, –
- 2 ואילו אנו אומרים כאן מהזוהר שהמשניות הן ב"מלכות
- 3 דאצילות"? רוצה לומר לבוש מלכות דיצירה שנתלבשה
- 4 בה מלכות דאצילות, – כפי ש"מלכות דאצילות" באה
- 5 בהתלבשות ב"מלכות
- 6 דיצירה" – שם הוא ענין

אגרת הקדש

- 7 המשניות שבעולם 1
- 8 ה"יצירה", ומלכות 2
- 9 דיצירה נקרא "שפחה" 3
- 10 – המשמשת וטפלה לאלה 4
- 11 המלוכשים בה, שזה לנבי 5
- 12 מלכות דאצילות, – דבר 6
- 13 זה מתרץ מה שרבנו הזקן 7
- 14 הביא לעיל מהירושלמי, 8
- 15 פרק ראשון של מסכת 9
- 16 ברכות, שרבי שמעון בן 10
- 17 יוחאי סובר, שגם לקריאת

- 18 שמע לא מפסיקים אלא ממקרא ולא ממשנה שהיא למעלה
- 19 ממקרא, והרי סתירה לכך ממה שרבי שמעון בן יוחאי עצמו
- 20 אומר ב"רעיא מהימנא" שמשנה היא שפחה, ומקרא – מלכא?
- 21 אלא, כפי הנאמר כאן, אין בכך שום סתירה, שכן מה שהוא
- 22 אומר שמשנה היא שפחה – הרי זה כפי שהיא באה בהתלבשות
- 23 ב"מלכות דיצירה", אך כפי שמשנה היא בעצם – היא ב"מלכות
- 24 דאצילות", וכך גם במקרא ישנו הבדל בין כפי שהוא בעצם לבין
- 25 כפי שהוא בא בהתלבשות, ובלשון רבנו הזקן: ומלכות דבריא
- 26 נקרא "אמה". – שלמעלה מ"שפחה", לתדע, – ראה שקיים

יום שבת קודש ח' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, והנה כשהמלכות דאצילות... עד עמ' 288, מהארז"ל.

- 53 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד
- 54 שמצד ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עץ הדעת טוב ורע":
- 55 והנה, כשהמלכות
- 56 דאצילות מתלבשת
- 57 בקלפת ננה, כד' 11

אגרת הקדש

- 58 לברר הניצוצות שנפלו 12
- 59 בחטא אדם הראשון, 13
- 60 וגם – לברר הרפ"ח – 14
- 61 288 ניצוצין שנפלו 15
- 62 בשם עץ הדעת טוב ורע לגבי ז"א דאצילות שאינו
- 63 בקלפת נוגה הוא סוד גלות השכינה אשר שלט
- 64 בפרוטרוט ענין שבירת
- 65 הכלים ונפילת הניצוצות מצד ענין השבירה, ואי גם
- 66 המלכות דאצילות נקרא בשם "עץ הדעת טוב ורע"

37 הַנִּיצוּצוֹת בְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיזָ"ל, לָכֵן עֵינֶךָ עֲנִין הַלְמוּד
38 הוּא בְּעֵינֵי וּפְלִפּוּל הַלֵּכָה, בְּאִסּוּר וְהִתֵּר מִמָּאָה
39 וְטַהֲרָה, לְבָרֵךְ הַמּוֹתֵר וְהַטְהוֹר מֵהָאִסּוּר וְהַטְמָא, –
40 שֶׁמְבַרְרִים וּמְבַהֲרִים זֹאת עַל־יְדֵי עֵינֵי וּפְלִפּוּל הַלֵּכָה
41 בְּחֻכְמָה בִּינָה וְדַעַת, –
42 בְּשִׁלְשֵׁת כּוּחוֹת הַשְּׂכָל
43 הַמְבַהֲרִים אֶת הַהִלְכָה, בְּנוֹדַע
44 דְּ"אִרְיָתָא מִחֻכְמָה
45 וּבְחֻכְמָה דְּיִקְאָא
46 אֲתַבְרִירוּ⁴³, – כִּידוּעַ,
47 שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה מִ'חֻכְמָה',
48 וְעַל־יְדֵי 'חֻכְמָה' דּוּקָא
49 מִתְבַּרְרִים הַנִּיצוּצוֹת,
50 וְכֵשֶׁם שְׁבִירוֹר הַהִלְכָה,
51 שֶׁהִיָּה הִלְכָה בְּרוּרָה
52 וּבִהִירָה, בָּא עַל יְדֵי
53 חֻכְמָה וְשָׂכָל, כִּךְ גַּם
54 בִּירוֹר הַנִּיצוּצוֹת הוּא עַל
55 יְדֵי עֵנִין הַחֻכְמָה, וְהֵינּוּ
56 – מִזֶּה שְׂאוֹמְרִים
57 שֶׁ"חֻכְמָה אֲתַבְרִירוּ",
58 שְׁבִירוֹר הַנִּיצוּצוֹת הוּא
59 עַל יְדֵי חֻכְמָה, הַכּוּנוּהַ
60 לִ"חֻכְמָה עֲלֵאָה – עֲלִינוּהָ, דְּאֲצִילוֹת, הַמְלַבֶּשֶׁת בְּמַלְכוּת
61 דְּאֲצִילוֹת, סוּד תּוֹרָה שֶׁפְּעֻלָּתָהּ (בְּסוּד) "אֲבָא יִסְדַּר
62 בְּרֵתָא", הַמְלַבֶּשֶׁת בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, (וְסוּד) [סוּד]
63 הַמְשִׁנִּית וּבְרִיתוֹת, הַמְלַבֶּשֶׁת בְּקִלְפַת נִגְהָ – בְּדַבְרִים
64 שֶׁהֵם אִסּוּר וּמוֹתֵר, טֵמָא וְטַהוֹר, שֶׁבִּנְגְדָה עוֹלָם הַיִּצִּירָה,
65 שֶׁשֶּׁם מִתְחִיל – עֵנִין "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע", בְּחִינַת הַדַּעַת
66 [נֶסֶח אַחֶר: תָּרַע] שֶׁבִּנְגְדָה – שֶׁבְּעוֹלָם הַיִּצִּירָה, קְלִיפַת
67 "נוֹגַה" הִיא מַחְצָה עַל מַחְצָה, מַחְצִית טוֹב וּמַחְצִית רַע, [נֶסֶח
68 אַחֶר: וְהַבְּרִיתוֹת, הַמְלַבֶּשֶׁת בְּקִלְפַת נִגְהָ שֶׁבִּנְגְדָה עוֹלָם
69 הַעֲשִׂיָּה, שֶׁשֶּׁם מִתְחִיל בְּחִינַת הַרַע שֶׁבִּנְגְדָה], – שֶׁבְּעוֹלָם
70 הַ"עֲשִׂיָּה", קְלִיפַת "נוֹגַה" הִיא רּוּבָה רַע וּמִיעוּטָה טוֹב, בְּנוֹדַע
71 – כִּידוּעַ, מֵהָאֲרִיזָ"ל.
72

1 שֶׁבְּפִרְשֵׁת נִשְׂא, שְׂבוּמָן שֶׁ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע" שׁוּלְטַ,
2 מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, הַמְשׁוּלִּים לְשִׁבְתוֹת וְלִימִים טוֹבִים,
3 רַק מִמָּה שְׁעִמֵּי הָאָרֶץ נוֹתֵנִים לָהֶם וְאִשֶּׁר לָכֵן הֵם מִתְעַסְקִים
4 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר וְכו', וְעַל כֵּךְ שָׂאֵל מִמָּה שֶׁתַּלְמִידֵי
5 חֻכְמִים, בּוֹמֵן בֵּית שְׁנֵי,
6 הִיָּה לָהֶם שְׂדוֹת וְכַרְמִים
7 מִשְׁלָחַם כְּמוֹ שֶׁהִיָּה לַעֲמִי
8 הָאָרֶץ, וְאֶף־עַל־יְכִיכֵן
9 הִיָּה עֵינֶךָ הַתְּעַסְקוֹת
10 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר וְכו';
11 יִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּה,
12 שֶׁהַכּוּנוּהַ הִיא, שְׂבוּמָן
13 שְׁלִיטַת "עֵץ הַדַּעַת טוֹב
14 וְרַע", בּוֹמֵן הַגְּלוּת,
15 כִּשֶׁהִשְׁכִּינָה מִשְׁפִּיעָה
16 לְחִיצוּנִים, שֶׁהֵם בְּקִלְפַת
17 "נוֹגַה", וּמַהֲמַצִּית בְּלִבָּהּ
18 מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי
19 חֻכְמִים, וְאִז עֵסֶקֶם שֶׁל
20 תַּלְמִידֵי חֻכְמִים הוּא
21 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר,
22 טֵמָאָה וְטַהֲרָה, כִּדִּי
23 לְבַרֵּךְ אֶת הַבִּירוּרִים,
24 לְבַרֵּךְ אֶת הַמּוֹתֵר

אגרת הקדש

1 הָאֲדָם בָּאֲדָם כּו' וְזו"ש בְּרַע"מ וְכוּמָנָא דְאִילָנָא דְטו"ר
2 שְׁלֵטָא כּו' אֵינוֹן כּו' דְּהֵינּוּ בּוֹמֵן גְּלוּת הַשְּׁכִינָה
3 שֶׁמִּשְׁפַּעֵת לְחִיצוּנִים שֶׁהֵם בְּקִלְפַת נִגְהָ שֶׁהָעֶרֶב רַב
4 יוֹנְקִים מִשֶּׁם וּמַתְמַצִּית נִיּוּנִין תַּלְמִידֵי חֻכְמִים בְּגְלוּת
5 וְאִז עֵינֶךָ עֲבוּדַת הָאֲדָם וְעֵינֶךָ עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת
6 הוּא לְבַרֵּךְ הַנִּיצוּצוֹת בְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיזָ"ל לָכֵן עֵינֶךָ עֲנִין
7 הַלְמוּד הוּא בְּעֵינֵי וּפְלִפּוּל הַלֵּכָה בְּאִסּוּר וְהִיתֵר טֵמָאָה
8 וְטַהֲרָה לְבַרֵּךְ הַמּוֹתֵר וְהַטְהוֹר מֵהָאִסּוּר וְהַטְמָא ע"י
9 עֵינֵי וּפְלִפּוּל הַלֵּכָה בְּחֻכְמָה בִּינָה וְדַעַת כְּנוֹדַע דְּאוֹרֵי
10 מִחֻכְמָה נִפְקַת וּבְחֻכְמָה דִּיִּקְאָא אֲתַבְרִירוּ וְהֵינּוּ חֻכְמָה
11 עֲלֵאָה דְאֲצִילוֹת הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּמַלְכוּת דְּאֲצִי' סוּד תּוֹרָה
12 שְׁבַע"פ (בְּסוּד אֲבָא יִסְדַר בְּרֵתָא) הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּמַלְכוּת
13 דִּיצִירָה (וְסוּד) [סוּד] הַמְשִׁנִּית וּבְרִיתוֹת הַמְּלוּבֶשֶׁת
14 בְּקִלְפַת נִגְהָ שֶׁכִּנְגְדָה עוֹלָם הַיִּצִּירָה שֶׁשֶּׁם מִתְחִיל בְּחִי'
15 הַדַּעַת [נ"א הָרַע] שֶׁבִּנְגְדָה [נ"א וְהַבְּרִיתוֹת הַמְּלוּבֶשֶׁת
16 בְּק"נ שֶׁכִּנְגְדָה עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה שֶׁשֶּׁם מִתְחִיל בְּחִי' הָרַע
17 שֶׁבִּנְגְדָה] כְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיזָ"ל.
18

1 שֶׁבְּפִרְשֵׁת נִשְׂא, שְׂבוּמָן שֶׁ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע" שׁוּלְטַ,
2 מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, הַמְשׁוּלִּים לְשִׁבְתוֹת וְלִימִים טוֹבִים,
3 רַק מִמָּה שְׁעִמֵּי הָאָרֶץ נוֹתֵנִים לָהֶם וְאִשֶּׁר לָכֵן הֵם מִתְעַסְקִים
4 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר וְכו', וְעַל כֵּךְ שָׂאֵל מִמָּה שֶׁתַּלְמִידֵי
5 חֻכְמִים, בּוֹמֵן בֵּית שְׁנֵי,
6 הִיָּה לָהֶם שְׂדוֹת וְכַרְמִים
7 מִשְׁלָחַם כְּמוֹ שֶׁהִיָּה לַעֲמִי
8 הָאָרֶץ, וְאֶף־עַל־יְכִיכֵן
9 הִיָּה עֵינֶךָ הַתְּעַסְקוֹת
10 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר וְכו';
11 יִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּה,
12 שֶׁהַכּוּנוּהַ הִיא, שְׂבוּמָן
13 שְׁלִיטַת "עֵץ הַדַּעַת טוֹב
14 וְרַע", בּוֹמֵן הַגְּלוּת,
15 כִּשֶׁהִשְׁכִּינָה מִשְׁפִּיעָה
16 לְחִיצוּנִים, שֶׁהֵם בְּקִלְפַת
17 "נוֹגַה", וּמַהֲמַצִּית בְּלִבָּהּ
18 מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי
19 חֻכְמִים, וְאִז עֵסֶקֶם שֶׁל
20 תַּלְמִידֵי חֻכְמִים הוּא
21 בְּדִינֵי אִסּוּר וְהִיתֵר,
22 טֵמָאָה וְטַהֲרָה, כִּדִּי
23 לְבַרֵּךְ אֶת הַבִּירוּרִים,
24 לְבַרֵּךְ אֶת הַמּוֹתֵר
25 וְהַטְהוֹר מֵהָאִסּוּר וְהַטְמָא, דְּבַר שְׂבָא עַל יְדֵי הַפְּלִפּוּל וְהַעֲנִין
26 בְּהִלְכּוֹת אֱלֹהִים וְכִפִּי שִׁיבִיר לְהֵלֵךְ, זֶה גַּם מִסִּיר אֶת הַהֶעֱלֵם
27 וְהַהִסְתֵּר, שִׁיחִיָּה פֶסֶק הִלְכָה בְּרוּר וּבִהִיר. וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּה:
28 וְהוּא שֶׁכְּתוּב בְּ"רַעֲיָא מִהֵימָנָא": – מִפִּרְשֵׁת נִשְׂא, כְּאִמּוֹר
29 לְעִיל, "וְכוּמָנָא דְאִילָנָא דְטוֹב וְרַע שְׁלֵטָא כּו' אֵינוֹן
30 כּו'", – וּבּוֹמֵן שֶׁ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע" שׁוּלְטַ כּו', יֵשׁ לְתַלְמִידֵי
31 חֻכְמִים, הַמְשׁוּלִּים לְשִׁבְתוֹת וְלִימִים טוֹבִים, רַק מִמָּה שְׁעִמֵּי
32 הָאָרֶץ נוֹתֵנִים לָהֶם, דְּהֵינּוּ בּוֹמֵן גְּלוּת הַשְּׁכִינָה שֶׁ –
33 הַשְּׁכִינָה, מִשְׁפַּעֵת לְחִיצוּנִים שֶׁהֵם בְּקִלְפַת נִגְהָ, שֶׁהָעֶרֶב
34 רַב יוֹנְקִים מִשֶּׁם, וּמַתְמַצִּית נִיּוּנִין תַּלְמִידֵי חֻכְמִים
35 בְּגְלוּת, וְאִז – בּוֹמֵן שֶׁל גְּלוּת הַשְּׁכִינָה, עֵינֶךָ עֲבוּדַת
36 הָאֲדָם וְעֵינֶךָ עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת הוּא לְבַרֵּךְ

43. זח"ב פה, א. ועוד. 44. זח"ב רנד, ב.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

6 אמרה לו (שם צא יא"ג) 'כִּי מִלְאָכֵינוּ יִצְוֶה לָךְ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ, עַל
7 כְּפִים יִשְׁאֹנְדָה וְגו' פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ, עַל שְׁחַל וְפָתַן תִּדְרִיד וְגו'
8 תִּרְמָס כְּפִיר וְתִנְקִי. עַד כָּאן בְּרִכְתּוֹ אִמּוֹ, מִכָּאן וְאֵילָךְ – מִפְּסוֹק זֶה
9 וְהֵלָא בְּרִכְתּוֹ שְׁמִים – בְּרִכְתּוֹ הַשְּׁכִינָה, וְכִךְ אִמְרָה לוֹ,

1 בָּרְכוּ בְּכָל הַבְּרִכוֹת הַלֵּלוּ. אִמְרַת הַגְּמָרָא: עַד כָּאן – עַד הַפְּסוֹק
2 וְנוֹגַע לֹא יִקְרַב בְּאֵהָלֶךָ, בְּרִכּוֹ אִבִּיו – דוּד הַמֶּלֶךְ, שֶׁכֵּן דְּרָךְ הָאֵב
3 לְבָרֵךְ אֶת בְּנוֹ בְּדַבְרִים אֱלֹהִים שֶׁל יִצְרַח הָרַע וְהַרְהוּרִים רַעִים
4 וּבְדוּמָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ – מִפְּסוֹק זֶה וְהֵלָא, בְּרִכְתּוֹ אִמּוֹ, שְׁמַתוֹךְ
5 רְכוֹת הַלֵּב שֶׁל הָאֵם הִיא מְבַרְכּוֹת שֶׁיִּנְצַל מֵאֲבִי נִגַּף וְשִׁדִּים, וְלָכֵן

יום ראשון

יום ראשון

ב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ייזו.
תנאי: ואחר . . . קמא טובא.

משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.

משיחת אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] מוצאי שבת קדש לך לך תרנ"א: בשנות נשיאותו הראשונות אמר רבנו הזקן ברבים "יש לחיות עם הזמן". באמצעות אחיו מהרי"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] בָּרָרו זקני החסידים, שפֿונת הרבי היא שִׁישׁ 'לחיות' עם פֿרשת השבוע ופֿרשת היום מפֿרשת השבוע. לא רק ללמד אַת פֿרשת השבוע כָּל יום, אָלָא 'לחיות' עִמָּה.

יום שני

יום שני

ג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.
תהלים: יחכב.
תנאי: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאָק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג-טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית היא פֿרשה שְׁמִיחָה, לְמִרְתָּ שְׁהִסוּף אֵינוֹ כָּל כֶּךָ נָעִים; נח הוא המבול, אַךְ סוּף שְׁבוּעַ שְׁמִיחָה – אַבְרָהָם אָבִינוֹ נוֹלֵד; הַשְּׁבוּעַ הַשְּׁמִיחַ בְּאַמֶּתתּוּ הוּא פֿרֶשֶׁת "לֶךְ לָךְ". כָּל יְמֹת הַשְּׁבוּעַ 'חַיִּים' עִם אַבְרָהָם אָבִינוֹ, הָרָאוּ שְׁמִסָּר נִפְשׁוֹ עַל פֶּרְסוֹם אֱלָקוֹת בְּעוֹלָם. וְאַתּוּ מִסִּירֹת הַנֶּפֶשׁ שָׁלוֹ הוֹרִישׁ אַבְרָהָם אָבִינוֹ בִּירוּשָׁה לְכָל הַיְּהוּדִים.

יום שלישי

יום שלישי

ד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כגכח.
תנאי: כו. בר"מ . . . 284 ע"כ בר"מ.

למוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא לבד בנפש הלומד, כִּי־אִם גַּם בְּנַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, שָׂאֵז אֲוִיר הַבֵּית הוּא אֲוִיר תּוֹרָה וְיִרְאֵת שָׁמַיִם.

יום רביעי	יום רביעי	ה חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד. ישראל נמשלו לכוכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשבי הלילה. כל אחד מישראל, בין איש ובין אשה, יש בו די כח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומידעיו בקרן אורה.			

יום חמישי	יום חמישי	ו חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י. תהלים: להלח. תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'. כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאהרען, וואס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג-טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג-טליכקייט. כשרצה רבנו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אף לא בחיי אכר ש"עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו", לא רואים אלקות ולא שומעים אלקות.			

יום שישי	יום שישי	ז חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: אך . . . קמד הכל אחד. הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב - מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהיה קדם מתן תורה הרי בתחלה הכיר את בוראו - מחשבה, אחר כך פרסם אלקותו, - דבור, ואחר כך מילה - מעשה.			

שבת קודש	שבת קודש	ח חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: ומ"ש . . . 288 מסטרא דרע. מצוה לשון צותא וחיבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ברוך-הוא, שהוא המצוה את הצווי ההוא. והוא שבר מצוה מצוה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אור-אין-סוף מצוה הצווי, זהו שכרו. ויובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר יש לו בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם, בבטול דהעדר תפיסת מקום לגמרי. וכן גם בהרגש החכם הרי איש הפשוט אינו נכנס אצלו בגדר אנושי			

כָּלֵל – וְאֵין זֶה דִּמְבַטְלוֹ וְדוֹחָה אוֹתוֹ, חֵס וְשָׁלוֹם, דְּזָהוּ מִדָּה רַעָה – וְנִחָשֵׁב בְּעֵינָיו שְׂאֵין לוֹ קֶשֶׁר שֶׁל יַחַס עֲמוֹ כָּלֵל. וְהִיא כְּאֶשֶׁר הִחָכֵם יִצְוֶה לְאִישׁ הַפְּשׁוּט לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דָּבָר בְּשִׁבְלֵוֹ, הִנֵּה בְּצוּי זֶה נִוֹלָד מְצִיאֹתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפְּשׁוּט, הֵן לַעֲצֻמוֹ שֶׁמֶרְגִישׁ מְצִיאֹתוֹ אֲשֶׁר הוּא יִכּוֹל לָקִים מִצְוֹת הַחֶכֶם וְלוֹ צִוָּה הַחֶכֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר, וְהֵן בְּעֵינֵי הַחֶכֶם נִחָשֵׁב לְמְצִיאֹת אֲשֶׁר אֵלָיו יִדְבֵּר וִיצְוֶה, וְלִבְדּוֹ זֹאת הָרִי צוּי זֶה מֵאַחַד הַחֶכֶם הָרֵם וְנִעְלָה עִם הָאִישׁ הַפְּשׁוּט בְּיוֹתֵר. וְהַנִּמְשָׁל מוֹכֵן. וּמוֹכֵן גַּם כֵּן אֲשֶׁר בִּיחָס לְהַנְ"ל, אֵין הִבְדֵּל כָּלֵל בְּמָה יִהְיֶה הַצּוּי, אִם דָּבָר גָּדוֹל וְנִעְלָה אוֹ קָטָן וּפְשׁוּט.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

- 1 עצמם בעולם הזה: דרש רבי יוחנן ברבי סימון, כל המשחיר פניו
2 – מצער את עצמו עד שמשחירים פניו על דברי תורה בעולם הזה,
3 הקדוש ברוך הוא מבחין ויוני – מאיר את פניו לעולם הבא, שנאמר
4 (שיר השירים ה יא, טרטו) קוצותיו תלתלים שחרות כעורב וגו', מראהו
5 בלבנון כחור כפאדיוס, חכו ממתקים וכלו מחמדים, כלומר,
6 המשחיר עצמו כעורב בעולם הזה, וזכה לעתיד לבא שיהיה
7 מראהו כלבנון, חכו ממתקים וכולו מחמדים.
8 אמר רבי תנחום ברבי חנינאי, כל המרעב עצמו על דברי תורה
9 בעולם הזה – שמחמת שהוא עוסק בדברי תורה בא לידי רעב,
10 הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא, שנאמר (תהלים לו ט) 'וריון
11 מדין ביתך ונחל עדניך תשקם, ופסוק זה עוסק באותם שמרעבים
12 עצמם מחמת לימוד התורה.
13 הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין שכרם של צדיקים לעתיד
14 לבוא: כי אתא – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר, עתיד
15 הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק טובה בשיעור 'מלא עומסו'
16 – מלא חופנו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים סח כ) 'ברוך ה'
17 יום יום ועמם לנו האל ישועתנו סלה'.
18 מקשה הגמרא: אמר ליה אביי, וכי אפשר לומר כן, שאדם יכול
19 לקבל שיעור מלא חופנו של הקדוש ברוך הוא, והלא כבר נאמר
20 (ישעיה מ יב) 'מי מרד בשעל מים ושמים בדת תבן, כלומר שכל
21 גדלם של השמים הוא בשיעור 'ורת' כלפי ה', כמו המרחק
22 שמחזרת עד האגודל, ואם כן אין מקום בעולם לאותה טובה
23 בשיעור 'מלא חופנו' של הקדוש ברוך הוא.
24 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב דימי, מאי מעמא לא שכיחת פאנדא
25 – מדוע אינך מצוי ועוסק בדברי אגדה, שאם היית עוסק בהם לא

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' ב

- 1 אף שהחטיא את ישראל בפסלו, וכמו שיבואר להלן, מפני שפלתו
2 היתה מצויה לעוברי דרכים, שנאמר 'כל העובר ושם אל הלוים'.
3 הגמרא מביאה דרשות בענין פסלו של מיכה. נאמר בפסוק: 'ועבר
4 בים צרה וקצה בים גלים' (יחזקאל יא), אמר רבי יוחנן, זה פסלו של
5 מיכה, שכשעברו ישראל בים העברי עמו מיכה את השם שכתב
6 משה כדי להעלות את ארונו של יוסף מהגילוס, ועל ידי שם זה
7 גרם מיכה לעשיית עגל הזהב במדבר, וזו ה'צרה' שעברה בים יחד
8 עם ישראל.
9 תנאי, רבי נתן אמר, מנרב – מקומו של מיכה, ועד לשילה מקום
10 המשכן, היה מרחק שלשה מילין בלבד, והיה עשן המערכה שעל
11 גבי המזבח במשכן נעשן הקרבנות של פסל מיכה מתערבין זה בזה,
12 בקשו מלאכי השרת לזותפו למיכה, אמר להן הקדוש ברוך הוא
13 הניחו לו, שפלתו מצויה לעוברי דרכים. מסיימת הברייתא. ועל דבר
14 זה נענשו אנשי 'פלגש בגבעה', כשבאו ישראל להלחם בבני בנימין
15 על כך שזיפו על אנשי גבעת בנימין שהתעללו בפילגש וגרמו
16 למיתתה, ונפלו ישראל בידי בני בנימין ונהרגו מהם ארבעים אלף

- 1 איש, ובאמת צדקו במלחמתם ולא היו צריכים לההרג, אלא
2 שאמר להן הקדוש ברוך הוא, בנבוכי לא מחיתם – לא יצאתם
3 למלחמה על חילול כבודי, שמיכה הקים פסל והחטיא את ישראל,
4 ורק על כבודו של פסל ודם מחיתם – יצאתם למלחמה מחמת
5 ההתעללות בפילגש ודריגתה, ולכן נענשו.
6 אגב כך שהוזכרה זכותו של מיכה שהיתה פיתו מצויה לעוברי
7 דרכים, מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: אמר רבי יוחנן
8 משום רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגימה – אכילה שמאכילים את
9 האורחים, שהרחיקה שתי משפחות של גויים מישראל, והם עמון
10 ומואב שנאסרו לבוא בקהל ה' עד עולם, והיה זה מחמת אכילה
11 ושתיה שמנעו מישראל, שנאמר (דברים כו ה) 'על דבר אשר לא קרמו
12 אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן ידיה אמר – ורבי יוחנן עצמו אמר
13 מימרא אחרת בענין הלגימה, שהיא מרחקת את הקרובים, ומרחקת
14 את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי
15 הפעל, ושננתה עולה ויון.
16 מבארת הגמרא: מצאנו שהלגימה מרחקת את הקרובים,

יום ראשון ב' חשון ה'תשע"ח

'מן המותר בפך'

חיים טהורים, אבל שופר כשר אף אם אינו מבהמה טהורה. וה'מגן אברהם' (שם סק"ג) הצדיק את דברי הרמ"א, כי למסקנת הגמרא (שבת ס"ט) גם רצועות התפילין (שאין בהן 'תורת ה'") צריכות להיות 'מן המותר בפך', וכיון שהוקשה כל התורה לתפילין, לכן כל המצוות צריכות להיות 'מן המותר בפך' (ראה מחה"ש שם).

וה'נודע ביהודה' (מהדור"ת א"ח סי' ג) הקשה על הרמ"א מהדין (סוכה כג, א) שפיל קשור, כשר לשמש כדופן לסוכה, ואם בכל מצוות התורה הוכשר רק 'מן המותר בפך', איך יכול הפיל להיות דופן לסוכה שהיא תשמיש מצוה?

ומבאר הגרצ"פ פרנק (הר צבי א"ח סי' לט):

דין זה שצריך להיות 'מן המותר בפך' נאמר רק במצוות הנעשות עם בעלי חיים, כי בכך התורה מגלה באיזה בעלי החיים הכתוב מדבר, אבל במצוה שקיומה לא צריך להיות בבעלי חיים, הרי כשם שהמצוה יכולה להתקיים בדומם שאין בו חלוקה בין אסור למותר, כך אם היא מתקיימת בבעל-חי אין צורך שיהיה מטהור ומותר.

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק א, הלכה י: אין בותבין ספרים תפילין ומזוזות, על גבי עור בהמה טמאה ותינה ועוף הטמאים; אבל בותבין על גבי עור בהמה ותינה ועוף הטהורים.

מהכתוב "למען תהיה תורת ה' בפך" (שמות יג, ט) דרשו חז"ל שצריך לעשות תפילין, שתורת ה' כתובה בהם, "מן המותר בפך", היינו בהמה שמותרת באכילה (שבת קח, א).

והנה, על פי האמור בגמרא (שבת כח, א) שבמשכן השתמשו רק בעור בהמה טהורה, כיון ש"לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד", מסתפק הר"ן (ר"ה ו, א בדפי הר"ף) האם שופר מבהמה טמאה כשר לתקוע בו. ופסק הרמ"א (או"ח סי' תקפו ס"א) ששופר מבהמה טמאה פסול.

ותמה על זה ה'עולות שבת' (א"ח שם): אם הדין של 'לא הוכשרו למלאכת שמים אלא משל בהמה טהורה' נפסק להלכה, מדוע צריכים ללמוד מהפסוק "למען תהיה תורת ה' בפך" שתפילין צריכים להיות מבעלי חיים טהורים? אלא מכאן שרק תפילין שיש בהם 'תורת ה'" צריכים להיות מבעלי

יום שני ג' חשון ה'תשע"ח

הקדמת תפילין של יד לתפילין של ראש

מדאורייתא, אבל זהו רק כשמדובר בשתי מצוות נפרדות ועווב מצוה אחת כדי לקיים את השנייה ובכך מזלזל בראשונה, אך בשני חלקים של מצוה אחת, כגון תפילין של יד ושל ראש, אין איסור מדאורייתא כאשר הוא עווב חלק אחד של המצוה כדי לקיים את השני ואסור רק מדרבנן, ולכן איסור זה נדחה מפני החיוב מדאורייתא להקדים של יד לשל

ראש (רען יוסף או"ח סי' ט).

ויש שביארו כי 'אין מעבירין על המצוות' נאמר רק אם שתי המצוות יתקיימו כהלכתן והנידון הוא רק בנוגע לקדימה, וכגון אם הוציא את התפילין לפני הטלית צריך להניחן קודם, כי גם לאחר שניח תפילין יוכל לקיים את מצות הטלית כהלכתה, אך הקדמת של יד לשל ראש מעכבת בעצם קיום המצוה ואם יניח של ראש קודם לא יקיים את המצוה כהלכתה, ולכן גם אם נטל קודם של ראש, צריך לעוובן מידו ולהניח קודם של יד (ראה שו"ת ישכיל עבדי ח"ב או"ח ה, ובהרחבה לקוטי שיחות יט עמ' 49 ואילך).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ד, הלכה ח: כְּשֶׁחֻלְצוּ אֲדָם תְּפִלִּין וְהִצִּינֵנּוּ בְּכָלִי, לֹא יִנִּיחַ שֶׁל יָד מְלִמְטָה וְשֶׁל רֹאשׁ מְלִמְעָלָה; מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְלַבֵּשׁ, יִפְנֶעַ בְּשֶׁל רֹאשׁ תַּחֲלָה, וְנִמְצָא שֶׁמִּנְחָה וּמוֹצֵיָא שֶׁל יָד, לְפִי שֶׁאֵין לוֹבִשֵׁין שֶׁל רֹאשׁ קִדְּם שֶׁל יָד, וְאִסּוּר לֹא לְאֲדָם לְהִנִּיחַ מִצְוָה, וְלַעֲבֹר מִמֶּנָּה לְמִצְוָה אַחֶרֶת.

מדברי הרמב"ם עולה שאם הוציא תפילין של ראש לפני תפילין של יד, יצטרך להוציא את התפילין של יד ולהניחן קודם ויאלץ לעבור על הדין של 'אין מעבירים על המצוות', וכדי להימנע ממצב זה יש לאכסן את התפילין כך שיתקל בשל-יד תחילה (בית יוסף או"ח סי' כח).

ולפי זה, דין הקדמת של יד לשל ראש גובר על דין 'אין מעבירין על המצוות'. ובטעם הדבר יש שכתבו (שו"ת הרדב"ז ח"א, תקט) כי 'אין מעבירין על המצוות' הוא מדרבנן ונדחה מפני החיוב מדאורייתא להקדים של יד לשל ראש. אך לרוב הדעות גם 'אין מעבירין על המצוות' הוא

יום שלישי ד' חשון ה'תשע"ח

ברכת התורה

זמן רב ויתכן שתאדע תקלה שתביא להפסקת הכתיבה והמצוה לא מתקיים, וגם בסיום הכתיבה עדיין צריך להמתין עד לאחר ההגהה כדי לוודא שאין טעות בספר התורה. ובגמר ההגהה אינו יכול לברך, כי התברר (לאחר ההגהה) שהמצוה התקיימה כבר בגמר הכתיבה או בתקון הטעות האחרונה, ואם כך על מה יברך עתה?

עוד יש לומר: מבואר בגמרא (קדושין ל, א) שכבר בימי חז"ל

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ז הלכה א: מִצְוָה עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, לְכַתֵּב סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנָאמַר: "וְעַתָּה, כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת".

מדוע אין מברכים על כתיבת ספר תורה, ככל מצוות-עשה שמברכים עליהם ברכת המצוות?

ותירץ ה'חתם סופר' (שו"ת א"ח סי' נב):

בתחילת הכתיבה אי אפשר לברך כיון שהכתיבה נמשכת

קכת הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

כתב הרא"ש (הלכות קטנות ריש הל' ס"ח), "מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפייה", ואף שהכתיבה היא מצוה בפני עצמה – כוונת המצוה היא כדי ללמוד לבני ישראל, ומכאן שגמר המצוה ועיקרה היא הלימוד, ואין לברך אלא בעת גמר המצוה (וכדוגמת ההלכה שאין לברך על עשיית הסוכה "לפי שעשייתה אינה גמר המצוה, שעיקר המצוה הוא לישוב בה בחג" – שו"ע אדה"ז א"ח ס"י תרלא ס"א), ובעת עשיית עיקר המצוה, בעת הלימוד, מברכים אכן ברכת התורה (שיחות קודש תשמ"א, ג, עמ' 380).

לא היו בקיאים בחסרות ויתרות, ויתכן שכתבת הספר אינה כהלכתה, כי ספר תורה שחסר בו אפילו אות אחת פסול, לכן לא תקנו ברכה לפני כתיבת ספר תורה. אך יש להקשות: אם קיים חשש שהספר תורה חסר או יתר, איך מברכים ברכת התורה על הקריאה בו ולא חוששים לברכה לבטלה? ובהכרח יש לומר שכל זמן שלא הוכח שיש פסול בספר – הריהו בחזקת כשרות, ואם כן חוזרת הקושיה, מדוע אין מברכים לפני הכתיבה (דבר הלכה, קלצקין, אות מו)? והביאור הוא:

יום רביעי ה' חשוון ה'תשע"ח

כבוד ספר תורה

צריך לכבדו ולהדרו. ואילו בהלכה זו מדובר ב'כבוד ראש' שספר התורה מעורר ופועל באדם וגם כאשר רק יושב לפני ספר תורה, חייב הוא להיות "כבוד ראש, באימה ופחד". ולפי זה מובן המשך דברי הרמב"ם, "ויכבדנו כפי כחו, אמרו חכמים... כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות", כי גם זו פעולת התורה על האדם. והטעם לכך שעצם המציאות של ספר התורה צריכה לפעול על האדם כובד ראש, הוא מפני שהתורה היא "עד נאמן לכל באי העולם" על בחירת הקב"ה בעם ישראל, וידיעה זו צריכה לפעול על כל אחד מישראל כובד ראש ופחד מפני הקב"ה שבחר בנו מכל העמים להיות לו לעם סגולה.

(לקוטי שיחות לג, ענף 34)

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק י, הלכה יא: כָּל מִי שְׁיֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה, יֵשֵׁב בְּכָבֶד רֹאשׁ וּבְאִמָּה וּפְחַד, שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם, שְׁנֵאֲמָר: "וְהָיָה שֵׁם יְיָ לְעֵד", וְיִכְבְּדוּנוּ כְּפִי כַחוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרַשׁוּנִים: 'כָּל הַמַּחֲלִיל אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפֵּה מַחֲלִיל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְכָל הַמַּכְבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפֵּה מַכְבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת'. וצריך להבין:

מדוע מאריך הרמב"ם וכותב "כל מי שישב לפני ספר תורה – ישב ככבוד ראש...", ולא כתב בקצרה "וישב לפני ספר תורה בכבוד ראש"? ויש לומר כי בכך מדגיש הרמב"ם את החידוש בדין זה לגבי דיני כבוד ספר תורה האמורים לעיל. בדינים המבוארים לעיל, יסוד החיוב הוא ביחס לספר תורה שבגלל קדושתו

יום חמישי ו' חשוון ה'תשע"ח

מתי היא 'מצוה הבאה בעבירה'?

על הצמר ולכן "מאוס הוא לגבוה", אבל במשתחויה לפשתן נטוע, הרי הפשתן נשתנה קודם הטויה, ואילו בעת הטויה, כאשר המצוה מתחילה לחול, כבר נשתנה ממצבו בעת שהשתחו לו. ומדוע לא נאסר הפשתן שנעבד משום 'מצוה הבאה בעבירה'? מבאר הט"ז (שם ס"ק ז): איסור של 'מצוה הבאה בעבירה' הוא רק כאשר עושה העבירה בעצמו בא לקיים את המצוה, אבל לאחרים מותר להשתמש למצוה בדבר שנעשתה בו עבירה, ולכן הפשתן אסור רק למי שהשתחוה לו אך לאחרים מותר. והנתיב חיים' (אור"ח שם) הביא מדברי התוספות (סוכה ל, א, ד"ה משום), שמצוה הבאה בעבירה נאסרת רק כאשר אי אפשר לקיים את המצוה לולא נעשתה העבירה, כמו בצמר גזול הפסול לציצית "שמחמת עבירת הגזול באה המצוה", אבל הפשתן שהשתחו לו – אפשרות קיום המצוה אינה תלויה בעבירה שנעשתה בו, ולכן מותר גם למשתחוה עצמו לעשות מהפשתן ציצית.

הלכות ציצית פרק א, הלכה יא: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַבְּהֵמָה, צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית; אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַפִּשְׁתָּן הַנְּמוּעַ - הָרִי זֶה כָּשֶׁר, שֶׁהָרִי נִשְׁתַּחֲוֶה.

המשתחוה לבהמה צמרה פסול, כי אף שבעלי חיים שנעבדו אינם אסורים להדיוט, וכל המחובר לו הרי הוא כמורה, "מכל-מקום למצוה אסור משום שמאוס הוא לגבוה" (שו"ע אדה"ז אר"ח ס"י י"א סע' י"ג). ומדוע אם כן פשתן הנטוע שהשתחו לו אינו נפסל לציצית? מבאר ה'מגן אברהם' (א"ח שם ס"ק י"ב):

הפשתן השתנה ממצבו כפי שהיה כאשר השתחו לו, כי קודם היה כעץ בעלמא וכאשר עיבדו אותו ועשו ממנו חוטים השתנה ו"מראהו הראשון חלף והלך לו". מה-שאי-כן צמר הבהמה, אף שעשו ממנו חוטים "עדיין מראהו עליו וניכר שהוא צמר".

וה'חלקת יואב' (א"ח ס"י לב ענף א) מחלק: אף אם טוויית הצמר והפיכתו לחוטים נחשבת שינוי, כיון שהטויה צריכה להיות לשם מצוות ציצית הרי היא חלק מן המצוה, ונמצא שקדושת המצוה חלה כאשר שם עבודה-זרה

יום שישי ז' חשוון ה'תשע"ח

ברכת הנהנין על הנאת ממון

שמן התורה חייבים רק על ברכת המזון (ראה לעיל ה"א) – לכן תיקנו ברכה רק על אכילה ושתייה.

ובעומק יותר יש לבאר על פי החילוק בין גופו של האדם לממונו: גופו וחיייו של האדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פקדון, אבל אין זה בבעלותו, כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (ש"ע אדה"ז הל' נזקי גוף ונפש ס"ד). משא"כ ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שהוא נעשה בעלים על הממון.

ולכן: הנאות השייכות לגוף, הרי כשם שאין לאדם בעלות על גופו כך גם ההנאות של הגוף – אינן שייכות לו אלא הן 'קדשי שמים', ואסור לאדם ליהנות מהם בלא ברכה. מה- שאין-כן ממונו של האדם ונכסיו הבאים לו, הרי מלכתחילה אינם בגדר של 'קדשי שמים', כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן לא צריך ברכה להתיר את הנאת הממון.

(זקופי שיחות ל"ד עמ' 108)

הלכות ברכות פרק א הלכה ב: וּמִדְּבַר סוּפְרִים, חֵיב אָדָם לִבְרַךְ עַל כָּל מֵאֵכָל תְּחִלָּה, וְאַחֵר כִּדְּיָהֵנָה מִמֶּנּוּ... וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְרָכָה, מַעֲלֵ.

אמרו חז"ל (ברכות לה, א): "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל.. כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". והנה, חכמים חייבו בברכות הנהנין רק בדברים שגוף האדם נהנה ממנו (אכילה שתי וכו'), אבל על הנאת ממונו – לדוגמא, כאשר האדם מקבל ממון – לא תקנו ברכה; ולכאורה יש להבין במה שונה הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם האדם נהנה האדם מן העולם הזה שעליו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולמה אין מעילה כאשר נהנה הנאת ממון בלא ברכה?

ויש לומר: תקנת חכמים 'כעין דאורייתא תיקנו', וכיון

שבת קודש ח' חשוון ה'תשע"ח

זימון אוכלי בשר עם אוכלי חלב

שונות ומקפיד שלא לאכול משל חברו, לכאורה לא יוכלו לזמן ביחד (והדבר מצוי בפסח, כאשר כל אחד אוכל מהמצות שלו ונוהר שלא לאכול משל אחרים). אמנם יש שכתבו שכאשר מדובר במחלוקת הפוסקים וכל אחד נוהג על פי שיטה אחרת, כן יכולים להצטרף יחדיו לזימון (ראה פסקי תשובות סי' קצו הערה 37).

ואם אחד אוכל סעודה חלבית ושניים אוכלים סעודה בשרית, מעיקר הדין יכולים להצטרף לזימון, כי אף שהאוכלים בשר אינם יכולים לאכול מפיתו של האוכל חלב כי היא מלוכלכת בחלב, אך האוכל חלב יכול לאכול מפיתם של האוכלים בשר, כי מצד הדין האוכל חלב יכול לקנח פיו ולאכול בשר מיד.

אמנם, המנהג המקובל בזמנינו להמתין חצי שעה או שעה בין חלב לבשר וכן מקפידים שלא לאכול בשר וחלב באותה סעודה אלא לברך קודם על הסעודה החלבית ורק לאחר מכן לאכול בשר, ולכן אין מצטרפים זה לזה לזימון אלא אם אכלו פת בתחילת הסעודה, קודם שהביאו את הבשר או החלב, והרי אז היו ראויים לאכול זה עם זה (ראה פסקי תשובות שם אות י').

הלכות ברכות פרק ה, הלכה ו: וְכֵן בְּהִנֵּי וְיִשְׂרָאֵלִים שֶׁאֵכְלוּ בְּאַחֵר, וְאֵכְלוּ חֶבְרֹנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֲלִין - חֲבִין בְּזִמּוֹן.

החידוש בהלכה זו הוא, כי אף שהישראל אינו יכול לאכול יחד עם הכהן מפיתו של הכהן שהרי ישראל אסור בתרומה, ואם כן לכאורה אינם נחשבים כמצורפים באכילתם, מכל-מקום, מאחר והכהן כן יכול לאכול עם הישראל מפתו, די בכך כדי להחשיבם כמחוברים באכילתם (ערכין ד, א).

ולפי זה כתבו ראשונים (הגהות מיימוניות כאן) שאם הישראל אוכל מדבר שהכהן נזהר שלא לאכול, כגון פת עכו"ם (שאינה אסורה מן הדין, אך המהדרים נזהרים שלא לאוכלה), לא יוכלו לזמן, כי במקרה זה אף אחד אינו יכול לאכול משל חברו.

ויש שהוסיפו שאפילו אם אינם יכולים לאכול אחד ממאכליו של חברו מטעמי בריאות (ולא מטעמי כשרות) גם אינם מצטרפים לזימון (דעת תורה קצו, ג). ולפי זה, אם כל אחד מהסועדים מחמיר לעצמו בחומרות

בשבת בורר אסור, משום דבשבת אין תערובות טוב'זרע.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ב' ח' מרחשון תשע"ח

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות תפלה וברכת כהנים

פרק ארבעה עשר

(1) בכמה תפילות הכהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

1 א. בשחרית, במוסף ובנעילה, הפהנים נושאים
2 את כפיהם.² אבל במנחה אין נשיאת כפיים, מפני
3 שבמנחה כבר סעדו כל העם, ושם נשאו שנתו
4 הפהנים יין, ושפור אסור בנשיאת כפיים.³ ואפלו
5 ביום תענית,⁴ אין נושאים כפיהם במנחה - גזירה
6 מנחת תענית מפני מנחת כל יום.⁵

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שבירך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

7 ב. במה דברים אמורים? בתענית שמתפללין בו
8 מנחה ונעילה, כגון צום פפור ותענית צבור;⁷
9 אבל תענית שאין בו נעילה, כגון תשעה באב⁸
10 ושבעה עשר בתמוז - הואיל ותפלת מנחה שלהם
11 סמוך לשקיעת החמה,⁹ הרי נראית כנעילה,
12 ואינה מתחלפת במנחה של כל יום,¹⁰ ולפיכך
13 ישבה נשיאת כפיים.¹¹ וכהן שעבר ועלה לדוכן
14 במנחה של יום-הכפורים - הואיל והדבר ידוע
15 שאין שם שכרות, הרי זה נושא כפיו ואין
16 מוידין אותו, מפני החשד, שלא יאמרו פסול
17 היה לפיכך הורידהו.¹²

(6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגזורים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). (8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לענין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה בט' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אכל ולא לתפילה. אבל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר

ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: "ראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

18 ג. כיצד היא נשיאת כפיים בגבולין?¹³ בעת שנגיע
19 שליח-צבור ל'עבודה', כשיאמר 'רצה', כל הפהנים
20 העומדים בבית-הפנסת ונקרין מקומן והולכין
21 ועלין לדוכן.¹⁴ ועומדים שם, פניהם להיכל
22 ואחריהם כלפי העם, ואצבעותיהם כפופות לתוף
23 כפיהם, עד שישלים שליח-צבור ה'הודאה',¹⁵
24 ומחזירין פניהם כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן,
25 ומגביהין ידיהם.¹⁶ כנגד כתפיהם ומתחילין¹⁷
26 "יברכה", ושליח-צבור מקרא אותם מלה מלה,
27 והם עונים, שנאמר: "אמור להם" - עד שיאמר¹⁸
28 כשמשלימין פסוק ראשון¹⁹, כל העם עונים 'אמן'.
29 וחוזר שליח-צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה
30 מלה, והם עונים, עד שמשלימין פסוק שני, וכל
31 העם עונים 'אמן', וכן בפסוק שלישי.

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובולט המיוחד לכך. ונוכח במשנה (מידות פרק ב, משנה ו'). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רווחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה'חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים" - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קריית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכה" ויענו הכהנים יברכה וכו' - הרי שאין הכהנים מתחילים לומר "יברכה" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכך הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכהנים יענו "יברכה" אחרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגריים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שיורי כנסת הגדולה").

ז. כְּשִׁיחֵיו הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם, לֹא יָבִיטוּ בָעַם וְלֹא יִסִּיחוּ דַעְתָּן³³, אֲלֹא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ, כְּעוֹמֵד בְּתַפְלָה. וְאִין אָדָם רָשָׁאי לְהִסְתַּפֵּל בְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין אֶת הָעָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִסִּיחוּ דַעְתָּם³⁴; אֲלֹא כָל הָעָם מִתְּכַנְּנִין לְשִׁמּוֹעַ הַבְּרָכָה³⁵, וּמְכַנְּנִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים וְאִינֶם מְבִיטִים בְּפָנֵיהֶם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחז"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שביית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - עיניו כחות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אִם הָיָה הַכֹּהֵן הַמְּבָרֵךְ אֶחָד, מִתְחִיל לְבָרֵךְ מַעֲצָמוֹ³⁶, וְשִׁלִּיחַ-צִבּוֹר מְקַרָּא אוֹתוֹ מְלָה מְלָה כְּמוֹ שְׁאֻמְרָנוּ. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר - אֵינֶן מִתְחִילִין לְבָרֵךְ עַד שִׁיקְרָא לָהֶם שִׁלִּיחַ-צִבּוֹר³⁷ וְאוֹמֵר לָהֶם: כֹּהֲנִים! וְהֵם עוֹנִין וְאוֹמְרִים: "וְיִבְרַכְךָ", וְהוּא מְקַרָּא אוֹתָן מְלָה מְלָה עַל הַסֵּדֶר שְׁאֻמְרָנוּ.

(36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחד. ומפסק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש ימנים. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמר'?" תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "וראה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושים כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך

שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג'; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. כְּשִׁינְשִׁלְמוֹ הַכֹּהֲנִים שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, מִתְחִיל שִׁלִּיחַ-צִבּוֹר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תַּפְלָה, שֶׁהִיא 'שִׁים שְׁלוֹם', וְהַכֹּהֲנִים מְחִזְרִין פְּנֵיהֶם כָּלפִי הַקֹּדֶשׁ וְקוֹפְצִין²⁰ אֲצַפְעוֹתֵיהֶן, וְעוֹמְדִין שָׁם בִּדְרוֹךְ עַד שִׁיגְמֵר הַבְּרָכָה, וְחוֹזְרִין לְמִקוּמָן.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אִין הַמְּקַרָּא רָשָׁאי (לְהַקְרוֹת²¹ לְכֹהֲנִים) עַד שִׁיכְלָה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוֹר²²; וְאִין הַכֹּהֲנִים רָשָׁאִים לְהִתְחַלֵּל בַּבְּרָכָה²³ עַד שִׁיכְלָה הַצִּבּוֹר²⁴ מִפִּי הַמְּקַרָּא; וְאִין הַצִּבּוֹר עוֹנִין 'אָמֵן' עַד שֶׁתְּכַלָּה הַבְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים; וְאִין הַכֹּהֲנִים מִתְחִילִין בַּבְּרָכָה אַחֲרֵת²⁵ עַד שִׁיכְלָה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוֹר. וְאִין שִׁלִּיחַ-צִבּוֹר רָשָׁאי לַעֲנוֹת 'אָמֵן' אַחֵר הַכֹּהֲנִים כְּשֶׁאֵר הָעָם, שֶׁמָּא תִטְרַף²⁶ דַּעְתּוֹ וְלֹא יָדַע אִיזוֹ בְּרָכָה מְקַרָּא אוֹתָן²⁷, אִם פְּסוּק שְׁנִי אוֹ פְּסוּק שְׁלִישִׁי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים", ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים!" ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "ברכה" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (ברכות דף לד עמוד א).

ו. אִין הַכֹּהֲנִים רָשָׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם²⁸ מִן הַצִּבּוֹר עַד שִׁיִּתְחַלֵּל שִׁלִּיחַ-צִבּוֹר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאִין הַכֹּהֲנִים רָשָׁאִין לַעֲקֹר מִמִּקוּמָן²⁹ עַד שִׁיגְמֵר שִׁלִּיחַ-צִבּוֹר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאִין רָשָׁאִין לִכְפֹּף קִשְׁרֵי אֲצַפְעוֹתֵיהֶם עַד שִׁיחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוֹר. וּמִתְקַנּוֹת [עֲזָרָא³⁰], שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לְדְרוֹךְ בְּסִנְדְּלֵיהֶן³¹, אֲלֹא עוֹמְדִין יַחְפִּין³².

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) מן הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". (31) והטעם: שמא תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובינתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. **נִצְיַד בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים בְּמִקְדָּשׁ? הַכֹּהֲנִים עוֹלִין לְדוֹכָן³⁸ אַחֵר שֶׁיִּשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וּמִגִּבְיַתֵּיהֶן יָדֵיהֶם לְמַעַל עַל-גִּבֵּי רִאשֵׁיהֶן³⁹ וְאַצְבָּעוֹתֵיהֶן פְּשוּטוֹת, חוּץ מִכַּהֵן גָּדוֹל, שָׂאִין מִגִּבְיַת יָדָיו לְמַעַל מִן הַצִּיץ⁴⁰, וְאַחַד מִקְרָא אוֹתָן מִלָּה מִלָּה פֶּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין בְּגִבּוּלִין, עַד שֶׁיִּשְׁלִימוּ שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים. וְאִין הָעַם עוֹנִין⁴¹ אַחֵר כָּל פְּסוּקָה, אֲלֹא עוֹשִׁין אוֹתָהּ בְּמִקְדָּשׁ בְּרֶכֶה אַחַת. וְכִשְׁיִשְׁלִימוּ, כָּל הָעַם עוֹנִים: "בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם"⁴².**

(38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג.) (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לו) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו.) (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב.) (42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוקיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו אומר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכך מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

י. **וְאֹמַר אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוֹ, וְהוּא הַשֵּׁם הַנִּהְיָה⁴³ מִיּוֹד ה"א וְא"ו ה"א, וְזֶה הוּא הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ הָאֹמֵר בְּכָל מָקוֹם⁴⁴; וּבִמְדִינָה אוֹמְרִים אוֹתוֹ כְּכִנּוּי, וְהוּא בְּאֵלֶיךָ דְל"ת, שָׂאִין מִזְפִּירִין אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוֹ אֲלֹא בְּמִקְדָּשׁ בְּלִבְדוּ⁴⁵; וּמִשְׁמַת שְׁמַעוֹן הַצִּדִּיק⁴⁶, פָּסְקוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּבַרְךְ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ אֶפְלוּ בְּמִקְדָּשׁ, כִּדִּי שְׁאֵל יִלְמַד אוֹתוֹ אָדָם שָׂאִינוּ חֹשֵׁב וְשָׂאִינוּ הֶגְוִן; וְלֹא הָיוּ חֲכָמִים הִרְאֻשׁוֹנִים מִלְּמַדִּין שֵׁם זֶה לְתַלְמִידֵיהֶם וּבְנֵיהֶם הֶהָיוֹנִים, אֲלֹא פָעַם אַחַת לְשַׁבַּע שָׁנִים; כָּל זֶה גִּדְּלָה לְשִׁמּוֹ הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא⁴⁷.**

(43) המבוטא. (44) (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). (45) (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף

עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצווך להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). (46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. (47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

יא. **אִין בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים נֹאמְרַת בְּכָל מָקוֹם אֲלֹא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֹאמַר: "כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". פֶּה לְמַדּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴⁸ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם: "כֹּה תְּבָרְכוּ" - בְּעִמְדָּה, "כֹּה תְּבָרְכוּ" - בְּנִשְׂיָאָת פְּפִים, "כֹּה תְּבָרְכוּ" - בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ⁴⁹, "כֹּה תְּבָרְכוּ" - פָּנִים בְּנֶגֶד פָּנִים⁵⁰, "כֹּה תְּבָרְכוּ" - בְּקוֹל רֶם⁵¹, "כֹּה תְּבָרְכוּ" - בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ⁵², וְהוּא שְׁיִהְיָ בְּמִקְדָּשׁ⁵³, כְּמוֹ שְׁאֹמְרֵנוּ⁵⁴.**

(48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). (49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלוויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו בקול, והתורה ודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. (50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. (51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). (52) שנאמר "ושמו את שמי" וגו' שמי המיוחד לי. (53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. (54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א).

יב. **אִין הַכֹּהֲנִים רִשְׁאִין בְּכָל מָקוֹם לְהוֹסִיף בְּרֶכֶה עַל שְׁלֹשַׁת הַפְּסוּקִים⁵⁵, כְּגוֹן: "ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבוֹתֵנוּ יִסֵּף עָלֵינוּ כָּכָם אֲלֵךְ פְּעָמֵינוּ", וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - לֹא בְּקוֹל רֶם וְלֹא בְּלִחַשׁ, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִסְפוּ עַל הַדְּבָר". בְּשַׁעַר שְׂכַל כֹּהֵן עוֹלָה לְדוֹכָן, כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רִגְלָיו לְעֹלֹת, אוֹמַר: "יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שְׁתִּהְיֶה בְּרֶכֶה זֶה שֶׁצִּוֵּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרֶכֶה שְׁלֵמָה, וְאֵל יְהִי בָּהּ מְכֻשׁוֹל⁵⁶ וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם"⁵⁷. וְקִדְּם שְׂיַחזִיר פָּנָיו לְבָרֵךְ אֶת הָעַם, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשֵׁךָ שֶׁל אֶהְרֹן וְעִזְּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה"⁵⁸, וְאַחֲרֵיכֶן מַחְזִיר פָּנָיו לְצַבּוֹר וּמַתְחִיל לְבָרְכָם. וְכִשְׁמַחֲזִיר פָּנָיו מִן הַצַּבּוֹר אַחֵר שְׁמַשְׁלִים,**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג-ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאינו מום בידיהם, וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד, 63) לעיל (הלכה א). (64) ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקרא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" (הגהות מיימוניות).

פרק חמשה עשר

(1) שישה דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

- א. ששה דברים מונעין נשיאת כפיים: הלשון, והמומין, והעברה, והשנים, והיין, וטמאת הידים. הלשון כיצד? העלגים שאין מוציאין את האותיות פתקונן, כגון שקורין לאלפין עיני² ולעיני³ אלפין, או לשבילת סבלת³, וכיוצא בהן - אין נושאין את כפיהן. וכן בבדיפה ובבדי' לשון, שאין דבריהם נכרים לכל, אין נושאין את כפיהן.

(2) מגילה כד, ע"ב. וראה בביאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפין לעיני², אבל בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול אצלנו (ט"ז, לאו"ח סי' קכח, ס"ק ל). (3) עלפי דברי הכתוב (שופטים יב, ו).

- ב. המומין כיצד? כהן שיש מומין בפניו או בידיו או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות⁴ או עקושות⁵, או שהיו ידיו בהקניות⁶ - לא ישא את כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו⁷. מי שהיה ריו' יורד על זקנו⁸ בשעה שהוא מדבר, וכן הסומא באחת מעיניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש⁹ בעירו והכל היו רגילים בה הסומא באחת מעיניו או בה שריריו¹⁰ - מותר, לפי שאין מסתכלין בו. וכן מי שהיו ידיו צבועות אסטיס¹⁰ ופואה¹¹, לא ישא את כפיו; ואם רב אנשי העיר מלאכתו ככה - מותר, לפי שאין מסתכלין בו.

(4) כפופות. (5) עקומות לצדיהן. (6) שידי מלאות בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, לט) מבאר רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר

אומר: "עשינו מה שגזרת⁵⁹ עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו - השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל".

(55) ראש השנה דף כח עמוד ב). (56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהרז"ו למדרש במדבר רבה פרשה י"א). (57) סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעטה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. (58) מכוון על פי דברי הוזהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). (59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

- ג. כשמתחזירין הכהנים את פניהם לצבור לברכם, וכשמתחזירין פניהם מן הצבור אחר שמברכין - לא יחזירו אלא על דרך זמין בכל מקום. וכן כל פנות שיהיה אדם פונה, לא יהיו אלא על דרך זמין⁶⁰.

(60) (זבחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים-ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

- יד. במקדש מברכין ברפת כהנים פעם אחת ביום - אחר תמיד של שחר, באין ועומדין על מעלות האולם⁶¹ ומברכין, בדרך שאמרנו⁶². אבל במדינה מברכין אותה אחר כל תפלה, חוץ ממנחה, כמו שאמרנו⁶³. בכל מקום משתדלין⁶⁴ שיהא המקרא אותן ישראל, שנאמר: "אמור להם" - מפלל שאין המקרא מהם.

(61) הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושנים עשר מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). (62) לעיל הלכות ט"י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה טאומר

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסוק הנאמר במלכים ב (כג, ט) לא הקפיד אלא על עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה" וימנעו מעשות תשובה, וכן אמרו (סנהדרין קג): "כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה (קידושין כ): "הואיל והלך זה ונעשה כהן לעז", אדחה אבן אחר הנופל? וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת קרח.

- ד. השנים כיצד? כהן נער לא ישא את כפיו, עד שיתמלא זקנו¹⁹. והיין כיצד? מי ששתה רביעית יין בבית אחת, אינו נושא את כפיו עד שישיר את יינו מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבודה²⁰. שמה רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט מים - מתיר²². ואם שתה יותר מרביעית, אף-על-פי שהיה מזוג, אף-על-פי ששתאו בכמה פעמים - לא ישא את כפיו, עד שישיר את יינו מעליו. וכמה היא רביעית? אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע שמושחין²⁴ בו בכל התורה פלה²⁵ הוא הגודל²⁶, והוא הנקרא בהן-יד²⁷.

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת רבינו". ואין האיסור אלא שיכרך ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס). (20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א בביאורנו. ובמסכת כריתות (יג): אמרו: "רביעית יין בן ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכתיב "התמינים, הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם. שתה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבר פטור, ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור, בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא - מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל פ"ד ה"ז בביאורנו, שיעור רביעית ומדידתו. (24) שמודדים, מדד ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן "משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח' ועוד) כתוב כאן: "שמודדים". (25) כגון עשרון שבמקדש, ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות, כמבואר בהל' בפורים פ"ו, ט"ו. (26) האצבע העבה שביד. וראה שיעורו המדויק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט. (27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

- ה. טמאת הידים כיצד? כהן שטל נטל את ידיו, לא ישא את כפיו; אלא נטל את ידיו עד הפרק²⁸ בדרך שנקדשין לעבודה²⁹, ואחר-כך מברך, שנאמר: "שאו ידכם קדש וברכו את יי"³⁰. והחלל³¹ אינו נושא את כפיו, לפי שאינו בכהונתו³².

בלובן צח. (7) ויסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ז. (8) מגילה כד, ע"ב: "ובלגן לא ישא את כפיו" ומפרש רבינו: שרירו יורד על זקנו, כפירוש ה'ערוך'. ורש"י פירש שם: עיניו זולפות דמעה. ומרן הכסף-משנה חוקר לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחוש איפוא להסתכלות העם במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים. ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר. (9) רגיל וידוע לבני עירו. (10) צבע כעין התכלת. (11) שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז, מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

- ג. העברה כיצד? כהן שהרג את הנפש, אף-על-פי שעשה תשובה, לא ישא את כפיו¹², שנאמר: "ידיכם דמים מלאו", וכתוב: "ובפרשכם פפיכם"¹³ וגו'. וכהן שעבד כוכבים - בין באנס, בין בשגגה¹⁴ - אף-על-פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם, שנאמר: "אף לא יעלו כהני הבמות" וגו'¹⁵; וברכה פעבודה היא, שנאמר: "לשרתו ולברך בשמו"¹⁶. וכן כהן שהמיר¹⁷ לעבודת כוכבים ומזלות - אף-על-פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו לעולם¹⁸. ושאר העבירות אין מונעין.

(12) ברכות לב, ע"ב. (13) כיון רבינו לומר שידיים המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ר"ה כו). וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את התינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוח, ועוד שמא היה התינוק "נפל" (שלא כלו לו חדשיו), או שמא הרוח בלבלתו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה (הגהות מיימוניות). (14) שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15) הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16) הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח). ומרן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד). שהכהנים שאנסום מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" (הגהות אדרת; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים ב כג, ה): והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17) כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז: "אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר, שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה ב'תוספות' לסוטה לט). שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה נושא את כפיו, שכיין שחזר בתשובה חזר לקדושתו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. עַם שֶׁהֵם אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינֶם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה³⁹; 14
וְהַעֲוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן⁴⁰, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴¹. וְאֵם 15
הֵיטָה מִחֲצֵה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הַמְתַּפְּרָכִים, אֶפְלוּ 16
הִיא חוֹמָה שֶׁל פְּרוֹז - הוֹאִיל וּפְנִיָּהּ מוֹל פְּנֵי 17
הַכֹּהֲנִים, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴². 18

(39) סוטה לח, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור וגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כרת. (40) ואין הם מכוונים לאחרי הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. (41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). (42) סוטה, שם.

ט. נְשִׂאֵת פָּפִים בַּעֲשָׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְיָן⁴³. 19
בֵּית־הַכֹּנֶסֶת שֶׁפֶלֶן כֹּהֲנִים - כָּלֵם נוֹשְׂאִים אֶת 20
כִּפְתָּיָם; וְלִמֵּי הֵם מְכַרְכִּים? לְאַחֲיָהֶם שֶׁבִּצְפוֹן 21
וְלְאַחֲיָהֶם שֶׁבִּדְרוֹם⁴⁴; וּמִי עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם 'אָמֵן'? 22
הַנָּשִׂים וְהַטָּף⁴⁵. וְאֵם נִשְׁאָרוֹ שֶׁם עֲשָׂרָה כֹהֲנִים יוֹתֵר 23
עַל אֵלּוּ שֶׁעָלוּ לְדוֹכֵן - הַעֲשָׂרָה עוֹנִין 'אָמֵן' וְהַשָּׂאֵר 24
מְכַרְכִּין⁴⁶. 25

(43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). (44) הנמצאים בשדות בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. (45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. (46) סוטה, שם. כלומר יש שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

י. צָבוּר שֶׁלֹא הָיָה בָּהֶן כֹּהֵן, אֵלֹא שְׁלִיחַ-צָבוּר לְבִדּוֹ 26
- לֹא יֵשֵׁא אֶת כִּפְתּוֹ⁴⁷; וְאֵם הֵיטָה הַבְּטָחָתוֹ⁴⁸ שֶׁהוּא 27
נוֹשֵׂא אֶת כִּפְתּוֹ וְחוֹזֵר לְתַפְלָתוֹ - רִשְׁאִי⁴⁹. וְאֵם אֵין 28
לָהֶם כֹּהֵן כָּלֵל - כִּשְׂגִיעַ שְׁלִיחַ-צָבוּר לְשֵׁים שְׁלוֹם, 29
אוֹמֵר: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּרַכְנוּ בְּבִרְכָּה 30
הַמְשַׁלֶּשֶׁת בְּתוֹרָה הַתְּנוּכָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, 31
הָאֲמוּרָה מִפִּי⁵⁰ אֶהְרֵן וּבְנָיו כֹּהֲנִים עִם קְדוּשָׁךְ, 32
כְּאֲמֹר: 'וְכִרְכָּךְ יִי וְשִׁמְךָ. יֵאָר יִי פָנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֵּךְ. 33
יֵשֵׁא יִי פָנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם. וְשִׁמּוֹ⁵¹ אֶת שְׁמִי 34
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם". וְאֵין הָעֵם עוֹנִין 35
'אָמֵן'⁵², וּמִתְחִיל וְאוֹמֵר 'שִׁים שְׁלוֹם'. 36

(47) שמא יטעה ולא יוכל לחזור לתפילתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד:). (48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. (49) כדי שלא תבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"כ). ולדעת רש"י (ברכות לד:) הש"ץ מסיים תפילתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"ץ כהן לברך (הגהות מיימוניות). (50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. (51) כסדר רב עמרם גאון. ודעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר

(28) מקום חיבור היד והזרוע. (29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין ק:). (30) וכדברי התרגום שם: טויל ודיכון קודשא כהניא על דיכון קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט.). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ו, והוא ע"פ ה"זוהר" פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הבכור. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחרית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה - אינו צריך לנטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחרית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תדע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אומר בפירוש: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה - לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה ניגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לתפלה (כסף-משנה). (31) שנולד מגרושה האסורה לאביו הכהן. (32) בקדושת כהונה (כתובות כד: ; סוטה מ.).

1. פֶּהֶן שֶׁלֹא הָיָה לוֹ דָּבָר מִפֶּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים³³ 1
2. הַמוֹנְעִין נְשִׂאֵת כִּפְתּוֹ, אֶף-עַל־פִּי שְׁאִינוֹ חָכֵם וְאִינוֹ 2
3. מְדַבֵּק בְּמִצּוֹת, אוֹ שֶׁהֵיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים³⁴ אַחֲרָיו, 3
4. אוֹ שֶׁלֹא הָיָה מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ³⁵ בְּצִדְקָה - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא 4
5. אֶת כִּפְתּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁזוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה³⁶ 5
6. עַל כָּל כֹּהֵן וְכֹהֵן שֶׁרָאוי לְנְשִׂאֵת כִּפְתּוֹ, וְאֵין 6
7. אוֹמְרִים לְאָדָם רָשָׁע: הוֹסֵף רָשָׁע וְהַמְנַע מִן הַמִּצְוֹת. 7

(33) המנויים למעלה בהלכה א. (34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון ודבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורגנת עם. (35) מסחרו. (36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

8. וְאֵל תַּתְּמָה וְתֹאמַר: וְמָה תוֹעִיל בְּרַפְתְּ הַדְּיוּט 8
9. זֶה? ³⁷ שְׁאִין קָבוּל הַבְּרָכָה תְּלוּי בַּכֹּהֲנִים, אֵלֹא 9
10. בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא³⁸, שְׁנֹאמַר: "וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁמִי עַל 10
11. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" - הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂים מִצְוַתָּן 11
12. שֶׁנֶּצְטָווּ בָּהּ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת 12
13. יִשְׂרָאֵל כְּחֻפָּצוֹ. 13

(37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מרננים אחריו. (38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברך? אני אברכה". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא בריון בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב:) "כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ה"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלבד, איך אפשר לבטל מצות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידיהם להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמח וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הב"י (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (סוטה לח:).

סליקו הלכות תפלה בסיעתא דשמיא

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצות עשה. וזהו פירושן: (א) להיות תפילין על הראש. (ב) לקשרם על היד. (ג) לקבץ מזוזה בפתחי השערים. (ד) לכתב פל איש ספר תורה לעצמו. (ה) לכתב המלה ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. וביאור פל מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

~ נקודות משיחות קודש ~

(א) להיות תפילין על הראש (ב) לקשרם על היד.

ידועה הקושיא, מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: ב'מניין המצוות' שבריש הל' תפילין, ב'ספר המצוות', בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"ר - "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין כו".

ויבואר על-פי הצפעה"נ שביאר שמצות תפילין של יד, היא בפעולת הקשירה ותנו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה", שנאמר "והיו לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך, יהו שתיים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש.

היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר

במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ראה לעיל פרק יד ה"ב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת ('הגהות מיימוניות'). (52) אחרי כל פסוק מפסקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכז, ס"ב).

1 יא. כהן ששוא את כפיו בבית הכנסת, והלך
2 לבית הכנסת אחר ומצא צבור שמתפללין ולא
3 הגיעו לכרפת פניהם - נושא ידיו להן ומברכין⁵³,
4 ואפילו כמה פעמים ביום⁵⁴. כהן שלא עקר רגליו
5 ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר שליח-צבור
6 'רצה', שוב אינו עולה באותה תפלה⁵⁵; אבל אם
7 עקר רגליו לעלות, אף-על-פי שלא הגיע לדוכן
8 אלא אחר 'עבודה', הרי זה עולה ומברך⁵⁶.

(53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפניהם ('הגהות מיימוניות'). (54) ר"ה כח, ע"ב. (55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). (56) סוטה, שם.

9 יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן - אף-על-פי שבטל
10 מצות עשה אחת⁵⁷, הרי זה פועל על שלש עשה,
11 שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל", "אמר
12 להם", "ושמו את שמיי"ם⁵⁸. וכל כהן שאינו מברך,
13 אינו מתברך; וכל כהן המברך, מתברך⁵⁹, שנאמר:
14 "ואברכה מברכין".

(57) שהיא: "כה תברכו את בני". (58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתיים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממוני המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא הענינים המצויים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמר להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאומרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מנחות כט. וברש"י שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היר"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). (11) מנחות לד, ע"א.

ב. וכן שתי פרשיות שפמזוזה, שהן "שמע",
 "והיה אם שמע" - אפלו אות אחת משתי
 הפרשיות, אם חסר קוצו, מעפכ¹² מן התורה, עד
 שהיהו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר-תורה
 שהסר אפלו אות אחת - פסול¹³.

(12) מנחות כט, ע"א. (13) שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה
 חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי
 שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ג. עשרה דברים יש בתפילין, כלן הלכה למשה
 מסיני, וכלן מעפכין. לפיכך אם שנה באחת מהן,
 הרי התפילין פסולות. שנים הן בכתבתן, ושמונה
 בחפזן¹⁴ וקשירת רצועותיהן. ואלו הן השנים
 שבכתבתן: שפותבין אותן בדיו¹⁵, ושהיהו נכתבין
 על הקלף¹⁶.

(14) בעור הבתים המכסה את הפרשיות. (15) שחורה, ולא
 בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. (16) מבואר
 בסמוך ה"ז. ובירושלמי מגילה (פ"א, ט"ט) מבואר שכל
 אלה הלכה למשה מסיני הן.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים¹⁷,
 או של זפת ושל שעה וכיצא בהן, וגובלין¹⁸ אותו
 בשרף¹⁹ האילן ובמעט דבש²⁰, ולותתין²¹ אותו
 הרבה²², ודכין²³ אותו עד שיעשה רקיקין²⁴,
 ומיבשין²⁵ אותו ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה
 שורהו במי עפצים²⁶ וכיצא בו, וכתב בו; שאם
 תמחקנו, יהיה נמחק²⁷. וזהו הדיו, שמצנה מן
 המחקר²⁸ לכתב בו ספרים, תפילין ומזוזות. ואם כתב
 שלשתן²⁹ במי עפצא ונקנתם³⁰, שהוא עומד ואינו
 נמחק, פשרים³¹.

(17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים
 וגוררים השחוריות (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים).
 (18) לשים. (19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. (20) שהדבש
 מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך "ויש לו ריר והרי
 הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו הל' טומאת אוכלין פ"ז,
 ה"ד). (21) מרטיבים, ולשון "לתיחה" נזכרת בתלמוד
 (פסחים לו. ועוד). (22) בשרף האילן ובדבש.
 (23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). (24) דק
 כעוגות שטוחות. (25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא
 יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו וברק בו".
 (26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו
 ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא
 ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד
 את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו").
 (27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתיבה,
 תוכל למחקו. (28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא
 עשוי מעץ, ובזוהר' (פרשת תרומה דף קנט). מצריך שהדיו

מזו של יד, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי הוא בהתאם
 לתוכנו של כל 'ספר אהבה', שעליו כתב הרמב"ם:
 "המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום
 ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות
 שב'ספר אהבה', על-פי סדר התדירות של המצוות:
 בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים
 ביום, וחויב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל
 לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות
 שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל
 יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות
 משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כבתפילין החיוב
 בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ
 ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם
 שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא
 ענין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא
 פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני ש"י,
 כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר
 התדירות שבכל הספר.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

א. ארבע פרשיות אלו, שהן: "קדש לי"², "והיה
 פי יבאך וי"³ שפספר 'ואלה שמות', ו"שמע"⁵,
 "והיה אם שמע"⁶ - הן שנכתבות בפני עצמן,
 ומחפין⁷ אותן פעור, ונקראים תפילין⁸. ומניחין אותן
 על הראש, וקושרין אותן על היד⁹. ואפלו קוצו¹⁰
 של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעפכ את כלן¹¹
 מן התורה, עד שהיהו נכתבות שלמות בתקונן.

(2) שמות יג, א-י. (3) שם, יא, טז. (4) שלא לטעות
 ולהחליף ב"והיה כי יביאך" שבספר דברים (ו, י). (5) שם,
 ד-ה. (6) שם, יא, יג-כא. (7) מכסים. (8) משרוש
 "פלל", והתיו נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד):
 שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו,
 ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה
 שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
 עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה): אלו תפילין
 שבראש. (9) ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר
 פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות
 שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת
 חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוונו
 להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד
 הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח,
 והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו
 עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי
 ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חינוך' מצוה תכ"ב. וראה
 לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. (10) רגל ימנית של יו"ד

ז"ה החלק שממול השיער נקרא דוכסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

- ח. הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי, וְשִׁיחֵי כוֹתְבִין סִפְרֵי-תוֹרָה¹⁹
עַל הַגּוֹיִל³⁷, וְכוֹתְבִין בְּמָקוֹם הַשְּׂעִיר³⁸, וְשִׁיחֵי²⁰
כוֹתְבִין תְּפִלִּין עַל הַקֶּלֶף, וְכוֹתְבִין בְּמָקוֹם הַבֶּשֶׂר³⁹,
וְשִׁיחֵי כוֹתְבִין הַמְּזוּזָה עַל דּוּכְסוּסְטוֹס, וְכוֹתְבִין²¹
בְּמָקוֹם הַשְּׂעִיר⁴⁰. וְכָל הַכּוֹתֵב עַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שְׂעִיר,
אוּ שֶׁפֶתֶב בְּגוֹיִל וּבְדוּכְסוּסְטוֹס בְּמָקוֹם בֶּשֶׂר -
פְּסוּלָה⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח. 38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת ע"ט); נמצא שכתבתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב"הערוך" הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבלי (שבת ע"ט).

- ט. אֶף-עַל-פִּי שֶׁכֶּף הִיא הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי, אִם²⁶
כָּתֵב סִפְרֵי-תוֹרָה עַל הַקֶּלֶף, בֶּשֶׂר; וְלֹא נֶאֱמַר גּוֹיִל,²⁷
אֲלֹא לְמַעַט דּוּכְסוּסְטוֹס, שְׁאִם כָּתֵב עָלָיו הַסֶּפֶר,²⁸
פְּסוּלָה⁴². וְכֵן אִם כָּתֵב אֶת הַמְּזוּזָה עַל הַקֶּלֶף אוּ עַל²⁹
הַגּוֹיִל, בֶּשֶׂר⁴³; לֹא אֶמְרוּ עַל דּוּכְסוּסְטוֹס אֲלֹא³⁰
לְמַצְוָה⁴⁴.

(42) שב"ירושלמי" (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רע"א ס"ג). (43) שבת ע"ט, ע"ב: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (אור"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשתם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפרוטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

- י. אֵין כּוֹתְבִין סִפְרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת עַל-גִּבֵּי עוֹר³²
בְּהֶמָּה טְמֵאָה וְעוֹף וְחַיָּה הַטְּמֵאִים⁴⁵. אֲבָל כּוֹתְבִין³³
עַל-גִּבֵּי עוֹר בְּהֶמָּה וְחַיָּה וְעוֹף טְהוֹרִים, וְאֶפְלוּ³⁴

יַעֲשֶׂה מְדַבְּרִים הַבָּאִים מִן הָעֵץ. (29) ספרים, תפילין ומזוזות. (30) חומצת הנחושת, ונקראת בלע"ז "ויטריאול". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). (31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

- ה. אִם-כֵּן, מָה מַעֲטָה הִלְכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשְׁה מְסִינִי¹
וְשִׁיחֵי כְּתוּבִים בְּדִיו? לְמַעַט שְׂעִיר מִיַּגֵּי צִבְעוֹנִין,²
כְּגוֹן הָאָדָם³² וְהַיֶּרֶק וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; שְׁאִם כָּתֵב³
בְּסִפְרִים אוּ בְתִפְלִין אוּ בְמְזוּזוֹת אֶפְלוּ אוֹת אַחַת⁴
בְּשְׂעִיר מִיַּגֵּי צִבְעוֹנִין, אוּ בְזֶהָב³³ - הֲרִי אֵלָיו פְּסוּלִין.⁵

(32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". (33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתבת תפילין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיוקן, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרוד את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגרוד ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה ההיא (בית יוסף' אור"ח סי' לב).

- ו. שֶׁלֹּש עוֹרוֹת הֵן: גּוֹיִל, וְקֶלֶף וְדוּכְסוּסְטוֹס. מִיָּצֵד?⁶
לִקְחִין עוֹר בְּהֶמָּה אוּ חַיָּה, וּמַעֲבִירִין הַשְּׂעִיר מִמֶּנּוּ⁷
תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי-כֵן מוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמַלַּח, וְאַחֲרֵי-כֵן⁸
מַעֲבִדִין אוֹתוֹ בְּקָמַח, וְאַחֲרֵי-כֵן בְּעַפְצָא, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁹
מְדַבְּרִים שֶׁמְכַוְּצִין אֶת הָעוֹר וּמְחַזְקִין אוֹתוֹ; וְזֶה הוּא¹⁰
הַנִּקְרָא גּוֹיִל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים ('תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

- ז. וְאִם לָקְחוּ הָעוֹר אַחֵר שֶׁהָעֵבִיר שְׂעִירוֹ, וְחִלְקוּ¹²
אוֹתוֹ בְּעֵבִיר לְשָׁנִים, כְּמוֹ שֶׁהָעֵבִירִין עוֹשִׂין, עַד¹³
וְשִׁיחֵי שְׁנֵי עוֹרוֹת: אֶחָד דֶּק, הוּא שֶׁמֶמּוֹל הַשְּׂעִיר,¹⁴
וְאֶחָד עֲבָה, וְהוּא שֶׁמֶמּוֹל הַבֶּשֶׂר; וְעֵבְדוּ אוֹתוֹ¹⁵
בְּמַלַּח וְאַחֲרֵי-כֵן בְּקָמַח, וְאַחֲרֵי-כֵן בְּעַפְצָא וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁶
זֶה הַחֶלֶק שֶׁמֶמּוֹל הַשְּׂעִיר נִקְרָא קֶלֶף, וְזֶה שֶׁמֶמּוֹל¹⁷
הַבֶּשֶׂר נִקְרָא דּוּכְסוּסְטוֹס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוכסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוכסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוני ('תוספות' ב"ב יד.). ובכת"י התימנים, הגירסא בדברי רבינו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט).
 (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמא יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שירטוט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', או"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). (58) שאינו צריך לכתוב מתוך העתק ספר אחר ושגורות בפה, ולא יבוא לטעות בכתיבתן (מגילה יח:).

- 18 יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן על-גבי עור, ישרופו⁵⁹. כתבן כותי, או ישראל מומרים⁶⁰, או מוסר ביד אנסי⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו פסולין, ויגזרו, שנאמר: "וקשרתם", "וכתבתם" - כל שמזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב⁶⁴. נמצאו ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ - יגזרו. נמצאו ביד כותי - פשרים⁶⁶. ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנוב ולגזול⁶⁷.

(59) שם. והטעם, שמא יטעה בחסרות ויתירות. (60) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ח). (61) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים: ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (62) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"יב). (63) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (64) שאינו בר חיוב מצוות. (65) וכתיבת מזוזה חוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגזרו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתיבת המין (גיטין מה:). (66) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (67) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל.

- 27 יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן על-גבי עור בבהמה, תיה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות שאינם מעבדין⁶⁸, או שכתב ספר-תורה ותפילין על עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

(68) שם. (69) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו.

- 31 טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזוזה, ובשעת פתיבה לא היתה לו פונה⁷⁰, וכתב אזכרה⁷¹ מן האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך, הפותב את השם, אפילו מלף ישראל שואל בשלומו,

- 1 נבלות⁴⁶ וטרפות⁴⁷ שלחן. ואין כותבין על-גבי עור הדג הטחור, מפני הזהמא⁴⁸, שאין הזהמא פוסקת בעבודה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפניו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משובח? הוי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

- 4 יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפילין או של ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי, פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפילין - פסולין, שהפותי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²; לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו⁵³, אם עשהו הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העבדה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער, צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מה, ע"ב. (52) גיטין כג. ושם אמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיוהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזוזה (תשובות הרמב"ם, ליפסיה, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות' ד"ה "תפילין" שהביאו ראה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשרות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו מזוזה" מפני שאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה. (ראה ב'שירי קרבן' שם).

- 12 יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר-תורה ולא מזוזה אלא בשירטוט⁵⁵; אבל תפילין אינן צריכין שירטוט⁵⁶, לפי שהן מחפין. ומתיר לכתב תפילין ומזוזה שלא מן הפתב, שהכל גורסין פרשיות אלו⁵⁷; אבל ספר-תורה, אסור לכתב אפילו אות אחת שלא מן הפתב⁵⁸.

(55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לא ישיבנו⁷³; הִיָּה כוֹתֵב שְׁנִים או שְׁלֹשָׁה שְׁמֹת⁷⁴,
2 הָרִי זֶה מִפְסִיק בְּיָנֵיהֶם וּמְשִׁיב.

(70) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעוד לא נכתבו, שפסולים העורות לכתובת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד. (71) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם. (72) שם משמות הקב"ה. (73) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב). (74) שמא יסיח דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומן, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה).

3 טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא
4 יתחיל מאות השם⁷⁶, אבל מתחיל הוא מאות
5 שְׁלֹשָׁה. שִׁכַּח לְכַתֵּב אֶת הַשֵּׁם כָּל - תוֹלָה אוֹתוֹ בֵּין
6 הַשִּׁטוֹת⁷⁷. אֲבָל מְקַצֵּת הַשֵּׁם בְּשִׁטָּה וּמְקַצֵּתוֹ
7 תְּלוּי⁷⁸, פְּסוּל. וּבִשְׁאָר הַתְּבוּת אִם שָׁכַח, כוֹתֵב מְקַצֵּת
8 הַתְּבוּהָ בְּשִׁטָּה וּמְקַצֵּתָהּ לְמַעַלָּה. בְּמָה דְּכָרִים
9 אֲמֹרִים? בְּסִפְר־תוֹרָה, אֲבָל בְּמִזְוָה וּתְפִלִּין, אֵין
10 תוֹלִין בָּהֶן אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת; אֲלֹא אִם שָׁכַח אֲפִלּוּ
11 אוֹת אַחַת, גִּינֵז מֶה שֶׁכָּתַב⁷⁹ וְכוֹתֵב אַחֲרָת. וּמִתָּר
12 לְכַתֵּב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֵּדָד⁸⁰ וְעַל מְקוֹם הַמַּחֲק
13 בְּכֶלֶן⁸¹.

(75) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (ג, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובא לכתבם עכשיו בבת אחת. (76) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. (77) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושמא תיפול הדיו על השם ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). (78) בין השורות, אבל לא בין הדפים. (79) מנחות ל, ע"ב. (80) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפילין ומזוזה: "והיו הדברים" בהוויתן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי־אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או אות לאות. (81) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהכתיבה לחה, והכתיבה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכותב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:).

14 יז. כוֹתְבֵי סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמִזְוֹת, אֲסוּר לָהֶם לְהַפֵּךְ
15 הִירִיעָה עַל פָּנֶיהָ⁸², אֲלֹא פוֹרֵשׁ עָלֶיהָ בְּגֵד⁸³ או
16 כּוֹפֶלָה⁸⁴.

(82) בין בספר־תורה בין בתפילין ומזוזה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכותב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזוזה אסור מפני ש"סדרן מעכב". (83) להגן

17 יח. סִפְר־תוֹרָה, תְּפִלִּין וּמִזְוָה, שְׁאֵמֵר הַסּוֹפֵר אַחֵר
18 שְׁיִצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ: לֹא כְּתַבְתִּי הָאֲפִרֹת שְׁבָהֶן
19 לְשִׁמְךָ! אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפִסְלֹן⁸⁵, אֲבָל נֶאֱמָן הוּא לְהַפְסִיד
20 כָּל שְׁכָרוֹ⁸⁶. וְלָמָּה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפִסְלֹן? ⁸⁷שְׁמָא לֹא
21 נִתְּפֵן אֲלָא לְהַפְסִיד עַל הַלּוּקָה⁸⁸ או עַל זֶה
22 שְׁשִׁכְרוֹ⁸⁹, וְדוּמָה⁹⁰ שְׁאֵינוֹ מִפְסִיד בְּאֻמְרָה זֹו אֲלֹא
23 שֶׁכָּר הָאֲפִרֹת⁹¹. לְפִיכָּךְ אִם אָמַר: סִפְר־תוֹרָה זֶה אוֹ
24 תְּפִלִּין אֵלֶי, עוֹרוֹת שְׁלָהֶן אֵינָם מַעֲבָדוֹת לְשִׁמְךָ! -
25 מִתּוֹךְ שְׁנֶאֱמָן לְהַפְסִיד שְׁכָרוֹ, נֶאֱמָן לְפִסְלֹן, שְׁהָרִי
26 הַכֹּל יוֹדְעִים, שְׁאִם אֵין הָעוֹרוֹת מַעֲבָדִין לְשִׁמְךָ, אֵין
27 שֶׁכָּר לוֹ כְּלָל⁹².

(85) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר" דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו. (86) שמא נתכוין להקניט את הלוקח. (87) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. (88) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכרו, יהא נאמן לפסלון? (89) שמתכוין לצערן. (90) לכתוב בשבילו. (91) והוא חושב וטועה. (92) שאינו יודע שיפסיד כל שכרן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן.

28 יט. אֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין וּמִזְוָה, אֲלֹא בְּכַתֵּב
29 אֲשׁוּרִית⁹³. וְהִתִּירוּ בְּסִפְרִים לְכַתֵּב אֶף בְּיִוִּנִי⁹⁴ בְּלֶבֶד.
30 וּכְבֵּר נִשְׁקַע⁹⁵ יוֹנֵי מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבַד, לְפִיכָּךְ
31 אֵין כּוֹתְבִין הַיּוֹם שְׁלֹשָׁתָן אֲלֹא אֲשׁוּרִית. וְצָרִיךְ
32 לְהִזָּהֵר בְּכַתִּיבָתָן, כְּדִי שְׁלֹא תִדְבַּק אוֹת בָּאוֹת, שֶׁכָּל
33 אוֹת שְׁאֵין הָעוֹר מְקִיף לָהּ מֵאֲרַבֵּעַ רוּחוֹתֶיהָ, פְּסוּל⁹⁶.
34 וְכָל אוֹת שְׁאֵין הִתִּינוּק, שְׁאֵינוֹ לֹא חֹקֵם וְלֹא סָכֵל,
35 יְכוֹל לְקַרְוָתָהּ - פְּסוּל⁹⁷. לְפִיכָּךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצוּרַת
36 הָאוֹתוֹת, שְׁלֹא תִדְמָה הַיּוֹ"ד לְאָ"ו וְלֹא וָ"ו לְיּוֹ"ד,
37 וְלֹא כָ"ף לְבִי"ת וְלֹא בִי"ת לְכָ"ף, וְלֹא דָל"ת לְרִי"ש
38 וְרִי"ש לְדָל"ת, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה⁹⁸, עַד
39 שְׁיִרְוֶץ כָּל הַקּוֹרָא בָּהֶן⁹⁹.

(93) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזוזה, כי הלא מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:). (94) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאושר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים"

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ג' מרחשון – ספר אהבה – הלכות תפילין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מִחֲפָרִיץ⁴ בְּעוֹר אֶחָד⁵. וְשֶׁל יָד, כּוֹתֵבִין אוֹתָן הָאֲרָבַע¹³
פְּרָשִׁיּוֹת בְּאֲרָבַע דְּפִין⁶ עַל קֶלֶף אֶחָד, וְגוֹלְלוּ בְּמִין¹⁴
סִפְר־תּוֹרָה מְסוּפּוֹ לְתַחֲלָתוֹ⁷, וּמְנִיחוֹ בְּבֵית אֶחָד⁸.¹⁵

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב-ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שנייהם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתובת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

ב. וְצָרִיף לְהִזְהָר בְּפִרְשִׁיּוֹת, שְׁאֵם עֲשֵׂה הַסְתוּמָה⁹
פְּתוּחָה¹⁰ אוֹ הַפְּתוּחָה סְתוּמָה, פִּסְלֵן. וְשִׁלְשֵׁת¹⁶
הַפְּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחֲרֹנָה,¹⁸
שֶׁהִיא 'וְהָיָה אִם שָׁמַע', סְתוּמָה.¹⁹

(9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. (10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

ג. וְצָרִיף לְהִזְהָר בְּמֵלָא וְחֶסֶר, עַד שֶׁהָיָה אֲרָבַעַתָּן²⁰
כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבוֹת בְּסִפְר תּוֹרָה הַבְּדוּק¹¹; וְשִׁלְשֵׁת²¹
שְׁאֵם כְּתֵב הַחֶסֶר¹² מֵלָא¹³, פִּסְלוּ, עַד שִׁימְחִיק²²
הֵיתֵר¹⁴; וְאִם כְּתֵב הַמֵּלָא חֶסֶר, פִּסְלוּ וְאִין לֹא²³
תִּקְנָה¹⁵. וְאֵלֵּי הֵן הַחֲסִירוֹת וְהַמֵּלָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּאֲרָבַע²⁴
פְּרָשִׁיּוֹת אֵלֵּי:²⁵

(11) מוגה משגיאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "יביאך" במקום "ביאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את

(מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. (95) לשון יוונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעמים "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיותו של יפת (היא לשון יוונית) היא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יווני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יוונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). (96) אותה שפה יוונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). (97) מנחות כט, ע"א. (98) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של 'ויהרג ה' כל בכור'. אמרו לו: הבא תינוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר 'ויהרג' כלפי מעלה וקורא 'ויהרג') ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא 'ויהרג' - כשר, אם 'ויהרג' - פסול". (99) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע או"ח סי' לב, וב"טור או"ח סי' לו.

1 כ. עור שֶׁהָיָה נָקוּב, לֹא יִכְתֹּב עַל-גִּבִּי הַנֶּקֶב¹⁰⁰. וְכָל
2 נֶקֶב שֶׁהָיָה עוֹבֵר עָלָיו אֵינוֹ נָקֵב, וּמִתֵּר לְכָתֵב עָלָיו;
3 לְפִיכָּה מִתֵּר לְכָתֵב עַל-גִּבִּי עוֹר הָעוֹף שֶׁנִּתְעַבֵּד¹⁰¹.
4 נֶקֶב הָעוֹר אַחֵר שֶׁנִּקְבָּה - אִם נֶקֶב בְּתוֹף הָאוֹת¹⁰²,
5 כְּגוֹן תּוֹף הָ"א אוֹ תוֹף מֶ"ם, וְכֵן בְּשָׂאָר אוֹתוֹת,
6 בְּשָׂר¹⁰³. נֶקֶב בְּיָרֵךְ¹⁰⁴ שֶׁל אוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה - אִם
7 נִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנָּה¹⁰⁵ מֵלֹא אוֹת קִטְנָה¹⁰⁶, כְּשֶׁר; וְהוּא¹⁰⁷,
8 שֶׁלֹּא תִדְמֶה לְאוֹת אַחֶרֶת¹⁰⁸; וְאִם לֹא נִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנָּה
9 מֵלֹא אוֹת קִטְנָה - פִּסְלוּהָ.

(100) מלשון הכתוב (חבוקק ב, ב). (101) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. (102) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח). (103) בקלף החלק שבפנים האות. (104) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. (105) רגל האות. (106) מהחלק שלמעלה מהנקב. (107) אות יו"ד. (108) ובלבד.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתיים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

10 א. בִּיצֵד כּוֹתֵבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ²? כּוֹתֵבִין
11 אֲרָבַע פְּרָשִׁיּוֹת עַל אֲרָבַע קְלָפִין³, וְגוֹלְלִין כָּל אֶחָד
12 וְאֶחָד לְבָדוֹ, וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּאֲרָבַע בְּתִים, שֶׁהֵן

ח. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּתִגְיִין¹⁸ שֶׁל אוֹתוֹת, וְהֵן כְּמוֹ
זִינִי'ן זְקוּפוֹת¹⁹ שֶׁישׁ לָהֶם תָּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ כְּתוּבִין
בְּסִפְר־תּוֹרָה²¹. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁבְּאַרְבַּע
פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ.

(18) בכתיב. (19) אות זיין זקופה. (20) התגים.
(21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות
שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימושא רבה"
וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות
רבינו".

ט. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלִבָּד, וְהִיא
מִ"ם סְתוּמָה שֶׁל מִימִימִם, עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ זִינִי'ן.
פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֵן
הִיא, וְעַל כָּל הִיא מְחַמֶּשֶׁת אַרְבַּע זִינִי'ן. וְהֵן:
הִיא שֶׁל 'וּנְתָנָה', וְהִיא רִאשׁוֹנָה וְהִיא אַחֲרוֹנָה שֶׁל
'הַקֶּשֶׁה', וְהִיא שֶׁל 'וַיְהִיג', וְהִיא שֶׁל 'דָּכָה'.
פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתוֹת, וְאֵלּוּ הֵן:
קו"ף שֶׁל 'וּבְקוּמָה' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ זִינִי'ן, וְקו"ף
שֶׁל 'וּקְשָׁרְתָם' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ זִינִי'ן, וְטו"ת-טו"ת-
פִּי"א שֶׁל 'לְטוֹטְפָה', עַל כָּל אוֹת מְשַׁלֶּשֶׁת אַרְבַּע
זִינִי'ן. פְּרָשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתוֹת: פִּי"א
שֶׁל 'וְאֶסְפַּת' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ זִינִי'ן, וְתו"ו שֶׁל
'וְאֶסְפַּת' יֵשׁ עָלֶיהָ זִינִי'ן אַחַת, וְטו"ת-טו"ת-פִּי"א שֶׁל
'לְטוֹטְפָה', עַל כָּל אַחַת מְשַׁלֶּשֶׁת אַרְבַּע זִינִי'ן. כָּל
הָאוֹתוֹת הַמְתִּיגוֹת - שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא עָשָׂה
הַתִּגְיִן, אוֹ הוֹסִיף וְגָרַע בָּהֶן - לֹא פָסַל.

י. הַלּוֹקֵחַ תְּפִלִּין מִמִּי שֶׁאִינוּ מְמַחֶה²², צָרִיךְ
לְבַדְקוֹן²³. לָקַח מִמֶּנּוּ מֵאָה קְצִיצוֹת²⁴, בּוֹדֵק מֵהֵן
שֶׁלֹּשׁ קְצִיצוֹת; אוֹ שְׁתֵּים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ
שְׁתֵּים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ²⁵ - אִם מְצָאם כְּשֵׁרִים,
הַחֲזֹק זֶה הָאִשִּׁי²⁶, וְהָרִי כָּלן כְּשֵׁרִים וְאִין הַשָּׂאָר
צָרִיךְ בְּדִיקָה²⁷; וְאִם לָקַחם צְבָתִים²⁸ צְבָתִים, פֶּלֶן
צְרִיכוֹת בְּדִיקָה²⁹, שֶׁחֲזָקָה הַצְּבָתִים, מְאֻנָּשִׁים הַרְבֵּה
לְקוֹחִים³⁰.

(22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות
בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים,
ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז
עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא
מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח
הבתים ולבדוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא
יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב
עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוס
התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו
עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם
כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן
למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה"
(יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש

המאחר, ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן
ייגזו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש
תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל
תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי
אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה
תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

ד. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: 'קָדַשׁ לִי כָּל בְּכוֹר' - מְלֵא,
'זְכוֹר' - מְלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיא' - מְלֵא,
'יֹצֵאִים' - חֶסֶר וְאִין, 'יְבִיאָה' - מְלֵא, 'וְהֶאֱמַרְי' -
חֶסֶר, 'וְהִיבֹסִי' - מְלֵא, 'לְאַבְתְּיךָ' - חֶסֶר וְאִין,
'הַעֲבֹדָה' - חֶסֶר, 'מִצַּת' - חֶסֶר, 'הַשְּׁבִיעִי' - מְלֵא,
'מִצּוֹת' - מְלֵא, 'שָׂאָר' - חֶסֶר, 'גִּבְלֶךְ' - חֶסֶר,
'בַּעֲבוּר' - מְלֵא, 'לְאוֹת' - מְלֵא, 'וְלִזְכָּרוֹן' - מְלֵא,
'עֵינֶיךָ' - מְלֵא, 'תּוֹרַת' - מְלֵא, 'הוֹצֵאָה' - חֶסֶר
'יו"ד', 'הַחֲקָה' - חֶסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מְלֵא.

ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהָיָה כִּי יִבְאֶה' - חֶסֶר יו"ד,
'וְלֹאֲבַתְּיךָ' - חֶסֶר וְאִין, 'חֲמֹר' - חֶסֶר, 'בְּכוֹר' -
מְלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מְלֵא, 'וַיְהִיג' -
חֶסֶר, 'בְּכוֹר' - מְלֵא, 'מִבְּכֹר' - חֶסֶר, 'יָעַד בְּכוֹר' -
מְלֵא, 'זִבְח' - חֶסֶר וְאִין, 'וְכָל בְּכוֹר' - מְלֵא,
'לְאוֹת' - מְלֵא, 'דָּכָה' - כְּתוּב בָּהּ א, 'וְלְטוֹטְפָה'
- חֶסֶר וְאִין תְּנִינָה, 'עֵינֶיךָ' - מְלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חֶסֶר,
'הוֹצִיאָנוּ' - מְלֵא.

ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שָׁמַע' - עֵינִין שֶׁל 'שָׁמַע'
גְּדוּלָה, דָּל"ת שֶׁל 'אַחַד' גְּדוּלָה¹⁶, 'מֵאֲדָךְ' - חֶסֶר,
'לְבִנְיָךְ' - מְלֵא, 'בְּבִיתְךָ' - בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה,
'וּבְקוּמָה' - מְלֵא, 'לְאוֹת' - מְלֵא, 'יָדָךְ' - חֶסֶר,
'לְטוֹטְפָה' - חֶסֶר שְׁנֵי וְאִין, 'עֵינֶיךָ' - מְלֵא,
'מְזוֹזוֹת' - חֶסֶר וְאִין רִאשׁוֹנָה, 'בִּיתְךָ' - בָּלָא יו"ד
שְׁנִיָּה, 'וּבְשַׁעְרֶיךָ' - מְלֵא.

(16) רומז לתיבת ער, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב
(ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית: 'וְהָיָה אִם שָׁמַע' - חֶסֶר, 'מִצּוֹתִי'
- בּוֹא וְאִין אַחַת, 'יֹדָה' - מְלֵא, 'וּמִלְקוֹשׁ' - מְלֵא,
'וְתִירִשְׁךָ' - חֶסֶר וְאִין, 'וְהִשְׁתַּחֲוִיתָם' - מְלֵא,
'יְבוּלָה' - מְלֵא, 'הַטְּבָה' - חֶסֶר, 'נִתֵּן' - חֶסֶר, 'אַתֶּם'
- חֶסֶר, 'לְאוֹת' - מְלֵא, 'לְטוֹטְפָה' - חֶסֶר וְאִין
שְׁנִיָּה, 'עֵינֶיכֶם' - מְלֵא, 'אַתֶּם' - חֶסֶר, 'בְּבִיתְךָ' -
בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְקוּמָה' - מְלֵא, 'מְזוֹזוֹת' - מְלֵא,
'בִּיתְךָ' - בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְשַׁעְרֶיךָ' - מְלֵא,
'לְאַבְתִּיכֶם' - חֶסֶר וְאִין¹⁷.

(17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו
היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן
פרק ח, הלכה ד).

קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה.).
 (7) ע"פ סדר תפילין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה".
 (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו
 נוהגים לרכון בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב).
 (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית.
 (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין
 לולאה, או עניבה, ונוכח במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א):
 "כל שיש לו תוברות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של
 הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג).
 ושלוש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד
 (מס' מנחות לה:). (15) על-פי "שימושא רבה".

- ב. כיצד עושים תפילין של ראש? לוקחין עץ מרבע
 ארפו כרחבו וכגבהו. ואם היה גבהו יותר על רחבו
 או פחות ממנו אין בך כלום. ואין מקפידין אלא
 על ארכו שיהא כרחבו. וחופרין בו שלשה חריצין,
 כדי שיעשה לו ארבע
 ראשים, כגון זה ולוקחין
 עור, ומרטיבין אותו במים
 ומשימין בו את העץ,
 ומכניסין את העור בין כל
 חריץ וחריץ, ומכמשים¹⁶
 אותו והוא רטב¹⁷ מכאן
 ומכאן, עד שעושין בו
 דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח
 תפילין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים
 משמאל המניח¹⁸.

- (16) מקמטים אותו בצבת. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ
 "שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד
 שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה.
 כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות"
 והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות
 היו לה ארבעה דפנות לשלשה אגודים, וכנגדה שי"ן של
 ארבעה קמטים שיש בה שלשה אגודים; וכתיבת ספר
 התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה
 ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).
 ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך
 חולץ העור מעל-גבי האמום¹⁹ של עץ, ומצא
 העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומכניסין
 פרושה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור
 מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן
 העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תופר,
 והוא הנקרא מעפרת.

- (19) דפוס. (20) רוחותיו.
 ד. וכיצד עושין תפילין של יד? לוקחין עץ מרבע,
 ארפו כרחבו, ויהיה גבהו פאצפע, או יתר על זה
 מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב,
 ומניחין את העור על האמום עד שייבש, וחולץ את

אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד
 (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים -
 מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז),
 שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה
 ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו
 לא מכר את אלו ושמא האחד מומחה והשני הדיוט (שם).
 לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך
 ועל ידה נותר כל הצבת.

- יא. הפותב תפילין בכתב-ידו, או שלקחן מן
 הממחה³¹ או משאר אדם, וברקן והחזירן לעורן -
 לעולם אינו צריך לברקם פעם אחרת, ואפלו לאחר
 כמה שנים; כל זמן שחפזין שלם, הרי הן כחזקתן,
 ואין חוששין להן שמא נמחקה אות מתוכן או
 שנקבה. הלל הזקן היה אומר: אלו משל אבי
 אמא³²!

(31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י,
 הלכה א) ולא בדקתין מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן
 ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש
 שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או
 נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח
 חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פרק שלישי

(1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות
 ודין רצועה שנפסקה.

- א. שמונה הלכות יש במעשה התפילין², כלן הלכה
 למשה מסיני, ולפיכך כלן מעפבות, ואם שנה
 באחת מהן, פסל. ואלו הן: שיהיו מרבעות, וכן
 תפירתן³ ברבוע, ואלכסונו ברבוע⁴, עד שיהיה להן
 ארבע זוויות שוות⁵; ושיהיה בעור של ראש צורת
 שי"ן⁶ מימין ומשמאל⁷; ושיתכרך הפרשיות
 במטלית⁸; ושיתכרך אותן בשער⁹ מעל המטלית,
 ואחר-כך מכניסין בכתיהן; ושיהיו תופרין אותן
 בגידין¹⁰; ושעושין להן מעפרת¹¹ מעור החפוי,
 שתפנס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת
 בתוף תופר¹² שלה; ושיהיו הרצועות שחרות¹³;
 ושיהיה הקשר שלהן¹⁴ קשר ידוע, כצורת דלת¹⁵.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת
 התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמונת הדברים
 המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי
 שהזכיר כבר לעיל (פ"א, ה"ג). (3) שגם תפירת הגידים
 תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה
 ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון,
 שאמרו חז"ל (סוכה ח:). כל אמה בריבוע, אמה ושני
 חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם).
 (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך
 יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה
 אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמוע ישראל	והיה אם שמוע
-------------------	------------------	---------------	-----------------

- ז. כִּשְׁהוּא גִּלּוּל הַפְּרָשִׁיּוֹת³⁰ - בֵּין שָׁל רֹאשׁ, בֵּין שָׁל יָד - גִּלּוּל אוֹתָן מְסוּפָן לְתַחֲלָתָן³¹, עַד שֶׁתִּמְצָא כְּשֶׁתִּפְתַּח הַפְּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פְּרָשָׁה וּפְרָשָׁה מִתַּחֲלָתָה עַד סוּפָה.

(30) להניחן בבתיהן. (31) כמו שאמרו במזוזה (שם, לא:): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

- ח. וְכִשְׁמִכְנִיסִין אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּבֵתִים שְׁלֵהֶם, בּוֹרְכִין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְעַל הַמַּטְלִית שְׁעָרָם³², וְאַחֲרָפָה מְכַנִּיסִין אוֹתָן בְּבֵתֵיהֶן. וְשֹׁעֵר זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת שְׁעָר בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חֲיָה טְהוֹרָה, וְאִפְלוּ מִגְבּוּלוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶן³³. וְכִבֵּר נָהֲגוּ כָּל הָעַם לְכַרְכֵּן בְּשֹׁעֵר זָנָב³⁴ הַעֲגָלִים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשריה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימושא רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל ('מעשה רוקח).

- ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין, אֵין תּוֹפְרִין אֲלָא בְּגִידִין שֶׁל בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חֲיָה טְהוֹרָה, וְאִפְלוּ מִגְבּוּלוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶן. לּוֹקְחִין הַגִּידִין שֵׁשׁ בַּעֲקֶב³⁶ הַבְּהֶמָּה אוֹ הַחֲיָה טְהוֹרִים, וְהֵם לְכָנִים; וְאֵם הֵם קָשִׁים, מְרַפְּקִין אוֹתָן בְּאַבְנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּפִשְׁתָּן, וְטוֹוִין³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹזְרִין³⁸ אוֹתָן, וּבִקֵּן תּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין וִירִיעוֹת סִפֶּר-תּוֹרָה³⁹.

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים. (38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.

- י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרַבּוּעַ. וְהַלְכָה רוֹחוּת⁴⁰, שֵׁיחֵיו בְּכָל צֵד⁴¹ שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכָּל שְׁתֵּים-עָשָׂר תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שָׁל יָד, בֵּין שָׁל רֹאשׁ. וְאֵם עֲשֵׂה הַתְּפִירוֹת עֲשָׂרָה⁴³ אוֹ אֲרַבַּע-עָשָׂר⁴⁴, עוֹשֶׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יִהְיֶה חַחוּט שְׁלֵהֶן סוֹכֵב מִשְׁתֵּי רוּחוֹת⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין של יד בין של ראש"

בכל מקום הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לשל יד, מהטעם שהתבאר לעיל (ריש פ"א), אבל בהלכות המדברות אודות שניהם יחד, פעמים שמקדים של יד לשל ראש.

(עלפי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22 הערה 7)

- ה. פִּיעֵד סְדוּר הַפְּרָשִׁיּוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ? מְכַנִּיס פְּרָשָׁה אַחֲרֹנָה²¹, שֶׁהִיא 'וְהָיָה אִם שָׁמַע', בְּבֵית רֹאשׁוֹן, שֶׁהוּא עַל יָמִין הַמְּנִיחַ; וְשָׁמַע' סְמוּכָה לָהּ; וְהָיָה כִּי יִבְאֵךְ - בְּבֵית שְׁלִישִׁי, סְמוּכָה לְשָׁמַע';

- ו. קִדְשׁ לִי בְּבֵית רְבִיעִי, שֶׁהוּא לְשִׁמְאֵל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין - כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַקּוֹרֵא שְׁלִפְנוֹי²², כְּנֶגֶד פְּנֵי הַמְּנִיחַ, קוֹרֵא²³ עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה²⁴, כְּגוֹן זֶה - וְאֵם הַחֲלִיף סְדוּר זֶה - פְּסוּלוֹת²⁵.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמוע ישראל	והיה אם שמוע
מקום הרצועה			

(21) לסדר כתיבתה בתורה. (22) ובנוסף אחר: "שלפנוי". (23) מימינו לשמאלו. (24) שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:): וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחתן הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הווי"ת (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיני"ן של קדש, שמע, סמוכות לשיני"ן שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפילין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפילין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שיניח של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד ('או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25) מנחות, שם.

- ו. תְּפִלָּה שֶׁל יָד, כּוֹתֵבֶם בְּאַרְבָּעָה דְּפִין²⁶, בְּעוֹר אֶחָד אֶרֶץ כְּסִפֶּר-תּוֹרָה²⁷, עַל סְדוּרָן בַּתּוֹרָה²⁸, כְּגוֹן זֶה אִם כֹּתֵבֶן עַל אֲרַבַּע עוֹרוֹת וְהַכְנִיסֵן בְּבֵית אֶחָד, יֵצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיף לְרַבָּקָם²⁹.

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

עולה ויורדת בתוך הקשר, כדי שירחיב ויקצר בעת
שירצה לקשר על ידו.

57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א.
58) כמ"ס סתומה (מעשה רוקח). 59) חולין ס, ע"א.
60) וכן אמרו (מנחות לה): "וראית את אחורי (שמות לג,
כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין"
כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי אפשר להודיעו אלא בראיית
העין ("האשכול", הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי'
לב הודיע צורתו. 61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו
עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים
אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר
של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב).
והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב).

יד. הרצועות של תפילין - בין של ראש, בין של יד
- פניהם החיצונים שחורים, וזו הלכה למשה
מסיני⁶². אבל אחורי הרצועות, הואיל ומכפנים הן -
אם היו ירקות או לבנות, כשרות; אדמות לא יעשה,
שלא תהפך הרצועה וגנאי הוא לז⁶³; ולא יהיה
אחורי הרצועה לעולם, אלא פניו הקציצה⁶⁴; אם
ירקה - ירקין, ואם לבנה - לבנים. ונוי הוא לתפילין,
שיהיו כלן שחרות, הקציצה והרצועה כלה⁶⁵.

62) מנחות לה, ע"א. 63) שיאמרו גרדן הוא, ומדם חטטיו
נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). 64) כצבע הבית עצמו.
65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן (בית יוסף'
או"ח סי' לג).

טו. העור שמחפין בו התפילין⁶⁶ ושעושים ממנו
הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף
הטהורים⁶⁷, ואפלו נבלות וטרפות⁶⁸ שלהן. ואם
עשה מעור טמאים, או שחפה תפילין בזהב -
פסולות⁶⁹. ועור הרצועה צריך עבוד לשמה⁷⁰. אבל
בעור שמחפין בו, אינו צריך עבוד כלל; אפלו
עשהו מצה⁷¹, פשר; ומקומות הרבה נהגו לעשות
אותן בעור מצה⁷².

66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות)
בו. 67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:). עור הרצועות
- מקורו (שבת כח:). 68) מבואר לעיל פ"א ה"ב, בבאורנו
שם. 69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך",
דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב
אינו דבר הנאכל. 70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א,
ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. 71) שלא
עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין.
(ראה שבת עט:). 72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק
יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד
כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן (בית יוסף'
או"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים
מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה
בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו
(הגהות מיימוניות).

40) מקובלת בישראל. 41) מצדי הבתים. 42) שעושה
ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את
תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים-
עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל.
43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעונותינו) שהן יהודה
ולוי, ישארו עשרה שבטים. 44) כשתוסיף מנשה ואפרים,
שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן
ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא
רבה"). 45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי
תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון
ואחת לצד התחתון.

יא. וצריך שניציע החרין⁴⁶ של תפילין של ראש עד
מקום התפר⁴⁷. ואם היה החרין נפרד⁴⁸, כדי שיהיו
ארבעה ראשין נראין לכל, ואף-על-פי שאין החרין
מגיע למקום התפר - כשרות. ואם אין חריץ נפרד -
פסולות⁴⁹. וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחרין
על-גבי העור חוט או משיחה⁵⁰, להבדיל בין בית
לבית. ומנהג פשוט, להעביר גיד מגידי התפירה
בכל חריץ וחרין משלשתן.

46) שבין בית לבית. 47) למטה, הוא בית מושב התפילין
הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י
שם). 48) שהוא רק למעלה. 49) מנחות לד, ע"ב.
50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

יב. וכיצד עושין הרצועות? לוקחין רצועה של
עור, רחבה בארץ השעורה⁵¹; ואם היה רחבה מזו
השעור, כשרה. וארץ רצועה של ראש - כדי
שתקיף את הראש, ויקשר ממנה הקשר⁵², ותמתח
שתי הרצועות מכאן ומכאן, עד שניגיעו לטבור או
למעלה ממנו מעט⁵³. וארץ רצועה של יד - כדי
שתקיף את הזרוע, ויקשר ממנה הקשר⁵⁴, ותמתח
רצועה אחת על אצבע אמצעית, ויכרך ממנה על
אצבעו שלש⁵⁵ פריכות וקשר⁵⁶. ואם היו הרצועות
ארכות יתר על שעורים האלו - כשרות.

51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת
"בא". 52) כמפורש בסמוך ה"ג. 53) וב'שמושא רבה'
כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן
ב'טור' או"ח סי' כז. 54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן
(ד, ב). ונוהגים לכוון על הזרוע שש או שבע כריכות
(שו"ע או"ח סי' כז). 55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות
לה: ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש
רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון
"שלש" בארמית. 56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

יג. ומכנים רצועה של ראש בתור⁵⁷ שלה, ומקיף
במדת ראשו, וקושר קשר מרבע⁵⁸ כמין דל"ת.
וקשר זה צריך כל תלמיד-חכם ללמדו⁵⁹. ואי אפשר
להודיע צורתו בכתב, אלא בראיית העין⁶⁰. וכן בשל
יד קושר קשר כמין יו"ד⁶¹, ותהיה הרצועה של יד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקראו לגמרי מרוב יושנ. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבהדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף ה' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

21 יט. רצועה שנפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין
22 תופרין אותה, אלא מוציאה וגונזה ועושים אחרת⁹³.
23 ושינוי הרצועה⁹⁴ פסולין, עד שיהא ארפה ורחבה
24 בפשעור או יתר עליו⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פגיו
25 הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושרין⁹⁷ אותן על ידו ועל
26 ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה ברא"ש ה' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פוסלות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"ש יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחוץ לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פוסלות (ראה 'טור' או"ח סי' לג, וב"בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשורת בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): "ונוייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדקדקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', או"ח סי' כז).

פרק רביעי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכת; זמן הנחת; מי הם הפטורים מהנחת.

27 א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על
28 הקדקד, שהוא סוף השער שפגג הפנים, והוא
29 המקום שמוחו של תינוק רופס² בו. וצריך לכוון
30 אותם באמצע, פדי שיהיו בין העינים³, ויהיה
31 הקשר⁴ בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו

1 טז. אין עושין תפילין, אלא ישראל, שעשיתן
2 ככתיבתן⁷³, מפני השי"ן שעושין בעור⁷⁴, כמו
3 שאמרנו⁷⁵. לפיכך אם חפץ הכותי או תפרן, פסולות.
4 והוא הדין לכל הפסול⁷⁶ לכתבן, שלא יעשה אותן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשיה לעשיה ('בית יוסף' או"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחיתן כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

5 יז. תפלה של ראש אין עושין אותה של יד⁷⁷, ושל
6 יד עושין אותה של ראש⁷⁸, לפי שאין מוירדין
7 מקדשה חמורה לקדשה קלה⁷⁹. וכן רצועה של
8 תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד⁸⁰.
9 במה דברים אמורים⁸¹? פשלבשן; אבל תפילין של
10 ראש שלא לבשן אדם מעולם - אם רצה להחזירן
11 ליד, מתיר⁸²; וכיצד עושין⁸³? טולה⁸⁴ עליה עור עד
12 שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף משנה). (79) מנחות לה, ע"ב. ותפלה של ראש קדושה חמורה שיש בה רובה של שדי, שייך בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל ה' תפילה פ"א ה"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

13 יח. תפילין שנפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי
14 התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שנפסקו שלש תפירות, אפלו
15 זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים
16 אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפגיו
17 טבל⁹⁰ קומות, פשרות⁹¹. ואלו הן החדשות? כל
18 שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין
19 והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין
20 ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את התיתורא (בית מושב התפילין) עם עור

יד (מנחות מד.). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך ('בית יוסף' או"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר" יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²³? פְּשָׁהֲנִי אַחַת מֵהֵן²⁴, אֲבָל אִם הֵנִיחַ שְׁתֵּי הֵן, מִבְּרַךְ בְּרָכָה אַחַת וְהָיָה "לְהֵנִיחַ תְּפִלִּין", וְקוֹשֶׁר שֶׁל יָד, וְאַחֲרֵיכֶּן מְנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ. וְכִשְׁהָיָה חוֹלֵץ, חוֹלֵץ שֶׁל רֹאשׁ²⁵ וְאַחֲרֵיכֶּן חוֹלֵץ שֶׁל יָד²⁶.

(23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24) כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. (25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתייהן (מנחות לו). וכפירוש הרי"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתייהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפסיא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהר" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו'תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה (רמ"א או"ח סי' כה). (26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתים. ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל ראשו, בין עיניו.

ו. מִי שֶׁבִּרְךָ "לְהֵנִיחַ תְּפִלִּין" וְקוֹשֶׁר תְּפִלִּין שֶׁל יָד, אֲסוּר לוֹ לְסַפֵּר, וְאֶפְלוּ לְהָשִׁיב שְׁלוֹם לְרֵבּוֹ, עַד שֶׁיִּנָּח שֶׁל רֹאשׁ. וְאִם שָׁח - הָרִי זֶה עֲבָרָה²⁷, וְצָרִיךְ לְבָרֶךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, "עַל מִצְוַת תְּפִלִּין", וְאַחֲרֵיכֶּן מְנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ²⁸.

(27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה: "לא תשא שם ה' אלהיך לשווא". (28) שם: "סח מברך שתים".

ז. תְּפִלִּין, כָּל זְמַן שֶׁמְנִיחֵן מִבְּרַךְ עֲלֵיהֶן, וְאֶפְלוּ חוֹלֵץ וְלֹבֵשׁ בַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם²⁹. וְכָל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן מִבְּרַךְ עֲלֵיהֶן קֹדֶם לַעֲשֹׂתָן³⁰; לְפִיכֶּן צָרִיךְ לְבָרֶךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁל יָד אַחֲרֵי הַנְּחָה עַל הַקְּבִרָה, קֹדֶם לְקִשְׁרָתָהּ, שֶׁקִּשְׁרָתָהּ זֶה הִיא עֲשִׂיתָהּ³¹.

שמבואר לעיל פ"ג ה"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

ב. וְשֶׁל יָד, קוֹשֶׁר אוֹתָהּ עַל שְׁמָאלוֹ⁶, עַל הַקְּבִירָה⁷, וְהוּא הַבֶּשֶׂר הַתּוֹפֵחַ⁸ שְׁבִמְרַפֵּק, שְׁבִין פָּרָק הַקְּתָף וּבִין פָּרָק הַזְרֹעַ; שְׁנִמְצָא, כִּשְׁהוּא מְדַבֵּק מִרַפְּקוֹ לְעֻלְעִיו, תִּהְיֶה תְּפִלָּה כְּנֶגֶד לְבֹ, וְנִמְצָא מִקְּדָם: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבְךָ"⁹.

(6) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שורב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם יניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לו, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

ג. הַמְנִיחַ תְּפִלָּה שֶׁל יָד עַל פְּסִידוֹ¹⁰, או שֶׁל רֹאשׁ עַל מִצְחוֹ¹¹ - הָרִי זֶה דֶּרֶךְ צְדוּקִים¹². הַעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגֻלָּה כְּאֵגוֹז¹³, אֵין בָּהּ מִצְוָה כָּלִיל¹⁴. אֲטֵר¹⁵ מְנִיחַ תְּפִלִּין בִּימִינוֹ, שֶׁהוּא שְׁמָאל שְׁלֹו. וְאִם הָיָה שׁוֹלֵט בְּשְׁתֵּי יָדָיו, מְנִיחַ אוֹתָהּ בְּשְׁמָאלוֹ, שֶׁהוּא שְׁמָאל כָּל אָדָם¹⁶. וּמִקּוֹם קִשְׁרִית הַתְּפִלִּין¹⁷ וּמִקּוֹם הַנְּחָתָהּ¹⁸, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹⁹ לְמִדּוֹם.

(10) כף, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (שיש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לו:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכיון כנגד בין העינים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה (רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (15) מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו ('נמוקי יוסף'), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. (16) מנחות לו, ע"א. (17) על היד. (18) על הראש. (19) מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה שם).

ד. תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵינָה מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד²⁰, וְשֶׁל יָד אֵינָה מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ²¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, זֶה לַעֲצָמָה וְזֶה לַעֲצָמָה. וְכִיצַד מְבָרְכִין? עַל שֶׁל רֹאשׁ מִבְּרַךְ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין"; וְעַל שֶׁל יָד מִבְּרַךְ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהֵנִיחַ²² תְּפִלִּין".

(20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של

ובינכים (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמרו" מכוננת גם לימים טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', ו'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול המועד פסח, וסוכה ולולב בחול המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה כסף-משנה כאן. (וב'שליטי הגיבורים' - להל' תפילין להר"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול המועד מניח בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם מדברי הירושלמי (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר ה'אות' ביום טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול המועד מתוך שיותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול המועד, כי מצאו ב'זוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניח בחול המועד, "ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחת" ('בית יוסף', או"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירוהו (ירושלמי בר' א, ב).

יא. מי שהניח תפילין קדם שתשקע החמה, וחסכה עליו - אפלו הן עליו כל הלילה, מתר⁴⁶; ואין מורין דבר זה לרבים, אלא מלמדין את הפל, שלא יניחו תפילין⁴⁷ עליהן בלילה, אלא יחלצו אותן משתשקע החמה⁴⁸. וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה, עובר בלאו, שנאמר: "ושמרת⁴⁹ את החקה הזאת וגו' מנמים ימיהם".

(46) להשאיר מונחות על ראשו. (47) שלא ישאיר מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שם ישכח ויישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניח עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

יב. היה בא בדרך ותפילין בראשו, ושקעה עליו החמה⁵⁰ וקדש⁵¹ היום⁵² - מניח ידו עליהן⁵³ עד שהוא מגיע לביתו וחולץ⁵⁴. היה יושב בבית המדרש⁵⁵ ותפילין בראשו, וקדש עליו היום⁵⁶ - מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו וחולץ. ואם יש בית סמוך לחומה שמשתמדין בו, מניחן שם⁵⁷. ואם לא חלץ תפיליו משתשקע החמה, מפני שלא היה לו מקום לשמרו, ונמצאו עליו כדי לשמרו - מתר⁵⁸.

(29) סוכה מו, ע"א. (30) מנחות לה, ע"ב. (31) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה (כסף-משנה).

ח. כשחולץ אדם תפיליו להצניעו בכלי³², לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבוש יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שפגע בה תחלה וילבש על הסדר³⁷.

(32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד הימין כמנהגו היום. (34) עזובה מידו ומניחה. (35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך" (מנחות לו:). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ' בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמרתם את המצות (שמות יב, יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב: "עבורי דרעא אוטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'תוספות' שם.

ט. פלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי הל³⁹; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפילין - בין ברוצפה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אבל תולה הוא את הפיס שהתפילין מנחין בו.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה. (41) משום גנאי ובזיון (ברכות כד:). אבל בשעת הנחת תפלה של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכן הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין בוה משום בזיון (ט"ז או"ח, סי' מ).

י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר: "מנמים ימיהם"⁴² - 'חקה' זו היא מצות תפילין⁴³. וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר: 'והיה לאות', ושבתות וימים טובים הן עצמן אות⁴⁴. ומאימתי זמן הנחתן? משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו⁴⁵, עד שתשקע החמה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק הקודם: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישאל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני

15 אָפּדִי, ⁷²וְאֵלֹי יִשְׂרָאֵל בָּהֶם אָחָד וְעֶשְׂרִים שָׁם שֶׁל יו"ד
16 ה"א בְּשֵׁל רֹאשׁ, וּכְמוֹתָן בְּשֵׁל יוֹד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשמטו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. "והיו לטוטפות בין עיניך" - ממשמש בשל ראש (או"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסיח דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה'". (ראה סוכה ה.).

17 טו. תַּפְלִין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, שְׂיִזְהַר שְׁלֹא תִצָּא מִמֶּנּוּ
18 רוּחַ מְלֻמָּטָה כָּל זְמַן שֶׁהֵם ⁷³עָלָיו. לְפִיכָף אָסוּר
19 לִישֹׁן בָּהֶם, לֹא שָׁנֵת קִבֵּעַ וְלֹא שָׁנֵת עֲרָא; אֲלֵא אִם
20 הֵינִיחַ עָלֵיהֶן סוּדָר ⁷⁴, וְלֹא הֵיחָה עִמּוֹ אִשָּׁה ⁷⁵, יִשֹּׁן
21 בָּהֶם שָׁנֵת עֲרָא ⁷⁶. וְכִיצֵד הוּא עוֹשֶׂה ⁷⁷? מֵנִיחַ רֹאשׁוֹ
22 בֵּין בְּרָכָיו ⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשֹּׁן ⁷⁹.

(73) שבת מט, ע"א. (74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו.). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ירדם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

23 טז. הֵיוּ תַּפְלִין כְּרוּכִין בְּיָדוֹ ⁸⁰, מִתֵּר לִישֹׁן בָּהֶם אָפְלוֹ
24 שָׁנֵת קִבֵּעַ ⁸¹, וְאִינוּ אוֹכֵל בָּהֶם, אֲלֵא אֲכִילַת עֲרָא ⁸².
25 אָבֵל אִם נִכְנָס לְסֻעּוּדַת קִבֵּעַ, חוֹלָץ ⁸³ וּמַצִּיחַן עַל
26 שְׁלֻחָנוֹ עַד שֶׁיִּטֵּל יָדָיו ⁸⁴, וְאַחֲרֵי כֵן יִנְיָחָם, וְיִכְרֹךְ עַל
27 מְזוֹנָו וְהוּא לְבוֹשׁ בָּהֶן ⁸⁵.

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסיב לידו, באופן שאין לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן מעל ראשו אין קדושתן עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול עזר). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד). (82) ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף הסעודה. (85) שם.

28 יז. הֵיחָה לְבוֹשׁ תַּפְלִין וְהִצָּרָף לְבֵית-הַפֶּסֶא ⁸⁶, לֹא יִנְיָח
29 הַתַּפְלִין בַּחוּדֵיהֶן ⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים וְיִכְנָס,
30 שְׂמָא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים ⁸⁸. פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? אָפְלוֹ
31 הִצָּרָף לְהִשְׁתִּין מִיָּם, חוֹלָץ תַּפְלִין בְּרוּחֹק אֲרִבַּע
32 אַמּוֹת ⁸⁹, וְגוֹלָץ בְּכִדּוֹ כְּמִין ⁹⁰ סִפְר־תּוֹרָה, וְאוֹחֶזֶן
33 בְּמִינוֹ ⁹¹ כִּנְגַד לְבוֹ; וְיִזְהַר, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה רְצוּעָה
34 יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפַּח ⁹²; וְנִכְנָס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו ⁹³,
35 וּכְשִׁיאָא, מְרַחֵק אֲרִבַּע אַמּוֹת מִבֵּית-הַפֶּסֶא
36 וְלֹבֵשֵׁן ⁹⁴.

(86) לעשות בו צרכיו. ובתי-כסאות האמורים בתלמוד, על

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש (מעשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו (נמוקי יוסף'). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובלייל שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעבירן חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניחן בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

1 יג. כָּל הַפְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע ⁵⁹, פְּטוּר מִתַּפְלִין ⁶⁰.
2 קָטָן שְׂוִידֵעַ לְשֹׁמֵר תַּפְלִין ⁶¹ - אָבִיו לֹקַח לוֹ תַּפְלִין,
3 כְּדִי לְחַנּוּכוֹ בְּמִצְוֹת ⁶². חוֹלֵי מַעִים, וְכָל מִי שְׁלֹא יָכוֹל
4 לְשֹׁמֵר אֶת נִגְבָּיו אֲלֵא בְּצַעַר, פְּטוּר מִן הַתַּפְלִין ⁶³.
5 וְכָל הַטְּמֵאִים בָּלָן, חִיבִין ⁶⁴ בַּתַּפְלִין בְּשָׂהוּרִים.
6 מַצְטַעַר, וְמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשָּׁבָת וְנִכְנָה עָלָיו, פְּטוּר
7 מִן הַתַּפְלִין; שֶׁהַמִּנְיָח תַּפְלִין, אָסוּר לוֹ לְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
8 מֵהֶן ⁶⁵. כֹּהֲנִים בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה ⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בְּשַׁעַת
9 שְׂאוֹמְרֵים הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן ⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת
10 שְׁעוֹמְדִים בְּמִקְדָּשׁ ⁶⁸, פְּטוּרִין מִן הַתַּפְלָה וּמִן
11 הַתַּפְלִין ⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית-הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. ובי'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חלי" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכין מלהסיח דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו). וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועד" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בב'אורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה ככהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

12 יד. חִיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ ⁷⁰ בַּתַּפְלִין כָּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו,
13 שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם אָפְלוֹ רָגַע אָחָד, שֶׁקִּדְשָׁתָן
14 גְּדוּלָה מִקְדָּשֶׁת הַצִּיץ ⁷¹; שֶׁהִצִּיץ אֵין בּוֹ אֲלֵא שָׁם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג.), וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'רבינו יונה' שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחורץ שלא יגנבו (שם).

כ. שִׁכַּח וְנִכְנס לְבֵית-הַכֶּסֶּא וְהוּא לְבוּשׁ תְּפִלִּין¹⁰⁸, מְנִיחַ יָדָיו עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּגְמַר עֲמוּד¹⁰⁹ רִאשׁוֹן, וְיִצָּא וְחוֹלֵץ, אַחֲרֵיכֶן נִכְנס וְעוֹשֶׂה צְרִיכוֹ; שָׁאֵם יַפְסִיק בְּעֲמוּד רִאשׁוֹן, בֵּין גְּדוּלִים בֵּין בְּקָטָנִים, יָבֹא לְיָדֵי חֲלָאִים שֵׁישׁ בֵּהֶן סִפְנָה גְדוּלָּה¹¹⁰.

(108) על ראשו, בלתי גלולות בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. (109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזור - מביא את האדם לידי ירקון" (עור פניו נהפך ירוק).

כא. שִׁכַּח וְשָׁמַשׁ מִטָּתוֹ בַּתְּפִלִּין, הָרִי זֶה לֹא יֵאָחֵז, לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצִּיעָה¹¹¹, עַד שֶׁיִּטַּל יָדָיו וְיִשְׁלַם, מִפְּנֵי שֶׁיְהִי עֹסְקָנִית¹¹².

(111) בתי התפילין. (112) ושם נגעו במקום הטינופת (סוכה כו: וברש"י).

כב. הַנִּכְנס לְבֵית-הַמֶּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם עוֹמְדִין לְבוּשִׁין¹¹³, מִתָּר לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין¹¹⁴; וּמְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם עוֹמְדִין שָׁם, מְקַצֵּתָן עֲרָמִים וּמְקַצֵּתָן לְבוּשִׁין, אֵינוֹ חוֹלֵץ¹¹⁵ תְּפִלִּין, וְאֵינוֹ מְנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְכַתְחִלָּה; וּמְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרָמִים, חוֹלֵץ¹¹⁶ תְּפִלִּין, וְאֵין צְרִיף לומר שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ.

(113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם ('קרית ספר').

כג. לֹא יִחַלֵּף אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרִאשׁוֹ¹¹⁷. וְאִפְלוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, או בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, צְרִיף לְחַלֵּץ תְּפִלִּין, עַד שֶׁיִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבַּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֲרֻתוֹ¹¹⁸ וְיִלְבַּשׁ בְּגָדָיו. הַנּוֹשֵׂא מִשְׁאוֹי עַל רֹאשׁוֹ, חוֹלֵץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, עַד שֶׁיִּסֵּר הַמִּשְׁאוֹי¹¹⁹ מֵעַלָּיו; וְאִפְלוּ מְטַפַּחַת אֶסוּר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שֵׁישׁ בּוֹ תְּפִלִּין; אֲבָל צוּנָף הוּא מְצַנְפָתוֹ עַל תְּפִלִּין¹²⁰.

(117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפילין כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). (118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך

פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתו, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אוהזן בבגדו ובידו ונכנס". (89) מבית-הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמו". (91) שלא יפלו מידו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית-הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכסא (לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94) שם. וכל זה בבית-הכסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניחן במקום המשתמר ('ספר המצוות').

יח. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים⁹⁵? בְּבֵית-הַכֶּסֶּא הַקְּבֹועַ, שְׁאֵין נִיצוּצוֹת נִתְּנוֹת⁹⁶ עָלָיו; אֲבָל בֵּית-הַכֶּסֶּא עֲרִאֲי⁹⁷, לֹא יִכְנס בֵּהֶן פְּשָׁהם גְּדוּלִים⁹⁸, אֲלֵא חוֹלֵץ אוֹתָן וְנוֹתֵנָן לְחִבְרוֹ לְשִׁמְרָן. וְאֵין מִי־גְּדוּלִים פְּלִיץ⁹⁹, אֲפִלּוּ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבֹועַ, אֲלֵא בִישִׁיכָה; וְאֵם הִיָּה עֶפֶר תַּחוּתָּה¹⁰⁰ - אֲפִלּוּ בְּעֲמִידָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמָקוֹם קָשָׁה, יַעֲמֵד בְּמָקוֹם מְדוּרָן¹⁰², כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְּנוּ נִיצוּצוֹת עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילים לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתנים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שם יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, אור"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוּשׁ בַּתְּפִלִּין, וְהַצֵּרֶף לְבֵית-הַכֶּסֶּא לְעַת-עָרֵב, וְלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְלַבֵּשׁ אַחֵר שִׁיצָא - לֹא יִכְנס בָּהֶם גְּדוּלִים כְּבָגְדוֹ, וְאִפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִים בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבֹועַ¹⁰³. אֲלֵא מִצַּד יַעֲשֶׂה? חוֹלֵץֶן וּמְנִיחֶן כְּכֹלֶן¹⁰⁴, אִם הִיָּה בּוֹ טַפַּח¹⁰⁵, אוּ בְּכָלִי שֶׁאֵינוֹ כְּלָן, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין בּוֹ טַפַּח¹⁰⁶, וְאִיזוֹ הַפְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנס. וְכֵן אִם הַצֵּרֶף פְּלִיגָה¹⁰⁷, מְנִיחֶן בְּכָלִי, וְאִיזוֹ הַפְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שםא יפנה בהן. (104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. (105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ד' מרחשון - ספר אהבה - הלכות מזוזה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם.

כז. אף-על-פי שמוצותן ללבושן כל היום - בשעת תפילה יותר מן הפלג¹²⁹. אמרו חכמים: כל הקורא קריאת שמע בלא תפלין, פאלו מעיד עדות שקר בעצמו¹³⁰. וכל שאינו מניח¹³¹ תפלין, עובר בשמונה עשה; שהרי בארבע פרשיות צוה על תפלין של ראש ועל תפלין של יד. וכל הרגיל בתפלין, מאריך ימים¹³², שנאמר: "ה' עליהם יחיו"¹³³.

(129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידי ויניח תפלין ויקרא קריאת שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו "להניח" כהכרעת השולחן ערוך וכמבואר לעיל. (132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפלין - יחיו" (רש"י).

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזה יחיד למזוזה רבים.

א. כיצד כותבין את המזוזה?² כותבין שתי פרשיות, 'שמע', 'והיה אם שמע', על דף אחד, ביריעה אחת. ועושה לה רוח מלמטה ורוח מלמעלה כמו חצי צפרן⁴. ואם כתבה בשנים או בשלושה דפין - קשה⁵. ובלבד שלא יעשה פזנב⁶, או כמו עגול⁷, או קכה⁸. ואם עשה פאחת מאלה - פסולה⁹. כתבה שלא על הסדר¹⁰, כגון שהקדים פרשה לפרשה - פסולה¹¹. כתבה בשני עורות - אף-על-פי שתפרן, פסולה¹². ספר-תורה שבלה ותפלין שבלו, אין עושין מהן מזוזה¹³; ולא מן הגלונים¹⁴ של ספר-תורה, אין כותבין עליו מזוזה, לפי שאין מורידין מקדשה¹⁵ חמורה לקדשה קלה.¹⁶

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירושו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל,

ערוך דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפלין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). (119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכהן גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדור המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד:).

כד. בית שיש בו תפלין או ספר-תורה, אסור לשמש בו מטתו, עד שיוציאם¹²¹ או יניחם בכלי, ויניח הכלי בכלי אחר שאינו כלין¹²²; אבל אם היה הכלי השני מזמן להם - אפלו עשרה כלים, בכלי אחד הן חשובין. ואם הניחן כלי בתוך כלי, מתר להניחן תחת מראשותיו, בין פר לכסת¹²³, שלא כנגד ראשו, כדי לשמרן¹²⁴, ואפלו אשתו עמו במטה.

(121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים (הגהות מיימוניות). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו ('הערוך'). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד:).

כה. קדשת תפלין, קדשתן גדולה היא, שכל זמן שהתפלין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא ענו וירא-שמע, ואינו נמשך בשחוק¹²⁵ ובשיחה כטלה¹²⁶; ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק. לפיכך צריך אדם להשתדל להיותו עליו כל היום¹²⁷, שמוצותן כן היא. אמרו עליו על רב, תלמידו של רבנו הקדוש, שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפלין¹²⁸.

(125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה, ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: 'וגילו ברעדה' כתוב! אמר לו: תפלין אני מניח" (והן עדות שממשלת קוני עלי, רש"י שם), הרי שמסגולת התפלין לא להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר העיטור' בשם רב עמרם גאון: וששאלתם ממנהג רבנן: כך ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי הישיבה שאין חולצין התפלין עד 'כימי השמים על הארץ' של קריאת-שמע של ערבית (הגהות מיימוניות). ומפני שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לו). (128) מגילה כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה). ובתשובות הגאונים שבסוף ספר 'נהרות דמשק' פי' קע"ח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 מִהֵן שְׁלֹשָׁה זִינִי"ן¹⁹. וְאֵלּוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֶׁל שְׁמַע',
8 וְנו"ן דְּנִפְשָׁךְ, וְתַרִי זִינִי"ן שֶׁל מְזוּזָה, וְתַרִי טִיתִי"ן
9 שֶׁל מִטְפָּת'. וּפְרָשָׁה שְׁנֵיהּ יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתִיּוֹת, עַל כָּל
10 אוֹת מִהֵן שְׁלֹשָׁה זִינִי"ן. וְאֵלּוּ הֵן: גִּמְ"ל שֶׁל דִּגְנָה,
11 וְתַרִי זִינִי"ן שֶׁל מְזוּזָה, וְתַרִי טִיתִי"ן שֶׁל מִטְפָּת',
12 וְצַדִּיק שֶׁל הָאֶרֶץ. וְאִם לֹא עָשָׂה תְּגִין, אוֹ שְׁהוֹסִיף
13 בָּהֶן אוֹ גֵרַע מֵהֶן, לֹא פָסַל. וְאִם כָּתְבָהּ שְׁלֹא
14 בְשֵׁרְטוּט²⁰, אוֹ שְׁלֹא דִקְדָּק בְּמֵלֵא וְחָסַר, אוֹ שְׁהוֹסִיף
15 מִבְּפָנִים אֲפֹלוֹ אוֹת אַחַת - הִרִי זֶה פְסוּלָה²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זיני"ן ואלו הן: שעטני"ז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוסה לימין ואחד נוסה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא" (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

16 ד. מִנְהֵג פְּשׁוּט, שְׁכּוֹתֵבִים עַל הַמְזוּזָה מִבְּחוּץ, כְּגוֹד
17 הָרוּחַ שֶׁבִּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה: שְׁדִי²²; וְאִין בְּזָה
18 הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אָבֵל אֵלּוּ שְׁכּוֹתֵבִין
19 מִבְּפָנִים שְׁמוֹת הַמְּלָאכִים, אוֹ שְׁמוֹת קְדוּשִׁים²³, אוֹ
20 פְּסוּק אוֹ חוֹתְמוֹת²⁴ - הִרִי הֵן בְּכֻלָּל מִי שְׁאִין לָהֶם
21 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵלּוּ הַשְּׂפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם
22 שֶׁבִטְלוּ הַמַּצּוֹה, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ מַצּוֹה גְדוּלָה²⁵, שֶׁהוּא
23 יְחִיד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא וְאֶהְבְּתוּ וְעָבַדְתוּ,
24 כְּאֵלּוּ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנִּתְּ עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל
25 לִבָּם הַסֶּכֶל, שֶׁזָּהוּ דָּבָר הַמְהַנֶּה בְּהִבְלִי הָעוֹלָם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שדי נוסריקון שומר דת ישראל (כלבו). (23) אזכרות, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרסויא ה', ואחד של סוריא שר הפנים". (25) מצוות מזוזה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שיששן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים

אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כזנב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני "והיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

1 ב. וּמַצּוֹה לַעֲשׂוֹת רוּחַ שְׁבִין פְּרָשָׁה שְׁמַע' ל'וֹהִיָּה
2 אִם שְׁמַע' פְּרָשָׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ
3 פְּתוּחָה¹⁶ - כְּשֶׁרָה, לְפִי שְׁאִינָה סְמוּכָה לָהּ מִן
4 הַתּוֹרָה¹⁷. וְצִדִּיק לְהַזְהִיר בְּתַגִּין¹⁸ שְׂבָה. וְאֵלּוּ הֵן
5 הַתְּגִין שֶׁעוֹשִׂין בְּמְזוּזָה:

(15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בענין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתוחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתיחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זיני"ן כמו שמבאר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

6 ג. פְּרָשָׁה רְאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שְׁבַע אוֹתִיּוֹת, עַל כָּל אוֹת

17 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְנוֹ לִקְבַּע מְזוּזָה³⁵. וְאִינוּ מְבָרְךְ בְּשַׁעַת
18 בְּתִיבְתָּהּ, שֶׁקְבִיעָתָהּ זֹה הִיא הַמְצָאָה³⁶.

(35) ר"ף הלכות מזוזה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

19 ח. תִּלְאָה בְּמִקְלָה³⁷ - פְּסוּלָה³⁸, שְׁאִין זֹה קְבוּעָה.
20 הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדֵּלֶת³⁹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁴⁰. חָפֵר
21 בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וְהַכְּנִיס הַמְזוּזָה כְּמוֹ נֶגֶד, וְהִיא
22 בְּבִרְיָה הַקְּרָשִׁים בְּטַבְּעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָה. הַעֲמִיק לָהּ
23 טַפְח⁴² - פְּסוּלָה⁴³. חֶתֶךְ קִנָּה וְהַכְּנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוּזָה,
24 וְאַחֲרֵיכֶן חָפֵר הַקִּנָּה אֶל קְנִים אַחֲרִים, וְהַעֲמִיד מִן
25 הַפֶּל מְזוּזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְמָה קְבִיעַת
26 הַמְזוּזָה לַעֲשִׂית מְזוּזַת הַפֶּתַח⁴⁵.

(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזה הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובהה (מנחות דף לג עמוד א) גגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזה הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזה הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

27 ט. מְזוּזַת הַיַּחֲדִיד נִבְדָּקַת פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ⁴⁶, וּמְזוּזַת
28 רִבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בְּיוֹמָהּ⁴⁸; שְׁמָא נִקְרָעָה⁴⁹ מִמָּנָה אוֹת
29 אַחַת אוֹ נִמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בְּפִתְלִים,
30 מִרְקָבָהּ.

(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבירי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.

31 י. הַפֶּל חִיבִין בְּמִזְוָה, אֶפְלוּ נְשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹.
32 וּמִחֲנֻכִּים אֵת הַקְּטָנִים⁵² לַעֲשׂוֹת מְזוּזָה לְבִתְהֵם.
33 הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהָדָר בְּפוּנְדָק⁵³ בְּאֶרֶץ־
34 יִשְׂרָאֵל, פְּטוּר מִן הַמְזוּזָה שְׁלִשִׁים יוֹם⁵⁴; אֲבָל
35 הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, חֵיב בְּמִזְוָה מִיָּד⁵⁵.

(50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו'" אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם"

לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאליה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כוז"ו במוכס"ז כוז"ו" נגד "ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

1 ה. וּמְצוּה לְכַתֵּב 'עַל הָאֶרֶץ' בְּשִׁטָּה אַחֲרוֹנָה, בֵּין
2 בְּרֹאשׁ, בֵּין (בְּאֻמָּצָה²⁹) הַשִּׁטָּה. וְנִהְיָ כָּל הַסּוֹפְרִים
3 לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁטָּה וְעֲשִׂירִים שִׁטּוֹת, וְעַל הָאֶרֶץ
4 בְּרֹאשׁ שִׁטָּה אַחֲרוֹנָה. וְאֵלוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ
5 כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה עַל הַסֵּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים,
6 לְבָנֶיךָ, וּבְשִׁכְבְּךָ, בֵּין, וְהִיא³⁰, מְצוּה, בְּכָל יוֹרֵה,
7 עֲשׂוֹב, פֶּן, וְהַשְׁתַּחֲוִייתֶם, הַשָּׁמַיִם, וְאִבְדֶּתֶם, וְשִׁמְתֶם,
8 אֹתָם, אֹתָם, בְּדֶרֶךְ, וּבְשַׁעֲרֶיהָ, אֲשֶׁר, עַל הָאֶרֶץ.

(29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבורה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתימה.

9 ו. כְּשֹׁכְפִלִין אוֹתָהּ, גּוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוֹף הַשִּׁטָּה
10 לְתַחֲלָתָהּ³¹, עַד שֶׁתִּמָּצֵא, כְּשִׁיפְתָּה הַקּוֹרָא לְקִרּוֹת,
11 יִקְרָא מִרֹאשׁ הַשִּׁטָּה לְסוֹפָה. וְאַחֲרֵי שֶׁגּוֹלְלָהּ, מִנִּיחָה
12 בְּשִׁפּוּפְרָתָהּ³² שֶׁל קִנָּה³³ אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר,
13 וּמִחֲבֵר אוֹתָהּ אֶל מְזוּזַת הַפֶּתַח בְּמִסְמָר, אוֹ חוֹפֵר
14 בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וּמִכְנִיס בָּהֶם³⁴ הַמְזוּזָה.

(31) (מנחות שם). (32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נכוב הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

15 ז. וְלִקְדָם שֶׁקְבִיעָתָהּ בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח, מְבָרְךְ תַּחֲלָה:
16 "בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מהשער, ואם אין דלת חסר בשער ואינו חייב במזוזה, אבל הראב"ד סבר שהדלת עשויה רק לסתימת השער ואינה חלק ממנו, ולכן גם אם אין דלת חייב השער במזוזה.

(על-פי לקו"ש זולק ט"ז עמוד 446)

(2) באורך. (3) ברוחב. (4) עמודים משני צדי הפתח, ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5) קורה מעל לפתח. (6) שהבית יהיה מקורה. (7) פרט לבתי כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8) פרט לבית התבן ובית העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9) פרט לבית המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד, כמבואר בסמוך ה"ט. (10) פרט לסוכת החג וכיו"ב, שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

ב. בית שאין לו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה.¹¹ ואם יש בו פדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בשנה,¹² אף-על-פי שהוא עגול או פעל חמש זוויות, ואין צריך לו לומר שאם היה ארכו יותר על רחבו,¹³ הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות, חייב במזוזה.

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שיהיה ארכו יותר מרחבו, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים: "ואין צריך לומר שאם היה ארכו יותר על רחבו" וכו' שאף לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל' טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אכסדרה, והוא המקום שיש לו שלשה כתלים ותקרה, אף-על-פי שיש לה שני פצמין¹⁴ ברוח רביעית, פטורה מן המזוזה, מפני שהפצמין להעמיד התקרה הם עשויים, ולא משום מזוזות נעשו.¹⁵ וכן התקרה שאין לה כתלים, אלא עומדת על עמודים מכאן ומכאן,¹⁶ אף-על-פי שהיא פתבנית בית, פטורה¹⁷, לפי שאין לה מזוזות, שאילו העמודים להעמיד התקרה הן עשויין.

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכפה¹⁸ פמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יותר, חייב במזוזה¹⁹; ואם אין בהן עשרה טפחים, פטורים, מפני שאין לו משקוף.²⁰

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה

וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). (51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). (52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפוסטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'). (53) מלון. (54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכרנו אחר מהרה כשימצאנו מזוזה במזוזה (לשון רש"י שם).

יא. המשפיר בית לחברו, על השוכר להביא מזוזה ולקבע אותה, אפילו היה נותן שכר על קביעתה;⁵⁶ מפני שהמזוזה חובת הדר היא, ואינה חובת הבית.⁵⁷ וכשהוא יוצא, לא יטלנה בידו ויצא;⁵⁸ ואם היה הבית של פותי, הרי זה נוטלה פשיעא.⁵⁹

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף קא עמוד ב). (59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

פרק ששי

(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

א. עשרה תנאים יש בבית, ואחר-כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה. ואם חסר תנאי אחד מהן, פטור מן המזוזה. ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות² על ארבע אמות³ או יותר, ושתהיינה לו שתי מזוזות,⁴ ויהיה לו משקוף,⁵ ותהיה לו תקרה,⁶ ויהיו לו דלתות, ויהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר, ויהיה הבית חל⁷, ויהיה עשוי לדירת אדם,⁸ ועשוי לדירת כבוד,⁹ ועשוי לדירת קבע.¹⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויהיו לו דלתות."

אבל הראב"ד כאן השיג וכתב, שדלת אינה תנאי למזוזה, ואף אם אין דלת חייב במזוזה.

ויש לומר שטעם מחלוקתם הוא בגדר הדלת, הרמב"ם סבר שהדלת עשויה לפתיחה וציאה, וממילא היא חלק

לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו. (33) חדר פקיד המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהדרין (יומא ח:). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר: "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט.): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" (חתם סופר י"ד סי' רפא).

המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בית שאין לו תקרה, פטור²¹ מן המזוזה. היה מקצתו מקרה ומקצתו אינו מקרה - יראה לי, שאם היה הקרוי²² פנגד הפתח, שהוא חייב במזוזה. ומעמידין הדלתות, ואחר-כך קובעין את המזוזה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאין להם תקרה), פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנחם). (23) מנחות לג, ע"א. שאין חייב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח, שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע את המזוזה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה קודם שתבוע ליד מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

- 5 ו. הרה"בית²⁴, הלשכות²⁵ והעזרות²⁶, ובתי-כנסיות ובתי-מדרשות, שאין בהן בית דירה, פטורין, לפי שהן קדש²⁷. בית-הכנסת של פפרים, שהאורחין דרין²⁸ בו, חייב במזוזה. וכן בית-הכנסת של פריין, אם היה בו בית דירה²⁹, חייב³⁰. כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות³¹, חוץ משער נקנור³² ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין³³, מפני שהלשכה הזאת היתה בית-דירה לכהן גדול בשבועת ימי ההפך³⁴.
- 13

- 14 ז. בית התבן³⁵, בית הבקר, בית העצים, בית אוצרות³⁶ - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך" - ביתך המיוחד לך³⁷, פטל לאלו וכיצא בהן. לפיכך, רפת הבקר, שהעשים יושבות בה³⁸ ומתקשטות בה, חייבות במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית-שער³⁹, אכסדרה ומרפסת⁴⁰, והגגה, והדיר⁴¹ - פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה⁴². אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו - חייבין במזוזה⁴³.
- 22

(35) המיוחד לאצור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליין ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הרי"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

- 23 ח. לפיכך, אהד שערי חצרות⁴⁴, ואהד שערי מבואות⁴⁵, ואהד שערי מדינות⁴⁶ ועירות, הכל חייבים במזוזה; שהרי הפתחים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפלו עשרה בתים⁴⁷, זה פתוח לזה וזה פתוח לזה - הואיל והפנימי חייב במזוזה, פלן חייבין. ומפני זה אמרו⁴⁸: שער הפתוח מן הגגה⁴⁹ לתצור⁵⁰, חייב במזוזה.
- 29

(24) שבית-המקדש היה בנוי עלי. (25) חדרי המקדש, מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן: עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך" בית חול, ולא בית קודש (יומא יא.). ויש אומרים: שבית-המדרש חייב במזוזה, שכיין שתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה, וב'ירושלמי' (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתיקן בו מזוזה ('טור' יו"ד סי' רפו). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון ה'נמוקי יוסף' להל' מזוזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב; רי"ף הל' מזוזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער המזרח שבועזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שביין בית המדרש או בין בית הפנסת ובייתו - אם רגיל לצאת ולבוא בפתח, חזק במזוזה.⁶² פתח שביין שני בתים,⁶³ הולכין אחר הציר.⁶⁴ של דלת; מקום שהציר נראה עמו, שם קובעים את המזוזה.⁶⁵

(62 שם, לג, ע"א. (63 כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64 יתד ברזל שבדלת למעלה ולמטה. (65 שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזוזה? בתוך חלל של פתח,⁶⁶ בטיפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גובה השער;⁶⁸ ואם קבעה למעלה מזה, פשרה; והוא, שיתחלקנה מן המשקוף טפח.⁶⁹ וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית;⁷⁰ ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חזק במזוזה.⁷¹

(66 ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינו-ם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוזה הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד סי' רפט). (67 לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68 שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה השער (שם). (69 כשם שקשירת התפילין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70 שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאתם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71 ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתייהם, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימכם" וגו', כולם צריכים להיות (שם). ואיחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שביומא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה ל? ותימצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חזק אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הפל⁷² תמיד⁷³. וכל זמן שישנא ויצא, יפגע ביהוד השם, שמו של הקדוש-ברוך-הוא, ויזכר אהבתו, ויעזר משנתו ושגיותיו⁷⁴ בהבלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידעית צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרך כי

(44) אע"פ שאין מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטור שערי ערי הגיטו ממזוזה ('באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. בית הפסא, ובית המרחץ, ובית הטבילה⁵¹, ובית הברסקי⁵² וכיוצא בהם, פטורין מן המזוזה, לפי שאין עשויין לדירת כבוד⁵³. סבת חג⁵⁴ פסח⁵⁵ ובית שבספינה⁵⁶, פטורין מן המזוזה, לפי שאין עשויין לדירת קבע. שתי סבות של יוצרים⁵⁷, זו לפנים מזו - החיצונה פטורה מן המזוזה, לפי שאינה קבועה⁵⁸. הנניית שבשוקים פטורין, מפני שאין קבועים לדירה⁵⁹.

(51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. (52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזוזה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במזוזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך יו"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזוזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהדרין חייבת במזוזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבנינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזוזה, שגם הוא חייב במזוזה (לעיל ה"ו) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד סי' רפו). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן, חזק לעשות מזוזה בכל פתח ופתח⁶⁰. פתח קטן שביין בית לעליה⁶¹, חזק במזוזה. חדר שבפית, אפילו חדר בחדר - חזק לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הפית, שפולן עשויין לדירה וקבועין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות,

(מערני יום טוב' ה' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:). וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בה' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו בריבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושיה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' י"ד ס' ר"ע).

ב. והמלך, מצוה עליו לכתב ספר-תורה אחד 16 לעצמו, לשם המלך, יתר על ספר שהיה לו פשהוא 17 הדיט, שנאמר: "והיה כשבתו על פסא ממלכתו 18 וכתב לו וגו'".⁹ ומגיהין אותו מספר העזרה¹⁰, על-פי בית-דין הגדול. זה שהיה לו פשהוא הדיט, 20 מניחו בבית גנזיו¹¹; וזה שכתב או שכתב לו¹² אחר 21 שמלך, יהיה עמו תמיד. ואם יצא למלחמה - 22 ספר-תורה עמו. נכנס - והוא עמו, יושב בדין - 23 והוא עמו, מסב¹³ - והוא כנגדו¹⁴; שנאמר: "והיתה 24 עמו וקרא בו כל ימי חייו". 25

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע. (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבת פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד, למען יכבש את יצרו ויטה לבו אל יצורו" (ה'חינוך' מצוה תקג).

ג. לא היה לו ספר-תורה קדם שישלף, צריך לכתב 26 לו אחר שמלך שני ספר-תורה - אחד מניחו בבית 27 גנזיו, והשני יהיה עמו תמיד, לא יסור מעמו, אלא 28 בלילה בלבד¹⁵, וכשיפגש לבית-המרחץ או לבית- 29 הכסא¹⁶, או לישן על מטתו¹⁷. 30

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בה' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום

מישרים. אמרו חכמים הראשונים⁷⁵: כל מי שיש לו 1 תפלין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה 2 בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא; שהרי יש לו 3 מזכירין רבים, והן הם⁷⁶ המלאכים שמצילין אותו 4 מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך יי סביב ליראיו 5 ויחלצם"⁷⁷. בריך רחמנא דסייען. 6

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפלין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

פרק שביעי

(1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

א. מצות עשה על כל איש ואיש² מישראל לכתב 7 ספר-תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את 8 השירה"; כלומר: כתבו לכם תורה, שיש בה שירה 9 זו³, לפי שאין פותבין את התורה פרשיות פרשיות⁴. 10 ואף-על-פי שהניחו לו אבותיו ספר-תורה, מצוה 11 לכתב משלו⁵. ואם כתבו בידו, הרי הוא כאלו קבלה 12 מהר-סיני⁶. ואם אינו יודע לכתב, אחרים פותבין 13 לו. וכל המגיה⁷ ספר-תורה, ואפילו אות אחת, הרי 14 הוא כאלו כתבו כל⁸. 15

(2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל ה' ת"ת פ"א, ה"א ('ה'חינוך', מצוה תרי"ג). וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות-עשה. (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" ('ה'חינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשבי"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל-ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השיגאות והטעויות שבכתב והדפוס

בין הדפין³², אלא יחזיר לתחלת השיטה. נדמנה לו
בתוך השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או
יותר³³, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את כל
בתוך הדף - אם יכול לכתב חצייה בתוך הדף וחצייה
חוץ לדף, פותב; ואם לאו, מניח המקום פנוי
ומתחיל מתחלת השיטה³⁴.

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
(מנחות ל.). (33) כגון "והאחד שדרפנים" (מגילת אסתר ט,
ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה
מגילה יז.; הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
זלמן מוילנא). (34) אבל למשוך האותיות ולהגדילן עד
סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת
האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
קטנות ('הגהות מיימוניות').

ז. ומניח בין כל חמש וחמש³⁵ ארבע שיטין פנויות
בלא קתיבה³⁶, לא פחות ולא יותר, ונתחיל החמש
מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר את התורה, צריך
שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדף³⁷. ואם נשאר מן
הדף שיטין הרבה³⁸, מקצר³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל
מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמר את
השיטה⁴¹, ומתפזן, עד שיהיה "לעיני כל ישראלי"
באמצע שיטה שבסוף הדף⁴².

(35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב.
(37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע
הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח
התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון
הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב:
"מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כתי
התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא
יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה,
לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז יו"ד סי' רע"ב סק"ו).

ח. ויזהר באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴,
ובאותיות הנקודות⁴⁵, ואותיות המשנות, כגון
הפאי"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו
שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתגיני⁴⁸
ובמניני. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש
עליה שבעה⁴⁹. וכל התגיין בצורת זיני⁵⁰ הן, דקין
כחוט השערה.

(43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה,
ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא
קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף ב"ת
שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות
מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט)
שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס
מנוטב ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות.

הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא
שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין
המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב,
משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו"
(תורה תמימה, פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו
ביום.

ד. ספר-תורה שכתבו בלא שרטוט¹⁸, או שכתבו
מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף¹⁹ - פסול²⁰;
אלא, או כלו על הגויל, או כלו על הקלף. וכיצד
פותבין ספר-תורה? פותב בתיבה מתקנת, נאה
ביותר²¹. ניח בין כל תבה²² ותבה כמלא אות
קטנה²³, ובין אות לאות כמלא חוט השערה, ובין
כל שיטה²⁴ ושיטה כמלא שיטה. וארץ כל שיטה
ושיטה - שלשים אותיות, כדי לכתב
'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם',
תלתא זמני²⁵; וזה הוא רחב כל דף²⁶ ודף. ולא תהא
שיטה קצרה מזה, כדי שלא יהא הדף באגרת. ולא
ארכה יותר על זה, כדי שלא יהו עיניו משוטטות
בכתב²⁷.

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה
ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים
למעלה (פ"א, ה"ד). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט).
והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא).
(21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו -
התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה,
בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו
יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד.
(27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות -
מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ
(איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עיניו
משוטטות בכל הארץ.

ה. לא ימעט הכתב²⁸ מפני הרוח שבין פרשה
לפרשה²⁹. נדמנה לו תבה בת חמש אותיות - לא
יכתב שתיים בתוך הדף ושלש חוץ לדף, אלא פותב
שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף³⁰. לא נשאר מן
השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום
פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה³¹.

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נזדמנה
לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
את הריוח, אלא יזרז עצמו שלא יבוא לידי כך.
(30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם ששם ה' צריך
להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
(מעשה רוקח').

ו. נדמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזרקנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ד' מרחשון – ספר אהבה – הלכות ספר תורה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יו"ד סי' רסה. כגון נו"ן ההפוכה שלפני 'ויהי בנסוע הארון' (במדבר י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמר (מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג) תילין תילין של הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו". (50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוד' מראה מקום לכל פרטי הלכה זו בספר "התגין".

ט. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לְמַצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם שָׁנָה בְּתִקְוִן זֶה⁵¹, או שְׁלֹא דִקְדַּק בְּתִקְוִן, וְכֵתֵב כָּל הָאוֹתִיּוֹת בְּתִקְוִן; או שְׁקָרַב אֶת הַשִּׁטִּין⁵² או הִרְחִיקוֹ⁵³, או הֶאֱרִיכוֹ⁵⁴ או קִצְּרוֹ - הוֹאִיל וְלֹא הִדְבִּיקוֹ אוֹת בָּאוֹת, וְלֹא חָסַר וְלֹא הוֹתִיר וְלֹא הִפְסִיד צוּרַת אוֹת אַחַת, וְלֹא שָׁנָה בְּפִתּוּחוֹת וּסְתוּמוֹת⁵⁵ - הֵרִי זֶה סֵפֶר בְּשֵׁר.

(51) האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרט אחד אחד. (52) ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53) שהניח ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54) למעלה משלשים אותיות אורך השיטה. (55) מפורש לקמן (פ"ח, הלכה א"ב).

י. יֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שְׁלֹא נֶאֱמְרוּ בְּמִקְרָא, וְנִהְיָו בָּהֶם הַסּוֹפְרִים, וְקִבְּלָה הוּא בִּידָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְהָן, שִׁיחֵיו מִנֵּין הַשִּׁטִּין שֶׁבְּכָל דָּף וְדָף, לֹא פָחוֹת מִשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁשִׁים⁵⁶; וְשִׁיחֵיהָ הָרֹחַ שֶׁבֵּין פֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה כְּמוֹ תִּשְׁעַ אוֹתִיּוֹת: 'אֶשֶׁר', 'אֶשֶׁר', 'אֶשֶׁר'; וְשִׁיחֵיהָ בְּרֹאשׁ הַשִּׁטִּין לְמַעַלָּה מִשִּׁירַת הַיָּם⁵⁷: 'הֶבְאִים'⁵⁸, 'בִּיבֶשָׁה'⁵⁹, 'הַשֵּׁם'⁶⁰, 'מֵת'⁶¹, 'בְּמִצְרַיִם'⁶² - חֲמֵשׁ שִׁטִּין; וְלִמְטָה מִן הַשִּׁירָה חֲמֵשׁ שִׁטִּין, תַּחֲלַת כָּל שִׁטָּה מִהֵן כָּף: 'וַתִּקַּח'⁶³, 'אֲחֵרֶיהָ', 'סוֹס', 'וַיֵּצֵאוּ', 'וַיִּבְאֹאוּ'⁶⁴; וְיִהְיֶה בְּרֹאשֵׁי הַשִּׁטִּין לְמַעַלָּה מִשִּׁירַת 'הָאֲזִינוּ'⁶⁵: 'וַאֲעִידָה'⁶⁶, 'אֲחֵרֶי', 'הַדֶּרֶךְ', 'בְּאֲחֵרֶי', 'לְהַכְעִיסוּ', 'קָהֵל' - שֵׁשׁ שִׁטִּין; וְלִמְטָה מִמֶּנָּה חֲמֵשׁ שִׁטִּין: 'וַיִּבְאֹ'⁶⁷, 'לְדַבֵּר', 'אֶשֶׁר', 'הַזֹּאת', 'אֶשֶׁר'.

(56) ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). (57) שמות טו, א"ט. (58) שם, יד, כח. (59) שם, כט. (60) שם, ל. (61) שם. (62) שם, לא. (63) שם, טו, כ. (64) שם, כג. (65) דברים לב, א"מג. (66) שם, לא, כח. עד סוף הפרק. (67) שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בוי"ו, וקוראים לו: "רוי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע וי"ו

לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הריוח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה הייתי נוהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמו" בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית", ו' - "יודוך אחיך (בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא-אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבעמוד הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).

יא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לְמַצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם שָׁנָה, לֹא פָסַל. אֲבָל אִם כָּתֵב הַמֶּלֶא חָסֵר אוֹ הַחֶסֶר⁶⁸ מֶלֶא, או שֶׁכָּתֵב מֶלֶא שֶׁהִיא קְרִי'⁶⁹ וְכָתֵב קְרִיאָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁכָּתֵב 'שֶׁכְּכָנָה' בְּמָקוֹם 'שֶׁגֻּלָּנָה'⁷⁰, 'וּבִטְחוּרִים' בְּמָקוֹם 'וּבַעֲפָלִים'⁷¹, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁷²; או שֶׁכָּתֵב פֶּרֶשָׁה פְּתוּחָה סְתוּמָּה, או סְתוּמָּה פְּתוּחָה⁷³, או שֶׁכָּתֵב הַשִּׁירָה⁷⁴ כְּשֶׁאֵר הַכְּתֵב, או שֶׁכָּתֵב פֶּרֶשָׁה אַחַת כְּשִׁירָה - הֵרִי זֶה פְּסוּל⁷⁵, וְאִין בּוֹ קִדְּשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה כָּלָל, אֶלָּא בְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמִּלְמַדִּין בָּהּ הַתִּינוּקוֹת.

(68) מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. (69) שנקראת אחרת מכתבתה. (70) דברים כח, ל. (71) שם כז. (72) נדרים לו, ע"ב: "קריין ולא כתיבן, כתיבין ולא קריין" - הלכה למשה מסיני". (73) ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). (74) "שירת הים" ו"האזינו", שיש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. (75) שבת קג, ע"ב.

יב. סֵפֶר-תּוֹרָה שֶׁאִינוּ מִגָּה⁷⁶, אֶסוּר לְהַשְׁתִּיתוֹ⁷⁷ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁸, אֶלָּא יִתְקַן אוֹ יִגְזַז⁷⁹. סֵפֶר-תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעֲמִיּוֹת בְּכָל דָּף וְדָף - יִתְקַן, וְאִם הָיוּ אַרְבַּע - יִגְזַז⁸⁰. וְאִם הָיָה רֹב הַסִּפְרִי⁸¹ מִגָּה, וְהִשְׁאָר⁸² יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעֲמִיּוֹת בְּכָל דָּף, וְנִשְׁאָר אֶפְסוֹ דָּף אֶחָד מֵאוֹתוֹ הִשְׁאָר הַמְּשֻׁבָּשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טַעֲמִיּוֹת - הֵרִי זֶה יִתְקַן⁸³.

(76) מטעויותיו המצויות בו. (77) כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו ב'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים

טו. מִתֵּר לְדַבֵּק⁹³ תוֹרָה, נִבְיָאִים וּכְתוּבִים בְּכָרֶךְ¹²
 אַחֲד⁹⁴. וּמִנִּיחָ⁹⁵ בְּכָל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ אַרְבַּע שִׁטִּין, וּבֵין¹³
 כָּל נְבִיא וְנְבִיא שְׁלֹשׁ שִׁטִּין⁹⁶, וּבֵין כָּל נְבִיא וְנְבִיא¹⁴
 מִשְׁנָיִם עֶשֶׂר - שְׁלֹשׁ שִׁטִּין, שָׁאם פֶּא לְחֻתָּה¹⁵,
 חוֹתָה⁹⁷. וְסְדוּרָן שֶׁל נְבִיאִים כֶּךָ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ,¹⁶
 שׁוּפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָה, יְחִזְקָאל,¹⁷
 יִשְׁעְיָה⁹⁸, תְּרִי-עֶשְׂרִי⁹⁹. וְסְדֵר הַכְּתוּבִים: רוּת,¹⁸
 וְתַהֲלִים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר-הַשִּׁירִים¹⁰⁰,
 וְקִינּוֹת¹⁰¹, וְדָנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדָבָרִי הַיָּמִים¹⁰⁴.²⁰

(93) לכוּרֶךְ. (94) ואע"פ שאי אפשר שלא יונחו נביאים
 וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך
 אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). (95) משאיר חלק.
 (96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא",
 שמשמע ארבע שטין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא
 לנביא ג' שטין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"י).
 (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו
 שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג.): "ומסיים מלמטה
 ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על
 הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את
 השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה
 מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים
 בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב"ירושלמי"
 (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל
 באמצעיתו" ("מרכבת המשנה"). (98) אע"פ שישעיהו קדם
 בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני
 ש"מלכים" מסיים בחורבן בית המקדש וירושלים,
 ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו
 נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן
 לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). (99) אע"פ שהושע
 (ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא
 סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו
 שיאבד, וצירפוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם
 הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו
 (שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם
 לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם
 ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ
 רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה
 אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל
 בימי אחשורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי
 הימים עד אליו (בבא-בבא שם). ועזרא ונחמיה חשובים
 כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה
 חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ אֵין פּוֹתִיבִין אוֹתָן אֶלָּא²¹
 בְּשִׁטְטוּט¹⁰⁵, אֶפְלוּ כְּתָבָן עַל הַנִּיגָד¹⁰⁶. וּמִתֵּר לְכַתֵּב²²
 שְׁלֹשׁ תְּבוּת פְּלֵא שִׁטְטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֶסוּר¹⁰⁷.²³
 כֶּרֶךְ זֶה שֵׁשׁ בּו תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֵין קֹדֶשְׁתוֹ²⁴
 כְּקֹדֶשְׁת סִפְר־תוֹרָה, אֶלָּא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֶמֶשִׁים. דִּין²⁵
 הַיֹּתֵר כְּדִין הַחֶסֶר¹⁰⁸.²⁶

(105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי

וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה
 רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א
 ("יורה דעה" סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה
 שום ספר על פי הסברא בלבד, כ"י-אם בראיה ברורה שיש
 בו טעות". (78) שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר
 המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח.) וגם כאן נתנו לו החכמים
 זמן שלשים יום לתקן טעויותיו (מ'עדני יום טוב' להל'
 ס"ח). (79) נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל
 תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג).
 (80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר.
 (81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. (82) המיעוט
 המשובש. (83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו
 יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו
 ומציל את כולו (שם).

1 י.ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁸⁴ שְׁכַתְּב הַמְּלָא חֶסֶר,
 2 שְׁנִמְצָא תוֹלָה הָאוֹתִיּוֹת שְׁשִׁכְה בִּינֵי הַשִּׁטוֹת⁸⁵; אֶבֶל
 3 אִם כְּתַב הַחֶסֶר מְלָא - אֶפְלוּ יֵשׁ בְּכָל דָּף וְדָף בְּמָה
 4 טְעוּיּוֹת, הָרִי זֶה מִתְּקֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאֵינוֹ
 5 תוֹלָה⁸⁶.

(84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנו.
 (85) וגנאי הוא לתלות כל-כך. (86) שם. וכשגורד ירחיק
 את האות שלפניו ושלאחרי, שלא יהא מקום הגרד הפסק
 בתיבה ותיראה כשתים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

6 יד. מִתֵּר לְכַתֵּב הַתוֹרָה, כָּל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ פְּנֵי עֶצְמוֹ,
 7 וְאֵין בֵּהֶן קֹדֶשֶׁת סִפְר־תוֹרָה⁸⁷. אֶבֶל לֹא יִכְתֹּב מִגְלָה⁸⁸
 8 בְּפִנֵּי עֶצְמָהּ, שִׁיְהִיָּה בֶּה פְּרָשׁוֹת⁸⁹; וְאֵין פּוֹתִיבִין
 9 מִגְלָה לְחִינוּק לְהַתְלָמוֹד בֶּה⁹⁰; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים
 10 עָלֶיהָ חֶמֶשׁ - מִתֵּר⁹¹. כְּתַב מִגְלָה, שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוּת
 11 בְּשִׁטָּה אַחַת - מִתֵּר⁹².

(87) השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן
 (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד
 מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס.) אמרו: "אין קוראים
 בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם
 היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי
 שהתורה חתומה ושלומה ניתנה למשה (שם). אבל
 בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן
 מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים
 ללמדם תורה (כתובות קג:). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס
 התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי אפשר לכל
 עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר
 (תהלים קיט, קכו: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד
 סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר
 היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה
 כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה,
 ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה
 כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות
 בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה
 מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו
 "תשובות רבינו".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א.) ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנה.

- ג. ספר שאינו מגה במלא וחסר, אפשר לתקנו²⁰
- ולהגיהו, כמו שבארנו²¹. אבל אם טעה ברוח²²
- הפרשיות, וכתב פתוחה סתומה או סתומה פתוחה,²³
- או שהפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה, או²⁴
- שכתב בדרכו ולא הפסיק ברוח במקום הפרשה, או²⁵
- ששנה צורת השירות²⁶ - הרי זה פסול, ואין לו תקנה¹⁰, אלא לסלק את כל הדף שטעה בו.

6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). 7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב - ג'). 8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. 9) (שבת דף קג עמוד ב). 10) "כי אין יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחריו, ושלא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

- ד. ולפי שראיתי שבוש גדול בכל הספרים²⁷
- שראיתי בדברים אלו, וכן בעלי המסורת, שפוחתין²⁸
- ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות, נחלקים²⁹
- בדברים אלו במחלקת הספרים שסומכין עליהם³⁰ -
- ראיתי לכתב הנה כל פרשיות התורה הסתומות³¹
- והפתוחות, וצורת השירות, כדי לתקן עליהם כל³²
- הספרים ולהגיה מהם. וספר שסמכנו עליו בדברים³³
- אלו הוא הספר הידוע במצרים, שהוא כולל ארבעה³⁴
- ועשרים ספרים³⁵, שהיה בירושלים מפמה שנים
- להגיה ממנו הספרים, ועליו היו הכל סומכין, לפי³⁶
- שהגיהו בן-אשר³⁷, ודקדק בו שנים הרבה, והגיהו
- פעמים רבות כמו שהעתיקו, ועליו סמכתי בספר³⁸
- התורה שכתבתי בהלכתו.³⁹

11) ספרי תורה. 12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבא" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחא" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

ספר בראשית

יהי רקיע¹⁵, יקוו המים, יהי מאורות, וישרצו המים, תוצא הארץ, ויכלו, אלה תולדות השמים - פלן פתוחות, והן שבע פרשיות. אל האשה אמר, ולאדם

רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגר"א יו"ד סי' רפ"ד). 107) גיטין, שם. ורבינו-תם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתובה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:): תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). 108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ח

פרק שמיני

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

1 א. פרשה פתוחה יש לה שתי צורות: אם גמר
2 באמצע השיטה, מניח שאר השיטה פנוי, ומתחיל
3 הפרשה שהיא פתוחה מתחלת השיטה השנייה. במה
4 דברים אמורים? שנשאר מן השיטה רוח פשעור
5 תשע אותיות; אבל אם לא נשאר אלא מעט, או אם
6 גמר בסוף השיטה - מניח שיטה שנייה בלא כתב,
7 ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחלת שיטה השלישית.

8 ב. פרשה סתומה יש לה שלש צורות: אם גמר
9 באמצע השיטה, מניח רוח פשעור², ומתחיל לכתב
10 בסוף השיטה תבה אחת מתחלת הפרשה שהיא
11 סתומה, עד שימצא הרוח באמצע. ואם לא נשאר
12 מן השיטה כדי להניח הרוח פשעור ולכתב בסוף
13 השיטה תבה אחת - יניח הכל פנוי, ויניח מעט רוח
14 מראש שיטה שנייה, ויתחיל לכתב הפרשה הסתומה
15 באמצע שיטה שנייה³. ואם גמר בסוף השיטה, מניח
16 מתחלת שיטה שנייה פשעור הרוח, ומתחיל לכתב
17 הסתומה באמצע השיטה⁴. נמצאת אומר, שפרשה
18 פתוחה תחלתה בתחלת השיטה לעולם⁵, ופרשה
19 סתומה תחלתה באמצע השיטה לעולם.

2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם)

- 1 אָמַר - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָהּ.
- 2 וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁת, וַיְחִי אֱנוֹשׁ, וַיְחִי
- 3 קִינָן, וַיְחִי מַהֲלֵלָאֵל, וַיְחִי יִרְדּוֹ, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי
- 4 מִתוֹשֶׁלֶחַ, וַיְחִי לִמְךָ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת
- 5 אֱלוֹ פֶלֶן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ - שְׁתִּיחֶן
- 6 פְּתוּחָתוֹ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ,
- 7 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּנֵי
- 8 נֹחַ, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ. וַיִּכְנַעַן
- 9 לָדָד, וּלְשֵׁם יֶלֶד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
- 10 שָׁפָה אַחַת, אֵלֶּה תוֹלְדֹת שָׁם - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ.
- 11 וַאֲרַפְכְּשָׁד חִי, וְשִׁלַּח חִי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי
- 12 רֵעִי, וַיְחִי שְׂרוּיָה, וַיְחִי נַחֲוֹר, וַיְחִי תֵרַח - כָּלֵן
- 13 סְתוּמוֹת, הַשְּׂמוּנָה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם,
- 14 וַיְהִי רַעֲב, וַיְהִי בִימֵי אַמְרֶפֶל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחָתוֹ.
- 15 אַחֵר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר
- 16 אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו -
- 17 פְּתוּחָהּ. וַיִּסַּע מִשָּׁם, וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיחֶן
- 18 סְתוּמוֹת. וַיְהִי בַּעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֲרֵי
- 19 הַדְּבָרִים, וַיְהִי חִי שָׂרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחָתוֹ.
- 20 וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת
- 21 יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת יִצְחָק, וַיְהִי רַעֲב - אַרְבַּעַת
- 22 פְּתוּחָתוֹ. וַיְהִי עֶשׂוֹ, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב
- 23 - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָהּ. וַיָּבֹא
- 24 יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא דִינָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים,
- 25 וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת עֶשׂוֹ -
- 26 אַרְבַּעַת פְּתוּחָתוֹ. אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה
- 27 הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחָתוֹ.
- 28 וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִמָה - סְתוּמָה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים,
- 29 וַיְהִי מִקֵּץ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ. וַיָּגֶשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה
- 30 שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֲרֵי
- 31 הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלוֹי, יְהוּדָה, זְבוּלֹן,
- 32 יִשְׁשָׁכָר - כָּלֵן פְּתוּחָתוֹ, וְהֵן שֵׁשׁ. דָּן, גָּד, מָאֲשָׁר,
- 33 נַפְתָּלִי, בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמִשָּׁתָּה סְתוּמוֹת. בְּנִימִין -
- 34 פְּתוּחָהּ.
- 35 מִנֵּיִן הַפְּתוּחוֹת - שְׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְתוּמוֹת -
- 36 שְׂמוּנָה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאַחַת.
- 37 סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
- 38 וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, וַיִּלָּךְ אִישׁ, וַיְהִי בִימֵים הָרַבִּים -
- 39 שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחָתוֹ. וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה - סְתוּמָה. וַיִּלָּךְ
- 40 מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ. וַיְדַבֵּר
- 41 אֱלֹהִים אֶל מִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מִשָּׁה,
- 42 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ.
- 43 אֵלֶּה רֵאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מִשָּׁה - שְׁתִּיחֶן
- 44 סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה רָאה נִתְחַד, וַיֹּאמֶר
- 45 ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָתוֹ. וַיֹּאמֶר
- 46 ה' אֶל מִשָּׁה כְּבֹד לֵב פָּרַעַה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁלֹשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְזֶה לָכֶם, וְכִי
 יָמוּת - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּאִשָּׁה כִּי תִזְרַע',
 וַיְדַבֵּר דְּאָדָם כִּי יִהְיֶה, נִגַע צָרַעַת, וְכִשּׁוֹר - אֲרַבְעָתָן
 פְּתוּחוֹת. אוֹ כִשּׁוֹר - סְתוּמָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה -
 פְּתוּחָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה כְּעוֹר בְּשָׂרָם, וְאִישׁ
 כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ, וְהַכֹּגֵד - שְׁלֹשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר
 דְּזֹאת תִּהְיֶה - פְּתוּחָה. וְאִם דָּל - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר
 דְּכִי תִבְאוּ, וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁתִּיחֶן
 פְּתוּחוֹת. וְאִישׁ כִּי תִצָּא - סְתוּמָה. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה
 - פְּתוּחָה. וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאֶחָדִי
 מוֹת, וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹר אֶל אֶחָדִי, וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹר אֶל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. אִישׁ אִישׁ, עֲרוֹת אֶבֶד,
 עֲרוֹת אִשָּׁת אֶבֶד, עֲרוֹת אֲחוּתָהּ, עֲרוֹת בֵּת בְּנָהּ, עֲרוֹת
 בֵּת אִשָּׁת, עֲרוֹת אֲחוּת אֶבֶד, עֲרוֹת אֲחוּת אִמָּהּ, עֲרוֹת
 אֲחִי אֶבֶד, עֲרוֹת כָּלֹתָהּ, עֲרוֹת אִשָּׁת אֲחִיהָ, עֲרוֹת
 אִשָּׁה וּבִתָּה - כָּלִין סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁתִּיחֶן עֲשָׂרָה. וַיְדַבֵּר
 דְּיִדְּבֹר אֶל כָּל עֲדָתוֹ, וְכִי תִבְאוּ אֶל - שְׁתִּיחֶן
 פְּתוּחוֹת. וְכִי יִגֹּר - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאִשָּׁר יִתֵּן
 מִזְרָעוֹ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים -
 שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹר אֶל
 אֶחָדִי - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּיִזְנָזְרוּ, וַיְדַבֵּר
 דְּיִדְּבֹר אֶל אֶחָדִי וְאֶל בְּנָיו - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר
 דְּשׁוֹר אוֹ כִּשּׁוֹר אוֹ עֵז - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹר אֶל
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', וַיְדַבֵּר דְּכִי תִבְאוּ אֶל
 הָאָרֶץ - שְׁלֹשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וּסְפַרְתֶּם לָכֶם - סְתוּמָה.
 וַיְדַבֵּר דְּבַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר דְּאֶף
 בְּעֶשְׂרִי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּבַחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם,
 וַיְדַבֵּר דְּצִוּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִקְחֹת סֶלֶת - שְׁלֹשְׁתָּן
 פְּתוּחוֹת. וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּהוֹצֵא אֶת
 הַמִּקְלָל, וַיְדַבֵּר דְּיִבְהֶר סִינִי - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת.
 וּסְפַרְתָּ לָּךְ, כִּי יָמוּד אֶחָד, וְאִישׁ כִּי יִמָּכֵר, וְכִי יָמוּד
 אֶחָד, וְכִי יָמוּד, וְכִי תִשְׁגֶּה יָד - כָּלִין סְתוּמוֹת, וְהֵם
 שֵׁשׁ. אִם בַּחֲקָתִי, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי - שְׁתִּיחֶן
 פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֹאת - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ כִּי
 יִפְּלֹא - פְּתוּחָה. וְאִם בְּהֵמָה - סְתוּמָה.
 מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחֶן וְחֲמִשִּׁים, וְהַסְתוּמוֹת - שֵׁשׁ
 וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל - תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה.
 סֵפֶר בַּמִּדְבָּר סִינִי

הַמִּשְׁכָּן, וְאֵתָה תְּצוּהָ, וְאֵתָה הַקָּרֵב - חֲמִשְׁתָּן
 סְתוּמוֹת. וַעֲשׂוּ אֶת הָאֶפֶד - פְּתוּחָה. וְעִשִּׂיתָ
 מִשְׁבַּצָּת, וְעִשִּׂיתָ חֹשֶׁן, וְעִשִּׂיתָ אֶת מַעֲלִל, וְעִשִּׂיתָ
 צִיץ, וְזֶה הַדְּבָר, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה - כָּלִין סְתוּמוֹת,
 וְהֵן שֵׁשׁ. וְעִשִּׂיתָ מִזְבַּח, וַיְדַבֵּר דְּכִי תִשָּׂא, וַיְדַבֵּר
 דְּוְעִשִּׂיתָ כִּיּוֹר, וַיְדַבֵּר דְּבִשְׁמִים - אֲרַבְעָתָן
 פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּקָח לָךְ סָמִים, וַיְדַבֵּר דְּרָאָה
 קָרָאתִי - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' - פְּתוּחָה.
 וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּלָךְ רֹדֶף, וַיִּפֹּן
 וַיִּרֶד - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּלָךְ עֲלֵה מִזֶּה -
 סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
 ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב -
 אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּקְהֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁתִּיחֶן
 פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂוּ כָל חֲכָם לֵב - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ יִרְיעַת
 - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂ אֶת הַקָּרָשִׁים - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ
 בְּצִלְאֵל, וַיַּעֲשׂ אֶת הַשִּׁלְחָן, וַיַּעֲשׂ אֶת הַמִּנְחָה, וַיַּעֲשׂ
 אֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂ אֶת
 מִזְבַּח הָעֹלָה, וַיַּעֲשׂ אֶת הַכִּיּוֹר, וַיַּעֲשׂ אֶת הַחֹזֶה,
 אֵלֶּה פְּקוּדֵי, כָּל הַזֶּהֱבִי - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיַּעֲשׂ אֶת
 הָאֶפֶד - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂוּ אֶת אֲבָנֵי - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ
 אֶת הַחֹשֶׁן, וַיַּעֲשׂ אֶת מַעֲלִל - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת.
 וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַבְּתָנֶת שֵׁשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ, וְתַכָּל -
 שְׁלֹשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיִּכְיֹאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיְדַבֵּר דְּכִיּוֹם
 הַחֲדָשׁ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן,
 וַיִּקָּח, וַיִּתֵּן אֶת הַשִּׁלְחָן, וַיִּשֶּׂם אֶת הַמִּנְחָה, וַיִּשֶּׂם
 אֶת מִזְבַּח, וַיִּשֶּׂם אֶת מִסְךְ, וַיִּשֶּׂם אֶת הַכִּיּוֹר, וַיִּקֶּם
 אֶת הַחֹזֶה - כָּלִין סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁמוֹנֶה. וַיִּכַּס הָעֵנָן
 - פְּתוּחָה.
 מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת - תִּשְׁעִים וְשִׁשִּׁים, וּמִנֵּין הַסְתוּמוֹת -
 חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - מֵאָה וְשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע
 פְּרָשִׁיּוֹת.
 סֵפֶר וַיִּקְרָא

וְאִם מִן הַצֹּאן - סְתוּמָה. וְאִם מִן הָעוֹף - פְּתוּחָה.
 וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב, וְכִי תִקְרֵב, וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּזְבֵּחַ,
 וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, וְאִם תִּקְרִיב - חֲמִשְׁתָּן
 סְתוּמוֹת. וְאִם זָבַח, וְאִם מִן הַצֹּאן, וְאִם עֵז, וַיְדַבֵּר,
 וְאִם כָּל עֲדָתוֹ, אֲשֶׁר נָשִׂיא, וְאִם נֶפֶשׁ, וְאִם כֶּבֶשׂ,
 וְנִפְשׁ כִּי תִחַטָּא - כָּלִין פְּתוּחוֹת, וְהֵן תִּשְׁעִים. וְאִם לֹא
 תִשְׁגֶּה, וַיְדַבֵּר ה' - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וְאִם נֶפֶשׁ,
 וַיְדַבֵּר דְּנִפְשׁ¹⁶, וַיְדַבֵּר וְכו' - שְׁלֹשְׁתָּן פְּתוּחוֹת.
 וְזֹאת תּוֹרַת - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּזֶה קָרְבֵּן, וַיְדַבֵּר
 דְּיִדְּבֹר אֶל אֶחָדִי, וְזֹאת תּוֹרַת הָאֵשֶׁם, וְזֹאת תּוֹרַת
 זָבַח, וַיְדַבֵּר דְּיִדְּבֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּקְרִיב, וַיְדַבֵּר
 דְּקָח אֶת אֶחָדִי - כָּלִין פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וַיְהִי בַּיּוֹם
 הַשְּׁמִינִי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֶחָדִי, וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה,

עֲשֶׂהָ. וַיִּדְבֵּר ה' - פְּתוּחָה. וְאַלֶּה פְּקוּדֵי הַלֵּוִי, 47
וּתְקַבְּנָה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דְּכֹן בְּנוֹת 48
צִלְפָּחֶד, וַיֹּאמֶר דְּעֵלָה - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֵּר 49
מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר דְּצוֹ, וּבִיּוֹם הַשְּׁבִת, 50
וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּבַחֹדֶשׁ 51
הָרִאשׁוֹן, וּבִיּוֹם הַבְּכוּרִים - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. 52
וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - פְּתוּחָה. וּבַעֲשׂוֹר, וּבַחֲמִישֶׁה 53
עָשָׂר, וּבִיּוֹם הַשְּׁנִי, וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבִיּוֹם הָרְבִיעִי, 54
וּבִיּוֹם הַחֲמִישִׁי, וּבִיּוֹם הַשְּׁשִׁי, וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בִּיּוֹם 55
הַשְּׁמִינִי - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן תִּשְׁעֵה. וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה, 56
וַיִּדְבֵּר ה' - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר, 57
וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר דְּשֹׂא - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. 58
וּמִקֵּנָה רַב - פְּתוּחָה. וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְּאֵנוּ, וַיִּגְשׂוּ 59
אֵלָיו - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, אֵלֶּה 60
מִסְעֵי - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֲנִים, וַיִּדְבֵּר 61
דְּבַעֲרֵכֶת - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֵּר דְּצוֹ אֶת בְּנֵי 62
יִשְׂרָאֵל, וַיִּדְבֵּר דְּאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, וַיִּדְבֵּר 63
דְּבַעֲרֵכֶת מוֹאָב, וַיִּדְבֵּר דְּדָבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, 64
וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. 65
מִנֵּינן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּים וְתִשְׁעִים, וְהַסְּתוּמוֹת - 66
שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ. הַכֹּל - מֵאָה וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמוֹנֶה. 67
סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים 68
וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי, וּנְפֹן וְנַעֲבֹר, וַיִּדְבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה' 69
אֵלֵי רָאֵה, וְאַתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה 70
יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בָּנִים, אֲזִי וּבְדִיל, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה - 71
אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׁמוֹר, כְּבֹד, לֹא 72
תִרְצָח, וְלֹא תִנָּאֵף, וְלֹא תִגְנוֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא 73
תַחֲמֹד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֶת הַדְּבָרִים - כָּלֵן סְתוּמוֹת, 74
וְהֵן אַחַת עֲשָׂרָה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהִזְהָר כִּי 75
יִבְיָאֵךְ, לֹא תִנְסֹו, כִּי יִשְׁאַלְךָ בִנְךָ, כִּי יִבְיָאֵךְ - 76
אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. וְהִזְהָר עֲקֹב - פְּתוּחָה. כִּי תֹאמַר - 77
סְתוּמָה. כָּל הַמִּצְוָה, וְהִזְהָר אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח, שְׁמַע 78
יִשְׂרָאֵל, בְּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתָן 79
פְּתוּחוֹת. כִּי הָאֲרִץ, וְהִזְהָר אִם שְׁמַע, כִּי אִם שְׁמוֹר 80
תִּשְׁמְרוּ, רָאֵה אֲנֹכִי, וְהִזְהָר כִּי יִבְיָאֵךְ, כִּי יִרְחִיב, כִּי 81
יִכְרִית - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁבַע. כִּי יִקְוֹם - פְּתוּחָה. 82
כִּי יִסְתַּךְ, כִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אִתָּם, לֹא תֹאכַל, אֶת זֶה 83
תֹאכְלוּ, כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. 84
עָשָׂר תַּעֲשׂוּ - פְּתוּחָה. מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ 85
שְׁבַע שָׁנִים, כִּי יִהְיֶה בָךְ אֲבִיּוֹן, כִּי יִמְכֹּר לָךְ - 86
אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. כָּל הַבְּכוֹר, שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ - 87
שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. שְׁבַעֲהָ שְׁבַעֲהָ - סְתוּמָה. חֵג הַסִּכַּת 88
- פְּתוּחָה. שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִשַּׁע לָךְ, לֹא 89
תִזְבַּח, כִּי יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. כִּי 90
יִפְּלֵא - פְּתוּחָה. כִּי תִבֵּא, לֹא יִהְיֶה לַפְּתָנִים, וְזֶה 91
יִהְיֶה, וְכִי יָבֵא הַלֵּוִי, כִּי אִתָּה בָּא, כִּי יִכְרִית - כָּלֵן 92

דְּוֹאֲנִי, וַיִּדְבֵּר דְּפִקְדֵי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְלִקְהָת, 1
וַיֹּאמֶר דְּפִקְדֵי - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֵּר דְּקַח, 2
וַיִּדְבֵּר דְּנִשְׂא, וַיִּדְבֵּר דְּאֵל תְּכִרִיתוֹ, וַיִּדְבֵּר 3
דְּנִשְׂא - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מִרְרִי, וּפְקוּדֵי בְנֵי 4
גִרְשׁוֹן - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֵּר דְּצוֹ, וַיִּדְבֵּר 5
דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, וַיִּדְבֵּר דְּאִישׁ כִּי 6
תִּשְׁטֶה, וַיִּדְבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְּלֵא, וַיִּדְבֵּר 7
דְּדָבָר אֶל אֶהֱרֹן - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְכִרְכָּךְ, יָאֵר, 8
יִשָּׂא, וְשִׁמּוֹ, וְיִהְיֶה בִיּוֹם כָּלּוֹת מֹשֶׁה, וְיִהְיֶה הַמִּקְרִיב 9
- כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בִּיּוֹם הַשְּׁנִי, בִּיּוֹם 10
הַשְּׁלִישִׁי, בִּיּוֹם הָרְבִיעִי, בִּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, בִּיּוֹם 11
הַשְּׁשִׁי, בִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בִּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, בִּיּוֹם 12
הַתְּשִׁיעִי, בִּיּוֹם הָעֲשָׂרִי, בִּיּוֹם עֶשְׂתִּי עָשָׂר יוֹם, 13
בִּיּוֹם שְׁנִים עָשָׂר יוֹם, זֹאת חֲנֻכָּת, וַיִּדְבֵּר 14
דְּכִהְיֶה לְתֹדֶךָ, וַיִּדְבֵּר דְּקַח אֶת הַלֵּוִים - כָּלֵן 15
פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֲשָׂרָה. וַיִּדְבֵּר דְּזֹאת אֲשֶׁר 16
לַלֵּוִים - סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר דְּוַעֲשׂוּ, וַיִּדְבֵּר דְּכִי 17
יִהְיֶה טָמֵא - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וּבִיּוֹם הַקִּים - 18
סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר דְּעֲשֶׂה לָךְ, וְיִהְיֶה בִּשְׁנֵה הַשְּׁנִית - 19
שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַחֲכָב, וְיִהְיֶה בְּנִסְע - 20
שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה הָעַם כְּמִתְאַנְנִים, וַיֹּאמֶר 21
דְּאִסְפָּה לִי, וַיֹּאמֶר דְּהִיד ה' תִּקְצֹר, וְתִדְבֵּר מִרְרִים 22
- אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתֹאם - סְתוּמָה. 23
וַיֹּאמֶר דְּוֹאֲבִיחָה, וַיִּדְבֵּר דְּשִׁלַּח לָךְ, וַיֹּאמֶר דְּעַד 24
אֲנִי יִנְאַצְנִי, וַיִּדְבֵּר דְּעַד מָתִי, וַיִּדְבֵּר דְּכִי תִבְאוּ, 25
וַיִּדְבֵּר דְּכִבְבָּאֲכֶם - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגּוּ, 26
וְאִם נִפְּשׁ אַחַת - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 27
בְּמִדְבָּר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּמוֹת יוֹמָת - סְתוּמָה. 28
וַיֹּאמֶר דְּוַעֲשׂוּ לָהֶם, וַיִּקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. 29
וַיִּדְבֵּר דְּהִבְדִּלוּ, וַיִּדְבֵּר דְּהִעֲלוּ, וַיִּדְבֵּר דְּאֹמֶר אֶל 30
אֶלְעָזָר - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּלְנו - פְּתוּחָה. וַיִּדְבֵּר 31
דְּהִרְמוֹ - סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר דְּיִקַּח מֵאֲתָם, וַיֹּאמֶר 32
דְּהִשָּׁב, וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. 33
וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר ה' אֶל אֶהֱרֹן 34
- פְּתוּחָה. וְלִבְנֵי לֵוִי - סְתוּמָה. וַיִּדְבֵּר דְּוֹאֵל 35
הַלֵּוִים, וַיִּדְבֵּר דְּזֹאת חֻקָּת, וּבִבְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, 36
וַיִּדְבֵּר דְּקַח אֶת הַמִּטָּה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר 37
דְּיַעַן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם, וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה - שְׁתִּיחַן 38
סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקֵּדֶשׁ - פְּתוּחָה. וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֲנִים - 39
סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר - פְּתוּחָה. אֲזִי יִשִּׁיר - 40
סְתוּמָה. וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיִּרָא כָּלֵן - 41
סְתוּמָה. וַיִּשָּׁב יִשְׂרָאֵל, וַיִּדְבֵּר דְּפִינְחָס, וַיִּדְבֵּר 42
דְּצִרְרוֹר, וַיֹּאמֶר ה' - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. בְּנֵי 43
שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גַד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלֹן, 44
בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בִנְיָמִן, אֵלֶּה בְּנֵי 45
דָּן, בְּנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת 46

הלה', הלווא, זכר, שאל, בהנחל, יצב, פי, 47
 ומצאהו, יסבכנהו, כנשר, יפרש, ה', ירכבהו, 48
 וינקהו, חמאת, כני²¹, ודם, שמנת, וינבל, בתועבת, 49
 אלהים, לא, ותשכח, מפעס, אראה, בנים, כעסוני, 50
 בגוי, ותיקד, ותלהט, חצי, וקטב, עם, ומחדרים, 51
 יונק, אשפיתה, פן, ולא, ואין, יבינו, ושנים, וה', 52
 ואיבינו, ומשדמת, אשכלת, וראש, חתום, לעת, 53
 וחש, ועל, ואפס, צור, ושתו, יהי, ואין, מחצתי, 54
 פי, אם, אשיב, אשפיר, מדם, הרנינו, ונקם. 55
 כל אלו התבות שפראש. 56

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש
 שאר החומשים לא הוזכרו פרשיותיהם הראשונות - מפני
 שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות
 (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד).
 (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את:
 "ארוך שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי
 הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן
 החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם.
 (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וחלק
 באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט).
 וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן:
 "בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם,
 אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש
 השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה
 אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה
 ט), וכך מנהג סופרינו.

ואלו הן התבות שפראש כל חצי שיטה אחרונה,
 שהן באמצע הדף:

ותשמע, תזל, וכרכיבים, הבו, פי, צדיק, דור, עם,
 הוא, בינו, זקניו, בהפרידו, למספר, יעקב, ובתהו,
 יצרנהו, על, ישאהו, ואין, ויאכל, ושמן, עם, עם,
 ושמן, ויטש, וקנאהו, ויפחו, חדשים, צור, וירא,
 ויאמר, פי, הם, ואני, פי, ותאכל, אספה, מזי,
 וכן, מחוץ, גם, אמרתי, לולי, פן, פי, לו, איכה,
 אם, פי, פי, ענבמו, חמת, הלא, לי, פי, פי, פי,
 ואמר, אשר, יקומו, ראו, אני, ואין, ואמרתי,
 ותאחז, ולמשנאי, וחרבי, מראש, פי, וכפר.
 שירת הים פותבין אותה בשלשים שיטות²².

שיטה ראשונה בדרפה, ושאר השיטות - אחת
 מניחין באמצעה רוח²³ אחד, ואחת מניחין הרוח
 בשני מקומות באמצעה²⁴, עד שתמצא השיטה
 חלוקה לשלש, ונמצא רוח²⁵ כנגד הכתב²⁶, וכתב
 כנגד הרוח.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י'
 מנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת
 כצורת "שירת הים". (23) כשיעור תשע אותיות. והסדר
 האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש
 לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, כצורת השירה

סתומות, והן שש. וכי יהיה איש - פתוחה. לא
 תסיג, לא יקום עד, כי תצא למלחמה, פי תקרב
 אל עיר, פי תצור אל עיר - חמשתן סתומות. פי
 ומצא חלל - פתוחה. פי תצא למלחמה, פי תהיין
 לאיש, פי יהיה לאיש, וכי יהיה באיש, לא תראה
 את שור, לא תראה את חמור, לא יהיה כלי גבר
 - פלן סתומות, והן שבע. פי יקרא - פתוחה. פי
 תבנה, לא תחרש, גדלים, פי יקח איש אשה, ואם
 אמת היה, פי ומצא איש, פי יהיה נערה בתולה,
 ואם בשדה ימצא, פי ומצא, לא יקח איש, לא יבא
 פצוץ, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני, לא תתעב
 אדמי, פי תצא מחנה, לא תסגיר, לא תהיה קדשה,
 לא תשיר, פי תדר נדר, פי תבא בכרם, פי תבא
 בקמת, פי יקח איש אשה, פי יקח איש אשה
 חדשה, פי ומצא, השמר בנגע הצרעת, פי תשה
 ברצו, לא תעשק שכיר עני, לא יומתו אבות, לא
 תטה, פי תקצר, פי תחבט, פי יהיה ריב, פי ישובו
 אחים, פי יצאו אנשים, לא יהיה לך בכיסך - פלן
 סתומות, והן חמש ושלשים. זכור את אשר עשה,
 והיה פי תבוא - שתיהן פתוחות. פי תכלה לעשר,
 היום הזה - שתיהן סתומות. ויצו משה וזקני
 ישראל - פתוחה. וידבר משה, ויצו משה את העם,
 ארור האיש, ארור מקלה, ארור מסיג, ארור
 משגה, ארור מטה, ארור¹⁷ שכב עם כל בהמה,
 ארור שכב עם אחותו, ארור שכב עם חתנתו, ארור
 מכה, ארור לקח שחד, ארור אשר לא יקים - פלן
 סתומות, והן שלש עשרה. והיה אם שמוע, והיה
 אם לא תשמע - שתיהן פתוחות. אלה דברי הברית
 - סתומה. ויקרא משה, אתם נצבים - שתיהן
 פתוחות. והיה כי יבאו, פי המצוה, ראה נתתי -
 שלשתן סתומות. וילך משה - פתוחה. ויקרא משה
 - סתומה. ויאמר ה' אל משה הן, האזינו השמים,
 ויבא משה, וידבר ה' אל משה בעצם, וזאת הפרכה
 - חמשתן פתוחות. וזאת ליהודה - סתומה. וילוי
 - פתוחה. לבנימן, וליוסף, ולזבולן, ולגד, ולדן,
 ולאשר, ויעל משה - פלן סתומות, והן שבע.
 מגין הפתוחות של ספר זה - שלשים וארבע,
 והסתומות - מאה ועשרים וארבע. הכל - מאה
 וחמשים ושמונה. מגין הפתוחות של כל התורה -
 מאתים ותשעים, ומגין הסתומות - שלש מאות
 ושבעים ותשע. הכל - שש מאות וששים ותשע.
 צורת שירת 'האזינו': כל שיטה ושיטה יש באמצע
 רוח אחד¹⁸ כצורת הפרשה הסתומה¹⁹, ונמצא כל
 שיטה חלוקה לשתיים. וכותבין אותה בשבעים²⁰
 שיטות. ואלו הן התבות שפראש כל שיטה ושיטה:
 האזינו, יצרף, כשעירים, פי, הצור, אל, שחת,

(1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

(2) צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בתרא יד. וברש"י). (3) שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו), והקיפו גדול. (4) הוא הבהוץ, ושיעורו המדויק מפורש בסמוך ה"ט. (5) שהוא דק ואין הקיפו גדול. (6) אם הכתב דק. (7) אם הכתב רחב וארוך. (8) שכתב אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

9) החלק החלק המקיף את הכתב. 10) עמוד. 11) מנחות ל, ע"א. 12) מקום חיבור שתי היריעות בתפירה. 13) שם כולל לגויל ולקלף. 14) שעושה לספר שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר בסמוך ה"ד. 15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה, ולא נודמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

(16) המוכנים לכתיבת הספר. (17) שתהיה מדת רוח היריעות שזה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שזה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה.

1 שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה
2 הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די
3 לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי
4 הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה
5 הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה],
בדאה מליברו". (24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים.
(25) של השיטה העליונה. (26) של השיטה שתחתיה, וזהו
שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריה על גבי לבינה
ולבינה על גבי אריח".

אֶזְרָא יִשְׁרָאֵל מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ

עָזַי וְזַמְרַת יְהוָה וְיִחְיֶה לִי	וְיִרְכְּבוּ רֶמֶה בָּם:
אֱלֹהֵי	זֶה אֱלֹי וְאַנְוֶהוּ
יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה	אָבִי וְאַרְמָנִי:
וּמִבְּחַר	מִרְכַּבַּת פָּרָעָה וְיַחֲלִי וְרַה בָּים
כְּמוֹ	תַּהֲמֹת וְכִסְיוֹ וְיִרְדּוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ
יִמְיָנֶךָ	יִמְיָנֶךָ יְהוָה נֶאֱדָרִי בַּפֶּחַ
וּבְרַב נְאֻמָּנֶךָ תַּהֲרֹם	יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב:
וּבְרוּחַ	תִּשְׁלַח חֲרָנֶךָ וְיִכְבְּלֻמוֹ בְּקֶשׁ:
נִצְבּוֹ כְּמוֹ גֵּד	אֶפֶיךָ נִעְרָמוֹ מִזֶּם
אָמַר	קָפְאוּ תַּהֲמֹת בִּלְבָב יָם:
אֲחַלֵּק שְׁלָל תְּמוֹלָאֻמוֹ	אוֹיֵב אֶרְדֵּף אֲשֵׁנִי
נִשְׁפָּתָהּ	נִפְשִׁי
צִלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים	כְּרוּחַד כְּסָמוֹ יָם
מִי	מִי כִמְכָה בְּאַלֵּם יְהוָה
נִזְרָא תַּחֲלֹת עֲשֵׂה	כְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֶשׁ
נַחֲתִיתִי	נְטִיתִי יִמְיָנֶךָ תִּכְלַעְמוֹ אֶרֶץ:
נִהְלֹת בְּעֶזֶךָ אֵל נִוָּה	בַּחֲסִדֶּךָ עִם זֶה גְּאֻלָּתִי
חֵיל	קִדְשֶׁךָ:
אֲזֻ נִבְהִלֻּ אֱלֹפִי	אֲחֻזִּי יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת:
נִמְנוֹ	אֲרוֹם
תַּפֵּל עֲלֵיהֶם אִמְתָּהּ	כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן:
עַד	וּפְחַד
עַד יַעֲבֹר עִם זֶה	יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה
מִכּוֹן	קִנְיָתִי:
מִקְדָּשׁ אֲדִינִי מִיָּנִי	לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּתִי יְהוָה
כִּי	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
מִי	כָּאֵל שׁוֹם פָּרָעָה בְּרַכְבוֹ וּבִפְרָשָׁיו בָּים וַיִּשֶׁב יְהוָה עֲלֵיהֶם אֵת מִי
הַיָּם:	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל חִלְּבוּ בִּבְשִׁשָּׁה בַּתָּדֶךְ
כָּל־	כָּל־הַתִּזְוָה. כָּל־הַ - בֵּין בְּשִׁירֹת, בֵּין בְּשִׁאֵר הַכְּתָב
-	- יִתְכַּוֵּן שְׁתֵּדִיָּה אֹת סְמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ בִּיּוֹתֵר, וְלֹא
תִּדְבֹק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, כְּדִי שְׁלֹא תִתְרַאֶה	
הַתִּכְבָּה כְּשִׁתִּי תְבוֹת; אֲלֵא יִהְיֶה בֵּין אֹת לְאֹת כְּהִיט	
הַשְּׁעָרָה. וְאִם הִרְחִיק אֹת מֵאוֹת, כְּדִי שְׁתִּרְאֶה הַתִּכְבָּה	
כְּשִׁתִּי תְבוֹת לְתִינוּק שְׂאִינוֹ רִגְלִי - הֲרִי זֶה פִּסּוֹל עַד	
שִׁיתָקֵן.	

התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדרך אחר, וכן בדרך אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כתי".

ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשרטוט, כפי רחב הדף שפדק בו ועלה בחשבון. וכשישאר בעור שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה³⁹, ויקץ השאר. ואל יחוש⁴⁰ שפאחרונה יתוסף עורות אחרות על הכרך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ מקל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.

(38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג. (41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר מששה⁴³ או פחות מששה - על הדרך הזה הוא מחשב⁴⁴, ויצא ארפו כהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא, שלא יטעה בחשבון.

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר שעורין תורה⁴⁵ בלה, הוא אצבע⁴⁶ הבינוני⁴⁷. וכבר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות, זו בצד זו בדחק, והן פאריך שתי שעורות ברוח. וכל טפח האמור בכל מקום הוא ארבע אצבעות⁴⁸ מזו. וכל אמה - ששה טפחים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס "א הנוסח משובש. (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

י. ספר תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו ארבע אצבעות. ושירת הים ושירת 'האזינו', רחב כל דף משתייהן שש אצבעות⁵⁰. ומנין השיטין שפכל דף ודף - אחת וחמשים. ומנין הדפין של כל הספר - מאתים וששה ועשרים דף. וארך כל הספר - אלף ושלש מאות וששים ושש אצבעות⁵¹ בקרוב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

(20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כתי"י שהיה לפני בעל 'תוספות' יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מסופנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שוה, יהיה ארפה ארבעים או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק; וימדד כל עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור, עד²⁴ שידע כמה אצבעות בארך כל הכרך.

(23) בכל כתיב"ד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('הערוך'), ונוכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכתי"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה, לבדק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן מנין²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הכתב, לפי שפין שיטה ושיטה כמלא שיטה³⁰.

(25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"ה). (30) נמצא שאם הכתב עבה, גם הריח שפין השיטות גדול.

ו. ואחר שכתב הדף שפדק בו לפי מה שירצה - ימדד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שפין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בכרך שגלל מאותו הכתב שפדק בו, וידע חשבון הדפין, ויראה כמה נכתב בדרך זה שפדק בו מן התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב³¹ ממנו, ומחשב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין מזה³² הכתב שכותב בו בכרך - מוטב. ואם הוציא החשבון, שהדפין יותר מן התורה³³ - ירחיב בכתב עד שיתמעט מנין הדפין, ויבדק בדרך אחר³⁴. ואם הוציא החשבון, שהתורה יתר מן הדפין, ימעט הכתב עד שירבה במנין הדפין, ויבדק בדרך אחר³⁵ דף, עד שיבוא החשבון אחד³⁶, למאחר שידע רחב הדף ושעור הכתב מתחיל באותו הכרך.

(31) מעתיק. (32) ובכתי"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים על הכתב. (34) שכתבתו עבה יותר. (35) ובכתי"י

בגדידן, או בגדי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה¹⁹
ויתחזר ויתפר בהלכה.²⁰

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגדידן, אף כל לתפרה בגדידן. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט.): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתופרין כל היריעות, אין תופרין כל היריעה²¹
כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה²²
ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה²³
באמצעה כשיגלל אותה⁵⁸. ועושה לו שני צמודים²⁴
של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו⁵⁹; ותופר העור²⁵
ששיר בתחלתו ובסוף על הצמודים בגידים, כדי²⁶
שיהא נגלל עליהם; וירחיק בין הצמודים והתקב²⁷
שבדף.²⁸

(58) שם, ע"ב. (59) בבא-בבא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוך שתי²⁹
שיטות⁶⁰, תפר; בתוך שלש, לא תפר⁶¹. במה³⁰
דברים אמורים? ביטון, שאין עפצו נכר⁶²; אבל אם³¹
נכר הגויל שהוא עפוצ, תופר, ואפלו קרע הפא³²
בתוך שלש⁶³. וכן בין כל דף ודף⁶⁴ ובין תבה לתבה³³
תפר⁶⁵. וכל הקרעים, אין תופרין אותן אלא בגדידן³⁴
שתופרין בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר,³⁵
שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.³⁶

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות.
(61) אלא יסלק את היריעה וגונוזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובד בעפצים (פרי האלון) המכוצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש).
(63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב בתוך הכתב שלש שיטין.
(65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת ר"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשטוה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פרק עשירי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיהו דבר מותר למכור; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נמצאת למד שעשרים דברים הן, שפכל אחד³⁷
מהן פוסל ספר-תורה². ואם נעשה בו אחד מהן, שלא

יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון⁵¹ - לגליון¹
שבתחלת הספר וסופו⁵². והעורות שכתבנו בהם -
עורות אילים. ובזמן שתקצה לכתב על-פי המדות²
האלו או קרוב להם מעט - הן חסר דף אחד או³
שנים או שלשה, או יתר דף או שנים או שלש -
לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא מיד יבוא⁴
לך ארפו בהקפוא⁵³.⁵

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) וב'הגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושבסופו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי חמודות' לרא"ש הל' ס"ת). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכונן אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא⁸
יתר על שמונה דפין. נודמנה לו יריעה בת תשעה⁹
דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן.¹⁰
במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע,¹¹
אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדף אחד¹²
עושים אותו דף לבד⁵⁴, ותופרין אותו עם שאר¹³
היריעות.¹⁴

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא¹⁵
בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מגבלות¹⁶
וטריפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין⁵⁵. ודבר¹⁷
זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא¹⁸

קדושת השם (לעיל פ"א, ה"ט). (17) שדין של יתר כדין
החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות
מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"יט).
(19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה
לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת.
(22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון
שנמחקה רגל הו"ו והרי היא נראית כיו"ד. (23) ראה
לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות,
וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג.
(25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת,
כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריוח באמצע
השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (27) אלא בגידי
בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט,
ה"יג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו
בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם
בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד,
העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פֿשר, נוֹהֲגִין בו קִדְשָׁה יְתֵרָה וְכָבוֹד
גְּדוֹלָה.²⁹ וְאָסוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵין
לוֹ מָה יֵאָכְלֵם.³⁰ וְאֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ סִפְרִים רַבִּים, וְאֲפִלּוּ
יֵשׁ יֶשֶׁן לְקַח בוֹ חֵדֶשׁ. לְעוֹלָם אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר-
תּוֹרָה, אֲלָא לְשֵׁנֵי דְבָרִים: שְׁלֵמֵד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ,³¹ אוֹ
שְׁיִשָּׂא אִשָּׁה בְּדַמְיוֹ;³² וְהוּא,³³ שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ דְּבָר
אַחֵר לְמַכּוֹר.³⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"או שישא אשה בדמיו".

דין זה תלוי בשני אופני ההסבר במצות "פרו ורבו", לשיטת
הרמב"ם מצות "פרו ורבו" בזקנותו היא המשך ישיר לחיוב
העיקרי של מצות "פרו ורבו" שגם לאחר שקיים מצוה זו
יש עליו חיוב מדברי סופרים לא ליבטל ממצוה זו גם
בזקנותו. אבל לאופן השני החיוב בעת זקנותו ואחר שהיו
לו בן ובת הוא חיוב בפני עצמו ואינו המשך לחיוב העיקרי.
ומכאן הנפק"מ לדין מכירת ספר תורה בשביל לישא
אשה: אם הוא דין בפני עצמו הרי קיים כבר מצות "פרו
ורבו" ואסור למכור ספר תורה לשם כך, אבל לשיטת
הרמב"ם שהוא חיוב תמידי והמשך למצות פו"ר יש לו
למכור ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים גם אם קיים
כבר מצות פו"ר.

עלפי לקוטי שיחות חלק ל' עמוד 27

(29) כמבואר בסמוך ה"ד. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח):
"כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה
קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן
גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו
- אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומוכן
שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו
ויגווע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמזונותיו
מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש

הַרִי הוּא בְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שְׁמֶלֶמֶדִין בָּהֶן
הַתִּינוּקוֹת, וְאֵין בוֹ קִדְשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה,³ וְאֵין קוֹרִין
בוֹ בְּרַבִּים.⁴ וְאֵלוֹ הֵן:

(א) אִם נִכְתָּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. (ב) שְׁנִכְתָּב עַל
עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׁאִינוּ מְעַבְדִּי.⁵ (ג) שְׁהִיהָ מְעַבֵּד
שְׁלֵא לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה.⁶ (ד) שְׁנִכְתָּב שְׁלֵא בְּמָקוֹם
בְּתִיבָה - עַל הַגּוֹיִל בְּמָקוֹם בְּשָׂרִי, וְעַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם
שְׂעָרִי. (ה) שְׁנִכְתָּב מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמִקְצָתוֹ עַל
הַקֶּלֶף.⁸ (ו) שְׁנִכְתָּב עַל דּוּכְסוּסְטוּס.⁹ (ז) שְׁנִכְתָּב בְּלֹא
שְׂרֻטוּט.¹⁰ (ח) שְׁנִכְתָּב בְּלֹא שְׁחֵר הַעוֹמֵד.¹¹ (ט) שְׁנִכְתָּב
בְּשָׂאָר לְשׁוֹנוֹת.¹² (י) שְׁכַתְּבוּ אֶפִּיקוֹרוֹס,¹³ אוֹ בִּיזָא
בִּשְׂאָר פְּסוּלִין. (יא) שְׁכַתְּבוּ הָאֲזָכְרוֹת.¹⁵ בְּלֹא
כְּנָה.¹⁶ (יב) שְׁחַסֵּר אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת. (יג) שְׁהוֹסִיף
אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת.¹⁷ (יד) שְׁנַגְעָה אוֹת בְּאוֹת.¹⁸ (טו)
שְׁנַפְסָדָה צוּרֵת אוֹת אֶחָת עַד שְׁלֹא תִקְרָא כָּל עֶקְרִי,¹⁹
אוֹ תִדְמָה לְאוֹת אֶחָת - בֵּין בְּעֶקֶר הַבְּתִיבָה,²⁰ בֵּין
בְּנִקְבִי,²¹ בֵּין בְּקִרְעִי, בֵּין בְּטִשְׁטוּט.²² (טז) שְׁהִרְחִיק אוֹ
שְׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאֶה הַתִּבָּה כְּשִׁתִּי
תְּבוֹת, אוֹ שְׁתִּי תְּבוֹת כְּתִבָּה אֶחָת.²³ (יז) שְׁשַׁנָּה צוּרֵת
הַפְּרָשִׁיּוֹת.²⁴ (יח) שְׁשַׁנָּה צוּרֵת הַשִּׁירוֹת.²⁵ (יט) שְׁכַתְּבוּ
בְּשָׂאָר הַתִּבָּה כְּשִׁירָה.²⁶ (כ) שֶׁתִּפְּרַח הִירִיעוֹת בְּלֹא גִידֵי
טְהוֹרָה.²⁷

וּשְׂאָר הַדְּבָרִים - לְמַצְוָה, לֹא לְעַכְבָּה.²⁸

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים
הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"יא). (4) ורבינו
בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו
אנשי המערב - לברך לפניה ולאחריה על ספר-תורה פסול
- בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין
הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה
עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות
לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר
כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע
הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה
הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי
מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוצאים בו.
וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו
לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-
משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עבדוהו
בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה
י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר
לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"א, ה"ד. (9) הוא החלק
שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים,
כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב.
(11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל
פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב
אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתב" התימנים: "גוי".
(14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"יג.
(15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכוין בכתבתו לשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשמישי ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

ה. ומתיר להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין החמשים על-גבי נביאים וכתובים. אכל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם ענינים של כתבי הקדש⁵², אין נכנסין בהן לבית-הכנסא, אלא אם-כן היו מחפזות עור⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלקף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחז אדם ספר-תורה בזרועו ויפנס בו לבית-המרחץ או לבית-הכנסא⁵⁴ או לבית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוך במטפחות ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שיפריק ארבע אמות מן המת (או מבית-המרחץ) או מבית-הכנסא. ולא יאחז את ספר-תורה כשהוא ערום⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזוהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיזת ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח.), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב.). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה): "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעזע) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שנינינו בכלי, ויתן הכלי בכלי אחר שאינו מזמן לו. אכל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוך זה, בכלי אחד הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה⁵⁸.

(כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תוהו בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירור ב'תוספות' (כ"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

ג. ספר-תורה שפלה או שגפסל, נותנין אותו בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כז, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כז, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן הכנסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא ששיבולו או ששישברו, נגנזין⁴². אכל הבימות⁴³ שעומד עליהן שליח צבור ואחז הספר, והלוחות⁴⁴ שפותבין בהן לתינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לנוי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסים כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כז, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני 'ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכותבים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבי'ירושלמי' (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד"ר בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז י"ד סי' רפב סק"א).

יא. היה מהלך ממקום למקום וספר-תורה עמו, לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי החמור וירפב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו⁷⁷ כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שישב לפני ספר-תורה, ישב ככד-ראש, באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם⁷⁹, שנאמר: "והיה שם בך לעד". ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: כל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המקבד את התורה, גופו מקבד על הבריות⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"....כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות"

צריך להבין: איך יתכן שאחרי כל האריכות על גדולתה וקדושתה של התורה, מסיים שכדי שיתכבד האדם עליו לכבד את ספר התורה, והלא גם מי שאינו יהודי מבין שיש לכבד את התורה שהיא תורתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו ועאכ"כ שהוא דבר המובן לכל יהודי ואעפ"כ מביא הרמב"ם את הטעם שע"ז יתכבד האדם.

ובפרט שנקט הלשון "גופו מכובד כו" והלא הכל מבינים שעיקרו של אדם היא נשמתו ולא גופו, ומדוע מדגיש כבוד גופו. ויתירה מכך כתב שיהיה גופו מכובד על הבריות שהלשון "בריות" מדבר בדרגה הנמוכה ביותר בבני אדם שכל מעלתם היא שנבראו על ידי הקב"ה.

והביאור: כאשר מצווים על יהודי לכבד את התורה אין צריכים לשום טעם, והוא אכן מבין שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. אלא, שיש אפשרות שבזמן הגלות ש"אתם המעט מכל העמים" כשיקפיד על דברים הקשורים עם כבוד התורה יגרום לו הגוי קשיים בפרנסה ובפרט כאשר מדובר על "בריות" היינו אנשים פשוטים שאין בהם לא שכל ולא מידות טובות ואין להם שום מושג בעניינים רוחניים אינם יכולים לסבול אנשים העסוקים ברוחניות כי הם הגורמים להם להרגיש את הריקנות שלהם.

על זה אומר הרמב"ם שהבטיחה תורה ליהודי המכבד אותה ומקיים אותה שיהיה "גופו מכובד על הבריות" והקפדתו על תורה לא תגרום לו שום היזק גם לא בעניינים הכי פשוטים הקשורים לגופו, ופשיטא שלא לנשמתו שעליה בוודאי אין לגוי כל שליטה.

בעניין כבוד ספר-תורה חייבות הנשים כמו האנשים, ומה

1 עֲשֶׂרָה טַפָּחִים⁵⁸, אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֶר⁵⁹.
2 אָבֵל אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֶר, אִסּוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד
3 שְׁיוֹצִיאָנוּ⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.

4 ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו כותי, מתר
5 לאחז ספר-תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה
6 מקבלין טמאה⁶¹. והוא, שלא יהיו ידיו מטונפות⁶²
7 או מלכלכות בטיט, אלא ירחצו ידיהם, ואחר-כך
8 יגעו בו.

(61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פ"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל ה' קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

9 ט. כל הרואה ספר-תורה כשהוא מהלך⁶³, חייב
10 לעמד מפניו⁶⁴. ויהיו הכל עומדים, עד שיעמד זה
11 שהוא מהלך בו, כשיגיענו למקומנו⁶⁵, או עד
12 שיתפסה מעיניהם, ואחר-כך יהיו מתרין לישב⁶⁶.

(63) ע"י האדם הנושאו. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישיב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' י"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

13 י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷
14 ולהדרו יותר מדאי. דברים שבלוחות הברית⁶⁸, הן
15 הן שבכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם כנגד
16 ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו כנגדו⁷¹, ולא
17 יפשיט⁷² רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו
18 כמשאוי; ולא יחזיר אחוריו לספר-תורה⁷³, אלא-
19 אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:). "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו:): כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו:): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-זכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה

פעם אחת בחיים.

לכן גם סידר הלכות ציצית לפני הלכות ברכות, הגם שרק בגד שיש בו ארבע כנפות חייב בציצית, כי כוונת המצוה מפורשת בתורה "וזכרתם את כל מצוות ה' גו'" וזכירה זו שייכת לכל היום כולו.

עניין זה מתבטא גם בכותרת להלכות ציצית שלא הוסיף התנאי שרק כסות שיש לה ארבע כנפות חייבת כפי שכתב בכותרת להלכות ברכות ש"אינו חייבת מן התורה אלא-אם-כן שבע".

על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 27 הערה 55

1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

ויאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

- א. עֲנֵף שְׁעוֹשִׁין עַל כָּנֶף הַבְּגָד² מִמִּין³ הַבְּגָד, הוּא¹ הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֶה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֹאשׁ, שְׁנֶאמַר: "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֹאשִׁי". וְזֶה הָעֲנָף הוּא הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצוּיִן לְצַבְעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הָעֲנָף מִנֵּן מִן הַתּוֹרָה⁵.

2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. 3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פשתן, גם ציציותיו של פשתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). 4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). 5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

- ב. וְלוֹקְחִין חוּט צֶמֶר שֶׁנֶּצְבַּע בְּעֵין הָרָקִיעַ, וְכוּרְכִין אוֹתוֹ עַל הָעֲנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכֵלֶת. וְאֵין לְמִנְיֵן הַפְּרִיכּוֹת שְׁפוּרָף חוּט זֶה שֶׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.

6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

- ג. נִמְצְאוּ בַּמִּצְוָה זוּ שְׁנֵי צְוּוּיִם: שִׁיעוּשָׁה עַל הַכָּנֶף עֲנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁכְרָף עַל הָעֲנָף חוּט תְּכֵלֶת, שְׁנֶאמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת, וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכָּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת".

- ד. וְהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. פִּיצֵד? הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ תְּכֵלֶת, עוֹשֶׂה לָבָן לְבָדוֹ; וְכֵן אִם עָשָׂה לָבָן וְתְּכֵלֶת, וְנִפְסַק הַלָּבָן וְנִתְמַעַט עַד הַכָּנֶף וְנִשְׁאַר הַתְּכֵלֶת לְבָדוֹ - כְּפֶשֶׁר⁷.

שאינן חייבות במצוות כתיבת ספר-תורה הוא לא מפני שאינן שייכות לזה אלא כמו בחיובים אחרים שהתורה פטרה אותן כדי שיהיה להן הזמן הדרוש לשליחותן בחינוך הילדים - "תינוק הצריך לאמו" - לא הוטלו עליהם חיובים אחרים שהוטלו על האנשים.

אעפ"כ מוסיפה התורה עניין מופלא: בקשר למ"ע שהזמן גרמא, נאמר בכתבי האריז"ל ש"בעשות הזכר את המצוה... (האשה) נכללת עמו בעת שעושה אותה, וזה סוד מה שארז"ל אשתו כגופו דמיא".

יתרה מכך: מכיון שאיש ואשה הם "פלג גופא" הרי שגם טרם הנישואין מזכה האיש שהוא החתן המיועד את הכלה המיועדת במצוות שהוא מקיים, וכן בעניין כתיבת ספר תורה הגם שאין חיוב על הנשים מ"מ הן זוכות לעילוי הנגמר מקיום המצוה על ידי האיש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן לכל באי עולם".

הלשון "כל באי עולם" מדבר לכאורה גם בבני נח, ויש לומר שמקורו של הרמב"ם מ'ספרי' ששם הלשון "כתר תורה מונח כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי עולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" כולל גם אומות העולם. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה (הלכות מלכים פ"ה ה"ט) הרי זה רק בנוגע ללימוד תורת מצוות של ישראל, אבל בלימוד המצוות של בני נח, אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול".

על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ז 246 והערה 74

75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). 76) ברכות יח, ע"א. 77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. 78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"א) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". 79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. 80) אבות פ"ד, מ"ו. 81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובווי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הל' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות ציצית

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כָּנֶפִי הַכֶּסֶת¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעשות ציצית על כנפי הכסות".

את 'ספר אהבה' בכלל, סידר הרמב"ם באופן שמתחיל במצוה היותר תדירה (ק"ש שהיא פעמיים ביום מהתורה) ומסיים בהלכות מילה שהיא הפחות תדירה וזמנה הוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ו' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ציצית קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מלכים-א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. (19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שלישם ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד ב.) וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. (23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. ולוקח חוט אחד מן הלבן, וכורף בו פריקה אחת על שאר החוטין בצד הבגד²⁴, ומניחו; ולוקח חוט התכלת, וכורף בו שתי כריכות בצד הפריקה של לבן וקושר; ואלו השלש פריכות הם הנקראין חליא. ומרחיק מעט, ועושה חליא שניה בחוט של תכלת לבדו; ומרחיק מעט, ועושה חליא שלישית, וכן עד חליא אחרונה²⁵, שהוא כורף ביה שתי כריכות של תכלת²⁶ וכריקה אחרונה של לבן. מפני שהתחיל בלבן, מסיים בו, שמעלין בקדש ולא מורידין²⁷. ולמה יתחיל בלבן? כדי שיהא סמוך ללבן מניחה²⁸. ועל דרך זה הוא עושה בארבע הכפופות²⁹.

(24) בשפתו. (25) ראה בסמוך הלכה ח. (26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריקה אחת בלבד סמוכה ללבן והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). (27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א). (28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כמה חליות הוא עושה בכל כנף? לא פחות משבע³⁰, ולא יותר משלש עשרה³¹. וזו היא מצוה מן המבחר. ואם לא כרף עליה אלא חליא אחת - כשרה. ואם כרף התכלת על רב הציצית - כשרה. ונוי התכלת - שיהיו כל החליות בשליש החוטין המשלשין, ושני שלישיהן ענף³². וצריך לפרדו, עד שיהא פציצית שער הראש³³.

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) שם, דף מב עמוד א.

ט. העושה לבן בלא תכלת, לוקח אחד משמונה החוטין, וכורף אותו על שאר החוטין עד שלישן, ומניח שני שלישיהן ענף. וכריקה זו, אם רצה לכרף אותה חליות חליות פועין שפונד בתכלת - הרשות בידו, וזה הוא מנהגנו. ואם רצה לכרף בלא מנין חליות - עושה³⁴. כללו של דבר: יתבאר להיות

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אף-על-פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי מצוות⁸, אלא מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצת" - מלמד, ששניהם מצוה אחת. וארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. והלובש טלית שיש ביה לבן או תכלת⁹ או שניהם כאחד, הרי קיים מצות עשה אחת¹⁰. אמרו חכמים הראשונים¹¹: והיה לכם לציצית - מלמד ששניהם מצוה אחת, וארבע ציציות¹³ מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת¹⁴.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתררב משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצויצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. כיצד עושים את הציצית? מתחיל מזוית של טלית, שיהא סוף הארוג, ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה¹⁵, ולא פחות מקשר גודל¹⁶, ומכניס שם¹⁷ ארבעה חוטין וכופלן באמצע¹⁸. נמצאו שמונה חוטים משלשלין¹⁹ תלויין מן הקרן. וארף החוטים השמונה, אין פחות מארבע אצבעות²⁰. ואם היו יותר על כן, אפלו אמה או שתיים, פשרין²¹. וכל האצבעות בגודל²². והיה אחד משמונה החוטים חוט תכלת²³, והשבעה לבנים.

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) שם דף מב עמוד א. השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלוייה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב. (18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאינן גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שישם ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים ויעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיל" וכן

הנידחת - אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבהמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף על פי שאין הבהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה זרה (עבודה זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה, והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. (47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיט, מותרים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. ציצית שעשאה אותה⁴⁸ בותי, פסול, שנאמר: 18
 "דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת". אבל אם 19
 עשה אותה ישראל בלא כוונה⁵⁰ - פסולה⁵¹. וציצית 20
 שנעשה מן העשוי מקדם, פסול. 21

(48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". (50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. (51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. כיצד? הביא כנף⁵² שיש בה ציצית ותפרה על 22
 הבגד, אפילו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, 23
 פסול, שנאמר: "ועשו להם ציצת" - לא מן 24
 העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאלה⁵⁴. 25
 ומתיר להתיר ציצית מבגד זה ולתלותם בבגד אחר⁵⁵, 26
 בין לבין בין תכלת. 27

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה ביזיון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר 28
 כנף זו פה לתחת וכן זו פה לתחת, ואחר כך⁵⁷ חתך 29
 באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן 30
 היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מערות⁵⁸ זו בזו 31

1 הפרוף שליש והענף שני שלישים. ויש מי שאינו
 2 מדקדק בדבר זה בלבד. ואם כן הלכין על רב
 3 החוטין, או שלא כן אלא חליא אחת - פשוטה³⁵.

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כך את כולה - פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אחד חוטי לבן ואחד חוטי תכלת, אם רצה 4
 5 לעשות שזורין, עושה³⁶. אפילו היה החוט כפול
 6 משמונה חוטין ושזור עד שנעשה פתיל אחד, אינו
 7 נחשב אלא חוט אחד.

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוטי הציצית, בין לבן בין תכלת, צריכין 8
 9 טוה³⁷ לשם ציצית³⁸. ואין עושין אותן, לא מן
 10 הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רוכצין ביניהם, ולא
 11 מן הנמיץ³⁹ הנתלשין מן הבהמה, ולא משיורי
 12 שתי⁴⁰ שהאורג משייר בסוף הבגד, אלא מן הגזה
 13 של צמר או מן הפשתן. ואין עושין אותן מצמר
 14 הגזול⁴¹, ולא משל עיר הנדחת⁴², ולא משל
 15 קדשים⁴³. ואם עשה - פסול. המשתחוה לבהמה⁴⁴
 16 - צמרה פסול לציצית⁴⁵. אבל המשתחוה לפשתן
 17 הנטוע⁴⁶, הרי זה כשר, שהרי נשתנה⁴⁷.

(37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טוה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). (39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלושה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט עמוד א). (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. (42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד"ח). מפני שרכוש עיר הגידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הגידחת פסול, וגם ציצית של עיר

כָּל שְׂהוּא, כְּשֶׁרָ74. וְכֵן אִם נִתְמַעֲטוּ חוּטֵי הַצִּיצִית - 20
אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתִּיר מֵהֶם אֲלֵא כְּדִי עֲנִיבָה כְּשֶׁרָ75. וְאִם 21
נִפְסַק הַחוּט מֵעֲקָרוֹ76, אֶפְלוּ חוּט אֶחָד, פְּסוּלָה77. 22

72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). 73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לכן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב "לשונות הרמב"ם סימן צ').

פֶּרֶק שְׁנִי

1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

א. תְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה פְּתוּרָה בְּכֹל מְקוֹם² הֵיא הַצִּמָּר 23
הַצְּבוּעַ בְּפִתּוֹן שְׂפָכְחוּל³, וְזוֹ הִיא דְּמוּת הָרִקִּיעַ 24
הַנִּרְאִית לְעֵין הַשֶּׁמֶשׁ⁴ בְּהִירוֹ שֶׁל רִקִּיעַ⁵. וְהַתְּכֵלֶת 25
הָאֲמוּרָה בְּצִיצִית⁶, צָרִיךְ שְׁתִּהְיֶה צְבִיעָתָה צְבִיעָה 26
יְדוּעָה, שְׁעוֹמָדָת בִּינְיָה וְלֹא תִשְׁתַּנֶּה. וְכָל שְׂלֹא 27
נִצְבַּע בְּאוֹתָהּ צְבִיעָה, פְּסוּל לְצִיצִית, אֶף-עַל-פִּי 28
שְׂהוּא כְּעֵין הָרִקִּיעַ; כְּגוֹן שֶׁצְּבַעוּ בְּאֶסְטִיס⁷ אוֹ 29
בְּשָׁחור אוֹ בְּשָׂאֵר הַמְּשֻׁחֲרִין⁸ - הֲרִי זֶה פְּסוּל 30
לְצִיצִית⁹. רַחֵל בַּת עֲזַי¹⁰, צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית¹¹. 31

2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). 3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתון - מעורב, וזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". 4) בכת"י התימנים, אין תיבה זו. 5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). 6) פרט לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן (מרכבת המשנה). 7) צמח שממנו עושים צבע כחול, וזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). 8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. 9) מנחות מ, ע"א. (וראה

1 בַּחוּטִין שְׂבִינִיהֶן⁵⁹, וּבִשְׂעָה שְׂפָסֶקָן נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי 2
צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הָעֲשׂוֹי⁶⁰.

56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות, ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. 57) אחרי שקשרם. 58) מחוברות. 59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא לשתיים כאחד. 60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

3 טו. הֵטִיל צִיצִית עַל הַצִּיצִית⁶¹ - אִם נִתְפָּן לְבִטָּל 4
אֶת הָרֵאשׁוֹנוֹת⁶², מִתִּיר הָרֵאשׁוֹנָה אוֹ חוֹתְכָה 5
וּבִשְׂרָה⁶³; וְאִם נִתְפָּן לְהוֹסִיף, אֶף-עַל-פִּי שְׁחִתּוֹ 6
אֶחָת מִשְׁתִּיהֶן⁶⁴, הֲרִי זֶה פְּסוּלָה⁶⁵, שְׁהָרִי כְּשֶׁהוֹסִיף, 7
פְּסַל אֶת הַכֹּל, וּבִשְׂהִתִּיר אוֹ חִתּוֹ הַתּוֹסֶפֶת, נִמְצָא 8
הַשָּׂאֵר נַעֲשֶׂה מִן הָעֲשׂוֹי, שְׂעִשְׂתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה פְּסוּלָה 9
הֵיטָה⁶⁶.

61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. 62) כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. 63) שהטלתו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". 64) אחרי שהוסיף. 65) כדין כל המוסיף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). 66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

10 טז. וְכֵן הִמְטִיל לְבַעֲלַת שְׁלֹשׁ⁶⁷, וְאַחֲרֶיהָ הִשְׁלִימָהּ 11
לְאַרְבַּע⁶⁸ וְהֵטִיל לְרִבְעִית - כִּלָּה פְּסוּלָה⁶⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: 12
'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי.

67) כנפיים. 68) שהוסיף עליה כנף רביעית. 69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י', סעיף קטן ו).

13 יז. אֵין פּוֹפְלִין אֶת הַטְּלִית לְשָׁנִים, וּמִטְּלִין צִיצִית 14
עַל אֶרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּשֶׁהִיא כְּפוּלָה⁷⁰; אֲלֵא-אִם-כֵּן 15
תִּפְּרָה כִּלָּה⁷¹, וְאֶפְלוּ מְרוּחַ אֶחָת.

70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. 71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

16 יח. נִפְסַק הַכֵּנָף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשֵׁלֶשׁ 17
אֲצָבָעוֹת, תּוֹפְרָה בְּמִקְוָה; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ - לֹא 18
יִתְפָּר⁷². נִתְמַעֲטָה זֹוִית שֶׁל בְּגָד שְׂבִין חוּטֵי הַצִּיצִית 19
וּבֵין סוֹף הָאֲרוֹג⁷³ - אֶפְלוּ לֹא נִשְׂאֵר מִן הָאֲרוֹג אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא): כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבואו להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו לנסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמא נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שנלקחה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונודעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשתירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. פיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לאו? לוקחין תכן ורירי²⁹ של שבלול³⁰ ומירגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעינה³² ולא כהתה, כשרה. ואם כהתה, לוקחין בצק של שעורין שמעפשין³³ אותו למוקס³⁴, ונותנין את זו התכלת שנשפתינה בתוכו, ואופה בצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשתרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - כשרה³⁵.

(29) נוזל. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו "שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מגיחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מיץ דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

ו. חצור³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא בחזקתה עד שתחשוד³⁷. המפקיד תכלת אצל הפותי - הרי זה פסולה, שמא החליפה³⁸; ואם היתה בכלי והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוך חותם - כשרה, בחותם אחד - פסולה⁴¹.

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד, לג): חצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתיפסל". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, זייף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה ה' מאכלות אסורות (י"ג, ה). (41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

בבא-מציעא סא: (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שבציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו: נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. פיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהל¹² וכיוצא בו, כדרך שהצבעין עושין, כדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובים המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליונה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקממניא¹⁹ וכיוצא בהן, כדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו. ונותנין בו הצמר עד שיעשה פנין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשתמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא). והזכותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהל ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלוחים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות ק"ח). (17) דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא פיצד יעשה? לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדק בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושורף הצבע שבכלי שבדק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לברוך. גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאידנא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר החינוך מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב; ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדזין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצות תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן הכסף משנה (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלוצין והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמן בפרק זה פרטי החלוצין וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומזהיר ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלוצין, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימינו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתנוכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין התכלת" ועוד.

פרק שְׁלִישִׁי

(1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית - חובת האיש ולא חובת הטלית.

א. כְּסוּת שְׂחִיב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה
היא כְּסוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַרְבַּע כְּנָפִים², או יוֹתֵר עַל
אַרְבַּע³. וְתִהְיֶה מִדְּתָה - כְּדִי שִׁיתְּכֶסֶה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ
שֶׁל קֶטֶן⁴ הַמִּתְהַלֵּךְ לְבָדּוֹ בַּשּׁוּק, וְאִינוֹ צָרִיף אַחֵר
לְשִׁמְרוֹ וְלִילָף עִמּוֹ. וְתִהְיֶה הַכְּסוּת שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל
פֶּשֶׁתִּין בְּלִבָּד⁵.

(2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך.
(3) ראה בסמוך ה"ג. (4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. (5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אֲבָל טְלִית שֶׁל שָׂאֵר מִיָּנִין, כְּגוֹן בִּגְדֵי מְשִׁי,
וּבִגְדֵי צֶמֶר-גִּפְזָן, וּבִגְדֵי צֶמֶר גְּמָלִים, וְצֶמֶר אֲרָנָבִים,
וְנוֹצָה⁶ שֶׁל עִזִּים, וְכִיּוֹצָא בָהֶן, אֵין חֵיבִין בְּמִצְוַת
צִיצִית אֲלָא מִדְּבָרֵי חֻכְמִים⁷, כְּדִי לְהַזְהִיר בְּמִצְוַת
צִיצִית. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה מְרַבֶּעֶת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע,
וְיִהְיֶה שְׁעוּרָה פְּשְׁעוֹר שְׂאֵמְרָנוּ. שֶׁכָּל הַבְּגָדִים
הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה סֵתֵם, אֵינָם אֲלָא צֶמֶר וּפְשָׁתִים
בְּלִבָּד⁸.

ז. הַמּוֹצֵא תְּכֵלֶת בַּשּׁוּק, אִפְּלוּ מִצָּא חוּטִין פְּסוּקִין⁴²,
פְּסוּלָה⁴³; שְׁזוּרִין - פְּשָׁרָה⁴⁴. הַלּוֹקֵחַ טְלִית מְצִינָת⁴⁵
מִן הַשּׁוּק מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי הִיא בְּחֻקָּתָה⁴⁶; מִן הַפּוֹתֵי
הַתֵּגָר⁴⁷ - פְּשָׁרָה⁴⁸, מִן הַהֲדִירוּט⁴⁹ - פְּסוּלָה⁵⁰.

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. (43) חושישים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חושים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסף אחר, כתוב: "חוטין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטיבה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וצויה לתקן ההעלקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומוכרם. (48) שבוודאי קנאה מישאל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף').

ח. טְלִית שֶׁהִיא כְּלָה אֲדָמָה אוֹ יִרְקָה אוֹ מִשְׁאָר צִבְעוֹנִין, עוֹשֶׂה חוּטֵי לָבָן שֶׁלָּהּ כְּעֵין צִבְעָה: אִם יִרְקָה - יִרְקִין, אִם אֲדָמָה - אֲדָמִין⁵¹. הֵיטָה כְּלָה תְּכֵלֶת - עוֹשֶׂה לָבָן שֶׁלָּהּ מִשְׁאָר צִבְעוֹנִין, חוּץ מִן הַשְּׁחוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּתְּכֵלֶת⁵², וְכוּרֵף עַל הַכָּל חוּט אֶחָד תְּכֵלֶת⁵³, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין בַּשָּׂאֵר צִיצִית שְׂאֵינָן צִבְעוֹנִין.

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'יתוספות יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית-הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה כחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה כחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.

ט. קָשָׂה עֲנֵשׁ מִי שְׂאֵינוֹ מַנִּיחַ לָבָן יוֹתֵר מִעֲנֵשׁ שֶׁלָּא הֵנִיחַ תְּכֵלֶת, לְפִי שֶׁהִלָּךְ מְצוֹי לָכַל, וְהַתְּכֵלֶת אֵינָה מְצוּיָה כָּל מְקוֹם⁵⁴ וְלֹא כָּל זְמַן, מִפְּנֵי הַצֶּבַע שְׂאֵמְרָנוּ⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-רודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". (55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידינו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א

ממנינו²², כגון: חוטי משי לכות משי, וחוי נוצה
לכות נוצה²³. ואם רצה לעשות לכן לכל שאר
מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר
והפשתן פוטרין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר
מינין - במינן פוטרין, שלא במינן אין פוטרין²⁵.

(22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה.
(23) של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שצריך מצות ציצית
היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש
שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה
לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם
חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה
תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים
(כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן,
או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא
לכן לבדו בלא תכלת²⁶? בדין הוא שיהא מתר,
שהשעטנו²⁷ מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר
הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין
כן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה במינה; וכל
מקום שאמה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול
אמה לקיים את שתייה, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא
עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את
שתייה³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת
- מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה
(דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על
כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים) ... ונתנו על
ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה
לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי
האזהרה של ה'לאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובוה
תתייבש קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי
'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול
'עשה') ואיך יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי
הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה
מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע ב'עשה' לא נהיה
מוזהרים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג).
(31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה
חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י
שעטנו, בא 'עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנו, ואז
גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו
את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לבדו
בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר
בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא
עושין הלכן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני
שהציצית נדחית מפני השעטנו³², אלא גזירה
מדבריהם³³, שמה יתפסה בה פלילה, שאינה זמן
חייב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין

(6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן
אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת
כז; מנחות לט:). (7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים
ורחלים בלבד. וב'ירושלמי' (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה
מפסוק, שנאמר (מלכים ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה
נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים
צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד.
(8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על
כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים
(בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בבגד צמר או בבגד פשתים),
אף כל צמר ופשתים".

ג. "על ארבע כנפות כסותך" - בעלת ארבע ולא
בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת
חמש⁹? תלמוד לומר: "אשר תכסה בה"¹⁰ - אפלו
בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחיב בעלת
חמש¹¹ ופוטר בעלת שלש, ושתייה אין בעלי
ארבע כנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹².
לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או
שש, אינו עושה אלא לארבע כנפים המרחקות זו
מזו¹⁴. מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על
ארבע כנפות כסותך"¹⁵.

(9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית?
(10) לרבות כל הראוי לכסות. (11) כגון שחתך מכנף אחת
באלכסון ונעשו שתיים. (12) ואין בכלל שלש ארבע
(מנחות מג:). (13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה
יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". (14) שסברא
היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא
הסמוכה לחברתה. (15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע
כנפות בלבד.

ד. כסות של בגד וכןפיה של עור¹⁶ - חייבת; היא
של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין
אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין,
חייבת, שנאמר: "על פנפי בגדיהם"; לא נאמר
"כסותך"¹⁹, אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית
השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מפאן
ואילך חייבת²¹.

(16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. (17) כי כסות של עור
אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן
העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. (18) מנחות
מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" - ואין אדם
מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).
(19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות".
(20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית
כשלו, חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך
לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות').

ה. כסות של צמר, עושין לכן שלה חוטי צמר;
וכסות של פשתן, עושין לכן שלה חוטי פשתן
ממינה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין

44 דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' הל' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בירך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלבוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמייוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. (45 מגילה כו, ע"ב. 46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בזויות עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון' פ' שלח). (47 מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף'). (48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שארן לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (תגיגה ד. 49) סוכה מב, ע"א. 50) כי אין יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. (51 עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאלו) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". (52 ספק זכר ספק נקבה. 53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בבאורנו לקמן הל' מילה פ"ג, ה"ו. (54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו הל' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם שחייב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, יטיל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אבל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.⁵²

(55 מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו;⁵⁶ אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחייבת ציצית, כדי שיקנה מצוה זו.⁵⁷ ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים.⁵⁹

1 שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראיתם אותו" - בשעת ראייה. 2 וסומא חייב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, 3 אחרים רואין אותו. 4

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד.). (33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

5 ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בחל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משניכיר 7 בין תכלת שפה לבין שפה³⁸. וכיצד מברך עליה? 8 "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו 9 במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן 10 שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. 11 ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני 12 שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³. 13

(36) שאע"פ שלילה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תוסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מגוי הבגד ומתכססיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראיתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע (מעשה רוקח). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ו). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב:). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתיר להכנס בציצית לבית-הכסא⁴⁴ ולבית-המרחץ. נפסקו לו חוטי לבן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה⁴⁶. ואסור למכור טלית מציצת לכוני, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדושה, אלא שמא יתעטף בה, ויתלוה עמו ישראל וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית, כדי לחנכו במצות⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואגדרוגינוס⁵³ חייבין בכלל מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה. 28

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצוה זו".

ובהלכה י"ב כתב "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'". ורואים שחילק הזהירות וההשתדלות במצות ציצית לשני פרטים בשתי הלכות. תחילה מדבר על מצות ציצית עצמה ש"אין ראוי שיפטור עצמו ממצוה זו כו" ובהלכה שאח"כ מבאר את זכירת כל המצוות הבאה ממצות ציצית - "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן".

אבל ה'טור' חיברם יחד, כי לשיטתו קיום המצוה כתיקונה הוא רק כאשר ישנו "וראיתם אותו" היינו האפשרות לראות בפועל את הציצית, אבל בשיטת הרמב"ם יש לומר שקיום המצוה הוא בעצם עשייתו ולבישתו גם כשאי אפשר לקיים "וראיתם אותם".

על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 100

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאוו משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא באי, אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים קיג:) וב'טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויץ שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכן. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבריו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיזכרו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב'ילקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע (הגהות מיימוניות). (59) בטלית מצויצת, (שבת י:). "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית כ:). "נתעטף ועמד בתפילה".

1 יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי
2 הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן, שנאמר:
3 "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'".

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג:). וראה לעיל בביאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות ברכות¹

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. וְאֵינוּ חַיֵּב מִן הַתּוֹרָה אֶל־אִם־כֵּן שְׂבַע, שְׁנֵאמַר: וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפילו פזית, מברך אחריו⁵.

(2) (ברכות דף מח עמוד ב.). (3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". (4) החכמים. (5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על כל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפילו נתפון לאכל או לשנות פל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהנה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר כל מה שאיכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שאיכל פזית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

(6) (ברכות דף לה עמוד א.). (7) פחות מכזית. (8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל י"ה (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משיבעים. (12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. וְכָל הַבְּרָכוֹת בְּלֶן נֶאֱמָרִין בְּכָל לְשׁוֹן²⁹; וְהוּא¹⁶ שִׁיאֵמַר כְּעִין³⁰ שֶׁתִּקְנֶנּוּ חֻקִּים. וְאִם שָׁנָה אֶת הַמִּטְבָּע³¹ - הוּאִיל וְהַזְכִּיר אֶזְכְּרָה וּמַלְכוּת וְעִנְיָן³² הַבְּרָכָה, אֶפְלוּ בְּלֶשׁוֹן חֹל³³, יִצָּא³⁴.

(29) (סוטה דף לב עמוד א). (30) כעניין. (31) ששינה מהנוסח הקבוע. (32) תוכן. (33) יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. (34) (ברכות דף מ עמוד ב).

ז. כָּל הַבְּרָכוֹת בְּלֶן, צָרִיךְ שְׁלִשְׁמִיעַ לְאֲזֵנוֹ מֶה שֶׁהוּא²⁰ אוֹמֵר³⁵. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאֲזֵנוֹ - יִצָּא, בֵּין שֶׁהוּא צָרִיךְ בְּשִׁפְתָיו, בֵּין שֶׁבֶרֶךְ בְּלִבּוֹ³⁶.

(35) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך. (36) ולא ביטא בשפתיו (שם).

ח. כָּל הַבְּרָכוֹת בְּלֶן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּדְבָרִים אֲחֵרִים. וְאִם הִפְסִיק - צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ שְׁנִיָּה³⁷. וְאִם הִפְסִיק בְּדְבָרִים שֶׁהוּא מַעֲנִין דְּבָרִים שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה. מִיָּצֵד? כְּגוֹן שֶׁבֶרֶךְ עַל הַפֶּת, וְקֹדֶם שִׁיאֲכַל אָמַר: הִבִּיאוּ מֶלֶח³⁸! הִבִּיאוּ תַבְשִׁיל! תִּנּוּ לְפָלוֹנִי לֵאכֹל! תִּנּוּ מֶאֱכָל לְבִהמָה³⁹. וְכִיּוֹצֵא בָאֵלּוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה.³⁰

(37) (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א). (38) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). (39) שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. כָּל הַבְּרָכוֹת בְּלֶם, מִתֵּר לְטַמֵּא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין שֶׁהִיא טַמְאָה טַמְאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲלֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בִּיּוֹם⁴⁰, בֵּין טַמְאָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בִּיּוֹם⁴¹. וְאִסּוּר לְמַבְרֵךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁהוּא עָרִם⁴², עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֲרוּתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּאִישׁ, אֲכָל בָּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְנִיָּה⁴³ טוּחוֹת⁴⁴ בְּקִרְקַע וּמִבְרַכְתָּה⁴⁵.

(40) על ידי טבילה. (41) שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. (42) שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערוות (תרומות פרק א משנה ו). (43) של מטה. (44) דבוקות. (45) כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

(14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עז עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בבבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורה חיים סימן רטז, סעיף קטן א. (16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וְכִשְׁם שֶׁמְבָרְכִין עַל הַהֲנִיָּה, כֶּף מְבָרְכִין עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה¹⁸, וְאֶחָד-כֶּף יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וּבְרָכוֹת רַבּוֹת תִּקְנֶנּוּ חֻקִּים דֶּרֶךְ שִׁבְחָ וְהוֹדָיָה¹⁹ וְדֶרֶךְ בִּקְשָׁה²⁰, כְּדִי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִהְיָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה.

(18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. (20) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת בְּלֶן שְׁלֹשָׁה מִיָּנִים: בְּרָכוֹת הַנִּיָּה, וּבְרָכוֹת מִצְוֹת, וּבְרָכוֹת הוֹדָאָה²¹, שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שִׁבְחָ וְהוֹדָיָה וּבִקְשָׁה, כְּדִי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.

(21) והן מנויות לקמן פרק י.

ה. וְנִסָּח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֲזָרָא וּבֵית-דִּינֵי תִקְנוּם²². וְאֵין רְאִי לְשִׁנּוּתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם²³ וְלֹא לְגַרֵעַ מִמֶּנָּה. וְכָל הַמִּשְׁנָה מִמִּטְבָּע שֶׁטִּבְעוּ חֻקִּים בְּבְרָכוֹת²⁴, אֵינוֹ אֵלָּא טוֹעָה²⁵. וְכָל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת²⁶ אֵינָה בְּרָכָה²⁷, אֲלֵא-אִם-כֵּן הִיָּתָה סְמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ²⁸.

(22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. (23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. (25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". (26) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". (27) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). (28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את

18 ויברך אחד מהן וענו כלם אמן - הרי אלו מתירין
19 לאכול ולשתות⁵⁹. אבל אם לא נתפנונו לאכול באחד,
20 אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו - אף-על-פי
21 שהן אוכלין מפני אחד, כל אחד ואחד מברך
22 לעצמו⁶⁰. במה דברים אמורים? בפת ויין בלבד,
23 אבל שאר אכלים ומשקין אינן צריכין הסבה⁶¹;
24 אלא אם ברך אחד מהן וענו כלן אמן, הרי אלו
25 אוכלים ושותין, ואף-על-פי שלא נתפנונו להסב
26 בפחד⁶².

58 שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59 בלא
ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה
משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול
בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צידיהם
השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן
אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף
מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ג סעיף א).
(62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"לשנא קמא", מטעם ספק
ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין,
מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל
אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

27 יג. כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מפל
28 הברכות פלן, אף-על-פי שלא שמע הברכה כלה
29 מתחלתה ועד סופה, ואף-על-פי שאינו חייב באותה
30 ברכה⁶³ - חייב לענות אמן⁶⁴. ואם היה המברך
31 (עפ"ם או) אפיקורוס או כותי⁶⁵, או תינוק
32 המתלמד⁶⁶, או שהיה גדול, וישנה ממטבע הברכה⁶⁷
33 - אין עונין אחריהן אמן.

63 כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבירו צריך הוא
לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א.
64 (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו
לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת
שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או
לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת
פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך
אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים-ב פרק יז,
פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת
אלוהיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה
שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד
שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים
שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין
דף ו עמוד א). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ח,
משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים
עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם
וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל
כשמפטרים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים
אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה
ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים
אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו.

1 י. כל הברכות פלן, אף-על-פי שברך ויצא ידי
2 חובתו, מתר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן
3 כדי להוציאן⁴⁶; חוץ מברכת ההנהגה שאין בה מצוה,
4 שאינו מברך לאחרים⁴⁷, אלא-אם-כן נהנה עצמו⁴⁸.
5 אבל ברכת ההנהגה שיש בה מצוה, כגון אכילת מצה
6 בלילי הפסחים וקדוש היום⁴⁹ - הרי זה מברך
7 לאחרים, ואוכלין ושותים, אף-על-פי שאינו אוכל
8 עצמו⁵⁰.

46 כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר
יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם
בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא
יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט
עמוד א וברש"י). (47) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא
מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים
ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל
ולא יברך (רש"י שם). (48) ומברך על הנאתו, ואז מוציא
גם את האחרים. (49) של שבת ושל יום טוב. (50) ששני
הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר
לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב
נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).

9 יא. כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה
10 ועד סופה, ונתפנון לצאת בה ידי חובתו - יצא,
11 ואף-על-פי שלא ענה אמן⁵¹. וכל העונה אמן
12 אחר המברך⁵², הרי זה מברך⁵³; והוא, שיהיה
13 המברך חייב באותה ברכה⁵⁴. היה המברך חייב
14 מדברי סופרים⁵⁵ והעונה חייב מן התורה⁵⁶ - לא
15 יצא ידי חובתו, עד שיענה, או עד שישמע
16 ממי שהוא חייב בה מן התורה כמזהיר⁵⁷.

51 (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף
לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים-ב
פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו)
מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם,
פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". (52) וגם שמע כל
הברכה ונתכוון לצאת בה. (53) ועדיף משומע ואינו עונה
אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב).
(54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש
השנה דף כט עמוד א). (55) כגון שאכל רק כזית שאינו
חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים.
(56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). (57) (ברכות
דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש
מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי
סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק
ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקרים אותו (קריאת
ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו
בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יצא אפילו
ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו
ידובר פה (הגהות האדר"ת).

17 יב. רבים שנתוועדו⁵⁸ לאכול פת או לשתות יין,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 ערבית, וכן בסוף פל ברכה שהיא סוף ברכות
17 אחרונות⁸², עונה בה אמן אחר עצמו.

79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו.
(80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך
הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה
(ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכותיו הוא
מוסיף לשבח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך
וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

18 יז. ולמה יענה אמן אחר "בונה ירושלים", והרי
19 אחריה ברכת "הטוב והמטיב"? מפני שברכה זו
20 בימי חכמי משנה⁸³ תקנה, וכאלו היא תוספת, אבל
21 סוף עקר הברכות של ברכת המזון היא "בונה
22 ירושלים"⁸⁴. ולמה לא יענה אמן אחר "אהבת
23 עולם", מפני שהיא סוף ברכות ראשונות של
24 קריאת שמע⁸⁵. וכן כל פיוצא בה מברכות שמברכין
25 אותן תחלה לדבר, כגון ברכות שמברכין לפני
26 קריאת מגלה והדלקת נר חנוכה, למען לא יפסיק
27 באמן בין ברכה ובין הדבר שברך עליו.

(83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן
אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף
מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר
שברך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

28 יח. ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות וכיוצא
29 בה?⁸⁶ מפני שהיא ברכה אחת, ואין עונין אמן אלא
30 אחר ברכה אחרונה, שקדמה אותה ברכה אחרת, או
31 ברכות, כגון ברכות המלך⁸⁷ וברכות כהן גדול⁸⁸
32 וכיוצא בהן⁸⁹ - להודיע שברך השלים כל ברכותיו,
33 ולפיכך עונה אמן.

(86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן
פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון
של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה
פרשיות מסוימות המזדוות את הקהל במצוות - שמונה
ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה
ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת
היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה
ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור
נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא
(מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על
הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו.
אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוהו בירושלמי (ברכות פרק
ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה
שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו
על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

34 יט. כל האוכל דבר האסור - בין בזדון, בין בשגגה
35 - אינו מברך עליו⁹⁰, לא בתחלה⁹¹ ולא בסוף⁹².
36 פיצד? הרי שאכל טבל⁹³ של דבריהם⁹⁴, או שאכל
37 מעשר ראשון⁹⁵ שלא נטלו תרומותיו⁹⁶, או מעשר

וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו:
"גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן... אם בירך גוי ענה
אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה
מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך,
תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח
חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

1 יד. כל העונה אמן, לא יענה, לא אמן חטופה⁶⁸
2 ולא אמן חטופה⁶⁹ ולא אמן קצרה⁷⁰ ולא ארפה⁷¹,
3 אלא אמן בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן
4 המברך⁷². וכל מי שלא שמע את הברכה שהוא
5 חייב בה, לא יענה אמן בכלל העונים⁷³.

(68) שקורא את האלף בחטף פתח, אמן במקום אמן
(ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה
אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר
קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן
פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האלף
(שם, על פי גירסת הר"ף). (71) שאין התיבה מובנת היטב
כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה
אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה
עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לז, פסוק ד): גדלו לה' אתי
ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם:
"אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח).
אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא
שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת
הגדול שבאלכסנדריה של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן
הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע
לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על
פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן
ב"קריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא
את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך
אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

6 טו. כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא
7 שם שמים לשוא⁷⁴, והרי הוא פושע לשוא, ואסור
8 לענות אחריו אמן⁷⁵. התינוקות, מלמדין אותן
9 הברכות בתקונן; ואף-על-פי שהן מברכין לבטלה
10 בשעת למוד, הרי זה מתר⁷⁶. ואין עונין אחריהן
11 אמן. והעונה אחריהן אמן⁷⁷, לא יצא ידי חובתו⁷⁸.

(74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה
ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים
אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה.
(76) שמתכוון ללמד. (77) אפילו שלא בשעת לימודם,
אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו
מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש
השנה דף כט עמוד א).

12 טז. כל העונה אמן אחר ברכותיו⁷⁹, הרי זה מגנה⁸⁰.
13 והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי
14 זה משפח⁸¹; כגון אחר "בונה ירושלים" בברכת-
15 המזון, ואחר ברכה אחרונה של קריאת שמע של

101) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסרו חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק; כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמרחת התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו חוקש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא). (107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סכנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם).

פרק שני

1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

- א. סדר ברכת המזון כך היא: ראשונה - ברכת "הזן", שניה - ברכת הארץ, שלישית - "בונה ירושלים", רביעית - "הטוב והמטיב". ברכה ראשונה - משה רבנו תקנה³; שניה תקן יהושע⁴; שלישית תקן דוד ושלמה בנו⁵; רביעית - חכמי משנה תקנוה⁶.

2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מח, ע"ב. בשעה שירד להם המן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא, מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (6) ברכות מח, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמו שזכו לקבורה ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בתרא קכא:). וקבועה בברכת המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז). ובירושלמי (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר, נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכך סמכוה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא פרשת מסעי אות ר'.

- ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פתן - אין מברכין לפניה⁷; ומברכין לאחר סעודתם⁸ שתי ברכות בלבד, פדי שלא יבטלו מלאכת בעל הבית: ברכה ראשונה - בתקונה; שניה - פותח

- 1 שני והקדש⁹⁷ שלא נפדו פהלת⁹⁸ - אינו מברך.
- 2 ואין צריך לומר אם אכל גבולות וטרפות⁹⁹, או שתה
- 3 יין-נסף¹⁰⁰ וכיצא בו.

90) (ברכות שם עמוד א) וביירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י, פסוק ג): (ובוצע (גזלן) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)..." "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (כלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל... כוס יין לניזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זודון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאכל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרישת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצצה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לו עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבארו לעיל בביאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

- 4 כ. אכל אם אכל דמאי¹⁰¹, אף-על-פי שאינו ראוי
- 5 אלא לעניים¹⁰², או מעשר ראשון שנטלה
- 6 תרומתו¹⁰³, אף-על-פי שלא נטל ממנו חשבון
- 7 תרומה גדולה, והוא¹⁰⁴ שהקדימו בשבילין¹⁰⁵, או
- 8 מעשר שני והקדש שנפדו, אף-על-פי שלא נתן את
- 9 החמש¹⁰⁶ - הרי זה מברך תחלה וסוף¹⁰⁷, וכן כל
- 10 כיצא בהן¹⁰⁸.

22 הַבְּרָכָה, שְׁאֵין נִחְמָה גְמוּרָה אֲלֵא בַּחֲזֶרֶת מַלְכוּת בֵּית
23 דָּוִד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.). (20) שם. וב"אבן ירחי" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב"לקוט שמעוני" שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"י כ"ט, טז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם" (21) תוכן.

24 ה. בַּשְּׂפָתוֹת וּבִימִים טוֹבִים מִתְחִיל בִּנְחָמָה וּמַסִּים
25 בִּנְחָמָה²², וְאוֹמֵר קִדְּשֵׁת הַיּוֹם בְּאֲמָצֵעַ. מֵיָּצֵד?
26 מִתְחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירָךְ", או "רַחֵם
27 ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ",
28 וּמַסִּים "מִנְחָם עֲמֹ יִשְׂרָאֵל בִּבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם", או
29 "בִּוְנָה יְרוּשָׁלַיִם", וְאוֹמֵר בְּאֲמָצֵעַ, בַּשְּׂפָת: אֱלֹהֵינוּ
30 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ
31 בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ
32 הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֶיךָ. נִשְׁפָּת בּוֹ
33 וְנִגְוֵחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנֶךָ. בְּרִצּוֹנֶךָ הִנָּח²⁴ לָנוּ
34 ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תִּהְיֶה עֲלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה
35 בַּיּוֹם מְנוּחָתָנוּ. וּבִימִים טוֹבִים אוֹמֵר "יַעֲלֶה
36 וְיָבֹוא"²⁵, וְכֵן בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלוֹ שָׁל מוֹעֵד
37 מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיָבֹוא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרוננו, כמו: נחלק חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיותו הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו תנאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

38 ו. בַּחֲנֻכָּה וּבְפֻּרִים מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרָכָה הָאֶרֶץ "עַל
39 הַנֶּסִּים", בְּדֶרֶךְ שְׁמוֹסִיף בַּתְּפִלָּה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ
40 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בַּשְּׂפָת, מְזַכֵּיר "רַצָּה
41 וְהַחֲלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֶּן "יַעֲלֶה וְיָבֹוא"²⁸. וְכֵן
42 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ טֵבֵת²⁹ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בַּשְּׂפָת, מְזַכֵּיר "עַל

1 בְּבִרְכַּת הָאֶרֶץ, וְכוּלָּל בָּהּ "בִּוְנָה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם
2 בְּבִרְכַּת הָאֶרֶץ¹⁰. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסֻעֻדָתָן¹¹ בְּלִבָּד,
3 או שֶׁהָיָה בַּעַל הַבֵּית מַסֵּב¹² עִמָּהּ - מְבָרְכִין אַרְבַּע
4 בְּרָכוֹת כְּתֻקִּינוֹן, כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם.

(7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכלול ולקצרן (כסף-משנה). וב'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו (ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות ('הגהות מיימוניות' לעיל פ"א; שו"ע אר"ח סי' קצא).

5 ג. בְּרַכַּת הָאֶרֶץ, צָרִיךְ לוֹמַר הוֹדִיָּה בַּתְּחִלָּתָהּ
6 וּבְסוּפָהּ¹³, וְחוֹתֵם בָּהּ "עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכָל
7 שֶׁלֹא אָמַר "אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת
8 הָאֶרֶץ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ¹⁵. וְצָרִיךְ לְהַזְכִּיר בָּהּ בְּרִית
9 וְתוֹרָה¹⁶, וּלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת,
10 שְׁאוּמְרִים בְּבִרְכַּת הָאֶרֶץ, הִיא בְּרִית מִלָּה, שְׁנִכְתְּרוּ
11 עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְתְּרוּ
12 עָלֶיהָ¹⁸ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֹאמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו'
13 מִלִּבַּד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחֻרְבָּן, אִתָּם נִצְבִּים וְגו'
14 לְעִבְרָךְ בְּבְרִית וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו. (14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, ט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית - שעל-ידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיון... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה - בעבור ישמרו חקתיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

15 ד. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית פּוֹתַח בָּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
16 עֲלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ וְעַל צִיּוֹן
17 מְשֻׁכַּן כְּבוֹדֶךָ", או: "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם
18 עִירָךְ", וְחוֹתֵם בָּהּ "בִּוְנָה יְרוּשָׁלַיִם", או "מִנְחָם
19 עֲמֹ יִשְׂרָאֵל בִּבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וּלְפִיכֶךָ נִקְרְאת
20 בְּרָכָה זוֹ 'נִחְמָה'. וְכָל מִי שֶׁלֹא אָמַר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
21 בְּבִרְכָּה זוֹ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִין²¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

1 הנסיים בברכת הארץ, ו"רצה והחליצנו" ו"נעלה
2 ויבוא ב'נחמה' 30.

27) בברכת הודאה, ש"על הנסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאניו תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שחנוכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

3 ז. ברכה רביעית, צריך להזכיר בה שלש מלכיות.³¹
4 וכן שמברכין האורח אצל בעל הבית, מוסיף בה ברכה
5 לבעל הבית. פיצד? אומר: יהי רצון שלא יבוש
6 בעל הבית בעולם הזה ולא יפלו לעולם הבא וכו'.
7 ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך
8 בה.³²

31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם... אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכיות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכיות" שהחסינן בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצלה מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יזדקר לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

9 ח. וכן שמברכין בבית האבל, אומר בברכה רביעית:
10 המלך החי, הטוב והמטיב, אל אמת, דיין אמת,
11 שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו,
12 שאנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבין להודות לו
13 ולברכו. ומבקש רחמים על האבל לנחמו, כפי מה
14 שירצה.³³ וגומר "הרחמן" וכו'.

33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' או"ח סי' קפט).

15 ט. בבית חתנים³⁴ מברכין ברכת חתנים אחר ארבע
16 ברכות אלו, בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם.
17 ואין מברכין ברכה זו, לא עבדים ולא קטנים.³⁵ עד
18 כמה³⁶ מברכין ברכה זו? אם היה אלמון שגשא
19 אלמנה, מברכין אותה ביום ראשון בלבד; ואם
20 בחור שגשא אלמנה או אלמון שגשא בתולה,
21 מברכין אותה כל שבועת ימי המשתה.³⁷

34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה.

י. ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים³⁸ היא ברכה
אחרונה משבע ברכות של נשואין. כמה דברים
אמורים³⁹? פשהיו האוכלין, הם שעמדו בברכת
נשואין ושמעו הברכות; אבל אם היו האוכלין
אחרים, שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין -
מברכין בשבילם אחר ברכת מזון שבע ברכות,
בדרך שמברכין בשעת נשואין⁴⁰; והוא שיהיו
עשרה⁴¹, וחתנים מן המגנן⁴².

38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשונו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"צ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז:): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה". (כתובות ז.) שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. ואלו הן שבע ברכות: ברוך אתה ה' אלהינו
מלך העולם, יוצר האדם.⁴³ ברוך אתה ה' אלהינו
מלך העולם, שהכל ברא לכבודו.⁴⁴ ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם⁴⁵ בצלמו,
בצלם דמות תבניתו⁴⁶, והתקין לו ממנו⁴⁷ בנין עדי
עד.⁴⁸ ברוך אתה ה', יוצר האדם. שוש תשיש ותגל
עקרה⁴⁹ בקבוץ בניה לתוכה בשמחה. ברוך אתה ה',
משמח ציון בבניה. שמח תשמח רעים ואהובים,
בשמחה יצירה בגן עדן מקדם⁵⁰. ברוך אתה ה',
משמח חתן⁵¹ וכלה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה ורנה,
דיצה וחדוה, אהבה, אחוה, שלום ורעות.
מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות
ירושלים⁵², קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול
כלה, קול מצהלות חתנים [מחפתם] ונערים
מנגינתם. ברוך⁵³ אתה ה', משמח חתן עם הכלה.⁵⁴

13 חותם בזה⁵⁹, ומתחיל בברכה רביעית וגומר. ואם
14 נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית - גומר אותה
15 ואינו חוזר⁶⁰. וכן בחלו של מועד⁶¹ ובחנפה
16 ובפורים, שכתב ולא הזכיר הענין בברכת המזון⁶² -
17 אינו חוזר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד.) אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

18 יד. מי שאכל, ושכח ולא ברח⁶⁴ - אם נזכר קדם
19 שיתעפל המאכל שבמעיניו⁶⁵, חוזר ומברך; נתעפל
20 המזון שבמעיניו - אינו חוזר ומברך. וכן אם נעלם
21 ממנו ולא ידע אם ברח או לא ברח - חוזר ומברך⁶⁶,
22 והוא שלא נתעפל המזון שבמעיניו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעכל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעכל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פרק שלישי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

23 א. חמשה מינין הן: החטין, והשעורין, והבסמין²,
24 ושבלת שועל³, ושיפון⁴. הבסמין - ממין החטין,
25 ושבלת שועל ושיפון - ממין השעורים⁵. וחמשה
26 מינין האלו, פשהן שפלים, נקראים תבואה בכל
27 מקום⁶; ואחר שדשין⁷ וזורין⁸ אותן, נקראין דגן⁹;
28 וכשטוחנין אותן ולשין את קמחן ואופין אותן,
29 נקראין פת¹⁰. והפת הנעשה מאחד מהן, היא
30 הנקראת פת בכל מקום בלא לזויו¹¹.

(2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) וזוכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה מדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים:

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוונת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוונת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדורות, שחיה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוס שונצניו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

1 יב. שכח ולא הזכיר בשבת או ביום-טוב קדשת
2 היום⁵⁵: אם נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית -
3 בשבת אומר: ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו
4 ישראל לאות ולברית קדש. ברוך אתה ה', מקדש
5 השבת. ביום-טוב אומר: ברוך אשר נתן ימים
6 טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה. ברוך אתה
7 ה', מקדש ישראל והזמנים⁵⁷. ומתחיל בברכה
8 רביעית וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה
9 רביעית - פוסק וחוזר לראש, שהוא ברכת "הזן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע אר"ח סי' קפח ס"ז). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"ג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ביבבלר) הובא ב'בית יוסף' אר"ח סי' קפח).

10 יג. בראשי חדשים שכח ולא אמר "נעלה ויבוא":
11 אם נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית - אומר: ברוך
12 אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון. ואינו

לְשִׁיתָהּ²⁰ - מְבָרֵךְ עָלֶיךָ בְּתַחֲלָה "שֶׁהַפֶּל"י²¹, וּלְבִסּוֹף¹²
"בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת"²².¹³

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא לשתות (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

ד. קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין²³ שֶׁבִּשְׁלֹו בְּקִדְרָה¹⁴
- בֵּין לְבָדּוֹ, בֵּין שֶׁעָרְבוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים, כְּגוֹן¹⁵
לְבִיבּוֹת²⁴ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְכֵן הִדְגֵן שֶׁחֲלִיקָה²⁵ או
כְּתָשׁוֹ²⁶ וּבִשְׁלֹו בְּקִדְרָה, כְּגוֹן הָרִיפּוֹת²⁷ וְגִרְשׁ²⁸
הַפְּרָמֶל וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂה¹⁸
קִדְרָה; וְכֵן כָּל תְּבִשְׁלִיל²⁹, שֶׁעָרַב בּוֹ מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין,¹⁹
בֵּין קָמַח בֵּין פֶּת - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ עָלֶיךָ "בּוֹרֵא מִינֵי²⁰
מִזּוֹנוֹת"³⁰.²¹

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת מרובכת במים ורוחחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמואל"ב יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כיסי בצק ממולאים בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה חלקים. (27) חטים קלופות וכתושות, ונוכרות בשמואל"ב (יז, ט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים. (30) ברכות לו, ע"א.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³¹? כִּשְׁהֵיָה הַמִּין הַזֶּה חָשׁוּב²²
אֲצִלּוֹ וְלֹא הִיָּה טַפְּלָה; אָבָל אִם הִיָּה אֶחָד מִחֻמְשַׁת²³
הַמִּינִין שֶׁעָרַב טַפְּלָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֲלָא עַל הָעֵקֶר,²⁴
וּפּוֹטֵר אֶת הַטַּפְּלָה. וְזֶה כָּלָל בְּבִרְכּוֹת: כָּל שֶׁהוּא²⁵
עֵקֶר וְעִמּוֹ טַפְּלָה - מְבָרֵךְ עַל הָעֵקֶר וּפּוֹטֵר אֶת²⁶
הַטַּפְּלָה³², בֵּין שֶׁהִיָּתָה הַטַּפְּלָה מַעֲרֻבֶת עִם הָעֵקֶר,²⁷
בֵּין שֶׁלֹּא הִיָּתָה מַעֲרֻבֶת.²⁸

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. בִּיצָד הִיא הַטַּפְּלָה הַמַּעֲרֻבֶת? כְּגוֹן לֶפֶת³³ או
כְּרוֹב, שֶׁבִּשְׁלֹו וְעָרַב בּוֹ קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת³⁴
הַמִּינִין כְּדִי לְדַבֵּק³⁵ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלֶיךָ "בּוֹרֵא מִינֵי³⁶
מִזּוֹנוֹת", שֶׁהִלֵּפֶת הוּא הָעֵקֶר וְקָמַחוֹ טַפְּלָה. שֶׁכָּל³⁷
דְּבָר שֶׁמַּעֲרִיב אוֹתוֹ לְדַבֵּק אוֹ כְּדִי לִתֵּן רִיחַ אוֹ כְּדִי³⁸
לְצַבֵּעַ אֶת הַתְּבִשְׁלִיל, הִרִי זֶה טַפְּלָה³⁹. אָבָל אִם עָרַב³⁹
כְּדִי לִתֵּן טַעַם בְּמַעֲרֻבוֹת, הִרִי הוּא עֵקֶר³⁶. לְפִיכָף,³⁵
מִיגִי דָבָשׁ שֶׁמְבַשְׁלִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין בָּהֶן חֶלֶב חֹטָה³⁷
כְּדִי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂין מֵהֶן מִינֵי מְתִיקָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ³⁸
עָלֶיךָ "בּוֹרֵא מִינֵי מִזּוֹנוֹת", מִפְּנֵי שֶׁהִדְבֵּשׁ הוּא³⁹
הָעֵקֶר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפתו ולעשותו

האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע ורגנען בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבלים להוציא גרעיניהן. (8) ברוח, לנקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זרייתן. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה ה"ל עירובין פ"א, ה"ח. וב'ירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה - זו שבוטל שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחד אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

ב. הָאוֹכֵל פֶּת, חַיֵּב לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא¹² לָחֶם מִן הָאָרֶץ, וְלֹאֲחֲרֶיהָ - אַרְבַּע בְּרִכּוֹת¹³. אָכַל דֶּגֶן שְׁלֹק¹⁴ כְּמוֹ שֶׁהוּא¹⁵ - מְבָרֵךְ לִפְנֵי "בּוֹרֵא פְרִי הָאֲדָמָה", וְלֹאֲחֲרָיו "בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת"¹⁶. אָכַל קָמַח - מְבָרֵךְ לִפְנֵי "שֶׁהַפֶּל"י¹⁷, וְלֹאֲחֲרָיו "בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת".¹⁸

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם - מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם - מן הארץ, אין להקפיד, שכן הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מנויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים. (ברכות לו:). "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א או"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"ף שם). וראה 'טור' או"ח סי' רח.

ג. קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין, שֶׁשֶׁלְקוּהוּ¹⁸
וְעָרְבוּ בָּמִים אוֹ בְּשָׂר מִשְׁקִים - אִם הִיָּה עֵבֶה, כְּדִי⁸
שִׁיְהִיָּה רָאוּי לְאֲכִילָה וּלְלֶעֶסוֹ, מְבָרֵךְ עָלֶיךָ בְּתַחֲלָה⁹
"בּוֹרֵא מִינֵי מִזּוֹנוֹת", וּלְבִסּוֹף "עַל הַמַּחְיָה וְעַל¹⁰
הַכִּלְכֵּלָה"¹⁹; וְאִם הִיָּה רַף, כְּדִי שִׁיְהִיָּה רָאוּי¹¹

סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם, אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשמש בו לכביסה, והשווה ה' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ט. עֶסֶה שְׁנֵאֲפִית בְּקֶרֶקַע, כְּמוֹ שֶׁהַעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי
הַמְדְּבָרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיהָ צוֹרֶת פֶּת,
מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּתְחִלָּה "בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת"⁴⁷. וְאֵם
קָבַע מְזוֹנוֹ עָלֶיהָ - מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא"⁴⁸. וְכֵן עֶסֶה
שֶׁלֶשָׁה בְּדָבָשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֶלֶב, אוֹ שֶׁעֶרֶב בָּהֶם
מִיָּנִי תְּבַלִּין⁴⁹ וְאֶפְסָה, וְהִיא הַנִּקְרָאת פֶּת הַבָּאָה
בְּכֶסֶן⁵⁰ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶּת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ "בּוֹרֵא
מִיָּנִי מְזוֹנוֹת"⁵¹. וְאֵם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ - מְבָרֵךְ
"הַמּוֹצִיא"⁵².

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזון נתיבין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערות') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בבתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות" (כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה (אור"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אֲרֵז שֶׁשָּׁלוֹ אוֹ שֶׁעֶשֶׂה מִמֶּנּוּ פֶּת⁵³ - בִּתְחִלָּה
מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת"⁵⁴, וְלִבְסוֹף "בּוֹרֵא
נִפְשׁוֹת"⁵⁵; וּבְלִבְדּוֹ שֶׁלֹא יֵהָא מְעַרְבֵם עִם דְּבָר אֲחֵר,
אֶלָּא אֲרֵז לְבִדּוֹ⁵⁶. אֲכָל פֶּת דְּחֵן⁵⁷, אוֹ פֶת שֶׁל שְׁאָר
מִיָּנִי קִטְנִית⁵⁸ - בִּתְחִלָּה מְבָרֵךְ "שֶׁהַפֶּל"⁵⁹, וְלִבְסוֹף
"בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת"⁶⁰.

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לז, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל "לבסוף ולא כלום" מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם, מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לז.). (57) הירזע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונזכר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונה בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לז.) שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי

ז. יִצְעַד הִיא הַטְּפֵלָה שְׁאִינָה מְעַרְבֶתָּ? הֲרִי שֶׁצָּרִיךְ
לְאָכַל דָּג מְלִיחָה³⁸, וְאֲכַל הַפֶּת עִמּוֹ כְּדִי שֶׁלֹא יִזְיק
הַמֶּלֶח גְּרוֹנוֹ וּלְשׁוֹנוֹ - הֲרִי זֶה מְבָרֵךְ עַל הַמֶּלִּיחַ
וּפּוֹטֵר אֶת הַפֶּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּת טְפֵלָה לוֹ³⁹, וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קובה). מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד, ע"א.

ח. הַפֶּת שֶׁפֶתַת אוֹתָהּ פִּתִּים⁴⁰, וּבִשְׁלָה בְּקֶדְרָה אוֹ
לִשָּׂה בְּמָרְק: אִם יֵשׁ בִּפְתִּיתִין פִּזִּית⁴¹, אוֹ שֶׁנִּכְרַ שֶׁהֵן
פֶּת, וְלֹא נִשְׁתַּבַּח צוֹרֶתָהּ⁴² - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּתְחִלָּה
"הַמּוֹצִיא"⁴³; וְאִם אֵין בָּהֶן פִּזִּית⁴⁴, אוֹ שֶׁעֶבְרָה צוֹרֶת
הַפֶּת בְּבִשּׁוּל⁴⁵ - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּתְחִלָּה "בּוֹרֵא מִיָּנִי
מְזוֹנוֹת"⁴⁶.

(40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה. (42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל (ברכות לז:): חביצה (פירורין שנילושו במרק, הערוך) - מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתיים כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבובב בפומבי רבת, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). וב'תומת ישרים' סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם" במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתיים כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'רישא' ל'סיפא' והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחשוב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזה"ה. ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו צריך לכלול מעין המאורע (ההגהות מיימוניות). (77) לעיל פ"ב, ה"ה.

יום ש"ק ח' מרחשון ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

- א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש², צריך לברך אותה במקום שאכל³. אכל פשהוא מהלך - יושב במקום שפסק ויברך. אכל פשהוא עומד - יושב במקומו ויברך⁵. שכן לברך ברכת המזון, ונזכר קדם שיתעכל המזון שבמעיו - מברך במקום שנוצר⁶. ואם היה מזיד - חזר למקומו ומברך⁷. ואם ברך במקום שנוצר⁸ - יצא ידי חובתו. וכן אם ברך פשהוא עומד או פשהוא מהלך - יצא ידי חובתו⁹. ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שבמעין שלש, אלא פשהוא יושב ובמקום¹⁰ שאכל.

(2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. (3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). (4) כדי שיברך בכוונה. (5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. (6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. (7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך ברחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). (8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נזכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. (9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. (10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן

האדמה", מפני שנשתנו ע"י אפיינם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

- יא. כל שמברך עליו בתחלה "המוציא", מברך לآخرיו בסוף ברכת המזון בסדרה, ארבע ברכות⁶¹; וכל שמברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", מברך בסוף לآخرיו ברכה אחת מעין שלש⁶², חוץ מן הארז⁶³.

(61) תוספתא ברכות, פ"ד. (62) מפורשת בסמוך הלכה יג. (63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לו.).

- יב. במה דברים אמורים⁶⁴? שאכל מפנית ולמעלה⁶⁵; אבל אכל פחות מפנית, בין מן הפת⁶⁶, בין משאר אכלין⁶⁷; והשונה פחות מרביעית⁶⁸, בין מן היין, בין משאר משקין - מברך בתחלה ברכה הראויה לאותו המין⁶⁹, ולבסוף אינו מברך כלל⁷⁰.

(64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. (65) וכזית שאמרו, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט.). (66) ברכות מה, ע"א. (67) שם, לט, ע"א. (68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לגזיר, וכן רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעית במשקין הוא כפחות מכזית באוכלין (כסף-משנה). (69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה.) והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). (70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' אורח ח' סי' רי).

- יג. וזו היא ברכה אחת מעין שלש⁷¹: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפללה⁷² ועל ארץ חמדה טובה ורחבה⁷³ שרצית ושהנחלת את אבותינו. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך⁷⁴ ועל ציון משכן כבודך, והעלנו לתוכה ושמתנו בבנינה, ונברך עליה בקדשה ובטהרה. ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה⁷⁵. ובשפלות וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדשת היום⁷⁶, בדרך שמזכיר בברכת המזון⁷⁷.

(71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. (72) כנגד "ברכת הון". (73) כנגד "ברכת הארץ". (74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". (75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, ובר"ף (שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. (76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ח' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). 22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות דה. 23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24) עץ התאנה. 25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחת - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתייהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. ברוך על הפת - פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופרות²⁶ וכיוצא בהן; אבל אם ברוך על הפרפרת, לא פטר את הפת²⁷. ברוך על מעשה קדירה²⁸ - פטר את התבשיל²⁹. ברוך על התבשיל, לא פטר את מעשה קדירה³⁰.

26) המלפתים בהם את הפת. 27) שאין ברכת הפרפרות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר-כך נמלך ללאכל או לשתות - אף-על-פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך³¹. ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזור ללאכל ולשתות - אפלו פסק כל היום פלו, אינו צריך לברך שנית³².

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. היו שותין³³, ואמרו: בואו ונברך ברפת המזון! או: בואו ונקדש קדוש היום³⁴! - נאסר עליהם לשתות³⁵ עד שיברכו³⁶ או יקדשו³⁷. ואם רצו לחזור ולשתות קדם שיברכו או יקדשו - אף-על-פי שאינם רשאים, צריכים לחזור ולברך תחלה³⁸ "בורא פרי הגפן" ואחר-כך ישתו. אבל אם אמרו: בואו ונבדיל³⁹! - אין צריכים לחזור ולברך⁴⁰.

33) בסוף אכילתם. 34) יום השבת. 35) ואין צורך לומר

השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריהם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מי שנסתפק לו אם ברוך "המוציא" או לא ברוך "המוציא", אינו חוזר ומברך, מפני שאינו מן התורה¹¹. שכת לברך "המוציא" - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך¹²; ואם נזכר לאחר שגמר - אינו חוזר ומברך¹³.

11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). 12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם), דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו¹⁴ והלך לבית אחר; או שהיה אוכל, וקראוהו חבירו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו¹⁵ וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך¹⁶ למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה "המוציא", ואחר-כך יגמר סעודתו¹⁷.

14) ועדיין לא גמרה. 15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. 16) ברכת המזון. 17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חברים שהיו יושבים לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה¹⁸; אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואין צריכין לברך¹⁹ שניה¹⁹; ואם לא הניחו שם אדם - כשהן יוצאין, צריכין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לבתחלה²⁰.

18) לקבל את פניהם. 19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). 20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וכן אם היו מסבין בשתייה או לאכל פרות²¹. שכל המשנה מקומו²², הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לבתחלה על מה שהוא צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו צריך לחזור ולברך²³. אבל במזרחת של תאנה²⁴, ובא לאכל במערבה - צריך לחזור ולברך²⁵.

הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישב ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שמימיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

17 יא. וְדִבְרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֲמַת
18 הַסְּעוּדָה⁴⁸, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה לְפָנֶיהֶם⁴⁹ וְלֹא
19 לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֵא בְּרַכַּת "הַמוּצִיא" שֶׁבִּתְחִלָּה וּבְרַכַּת
20 הַמְּזוֹן שֶׁבְּסוֹף פּוֹטֵרֶת הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰.
21 וְדִבְרִים שֶׁאֵינָן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁵¹, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ
22 הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרָכָה לְפָנֶיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³.
23 וְדִבְרִים הַבָּאִים לְאַחֵר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֲמַת
24 הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁלֹא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרָכָה
25 לְפָנֶיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵.

(48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. (49) אפילו אם אכלם בלא פת. (50) לאכילת הפת. (51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. (52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרם. (53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. (54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. (55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

26 יב. בְּשִׁפְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקֶּזֶז הַדָּם,
27 וּבְשִׁעָה שֶׁצֵּא מִן הַמְּרַחֵץ, וּבְיוֹצֵא בֶּהָן, שֶׁאֵדָם
28 קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בֶּרֶךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי
29 הַמְּזוֹן⁵⁷, פֶּטֶר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׁתָה לְאַחֵר הַמְּזוֹן, קִדָּם
30 שֶׁיִּבְרַךְ בְּרַכַּת הַמְּזוֹן⁵⁸; אֲבָל בְּשֶׂאֵר הַיָּמִים, צְרִיף
31 לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בִּתְחִלָּה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחֵר הַמְּזוֹן⁵⁹. בָּא
32 לְהֵן יֵין בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן - כֹּל אַחֵד וְאַחֵד מִבְּרַךְ
33 לְעַצְמוֹ⁶⁰, שֶׁאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שֶׁיַּעֲנוּ אִמְּוִן⁶¹;
34 וְאִינוּ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְאַחֵר הַמְּזוֹן⁶².

(56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשנות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם),

לאכול. (36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). (37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם) דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתייה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתייה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). (38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרם, כמבואר לעיל הלכה ז. (39) הבדלה במוציא שבת. (40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוציא שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

1 ט. הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתוֹת יַיִן, וְכֹא לָהֶם מִיֵּן אַחֵר,
2 כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֶדָם וְהִבְיִאוּ שְׁחֹר, אוֹ יִשָּׁן
3 וְהִבְיִאוּ חֶדֶשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרַכַּת הַיַּיִן פַּעַם
4 שְׁנִיָּה; אֲבָל מִבְּרַכִּין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
5 הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁴¹.

(41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ח, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות"). ואפילו כשהמין השני אינו משוכח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשוכח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

6 י. אֵין מִבְּרַכִּין עַל אֶכֶל מִן כֹּל הָאֶכֶלִין וְלֹא עַל
7 מִשְׁקָה מִן כֹּל הַמִּשְׁקִין, עַד שֶׁיִּבְאוּ לְפָנָיו, וְאִם בֶּרֶךְ,
8 וְאַחֲרֵיכֶן הִבְיִאוּ לְפָנָיו - צְרִיף לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ⁴². נָטַל
9 אֶכֶל וּבִרָה עָלָיו, וְנָפַל מִידוֹ וְנִשְׁרָף⁴³, אוֹ שֶׁטְפוּ נֶהָר
10 - נוֹטַל אַחֵר וְחֹזֵר וּמִבְּרַךְ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
11 מְאוֹתוֹ הַמֵּיין⁴⁴; וְצְרִיף לֹאמֹר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
12 מְלַכְּנוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כִּדִּי שְׁלֹא
13 לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמִים לְבִטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אֶדָם עַל אֲמַת⁴⁶
14 הַמַּיִם, וּמִבְּרַךְ וְשׁוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ
15 לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה אֵינֶם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה, מִפְּנֵי
16 שֶׁלִּכְךָ נִתְּבַנֵּן תִּחְלָה⁴⁷.

(42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רז. (44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ח' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מז, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרֵיכֵן אָמַר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, הֵיזָן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּטוֹבוֹ", עַד שֶׁגֹּמַר אַרְבַּע בְּרָכוֹת¹¹, וְהָן עוֹנִין אֲמֵן אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה¹².

(11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הָיוּ הָאוֹקְלִין מַעֲשֶׂה וּלְמַעֲלָה - מְזַמְּנִין בְּשֵׁם¹³. פִּיֶּצֶד? הַמְּבָרֵךְ אָמַר: נִבְרָךְ לֵאלֹהֵינוּ¹⁴ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיֵינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאָמַר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיֵינוּ, וּמִתְחִיל בְּרַפְת הַמְּזוּן¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מצוינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכן היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מַשְׁתַּחֲוִּי לְהַתְּעַסֵּק בְּצַרְכֵּי סְעוּדַת נְשׂוּאִין וְלִהְיֵנָה, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֵר הַנְּשׂוּאִין, מְבָרֵךְ: נִבְרָךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֹשֶׂה, מְבָרֵךְ: נִבְרָךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ אַחֵר הַנְּשׂוּאִין, מִחֻמַּת הַנְּשׂוּאִין, עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ח, ע"א. ובעל 'העיטור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעונו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:): "שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מוזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו

דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פרק חמישי

(1) מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

א. נָשִׁים וְעַבְדִּים חֲבִיבִין בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן². וְסָפֵק יֵשׁ בְּדִבְרֵי אֵם הֵן חֲבִיבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן³, או אִינֶם חֲבִיבִין מִן הַתּוֹרָה⁴. לְפִיכֵךְ אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן⁵. אָבֵל הַקְּטָנִים חֲבִיבִין בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן מִדְּבַרֵּי סוֹפְרִים⁶, כְּדִי לְחַנֵּן בְּמַצּוֹת.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט.). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכָלוּ פֶת כְּאֶחָד, חֲבִיבִין לְבָרֵךְ בְּרַפְת הַמְּזוּן⁷ קֹדֶם בְּרַפְת הַמְּזוּן. וְאִי־זוּ הִיא בְּרַפְת הַמְּזוּן? אִם הָיוּ הָאוֹכְלִים מִשְׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: נִבְרָךְ⁸ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ! וְהַפֵּל עוֹנִין: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיֵינוּ⁹; וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיֵינוּ¹⁰.

(7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה.) סמכוה על הפסוק: גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדיו (תהלים לז, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בבביתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת ה'קריית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בר'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ'

ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג.). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמא יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א או"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנוחה ועל המוחרס.

ח. אין מזמנין, אלא על מי שאכל פזית פת ולמעלה³⁶. שבעה שאכלו פת, ושלושה אכלו עמהן ירק או ציר³⁷ וכיצא בהן - מצטרפין לזמן פשם; והוא שיהיה המכרף מאוכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת וארבעה ירק, אין מצטרפין, עד שיהיו אוכלי הפת רב הנפר³⁸. במה דברים אמורים? בעשרה, אבל בשלושה, צריך שאכלו פל אחד ואחד מהן פזית³⁹ פת, ואחר-כך מזמנין.

(36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח.) הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) ר"ף, שם.

ט. שנים שאכלו, וגמרו מלאכל, ובא שלישי ואכל - אם יכולין לאכל עמו⁴⁰ פל-שהוא, ואפלו משאר אכלין⁴¹, מצטרף עמהן⁴². וחקם גדול שבמסבין הוא שמכרף לכלם, אף-על-פי שלא בא אלא באחרונה⁴³.

(40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקנינה סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים ('הגהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

י. שלשה שאכלו כאחד, אינן רשאים לחלק⁴⁴, וכן ארבעה וכן חמשה⁴⁵. וששה - יש להם⁴⁶ לחלק⁴⁷, עד עשרה⁴⁸. מעשרה ולמעלה - אינם רשאים לחלק, עד עשרים; שפל זמן שיחלקו, ותהיה ברפת הזמון לכל חלק וחלק בזמון הפל, יש להם לחלק⁴⁹.

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת

מברכים "שהשמחה במעונו" אלא בשבעת ימי המשתה בלבד ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

ו. הפל חייבין בברפת הזמון, בדרך שחייבין בברפת הזמון. אפלו כהנים שאכלו קדשי הקדשים¹⁹ בעזרה²⁰; וכן כהנים וישראלים שאכלו כאחד, ואכלו הפהנים תרומה וישראל חלין²¹ - חייבין בזמון²², כחייבין בברפת הזמון²³.

(19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד.). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה.) והכהנים אוכלים קדשים בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזמון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה-למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זו אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד.). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חברו ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י החימינים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחייבין בברכת הזמון".

ז. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן²⁴, אבל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפרצות²⁵; אבל נשים מזמנות לעצמן²⁶ או עבדים לעצמן²⁷; ובלבד שלא יזמנו בשם²⁸. אנדרוגינוס²⁹ מזמן למינו, ואינו מזמן, לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק³⁰. והטמטום³¹ אינו מזמן כלל³². קטן היורד למי מברכין, מזמנין עליו, ואף-על-פי שהוא כפן שבע או כפן שמונה³³; ומצטרף, בין למזין שלשה, בין למזין עשרה, לזמן עליו³⁴. והעפום³⁵ אין מזמנין עליו³⁶.

(24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצט). (27) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' או"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ח' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאַחַד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וּבִרְךָ
לְעַצְמוֹ⁶² - מִזְמָנִין עָלָיו; וְיֵצְאוּ הַשְּׁנָיִם יָדֵי חֻבַּת
זְמוּן, וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שְׁאִין זְמוּן לְמַפְרָע⁶³.
(62 בלא זימון. (63 משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. שְׁנָיִם שְׁאָכְלוּ כְּאַחַד - כָּל אֶחָד וְאַחַד מִבֵּרֵךְ
לְעַצְמוֹ⁶⁴. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאַחַד אֵינוֹ יוֹדֵעַ
- זֶה שְׂוִידֵעַ מִבֵּרֵךְ בְּקוֹל רֹם, וְהַשְּׁנִי עוֹנֶה אָמֵן אַחֵר
כָּל בִּרְכָּה וּבִרְכָּה, וְיֵצֵא יָדֵי חֻבַּת⁶⁵. וּבֵין⁶⁶ מִבֵּרֵךְ
לְאַבְיוֹ, וְעַבְדֵי מִבֵּרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מִבִּרְכַּת לְבַעֲלָהּ,
וְיֵצְאִין יָדֵי חֻבַּתָּן. אֲכָל אָמְרוּ חֲכָמִים: תְּבוּאָה
מֵאֲרָה⁶⁷ לְמִי שְׁאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו מִבִּרְכִּין לֹא⁶⁸.

(64 שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; שו"ע או"ח סי' קצג). (65 שאז הוא כמברך בעצמו (לעיל פ"א, ה"א). (66 קטן, פחות משלש-עשרה שנה. (67 קללה. (68 שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁיֵצְאוּ יָדֵי חֻבַּתָּן? בְּזְמוּן
שְׁאָכְלוּ וְלֹא שָׁבְעוּ, שֶׁהֵן חֲכָמִים לְבִרְךָ מִדְּבָרֵי
סוּפְרִים⁶⁹, וּלְפִיכָף מוֹצִיאִין אוֹתָן קָטָן אוֹ עַבְדֵי אוֹ
אִשָּׁה מִיָּדֵי חֻבַּתָּן⁷⁰; אֲכָל אִם אֲכָל וְשָׁבַע, שֶׁהוּא
חֵיב בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קָטָן
אוֹ עַבְדֵי, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן, שֶׁכָּל הַחֵיב בְּדָבָר מִן
הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדֵי חֻבַּתָּן, אֲלֹא הַחֵיב
בְּאוֹתוֹ דְּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹת⁷¹.

(69 ראה לעיל פ"א, ה"א. (70 שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. (71 ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

יז. הַנֶּכֶס אֲצֵל אֲחֵרִים, וּמֵצֵאֵן מִבִּרְכִּין בְּבִרְכַּת
הַזְּמוּן: אִם מֵצֵא הַמִּבְרָךְ אוֹמֵר "נִבְרָךְ" - הוּא עוֹנֶה
"בִּרְךָ הוּא וּמִבִּרְךָ⁷²"; וְאִם מֵצֵא הָאוֹכְלִים עוֹנִין
"בִּרְךָ שְׁאָכְלָנוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אֲחֵרֵיהֶן אֲמִין⁷³.

(72 ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו וכו' ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73 ברכות מה, ע"ב.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1 נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים

הזימון. (45 אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46 הרשות בידם אם ירצו (שו"ע או"ח סי' קצג, סעיף א). (47 שיזמנו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48 ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49 ברכות נ, ע"א.

י.א. שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שֶׁבָּאוּ מִשְׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל
שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁵⁰. וְאִם כָּבֵד זְמוּן
כָּל אֶחָד וְאַחַד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלֹשָׁה⁵¹ - רְשָׁאִין
לְחַלֵּק⁵², וְאֵינָן חֲכָמִין בְּזְמוּן, שֶׁכָּבֵד זְמוּנוֹ עָלֵיהֶן⁵³.
שְׁלֹשָׁה שֶׁיִּשְׁבּוּ לְאֹכֵל פֶּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל אֶחָד
וְאַחַד אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁵⁴.

(50 שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ.). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושינו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכך ביאר מרן ה'בית יוסף' ('או"ח סי' קצג). (51 לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו ויזמנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52 אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש 'תלמידי רבינו יונה' ברכות פ"ז). (53 'ופרחה מהם חובת זימון' (ברכות נ.). (54 כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).)

יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזְמוּן
שֶׁמִּקְצָתָן רֹאִין אֶלֹּו אֶת אֶלֹּו, מִצְטָרְפִין לְזְמוּן
אֶחָד⁵⁵; וְאִם לֹא - אֶלֹּו מִזְמָנִין לְעַצְמָן וְאֶלֹּו מִזְמָנִין
לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שְׁמֹשׁ אֶחָד בִּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ
וּמִשְׁמֵשׁ מִחֲבֻרָה זוֹ לְחֲבֻרָה זוֹ - מִצְטָרְפִין לְזְמוּן
אֶחָד⁵⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין מִקְצָת אֶלֹּו רֹאִין אֶת אֶלֹּו;
וְהוּא⁵⁷, שֶׁיִּשְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן כָּל דְּבָרֵי הַמִּבְרָךְ⁵⁸
בְּבִאּוּר⁵⁹.

(55 שם. (56 שם, ע"ב. (57 ובלבד. (58 המזמון. (59 בבהירות (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

יג. שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ, וְיֵצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין
לוֹ, כְּדִי שִׁיכָּנֵן לְשִׁמְעַם מַה שֶׁהֵן אוֹמְרִים, וּמִזְמָנִין
עָלָיו⁶⁰ וְהוּא בְּשׁוּק, וְיֵצֵא יָדֵי חֻבַּתָּו; וְלִכְשִׁיחֲזֹר
לְבֵיתוֹ, יִחְזֹר וּבִרְךָ בְּרִפְתַּת הַמְּזוֹן לְעַצְמוֹ. אֲכָל עֲשֵׂרָה
שְׁאָכְלוּ, וְיֵצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - אֵין מִזְמָנִין עָלָיו,
עַד שִׁיחֲזֹר לְמִקְוָמוֹ וְיִשְׁבַּע עִמָּהֶן⁶¹.

(60 ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:). ובפירוש רבינו יונה שם. (61 שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל - רשות¹⁹: רצה¹⁴ - נוטל, רצה - אינו נוטל. ופרות של חלין אינן צריכין נטילת ידים, בין בתחלה, בין בסוף²⁰. וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגבי הרוח²¹. כל פת שהמלח בו²², צריך נטילת ידים באחרונה, שמא יש בו מלח סדומית, או מלח ששבעו במלח סדומית, ויעביר ידיו על עינו ויסמא. מפני זה חייבין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני המלח²³. ובמחנה²⁴ פטורים מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודים במלחמה²⁵; וחייבין באחרונה, מפני²⁶ הסכנה.²³

(19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יו"ד סי' קטז. ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגן תירוש ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטל בתורת חיוב, אבל אם נטל משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכוון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:): "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"ו). וכלשון "פירוש המשנה" (שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק²⁷. וכן²⁴ שעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכל שהוצצים בטבילה²⁹, הוצץ בנטילת ידים³⁰. וכל העולה³¹ למדת מקנה³², עולה לשעור רביעית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכר"ף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א-ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדבק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ו, ה"ג). (33) זבחים כב, ע"א.

אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להזהר בהם.

א. כל האוכל הפת שמברכין עליו "המוציא", צריך נטילת ידים תחלה וסוף². ואף-על-פי שהיא פת חלין³, ואף-על-פי שאין ידיו מלכלכות⁴, ואינו יודע להן טמאה⁵ - לא יאכל עד שיטל שתי ידיו⁶. וכן כל דבר שטבולו במשקין⁷, צריך נטילת ידים⁸ תחלה⁹.

(2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח:; חולין קו:). (3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, (וקל-וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו:). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). (7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקריאת שמע¹⁰, בין לתפלה¹¹ - מברך תחלה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים¹²; שזו¹³ מצות חקמים, שנוצטוונו מן התורה לשמע מהן¹⁴, שנקאמר: על פי התורה אשר יורו¹⁵. ומים אחרונים¹⁶ אין מברכין עליהן, שאינם אלא מפני הסכנה¹⁶. ולפיכך¹⁷ חייב אדם להזהר בהן ביותר¹⁸.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נוטלא" בלשון חז"ל (חולין קז:), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (ראש"ל למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בביאורנו). (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג:). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו

25 שְׂפָחָפְנֵי הֵן שְׁנַעְשׂוּ בֵּהֶן מְלָאכָה, אֲבָל הַמִּים שֶׁחָפְּנָן
26 מֵהֶם הָרִי הֵן בְּכַשְׁרוֹתָן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים.
(46) ידים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה
יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן
ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו
במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו
במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא
נעשתה כל מלאכה.

27 ט. וְכָל מִים שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְׁתִּית כְּלֵב, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְרִים
28 או מְלוּחִים או עֲכוּרִין⁵², או רִיחַ רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה
29 מֵהֶן הַכְּלֵב⁵³: בְּכָלִים - פְּסוּלִין לְנִטְיִילת יָדִים,
30 וּבְקַרְקָעוֹת - כְּשֶׁרִים לְהִטְבִּיל⁵⁴. חֲמִי טְבִירָא⁵⁵,
31 בְּמִקּוּמָן, מְטַבִּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדִים⁵⁶; אֲבָל אִם נָטַל
32 מֵהֶן בְּכָלִי, או שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אִמְהָ⁵⁷ לְמִקּוֹם אַחֵר⁵⁸ -
33 אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן, לֹא רֵאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים⁵⁹, מִפְּנֵי
34 שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְשִׁתִּית בְּהֶמְהָ⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם,
מ"ג. וכפירושי הרי"ף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא
גזרו עליהם אלא בנטיילה, שלא יבואו לזלזל בה.
(55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו
יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדין מים
שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה
ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה.
(58) ואינם מחוברים למי המעינות. (59) שאחרי האכילה,
כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם,
ואינו יכול לשפסף בהם כמבואר בסמוך ה"ט. (60) זה
מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים
לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים
ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב,
כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

35 י. יֵשׁ לְנוֹטֵל לָתֵן עַל יָדָיו מַעַט מַעַט⁶¹, עַד שִׁיתָן
36 כְּשֶׁעוֹר. וְאִם נָתַן הָרִבִּיעִית כְּלָה בְּשִׁטְפָּה אַחַת -
37 כְּשֶׁרִין⁶². נוֹטְלִין אַרְבָּעָה או חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצַד זֶה⁶³, או
38 יָד זֶה עַל-גַּבִּי זֶה, בְּשִׁטְפָּה אַחַת⁶⁴; וּבִלְבָד שִׁירְפוּ⁶⁵
39 יְדֵיהֶן, כְּדִי שִׁיבֹא בִיגִיחַן הַמִּים, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ
40 הַשִּׁטְפָּה כְּדִי רִבִּיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו
מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים
החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על
ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים
העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני
שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם).
(65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה
פירוש המשנה לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

41 יא. אֵין נוֹטְלִין מִים לְיָדִים, לֹא בְּדַפְנוֹת הַפְּלִים⁶⁷,
42 וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲצִיץ⁶⁸, וְלֹא בְּחֶרְסִים⁶⁹, וְלֹא בְּמַגְנוֹפֹת⁷⁰

1 ה. כָּל הַצְרִיף נְטִילַת יָדִים, וְהַטְבִּיל יָדָיו בְּמִי מְקוּהָ³⁴
2 - אֵינוֹ צָרִיף דְּבַר אַחֵר³⁵. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמִים שֶׁאֵין
3 בָּהֶם שְׁעוֹר מְקוּהָ³⁶, או בְּמִים שֶׁאֻכְּבִין שְׂבָקָרְקָע³⁷ -
4 לֹא עָשָׂה כָּלום, שֶׁאֵין הַמִּים שֶׁאֻכְּבִין מְטַהְרִין אֶת
5 הַיָּדִים אֲלָא בְּנִטְיִילָה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבהת ידים הנוכרת
בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנוכר לקמן ה"כ (תוספתא
ידים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין
מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את
הידיים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל'
מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך
הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר
מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על
הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם
"שאוכים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

6 ו. כָּל הַנוֹטֵל יָדָיו, צָרִיף לְהַזְהִיר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים:
7 בְּמִים עֲצֻמָּן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְסוּלִין לְנִטְיִילת יָדִים³⁹,
8 וּבְשְׁעוֹר, שֶׁיִּהְיֶה בֵּהֶן רִבִּיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדִים, וּבְכָלִי,
9 שֶׁיִּהְיוּ הַמִּים שְׁנוֹטְלִין בֵּהֶן בְּכָלִי, וּבְנוֹטֵל, שֶׁיִּהְיוּ
10 הַמִּים בְּאֵין מִכָּח נוֹתֵן.

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים
בהלכות הבאות.

11 ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמִּים: שְׁנוֹי מְרָאָה,
12 וְגִלּוּי, וְעֲשִׂית מְלָאכָה בֵּהֶן, וְהַפְסֵד, שֶׁמוֹגֵעַ אֶת
13 הַבְּהֶמָה מִלְשִׁתוֹת מֵהֶן⁴⁰. בִּיצֵד? מִים שֶׁנִּשְׁפְּטוּ
14 מִרְאִיתָן - בֵּין בְּכָלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּין מִחֲמַת דְּבַר
15 שֶׁנִּפְל לְתוֹכָן⁴¹, בֵּין מִחֲמַת מִקּוּמָן - הָרִי אֱלוֹ
16 פְּסוּלִין⁴². וְכֵן אִם נִתְּגַלוּ גִלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִשְׁתִּיתָה⁴³
17 - נִפְסְלוּ לְנִטְיִילת יָדִים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט.
(41) כגון הידיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). (42) חולין קז,
ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור,
שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראהם
- פסולים (סוטה טו:), כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י
או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש,
והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:) והשווה הל' רוצח ושמירת נפש
פ"א, ה"ר"ד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים
לגילוי (שאר נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה
(טור' או"ח סי' קס).

18 ח. כָּל מִים שֶׁנַּעְשָׂה בֵּהֶן מְלָאכָה, נַעְשׂוּ שׁוֹפְכִין,
19 וּפְסוּלִין לְנִטְיִילת יָדִים. בִּיצֵד? מִים שֶׁאֻכְּבִין⁴⁵ שֶׁהִדִּית
20 בֵּהֶן פְּלִים או שֶׁשָּׁרָה בָּהֶם פֶּתוֹ, וְכִינִצָּא בָּזָה - בֵּין
21 בְּכָלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לְנִטְיִילת יָדִים⁴⁶.
22 הִדִּית בֵּהֶן פְּלִים מוֹדְחִין או חֲדָשִׁים - לֹא פְסוּלִין⁴⁷.
23 מִים שֶׁהִנְחִיתוּם⁴⁸ מְטַבֵּל בֵּהֶן אֶת הַפְּעֻכִּים⁴⁹ - פְּסוּלִין,
24 וְשֶׁהָיוּ חוֹפֵן מֵהֶן בְּשַׁעַת לִישָׁה⁵⁰ - כְּשֶׁרִים; שֶׁהִמִּים

דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין היקרות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מפני נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הברא. (91) בדלי מן הברא. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נטל ידיו, ספק לא נטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטהרת ידים טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור (מגן אברהם' סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שניגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזור ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל כח המלח מעל ידיו¹⁰³. מים ראשונים נטלים, בין על-גבי כלי בין על-גבי קרקע, ואחרונים אינן נטלין אלא על-גבי כלי¹⁰⁴. מים ראשונים נטלין, בין בחמי האור¹⁰⁵ בין בצונן, ואחרונים אינן נטלין בחמין. והוא, שיהיו חמים שהיד סולדת¹⁰⁶ בהן, מפני שאין מעבירין את הזהמא¹⁰⁷, שאינו יכול לשפשף בהן¹⁰⁸. אבל היו פושרין, נטלין מהן באחרונה¹⁰⁹.

(99) מסוף נטילתן עד שינגבן. (100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). (101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). (102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד:; ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו'

החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נטלין ממנה לידים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נטלין ממנה לידים. אבל שק וקפה⁷⁴ שנתקנו⁷⁵ - אין נטלין מהן לידים⁷⁶. ולא לתן לחברו בחפניו, שאין חפניו כלי⁷⁷. וכלים שנשברו שבריה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחג'יר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבחה המחץ (מפירוש המשנה להבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הל' כלים פרק יח, ה"י). מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שאם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי' קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בכל הכלים נוטלים לידים, ואפלו כלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נותנין ממנו לידים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הכלי בין ברכיו⁸⁶ וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו, וחוזר וצק⁸⁸. פראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ח' מרחשון - ספר אהבה - הלכות ברכות קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגרופיתא. (120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

- 12 יט. אָסור לְהֵאָכִיל מִי שֶׁלֹא נָטַל יָדָיו¹²¹, וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסור לְזַלְזֹל בְּנִטְלַת יָדָיו¹²².
- 13 וְצוּוּיִים הֵרֵבָה צִוּוּ חֻכָּמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר¹²³.
- 14 אָפְלוּ אֵין לוֹ מִים אֲלֹא פָדִי שְׁתִּיָּה, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרָ־כֵן אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִקְצָתָן¹²⁴.
- 16

(121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה' ברכות פ"ח). (122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (וזלזל) בנטילת ידים". (וראה סוטה ד: 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, (וכן אמרו (יומא פג:)) "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. (רש"י שם). (124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפק חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאין לי אלא מה שאתה נותן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

- 17 כ. צָרִיף אָדָם לִנְגֹב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרָ־כֵן יֹאכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגִיב יָדָיו, בָּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא¹²⁵. וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֲרָ־כֵן מְבָרֵךְ. וְתִכְף לְנִטְלַת יָדָיו - בְּרִכַּת הַמְּזוֹן. לֹא יִפְסִיק בְּיַנְיָהֶם בְּדָבָר אַחֵר. אָפְלוּ לְשִׁתּוֹת מִים אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה אָסור, עַד שֶׁיִּבְרֹךְ בְּרִכַּת הַמְּזוֹן¹²⁶.
- 22

(125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא נגיב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור') או"ח סי' קנח. (126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

(ב"י או"ח סי' קסב). (103) סוטה ד, ע"ב. (104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. (105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. (106) נכרית. (107) חולין, שם. (108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). (109) אפילו לכתחילה.

- 1 יז. נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שְׁחִירִית¹¹⁰, וּמִתְנַהֵּג עֲלֵיהֶן¹¹¹ כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיף לְטַל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וְאַכִילָה¹¹²; וְהוּא, שֶׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן¹¹³. אֲכָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיף לְטַל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיף נְטִילָה¹¹⁴.
- 5

(110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. (111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנהג הרי הוא מכוין 'מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'). (112) חולין קו, ע"ב. (113) שיזהר מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). (114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא (ה'גהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

- 6 יח. לֵט¹¹⁵ אָדָם אֶת יָדָיו בְּמִפְּהָ וְאוֹכֵל בְּהֶן פֶּת אוֹ דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמִשְׁקָה, אֵף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נָטַל יָדָיו¹¹⁶.
- 7 הַמֵּאָכִיל לְאַחֲרִים אֵינוֹ צָרִיף נְטִילַת יָדָיו¹¹⁷; וְהָאוֹכֵל צָרִיף נְטִילַת יָדָיו, אֵף-עַל-פִּי שֶׁאַחֲרֵי נִתְּן לְתוֹךְ פִּיו, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמִאֲכָל¹¹⁸. וְהוּא הֹדִין לְאוֹכֵל בְּמִגְרָפָה¹¹⁹, שֶׁצָּרִיף נְטִילַת יָדָיו¹²⁰.
- 11

(115) עוטף. וכן לשון המקרא (שמואל-א כא, י): והנה היא לוטה בשמלה. (116) ואין חוששים שמא יגע בידיו (חולין קז:); והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. (117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). (118) שם. (119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג, ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ב'ח' מרחשון תשע"ח

יום ראשון ב' מרחשון תשע"ח

הלכות דעות

פרק רביעי

(1) באיזה דרך ישכון אור הבריות; כמה דברים צריך שיהיו בעיר שידור בה תלמיד חכם.

א. הואיל והיות הגוף בריא ושלם, מדרך השם הוא, שהרי אי אפשר שביין או ידע דבר מידעת הבורא והוא חולה - לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים, ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב, ולא ישתה אלא כשהוא צמא. ואל ישהא נקיב² אפלו רגע אחד, אלא כל-זמן שצריך להשתין⁴ או להסד את רגליו⁵, יעמד מיד.

(2) ברכות סב, ב. (3) כמאמר ז"ל (מכות טז): המשהה נקיבו, עובר משום: "אל תשקצו את נפשותיכם" (ויקרא יא, מג). ונוסף על זה הוא מביא על עצמו חליים רעים ומתחייב בנפשו (הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה לא). וכן אמרו (שבת לג): "מרובים ממותי חלי מעיים מנופחי רעב". (4) נקבים קטנים. (5) נקבים גדולים.

ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא כרסו⁶, אלא יפחת פמו רביעי⁷ משבעתו. ולא ישתה מים בתוך המזון, אלא מעט, ומזוג⁸ ביין. וכשתחיל המזון להתעכל⁹ במעי, שותה מה שהוא צריך לשתות. ולא ירבה לשתות¹⁰ מים, ואפלו כשתתעכל המזון. ולא יאכל עד שיבדק עצמו יפה יפה, שמא יהיה צריך לנקביו¹¹. לא יאכל אדם עד שילך קדם אכילה¹², עד שיתחיל גופו לחם, או יעשה מלאכה, או יתענג בגעו¹³ אחר. כללו של דבר: יענה גופו וייעג כל יום בבקר, עד שיתחיל גופו לחם¹⁴, וישקט מעט עד שתתישב נפשו¹⁵, ואוכל. ואם רחץ פתמין אחר שיגע, הרי זה טוב¹⁶, ואחר-כך שותה מעט ואוכל.

(6) גיטין ע, א. (7) אמר אליהו לרבי נתן: אכול שליש ושתה שליש והנח שליש, ולכשתכעס תעמוד על מלואך (שם). וסבור רבינו, כי שליש מילוי הכרס הוא רביע משבעתו של אדם (עבודת המלך). (8) כדי לשרות את המאכל (ברכות מב). ורש"י אומר שם: "ולא היו רגילים לשתות בתוך הסעודה אלא מעט". (9) וכמה שיעור עיכול? כל זמן שיצמא מחמת אכילתו (שם, נג): ואמר: כשתצמא - שתה! (שם, סב). (10) שכן אמרו: כל מי ששתייתו מרובה על אכילתו - עצמותיו שרופות (נדה כד). (11) (שבת פב): "הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור

שהסיקוהו על גב אפרו - זוהי תחילת ריח זוהמא". (12) ברכות, כג, ב. (13) בדבר מייגע אחר, כגון: התעלמות. ונוסח דפוס קושטא: "עד שיתייגע ואוכל", וכן גם בדפוס מנטובה. (14) שלוש זיעות יפות לגוף... וזיעת מלאכה אחת מהן (אבות דרבי נתן, פרק מא): וכרב ששת שהיה אומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה" (גיטין טז). (15) ינוח ויניפש. (16) נכנס ומזיע, יוצא ומשתטף (שבת מ). נמצא, שהשטיפה יפה אחר הזיעה.

ג. לעולם כשיאכל אדם, ישב במקומו¹⁷ או יטה על שמאלו¹⁸. ולא יהלך ולא ירכב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטיל, עד שיתעכל המזון שבמעיו. וכל המטיל אחר אכילתו או שיגע, הרי זה מביא על עצמו חלאים¹⁹ רעים וקשים.

(17) גיטין ע, א. (18) ברכות מו, ב "והסיבת ימין - לאו שמה הסיבה" (פסחים קח). (19) תענית י, ב.

ד. היום והלילה - עשרים וארבע שעות. די לו לאדם לישן שלישי, שהוא שמונה²⁰ שעות, והיה בסוף²¹ הלילה, פדי שתהיה מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממטות קדם שתעלה השמש.

(20) וזכר לדבר: ישנתי אז ינוח לי (איוב ג, יג). "אז" בגימטריא: שמונה ("בית הבחירה" לרבי מנחם המאירי, מסכת אבות פ"ו, מ"ו: שו"ע או"ח, "מגן אברהם" סי' רלט). וב"מעשה רוקח" הספרדי מובא מאמר חז"ל, ששבע שעות הן שינת כל אדם, ואינו מציין מקורו. (21) לפי שהשינה בסוף הלילה יפה לגוף, כמבואר במסכת ברכות סב, ב: שינה בעמוד השחר כאיסטמא לפרזלא - כהשחזה לברזל שמחדדת אותו (פר"ח).

ה. לא ישן אדם, לא על פניו ולא על ערפו, אלא על צדו²²; בתחלת הלילה על צד שמאל²³, ובסוף הלילה על צד ימין. ולא ישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה פמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן ביום²⁴.

(22) ברכות יג, ב. (23) כדי שיהא הכבד שהוא בימין על האצטומכא, ויחממהו להחיש עיכול המזון (פר"ח). (24) כוונת רבינו לשינה קבועה (מעשה רוקח). ואמרו (סוכה כו): שרוד המלך היה ישן ביום שינה ארעית, כדי ששים נשימות.

ו. דברים המשלשלין²⁵ את בגי-מעים, כגון ענבים ותאנים ותותים²⁶ ואגסים ואבטיחים²⁷ ומיני הקשואים ומיני מלפפונות²⁸ - אוכל אותם האדם בתחלה קדם²⁹ אכילה, ולא יערבם עם המזון, אלא שותה מעט עד שייצאו מבטן העליון, ואוכל מזונו.

ויתישם גדולים, והפול והעדשים והספיר⁴², ולחם
שעורים⁴³ ולחם מצות, והכרוב⁴⁴ והחציר
והבצלים⁴⁵ והשומים⁴⁶ והחרדל והצנון - כל אלו
מאכלים רעים הם, אין ראוי לאדם לאכל מאלו
אלא מעט עד מאד, ובימות הגשמים; אבל בימות
החמה לא יאכל מהן כלל. והפול והעדשים בלבד,
אין ראוי לאכלן, לא בימות החמה ולא בימות
הגשמים. והדלועין⁴⁷, ואכלין מהן בימות החמה.

(38) בבא בתרא עד, ב. (39) ששמרו עדיין מעורבים
בתוכו. עד ארבעים ימים נקרא: יין מגיתו (עדויות פ"ו,
מ"א). (40) כמו שאמרו (פסחים מב.): שכותח הבבלי
מטמטם את הלב משום נסיוב החלב, כלומר: שנתישן
החלב ונתקלקל ונעשה נסיוב (מאלקען בלע"ז). (41) ע"ז
כט, א. (42) מין קטנית הנקרא בלע"ז: נאהיט, ונזכר
במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (43) קידושין סב, א.
(44) רבינו עוסק פה בכרוב חי, כי כרוב מבושל מנו חכמינו
בין הדברים המרפאים את החולים (ע"ז כט). (45) בצלים
קשים לגוף כחרבות (קידושין סב). (46) אמרו חז"ל
(ספרי, בהעלותך): המן היה משתנה לכל דבר מאכל שהם
רוצים, חוץ מחמשת המינים המנויים בפסוק: זכרנו את
הדגה... את הקישואים, ואת האבטיחים, ואת החציר, ואת
הבצלים, ואת השומים (במדבר יא, ה). (47) קירביס
בלע"ז. בעודם רכים טובים הם, והחולים מתבלים בהם את
פתם. וכשהם קשים, מזיקים הם כמלאך המוות (נדרים
מט.).

י. ויש מאכלות שהם רעים, ואינן כמו אלו, והם:
עוף המים⁴⁸, ובגייזונה הקטנים, והתמרים, ולחם
קלוי⁴⁹ בשמן, או לחם שגולש בשמן, והסלת שגפפו
אותה כל-צרכה, עד שלא נשארה בה ריח מרסן⁵⁰,
והצירי⁵¹ והמורקס⁵² - אין ראוי להרבות מאכלות
אלו. ואדם שהוא חכם וכובש את יצרו, ולא ימשך
אחר תאוותו, ולא יאכל מן הנזקרים כלום, אלא אם
נצרך להם לרפואה - הרי זה גבור.

(48) ברוזים וכיו"ב. (49) לחם אפוי מקמח שנעשה
מקליות שנתייבשו בתנור (רש"י, ויקרא כג, יד).
(50) סובים גסים, ונזכר במסכת פסחים פ"ב, מ"ז. ומתאים
לתורת הרפואה החדשה שמתהללים בה בני הדור ולא
הרגישו בדברים שיצאו מפי זקן (עבודת המלך). (51) מין
היוצא מדגים או ממאכלים אחרים כבושים ומלוחים.
(52) שמנונית היוצאת מדגים כבושים (נדרים נא:).

יא. לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות; ולא
ירבה מהן, ואפלו יבשין, ואין צריך לומר רטבים.
אבל קדם שיתבשרו כל-צרכן, הרי הן פתרבות
לגוף. וכן החיובים רעים לעולם. וכל הפירות
החמוצין - רעים, ואין אוכלין מהן אלא מעט
בימות החמה, ובמקומות החמים. והתאנים⁵³
והענבים והשקדים, לעולם טובים - בין רטבין, בין

וידברים שמאמצין³⁰ את בני-מעם, כגון רמונים
ופרישים³¹ ותפוחים וקרושטומולין³², אוכל אותן
תכף למזוננו, ולא ירבה לאכל מהן.

(25) המרפים את הקיבה. (26) פרי עץ שעלים שלו ניתנים
למאכל לתולעי המשי, ונקרא בלע"ז (מויל בעערבוס).
(27) וואססער מעלאנע בלע"ז. (28) (צוקער מעלאנע).
(29) כתובות י, ב. (30) ההיפך של משלשלים. (31) הם
חבושים, ונקראים בערבית ספרגל, ובלע"ז: קיטען, ונזכר
במשנה (כלאים פ"א, מ"ד). (32) מין אגס קטן, ונזכר
(שם).

ז. כשירצה אדם לאכל בשר-עוף ובשר-בהמה
באחד, אוכל בתחלה בשר העוף; וכן ביצים ובשר-
עוף - אוכל בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר
בהמה גסה - אוכל בתחלה בשר דקה. לעולם יקדים
אדם דבר הקל, ומאחר הכבד³³.

(33) כי הכבד מאחר להתעכל, בעוד שהקל מתעכל מיד -
לפיכך יקדים את הקל שימחר לצאת מן הבטן העליון
(פר"ח).

ח. בימות החמה אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה
בתבליים³⁴, ואוכל את החמץ³⁵. ובימות הגשמים
אוכל מאכלים החמים³⁶, ומרבה בתבליים, ואוכל
מעט מן החרדל ומן החלתית³⁷. ועל דרך זו הולך
ועושה במקומות הקרים ובמקומות החמים, בכל
מקום ומקום - הראוי לו.

(34) תבלין. מיני ירקות וסממנים אחרים לתיקון תבשילים
ולהטבת טעם המאכלים, והם מחממים. (35) טובל בו את
פתו. כתוב: וטבלת פתך בחומץ (רות ב, יד), ואמרו (שבת
קיג:): "מכאן שהחומץ יפה לשריב". ודווקא "אוכל", אבל
השתייה מזיקה. (36) עירובין נו, ב. (37) מיני תבלין
חריפים ומחממים, ונזכרים במסכת ברכות מ, א ושבת קמ,
א, ועל החרדל אמרו (ברכות שם): "הרגיל בחרדל אחת
לשליש יום - מונע חליים מתוך ביתו. אבל לא בכל יום,
מפני שהוא מחליש את הלב". את החלתית אוכלים רק
בארצות הקרות.

ט. יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי
לאדם שלא לאכלן לעולם, כגון הדגים הגדולים,
המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה,
והקמהין ופטריות, והבשר המליח³⁸ הישן, וזין
מגת³⁹, ותבשיל ששהה עד שגדף ריחו, וכן כל
מאכל שריחו רע או מר ביותר - הרי אלו לגוף כמו
סם-המות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינן כמו
הראשונים לרע. לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן
אלא מעט, ואחר ימים הרבה; ולא ירגיל עצמו
להיות מזוננו מהם, או לאכלן עם מזוננו תמיד, כגון:
דגים גדולים, וגבינה, וחלב ששהה אחר שגחל
עשרים וארבע שעות⁴⁰, ובשר שזרים גדולים⁴¹

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(61) אכילה יותר מכדי שבעה. (62) "ממלא כריסו - מגדל חליים" (ברכות לב.). (63) באכילה גסה. וכן פירש גם הראב"ע שם. (64) החיוניים, ולא דברים בטלים.

טז. דרך הרחיצה - שיכנס אדם למרחץ משכבה ימים לשכבה ימים. ולא יכנס סמוך לאכילה, ולא כשהוא רעב, אלא כשיתחיל המזון להתעכל. ורוחץ כל גופו בחמין, שאין הגוף נכוה בהן; וראשו בלבד - בחמין שהגוף נכוה בהן. ואחר כך ירחץ גופו בפושרין⁶⁵, ואחר כך בפושרין מן הפושרין, עד שירחץ בצונן⁶⁶. ולא יעבר על ראשו מים, לא פושרין ולא צונן. ולא ירחץ בצונן בימות הגשמים. ולא ירחץ עד שיוציא ויפרוץ⁶⁷ כל גופו. ולא יאריך במרחץ, אלא כשיגיע ויפרוץ גופו, ישתטף ויצא. ובודק עצמו קדם שיכנס למרחץ ואחר שיצא, שמה יהא צריך לנקבו. וכן בודק אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שישן (ואחר שישן). ובשעור⁶⁸ הכל - עשרה.

(65) לא חמים ולא קרים. (66) קרים "רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן, דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן", ומפרש רש"י: שהם מחזיקים את הברזל (שבת מא.). (67) יעסה וישפשוף. (68) מספר כל הדיקות יחד. סימן בעלמא נקט לזכרון. ונוסח אוקספורד: "קודם שישן ובשעור - הכל עשרה".

יז. כשיצא אדם מן המרחץ, ילבש בגדיו ויכסה ראשו בבית החיצון, כדי שלא תשלט בו רוח קרה⁶⁹; ואפלו בימות החמה צריך להזהר. וישא⁷⁰ אחר שיצא עד שתתנשב נפשו וינח גופו ותסור החמימות, ואחר כך יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה - הרי זה יפה מאד. ולא ישתה מים קרים⁷¹ בצאתו מן המרחץ, ואין צריך לומר שלא ישתה במרחץ. ואם צמא כשיצא מן המרחץ, ואינו יכול למנע עצמו - יערב המים ביין או בדבש⁷² וישתה. ואם סף בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף - הרי זה טוב⁷³.

(69) שלא יצטנן. (70) ימתין. (71) אלא חמין, כמאמר חז"ל: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים" (שבת מא, א), שאינו מועיל כלום. (72) שם קמ, א. (73) "רחץ ולא סך דומה למים על גבי חבית" (שם, מא.).

יח. לא ירגיל אדם להקזי⁷⁴ דם תמיד, ולא יקזי אלא אם יהיה צריך לו ביותר⁷⁵. ולא יקזי, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אלא מעט בימי ניסן ומעט בימי תשרי. ומאחר חמשים שנה⁷⁶, לא יקזי כלל. ולא יקזי אדם דם, ויכנס למרחץ בו ביום⁷⁷, ולא יקזי ויצא לדרך, ולא ביום שניבא מן

יבשין; ואוכל אדם מהם כל צרכו; ולא יתמיד אכילתם, אף-על-פי שהם טובים מכל פרי האילנות.

(53) ואמרו חז"ל (מדרש קהלת ה, י): "התאנה טובה למאכל ויפה לעינים ומוסיפה חכמה".

יב. הדבש והיין - רע לקטנים ויפה לזקנים, וכל-שכן בימות הגשמים. וצריך אדם לאכל בימות החמה שני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים.

יג. לעולם ישתדל אדם, שהיהו מעיו רפין⁵⁴ כל ימיו, ויהיה קרוב לשלשול⁵⁵ מעט. וזה כלל גדול ברפואה: כל-זמן שהרע⁵⁶ נמנע או יוצא בקשי - חללים רעים באים. ובמה ירפה אדם מעיו אם יתאמצו מעט? אם היה בחור - יאכל בבקר בבקר מלוחים⁵⁷ שלוקים⁵⁸ מתבלין בשמן-זית ובמורקס וימלח בלא פת; או ישתה מי-שלק של תרדיון⁵⁹ או כרוב, בשמן-זית ומורקס ומלח. ואם היה זקן - ישתה דבש מזוג במים חמים בבקר, וישתה כמו ארבע שעות, ואחר כך יאכל סעודתו. ויעשה בן יום אחד או שלשה או ארבעה ימים, אם צריך לקף, עד שירפו מעיו.

(54) ולפיכך אומרים בברכת "אשר יצר": רופא כל בשר, מפני שהציאה היא רפואת כל הגוף (רש"י, ברכות ס:). (55) כתובות י, ב: דיברו חכמינו שם בשבחם של התמרים, מפני שהם מרפים את הקיבה. (56) צואה. (57) צמחים מלוחים בטעמים: הקוטפים מלוח עלי שח (איוב ל, ד). ובלע"ז נקרא: מאלווע. (58) מבושלים הרבה. (59) תרד - ירק שקורין בלע"ז: שפינאט. ומים ששלקו בהם תרדיון - יפים לקיבה שנתאמצה.

יד. ועוד כלל אחר אמרו בבריאות הגוף: כל-זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה, ואינו שבע⁶⁰, ומעיו רפין - אין חלי בא עליו וכחו מתחזק, ואפלו אוכל מאכלות הרעים.

(60) שאינו ממלא כרסו ופוחת רביע משבעתו, כמבואר למעלה בפרקנו (הלכה ב).

טו. וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל, או מי שמשהא נקביו, או מי שמעיו קשין - אפלו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על-פי הרפואה - כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תשש. ואכילה גסה⁶¹ לגוף כל אדם - כמו סם-המוות. והוא עקר לכל החללים. ורב החללים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא⁶² בטנו ואוכל אכילה גסה, אפלו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "שמר פיו ולשונו, שמר מצרות נפשו"; כלומר - שומר פיו מלאכל מאכל רע או מלשבע⁶³, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו⁶⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחנונתו השיב להם, בלי הערה מצדו, שצריכים לקרוא: הורינו (תשובות הרמב"ם, פ"ג). (86) חלש מטבעו, מלידה. (87) המחלישים את כוחות האדם הנוהג בהם. (88) רעבון הבא מחוסר גשמים: ובשנת בצורת לא ידאג (ירמיה יז, ח).

כא. וְכָל הַמְּנַהֲגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלּוּ שְׁאִמְרָנוּ, אֵין רְאוּי לְהִנָּה בְּהֵן אֵלָא הַפְּרִיא; אֲבָל הַחֹלָה, אוּ מִי שְׁאֵחָד מֵאֲבָרֵי חֹלָה, אוּ מִי שְׁנֶהֱג מְנַהֵג רַע שְׁנִים רַבּוֹת - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אַחֲרִים וְהַנְּהִיגוֹת כְּפִי חָלּוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר בְּסִפְר הַרְפּוּאוֹת. וְשְׁנִי וְסֵת⁸⁹ - תַּחֲלַת חֲלִי.

(89) אורח חיים, הרגל ומנהג קבוע. "שינוי וסת תחילת חולי מעיים" (כתובות קי:).

כב. כָּל מְקוֹם שְׁאֵין בוֹ רוּפָא - אֶחָד הַפְּרִיא וְאֶחָד הַחֹלָה, אֵין רְאוּי לוֹ לְזוּז מִכָּל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ שְׁנֶהֱגוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לְאַחֲרִית טוֹבָה מְבִיא.

כג. כָּל עִיר שְׁאֵין בָּהּ עֶשְׂרֵה דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין תִּלְמִיד-חֶכֶם⁹⁰ רְשָׁא לְדוֹר בְּתוֹכָהּ, וְאֵלּוּ הֵן: רוּפָא, וְאִמּוֹן⁹¹, וּבֵית-הַמִּרְחָץ, וּבֵית-הַכֶּסֶּא, וּמִים מְצוּיִין, כְּגוֹן נְהַר וּמַעֲיָן, וּבֵית-הַכֶּנֶסֶת, וּמִלְּמַד תִּינוּקוֹת, וּלְבָרִי⁹², וּגְבַאי-צִדְקָה, וּבֵית-דִּין מְפִים וְחוֹבָשִׁים⁹³.

(90) סנהדרין יז, ב. (91) מקיז דם. (92) סופר לכתוב ספרים. (93) אוסרים את הפושעים בבית הסוהר. ראוי להעיר כי בגמרא שלנו, הנוסחא: "מכים ועונשים". אולם ב"דקדוקי סופרים" הנוסחא: "וחובשים" במקום "ועונשים".

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) התנהגות תלמיד חכם; שיח ניכר במעשיו, בדיבורו, ובמשאו ומתנו.

א. כְּשֶׁם שֶׁהַחֶכֶם נִכָּר בְּחֻמָּתוֹ וּבִדְעוּתוֹ, וְהוּא מְבָדֵל בֵּהֶם מִשְׁאֵר הָעָם, כֹּף צָרִיף שְׂיִהֶיָּה נִכָּר בְּמַעֲשָׁיו - בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁקָהוּ, וּבְבִעֻלָּתוֹ, וּבְעֶשֶׂת צָרִיפוֹ², וּבְדַבּוּרוֹ³, וּבְהַלְוָתוֹ, וּבְכִלְכּוּלוֹ דְּבָרָיו⁴, וּבְמִשְׁאֵל וּבְמִתְנָהוּ⁵. וְהָיוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ נְאִים וּמִתְקַנִּים בְּיוֹתֵר. פִּיֶּצֶד? תִּלְמִיד-חֶכֶם לֹא יִהְיֶה גִרְגָּרָן⁶, אֵלָא אוֹכֵל מֵאֲכָל הָרְאוּי לְהַבְרוֹת גּוּפוֹ, וְלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ אֲכִילָה גְּסָה⁷, וְלֹא יִהְיֶה רוֹדֵף לְמִלְּאֵת בִּטְנוֹ, כְּאֵלּוֹ שְׂמִתְמַלְאִין מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתָּה עַד שֶׁתַּפַּח כֶּרֶסָם⁸; וְעַלֵּיהֶם מִפְּרֵשׁ בְּקִבְלָה⁹: "וְזוּרִיתִי פֶּרֶשׁ¹⁰ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חֲגִיכָם" - אֲמָרוּ חֲכָמִים¹¹: אֵלּוֹ בְּגִי-אָדָם שְׂאוּכְלִין וְשׁוֹתִין וְעוֹשִׂין כָּל יְמֵיהֶם פְּתִיגִים¹², וְהֵם הָאוּמְרִים: "אֲכֹל וְשָׂתֵה כִּי מִחַר נְמוּת", וְזֶהוּ

1 הַדֶּרֶךְ. וְיֵאָכֵל וְיִשְׁתָּה בְּיוֹם הַהֶקְזָה פָּחוֹת מִמָּה שְׁהוּא רְגִיל. וְיִנּוּחַ בְּיוֹם הַהֶקְזָה⁷⁸, וְלֹא יִיגַע וְלֹא יִתְעַמֵּל 3 וְלֹא יִטִּיל.

(74) להוציא מותרות דם מן הגוף על ידי עלוקות או קרני דאומנא (באנקעס בלע"ז) שמהדקים על הצואר, או על הכתפיים לשם רפואה (גיטין ע.). (75) לפי שההקזה היא משמנות הדברים שאמרו עליהם חז"ל: מיעוטם יפה וריבויים קשה (שם). (76) "ובין הפרקים ימעט" - אמרו חכמינו (שבת קכט:), ופירש רבינו חננאל שם: הגיע לחמשים שנה - ימעט. (77) גיטין ע, א. (78) שם.

4 י.ט. שְׁכֶבֶת-זָרַע הִיא כַּח הַגּוֹף וְחִיּוֹ וּמֵאֹר הָעֵינַיִם. 5 וְכָל זְמַן שֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוֹף כְּלָה וְכַחוֹ כְּלָה וְחִיּוֹ אוֹבְדִים. הוּא שְׁאִמְרָ שְׁלֵמָה בְּחֻמָּתוֹ: "אֵל תִּתֵּן 7 לְנָשִׁים חֵילָךְ". כָּל הַשְּׁטוֹף בְּבִעֻלָּהּ, זִקְנָה קוֹפֶצֶת⁷⁹ 8 עָלָיו, וְכַחוֹ תִּשְׁשׁ⁸⁰, וְעֵינָיו כְּהוֹת, וְרִיחַ רַע נוֹדֵף 9 מִפִּיו וּמִשְׁחִיו⁸¹, וּשְׁעַר רֹאשׁוֹ וּגְבוּת עֵינָיו וְרִסְיוֹ⁸² 10 עֵינָיו נוֹשְׂרוֹת, וּשְׁעַר זָקְנוֹ וּשְׁחִיו וּשְׁעַר רִגְלָיו רַבָּה; 11 שְׁנֵי נוֹפְלוֹת, וְהִרְבָּה כְּאֵבִים חוּץ מֵאֵלּוּ בָּאִים עָלָיו. 12 אֲמָרוּ חֲכָמֵי הַרְפּוּאִים: אֶחָד מֵאֲלָף מֵת בְּשִׁאָר 13 חֲלָאִים, וְהָאֲלָף - מֵרַב הַתִּשְׁמִישׁ. לְפִיכָף צָרִיף אָדָם 14 לְהִזְהָר בְּדַבָּר זֶה, אִם רָצָה לְחִיּוֹת בְּטוֹבָה. וְלֹא יִבְעַל, 15 אֵלָא כְּשִׁימְצָא גּוּפוֹ בְּרִיא וְחֹזֵק בְּיוֹתֵר, וְהוּא 16 מִתְקַשֵּׁה הִרְבָּה שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ, וּמִסִּיחַ עֲצָמוֹ לְדַבָּר 17 אַחֵר, וְהַקְשִׁיוּ בוֹ כְּשִׁהִיָּה, וְיִמְצָא כְּכֵד מִמִּתְנָהוּ 18 וּלְמִטָּה, וּכְאֵלּוֹ חוֹטֵי הַבִּיצִים נִמְשָׁכִים וּבִשְׂרוֹ חֵם - 19 זֶה צָרִיף לְבַעַל, וּרְפּוּאָה לוֹ שְׂיִבְעַל. לֹא יִבְעַל אָדָם 20 וְהוּא שָׁבַע, וְלֹא רָעַב, אֵלָא אַחֵר שִׁיתְעַפֵּל הַמְּזוּז 21 שְׂבִמְעִיו⁸³. וְיִבְדֹּק נִקְבֵּיו קֹדֶם בְּעִילָה וְלֵאחֵר בְּעִילָה. 22 וְלֹא יִבְעַל מְעֻמָּד וְלֹא מִשָּׁב, וְלֹא בְּבֵית-הַמִּרְחָץ, 23 וְלֹא בְּיוֹם שְׂיִבְגָּס לְמִרְחָץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקְּזָה, וְלֹא 24 בְּיוֹם יִצְאָה לְדֶרֶךְ אוּ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, לֹא לְפָנֶיהֶם 25 וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁸⁴.

(79) שבת קנב, א. (80) מתמעט, הולך הלוך וחלש. (81) השקע שמתחת לאצילי הידים. (82) עפעפי עיניו. (83) מקור הלכה זו נמצא במסכת נדרים כ, ב. ועיין לקמן (פ"ה, ה"ד). (84) מקור כל אלה במסכת גיטין ע, א.

26 כ. כָּל הַמְּנַהֵג עֲצָמוֹ בְּדְרָכִים אֵלּוֹ שְׁהוּרִינוּ⁸⁵ - אֵנִי 27 עָרֵב לוֹ, שְׁאֵינוּ בָּא לְיַדִּי חֲלִי כָּל יָמָיו, עַד שְׂיִזְקֵין 28 הִרְבָּה וְיָמוּת, וְאֵינוּ צָרִיף לְרוּפָא, וְיִהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם 29 וְעוֹמֵד עַל בְּרִיו כָּל יָמָיו. אֵלָא-אִם-כֵּן הִיָּה גּוּפוֹ רַע⁸⁶ 30 מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, אוּ אִם הָיָה רְגִיל בְּמְנַהֵג מִן 31 הַמְּנַהֲגוֹת הָרָעִים⁸⁷ מִתְחַלֵּת מוֹלְדוֹתוֹ, אוּ אִם תָּבֵא 32 מִכַּת דְּבָר אוּ מִכַּת בְּצִרְתָּ⁸⁸ לְעוֹלָם.

(85) עד כמה רפויה היתה ידיעת הדקדוק בדורו של הרמב"ם, מעידה השאלה התמימה שהביאו לפניו בדבר קריאת המילה: "הורינו", אם בחירק או בצירה. והוא

בַּצְהָרִים²⁶, וְאָפְלוּ מַעַט, אֲלֵא אִם הָיָה בְּכָלֵל
הָאֲכִילָה; שֶׁהַשְּׂתִיָּה שֶׁהִיא בְּכָלֵל הָאֲכִילָה אֵינָה
מִשְׁפָּרֶת²⁷. וְאִין נִזְהָרִין אֲלֵא מִיֵּין שְׁלֹאֲחֵר הַמְּזוּן.

(23) לרכבה שתהא נוחה להתעכל (כתובות ח:). (24) כי
השכרות מביאה לידי חטא, כמאמרו: "לא תרווי ולא
תחטא" (ברכות כט:). אמר רב יהודה: האי צורבא מרבנן
דמרווי, קרינן ביה: נזם זהב באף חזיר (משלי יא, כב). ולא
עוד, אלא שמחלל שם-שמים (זוהר, בראשית יט, לג).
והשווה דברי רבינו (הלכות סנהדרין פרק כה, ה"ד).
(25) כי מבזה הוא בזה כבוד התורה ולומדיה. (26) אבות
פ"ג, י. (27) ירושלמי, פסחים פ"י, ה"ו.

ד. אף-על-פי שֶׁאֲשַׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מִתַּת לֹו תָמִיד -
רָאוּי לֹו לְתַלְמִיד-חֶכֶם שֶׁיִּנְהַיֵּג עֲצָמוֹ בְּקִדְשָׁהּ²⁸, וְלֹא
יָהֵא מְצוּי אֲצֵל אִשְׁתּוֹ בְּתַרְגּוּל²⁹, אֲלֵא מְלִילִי-שִׁבֹּת
לְלִילִי-שִׁבֹּת³⁰, אִם יֵשׁ בּוֹ כָּח. וְכִשְׁהוּא מְסַפֵּר עִמָּה
- לֹא יִסְפֵּר בְּתַחֲלֵת הַלֵּילָה, כִּשְׁהוּא שֹׁבֵעַ וּבִטְנֹו
מָלֵא, וְלֹא בְּסוֹף הַלֵּילָה כִּשְׁהוּא רָעֵב, אֲלֵא בְּאִמְצָע
הַלֵּילָה, כִּשְׁתַּעֲפֵּל הַמְּזוּן שֶׁבִּמְעִיו³¹. וְלֹא יִקַּל
רִאשׁוֹ³² בִּיּוֹתֵר, וְלֹא יִנְבֵּל אֶת פִּיו בְּדַבְרֵי הֶבְאִי,
וְאָפְלוּ בֵּינוֹ לְבִינָה. הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּקִבְלָהּ³³: "וּמַגִּיד
לְאָדָם מַה שָׁחֹו" - אֲמָרוּ חֲכָמִים³⁴: אָפְלוּ שִׁיחָה
קָלָה שֶׁבִּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עֲתִיד לִתֵּן עָלֶיהָ אֶת הַדִּין.
וְלֹא יִהְיֶה שְׂנִיָּהֶם, לֹא שְׂפּוּרִים³⁵ וְלֹא עֲצָנִים וְלֹא
עֲצָבִים³⁶, וְלֹא אֶחָד מֵהֶן. וְלֹא תִהְיֶה יִשְׁנָה³⁷. וְלֹא
יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה רוֹעָה³⁸, אֲלֵא בְּרִצּוֹן שְׂנִיָּהֶם
וּבְשִׂמְחָתָם. יִסְפֵּר וְיִשְׁחַק מַעַט עִמָּה, כִּדִּי שֶׁתִּתְּנֶשֶׁב
נִפְשָׁהּ³⁹, וְיִכְעַל בְּכוֹשָׁה וְלֹא בְּעוֹזֹת וְיִפְרֹשׁ מִיָּדָהּ⁴⁰.

(28) שבועות יח, ב. (29) ברכות כב, א. ובספרי אריסטו
כתוב, שהתרנגול אינו משיבע תאוותו לעולם (הגהות על
ה"יד-החזקה", דפוס מנטובה). (30) "אשר פריו יתן
בעתו" – זוהי עונת תלמיד-חכם מערב-שבת לערב-שבת
(כתובות סב:). (31) נדרים כ, ב. עיין למעלה (פ"ד, הלכה
יט). (32) לא יתנהג בקלות ראש. (33) מבואר למעלה
(ה"א). (34) חגיגה ה, ב. (35) שמתוך שכרותם אין דעתו
עליה, וכן אין דעתה עליו (נדרים כ:). (36) שכן אמרו:
חייב אדם לשמח את אשתו לדבר מצוה (פסחים עב:).
נוסחנו הוא על-פי אברבנאל ודפוס מנטובה. ובדפוסים
אחרים: עצבנים. (37) מסכת כלה. ומדברי ה'תוספות' (נדה
יב. ד"ה: "בין ישינות") נראה, שנוסחה זו היתה גם במסכת
נדרים כ, ב. הערת הגאון ר' ישעיה פיק. (38) עירובין ק,
ב. (39) חגיגה ה, ב. (40) נדרים כ, ב.

ה. כָּל הַנּוֹהֵג מִנְּהָג זֶה - לֹא דִי לוֹ שֶׁקִּדְשׁ נִפְשׁוֹ
וְטַהַר עֲצָמוֹ וְתִקַּן דַּעוֹתָיו, אֲלֵא שֶׁאִם הָיוּ לוֹ בָּנִים,
יִהְיוּ נָאִים וּבִשְׁנֵינִים, רָאוּיִין לְחֻכְמָה וְלַחֲסִידוּת⁴¹.
וְכָל הַנּוֹהֵג בְּמִנְהָגוֹת שֶׁאֵר הָעָם הַהוּלָכִים בַּחֲשׂוֹן⁴² -
יִהְיוּ לוֹ בָּנִים כְּמוֹ אוֹתָם הָעָם.

(41) ואינם יודעים דרך צניעות. (42) דרך ארץ זוטא פ"ה.

מֵאֲכָל הָרָשָׁעִים¹³. וְשִׁלְחָנוֹת אֵלָיו הֵם שְׁגָנָה הַכְּתוּב
וְאָמַר: "כִּי כָּל שִׁלְחָנוֹת מָלֵאוּ קִיָּא צוֹאָה¹⁴, כְּלִי
מְקוּם¹⁵". אֲבָל הַחֶכֶם אֵינוֹ אוֹכֵל אֲלֵא תַבְשִׁיל אֶחָד
אוֹ שְׁנָיִם, וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּדִי חֲיִיו וְדִיו. הוּא שֶׁאֲמַר
שְׁלֵמָה: "צָדִיק אֲכִל לְשִׁבְעַ נִפְשׁוֹ".

(2) ביציאתו לנקביו (ברכות סב:). (3) שהיא בנחת
ובמתנינות. וכן אמרו: מעקימת שפתין ניכר שתלמיד חכם
אתה (מעילה יז:). (4) הנהלת עניניו וסידורם, מלשון:
יכלכל דבריו במשפט (תהלים קיב, ה). (5) בעסקיו
ובמשלח ידו: בהליכותיו עם הבריות. (6) זולל וסובא
הלהוט אחרי אכילה ושתייה, ואינו מבחין בין טוב לרע
לבריאות גופו. (7) יותר מכדי שבעתו. (8) בטנם צבה
ומתבקעת. (9) דברי נביאים וכתובים: בניגוד לחמשה
חומשי תורה הנקראים: תורה, או "דברי תורה", כמו:
"דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן" (ב"ק ב:). (10) מה
שנפרש ויוצא מן המעיים, צואה. (11) שבת קנא, ב.
(12) שאין להם תכלית אחרת בחיים, כאילו רק לכך נוצרו.
(13) שאכילתם אינה אצלם אמצעי לאיזו מטרה חשובה,
כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ג) – אלא תכלית לעצמה.
(14) קיא ממעל וצואה מתחת (ראב"ע). (15) לא יהא
מלוכלך.

ב. כִּשְׁהַחֶכֶם אוֹכֵל מַעַט זֶה הָרָאוּי לוֹ, לֹא יֵאָכְלָנוּ
אֲלֵא בְּבִיתוֹ עַל שִׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֵאָכֵל בַּחֲנוּת וְלֹא
בְּשׁוּק¹⁶, אֲלֵא מִפְּנֵי צָרָה גְדוֹל, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִתְגַּנֵּה בַּפִּי
הַבְּרִיּוֹת¹⁷. וְלֹא יֵאָכֵל אֲצֵל עַמִּי-הָאֶרֶץ¹⁸, וְלֹא עַל
אוֹתָן הַשִּׁלְחָנוֹת, הַמְּלָאִים קִיָּא צוֹאָה. וְלֹא יִרְבֶּה
סַעוּדוֹתָיו בְּכָל מְקוֹם, וְאָפְלוּ עִם הַחֲכָמִים¹⁹. וְלֹא
יֵאָכֵל בְּסַעוּדוֹת שֵׁישׁ בֵּהֶן קְבוּץ הַרְבֵּה²⁰. וְאִין רָאוּי
לוֹ לֵאָכֵל מִשָּׁל אֲחֵרִים. אֲלֵא בְּסַעוּדָה שֶׁל מִצְוָה
בְּלֵבָד, כְּגוֹן סַעוּדַת אֲרוּסִין וְנִשׁוּאִין; וְהוּא²¹, שִׁיחָה
תַּלְמִיד-חֶכֶם שֶׁנִּשָּׂא בֵּת תַּלְמִיד-חֶכֶם. וְהַצָּדִיקִים
וְהַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא אָכְלוּ מִסַּעוּדָה שֶׁאֵינָה
שִׁלְחָן²².

(16) שאין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק
(ירושלמי, מעשרות פ"ג, ה"ב). ואף-על-פי שחז"ל אמרו
לגבי כל אדם: האוכל בשוק דומה לכלב (קידושין מ:), זהו
רק בסעודת קבע, אבל אכילת ארעי אינה גנאי אלא לתלמיד
חכם בלבד. (רבינו-תם, ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל: ויש
אומרים). (17) ולא יחלל כבוד התורה. (18) ברכות מג,
ב. (19) פסחים מט, א. (20) שם, שאינו יודע מי הם
המסובים ועם מי הוא יסב. (21) ואם אז רק... (22) אמרו
על רבי פנחס בן יאיר, שמיום שעמד על דעתו לא בצע על
פרוסה שאינה שלו (חולין ז:).

ג. כִּשְׁהַחֶכֶם שׁוֹתֶה יַיִן, אֵינוֹ שׁוֹתֶה אֲלֵא כִּדִּי לְשִׁרּוֹת
אֲכִילָה שֶׁבִּמְעִיו²³. וְכָל הַמְּשַׁתְּכֵר, הָרִי זֶה חוֹטֵא²⁴
וּמְגַנֵּה, וּמִפְסִיד חֻכְמָתוֹ. וְאִם נִשְׁתַּכֵּר בַּפִּי עַמִּי-
הָאֶרֶץ, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם²⁵. וְאִסּוּר לְשִׁתּוֹת יַיִן

54 (יומא פו, א. 55) לקיצוניות, עד כדי כך שלא יישמע קולו כלל. (56) מסכת דרך ארץ, פ"ב. "אלה ההוגים כיונים והמהלכים בראשי אצבעותיהם, שעליהם הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב). (57) אמרו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז.). (58) שכן מצינו לחכמינו שהיו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (גיטין סז. קידושין כט.). (59) נדרים פא, א. (60) אבות פ"א, יב. (61) כי כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה.). וכן אמרו במדרש רבה (שמות, פ' מא): "כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם, נוח לו שלא אמרם". (62) כי לא יתראה אז, וטוב להמתין עד שתתישב דעתו (אבות פ"ד, יח). (63) (שם) כי על כל שאלה שישאלהו, יענה לו: "על מנת כן נדרתי". ולכשיחזיר - ימצא כל פתחי חרטה ונעולים בפניו. (64) (שם). ואין התנחומים מקובלים עליו. (65) כשנכשל בדבר שאינו הגון, ובשתו מרובה (שם). (66) (יבמות סה): "גדול השלום, שאף הקב"ה שינה בו" - שרה אמרה: "ואדוני זקן", וכשגילה הקב"ה הדבר לאברהם, אמר: "למה זה צחקה שרה... ואני זקנת", ושינה הדבר מפני השלום (רש"י, שם). (67) שאין הכל בקיאים בקרבנותיו וחושדים אותו (ברכות מג.).

1. צניעות גדולה⁴³ נוהגים תלמידי-חכמים בעצמן. לא יתבזו, ולא יתגלו ראשן⁴⁴ ולא גופן. ואפלו בשעה שיכנסו לבית-הכנסא, יהא צנוע, ולא יגלה בגדיו עד שישב⁴⁵. ולא יקנח בימיו⁴⁶. ויתרחק מפל אדם⁴⁷. ויכנס חדר לפנים מחדר, מערה לפנים מן המערה⁴⁸, ונפנה. ואם נפנה אחורי הגדר - יתרחק כדי שלא ישמע חברו קולו אם נתעטש. ואם נפנה בבקעה - ירחיק כדי שלא יראה חברו פרועו⁴⁹. ולא ידבר כשהוא נפנה, אפלו לצרף גדול⁵⁰. וכדרך שנוהג צניעות ביום בבית-הכנסא, כך נוהג בלילה. ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחרית⁵¹ וערבית⁵² בלבד, כדי שלא יתרחק⁵³.

(43) קידושין ל, א. יסופר שם, שרבי חייה בר אבא מצא את רבי יהושע בן לוי מוליך את בנו לבית-הכנסת, ומפני שלא היה לו פנאי להתעטף בסודרו עטיפה הוגנת לו, שם על ראשו כיסוי ארעי ובלבד שלא ילך בגילוי ראשו. (44) שב וגלה - כסה וקום (תמיד כז. 45) (46) ברכות סב, א. (47) שם. רש"י, הוריות יג, ב. (48) כמו שכתוב: ויבא אל-גדרות הצאן... ושם מערה ויבא שאול להסך (שמואל-א כד, ג). תנא: גדר לפנים מן גדר, ומערה לפנים מן מערה (ברכות סב:). (49) גופו המגולה (שם). (50) "קבלה דבית הכסא - צניעות ושתיקה" (שם, סב.). (51) בבוקר השכם לפני אור היום. (52) משחשכה. (53) שלא יצטרך להתרחק מן הדרך, כי בשעות אלה אין עוברים ושבים מצויים בשוק. ובעיר שאין שם בתי-כבוד, כמו בבבל שהיו שם חכמי הגמרא, ידובר פה. ויש גורסים: "שלא יתרחק", כלומר: צריך אדם לווסת את קיבתו ולהיפנות שחרית וערבית, כדי שלא יבוא ליד עצירות ויצטרך לדחוק את עצמו.

2. תלמיד-חכם לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו בקהמות וחיות. ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו בנחת עם כל הבריות⁵⁴. וכשידבר בנחת, יזהר שלא יתרחק⁵⁵ עד שיראה בדברי גסי-הרוח⁵⁶. ומקדים שלום לכל האדם⁵⁷, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו. ודן את כל האדם לכה-זכות. מספר בשבח חברו⁵⁸, ולא בגנותו כלל⁵⁹. אוהב שלום וירדף שלום⁶⁰. אם רואה שדבריו מועילים ונשמעים - אומר, ואם לאו - שותק⁶¹. ביצע? לא יראה חברו בשעת בעסו⁶²; ולא ישאל לו על נדו בשעה שגדר⁶³, עד שתתקצר דעתו וינח; ולא ינחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, מפני שהוא כהול עד שיקברהו⁶⁴, וכן כל פיוצא באלו. ולא יראה לחברו בשעת קלקלתו⁶⁵, אלא יעלים עיניו ממנו. ולא ישנה בדבורו, ולא יוסיף ולא יגרע, אלא בדברי שלום וכיוצא בהן⁶⁶. כללו של דבר: אינו מדבר אלא בדברי חכמה או בגמילות חסדים וכיוצא בהן. ולא יספר עם אשה בשוק, ואפלו היא אשתו או אחותו או בתו⁶⁷.

ח. לא ילך תלמיד-חכם בקומה זקופה⁶⁸ וגרון נטוי, כענין שנאמר: "ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים". ולא ילך עקב בצד גודל⁶⁹ בנחת, כמו הנשים וגסי-הרוח, כענין שנאמר: "הלוך וטפוף תלכנה וברגליהם תעפסנה". ולא ירוץ ברשות הרבים, כמנהג משגעים⁷⁰; ולא יכפף קומתו כבעלי חטוטרת⁷¹; אלא מסתפל למטה, כמו שהוא עומד בתפלה⁷², ומהלך בשוק כאדם שהוא טרוד בעסקיו⁷³. גם ממהלכו של אדם נפר אם חכם ובעל-דעה הוא או שוטה וסכל-וכן אמר שלמה בחכמתו: "וגם בדרך כשהסכל הלך לבו חסר, ואמר לכל סכל הוא" - הוא מודיע לכל על עצמו שהוא סכל.

(68) שם. (69) האצבע הגדולה שברגל. הליכה בפסיעות קטנות מתוך מתינות של גאווה, עד שעקב רגלו האחת נוגע באגודל רגלו השנית. (70) וכן אמרו: רץ (ברשות-הרבים והזיק) - חייב, מפני שהוא משונה (כ"ק לב.). (71) כאילו הוא גבן. חטוטר - הגבנון שעל גב הגבן (סוטה כב:). (72) "המתפלל, צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה" (יבמות קה:). (73) שפניו מביעים רצינות.

ט. מלבוש תלמיד-חכם, מלבוש נאה ונקי; ואסור לו שיקצא בבגדו פתם או שמנונית⁷⁴ וכיוצא בהן. ולא ילבש, לא מלבוש מלכים, כגון בגדי זהב וארגמן⁷⁵, שהכל מסתכלין בהם, ולא מלבוש עניים, שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים בינוניים נאים. ולא יהא בשרו נראה מתחת מדי⁷⁶, כמו בגדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המפרנסת אותו תחלה, ואחר-כך יקנה בית-דינה, 24
ואחר-כך ישא אשה; שנאמר: "מי האיש אשר 25
נטע כרם ולא חללו", "מי האיש אשר בנה בית 26
חדש ולא חנכו"⁹², "מי האיש אשר ארש אשה 27
ולא לקחה". אבל הטפשי, מתחילין לשא אשה, 28
ואחר-כך אם תמצא ידו, יקנה בית, ואחר-כך, 29
בסוף ימיו, יחזר לבקש אמונה, או יתפרנס מן 30
הצדקה. וכן הוא אומר בקללות: "אשה תארש", 31
"בית תבנה", "כרם תטע", פלומר: יהיו מעשיך 32
הפוכים⁹³, פדי שלא תצליח את דרכיך. ובברכה 33
הוא אומר: "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' 34
עמו". 35

(91) בעלי שכל והגיון בריא. (92) רבינו מסתמך על הסדר שבדברי השוטרין אל העם היוצא למלחמה, ומביא משם ראיה לשיטתו ב"דרך החיים של בעלי דעה": כרם, בית, אשה – ותמוה הדבר, הלא השוטרין הקדימו בית לכרם? ליישב סתירה זו הביא בעל "מעשה רוקח" תירוץ חריף בשם מהר"י אדרי, והוא: השוטרין מדברים על "חילול הכרם", שחל בשנה הרביעית לנטיעתו וכבר הגיעה שעתו לחלול, אבל "נטיעת הכרם" היתה באמת לפני בנין ביתו. (93) פסיקתא זוטריתא.

יב. ואסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו, 36
ויטריח על הפירות⁹⁴. ולא ימכר שדה ויקנה בית⁹⁵, 37
ולא בית ויקנה מטלטלין, או יעשה סחורה בדמי 38
ביתו. אבל מוכר הוא מטלטלין וקונה שדה. פללו 39
של דבר: ישים מגמתו להצליח נכסיו ולהחליף 40
הפלה בנקים⁹⁶; ולא תהיה כונתו להנות מעט לפי 41
שעה⁹⁷, או להנות מעט ויפסיד הרבה⁹⁸. 42

(94) ויפול למשא על הבריות (ערכין פ"ח, מ"ד).
(95) 'תורת כהנים', (בהר). (96) כגון: מטלטלין בבית, ושניהם – בשדה, כי שדה הוא נכס הקיים ועומד: אינו נגנב, אינו נשרף ואינו נהרס (כתובות עט. גיטין נב.).
(97) כדרך קלי דעת שאינם רואים את הנוכל. (98) ולא להתקשט ולאבד הונו, כמאמרם: מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן – ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית לבנה (ב"מ כט:). נוסחתנו היא כנוסחת כתב-יד אברבנאל. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "או ליהנות מעט ויפסיד הרבה".

יג. משאו ומתנו של תלמיד-חכם - פאמת 43
ובאמונה⁹⁹. אומר על לאו לאו ועל הן הן. מדקדק 44
על עצמו בחשבון, ונותן ומותר לאחרים¹⁰⁰ פשיקח 45
מהן, ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח 46
לאחר¹⁰¹; ואינו נעשה, לא ערב¹⁰² ולא קבל¹⁰³ 47
ולא יבא בהרשאה¹⁰⁴ מחיב עצמו בדברי מקח 48
וממכר במקום שלא חיבה אותו תורה¹⁰⁵, פדי 49
שיעמד בדבורו ולא ישגהו. ואם נתחייבו לו אחרים 50
פדין - מאריף ומוחל להם, ומלנה וחונן. ולא ירד 51
לתוך אמונות חבירו¹⁰⁶, ולא יצר לאדם לעולם¹⁰⁷ 52

הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים. ולא יהיו 1
בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי-הרוח, אלא 2
עד עקבו, ובית-יד⁷⁷ שלו - עד ראשי אצבעותיו⁷⁸. 3
ולא ישלשל טליתו, מפני שגראה בגסות הרוח, 4
אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף⁷⁹. ולא ינעל 5
מנעלים מטלאים טלאי על-גבי טלאי בימות 6
החמה⁸⁰, אבל בימות הגשמים מתר, אם היה עני. 7
לא יצא מבשם לשוק, ולא בבגדים מבשמים; ולא 8
ישים בשם בשער; אבל אם משח בשרו בבשם פדי 9
להעביר את הזהמא, מתר. וכן לא יצא יחידי 10
פלילה, אלא-אם-כן היה לו זמן קבוע לצאת בו 11
לתלמודו⁸¹ - כל אלו מפני החשד⁸². 12

(74) "כל תלמיד-חכם שנמצא רבב על בגדו - חייב מיתה" (שבת קיד.). מפני שהוא מבזה את התורה ומשניאה על הבריות. (75) שם, קמה, ב. (76) בבא-בבא נז, ב. (77) שרוול. (78) ילקוט שמעוני, רמז קמג. נאמר שם: "אמרה לו מיכל בת שאול לדוד: משפחתו של אבא היתה נאה ממך: חלילה להם, שנראה מימיהם פיסת יד ופיסת רגל ועקב מגולים". (השווה גם ירושלמי, ביצה פ"ה, ה"ב). (79) דרך העשירים לשלשל בגדיהם כלפי מטה שיהיו נראים ארוכים, הואיל והם בטלים ממלאכה ואינם צריכים לסלקם מן הארץ. ולתלמיד-חכם אסור לעשות זאת שלא יהא נראה כגס רוח. אולם לכבוד שבת כשאין לו בגדים אחרים להחליף - מותר לו לשלשל בגדיו (שבת קיג.). (80) ברכות מג, ב. (81) שידוע לכל שהוא הולך לשיעור תלמודו ולא יחשדוהו. (82) של דבר עבירה, שלא ילעזו עליו. מקור כל אלה, שם.

י. תלמיד-חכם מכלל דבריו במשפט⁸³: אוכל 13
ושותה וזן את אנשי-ביתו פפי ממונו והצלחתו, ולא 14
יטריח על עצמו יותר מדי⁸⁴. צווי חכמים⁸⁵ בדרך- 15
ארץ⁸⁶, שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון⁸⁷, 16
שנאמר: "פי תאיה נפשך לאכל בשר". דיו לבריא 17
לאכל בשר מערב-שבת לערב-שבת⁸⁸. ואם היה 18
עשיר פדי לאכל בשר בכל יום - אוכל. צווי 19
חכמים⁸⁹ ואמרו: לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי 20
לו לפי ממונו, וילבש - פראוי לו, ויכבד אשתו 21
ובניו - יותר מן הראוי לו⁹⁰. 22

(83) מסדר עניניו ומנהל הליכות ביתו כהוגן. (84) ואינו מכניס צוארו בעול של הוצאות מרובות, כמאמרם ז"ל: אכול בצל ושב בצל (פסחים קיד.), כלומר: הסתפק במדע ותרשע במנוחה בצל קורתך, ונושים לא יטרידוך. (85) חולין פד, א. (86) באורח חיי אדם והנהגתו. (87) לא בתדירות, אלא לפרקים ובהזדמנות. (88) אולם חולה - לוה ואוכל עד שיבריא. (89) חולין פד, ב. (90) יותר מכפי יכולתו. והגמרא מסיימת שם: "שהם תלויים בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם".

יא. דרך בעלי-דעה⁹¹, שיקבע לו אדם מלאכה 23

14 שְׁמִנְהֻגוּתֶיהָ רָעִים וְאֵין אֲנֻשִּׁיהָ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל
15 - יִלְךְ לְמָקוֹם שְׁאֲנֻשִּׁיהָ צָדִיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ
16 טוֹבִים. וְאִם הָיוּ כָּל הַמְּדִינּוֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַם וְשׁוֹמֵעַ
17 שְׁמוֹעֶתָן נוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה, כְּמוֹ זְמַנְנוּ; אִם
18 שְׂאִינוּ יָכוֹל לָלֶכֶת לַמְּדִינָה שְׁמִנְהֻגוּתֶיהָ טוֹבִים, מִפְּנֵי
19 הַגִּסּוֹת אוֹ מִפְּנֵי הַחֲלִי - יֵשֶׁב לְבָדּוֹ יַחֲדִי, כְּעֶנְיֵן
20 שְׁנֵאָמַר: "יֵשֶׁב בְּדָד וְיָדֵם". וְאִם הָיוּ רָעִים וְחֲטָאִים,
21 שְׂאִין מִנִּיחִין אוֹתוֹ לֵישֵׁב בַּמְּדִינָה, אֶלֶּא-אִם-כֵּן
22 נִתְעַרֵּב עִמָּהֶן וְנוֹהֵג בְּמִנְהַגֵּם הָרַע - יֵצֵא לַמַּעְרוֹת
23 וְלַחֲרוֹתִים⁶ וְלַמְּדִינּוֹת, וְאֵל יִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדֶרֶךְ
24 חֲטָאִים, כְּעֶנְיֵן שְׁנֵאָמַר: "מִי יִתְנַנֵּי בַּמְּדָבָר מְלוֹן
25 אֲרָחִים".

(2) מטבעו של אדם. (3) אנשי עירו, מדינה - פירושה אצל רבינו על פי רוב: עיר, כבלשון ערב. המשל אומר: "עלת לקרייה, הלך בנימוסיה" - כשנכנסת לאיזו עיר, עליך להתנהג כמנהג אנשי העיר (בראשית-רבה, מח). (4) למה הדבר דומה? למי שנכנס לבתי המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום לקח ריח טוב והוציא עימו - כך כל מי שהולך עם צדיקים לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים (פרקי דרבי אליעזר, כה). (5) למה הדבר דומה? לאדם שנכנס לתוך הבורסקי (בית עיבוד עורות). אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח רע קלט והוציא עימו (שם). (6) כלשון הכתוב: ויתחבא העם במערות ובחֲתָנוֹתִים (שמואל-א יג, א). חֲתָנוֹתִים מן חוץ, כמו שְׁנָרִים מן שוֹר. ופירוש חוֹתִים - מקום קבוצת קוצים (רש"י, שם). וכן יאמר רבינו גם ב"אגרת השמד", שכל הדר בין הכופרים שהוא כמותם, ומסתמך על דברי דוד שאמר: כי גרשוני מהסתפח... לך עבד אלוהים אחרים (שמואל-א כו, ט). וכי מי אמר לו לעבוד עבודה זרה? אלא שקולה דירתו בין נכרים כאילו עבד אלוהים אחרים.

26 ב. מַצּוֹת עֲשֵׂה לְהִדְבֵּק בַּחֲכָמִים וְתִלְמִידֵיהֶם כְּדִי
27 לְלַמֵּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כְּעֶנְיֵן שְׁנֵאָמַר: "וְיִבּוּ תִדְבֹּק" - וְכִי
28 אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהִדְבֵּק בְּשִׁכְנִיהָ? אֶלֶּא כֹּף אָמְרוּ
29 חֲכָמִים⁷ בְּפִרוּשׁ מַצּוֹה זֹאת: הִדְבֵּק בַּחֲכָמִים
30 וְתִלְמִידֵיהֶם. לְפִיכֹף צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל, שִׂישָׂא בֵּת
31 תִּלְמִיד-חֶכֶם, וְיִשָּׂא בֵּתוֹ תִּלְמִיד-חֶכֶם, וְלֹא-כָל
32 וְלִשְׁתוֹת עִם תִּלְמִידֵי-חֲכָמִים⁸, וְלַעֲשׂוֹת פְּרָקְמֻטָּא⁹
33 לַתִּלְמִיד-חֶכֶם, וְלְהִתְחַבֵּר לָהֶן בְּכָל מִינֵי חֲבוּר,
34 שְׁנֵאָמַר: "וְיִדְבְּקָהּ בּו"¹⁰. וְכֵן צָוִי חֲכָמִים וְאָמְרוּ:
35 "וְהָיוּ מֵתֵאָבֵק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתָהּ בְּצִמָּא אֶת
36 דְּבָרֵיהֶם"¹¹.

(7) (ספרי, עקב; כתובות קיא:). (8) כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד). (9) מתעסק בממון תלמידי חכמים כדי להמציא להם שכר, והם פנויים לעסוק בתורה (כתובות קיא:; רש"י). (10) וכי אפשר לומר כן, והלא אש אוכלת הוא? אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו (ספרי, עקב מט). (11) (אבות פרק א, ד).

1 בְּחִיּוֹ. כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִהְיֶה מִן הַנִּרְדָּפִים וְלֹא מִן
2 הַרוֹדָפִים, מִן הַנִּנְעָלִים וְלֹא מִן הַעוֹלָכִים, וְאָדָם
3 שְׁעוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן עָלָיו¹⁰⁸
4 הַפְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדִי אֶתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
5 בָּךְ אֶתְפָּאֵר".

(99) יומא פו, א. (100) מחמיר על עצמו ומוותר משלו (מגילה כח). אמרו על רבי נחוניא בן הקנה, שהאריך ימים בגלל מדותיו הטובות, ואחת מהן – שהיה "ותרן בממונו". (101) יומא פו, א ואינו לוקח בהקפה כשיש לו כסף לשלם. עיין (מ"ת, הלכות יסודי התורה פ"ה, הלכה יא). (102) כי רש ירוע כי ערב זר (משלי יא, ז). (103) המקבל פקדונות לשמירה (יבמות קט). ויש מפרשים: "קבלן" הוא גם כן מסוג "ערב", וההבדל ביניהם: ערב – זה האומר למלוה: הלווה – ואני אתן, אז אין רשות למלוה לתבוע ממנו אלא-אם-כן תבע קודם מן הלווה, וזה אינו פורע. וקבלן – הוא זה האומר: "תן לו – ואני אתן לך", ואז הרשות ביד המלוה להיפרע ממנו מלכתחילה (מ"ת, הלכות מלוה ולווה פרק כה, ה"ה). (104) שלא יופיע כמורשה מטעם המלוה לגבות חובו ולדון עם הלווה, וכן אמרו: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו (יחזקאל יח, יח) – זהו הבא בהרשאה (שבועות לא), ופירש רש"י שם: כי הוא "מתעבר על ריב לא לו": ושמא הראשון נוח לו יותר לפשרה. והראב"ד העיד (מ"ת, הלכות שלוחין ושותפין פ"ג, ה"ה), שאם היה בעל דינו בעיר אחרת – מציל ממון חבירו הוא, ומצוה קעביר. וכן כתב הכסף-משנה שאם הלווה קשה ואינו רוצה לשלם – מותר למנות מורשה. (105) שמצד הדין, אין מעשה "מקח וממכר" נגמר בדברים בעלמא, וכל אחד יכול לחזור בו. אבל תלמיד-חכם צריך לדקדק על עצמו ולעמוד בדיבורו (שאלתות של"ו, פ' ויחי). (106) סנהדרין פא, א להתחרות עמו במשלח ידו ולהסיג את גבולו. (107) מכילתא, פרשת משפטים. לא בגוף ולא בממון, וכל-שכן באונאת דברים (בבא-מציעא נט:): "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה" – הצורך על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו, לפי שצער הלב הוא וקרוב להוריד דמעות (רש"י), ורואה ה' בצרת נפשו ויריב ריבו. (108) יומא פו, א.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ח

פרק שְׁשִׁי

(1) להתרחק מאנשי רשע ולהתחבר לישרי-לב; אהבת הבריות; הזהירות ביתומים ובאלמנות.
6 א. דֶּרֶךְ בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם² לְהִיטֵת נִמְשָׁךְ בְּדַעוּתוֹ
7 וּבְמַעֲשָׂיו אַחֵר רָצִיו וְחֲבָרָיו, וְנוֹהֵג בְּמִנְהַג אֲנָשֵׁי
8 מְדִינָתוֹ³. לְפִיכֹף צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לַצְדִּיקִים
9 וְלֵישֵׁב אֶצֶל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדִי שִׁילְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם;
10 וְיִתְרַחֵק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁךְ, כְּדִי שֶׁלֹּא
11 יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. הוּא שְׁשִׁלְמָה אוֹמֵר: "הוֹלֵךְ אֶת
12 חֲכָמִים יִחְכֵּם⁴, וְרָעָה כְּסִילִים יִרְעֶם"⁵; וְאוֹמֵר:
13 "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ וְגו'". וְכֵן אִם הָיָה בַּמְּדִינָה

32 רפה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו
33 לחיי העולם הבא. אם קבל ממנו - מוטב, ואם לאו
34 - יוכיחנו פעם שניה ושלישית. וכן תמיד, חייב אדם
35 להוכיחו עד שיצא²⁴ החוטא ויאמר לו: איני
36 שומע! וכל שאפשר בידו למחות²⁵ ואינו מוחה,
37 הוא נתפש²⁶ בעון אלו, כיון שאפשר לו למחות
38 בהם²⁷.

20 כגון: עלי הכהן שחשב את חנה לשיכורה הוכיחה
ואמר: עד מתי תשתכרי? (שמואל-א, יד). "מכאן לרואה
בחבירו דבר שאינו הגון שצריך להוכיחו" (ברכות לא).
21 בין המוכיח וזה שחטא כנגדו. (22) הקדוש-ברוך-הוא,
ונקרא כן - כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.
23 שלא להלבין פניו בפני אחרים (ערכין טז).
24 (שם). וכן אמרו (תנחומא, תזריע): שמידת הדין קטרגה
לפני הקדוש-ברוך-הוא על הצדיקים שלא מיחו בבני דורם
בזמן חורבן בית ראשון: "היה להם להתבזות ולסבול
הכאות, כדברי הנביא: גוי נתתי למכים ולחיי למורטים"
(ישעיה ג, ו). (25) שהוא בעל השפעה ודבריו נשמעים.
26 נענש, כמו שנענשו הצדיקים בימי חורבן בית ראשון על
שלא מיחו באנשי דורם (שבת נה:). (27) ואפשר שהיה
מחזירים למוטב אלמלי הוכיחם.

39 ח. המוכיח את חברו תחלה²⁸, לא ידבר לו קשות
עד שיכלימנו, שנאמר: "ולא תשא עליו חטא". כך
40 אמרו חכמים²⁹: יכול אתה מוכיחו ופניו
41 משתנות³⁰? תלמוד לומר: "ולא תשא עליו
42 חטא"³¹; מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל,
43 וכל-שכן ברבים. אף-על-פי שהמכלים את חברו
44 אינו לוקה³² עליו - עון גדול הוא. כך אמרו
45 חכמים³³: "המלפין פני חברו ברבים, אין לו חלק
46 לעולם הבא". לפיכך צריך אדם להזהר, שלא לביש
47 חברו ברבים, בין קטן³⁴ בין גדול. ולא יקרא לו
48 בשם³⁵ שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר
49 שהוא בוש ממנו³⁶. במה דברים אמורים? בדברים
50 שבין אדם לחברו, אבל בדברי שמים, אם לא חזר
51 בו בסתר - מכלימין אותו ברבים, ומפרסמים חטאו,
52 ומחרפים אותו בפניו, ומבזין ומקללין אותו, עד
53 שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל.
54

28 בפעם הראשונה. (ערכין טז:). (30) מאדימות
ומלבינות מתוך בוש שביישתו בדברי תוכחתך.
31 תוכחה כזו שלא תהא בה חטא של הלבנת פנים (שם).
32 שהרי לאו שאין בו מעשה הוא, כאמור לעיל (הלכה ה).
33 (אבות פרק ג, יא). (34) (בבא קמא פו:). (35) כינוי
(בבא מציעא נח:). (36) כגון: אם היה בעל תשובה, אל
יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים!

55 ט. מי שחטא עליו חברו, ולא רצה להוכיחו ולא
56 לדבר לו פלוג, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר³⁷,
57 או שהיה דעתו משבשת³⁸ ומחל לו בלבד ולא

1 ג. מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד
2 מישראל כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך".
3 לפיכך צריך לספר בשבחו, ולחוס על ממנו, באשר
4 הוא חס על ממון עצמו¹² ורוצה בכבוד עצמו.
5 והמתפבד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא¹³.

(12) (שם פרק ב, משנה י"ב). (13) (ירושלמי, חגיגה פרק
ב, הלכה א).

6 ד. אהבת הגר שבה ונכנס תחת כנפי השכינה - שתי
7 מצות עשה: אחת, מפני שהוא בכלל רעים¹⁴,
8 ואחת, מפני שהוא גר, והתורה אמרה: "ואהבתם
9 את הגר" - צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת
10 עצמו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". הקדוש-
11 ברוך-הוא בעצמו אוהב גרים, שנאמר: "ואהב גר".

(14) והתורה ציוותה על אהבתם, כמבואר בהלכה הקודמת.

12 ה. כל השונא אחד מישראל בלבד¹⁵, עובר בלא-
13 תעשה, שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך".
14 ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה¹⁶. ולא
15 הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המפה
16 את חברו והמחרפו - אף-על-פי שאינו רשאי¹⁷,
17 אינו עובר משום "לא תשנא".

(15) כלומר: שנאתו שמורה בליבו ולא באה לידי גילוי.
(16) (מכות טז:). (17) שהרי הזהירה התורה: ארבעים יכנו
לא יוסיף (דברים כה, ב); וכן הזהירה: לא תקלל חרש
(ויקרא יט, יד), אבל על "לא תשנא" אינו עובר, מפני
ששנאתו גלויה ואינה שנאה שבלב (ערכין טז:).

18 ו. בשיחטא איש לאיש, לא ישטמנו וישתק¹⁸, כמו
19 שנאמר ברשעים: "ולא דבר אבשלום את אמנון
20 מאוימה למרע ועד טוב, כי שגא אבשלום את
21 אמנון"; אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו: למה
22 עשית לי כך וכן, ולמה חטאת לי בדבר פלוני?
23 שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך". ואם חזר ובקש
24 ממנו למחל לו, צריך למחל. ולא יהא המוחל
25 אכזרי, שנאמר: "ויתפלל אברהם אל האלהים"¹⁹.

(18) משטמה חשאית, ויעמיד פנים כאילו לא נפל ביניהם.
בהלכה הקודמת דיבר רבינו על שנאת חנים וכאן על שנאה
הבאה בעקב החטא, שחבירו חטא כנגדו. (19) אף על פי
שאבימלך חטא כנגדו לא נמנע למחול לו, וגם התפלל בעדו
(בבא קמא צב:).

26 ז. הוואה חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה
27 - מצוה להחזירו למוטב²⁰ ולהודיעו שהוא חוטא
28 על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר: "הוכח תוכיח
29 את עמיתך". המוכיח את חברו - בין בדברים שפינו
30 לבינו²¹, בין בדברים שפינו לבין המקום²² - צריך
31 להוכיחו בינו לבין עצמו²³. וידבר לו בנחת ובקלשון

המצוות "לא-תעשה (רנו). (46) (מכילתא דרשב"י).
(47) ישנם דפוסים שבהם מובא הפסוק (משלי כג, יא) "כי גואלם חזק הוא-יריב את ריבם, ובפסוק שלפני זה כתוב: "ובשדי יתומים אל-תבוא". אך ברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: כי ה' יריב ריבם (משלי כב, כג); אבל שם לא ידובר כלל מיתומים. (48) (מכילתא דרשב"י).
(49) בפרנסתם. (50) לגדלם ולחנכם, מלשון: ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז). (51) (מכילתא דרשב"י).

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ח

פרק שביעי

(1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונטירה.

- א. המרגל² בחברו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: 28
"לא תלך רכיל³ בעמך". ואף-על-פי שאין לוקין 29
על דבר⁴ זה - עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות 30
רבות מישראל; לכן נסמך לו: "ולא תעמוד על דם 31
רעך".⁵ צא ולמד מה ארע לדואג האדומי.⁶ 32

(2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). (3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרגל על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו רוכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (4) מפני שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות טז). וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן - ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). (5) ללמדך שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). (6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפורטוט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

- ב. אי-זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה 33
לזה ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על 34
פלוני! אף-על-פי שהוא אמת⁷, הרי זה מתריב את 35
העולם⁸. יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בקלל 36
לאו זה⁹, והוא - לשון הרע; והוא, המספר בגנות 37
חברו, אף-על-פי שאומר אמת¹². אבל האומר שקר, 38
נקרא מוציא שם רע על חברו¹³. אבל פעל לשון 39
הרע¹⁴, זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך 40
וכך היו אבותיו! וכך וכך שמעתי עליו! ואמר 41
דברים של גנאי - על זה אמר הכתוב: "יכרת ה' 42
כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות". 43

(7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזר בעיירות, קונה

- 1 שטמו ולא הוכיחו - הרי זו מדת חסידות³⁹. לא
2 הקפידה תורה אלא על המשטמה⁴⁰.

(37) ואין זה לפי כבודו לבוא איתו בדברים. (38) מטורפת ובלתי שפוייה, שאינו נתפס על מעשיו. (39) מר זוטר א כשהיה עולה על מיטתו בערב היה אומר: "יסלח ה' לכל אלה שציערונני" (מגילה כח). (40) שהיא שנאה כבושה בלב. כמו שנאמר: וישטום עשיו את יעקב, וכתוב אחריו: ויאמר עשיו בליבו... (בראשית כז, מא).

- 3 י. חיב אדם להזהר ביתומים ואלמנות, מפני שנפשו 4
שפלה למאד ורוחם נמוכה, אף-על-פי שהן בעלי 5
ממוץ. אפלו אלמנות של מלך⁴¹ ויתומי, מזהרים 6
אנו עליהן. שנאמר: "כל אלמנה ויתום לא תענון". 7
והיאך נוהגין עמהן? לא ידבר אליהם אלא רכות, 8
ולא ינהג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם 9
בעבודה, ולבם בדברים קשים⁴², ויחוס על ממונם 10
יותר מממון עצמו⁴³. כל המקניטן או מקעיסן, או 11
הכאיב לבם, או רדה⁴⁴ בהן, או אבד ממונו - הרי 12
זה עובר בלא-תעשה; וכל-שפן המכה אותם או 13
המקלל. ולאו זה, אף-על-פי שאין לוקין עליו⁴⁵ - 14
הרי ענשו מפרש בתורה: "וחרה אפי וחרגתי אתכם 15
בחרב" - ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם, 16
שפל-זמן שהם צועקים מחמס הם נענים, שנאמר: 17
"כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו". במה 18
דברים אמורים? בזמן שענה אותן לצרף עצמו, 19
אבל ענה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אמונות, 20
או להוליכן בדרך ישרה - הרי זה מתר⁴⁶. ואף-על- 21
פי-כן, לא ינהג בהן מנהג כל אדם, אלא יעשה 22
להם הפרש, וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד, 23
שנאמר: "כי ה' יריב ריבם"⁴⁷. אחד יתום מאב, 24
אחד יתום מאם⁴⁸. ועד אימתי נקראים יתומים לענין 25
זה? עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך 26
עליו⁴⁹ ולאמנו⁵⁰ ולהטפל בהן, אלא יהיה עושה כל 27
צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים⁵¹.

(41) (מכילתא דרשב"י). (42) כי די להם קושי גורלם וצרת נפשם. (43) כמסופר (ברכת יח:), אבי שמואל היה שומר את כסף היתומים שהיו מפקידים בידו בתוך שלו, את שלו נתן ממעל ומתחת ואת של היתומים נתן באמצע - שאם יירקבו או ייגנבו, יירקבו וייגנבו משלו: העליונים והתחתונים, ולא משל היתומים אשר באמצע. (44) שיעבד אותם ושלט בהם בחזקה. (45) דברי רבינו בזה תמוהים: הלא בין הדברים הנמנים כאן שעוברים עליהם בלא-תעשה נמצא גם "המכה אותם" וזהו "לאו שיש בו מעשה", ומדוע אומר רבינו: "אף על פי שאין לוקים עליו"? ולכן מפרשים כאן: שאם היכה אותם לא די לו עונש מלקות, מפני שעונש יותר חמור צפוי לו, והוא המפורש בתורה: "וחרה אפי" וגו', וכמו שאמרו (מכות יג:): לאו הניתן לאזהרת מיתת בית-דין, אין לוקין עליו. וכן מפורשים הדברים (ב"ספר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וּמָוֹת, וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי. וְכֵן הִמְסַפֵּר לְשׁוֹן
הָרַע דֶּרֶךְ רִמָּאוֹת²⁶; וְהוּא, שֵׁיִסְפֹּר לְתַמּוֹ²⁷ כְּאִלּוּ אֵינוֹ
יֹדֵעַ שְׂדֵבֶר זֶה שְׂדֵבֶר לְשׁוֹן הָרַע הוּא; אֲלֹא
כְּשִׁמְמַחִין²⁸ בְּדִדּוֹ, אוֹמֵר: אֵינִי יֹדֵעַ שְׂדֵבֶר זֶה לְשׁוֹן
הָרַע, אוֹ שְׂאִלּוֹ מִעֲשִׂיו שֶׁל פִּלּוֹנִי!

(21) מעין לשון-הרע ולא לשון-הרע ממש, כמו אבק שהוא
כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות
הנוזקין של לשון-הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם.
(22) מי פילל שפלוני יגיע למה שהוא כיום?! הדברים
סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין
לשון-הרע. ולשון הרע-ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות
באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א,
יז). (23) ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאילו בפני
אוהבים – מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח
חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין סו). ובגמרא
(ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של
רבינו. (24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן",
וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש-
ברוך-הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנתני" (ירושלמי,
פאה פ"א, הלכה א). (25) משתטה (ראב"ע), עושה
מעשים מתוך השתובבות וקלות ראש. (26) (שם) יסופר:
חבורה של העיר ציפורי נתגיסה לעבודת המלך, ואיש
ושמו יוחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה
שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום
את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר – זהו אבק
לשון-הרע דרך רמאות. (27) מיתמם ומתחפש כמסית לפי
תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. (28) כשמוכיחים
אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אֶחָד הִמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן הָרַע בְּפָנֵי חֲבֵירוֹ²⁹ אוֹ שְׂאִל
בְּפָנָיו; וְהִמְסַפֵּר דְּבָרִים שְׂגוּרִים³⁰, אִם נִשְׁמָעוּ אִישׁ
מִפִּי אִישׁ, לְהַזִּיק חֲבֵירוֹ בְּגוֹפוֹ אוֹ בְּמִמּוֹנוֹ, וְאִפְּלוֹ
לְהַצִּיר לוֹ אוֹ לְהַפְחִידוֹ - הֲרִי זֶה לְשׁוֹן הָרַע. וְאִם
נִאֲמָרוּ דְּבָרִים אֵלָיו³¹ בְּפָנֵי שְׂלִשָּׁה - כָּבֵר נִשְׁמָע הַדָּבָר
וְנֹדַע. וְאִם סִפֵּר הַדָּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלִשָּׁה פַּעַם
אַחֲרָת, אֵין בּוֹ מִשּׁוֹם לְשׁוֹן הָרַע³²; וְהוּא, שְׂאִל
תַּכְפִּין לְהַעֲבִיר הַקּוֹל וּלְגַלּוֹתוֹ יוֹתֵר³³.

(29) שנוסף על לשון-הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין
טו:). ואף-על-פי שרבה חולק שם על אביי, וסובר ש"כל
דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר – אין בו משום
לשון הרע", פסק רבינו כאביי משום שברייתא מפורשת
מסייעת, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה
בפניו – נענשה, המדבר בגנותו של חבירו בפניו –
על-אחת-כמה-וכמה!" (תורת כהנים, ויקרא יד).
(30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא
יכולים להיות גורמים לנזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן
גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן-יוחאי כלפי
מלכות רומי. הדברים הגיעו לאוזני המלכות, ורבי שמעון
בן-יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות.
ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף-על-פי שכוונתו לא

מזה ומוכר לזה. (8) שאמר עליך. (9) וגם אין בדברים
משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים
כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם.
(10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר
גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק
שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד,
כי על כן חתן המלך הוא – ובכל זאת נחתם שמו לדראון,
מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר
וגרם בזה לשפיכות דמים. (11) "לא תלך רכיל".
(12) עונו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון-הרע", שאין
דרכו בכך ואין זאת קביעות אצלו, אלא מקרה של רפיון
רוחני. (13) ועונו גדול מעון השניים הקודמים.
(14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו
בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁵: שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נִפְרָעִין מִן הָאָדָם
בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים, וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת, וּשְׂפִיכוֹת דָּמִים, וְלִשְׁוֹן הָרַע
כְּנֶגֶד פֶּלֶם. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁶: כָּל הִמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן
הָרַע, כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בְּעֶקֶר¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ
לְשִׁנָּנוּ נִגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אֶתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". וְעוֹד
אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁸: שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵגֶת: הָאוֹמֵר,
וְהַמְקַבֵּל, וְזֶה שְׂאוֹמֵר עָלָיו¹⁹; וְהַמְקַבֵּל - יוֹתֵר מִן
הָאוֹמֵר²⁰.

(15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. (16) שם. (17) בהקדוש-
ברוך-הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקיימו.
(18) ערכין טו, ב. (19) המקבל הורג את האומר: גואלי
הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם
ההורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש-רבה
(פ' אמור) על אחד שהיו לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת
לשון-הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה,
ולאחרונה גם היא בעצמה. (20) שכן אמרו (שבת נו).
"אלמלא קיבל דוד לשון-הרע (מציבא על מפיבושת) לא
נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה-זרה ולא
גלינו מארצנו" – הרי תלו חכמינו את הקולר בדוד המקבל
ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א,
יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפני כלשונו, אולם בגמרא
שלנו הוא חסר.

ד. וַיֵּשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲבֵק²¹ לְשׁוֹן הָרַע. פִּיצֵד? מִי
יֹאמֵר לְפָלוֹנִי, שְׂיִהֶיָה כְּמוֹת שְׂהוּא עֲתָה²²! אוֹ
שְׂיֹאמַר: שְׂתִקּוּ מִפְּלוֹנִי - אֵינִי רוֹצֵה לְהוֹדִיעַ מָה
אֵרַע וּמָה הָיָה! וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלֶּה. וְכֵל הִמְסַפֵּר
בְּטוֹבוֹת חֲבֵירוֹ בְּפָנֵי שׁוֹנְאָיו²³, הֲרִי זֶה אֲבֵק לְשׁוֹן
הָרַע, שְׂיָה גוֹרֵם לָהֶם שֵׁיִסְפֹּרוּ בְּגִנוּתוֹ. וְעַל זֶה הֶעֱנִין
אֹמֵר שְׁלֵמָה: "מִבְּרַךְ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל בְּפִקֵּר הַשָּׂעִם,
קָלָה תַחֲשֹׁב לוֹ", שְׂמִתּוֹף טוֹכְתּוֹ בָּא לִידֵי רַעְתּוֹ.
וְכֵן הִמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן הָרַע דֶּרֶךְ שְׂחֹק²⁴ וְדֶרֶךְ קִלּוֹת-
רֹאשׁ, פְּלוֹמֵר, שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁנְאָה. הוּא שְׂשִׁלְמָה
אָמַר בְּחֻכְמָתוֹ: "כְּמִתְלַהֵלָה²⁵ הִלְיָה זְקִים חֲצִים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ו' מרחשון – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה ריא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

38) מפני שלא שאין בו מעשה הוא. (39) מידה רעה. (40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג.). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מוותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצער כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז.) (41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמיתם. (42) דברים בטלים. (43) יומא כג, א. (44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

ח. וכן כל הנוטר לאחד מיישראל, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "ולא תטור את בני עמך". פיצד היא הנטייה⁴⁵? ראובן שאמר לשמעון: השכר⁴⁶ לי בית זה, או השאילני שור זה! ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשכר ממנו, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך! ואיני פמותך, לא אשלים לך פמעשך! - העושה כזה, עובר ב"לא תטור"; אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרונו, שכל-זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו - שפא יבא לנקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטייה, עד שימחה העין מלבו ולא יזכרו כלל. וזו היא הדעה הנכונה⁴⁷, שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני-אדם זה עם זה.

(45) יומא כג, א. (46) על-פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור ל"י" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. (47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי-אפשר לחיים חברתיים הגונים.

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצות עשה, וזהו פירושן: (א) ללמוד תורה. (ב) לכבד מלמדיה ויודעייה. ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

א. נשים² ועבדים³ וקטנים⁴ פטורים מתלמוד תורה. אבל קטן, אביו חייב ללמדו⁵ תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם". ואין האשה חייבת ללמד את בנה; שכל החיב ללמד, חייב ללמדו⁶.

(2) שנאמר: ולמדתם אותם את "בנים" - ולא בנותיכם. והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט.). (3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח.). (4) בכתב-יד אוקספורד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל

היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן-יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מניין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"בל יאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אלי מאוהל מועד לאמר (ויקרא א, א) - לא יאמר הדברים אלא-אם-כן נותן לו רשות (רש"י, שם). (31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום הזיק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. (32) שהרי בזה שאמרם לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר - אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפרו חז"ל (סנהדרין לא:). מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית המדרש לפני עשרים ושנים, והוציאוהו רבי אמי מבית-המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתוב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). (33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון-הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

1. כל-אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם³⁴, וכל-שכן לישב עמם ולשמע דבריהם³⁵. ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר³⁶, אלא על לשון הרע לכד³⁷.

(34) תנחומא, פרשת קרח ד. (35) המספר לשון-הרע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). (36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). (37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני-ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון-הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע - מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדק (תהלים לה, כח). ולשוני אם יגהה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפני העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ההידיעה - כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום הששי (בראשית א, לא): שבע פרות הטובות (שם מא, כו): ויבא עד בור הגדול (שמואל-א יט, כב).

2. הנוקם מחבירו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תקם". ואף-על-פי שאינו לוקה עליו³⁸ - דעה רעה³⁹ היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו⁴⁰ על כל דברי העולם, שיהכל אצל המבינים⁴¹ דברי הכל והבאי⁴², ואינו פדי לנקם עליהם. פיצד היא הנקימה⁴³? אמר לו חבירו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חבירו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, פדרך שלא השאלתני כששאילתי ממך! - הרי זה נוקם; אלא פשיבא לו לשאל, יתן בלב שלם, ולא יגמל לו באשר גמלו, וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע"⁴⁴ ואחלצה וגו'.

ריב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ו' מרחשון – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המצוות, והוא הדין מתלמוד תורה. (5) כשהתינוק מתחיל לדבר – אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). (6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמוד (קידושין כט:).

ב. כשם שחייב אדם ללמד את בנו, כך הוא חייב ללמד את בן-בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך". ולא בנו ובן-בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחסיד מלמד את התלמידים, אף-על-פי שאינו בנו, שנאמר: "ושננתם לבניך" – מפי השמועה⁷ למדו: 'בניך' אלו תלמידים⁸, שהתלמידים קרויין בנים, שנאמר: "ויצאו בני הנביאים". אם-כן, למה נצטוו על בנו ועל בן-בנו⁹? להקדים בנו לבן-בנו, ובן-בנו לבן חבירו.

(7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (8) 'ספרי', ואתחנן. (9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

ג. וחייב לשכור מלמד לבנו ללמוד, ואינו חייב ללמד בן-חבירו, אלא בחנם¹⁰. מי שלא למדו אביו, חייב ללמדו¹² את עצמו כשכיר¹³, שנאמר: "ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם". וכן אתה מוצא בכל מקום¹⁴, שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד¹⁵.

ד. כלומר: בשני דברים נבדל בן-חבירו מבנו ובן-בנו (א) בדין קדימה, (ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן-חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן-בנו. (11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה רוקח". (12) קידושין כט, ב. (13) כשיבוא לידי בינה והכרה. (14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותו ממה שכתוב בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולאו דווקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות – חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" – אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרנו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל). (15) קידושין מ, ב.

ה. הנה הוא רוצה ללמד תורה, ויש-לו בן ללמד תורה¹⁶ – הוא קודם לבנו¹⁷. ואם הנה בנו נבון ומשפיל להבין מה שילמד יותר ממנו – בנו קודם¹⁸. ואף-על-פי שבנו קודם, לא יבטל הוא¹⁹, שפשם שמצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד עצמו.

ו. מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאינ-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמד. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד

ז. הנה מנהג²⁵ המדינה לקח מלמד התינוקות שכר, ונתן לו שכר. וחייב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב בלה²⁶. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מותר ללמד בשכר²⁷; אבל תורה שבעל-פה, אסור ללמדה בשכר, שנאמר: "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים פאשר צוני ה' וגו'" – מה אני בחנם למדתי, אף אתם למדתם בחנם ממני; וכן כשתלמדו לדורות, למדו בחנם, כמו שלמדתם ממני²⁸. לא מוצא מי שילמדו בחנם, ילמדו²⁹ בשכר³⁰, שנאמר: "אמת קנה"; ויכול ללמד לאחרים בשכר³¹? תלמוד לומר: "ואל תמפר", ה'א למדת, שאסור לו ללמד בשכר, אף-על-פי שלמדו רבו בשכר³².

ח. מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאינ-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמד. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ו' מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה ריג

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. וְחֵיב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמַן⁴⁴ לְמִידָתוֹ: שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה¹⁵
שֶׁבִּכְתָּב, וְשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְשְׁלִישׁ - יָבִין¹⁶
וְשֶׁפִּיל אַחֲרֵית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ, וְיוֹצֵא דְבַר מִדְּבַר,¹⁷
וְיִדְמָה דְּבַר לְדְבַר, וְיָבִין בְּמִדּוֹת⁴⁵ שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת
בָּהֶן, עַד שֶׁיָּדַע הֵיאָף הוּא עֶקֶר הַמִּדּוֹת, וְהֵיאָף יוֹצֵא¹⁸
הָאִסּוּר וְהַמְּטָר, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְדַבְּרִים שְׁלֹמֹד מִפִּי¹⁹
הַשְּׂמוּעָה; וְעֵנָן זֶה הוּא הַנִּקְרָא גִּמְרָא⁴⁶.²¹

התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. (29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "ללמוד", ודחוק הוא. (30) בכורות כט, א. (31) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. (32) שם. וראוי להעיר בזה: אף-על-פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. ושו"ע י"ד סי' רמה, סעיף ו).

ח. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב³³ בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָה - בֵּין עֹנִי¹
בֵּין עָשִׁיר, בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יְסוּרִין³⁴, בֵּין²
בְּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גְּדוֹל שְׁתַּשְׁשׁ³⁵ כַּחוּ; וְאִפְלוּ הָיָה³
עֹנִי הַמִּתְפָּרֵנס מִן הַצִּדְקָה וּמִתְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים,⁴
וְאִפְלוּ בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים³⁶ - חֵיב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן⁵
לְתִלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה³⁷, שְׁנֵאמַר: "וְהָיְתָ בּוֹ⁶
יוֹמָם וְלַיְלָה".⁷

(33) יומא לה, ב. (34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי, כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו - יעסוק בתורה" (עירובין נד.). (35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית-המדרש וכו' (שבת פג:). (36) ש"רחיים בצוארו", שנאמר: שחורות כעורב (שיר-השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? - במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ובני-ביתו כעורב (עירובין כב.). (37) מנחות צט, ב.

ט. גְּדוּלֵי חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, הָיוּ מֵהֶן חוּטְבֵי עֲצִים³⁸,⁸
וּמֵהֶן שׂוֹאֲבֵי מַיִם, וּמֵהֶן סוּמִים⁴⁰, וְאַף-עַל-פִּיכֶן⁹
הָיוּ עוֹסְקִין בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהֵם מְכַלֵּל¹⁰
מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה⁴¹ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מִשָּׁה רַבָּנּוּ.¹¹

(38) הכסף-משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה:): אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר - לא על הלל, אלא על רבי עקיבא - שבכל יום היה מביא חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. (39) כגון רב הונא (כתובות קה:). (40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). (41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל-פה, ומסורה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן-תיבון בפירוש המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן-זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אביי ורבה קיבלו מרב יוסף.

י. עַד אֵימָתִי חֵיב לְלַמֵּד תּוֹרָה? עַד יוֹם מוֹתוֹ⁴²,¹²
שְׁנֵאמַר: "וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כָּל יָמֵי חַיֶּיךָ". וְכָל-זְמַן¹³
שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בְּלִמּוּד, הוּא שׁוֹכֵחַ⁴³.¹⁴

(42) שבת פג, ב. (43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו:): "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

(44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל:): "לשלוש לימודו" - לחלק אותו לימים השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, ב'תוספות'): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד:): בבל - "בלולה במקרא, במשנה ובגמרא": ובלמוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. (45) הם כללי ההגיון התלמודי: י"ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. (46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

יב. בֵּיצֵד? הָיָה בַּעַל אֲמָנוּת, וְהָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאכְתּוֹ²²
שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, וּבַתּוֹרָה תַּשַּׁע - אוֹתָן הַתַּשַּׁע, קוֹרָא²³
בְּשֵׁלֶשׁ מֵהֶן בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, וּבְשֵׁלֶשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-²⁴
פֶּה, וּבְשֵׁלֶשׁ⁴⁷ אַחֲרוֹת מִתְבַּנֵּן בְּדַעְתּוֹ לְהִבִּין דְּבַר²⁵
מִדְּבַר⁴⁸. וְדְבָרֵי קְבָלָה⁴⁹ - בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב הֵן,²⁶
וּבְפִירוּשָׁן - בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה; וְהַעֲנִינִים²⁷
הַנִּקְרָאִים 'פְּרִדָּס'⁵⁰ - בְּכָלֵל הַגִּמְרָא הֵן. בְּמָה דְּבָרִים²⁸
אֲמוּרִים⁵¹? בַּתְּחִלָּתָא תְּלִמּוּדוֹ שֶׁל אָדָם; אָבֵל כְּשִׁנְגִידִיל²⁹
בַּחֲכָמָה, וְלֹא יְהֵא צְרִיךְ, לֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב,³⁰
וְלֹא לַעֲסֹק תְּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה - יִקְרָא בְּעֵתִים⁵²³¹
מְזֻמָּנִים תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְדְבָרֵי הַשְּׂמוּעָה⁵³, כְּדִי שֶׁלֹּא³²
יִשְׁכַּח דְּבַר מִדְּבָרֵי דִּיגִי-תּוֹרָה, וְיִפְגֵּה כָּל יָמָיו³³
לְגִמְרָא⁵⁴ בְּלִבָּד, לְפִי רַחֵב שְׂיֵשׁ בְּלִבּוֹ וְיִשׁוּב דַּעְתּוֹ.³⁴

(47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". (48) זהו עיקר לימוד הגמרא. (49) נביאים וכתובים (קידושין מט:). (50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג). (51) שצריכים לשלוש זמן הלימוד. (52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. (53) תורה שבעל-פה, משנה ותוספתא וכו"ו. (54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

יג. אִשָּׁה שֶׁלְּמָדָה תּוֹרָה, יִשְׁ-לָה שְׂכָר, אָבֵל אֵינוֹ³⁵
כְּשֶׁכָּר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטוּתִית⁵⁵; וְכָל הַעוֹשֶׂה³⁶
דְּבַר שְׂאִינוֹ מַצּוּה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, אֵין שְׂכָרוֹ כְּשֶׁכָּר³⁷
הַמַּצּוּה שַׁעֲשֶׂה, אֲלֹא פְּחוֹת מִמֶּנּוּ⁵⁶. וְאַף-עַל-פִּי³⁸
שֶׁיִּשְׁ-לָה שְׂכָר - צוּר חֻכְמִים⁵⁷, שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת³⁹
בְּתוֹ תּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁרֵב הַנָּשִׁים אֵין דַּעְתָּן מְכוֹנֶנֶת⁴⁰
לְהַתְּלִמּוּד⁵⁸, אֲלֹא הֵן מוֹצִיאֹת דְּבָרֵי-תּוֹרָה לְדְבָרֵי⁴¹
הַבָּאִי, לְפִי עֲנִיּוֹת דַּעְתָּן. אָמְרוּ חֻכְמִים⁵⁹: "כָּל⁴²
הַמְּלַמֵּד אֶת בְּתוֹ תּוֹרָה, כְּאִלּוּ לְמָדָה תְּפִלוֹת"⁶⁰. בְּמָה⁴³
דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, אָבֵל תּוֹרָה⁴⁴

(7) (בבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו).
 (8) (שם; כתובות נ.) ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא):
 "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת;
 או שכוונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל
 עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות).
 (9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים.
 (10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שיכחז מכה
 קלה שלא ייווק. (12) (תענית לא.): "מכאן ואילך
 (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות
 נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות
 על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן
 במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם
 ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך
 התקינו שיהיו המשינים (המלמדים משנה לתלמידים)
 יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר
 התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח).
 (13) מאחר חצות היום (סוכה כח). אמרו על רבן יוחנן
 בן-זכאי, שמיימו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש
 חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל).
 (14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב
 אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). (15) מה
 שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם
 (נדרים לז.). (16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם
 קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). (17) (שבת
 קיט:).

ג. מלמד התינוקות, שהוא מניח התינוקות¹⁸ ויוצא,
 או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהם¹⁹, או שהוא
 מתירשל בלמודן²⁰ - הרי זה בכלל "אורו עשה
 מלאכת ה' רמיה"²¹. לפיכך אין ראוי להושיב
 מלמד, אלא בעל יראה²², מהיר לקרות²³ ולדקדק²⁴.

(18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). (19) בשעה שהוא
 מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין ענינו וליבו
 פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא
 (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חברו בחנות למחצית
 שכו - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין ענינו
 על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא
 עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים.
 המלאכה מחלישה או כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא
 חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק
 ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום,
 מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא
 פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו:
 מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם
 מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך-
 הוא לא כל שכן! (20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל
 דבר לאשורו ולא ישתבשו. (21) (בבא בתרא כא:). מסופר
 שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים
 ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב
 וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז).
 ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: קחה תמחה זכר עמלק

1 שפכתב, לא ילמד אותה לכתחלה; ואם למדה, אינו
 2 במלמדה תפלות⁶¹.

(55) נצטוותה. על-דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא).
 (56) קידושין לא, א. שהמצווה דואג ומצטער שמא לא יקיים
 חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא -
 אגרא. (57) סוטה כ, א. (58) אין דעתן מסוגלת לרדת
 לסוף דעתם של עניני תורה ולהבינם לאמיתם, והן מבארות
 אותם לפי רוחן. (59) סוטה כא, ב. (60) דברים בטלים
 וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו).
 רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא,
 שחייב אדם ללמד את בתו תורה. (61) נדרים לה, ב: "אבל
 מלמד הוא את בנו ובנותיו (של המורדר הנאה) מקרא" -
 הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה
 תפלות (הגר"א, י"ד סי' רמו, ס"ק כה).

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ח

פרק שני

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו
 התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה,
 ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה
 תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד
 שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו -
 מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקיים, אלא
 בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן.

(2) (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן-גמלא (שהיה כהן
 גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'.
 (3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג,
 טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות:
 פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם
 ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בכרית עם
 תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים.
 (6) בזכות האד הוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה.
 "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא"
 (שם).

ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כפן שש כפן
 שבע, לפי פח הפן ובפנן גופו⁷. ופחות מכן שש,
 אין מכניסין אותו⁸. ומפה אותן המלמד להטיל
 עליהם אימה⁹; ואינו מפה אותם מפת איוב, מפת
 אכזרי. לפיכך לא יפה אותם בשוטים ולא
 במקלות¹⁰, אלא ברצועה קטנה¹¹. ויושב ומלמדן
 כל היום פלו ומקצת מן הלילה¹², כדי להנחין ללמד
 ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות קלל, חוץ
 מערבי שבתות וימים טובים בסוף¹³ הימים, ובמים
 טובים¹⁴. אבל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אבל
 שונין פראשון¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפילו
 לבנין בית המקדש¹⁷.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ח' מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה רטו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום ש"ק ח' מרחשון ה'תשע"ח

פרק שְׁלִישִׁי

(1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

- א. בשלשה כתרים² נכתרו ישראל: פתח תורה,²³
וכתח כהנה, וכתח מלכות. פתח כהנה - זכה בו
אתרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית
כהנת עולם". פתח מלכות - זכה בו דוד, שנאמר:
"זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי". פתח תורה
- הרי מנחם ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר:
"תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" - כל
מי שירצה, יבוא ויטל. שמה תאמר, שאותם
הכתרים גדולים מפתח תורה - הרי הוא אומר: "בי
מלכים ימלכו³ ורוזנים יחזקו צדק, בי שרים
ישרו"; הא למדת, שפתח תורה גדול משניהם.⁴

(2) (אבדר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה
זרים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח -
זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) - זכה דוד
ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדיין מונח הוא; כל
הרוצה ליקח - יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה:
וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא
בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני
כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה
של תורה".

- ב. אמרו חכמים: ממזר תלמיד-חכם קודם⁵ לכהן
גדול עם-הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" -
מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים.⁶

(5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג. ירוש', שם פ"ג,
ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביה"כ. מדרש זה מיוסד על
הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

- ג. אין לך מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה⁷
בנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה בנגד כל
המצוות פלן⁸, שהתלמוד מביא לידי מעשה⁹; לפיכך
התלמוד קודם למעשה בכל מקום¹⁰.

(7) שתוכל להשתוות. (8) (פאה פ"א, מ"א). (9) קידושין
מ:). (10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק
במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ
חסיד (תוספות, שם).

- ד. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם
אפשר למצוה להעשות על-ידי אחרים, לא יפסיק
תלמודו¹¹; ואם לאו¹² - יעשה המצוה ויחזור
לתלמודו.¹³

(11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד
תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל
הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין

(דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זכר כתוב? רצה
יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו
נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמייה!"
(22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. (23) מרבה בקריאה
עמהם. (24) מדייק ומקפיד שבינו כל דבר על בוריו.

- ד. ומי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות²⁵, מפני
אמותיהם, הפאות אצל בניהם. וכל²⁶ אשה לא
תלמד תינוקות²⁷, מפני אבותיהם, שהם באים אצל
הבנים.

(25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת.
(26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

- ה. עשרים-וחמשה תינוקות למדים אצל מלמד
אחד. היו יותר על עשרים-וחמשה, עד ארבעים -
מושיבין עמו אחר לסייע²⁸ בלמודם; היו יותר על
ארבעים²⁹ - מעמידין להם שני מלמדי תינוקות.

(28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש
דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו
לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו
בפי התינוקות (בבא בתרא כא.). (29) ולדעת הרא"ש: עד
ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד
חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים
להם שניים (הגהות מיימוניות).

- ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר, שהוא
מהיר³⁰ ממנו, בין במקרא בין בדקדוק. במה דברים
אמורים? כשהיו שניהם פועיר אחת, ולא היה הנער
מפסיק ביניהם; אבל מעיר לעיר, או מצד הנער
לצדו אפלו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן,
אלא אם-כן היה בנך בריא³¹ על-גבי הנער, בנך
שאינו ראוי³² לפל במקרה.

(30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכשרונות הוראה יותר
מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק.
(32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

- ז. אחד מבני מבוי³³ שבקש להעשות מלמד, אפלו
אחד מבני החצר - אין יכולין שכן³⁴ו למחות בידו.
וכן מלמד תינוקות, שבא חבירו ופתח בית ללמד
תינוקות בצדו, כדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או
כדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול
למחות בידו³⁵, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל
תורה ויגדיר".³⁶

(33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי
הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו.
(34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר.
(35) בטענה של הסגת גבול. (36) "קנאת סופרים
תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת
לאומנות חבירו ולהפוך בחירתו (שם).

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה.).
(29) (שם פ"ב, ה.) (30) (שם פ"ד, י.) (31) בדרך ארץ
ובמשא ומתן.

ט. דְּבִרֵּי-תוֹרָה נִמְשְׁלוּ בָּמִים, שְׁנֵאֲמַר: "הוּא כֹל
צִמָּא לָבוּ לָמִים", לומר לך: מה מים אינם מתפנסין
במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליו ומתקבצים
במקום אשפרון³³; כך דְּבִרֵּי-תוֹרָה אינם נמצאים
בגְּסִי-הָרוּחַ³⁴, ולא בֶּלֶב כָּל גְּבֵה-לֵב, אלא בְּדָפָא
וּשְׁפִל-רוּחַ, שְׁמֵתֶאֱבֵק בַּעֲפֹר רִגְלֵי הַחֲכָמִים, וּמִסִּיר
הַתְּאֻוֹת וְתַעֲנוּגֵי הַזִּמְן³⁵ מִלְּבוּ, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל
יוֹם מְעֻט פְּדֵי חַיִּי³⁶, אִם לֹא הָיָה לוֹ מָה יֹאכֵל,
וְשֹׁאֵר יוֹמוֹ וְלִילוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

(32) (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום
שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאוותנים.
(35) (עירובין נד.) "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת
ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו
מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה
הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים".
(36) (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע
ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים
שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו
בידם".

י. כָּל הַמְּשִׁים עַל לְבוּ שְׂעִסְקָ בַּתּוֹרָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה
מְלָאכָה, וְיִתְפַּרְגֵּס מִן הַצִּדְקָה - הֲרִי זֶה חֲלָל אֶת
הַשֵּׁם, וּבָזָה אֶת הַתּוֹרָה, וְכִפָּה מְאֹד הֵדֵת, וְגֵרַם רָעָה
לְעַצְמוֹ, וְנָטַל חַיִּיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא³⁷, לְפִי שְׂאִסּוֹר
לְהֵנוּת מִדְּבִרֵּי-תוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה³⁸. אָמְרוּ חֲכָמִים³⁹:
"כָּל הַנִּהְיָה מִדְּבִרֵּי-תוֹרָה, נָטַל חַיִּיו מִן הָעוֹלָם".
וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ⁴⁰: "אֵל תַּעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶן
וְלֹא קָרַדְם לְחַפֵּר בָּהֶן". וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ⁴¹: "אֲהַב
אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנֵא אֶת הָרַבָּנוּת"; "וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין
עָמָה מְלָאכָה⁴², סוֹפָה בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עוֹן", וְסוֹף
אִדָּם זֶה, שְׂיֵהָא מְלָסְטָם אֶת הַבְּרִיּוֹת⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם
הזה. (38) (נדרים סב.) רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד,
ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם
וקרדום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי
חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו
ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי-
חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים
ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תיישים. ואם פרנסתם
לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה
כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסוֹשֵׁלּוֹם תורה
מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן
רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני-ישראל נמצאים שם
לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני
הבריות ותתבזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה.).
(40) (שם). (41) (שם פ"א, י.). (42) (אבות פ"ב, ב.).

קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו,
שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז).
(12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם;
מ"ק ט.).

ה. תַּחֲלַת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדּוֹן אֲלָא עַל
הַתְּלַמּוּד¹³, וְאַחֲרֵיכָּךְ עַל שְׂאָר מַעֲשָׂיו. לְפִיכָּךְ אָמְרוּ
חֲכָמִים¹⁴: לְעוֹלָם יַעֲסֵק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לְשִׁמְהָ¹⁵,
בֵּין שְׁלֹא לְשִׁמְהָ¹⁶, שְׁמֵתוֹתָּךְ שְׁלֹא לְשִׁמְהָ בָּא
לְשִׁמְהָ¹⁷.

(13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל
על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). (14) (פסחים נ:).
(15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. (16) בתור
אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב.
(17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו
- נוח לו שלא נברא (ברכות יז.).

ו. מִי שְׁנִשְׁאֹו לְבוּ לְקַנֵּם מַצֹּה¹⁸ זוּ בְּרָאִי וְלִהְיוֹת
מְכַתֵּר בְּכַתֵּר-תּוֹרָה - לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ¹⁹ לְדְּבָרִים
אַחֲרִים, וְלֹא יִשִּׁים עַל לְבוּ שְׂיִקְנֶה תּוֹרָה עִם הָעֹשֶׁר
וְהַכְּבוֹד בְּאַהֲתָת²⁰. כֵּךְ הִיא דְּרִכָּה שֶׁל תּוֹרָה²¹: פֶּת
בְּמִלַּח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ
תִּישֵׁן, וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיָה - וּבַתּוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל. וְלֹא
עֲלִיךָ הַדָּבָר לְגַמְרָה²², וְלֹא אֶתָּה בֶן-חֹרִין לְבָטֵל
מִמֶּנָּה. וְאִם הִרְבִּיתָ תּוֹרָה, הִרְבִּיתָ שָׂכָר, וְהִשְׁכָּר לְפִי
הַצַּעַר²³.

(18) של לימוד התורה. (19) מלימוד התורה והתעסקות בה.
(20) (עירובין נה.). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים".
(21) (אבות פ"ו, ד.). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף
אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. (22) (שם
פ"ב, טז.) כי "לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי
שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא
שלא תיבטל ממנה. (23) לפום צערא - אגרא (שם פ"ה,
כג.).

ז. שְׂמָא תֹאמַר: עַד שְׂאֵקְבִץ מָמוֹן אַחֲזֹר וְאֶקְרָא!²⁴
עַד שְׂאֵקְנָה מָה שְׂאֵנִי צָרִיד וְאַפְנֶה מַעֲסָקִי, וְאַחֲזֹר
וְאֶקְרָא! - אִם תַּעֲלֶה מִחֻשְׁבָּה זוּ עַל לִבֶּךָ, אֵין אֶתָּה
זוֹכֶה לְכַתְּרָה שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם²⁵; אֲלָא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ
קִבְעָה²⁶ וּמְלֵאכְתֶּךָ עֲרָאִי, וְלֹא תֹאמַר: לְכַשְׂאֶפְנָה
אֶשְׁנֶה! שְׂמָא לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר.
(25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ
ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל
המצבים. (27) (שם פ"ב, ד.).

ח. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְּשִׁמִּים הִיא", "וְלֹא מַעֲבָר
לִיָּם הִיא"; "לֹא בְּשִׁמִּים הִיא" - לֹא בְּגִסֵּי הָרוּחַ הִיא
מַצוּיָה, וְלֹא בְּמַהְלָכִי מַעֲבָר לִיָּם²⁸ הִיא. לְפִיכָּךְ אָמְרוּ
חֲכָמִים²⁹: לֹא כָּל הַמְרַבֶּה בְּסִחוּרָה מַחְפִּים, וְצוּוּ
חֲכָמִים³⁰: הֲוִי מְמַעֵט בְּעִסְקָ³¹, וְעִסְק בַּתּוֹרָה.

(סג.) אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית-המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). (58) (עירובין נד.).

(43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

1 יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פפיה כי תאכל, אשריה וטוב לך" - "אשריה" בעולם הזה, ו"טוב לך" לעולם הבא, שפלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים". (45) (שם).

23 יג. אף-על-פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה - אין אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁶⁰: אין רנה של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר: "יומם יצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי-תורה בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "כל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "כי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי-תורה כל עקרה⁶⁴. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש⁶⁵ להבלי עולם, והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל "בוזה דבר ה'". אמרו חכמים⁶⁶: כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקדים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך"; ואומר: "למען ענתך⁶⁷ להיטבך באחריתך".

7 יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך אכילה ושתיה; אלא במי שממית עצמו עליה⁴⁸, ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעיניו⁵⁰ וילעפעפי תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת התורה אדם כי ימות באהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵². וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית, ביום צרה צר פתכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו חכמים⁵⁵: ברית ברותה, שכל היגע בתורתו בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משפח; וכל היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחכים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקדם בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדרסת רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין ק"א). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תארה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה". (48) (ברכות סג.). (49) (שם) כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו". (50) (כתובות סב.). (51) (ברכות סג.). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם,

(59) (שם, סה.) "לא איכרא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות-רבה, פ' מז). (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג.). (62) (סנהדרין צב.). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט.). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי ה'. (66) (אבות פ"ד, ט). (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' מרחשון תשע"ח

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה כו. יב.

1 המצוה הכ"ו — הצווי שנגצטינו במעשה תפלין לברך
2 את ישראל בכל יום, והוא אמרו יתעלה: "כה תברכו
3 את בני ישראל אמור להם" (במדבר ו, כג). וכבר נתבאר
4 דיני מצוה זו בפרק האחרון ממגלה (כד) ומתענית (כו).
5 ובפרק ז' ממסכת סוטה (לז).

6 המצוה ה"ב — הצווי שנגצטינו במעשה תפלין של
7 ראש, והוא אמרו יתעלה: "והיו לטטפת בין עיניך"
8 (דברים ו, ח). וכבר נקפל הצווי במצוה זו ארבע פעמים
9 (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יג.

10 המצוה ה"ג — הצווי שנגצטינו במעשה תפלין של
11 יד, והוא אמרו יתעלה: "וקשרתם לאות על ירך" (שם);
12 וגם הצווי במצוה זו נקפל ארבע פעמים. והראיה
13 שתפלין של ראש ושל יד שתי מצות — הוא אמרם
14 בגמרא מנחות (מד). על דרך התמה על מי שסובר,
15 שתפלין של ראש ושל יד לא תונח אחת מהן בלי
16 האחרת, אלא כשיהיו שתייהן בנקצא, וזה לשונם: "מאן
17 דלית לה שתי מצות, חדא מצוה לא לעבד?!" כלומר:
18 מי שאי אפשר לו לעשות שתי מצות לא יעשה [לפחות]
19 אחת? ! לא, אלא יעשה את המצוה שבירדו, ולפיכך יניח
20 איזו מהן שבנקצא. הנה נתבאר לך, שקראו לתפלין של
21 יד ושל ראש שתי מצות. ושתי מצות אלו אין הנשים
22 חייבות בהן, שהרי אמר יתעלה בטעם חיוכן: "למען
23 תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג ט) — ונשים אינן חייבות
24 בתלמוד תורה, וכך בארו במכלתא. וכבר נתבאר
25 כל דיני שתי המצות האלה בפרק ד' ממנחות (לא);
26 ואילך.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה טו. יח.

27 המצוה ה"ט"ו — הצווי שנגצטינו במעשה מזוזה,
28 והוא אמרו יתעלה: "ויכתבתם על-מזוזות ביהך
29 ובשעריך" (דברים ו, ט). וכבר נקפל הצווי בענין זה (שם)
30 יא, כ; ודיני מצוה זו פלם נתבאר בפרק ג' ממנחות (דף
31 לא ואילך).

32 המצוה ה"ח — הצווי שנגצטינו שיהא לכל-זכר
33 ממנו ספר תורה לעצמו. ואם יכתבו בידו — הרי זה

משובח מאד והוא עדיף, כמו שאמרו (מנחות ל): "כתבו,
מעלה עליו הפתוב כאלו קבלו מהר סיני". ואם אי
אפשר לו לכתבו בידו — חייב הוא לקנותו או יבקש
שיכתבו בשבילו, והוא אמרו יתעלה: "כתבו לכם
את השירה (שירת האזינו) הזאת" (שם לא, יט) (ומתוך
הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל
התורה), לפי שאינו מתר לכתב את התורה פרשיות
פרשיות (ובעל-כרחי חייב בכתיבת התורה כולה). ואכן
רצונו באמרו "את השירה הזאת" — כל התורה
הכוללת את השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא):
"אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר
תורה — מצוה לכתב משלו, שנגמרו: 'ועתה כתבו לכם
את השירה הזאת'. איתבה (הקשה על דבריו) אבבי: (נאמר
במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא
יתגאה בשל אבותיו — (מכאן שמלך אין (כן), הדין
לא?!" ובהא התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא
הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, כדתנא: 'וכתב לו
את משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק
בין מלך להדיוט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה
אחד, והמלך שני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפרק ב'
מסנהדרין. וכבר נתבאר דיני כתיבת ספר תורה ותנאיו
בפרק ג' ממנחות (ל ואילך) ובריש (בבא בתרא יג-יד).
ושבת (קלג).

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יז.

57 המצוה ה"י"ז — הצווי שנגצטינו שכל-מלך היושב
58 אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא
59 יפרד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא
60 ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח).
61 וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא).

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יד.

62 המצוה ה"י"ד — הצווי שנגצטינו במעשה ציצית,
63 והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת
64 הכנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית בשתי
65 מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח):
66 "התכלת אינה מעפכת את-הלכן והלכן אינו מעפב את-
67 התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן
68 שתי מצות: מצות תכלת ומצות לכן? תלמוד לומר: והיה
69 לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו

וּבִרְכָּתָהּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, י). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתא
 (ברכות ריש פרק ו): "בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
 וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָּתָהּ אֶת־ה'". וְכֵן נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוֶה
 זוּ בִּכְמָה מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת.

אֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּתְּחִלַּת גְּמָרָא
 קְדוּשִׁין (לג). וְכֵן נִתְבָּאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוֶה זוּ בְּפֶרֶק ד'
 מְמַנְחוֹת (לח. ואל"ף).

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יט.

הַמִּצְוָה הִ"ט — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה
 אַחֵר כָּל־אֲכִילָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ

יום ש"ק ח' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יט.

הַמִּצְוָה הִ"ט נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

דָּלָא אִיעָבְבַּ – שלא אתעבב זמן הנצרך לקשור שני נגעים, אלא
 אצא לגואלם מיד.
 ממשיכה הגמרא במעשה זה: אֵל לְנִבְיָה – הלך רבי יהושע בן לוי
 למשיח, ואמר ליה 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמֹרִי', אָמַר לִיה הַמְּשִׁיחַ, 'שְׁלוֹם
 עָלֶיךָ בֶּר לִינָא' – 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ בן לוי'. אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,
 לְאִמַּת אֲחִי מִר – מתי יבוא אדוני, לגאול את ישראל. אָמַר לִיה
 הַמְּשִׁיחַ, הַיּוֹם אֲבוּא. אָתָּה לְנִבְיָ אֱלֹהֶיךָ – בא רבי יהושע בן לוי
 לאליהו הנביא, אָמַר לִיה אֱלֹהֶיךָ מִי אָמַר לָךְ הַמְּשִׁיחַ, אָמַר לִיה,
 אֲמַר לִי הַמְּשִׁיחַ 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ בֶּר לִינָא'. אָמַר לִיה אֱלֹהֶיךָ לָךְ
 וְלִכְנֹכֶיךָ לְעֵלְמָא דְאַתִּי – בדיבור זה הבטיחך המשיח שאתה ואבריך
 מיומנים לחיי העולם הבא, שְׁאֵם לֹא הִיית בן העולם הבא לֹא הִיָּה
 משיב לך שְׁלוֹם, ואם לֹא הִיָּה אבריך בן העולם הבא לֹא הִיָּה מִכְנָה
 אותך בשם אבריך, 'בן לוי'.
 אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁקִירִי קָא שְׁקִיר בִּי – המשיח שיקר לי
 בדבריו, דְּאָמַר לִי 'הַיּוֹם אֲתִינָא' – היום אבוא לגאול את ישראל,
 וְלֹא אָתָּה – וכבר הסתיים היום, ולא בא לגאול. אָמַר לִיה אֱלֹהֶיךָ,
 הָבִי אָמַר לָךְ – כך היתה כוונתו לומר לך, כלשון הפסוק בתהלים
 (צה ז) 'הַיּוֹם אִם בָּקוּלִי תִשְׁמָעוּ', כלומר, אבוא היום לגאול את
 ישראל, אם ישראל ישמעו בקול ה'.
 מביאה הגמרא מעשה בענין קץ הגאולה: שְׁאֵלֻ תְּלַמְדִּיּוֹ אֶת רַבִּי
 יוֹסִי בֶּן קִיסְמָא, אִימַתִּי בֶּן דּוֹד בָּא. אָמַר לָהֶם, אֵינִי רּוֹצֵה לְהַשִּׁיב,
 כִּיּוֹן שְׂמִיתִירָא אֲנִי – חוששני שאחרי שאומר לכם, שְׁמָא תִּבְקָשׁוּ
 מִמֶּנִּי אוֹת – סימן וראיה לדברי. אָמְרוּ לוֹ תְּלַמְדִּיּוֹ, אֵין אֲנוּ מִבְּקָשִׁין
 מִמֶּךָ אוֹת. אָמַר לָהֶם, לְבִישְׁפִּיל הַשַּׁעַר הַזֶּה – של רומי, וְיִנְכְּחוּ
 וְיִפְּלוּ וְיִבְנֶה שׁוּב, וְיִפְּלוּ פַּעַם נּוֹסֶפֶת, וְאֵין מִסְּפִיקִין לְבָנֹתָ עַד שֶׁבֶן
 דָּוִד בָּא.
 אָמְרוּ לוֹ תְּלַמְדִּיּוֹ, רַבִּינוּ, תֵּן לָנוּ אוֹת לְדַבְרֶיךָ. אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסִי
 בֶּן קִיסְמָא, וְכִי לֹא כָּךְ אָמַרְתֶּם לִי מִתְחִילָה, שְׂאֵין אַתֶּם מִבְּקָשִׁין מִמֶּנִּי
 אוֹת. אָמְרוּ לוֹ, וְאֵךְ עַל פִּי בֶּן – אף שאמרנו לך שלא נבקש, הרינו
 מִבְּקָשִׁים מִמֶּךָ אוֹת. אָמַר לָהֶם, אִם כָּךְ – אם האמת כדברי, יִהְיֶה
 מִי מַעֲרֵת פְּתִיחַ שְׁמִשׁ יוֹצֵא נֶהַר הִירְדָן, לָדֶם, וְיִהְיֶה כְּכֹחַ לָדֶם.
 מִסְּפֵרַת הַגְּמָרָא: בְּשַׁעַת פְּתִיחָתָּהּ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִיסְמָא, אָמַר לָהֶן
 לְתַלְמִידָיו, הַעֲמִיקוּ לִי אֲרוּנִי – קברו את הארון עם גופי בעומק
 הַקֶּרֶקֶר,

בא/ והיינו שיבא המשיח במהירות, כענני השמים, וְכַתִּיב (זכריה ט
 ט) 'צִילִי מִאֵד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מִלְכָּךְ יָבוֹא לָךְ צִדִּיק
 וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר', והיינו שיבא המשיח לאט, כעני
 הרוכב על חמור בעצלות. וְתִירֵץ בַּעֲצֻמוֹ, אִם יָבוֹא יִשְׂרָאֵל, יבוא
 המשיח במהירות 'עַם עֲנִי שְׂמִינָא', ואם לֹא יָבוֹא, לאט, כְּעִנֵּי
 הַרוֹכֵב עַל חֲמֹר.
 מביאה הגמרא מעשה בענינו של פסוק זה: אָמַר לִיה שְׁכּוּר מִלְכָּא
 – אמר מלך פרס לְשְׂמוּאֵל בְּדֶרֶךְ לַעֲג, אָמְרִיתוּ, מִשִּׁיחַ עַל חֲמֹרָא אֲתִי
 – אתם אומרים שהמשיח יבוא על חמור, ואין זה כבוד עבדו
 לבוא רכוב על חמור. אִישְׁדֵּר לִיה סוֹכֵינָא בְּרָקָא דְאִית לִי – אשלה
 לוֹ אֲנִי סוֹס מְסוּרָק וְנִאֵה שִׁישׁ לִי. אָמַר לִיה שְׂמוּאֵל בְּדֶרֶךְ דְּחִיָּה, מִי
 אִית לָךְ בֶּר חֲנוּךְ פְּנוּנִי – וכי יש לך סוס שיש בו מאה גוונים צבעים,
 כְּמוֹ חֲמֹרוֹ שֶׁל הַמְּשִׁיחַ. שִׁישׁ בּוֹ מֵאָה גוֹוִינִים.
 הגמרא מביאה מעשה השייך לביאת המשיח: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,
 אֲשַׁבְּחִיהּ – מצאו לְאֱלִיהוֹ הַנְּבִיא, דְּהָיוּ קָאִי אֲפִיתָהּ דְּמַעֲרָתָא –
 שהיה עומד על פתח מערתו דְּרַבִּי שְׁמִינָא בֶּן יוֹחָאִי, כְּשֶׁהִתְחַבֵּא שָׁם
 מִהַרְמוּמֵי, אָמַר לִיה – שאל אותו רבי יהושע בן לוי, אֲתִינָא
 לְעֵלְמָא דְאַתִּי – האם אני אבוא לחיי העולם הבא. אָמַר לִיה אֱלֹהֶיךָ,
 אִם יִרְצָה אֲדוֹן הַזֶּה, וְכוּנְתוֹ הִיָּתָה לְשַׁכְנָה שְׁהִיתָה שְׂרוּיָה שָׁם.
 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּאוֹתוֹ זְמַן, שְׁנִים דְּאִיתִי, וְהֵם אֱלֹהֶיךָ הַנְּבִיא
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, וְקוּל שְׁלֶשָׁה שְׁמַעְתִּי, וְהִינֵנוּ קוֹל הַשְּׂכִינָה
 שְׁהִיתָה שְׂרוּיָה שָׁם.
 אָמַר לִיה – המשיח ושאל רבי יהושע בן לוי את אליהו הנביא,
 אִימַת אֲתִי מִשִּׁיחַ – מתי יבוא המשיח. אָמַר לִיה אֱלֹהֶיךָ, וְלִי שְׂאִילָה
 לְדִידִיָּה – לך ושאל את המשיח עצמו. המשיח ושאלו, וְהִכָּא יִתִּיב
 וְהִכֵּן נִצָּחַת הַמְּשִׁיחַ. הִשִּׁיב לוֹ, אֲפִיתָהּ – שער (דקרתא) וְדִיעִיר
 רֹמִי, כְּלוּמַר, בִּגְן עֵדֶן, בְּמִקְוֶה הַמְּכּוּן כְּנֶגֶד שַׁעַר הָעִיר רֹמִי. חֹר
 וְשָׂאֵל, וּמִי סִימְנִיה – מה הם סימניו, שְׁלִפְיָהם אֲדַע שְׁהוּא
 הַמְּשִׁיחַ. הִשִּׁיבוּ אֱלֹהֶיךָ, וְתִיב פִּנֵּי עֲנִי סוֹכֵלִי חֲלָאִים – הוא יושב בין
 הַעֲנָיִים שִׁישׁ לָהֶם נְגִיעִים, וְכּוֹלֵן – וכל החולים הנמצאים שָׁם,
 כְּשֶׁהֵם מְנַקִּים אֶת נְגִיעֵיהֶם, שְׂרִי וְאִסִּירִי בְּחֹד יוֹמָנָא – פותחים בפעם
 אחת את כל נגעייהם, וּמְנַקִּים אוֹתָם, וְחוֹזְרִים וְקוֹשְׂרִים אוֹתָם
 בַּתְּחִבּוּשׁוֹת. אִיָּהוּ – אבל הוא, הַמְּשִׁיחַ, שְׂרִי חֹד וְאִסִּירִי חֹד – פותח
 נֶגַע אֶחָד וּמְנַקְּהוּ וְחוֹזֵר וְסוֹגְרֵה, וְכֵן עוֹשֶׂה לְכָל נֶגַע בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, כִּיּוֹן
 דְּאָמַר, דִּיִּלְמָא מִבְּקָעִנָא – שמא אתבקש לבוא לגאול את ישראל,

ישעיה פרק מט כב-כו

כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה הִנֵּה אֲשָׁא אֱלֹגוּיִם יָדַי וְאֶל־עַמִּים אֲרִים נָסִי וְהִבֵּיאוּ בְּנִיךְ בְּחֶצֶן וּבְנִתֶיךָ
עַל־כַּתֶּף תִּנְשָׂאנָה: כג וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמִנִּיךָ וְשָׂרֵי־הֵם מִיִּנְקֻתֶיךָ אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וְעַפְרָן רִגְלֶיךָ
יִלְחָכוּ וְיִדְעֵתָ כִּי־אֲנִי יְהוֹה אֲשֶׁר לֹא־יִבָּשׁוּ קַיִן: (ס) כד הִיוּחָ מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שָׁבִי צָדִיק יִמְלֹט:
(ס) כה כִּי־כֹה | אָמַר יְהוֹה גַּם־שָׁבִי גִבּוֹר יִקָּח וּמַלְקוֹחַ עֲרִיץ יִמְלֹט וְאֶת־יִרְיָכָה אֲנֹכִי אֲרִיב וְאֶת־בְּנֶיךָ
אֲנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כו וְהִאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנִיךָ אֶת־בְּשָׂרְךָ וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁפְּרוּ וְיִדְעוּ כֹל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוֹה
מוֹשִׁיעֶךָ וְגִאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: (ס)

ישעיה פרק נ א-ב

א כֹּה | אָמַר יְהוֹה אִי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרַתִּי אֶתְכֶם לֹא
הֵן בְּעוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבִפְשָׁעֵיכֶם שְׁלַחַה אֲמַכֶּם: ב מִדּוּעַ פָּאֲתִי וְאֵין אִישׁ קִרְאָתִי וְאֵין עוֹנֶה הַקְצוֹר
קְצָרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־כִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּנִעְרָתִי אַחֲרִיב יָם אֲשִׁים נְהָרוֹת מְדַבֵּר תִּבְאֵשׁ דְּגַתָם
מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא:

רש"י

אני אריב: (כו) והאכלתי את מונכי. הבבליי לחית
השדה את בשרם, מוניך ל' אל תנו (ויקרא כה) אונאת
דברים המקנתרי אותך בגידופיהם: וכעסים. מתק יין:
דמם ישכרון. כן ישכרו מדמם אותם הרגילים לשותות
דם ומי הם אלו עוף השמים כן ת"י: (ב) מדוע באתי.
להתקרב אליכם ואין איש מי מכם פונה אלי:

(כב) ידי. נסי סימן להביא גליות: נסי. פירקא בלע"ז
כמו וכנס על הגבעה (לעיל ל) והוא סימן קיבוץ ונותנין
בראשה בגד: בחוצץ. אישיל"א בלע"ז דומה לו בעזרא
וגם אני חצני נעיתי (נחמיה ה): (כד) היוקח מגבור
מלקוח. כסבורים אתם שאי אפשר לקחת מעשו מלקוח
שביו של יעקב הצדיק: (כה) ואת יריבך. ועם מריבך

מצודת ציון

(כב) נסי. הוא כלונס זקוף ומשימים עליו מפה לרמו: בחוצץ.
כן יקרא כנף הבגד כמו גם חצני נעיתי (נחמיה ה): על כתף.
על השכם: (כג) אומניך. כן נקרא מגדל תינוקת כמו כאשר
ישא האומן את הילד (במדבר יא): ילחכו. ענין לחיכה בלשון
וכן כלחוך השור (שם כב): קוי. מל' תקוה: (כד) מלקוח. כן
נקרא שבי הבהמה כמו את השבי ואת המלקוח (שם לא):
(כה) עריץ. חזק כמו כגבור עריץ (ירמיה ס): (כו) מוניך. ענין
קנתור ואונאת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כב): וכעסים. הוא
ענין כתישה כמו ועסותם רשעים (מלאכי ג) ונקרא כן יין ענבים
או רמונים ע"ש שהמשקה יוצא ע"י סחיטה וכתישה וכן
מעסים רמוני (ש"ח ח): ישכרון. ענין השתיה יותר מכדי המדה
הראויה: אביר. ענין חוזק:

(א) ספר כריתות. גט הכזרת ומפריד: אמכם. כנסיה שלכם:
מנושי. ענין מלוה כמו כנושה כאשר נושה בו (לעיל כד):
(ב) הן. באמת: בגערתי. ענין צעקת נזיפה: אחריב. מלשון
חורב ויובש: תבאש. ענין סרחון:

מצודת דוד

(כב) אשא אל גוים ידי. לרמו להם להביא את ישראל ר"ל
אעיר לבם על זאת: ארים נסי. ארומם נס וגם הוא ענין רמו
וכפל הדבר במ"ש: בחוצץ. ר"ל יביאום בכבוד רב: (כג)
וידעת. אז תדע שאני ה' והיכולת בידי: אשר לא יבושו קוי.
כי המקוה לדבר ואינו בא תחשב לו לבושה: (כד) היוקח.
רצה לומר כסבורים אתם לומר וכי אפשר לקחת מיד עשו
הגבור את המלקוח ששלל: ואם שבי. וכי אפשר להמלט מידו
את השבי ששבה את יעקב הצדיק: (כה) כי כה וכו'. ר"ל
אבל לא כן הוא כי כה אמר ה' שגם זה אפשר לקחת השבי
מיד עשו הגבור ולהמליט המלקוח מיד העריץ: ואת יריבך.
עם המריבים בך אריב אני: (כו) והאכלתי. להחיות הראויות
לאכול בשר אאכל את המקנתרים אותך באונאת דברים: את
בשרם. לתוספת ביאור אמר שיאכיל את בשרם: וכעסים דמם
ישכרון. העופות הראויות לשותות דם ישכרו מדמם כדרך
השותה עסיס והוא ענין מליצה: וידעו וכו'. אז יבינו הכל
אשר ה' עושה כל אלה ולא בא במקרה: וגואלך וכו'. כפל
הדבר במ"ש:

(א) אי זה ספר וכו'. כאומר אם אמנם נתתי לה גט כריתות כמ"ש ואתן את ספר כריתותיה וכו' (ירמיה ג) אבל איזה זה הספר
אשר שלחתיה בה ר"ל נראה בה מפני מה שלחתיה הלא היתה בעבור הפשע כמ"ש שם וא"כ כשתשובו נעקר הכריתות: או
מי מנושי. מי הלוחם לי דבר מה עד שמכרתי אתכם לו בפרעון החוב: הן בעוונותיכם נמכרתם. וא"כ כשתעשו תשובה תהיו
נפדין: ובפשעיכם. בעבור הפשעים נשלחה הכנסים שלכם וא"כ בתשובה יהיה נעקר השילוחין: (ב) מדוע באתי. אני באתי
להתקרב אליכם ואין איש פונה אלי: קראתי. שתבואו אלי ואין מי משיב לי: הקצור. ר"ל וכי אין בי תועלת וכי קצרה ידי
מלפדות אתכם: בגערתי. כשאני גוער בים נעשה חורב ויבש והנהרות נעשות יבשות כמקום מדבר ר"ל אחריב העכו"ם הנמשלים
למים רבים: תבאש דגתם. קבוצת הדגים תבאש מחסרון המים כי תמות בצמא ותבאש ורצה לומר אנשי העכו"ם יאבדו ולפי
שהמשילים לנהרות אמר לשון הנופל ביובש הנהרות:

איוב פרק לג ב-לא

כ וְהִמָּתוּ חֵיתוֹ לָחֶם וְנִפְשׁוּ מֵאֵכֶל תַּאֲוָה: כא יֵכֶל בִּשְׂרוֹ מֵרָאִי (ושפוי) וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ:
 כב וְתִקְרַב לַשַּׁחַת נִפְשׁוֹ וְחֵיתוֹ לִמְמָתִים: כג אִם־יֵשׁ עָלָיו | מִלֶּאֱדָם מִלִּיַּן אַחֵד מִנִּי־אֶלֶף לְהִגִּיד לָאָדָם
 יִשְׂרָאֵל: כד וַיַּחֲנֹנוּ וַיֹּאמְרוּ פִּדְעוּהוּ מִרְדֵּת שַׁחַת מִצָּאֵתִי כִפֹּר: כה רִטְפֹּשׁ בִּשְׂרוֹ מְנוּעַר יָשׁוּב לִימִי עֲלוֹמָיו:
 כו יַעֲתֶר אֶל־אֱלֹהֵי | וַיִּרְצֵהוּ וַיֵּרָא פָנָיו בְּתִרְעוּהָ וַיֵּשֶׁב לְאַנּוּשׁ צִדְקָתוֹ: כז יִשְׂרָאֵל | עַל־אֲנָשִׁים וַיֹּאמְרוּ
 חֲטָאתִי וַיִּשְׂרַח הַעֲוִיָּתִי וְלֹא־שָׁוָה לִי: כח פָּדָה (נפשי) נִפְשׁוֹ מֵעֶבֶר בַּשַּׁחַת (וחיית) וְחֵיתוֹ בְּאוֹר תִּרְיָה:
 כט הִן־פִּל־אֱלֹהֵי יַפְעֵל־אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עֶם־נֶבֶר: ל לְהָשִׁיב נִפְשׁוֹ מִנִּי־שַׁחַת לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים:
 לא הִקְשֵׁב אִיּוֹב שִׁמְעֵלִי הַחֲרִישׁ וְאַנְכִּי אֲדַבֵּר:

רש"י

והפותרו בלשון רפש ואומר הטי"ת נתוספ' בו כמו
 (בראשית מד) נצטדק טועה הוא מאוד כי אין ט"ת
 מתוספת בתיבה כ"אם בלשון מתפעל או נתפעל
 ובתיבה שיסודה צד"י ולא בשאר תיבות כמו צדק
 ונצטדק וכמו צרוע (ויקרא יג) נצטרע, ציר נאמן, וילכו
 ויצטיירו, צדה הצטיידנו (יהושע ט) ישוב. בכחו וברפואה
 לימי בחרותו: (כו) בתרועה. בתפילה: (כז) ישור על
 אנשים. יעשה שורות של אנשים כשניצול מחליו
 ויתודה ליוצרו: ולא שוה לי. לא נהיה לי שכר בדבריו:
 (כט) פעמים שלש. מייסרו על עונותיו בחליו שלא
 להשחיתו ואם יותר יכעיס לפניו ידאג מן גיהנם ומן
 המיתה שנאמר ועל ארבעה לא אשיבנו (עמוס א):

(כ) וזהמתו חיתו לחם. ממאסתו נפשו וחיתו של חולה
 כל מאכל: ונפשו. מזהמת כל מאכל תאוה: (כא) יכל
 בשרו מרואי. יחשך בשרו ממראה כמו כלו בדמעות עיני
 (איכה ב) מכלות עינים (ויקרא כו): ושופו עצמותיו. מתנתקין
 ממקומו, ושופו כמו דשף מדוכתיה (חולין מב): לא רואו.
 אין להם מראה ותואר: (כג) אחד מני אלף. במגיד
 פשעו והוא יליץ ישרו: (כד) ויחוננו. המקום: פדעוהו.
 כמו פדאהו אל"ף מתחלף בעי"ן והענין מוכיח מצאתי
 כופר והוא פדיון: (כה) רטפוש בשרו. רוטפוש
 אשקוש"א בלע"ז: מנוער. נתעורר בשרו מן הנוער
 שהוא מנוער ומשונק (ביסורי) חליו ואין לתיבה זו דמיון
 במקרא ולפי העניינים הוצרכנו לפרשו כמשמעות הענין

מצודת ציון

(כ) וזהמתו. ענין מיאוס ותיעוב וברד"ל ואין מעבירין
 הזוהמא (חולין קה) ור"ל המאוס והלכלוך: (כא) ושפוי. ענין
 כתיחה כמו הוא יושפך ראש (בראשית א) (כד) פדעוהו. כמו
 פדהו: (כה) רטפוש. הוא מלה מורכבת מן רטוב ומן פש
 שהוא ענין ריבוי כמו פשה תפשה (ויקרא יג): עלומיו. נעוריו
 כמו בן מי זה העלם (ש"א יז): (כו) יעתר. ענין מרבית התפלה
 כמו ויעתר יצחק (בראשית כה): (כז) ישור. יצעד וילך כמו
 ואשרו בדרך בינה (משלי ט) העויתי. העקמתי והוא מל' עון
 ועיות:

מצודת דוד

(כ) וזהמתו. ואם עדיין לא השכיל אזי תכבד החולי עד כי
 נפשו החיוני תמאס את הלחם: מאכל תאוה. תמאס אף מאכל
 ערב שכל אדם תאב לה: (כא) יכל בשרו. אז משמן בשרו
 ירזה ויכלה מן הראיה ר"ל תמחר לכלות כאילו יראה לעין
 כליון הבשר ואף עצמותיו יכותתו עם כי לא רואו לעין האדם
 כי מבפנים המה מ"מ כן היא באמת: (כב) ותקרב. וכאשר
 עדיין לא השכיל קרבה נפשו לבוא אל הקבר כי יסתכן מאד:
 וחיתו. נפשו החיונית קרבה לבוא על ידי שלוחי מלאך המות
 הממיתים את האדם: (כג) אם יש עלי. כאשר יהיה נדון אז
 בב"ד של מעלה אם ימצא עליו מלאך מלמד זכות ומליץ טוב
 להגיד על האדם יושר מה אשר עשה ואף אם המלאך הזה הוא אחד מן אלף כי תתקצ"ט מלמדים עליו חובה והוא לבדו
 מלמד זכות: (כד) ויחוננו. עכ"ז יחנן אותו המקום ויאמר אל המלאך המליץ פדה אותו מרדת שחת כי בהזכות והיושר ההיא
 מצאתי די פדיון נפשו עם כי רבו מלמדי החוב וכי היושר ההיא לגדול ורב יחשב ויכריע את הכל: (כה) רוטפוש. ואז ירוטב
 בשומן ויתרבה בשרו יותר מימי נעוריו כי דרך האדם להיות אז רטוב וממולא בבשר: ישוב לימי עלומיו. בחזק ובבריאות:
 (כו) יעתר. וכאשר יעתר אל אלוה וירצה אותו בתפלה וירא פניו להודות לפניו בתרועה על שגאל נפשו מן המות: וישב. ואז
 עוד ישיב לו המקום גמול צדקתו ולא ינכה בעבור מה אשר גאל נפשו מן המיתה: (כז) ישור. וכאשר יצעד וילך אצל מרבית
 אנשים ויתוודה בריבים ויאמר הנה חטאתי ועויתי את דרך הישר ולא אחזתי דרך השוה והישר ובעבור זה באה עלי המכאוב
 ולא על חנם: (כח) פדה נפשו. בהודייו הזה פדה נפשו מעביר בשחת הקבר ונפשו החיוני תראה באור החיים ר"ל הצלת
 המות יחשב על מעשה הודיו אבל לא ינוכה מה מצדקתו: (כט) הן כל אלה. כדברים האלה יפעל האל פעמים שלש עם
 האדם ר"ל כאשר ישוב ויחטא עד שלש פעמים יעורר לבו לתשובה בחלום ואם לא ישכיל יוכח במכאוב: (ל) להשיב. בכדי
 להשיב נפשו מן הקבר ולהיות עוד נפשו מאירה באור החיים הנצחיים בעוה"ב: (לא) הקשב איוב. כאומר הנה השבתי לך
 על מה שאמרת שלא יענה המקום לבני אדם כי לא כן הוא כי החלום והמכאוב הן הן אמריו והקשב עוד ושמע אלי ושתוק
 ואנכי אדבר להשיב על יתר דבריך:

ו יום טוב הראשון של החג היו שם שלשה עשר פרים ואילים שנים ושעיר אחד. נשתירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום הראשון – שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשני – חמשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשלישי – ארבעה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. ברביעי – שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בחמישי – שנים מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בששי – אחד מקריבין שנים, והשאר אחד אחד. בשביעי – פלן שוין. בשמיני – חזרו לפסח כבדגלים. אמרו: מי שהקריב פרים היום, לא יקריב למחר, אלא חוזרין חלילה.

ז בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוין באמורי הרגלים ובחלוק לחם הפנים. בעצרת אומרים לו:

פירוש ברטנורא

ו יום טוב הראשון של חג וכו'. כ"ד משמרות של כהונה היו במקדש, וכולן עולות להגלל וזכות בחובות הבאות מחמת הרגל, וש עשרה משמרות מקריבים שש עשרה בחמות, שהם שלשה עשר פרים ואילים שנים ושעיר אחד, נשאו ח' משמרות ל"ד כבשים, ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחד מהם, הרי י"ב כבשים, והשאר שהם שני משמרות הנותרות מקריבות אחד אחד: בשני. שנתמקט אחד מן הפרים ונשתירו תשע משמרות ל"ד כבשים. חמשה מהן היו מקריבין שנים שנים, הרי עשרה. והשאר שהם ארבע משמרות הנותרות מקריבות כל אחד כבש אחד: בשלישי. שנתמקט עוד פר אחד מן הפרים, ונשאו עשר משמרות ל"ד כבשים. ארבע משמרות מקריבות שנים שנים, הרי ח' שנים, והשאר אחד אחד, ששה כבשים לששה משמרות: בשביעי כולן שוין. המשמרות. ומהקריבות כבשים שוות שכל אחת מקריבת אחת, שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשר משמרות. נשתירו ארבעה עשר כבשים, ל"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפסח כבדגלים. פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שקריבים בשמיני אין קריבים כסדר קרבנות החג לפי סדר המשמרות, אלא כל המשמרות באות ומפייסות עליהן, כמו שמפייסות בשאר נגלים. וסדר הפסח מפורש ביומא פרק בראשונה: אמרו משמר שהקריבו פרים היום. לא היו מקריבים פרים למחר, שהמשמרות שהקריבו אתמול כבשים לא היו מניחים אותן אלא חזרות חלילה:

ז באמורי הרגלים. במה שאמור ברגלים, כלומר בקרבנות האמורים ברגל היו כל המשמרות שוות, כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד,

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

כבר הזכרנו (יומא ב, א; ג, ט), שהכהנים היו חלוקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד במקדש משמר אחד. אבל ברגלים היו כל המשמרות עוסקים בהקרבנות הקרבנות הבאים מחמת הרגל. משנתנו באה ללמד, כיצד חילקו המשמרות ביניהם את קרבנות המוסף של חג הסוכות.

יום טוב הראשון של החג – סוכות, היו שם שלשה עשר פרים ואילים שנים ושעיר אחד – כמו שנאמר (במדבר כט, יב-טז): "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש יהיה לכם... והקרבנות עולה אשה ריח ניחוח לה' פרים בני בקר שלשה עשר, אילים שנים, כבשים בני שנה ארבעה עשר... ושעיר עזים אחד חטאת". שלשה עשר משמרות הקריבו כל אחד פר אחד, שני משמרות כל אחד מהם הקריב איל, ומשמר אחד הקריב את השעיר; נשתירו שם ארבעה עשר כבשים – כמו שהבאנו לעיל בפסוק, לשמונה משמרות – הנשואים, שחולקו הכבשים ביניהם כדלקמן: ביום הראשון, שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשני – כל משמר מקריב שני כבשים, הרי שנים עשר כבשים, והשאר – שני משמרות הנשואים, אחד אחד – כל משמר מקריב כבש אחד. בשלישי – ביום שני של סוכות, שלא היו בו אלא שנים עשר פרים, כמו שנאמר (שם כט, יח):

"וביום השני פרים בני בקר שנים עשר" – וכן בכל יום נתמקט מספר הפרים באחד. אבל שאר הקרבנות לא נשתנו – נמצא שנשתירו ארבעה עשר כבשים לתשעה משמרות, חמשה משמרות מקריבין שנים שנים – כל משמר שני כבשים, הרי עשרה כבשים, והשאר – ארבעה משמרות הנשואים, אחד אחד – כל משמר מקריב כבש אחד. בשלישי – ביום השלישי של סוכות, שלא היו בו אלא אחד עשר פרים (שם כט, כ), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לעשרה משמרות, ארבעה משמרות מקריבין שנים שנים, והשאר – שני משמרות הנשואים, אחד אחד – כל משמר מקריב כבש אחד. ברביעי – של סוכות, שלא היו בו אלא עשרה פרים (שם כט, כג), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמרות, שלשה מקריבין שנים שנים – שלשה משמרות מקריבים כל אחד שני כבשים, הרי ששה כבשים, והשאר אחד אחד – שמונה משמרות הנשואים מקריבים כל אחד כבש אחד.

בחמישי – של סוכות, שלא היו בו אלא תשעה פרים (שם כט, כז), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לשנים עשר משמרות, שנים מקריבין שנים שנים – שני משמרות מקריבים כל אחד שני כבשים, הרי ארבעה כבשים, והשאר אחד אחד – ועשרה משמרות הנשואים, כל אחד מהם מקריב כבש אחד. בששי – של סוכות, שלא היו בו אלא שמונה פרים (שם כט, כט), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמרות, אחד מקריב שנים שנים – משמר אחד מקריב שני כבשים, והשאר – ושנים עשר משמרות הנשואים, אחד אחד – כל אחד מהם מקריב כבש אחד. בשביעי – של סוכות, שהיו בו עשרים וארבעה קרבנות של מוסף: שבעה פרים, שני אילים, שעיר אחד וארבעה עשר כבשים, פלן שוין – כל המשמרות היו שווים, שכל משמר הקריב בהמה אחת. בשמיני – בשמיני עצרת, שבו הקריבו: פר אחד, איל אחד, שעיר אחד ושבעה כבשים (שם כט, לה-לח). חזרו לפסח – להטיל גורל בין כל המשמרות, אלו מהם יזכו בהקרבנות עשר הבהמות, פכדגלים – כמו בשאר הרגלים; וכבר בארנו במסכת יומא (ב, א), כיצד היו מפייסים. אמרו: מי שהקריב פרים היום – המשמר שהקריב פר ביום אחד משבעת ימי הסוכות, לא יקריב למחר – לא היו מניחים לו להקריב פר למחר, אלא חוזרין חלילה – לפי הסדר דלקמן: ביום הראשון הקריבו המשמרות א'–ג שלשה עשר פרים, המשמרות י"ד–ט"ז שני אילים, המשמר ט"ז שעיר, והמשמרות י"ז–כ"ד ארבעה עשר כבשים. ביום השני הקריבו המשמרות י"ד–כ"ד אחד עשר פרים, והמשמר א' הקריב את הפר השנים עשר, והמשמרות ב'–י"ג הקריבו אילים ושעיר וכבשים. ביום השלישי הקריבו המשמרות ב'–י"ב אחד עשר פרים, והשאר הקריבו אילים ושעיר וכבשים. ביום הרביעי הקריבו המשמרות י"ג–כ"ב עשרה פרים. ביום החמישי הקריבו המשמרות כ"ג–כ"ד וא'–ד תשעה פרים. ביום השישי הקריבו המשמרות ח'–ט"ז שמונה פרים. ביום השביעי הקריבו המשמרות ט"ז–כ"ב שבעה פרים. נמצא שהמשמרות א'–כ"ב הקריבו פרים שלש פעמים והמשמרות כ"ג–כ"ד פעמיים בלבד.

באור משנה ז

בשלשה פרקים בשנה – היינו בשלשת הרגלים, היו פל

הַיֵּלֶךְ מִצָּה, הַיֵּלֶךְ חֲמִין. מִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ קְבוּעַ, הוּא מְקָרִיב תְּמִידִין, נְדָרִים וְנִדְבּוֹת וְשֹׁאֵר קֶרְבָּנוֹת צָבוּר; וּמְקָרִיב אֶת הַכֹּל. יוֹם טוֹב הַסְּמוּךְ לַשַּׁבָּת, בֵּין מַלְפָּנִיהָ בֵּין לְאַחֶרֶיהָ, הִיוּ כָּל הַמְּשֻׁמְרוֹת שְׁוִין בְּחִלּוּק לַחֵם הַפָּנִים.
ח חֵל לְהִיּוֹת יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק בְּנִתִּים, מִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ קְבוּעַ, הִיָּה נוֹטֵל עֶשֶׂר חֲלוֹת, וְהַמְתַּעֲבֵב נוֹטֵל שְׁתֵּים.
וּבִשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, הַנֶּכְנֵס נוֹטֵל שֵׁשׁ, וְהַיּוֹצֵא נוֹטֵל שֵׁשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַנֶּכְנֵס נוֹטֵל שֶׁבַע, וְהַיּוֹצֵא נוֹטֵל

פירוש ברטנורא

ועולות של עולת ראה ושל מוספי צבור ושל שעירי המאזות: ובחלוק לַחֵם הַפָּנִים. כשאיירע שבת ברגל. שבשבת מסלקין אותו ומסדרין אחר כדכתיב (ויקרא כ"ד) ביום השבת יערכנו: ובעצרת. כשאיירע בשבת, ויש בו חילוק חמין של שתי הלחם וחלוק לחם הפנים שהיא מצה, ואומרים לו לכל אחד כשנותנים לו חלקו בלחם הפנים הילך מצה, וכשנותנים לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמין. לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל קרבן כל אחד נוטל חלקו, כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו (שם י'), לפיכך מודיעין אותו שנותנים לו חלקו בין בחמין בין במצה: מִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ קְבוּעַ. לשמש בשבת זו שחל הרגל להיות בתוכה: מְקָרִיב תְּמִידִין. שהרי אינן בשביל הרגל: נְדָרִים וְנִדְבּוֹת. שנדרו ונדבו כל השנה והביאום ברגל: וְשֹׁאֵר קֶרְבָּנוֹת צָבוּר. לאתווי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים ששגגו ב"ד וטעו בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם. ואם אירע כן ברגל, משמר שזמנו קבוע מקריבין אותו: מְקָרִיב אֶת הַכֹּל. לאתווי קיץ המובח, כשהוא בטל שכלתה הקרבת התמיד ואין מביאין שם נדר או נדבה, לוקחין ממעות המותרות משעירי הלשכה וקוין מהן קרבנות עולות ומקריבין אותן, והן נדבת צבור. ואף אלו אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן: בֵּין מַלְפָּנִיהָ בֵּין לְאַחֶרֶיהָ. אם חל יו"ט לאחר השבת אע"ג דלא הוה ליה שבת בתוך החג, אפ"ה הואיל וצריכין להקדים ביותן מע"ש בשביל יו"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבוא, חולקים בלחם הפנים. וכן אם חל שמיני לפניו בערב שבת, אע"פ שאין השבת בתוך החג, חולקים, הואיל ולא יוכלו ללכת:

ח חֵל לְהִיּוֹת יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק בִּנְתִּים. כגון שחל יו"ט ראשון בשני בשבת, שהיו יכולים לבוא באחד בשבת והן קדמו ובאו מערב שבת. או שחל יו"ט האחרון בה' בשבת, שהיו יכולין לילך בערב שבת ונתעכבו שם בשבת. כל המשמרות שנתעכבו שם אין נוטלין אלא שני חלות: ומשמר שזמנו קבוע נוטל י'. וחולקין אותן בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: הַנֶּכְנֵס נוֹטֵל שֵׁשׁ כו'. שהמשמרות מתחלפות בשבת, זו עוברת שחירות זו עוברת ערבות: הַנֶּכְנֵס נוֹטֵל שֶׁבַע. נוטלים שתי חלות יתירות בשכר הגפת דלתות שהם נועלים הדלתות שפתחו המשמר היוצא בשחר. ואין הלכה כר'

משניות מבוארות – קהתי

שְׁוִין בְּחִלּוּק לַחֵם הַפָּנִים – שאם חל יום טוב האחרון ביום שישי, היינו ש"אסרו חג" חל בשבת, הרי אין הכהנים יכולים לחזור לבתייהם אלא לאחר השבת, ואם חל יום טוב הראשון ביום ראשון, הרי צריכים כהני כל המשמרות להקדים ולעלות לירושלים בערב שבת, הלכך תיקנו חכמים, שאף בשבת זו, שסמוך לה יום טוב, יטלו כל המשמרות חלק בלחם הפנים, כמו ביום טוב שחל להיות בשבת.

נקטנו בסיפא דוגמא של חג הסוכות, כמו שפירשו רוב המפרשים, אבל הוא הדין בפסח ובשבועות (עיי' "תוספות יום טוב").

י ו ס ו נ י

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדרן בחילוק לחם הפנים.
חֵל לְהִיּוֹת יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק בְּנִתִּים – בין יום טוב לשבת, כגון שחל יום טוב בשני בשבת, שהיו הכהנים יכולים לעלות לירושלים ביום ראשון, היינו בערב יום טוב, והם הקדימו לעלות בערב שבת; או שחל יום טוב אחרון בחמישי בשבת, שהיו יכולים לחזור לבתייהם ביום שישי, ונתעכבו שם עד לאחר השבת, מִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ קְבוּעַ – לעבוד במקדש באותו שבוע, הִיָּה נוֹטֵל עֶשֶׂר חֲלוֹת – מתוך שתיים עשרה החלות של לחם הפנים; והיו מחלקים אותן בין המשמר הנכנס ובין המשמר היוצא, כדרך כל שבתות השנה (כמבואר להלן במשנתנו), וְהַמְתַּעֲבֵב נוֹטֵל שְׁתֵּים – כלומר כל שאר המשמרות המתעכבים שם אינם נוטלים אלא שתי חלות. וּבִשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, הַנֶּכְנֵס – המשמר הנכנס, נוֹטֵל שֵׁשׁ – חלות, וְהַיּוֹצֵא – והמשמר היוצא, נוֹטֵל שֵׁשׁ – שהמשמרות היו מתחלפים בשבת לאחר הקרבת קרבן המוסף, ולחם הפנים היה מתחלק בין שני המשמרות שווה בשווה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַנֶּכְנֵס נוֹטֵל שֶׁבַע, וְהַיּוֹצֵא נוֹטֵל חֲמִשָּׁה – המשמר הנכנס נוטל שתי חלות יותר מהמשמר היוצא, בשכר נעילת הדלתות בערב, שפתח אותן המשמר היוצא בשחר. בגמרא מבואר, שאף על פי שבשבת הבאה לא יקבל משמר זה אלא חמש חלות, ונמצא שאין כל תועלת בתקנה זו, שהרי בין כך ובין כך החלוקה שווה היא, שכל משמר אינו מקבל בין הכל אלא שתיים עשרה חלות, מכל מקום נוח לו לאדם ליטול מיד מנה יתרה ולא להמתין. הַנֶּכְנֵסִין – הכהנים של המשמר הנכנס, חוֹלְקִין – ביניהם את לחם הפנים שקיבלו, בַּצָּפוֹן – של העזרה, שהוא מקום שחיטת

הַמְּשֻׁמְרוֹת – של הכהנים, שְׁוִין – להקרבה ולקבלת מנות, בְּאִמּוּרֵי הַקֶּהָלִים – בקרבנות האמורים ברגלים שיקריבו, כגון במוספי החג, בעולות ראייה ובשלמי חגיגה, וּבְחִלּוּק לַחֵם הַפָּנִים – בכל שבת היו מסדרים על השולחן שבהיכל לחם חדש, והלחם הישן שסילקוהו מעל השולחן היה מתחלק לכהנים של המשמר היוצא ושל המשמר הנכנס (ויקרא כד, טו-טז), שכן בשבת היו מתחלפים המשמרות של הכהנים במקדש, ולחם הפנים היה מתחלק בין שני המשמרות (כלהלן משנה ח); ואם חל הרגל להיות בשבת היה לחם הפנים מתחלק לכהני כל המשמרות. בַּעֲצָרָה – בחג השבועות שחל להיות בשבת, שמלבד לחם הפנים של השבת היו מתחלקות לכהני כל המשמרות גם שתי הלחם הבאות בעצרת מתבואה חדשה (ויקרא כג, יז), לפי שהן באות מחמת הרגל, אלא שחלות לחם הפנים הן מצה ושתי הלחם הן חמין, אומרים לו – לכל כהן, בשעה שנותנים לו חלקו ממנחות אלו: הַיֵּלֶךְ מִצָּה – מלחם הפנים, הַיֵּלֶךְ חֲמִין – משתי הלחם; כלומר שאין נותנים לאחד מצה ולאחד חמין, אלא כל כהן מקבל חלק גם מן המצה של לחם הפנים וגם מן החמין של שתי הלחם, שאין מחלקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל קרבן מקבל כל כהן את חלקו, שנאמר (ויקרא ז, י): "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו", הלכך מודיעים לכל כהן שנותנים לו חלקו בין בחמין בין במצה. מִשְׁמֵר שְׁזִמְנוּ קְבוּעַ – לעבוד באותו שבוע שחל בו הרגל, הוּא מְקָרִיב תְּמִידִין – תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, שהרי אינם באים מחמת הרגל, נְדָרִים וְנִדְבּוֹת – קרבנות שנדרו ושנדבו אותם כל השנה והביאום ברגל, וְשֹׁאֵר קֶרְבָּנוֹת צָבוּר – כגון מוספי שבת (תוספות יום טוב); ובגמרא אמרו: כגון פר העלם דבר של ציבור, היינו שאם שגגו בית דין בהוראה להתיר אחת מן העבירות שחייבים על דונן כרת ועל שגגתן חטאת, וטעו רוב העם ועשו על סמך הוראה זו, ואחר כך נודעה להם טעותם, חייבים בית הדין להביא פר לחטאת (ויקרא ז, יז); קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור": וּמְקָרִיב אֶת הַכֹּל – קיץ המזבח, היינו עולות נדבה שמקריבים משל ציבור כשהמזבח עומד בטל (עיי' שקלים כג, ב; ג, ה; ד, ד; ו, ה). יוֹם טוֹב הַסְּמוּךְ לַשַּׁבָּת, בֵּין מַלְפָּנִיהָ – כגון שחל יום טוב האחרון של חג להיות ביום שישי, בֵּין לְאַחֶרֶיהָ – כגון שחל יום טוב הראשון של חג להיות ביום ראשון, אף על פי שאין השבת בתוך החג, הִיוּ כָּל הַמְּשֻׁמְרוֹת

חֲמִשָּׁה הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בְּצִפּוֹן, וְהַיּוֹצֵאִין בְּדָרוֹם. בְּלִגְנָה לְעוֹלָם חוֹלֶקֶת בְּדָרוֹם, וְטַבְעָתָהּ קְבוּעָה, וְחִלּוּנָה סְתוּמָה. ס ל י ק מ ס כ ת ס ו כ ה

מסכת ביצה

פרק ראשון

א בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכַל; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: לֹא תֹאכַל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:

פירוש ברטנורא

יתודה: הנכנסים חולקים. ביניהן לחם המניע לחלקם בצפון. כדי שייראה לכל שהן נכנסין, שהצפון עיקר, שהיא קבועה לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים חולקים בדרום. כדי שייראה שהם יוצאים וחולכים להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בילגנה. שם המשמרה: לעולם חולקת בדרום. ואפילו כשהיא נכנסת, קנסא הוא שקנסוה: וטבעתה קבועה. עשרים וארבע טבעות היו בעורה במקום המטבחים, לעשרים וארבע משמרות כהונה, וטבעות של כל המשמרות פתוחות צד אחד והופכה למעלה ומכנים צוואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה למטה לתוך הרצפה. וטבעת של בלגה קבועה ואינה נהפכת, וצריכה להשתמש בשל אחרים, וגנאי הוא לה: וחלונה סתומה. חלונות היו בלשכת החליפות ששם גונזין את סכיניהם. וחלון של משמרת בלגה היתה סתומה, דקנסוה רבנן משום מעשה שהיה, שאשה אחת ממשמרת בלגה ומרים בת בלגה שמה נשתמרה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יונים, וכשנכנסו יונים להיכל הלכה וטפחה בסנדל ע"ג המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס, פירוש זאב זאב בל' יוני. עד מתי אתה מבלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להן בשעת דוחקן. וכששמעו חכמים בדבר זה קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה של כל המשמרת כולה, כי אמרו אם לא ששמעה מאביה שהיה מבוזה את העבודה לא אמרה כן. ובשביל אביה קנסו כל המשפחה, דאוי לרשע ואוי לשכנו, טוב לצדיק וטוב לשכנו:

מסכת ביצה

א א בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּיוֹ"ט. [ביו"ט] שלאחר שבת עסקין. ומעמייהו דבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה המתולדא האידנא מאתמול גמרה

משניות מבוארות – קהתי

מה ששנינו ברישא: "והמתעכב נוטל שתיים", בארנו לפי רוב המפרשים, שהכוונה היא לכל שאר המשמרות שנתעכבו במקדש. אבל יש מקשים שלפי פירוש זה היתה המשנה צריכה לנקוט "והמתעכבים" בלשון רבים; ועוד, הלא מדובר במשנתנו גם ככגון שמקדימים לבוא, ולמה נקטה המשנה "והמתעכב" בלבד?

ברם, יש מפרשים משנתנו: חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים – כגון שחל יום טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, ויש במשמרות כאלו שעירותיהם רחוקות וגמעים מלצאת בערב שבת, ומוכרחים להתעכב עד אחר השבת, משמר שזמנו קבוע – היינו המשמר היוצא והמשמר הנכנס, והיה נוטל עשר חלות – שמתחלקות בין המשמר היוצא והמשמר שנכנס שווה בשורה, והמתעכב – אותו משמר שהתעכב, כמבואר לעיל, נוטל שתי חלות. וכן בזמן שחל יום טוב הראשון בשני בשבת, ונמצא המשמר היוצא מתעכב לחג, שאינו יכול להגיע לביתו ביום ראשון ושוהה שם עד לאחר החג, הרי הוא נוטל שתי חלות יתירות. מלבד מה שנוטל חלק כחלק בעשר החלות עם המשמר הנכנס (רבנו חננאל).

והרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת לגמרי: חל יום אחד להפסיק בינתיים – בין השבת ובין יום טוב (כמו שבארנו). משמר שזמנו קבוע אותה שבת (הינו המשמר היוצא) היה נוטל עשר חלות: והמתעכב – היינו המשמר הנכנס שהוא מתהמה לבוא, שהואיל ובשבעה שלהם חל יום טוב, שכל המשמרות שווים בו, נמצא שלאותו משמר הנכנס לא נשארה אלא עבודת יום אחד בלבד, שהוא ערב שבת או אחד בשבת, ולכן מתעצלים רוב הכהנים של אותו משמר לבוא לשבת ואין באים מהם אלא מעט, הלכך אין משמר זה נוטל אלא שתי חלות (רמב"ם בפירושו למשנתנו; משנה תורה הל' תמידין ומוספין ד' יג; עיין שם השגת הראב"ד).

מסכת ביצה

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו). שכל דבר שלא הוכן ליום טוב אסור לאכלו ואף לטלטלו ביום טוב משום "מוקצה". מכאן תרנגולת העומדת לגדל ביצים אסור לשחטה ולאכול ממנה ביום טוב, וכן אסור לאכול את ביצתה שהטילה ביום טוב. משנתנו דנה בתרנגולת העומדת לאכילה שהטילה ביצה ביום טוב (גמרא). ואמנם ככגון זה אין לביצה דין "מוקצה", שהרי התרנגולת עצמה מוכנה היא, ומותר לשחטה ולאכלה ביום טוב, ואף הביצה שהטילה ביום טוב בידוע שנגמרה בגוף התרנגולת עוד מאתמול, ומכאן שלפי הדין מותר לאכול את הביצה ביום טוב. במה דברים אמורים? כשעבר יום טוב היה יום חול, אבל כשעבר יום טוב חל להיות בשבת, הרי הביצה שנולדה ביום טוב נגמרה בשבת, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, וכבר הזכרנו (בפתיחה), שאין הכנה אלא ביום חול; מכאן נחלק במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם גוזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת.

בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּיוֹם טוֹב – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכַל –

קדשי הקדשים, כדי שייראה לכל, שהם נכנסים לעבודה, וְהַיּוֹצֵאִין – והכהנים של המשמר היוצא, בְּדָרוֹם – חולקים ביניהם את לחם הפנים בדרום העזרה, כדי שיהא ניכר שהם יוצאים וחולכים להם. בְּלִגְנָה – משמר ששמו בילגה, שכן כל משמר היה נקרא בשם מסוים, כמו שמובא בספר דברי הימים א' (נד, זיח). לְעוֹלָם חוֹלֶקֶת בְּדָרוֹם – קנס הוא שקנסו חכמים משמר זה (כמו שנבאר הטעם להלן). שאפילו כשהוא נכנס לעבודה יהא חולק את לחם הפנים בדרום העזרה, ולא בצפונה ככל המשמרות הנכנסים, וְטַבְעָתָהּ קְבוּעָה – עשרים וארבע טבעות היו בעזרה לצפונה של המזבח, טבעת לכל משמר, והיו משמשות להכניס בהן את צוואר הבהמה (ולפי הרמב"ם: רגלי הבהמה). שתהא נוחה לשחיטה (דש"י); ויש מפרשים, שהכוונה כאן לטבעות שהיו תולים בהם את הבהמות ומפשיטים את עורן (והרמב"ם בפירושו למשנתנו), וטבעתה של בילגה היתה קבועה וסגורה ולא היו יכולים להשתמש בה, והיה בזה משום גנאי לאותו משמר, שצריך היה להשתמש בטבעת של אחרים, וְחִלּוּנָה סְתוּמָה – בלשכת החליפות היו עשרים וארבע חלונות, שבהם היו המשמרות גונזים את סכיניהם (מידות ד, ז), ויש מפרשים: החלונות היינו כעין ארונות שהיו בהם בגדי הכהונה של כל משמר (רמב"ם), וחלונות של המשמר בילגה היה סתום, וכל זה משום קנס שקנסו אותם, כמו שהזכרנו לעיל. בברייתא בגמרא מובא הטעם, שקנסו חכמים לאותו משמר משום מעשה שהיה, שאחת מבתות הכהנים של אותו משמר, מרים בת בילגה, המירה דתה, והלכה ונישאה לסרדיוט אחד של היוונים, וכשנכנסו היוונים להיכל (בימי החשמונאים), באה היא עמה ועלתה על המזבח ובעטה בו ואמרה: "לוקוס, לוקוס (זאב, זאב)! עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להם בשעת דוחקם". וכשגברה יד החשמונאים וטיהרו את המקדש והחזירו את העבודה למקומה, קנסו את כל משמרה בשלשת הדברים ששנינו לעיל (עיין בגמרא סוף סוכה). ויש אומרים טעם אחר, לפי שכהני אותו המשמר לא היו מדייקים לבוא לעבודתם, וניכר היה בזה שאין העבודה חביבה עליהם.

בענין הטעם הראשון, שקנסו את כל המשמר מפני מרים בת בילגה, שואלים בגמרא: וכי קנסים אפילו אב משום בתו? ומתריצים, שאמנם דאוי האב לקנס משום בתו כמו שאומרים הבריות: "שותא דינוקא בשוקא או דאבוא או דאימיה" (נשיות היתניק בשוק או של אביו או של אמו, שאינו מדבר אלא מה שמעמ מפני אביו או אמו. אז או אילו לא שמעה מאביה שמכזה את העבודה לא היתה אומרת כן); וקנסו משום אביה ואמה את כל המשמר, כי איר רשע ואיר לשכנו.

שֶׁאוֹר בְּכִזִּית וְחֶמֶץ בְּכִכּוֹתָתָהּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכִזִּית.

ב' הַשּׁוֹחֵט חֵיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִחַפֵּר בְּדֶקֶר וַיִּכְסֶּה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט, אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן מִבְּעוֹד יוֹם; וּמוֹדִים, שְׁאֵם שִׁחַט שִׁיחַפֵּר בְּדֶקֶר וַיִּכְסֶּה, שְׁאֵפֶר בִּירָה מוֹכֵן הוּא. ג' בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלָם מִשּׁוֹבֵךְ לְשׁוֹבֵךְ, אֶבֶל מִטְּהוּ מִחֲלוּן לְחָלוּן; וּבֵית הַלֵּל מַתִּירִין.

פירוש ברטנורא

לה ונמצאת שבת מכינה ליו"ט, והתורה אמרה (שמות ט"ז) והיה ביום הששי והכינו, וסתם ששי חול הוא, חול מכן לשבת, וחול מכן ליו"ט, דיו"ט נמי אקרי שבת, ואין יו"ט מכן לשבת ולא שבת מכינה ליו"ט. והכנה כי דך רביצה אע"ג דבידי שמים היא מקריא הכנה. ומיהו שבת ויו"ט דחשיבי, בעיא סעודתן הומנה בחול ואין אחד מהן מכן לחברו אפילו בהכנה דבידי שמים, אבל סעודת חול לא חשיבא ולא בעיא הומנה. הלכך באחד בשבת בעלמא שאניו יו"ט לית לן למיסר ביצה שנולדה בו לפי שנמנרה בשבת, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום. ואסרו ביצה שנולדה בכל יו"ט ואע"פ שאינו אחר שבת, נזירה משום יו"ט שאחר שבת. וכן אסרו ביצה שנולדה בכל שבת לנמקה חיה, נזירה משום שבת שאחר יו"ט. ושבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בזה אסורה בזה. וכן ב' ימים טובים של ר"ה. אבל שני ימים טובים של גלויות דממ"ג אחד מהם חול, ביצה שנולדה בזה מותרת בזה: **שֶׁאוֹר בְּכִזִּית**. לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית מודפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ. שאור לא ימצא בכתיבם כי כל אוכל מחמצת (שמות י"ב), לומר לך דזה שאור וזהו חמץ כזה כן זה. כי פליגי לענין ביעור, ב"ש סברי מדרבנא רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ ולכתוב חמץ שאין חמוצו קשה ואפ"ה חייב לבער וק"ו לשאור שחמוצו קשה, אלא ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ולא ילפינן ביעור מאכילה. וב"ה נבי יו"ט תנא להו הכא נבי הדרי: **בככותבת**. תמרה:

ב' **הַשּׁוֹחֵט חֵיָּה וְעוֹף**. הבא לשחוט חיה ועוף ונמלך בב"ד כיצד יעשה: **ב"ש אומרים**. ב"ד מורין לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר נעוץ שהכינו מבעוד יום, כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי לכיסוי, שאינו מחוסר כתישה: דקר. יתד שנועצים בארץ. לשון וידקור את שניהם (במדבר כ"ה): **שֶׁאֵפֶר בִּירָה מוֹכֵן הוּא**. לאו אמלתיהו דב"ש וב"ה קאי, אלא מלתא באפני נפשה היא, וה"ק, ואפר בירה מוכן הוא ואינו צריך הומנה דדעתיה עלויה. ולא שנו אלא שהוסק מערב יו"ט, אבל הוסק ביו"ט אסור, דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול. ואם ראוי לצלות בו ביצה, שעדיין הוא רמץ חם, אע"פ שהוסק ביו"ט מותר לכסות בו, דאידיד דהוי להפוכי ביה לצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומכסה בו: ג' **אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלָם מִשּׁוֹבֵךְ לְשׁוֹבֵךְ**. בסולם של עליה כ"ע לא פליגי דאסור, ובסולם של שובך נמי כשהוא מוליכו ברה"ר מורו ב"ה דאסור,

משניות מבוארות – קהתי

דמו ונסחו בענף – מכאן למדים, שמצווה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור. משנתנו דנה אם מותר לאדם לשחוט חיה או עוף ביום טוב כשאין לו עפר מוכן מערב יום טוב לכיסוי הדם.

הַשּׁוֹחֵט חֵיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב – בגמרא מבואר: הרוצה לשחוט חיה או עוף ביום טוב, והוא בא לבית דין לשאול, כיצד יעשה בענין כיסוי הדם, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִחַפֵּר בְּדֶקֶר וַיִּכְסֶּה** – בגמרא מפרשים: אם יש לו דקר (מין מעדד לחפירה בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחוח, ואינו צריך אלא לעקרו מן האדמה כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר, כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם, **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט** – אין מתירין לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, **אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן מִבְּעוֹד יוֹם** – מערב יום טוב. **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, **שְׁאֵם שִׁחַט** – בדעיבד, ואין לו עפר מוכן, **שִׁיחַפֵּר בְּדֶקֶר וַיִּכְסֶּה** – כדרך שבארנו לעיל, בכגון שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחוח. וכן מודים הכל, **שְׁאֵפֶר בִּירָה מוֹכֵן הוּא** – אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. אבל האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן, אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו ביצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש, כגון לצלות בו ביצה, מותר לו גם ליטול ממנו לכיסוי הדם.

באור משנה ג

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלָם מִשּׁוֹבֵךְ לְשׁוֹבֵךְ – כדי ליטול יונים לשחטן ביום טוב; ומדובר כאן ביונים שהכינו מערב יום טוב הכנה הראויה להן, כמבואר להלן בסיפא של משנתנו, ואילו היה הסולם במקומו על יד השובך, היה רשאי לעלות וליטול, אלא שלא היה שולם השובך במקומו, והוא צריך לטרוח ולהביא סולם ממקום אחר, וסוברים בית שמאי שאסור לעשות כן ביום טוב, להוליך את הסולם משובך לשובך, **אֶבֶל מִטְּהוּ מִחֲלוּן לְחָלוּן** – מותר להטות את הסולם מחלון לחלון שבאותו שובך עצמו. **וּבֵית הַלֵּל מַתִּירִין** – אפילו להוליך סולם משובך לשובך. בגמרא מבואר, שסולם

מותר לאכול את הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתרגלות מוכנה ליום טוב, ואף הביצה מוכנה בגוף התרגלות מערב יום טוב; ואין גזרים בכל יום טוב משום יום טוב שלאחר השבת. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תֵּאָכֵל** – אסור לאכול ביצה זו בו ביום, שהואיל ואסורה היא ביום טוב שחל להיות אחר שבת, מפני שאין שבת מכינה ליום טוב, כמו שבארנו לעיל (בפתיחה למסכתנו), לפיכך גזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות לאחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב. אגב הלכה זו שבית שמאי מקילים בה ובית הלל מחמירים (שלא ככרוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל), מוסיפה משנתנו הלכה אחרת בענין איסור חמץ בפסח, שאף בה בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שֶׁאוֹר בְּכִזִּית** – שיעור איסורו של שאור. שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, **וְחֶמֶץ בְּכִכּוֹתָתָהּ** – ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת, היינו כתמרה (פרי תמר שחזהו להתייבש); הכותבת, גדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכִזִּית** – אף חמץ שיעורו בכזית. בגמרא מבואר, שלעניין איסור אכילת חמץ אף בית שמאי מודים שזה וזה בכזית, שנאמר (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיכם, כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל" – פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר לך: זהו שאור זהו חמץ, כשיעורו של זה כן שיעורו של זה. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין ביעור חמץ, שנאמר (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וסוברים בית שמאי, שהואיל וכתוב בענין ביעור גם שאור וגם חמץ, הרי זה בא להשמיענו, שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה; ואף על פי שהישווה אותם הכתוב לענין אכילה, לא הישווה אותם לענין ביעור; ואמנם שאור שמחמץ את העיסה, שיעורו בכזית, אבל בחמץ הקלו בית שמאי, שאין עוברים על "לא יראה" אלא בשיעור ככותבת. ובית הלל סוברים, שלמדים ביעור חמץ מאיסור אכילה, ואף לענין ביעור זה וזה בכזית.

י ו ם ש ל י ם

באור משנה ב

נאמר (ויקרא יז, יג): "ואיש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את

בית שמאי אומרים: לא יטל, אלא אם כן נענע מבעוד יום. ובית הלל אומרים: עומד ואומר: זה וזה אני נוטל.

ד זמן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים; שנים ומצא שלשה – אסורים. שלשה ומצא שנים – מתירים. בתוך הקן ומצא לפני הקן – אסורים. ואם אין שם אלא הם – הרי אלו מתירים. ה בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב; ובית הלל מתירין אף להחזיר. בית שמאי אומרים:

פירוש ברטנורא

שהרואה אומר לתקן גגו הוא מוליכו ועושה מלאכה ב"ט. כי פליגי שמוליכו ברה"י ואין בני אדם רואים אותו. ב"ש סברי אין מוליכין, שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. וב"ה מתירין, אע"ג דבעלמא דינא הכי הוא, הכא שרי משום שמחת יו"ט: מחלון לחלון. באותו שובך עצמו, שכן דרך שובך להיות בו [מחיצות הרבה] קן לכל זוג וזוג, וחלון לכל קן וקן: זה וזה אני נוטל. פלוגתייהו דב"ש וב"ה דוקא בבריכה ראשונה, שדרך מגדלי יונים תמיד להניח בריכה ראשונה דהיינו שתי גזולות ראשונות, שהאמנות משתעשעות בהן ולא יברחו. וב"ש סברי דברבור בעלמא לא סגי, דלמא כי שקול להו למחר אתי לאמלוכי וחיים עליהו והו' מטלטל שלא לצורך, אבל משנענע ומשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עליהו תו לא חישינן דחיים. וב"ה סברי לא גזרינן דלמא חיים עליהו, ואפילו בבריכה ראשונה:

ד זימן שחורים ומצא לבנים. הא מלתא דפשיטא הוא ולא אצטרך למתניה. אלא הכי קאמר, זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים. והכי פירושא דמתניתין, זימן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים, זימן בשני לבנים ומצא בו שחורים, מהו דתימא הני אינהו ואתהפוך אתהפוכי קמ"ל: **שנים ומצא ג'.** ואינו מכיר המוכנין, כולן אסורים: **שלשה ומצא שנים מותרים.** האחד הקן והשנים נשארו. ולא אמרינן כשם שהאחד הקן כן הלכו כולם והני אחריני נעו: **זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן.** ובתוך הקן לא מצא כלום, אסורים: **ואם אין באותו שובך אלא הן הרי אלו מותרין.** ואע"פ שיש שובך אחר קרוב לו בתוך חמישים אמה, אם אין אותו שובך בשורה של שובך זה בשורה אלא בקרן זוית, לא אמרינן מההוא שובך הקרוב אתו. שהגזולות כל זמן שאינם פורחים אלא מדרין בתליהן אינן מדרין אלא כנגד הקן שלהן בשות, שאם רואין קניהן כשהופכים לאחוריהם מדרין, ואם לאו אין מדרין:

משניות מבוארות – קהתי

וביום טוב מצא בקן שחורים במקום לבנים, ונמצא שאותם שזימן פרחו מהקן, **שנים ומצא שלשה** – זימן שני יונים ומצא ביום טוב באותו קן שלשה, הרי נוסף אחד שלא זימן, והוא מוקצה, וכגון שאינו מכיר את היונים שזימן; כל אלו **אסורים** – ביום טוב. בגמרא מבואר, שאם זימן שחורים ומצא לבנים או להיפך, ברור ופשוט הוא שאסורים, ואין המשנה צריכה להשמיענו דין זה, אלא שמדובר במשנתנו שזימן יונים בשני קנים, באחד שחורים ובאחד לבנים, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, ובאה המשנה להשמיענו, שאין אומרים: אלו הם אותם היונים שזימן, אלא שהחליפו קניהם, אלא אומרים, שאלו שזימן פרחו מקניהם, ואלו שמצא הם אחרים שבאו ממקום אחר, ולכן אסורים הם משום מוקצה. **שלשה** – זימן בערב יום טוב שלשה יונים, **ומצא שנים** – וביום טוב מצא רק שני יונים, **מתירים** – ליטלם ביום טוב, שאנו אומרים: האחד פרח והשניים שמצא הם מן המזומנים. **בתוך הקן** – זימן יונים בתוך הקן, **ומצא לפני הקן** – וביום טוב מצא את הקן ריק, אבל לפני הקן מצא יונים, **אסורים** – היונים שמצא לפני הקן ליטלם ביום טוב, שמה אחרים הם שלא זימנם. **ואם אין שם אלא הם** – אם אין בסביבה אלא אותן קן בלבד, **הרי אלו מתירים** – שאף שמצאם לפני הקן, אנו אומרים שאלו הם היונים שזימן בערב יום טוב בתוך הקן. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בגזולות רכים שאינם פורחים עדיין אלא מדרים בגליהם, ואין צורך לומר שאם אין שם שובך אחר בתוך חמישים אמה, שהגזולות שמצא לפני הקן מותרים ביום טוב, שכל המדרה אינו מדדה יותר מחמישים אמה, אלא אפילו יש שם שובך אחר בתוך חמישים אמה, אבל נמצא הוא בקרן זוית, שאילו היו מדרים לשם היה נעלם שובכם מעיניהם, הרי אלו מותרים, שאין המדרה מדדה אלא בכדי ראיית קנו, ולכן אנו אומרים, שאלו שמצא לפני הקן הם אותם הגזולות שזימן בערב יום טוב בתוך הקן.

באור משנה ה

משנה זו באה ללמד בדברים שהיה ראוי לאסרם ביום טוב אלא שהותרו (לדעת בית הלל) משום שמחת יום טוב.

בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב – תריסין הנזכרים כאן היינו דלתות פסוגרים בהן פתחי תיבות וארונות. וסוברים בית שמאי שאסור לסלק את התריסין מעל פתחי התיבות או

של עלייה, היינו שעולים בו לעלייה (לקומה שניה), אף לדעת בית הלל אסור להוליכו לשובך ביום טוב, לא נחלקו אלא בסולם של שובך, שלדעת בית שמאי אסור להוליכו ביום טוב, שמה יחדשו בו שמוליכו לתקן גגו ועושה מלאכה ביום טוב, ואפילו בחצרו, שאין אדם רואהו, אסור, שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. ובית הלל מתירים, שהואיל וסולם של שובך הוא לא יחדשו בו שמוליכו לתקן גגו (והמאידך). ויש מפרשים, שאף בית הלל סוברים שברשות הרבים אסור להוליך ביום טוב אפילו סולם של שובך, שמה יאמרו הבריות, שלתקן גגו הוא עולה, ולא התירו סולם של שובך אלא ברשות היחיד. ואף על גב שכל דבר שאסרו חכמים משום מראית עין אף בחדרי חדרים אסור, כאן התירו משום שמחת יום טוב (רמב"ם; ברטנורא). **בית שמאי אומרים: לא יטל** – יונים ביום טוב כדי לשחטן, **אלא אם כן נענע מבעוד יום** – שנענע בידיו את היונים שבעדו ליטלן ביום טוב, **ובית הלל אומרים: עומד ואומר: זה וזה אני נוטל** – אינו צריך לנענע, אלא בא ואומר מבעוד יום, שיטול ביום טוב יונים אלו. בגמרא מבואר, שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא בבריכה ראשונה שבאותו שובך, היינו בשני הגזולות הראשונות, שלדעת בית שמאי לא די לזמן אותם בדיבור בלבד, שמה כשיטלם ביום טוב יימלך בדעתו ויחרס עליהם, כדרך מגדלי יונים שחסים על בריכה ראשונה, ונמצא מטלטלם שלא לצורך, אבל משנענעם מבעוד יום ולא חס עליהם, שוב אין חוששים שמה יחרס עליהם מחר. ובית הלל סוברים, שדי לזמן בדיבור אפילו בריכה ראשונה, שאין חוששים שמה יחרס עליהם. אבל בבריכה שניה והבאות אחריהן, הכל מודים שאם הוא אומר מבעוד יום "אלו ואלו אני נוטל", דיו.

יוסרביעי

באור משנה ד

משנתנו דנה במי שזימן שובך בערב יום טוב כדי לשחטן ביום טוב, כמבואר במשנה הקודמת, וכשכא ליטלן ביום טוב נולד ספק אם אלו הם היונים שזימן. – הגדוה בהתאם ללשון המשנה שנחמש כאן ביונים בלשון זכר.

זמן – בקן בערב יום טוב, **שחורים** – יונים (גזולות) שחורים, כדי ליטלם ביום טוב, **ומצא** – ביום טוב באותו קן, **לבנים** – במקום שחורים שזמן, **לבנים ומצא שחורים** – או שזימן בקן לבנים

אין גומלין את העלי לקצב עליו בשר; ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים: אין נותנין את העור לפני הדרסן ולא יגביהנו, אלא אם כן יש עמו בזה בשר; ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים: אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים; ובית הלל מתירין.

ו בית שמאי אומרים: אין מוליכין חלה ומתנות לפניה ביום טוב, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום; ובית הלל מתירין. אמרו להם בית שמאי גזרה שנה: חלה ומתנות מתנה לפניה, ותרומה מתנה לפניה; פשם שאין

פירוש ברטנורא

ה העלי יד של עץ גדול הרבה ועגול שכותשים בו את הריפות ודומיהן. ומפני כבדו וגדלו אין תורת כלי עליו: לקצב. לחתוך: ובי"ה מתירין. משום שמתח יו"ט, ואע"פ שאין עליו תורת כלי: לפני בית הדרסה. שידרסו עליו בני אדם, כדי שלא יפסיד: ולא יגביהנו. למלטלו לאחר הפשטות: ובי"ה מתירין. דאי לא שרית ליה לא שחית כדי שלא להפסיד העור, וממנע משמחת יו"ט: תריסין. מוכרי בשמים יש להן תניות העשויות כמין תיבות ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע. ותריסין הן דלתות שסוגרין בהן פתחי אותן תיבות, ופעמים שמסלקים אותן תריסין מפתח התיבה ושוחטין עליהן הסממנין שבכתנות: מתירין אף להחזיר. בתריסין שאין להם ציר כלל כ"ע לא פליגי דשרי אפילו לנעול בהן פתח [בית שבתוך] החצר. ובתריסין שיש להן ציר מן הצד כ"ע לא פליגי דאסור לנעול בהן אפילו פתחי תניות, דדמי לבנין. כי פליגי בתריסין שיש להן ציר באמצע כעין בליטה ותוחבין אותה בחור שבאמצע דופן פתח החנות, כ"ש סברי גורנין ציר באמצע אמו ציר מן הצד, ובי"ה סברי לא גורנין בתריסי תניות, ושרי להחזיר, משום דבעי לאפוקי תבלין ואי לא שרית ליה לאהדורי לא פתח ואתי לאמנעו משמחת יום טוב: לא את הקטן. ולא כל מידי דלאו צורך אכילה: ובי"ה מתירין. דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה גמי שלא לצורך אכילה. והוא שחיה בה צורך מצוה כגון הני דחשיבי במתניתין, או צורך הנאה כגון מפתח ביתו וכיוצא בהן. לאפוקי הוצאת אבנים וכיוצא בזה דבהא מודו בי"ה דאסור:

ו אין מוליכין חלה. כיו"ט. אף על פי שמותר בהפרשתה לא שרו ליה בהולכתה, אלא תיקון עיסתו התירו לו ולא יותר: מתנות. הורוע והלחיים והקיבה: גזרה שנה. לאו דוקא, דכולה מדרבנן גזרו משום גזירה דאין מגביהן תרומות ומעשרות כיו"ט. אלא דרומי דג"ש: מתנה לפניה. מכ"ד מתנות כהונה: בשם

משניות מבאורות – קהתי

לטלטל את העור אף בלא כזית בשר, ולשטחו במקום שרבים ידרסו עליו; ומבואר הטעם בגמרא, שאם לא יתירו לו לטלטל ולשטוח את העור, לא ישחוט את הבהמה ביום טוב כדי שלא להפסיד את העור, וימנע משמחת יום טוב. בית שמאי אומרים: אין מוציאין – ביום טוב, לא את הקטן – ילד קטן, ולא את הלולב, ולא את ספר תורה – אף על פי שיש בהם צורך מצוה, לרשות הרבים – שלדעת בית שמאי לא הותרה הוצאה מרשות לרשות ביום טוב אלא לצורך אוכל נפש בלבד. ובית הלל מתירין – להוציא מרשות לרשות ביום טוב, שסובכין הם: מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה גם שלא לצורך אכילה; ודווקא דברים שיש בהם צורך מצוה, כגון לולב וספר תורה, או שיש בהם צורך הנאה, כגון קטן לטילול, או צורך שימושי, כגון מפתח ביתו – כל אלו מותר, לדעת בית הלל, להוציאם מרשות לרשות, אבל דבר שאין בו צורך כלל ביום טוב, כגון הוצאת אבנים וכיוצא בזה, אף בית הלל מודים שאסור להוציא מרשות לרשות ביום טוב.

יום חמישי

באור משנה ו

בית שמאי אומרים: אין מוליכין חלה ומתנות לפניה ביום טוב – חלה שהופרשה מן העיסה לכהן, כמו שכתוב (במדבר טו, כ): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", והורוע והלחיים והקיבה של בהמה שהן מתנות לכהן, כמו שכתוב (דברים יח, ג): "זוה יהיה משפט הבהנים מאת העם מאת זובחי הובח אם שור אם שה נתן לכהן הורוע והלחיים והקבה", אסור להוליכן לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש – שנתרמו מאתמול, מערב יום טוב, בין שהורמו מהיום – שאמנם כשם שמותר ללוש עיסה ולשחוט בהמה ביום טוב, כך מותר להפריש המתנות לכהן ביום טוב, אבל אסור להוליכן לכהן ביום טוב, כמבואר הטעם להלן. ובית הלל מתירין – להוליך חלה ומתנות לכהן ביום טוב, שהרי צורך כהן הוא (היר"ם). אמרו להם בית שמאי: לבית הלל, גזרה שנה – אין הכוונה כאן למידת "גזירה שוה", אלא שהלכה שוה היא בדברים שהם מתנה לכהן (בדומה לגזירה שוה): חלה ומתנות מתנה לפניה, ותרומה מתנה לפניה – ומכאן שמצוות נתינה לכהן שווה בחלה ובמתנות ובתרומה: פשם שאין מוליכין את התרומה – ביום טוב, שהרי אין מפרשים תרומות ומעשרות ביום טוב, כך אין מוליכין את

הארונות ביום טוב, משום שנראה כסותר. ובית הלל מתירין אף להחזיר – אין צורך לומר, שמותר לסלק את התריסין, כדי להוציא מהתיבות או מהארונות צרכי אוכל נפש ביום טוב, אלא אפילו להחזיר את התריסין למקומם מותר, שאם לא יתירו לו להחזירם (משום שנראה כבונה). לא ירצה לסלק, וימנע משמחת יום טוב. בגמרא מבואר, שאם יש לתריסין ציר מן הצד, אף בית הלל מודים שאסור להחזירם, משום שדומה לבניין (דש"י; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, גזירה שמה יתקעם במקבת ובגורן או שמה יתקע בציר מסמר או יתד כדי לחזקו (רמב"ם; המאירי), וכיון שאסור להחזירם אסור אף לסלקם, שאין אדם מסלק את התריס אלא אם כן מתירים לו החוזרתו (המאירי); ואם אין לתריסין ציר כל עיקר, אף בית שמאי מודים שמותר להחזירם אפילו בפתח של בית. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, אלא בתריסין של תיבות וארונות שיש להם ציר באמצע, היינו שיוצאות באמצע התריס שתי יתדות של עץ, אחת למעלה ואחת למטה, ויש בפתח התיבה או הארון שני נקבים כנגד אותן שתי היתדות, וכשסוגרים מכניסים שתי היתדות באותם הנקבים (המאירי), שלדעת בית שמאי גוזרים בתריסין שיש להם ציר באמצע משום תריסין שיש להם ציר מן הצד, ובית הלל סוברים שאין גוזרים ומתירים אף להחזיר, כדי שלא ימנע משמחת יום טוב, כמו שבארנו לעיל. בית שמאי אומרים: אין גומלין את העלי – גליל עץ כבד, שכותשים בו במכתשת דברים שאסור לכתשם ביום טוב, אסור ליטול ביום טוב, אפילו לקצב עליו בשר – לחתוך עליו בשר, שהוא דבר המותר ביום טוב, שהואיל ומלאכתו של העלי לאיסור הרי הוא "מוקצה". ובית הלל מתירין – לקצב עליו בשר ביום טוב, שאף על פי שמלאכתו לאיסור, מכל מקום מותר לטלטלו ביום טוב לצורך גופו (עין הקדמתנו לשבת יז, א), וכל שכן שיש להקל כאן משום שמחת יום טוב (המאירי). והרב מברטנורא כותב, שבית הלל מתירין משום שמחת יום טוב, אף על פי שאין עליו תורת כלי (עין "תוספות יום טוב" שומחה על פירוש זה שאינו כפי הגמרא). בית שמאי אומרים: אין נותנין את העור לפני הדרסן – בהמה שנשחטה והופשט עורה ביום טוב, אסור ליתן את העור במקום שידרסו עליו רבים, כדי שלא יתקלקל בינתיים, לפי שנראה כמכתיו לעבד את העור, שדריסת הרגל היא תחילת עיבודו; ולא יגביהנו – לטלטלו לאחר שהופשט מן הבהמה, לפי שהוא מוקצה, אלא אם כן יש עמו בזה בשר – שמותר לטלטל את העור אגב הבשר. ובית הלל מתירין –

מוליכין את התרומה, כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם בית הלל: לא, אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה, תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן.

ז בית שמאי אומרים: תכלין נדוכין במדוך של עץ, והמלח בפך ובקעץ הפרור. ובית הלל אומרים: תכלין נדוכין בדרבן במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ.

ח הבורר קטנית ביום טוב – בית שמאי אומרים: בורר אכל ואוכל. ובית הלל אומרים: בורר פדרפו בחיקו, בקנן ובתמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. רבן גמליאל אומר: אף מדיח ושולה.

ט בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב אלא מנות. ובית הלל אומרים: משלחין בהמה חיה ועוף, בין

פירוש ברטנורא

שאינ מוליכין את התרומה וכו'. הך מתניתין אדחיא לה בגמרא, דלא נחלקו ב"ש וב"ה שמוליכין חלה ומתנות. לא נחלקו אלא בהולכת תרומה, שב"ש אומרים אין מוליכין, וב"ה אומרים מוליכין. אמרו להן ב"ה לב"ש חלה ומתנות מתנה לכהן, ותרומה מתנה לכהן, כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם ב"ש לא, אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן, שנתנו חכמים כח ורשות בהפרשתן, לפי שהחייב שלהן בא ביו"ט דלשין ושחטין ביו"ט, וכיון שהותרו אותן של יו"ט שרינן להו להוליך אותן שנעשו מערב יום טוב, תאמרו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה, שהרי א"א שיבא חיוב תרומה לברי ביום טוב, לפי שאין חיוב תרומה אלא משעת מריחה בכרי ואין ממרחין ביום טוב, הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב:

ז במדוך של עץ. אבל לא של אבן. ומיהו במדוך של עץ נדוכין בדרבן וא"צ שינוי, מפני שהן מפגינן טעמן אם נדוכין מאתמול: והמלח בפך. של חרס ידוכנו: או בעץ פרור. הוא הכף שמניסין בו הקדרה. דמלח בעי שינוי, שהיה לו לדרך מאתמול שאינו מפגי טעמו. והלכה שהבא לדרך מלח ביו"ט מטה המדוכה על צדה ודך ע"י שינוי. והתכלין נדוכין בדרבן ואין צריכין שינוי:

ח בורר אוכל אוכל. מלקט האוכל אחד אחד מן הפסולת: בורר כדרכו בחיקו. ובלבד שלא יהיה טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל, כגון שהפסולת דק ביותר, אע"פ שהאוכל מרובה בשיעורו על הפסולת, מודים בית הלל שבורר את האוכל ומניח את הפסולת, דלמעוטי בטרחא עדיף: אף מדיח ושולה. שמביא כלי מלא קטנית וגותן עליו מים והפסולת צף על פני המים ומסיר אותו בידו. שולה, כמו של נעלך (שמות ג'). ואין הלכה כרבן גמליאל:

ט אין משלחין ביום טוב. דרין איש לרעהו: אלא מנות. דבר מוכן שאינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר ודגים: וב"ה אומרים כו'. ולא שרו

משניות מבוארות – קהתי

ובעץ הפרור – או בעץ הפרור, כלומר שגם במלח אין צורך בשינוי גם במדוכה וגם במדוך אלא באחד מהם: או פך במקום מדוכה או עץ הפרור במקום מדוך. ובית הלל אומרים: תכלין נדוכין בדרבן במדוך של אבן – הואיל ואי אפשר לדוכם מערב יום טוב, מפני שהם מפגינס טעמם, אינם צריכים שינוי; והמלח במדוך של עץ – ולא במדוך של אבן כדרך שדכים אותו בחול, שהואיל ואפשר היה לדרך את המלח בערב יום טוב, שהרי אינו מפגי טעמו, לפיכך אין לדוכו ביום טוב אלא במדוך של עץ, שהיה קצת שינוי. והלכה היא שהבא לדרך מלח ביום טוב די שיעשה שינוי על ידי הטיית המדוכה על צדה (רמב"ם; ברטנורא).

י ו ט ש י

באור משנה ח

משנתנו דנה בבירור אוכל ביום טוב.

הבורר קטנית ביום טוב – לצורך אכילת יום טוב, בית שמאי אומרים: בורר אכל – מתוך הפסולת, ואוכל – מיד את מה שהוא בורר, ומניח את הפסולת, שאין לברור ביום טוב אלא בשינוי. ובית הלל אומרים: בורר פדרפו – פסולת מתוך אוכל, בחיקו, בקנן – או בקנן, והוא מין סל, ובתמחוי – או בתמחוי, ביינו בקערה גדולה, אבל לא בטבלא – אסור לברור על השולחן, ולא בנפה ולא בכברה – שהבורר בכלים אלו נראה כבורר לצורך מחר. בגמרא אמרו שלא התירו בית הלל לברור ביום טוב פסולת מתוך אוכל אלא כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם הפסולת מרובה על האוכל, אף בית הלל מודים שנטול את האוכל ומניח את הפסולת, ואפילו האוכל מרובה בשיעורו על הפסולת, אלא שטורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל, כגון שהפסולת דקה ביותר, מודים בית הלל שבורר את האוכל כדי למעט בטורח. רבן גמליאל אומר: אף מדיח – נותן מים על הקטניות שבכלי, והפסולת צפה למעלה, ושולה – ומוציא את הפסולת בידו. ואין הלכה כרבן גמליאל.

באור משנה ט

בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב – מתנות איש

המתנות – חלה ומתנות לכהן ביום טוב. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לא – אין להשוות חלה ומתנות לתרומה, אם אמרתם בתרומה – שאין מוליכין אותה לכהן ביום טוב, מפני שאינו זכאי בהרמתה – ביום טוב, שהרי אי אפשר שיחול חיוב תרומה ביום טוב, שאין חיוב תרומה אלא משנתמחה הכרי, ואם נתמרח בערב יום טוב הרי חל חיובו מערב יום טוב, וכיון שאפשר היה להפריש מערב יום טוב אסור למרחו ביום טוב; הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב, תאמרו במתנות – אבל מה טעם תאמרו לאסור הולכת מתנות לכהן? שזכאי בהרמתן – הואיל ומותר ללוש עיסה ולשחוט בהמה ביום טוב, מותר להפריש חלה מהעיסה ומתנות מהבהמה ביום טוב, כמו שבארנו לעיל; ומאחר שהותר להפרישן הותר גם להוליכין לכהן, ואפילו הורמו מערב יום טוב. בגמרא דוחים את משנתנו ומביאים ברייתא, שמודים בית שמאי לבית הלל שמוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב, ולא נחלקו אלא בהולכת תרומה. שבית שמאי סוברים: אין מוליכין תרומה לכהן, ובית הלל סוברים: מוליכין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן, כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן, תאמרו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה. והלכה כבית הלל שבברייתא (נמוא; רמב"ם הל' יום טוב ז, כו).

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד, שאף במלאכות אוכל נפש, יש מלאכות שאין לעשותן ביום טוב אלא על ידי שינוי.

בית שמאי אומרים: תכלין נדוכין – ביום טוב, במדוך של עץ – ולא במדוך של אבן כדרך שנידוכין בחול; מדוך היינו קנה בעל קצה מעובה (ע"ז) שבו דכים במדוכה; וסוברים בית שמאי שהואיל ותבליים מפגינס טעמם כשהם נידוכים מערב יום טוב, לפיכך די בשינוי מועט שלא לדוכם ביום טוב במדוך של אבן אלא במדוך של עץ, והמלח – שאפשר לדוכו מערב יום טוב, אין לדוכו ביום טוב אלא בשינוי רב, והיינו בפך – של חרס, ולא במדוכה, ובקעץ הפרור – ובכף שבוחשים בה את הקדרה, ולא במדוך. ויש מפרשים:

חזין בין שחוטין. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות, אבל לא תבואה. ורבי שמעון מתיר בתבואה. י משלחין פלים, בין תפורין בין שאינן תפורין, ואף על פי שיש בהן בלאים, והן לצורך המועד; אבל לא סנדל המסמר ולא מנעל שאינו תפור. רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן, מפני שצריך אמן. זה הפלל: כל שנאותין בו – ביום טוב משלחין אותו.

פרק שני

א יום טוב שחל להיות ערב שבת – לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת; אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר – הותר לשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. בית שמאי אומרים: שני

פירוש ברטנורא

ב"ה אלא לשלוח ע"י אדם אחד או שנים, אבל שלשה בני אדם או יותר נושאי מנחה אסור, דאושא מלחא טובא ונראין כמוליכין למכור בשוק; אבל לא תבואה. שאינה ראויה לאכילה, שהרי צריכה טחינה ואין מוחזין ביו"ט; ור' שמעון מתיר בתבואה. שיכול לכתשה במכתשת קטנה ויבשלה מעשה קדרה. ואין הלכה כר"ש:

י משלחין פלים תפורין. דחזו למלבוש. ושאין תפורין חזו לאכסויי: בלאים. כשהן קשין שאין מחממין, מותר לשכב עליהם: סנדל מסומר. של עץ מחופה מסומר. שגורו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת ויו"ט, משום מעשה שהיה שנהרגו הרוגי מלכות על ידו, כמבואר במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה ודף ס: ולא מנעל שאינו תפור. ואפילו הוא מחובר ביתדות של עץ וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דרבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן עד שמשחירים אותו: שצריך אומן. להשחירו: כל שנאותין בו. ה"ק, כל שנאותין בו בחול כמות שהוא ואינו צריך למלאכה אחרת, אע"פ שאין נאותין בו ביו"ט, כגון תפילין, שבחול לובשין אותן כמות שהן וביום טוב אין לובשין אותן, משלחין אותן ביו"ט:

ב א יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחילה. כלומר לא יאחז תחילת בישולו ועיקרו לשום שבת, אלא לשום יו"ט. יאחז תחילת בישולו ומה שמותר יהא לשבת: ועושה תבשיל מערב יום טוב. לשם ערובי תבשילין. אית דאמרי מעמא דהא תבשיל מערב יו"ט, משום כבוד שבת הוא, שמתוך

משניות מבוארות – קהתי

מקום אינו ראוי לשימוש. רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן – אף מנעל לבן אין משלחין ביום טוב, מפני שצריך אמן – להשחירו; בגמרא מבואר, שבמקומו של רבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן עד שמשחירים אותו, הלכך אסור רבי יהודה לשלח מנעל לבן ביום טוב. זה הפלל: כל שנאותין בו – כל דבר שאפשר ליהנות ממנו; ובגמרא מבואר: כל שנאותין בו בחול כמות שהוא, היינו שמתוקן הוא כל צרכו, ביום טוב משלחין אותו – מותר לשלחו ביום טוב, כגון תפילין, הואיל ובחול מניחים אותם כמות שהם, מותר לשלחם ביום טוב (גמרא), ומפרש רש"י: הואיל ואפילו מניח אותם ביום טוב, אין בזה איסור; ברם, סנדל המסומר, אף על פי שניאותים בו בחול כמות שהוא, מכל מקום אסור לשלחו ביום טוב, הואיל ואסור לנעלו ביום טוב, וחששו חכמים שאם יתירו לשלחו יאמרו שמתוך גג לנעלו.

לרעהו, אלא מנח – דברי מזון המוכנים לאכילה, כגון חתיכות של בשר ודגים, שאפשר לאכול ביום טוב עצמו, ובית הלל אומרים: משלחין – ביום טוב, אפילו בהמה חיה ועוף, בין חזין בין שחוטין – שאף אלו אפשר להכניס לאכילה ביום טוב עצמו; וכן משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות. – בגמרא מבואר, שכל מה שהתירו בית הלל לשלח ביום טוב לא התירו אלא על ידי אדם אחד או שנים, אבל על ידי שלשה אנשים או יותר אסור לשלח ביום טוב, לפי שנראים כמוליכים למכור בשוק (רש"י), אבל לא תבואה – שהרי תבואה צריכה טחינה ואסור לטחון ביום טוב, ומאחר שאינה ראויה לאכילה כמות שהיא, אסור לשלחה ביום טוב. ורבי שמעון מתיר בתבואה – ויש גורסים: אף בתבואה; וטעמו משום שאפשר לכתשה במכתשת קטנה ולעשות ממנה דייסה ומעשה קדרה ביום טוב. ואין הלכה כרבי שמעון (רמב"ם הל' יום טוב ה, ז).

שבת קודש

באור משנה י

משלחין – ביום טוב איש לרעהו, פלים – בגדים, בין תפורין – שראויים ללבשם ביום טוב, בין שאינן תפורין – שאף על פי שאינם ראויים ללבשם, מכל מקום ראויים הם להתכסות בהם ביום טוב, ואף על פי שיש בהן בלאים – ואסור ללבשם, מכל מקום אפשר להשתמש בהם ביום טוב, כגון אם הבגדים קשים הם, שאינם מחממים את הגוף, מותר לישב ולשכב עליהם, והן לצורך המועד – כלומר שאין משלחים בגדים אלו ביום טוב אלא כשהם לצורך המועד. אבל לא סנדל המסמר – אין משלחין ביום טוב סנדל המחופה במסמרים, לפי שאסור לנעלו ביום טוב, כמו ששינוי (שבת ו, ב): "לא יצא האיש בסנדל המסומר", ומבואר הטעם בגמרא (סו, ש) שגורו חכמים משום מעשה שהיה בימי גזירת השמד, שהיו נחבאים במערה ושמעו קול מעל גבי המערה, כסבורים היו שבאו עליהם ארובים, דחקו זה את זה והרגו זה את זה (בסנדרלה המסומרים) יותר ממה שהרגו בהם ארובים. באותה שעה אמרו: אל יצא אדם בסנדל המסומר, וכיון שהמעשה היה בשבת לא אסורוהו אלא בשבת וביום טוב, שהם ימים של איסור מלאכה ומתכנסים בהם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות; ולא מנעל שאינו תפור – ואין משלחין מנעל שאינו תפור, ואפילו הוא מחובר ביתדות של עץ וכדומה (גמרא), שמכל

באור משנה א

משנתנו דנה בענין "עירובי תבשילין", וכבר הבאנו פרטים בענין זה בפתיחה למסכתנו (עין שם).

יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת – כלומר לא תהא תחילת בישולו ביום טוב לשם שבת, אבל מבשל הוא ליום טוב – עיקר בישולו יהא לשם יום טוב, ואם הותר – ממה שבישל ליום טוב, הותר לשבת – היינו שהנותר יאכל בשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב – כלומר: ותקנת חכמים היא שיהא אדם עושה תבשיל מערב יום טוב לצורך שבת, וסומך עליו לשבת – ועל סמך תבשיל זה שעשאו מערב יום טוב, הוא מוסיף לבשל ביום טוב לצורך שבת. תבשיל זה נקרא "עירובי תבשילין", כלומר שמערבבים בערב יו"ט את התבשילים של יום טוב ושל שבת לעשותם כאחד (והאביז). ועיין בפתיחה למסכתנו מה שהבאנו שם מדברי הרמב"ם. יש מבארים בגמרא טעם התקנה של "עירוב תבשילין" משום כבוד שבת, "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב", שעל ידי שמתחיל בהכנת שבת מערב יום טוב לא ישכח את השבת מחמת טירדת יום טוב, ויכין מנה יפה גם לשבת. ויש מבארים הטעם (סו) משום כבוד יום טוב, כדי שיאמרו: אם אין אופים ומבשלים תחילה מיום טוב לשבת, קל וחומר שאסור לגמרי לאפות ולבשל מיום טוב לחול. ויש שסמכו ל"עירובי תבשילין" על

תבשילין; ובית הלל אומרים: תבשיל אחד; ושון בדרג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אבל או שאבד – לא יבשל עליו בתחלה; ואם שיר ממנו כל שהוא – סומך עליו לשבת.

פירוש ברטנורא

שמעך י"ט זכר השבת יכיר מנה יפה לשבת, ולא ישכח שבת משום מדרג יום טוב. ואית דאמרי משום כבוד יום טוב הוא, כדי שיראו שאין אופין מ"ט לשבת אלא א"כ התחיל מבעוד יום דבי"ט אינו אלא גומר, ק"ו מו"ט לחול דלגמרי אין אופין ולא מבשילין. ומבשרים על ערובי תבשילין בדרך שמבשרים על ערובי חצרות. וצריך לזכות ע"י אחר לכל מי שרוצה אחר כך לסמוך על עירובו, ואפילו שלא מדעתו, הדין לאדם שלא בפניו: אבל או שאבד. אותו תבשיל שבישל, מע"ש: סומך עליו. לבשל בישולו ביו"ט לצורך שבת. אבל מתחילתו אין עירובי תבשילין פחות מכוית, בין לאחד בין למאה. ואם התחיל בעיסתו ונאבד עירובו, מה שהתחיל גומר:

משניות מבוארות – קהתי

שהן שני תבשילין – שנחשבים כשני תבשילים, ואף לדעת בית שמאי סומך עליהם לשבת. אבל – אכל אותו תבשיל שהניח לשם "עירובי תבשילין", או שאבד – קודם שבישל לשבת, לא יבשל עליו בתחלה – אסור לו לבשל ביום טוב לשבת, שאין לו על מה לסמוך. בגמרא אמרו שאם התחיל לבשל קודם שנאכל או אבד עירובו, הריהו גומר מה שהתחיל. ואם שיר ממנו כל שהוא, סומך עליו לשבת – ומבשל ביום טוב לצורך שבת. בגמרא אמרו. שערובי תבשילין צריכין כזית, בין לאחד בין למאה, ואף מה ששינו במשנתנו: "ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת", היינו דווקא שנשאר בו כזית (עיי' ברטנורא, שמפירושו לא משמע כן; ועיי' יחוספות יום טוב).

הכתוב (שמות טז, כג): "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשל בשלח", שהיה לו לומר: ויהיו 199 ובשלח. אלא מכאן רמז ליום טוב שחל להיות בערב שבת שאין אופים בו אלא על האפוי מערב יום טוב, ואין מבשלים בו אלא על המבושל מערב יום טוב. בית שמאי אומרים: שני תבשילין – צריך לעשות מערב יום טוב לשם "עירובי תבשילין", ובית הלל אומרים: תבשיל אחד – יש מבארים טעם מחלוקתם, שביט שמאי סוברים: הואיל ודרך בני אדם לתקן לשבת יותר מתבשיל אחד, אם לא הכין מערב יום טוב אלא תבשיל אחד אין היכר בדבר כלל שלצורך שבת נעשה; ובית הלל סוברים: הואיל ומכל מקום הרבה סומכים על תבשיל אחד אף בשבת, די לנו בתבשיל אחד לשם "עירובי תבשילין" (המאיד). ושון – בית שמאי ובית הלל, בדרג וביצה שעליו – שהיו טחים ביצה על הדג כשצולים אותו (דש"י).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

כגון טמא שאכל תרומה, שנאמר בזה לשון חילול (ויקרא כב טו), וכן
אדם המביא את המזוזה – את חול המועד, שעושה בו מלאכה,
שבדברים אלו יש ביזוי מצוות ה', והמפר בריתו של אברהם אבינו
– שאינו מקיים בעצמו מצות ברית מילה, שעליו נאמר המשך
הפסוק ואת מצותו הפר', וכן המגלה פנים בתורה שלא בהלכה,
שגם הוא מבזה את דבר ה', והמלכין פני חבריו ברבים, אף על פי
שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדורשת פסוק זה: תניא אידך, כי
דבר ה' בזה, זה האומר אין תורה מן השמים, ואפילו אומר כל
התורה בולה מן השמים חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקדוש ברוך
הוא, אלא משה מפי עצמו כתבו, וזה בכלל כי דבר ה' בזה, ואפילו
אמר כל התורה בולה מן השמים, חוץ מדקדוק זה של אותיות
החסירות או תירות שבתורה, או חוץ מקל וחומר זה, חוץ מגזירה
שזה זה, שלא ניתנו למשה בסניג, אדם זה הוא בכלל כי דבר ה'
בזה, ואין לו חלק לעולם הבא.
ברייתא נוספת בענין זה: תניא, היה רבי מאיר אומר, אדם הלומד
תורה, ואינו מלמדה לאחרים, זה הוא דבר ה' בזה. רבי נתן אומר,
דבר ה' בזה זהו כל מי שאינו משגיח על המשנה, ועושה אותה
כדבר טפל. רבי יהודה אומר, כל אדם שאפשר לו לעסוק בתורה,
ואינו עוסק. רבי ישמעאל אומר, זה העובד עבודת בוכבים. מבררת
הגמרא: מאי משמעה – כיצד נכלל בלשון דבר ה' בזה? אדם
העובד עבודת כוכבים, דתנא דבי רבי ישמעאל, כי דבר ה' בזה,
זה המבנה דבור שנאמר לו למשה סמיני אנכי ה' אלהיך, ולא יהיה
לך אלהים אחרים על פני' וגו' (שמות כ ב), ודיבור זה מכונה דבר
ה' כיון שכל ישראל שמעו זאת מפי ה' בעצמו, ולא כשאר
הדברות ששמעו ישראל ממש דבורו (מכות כד).

1 נתבאר על מתן שכר אלא לאדם המשיא את בתו לתלמיד חכם,
2 ולעושה פרקמטיא – עוסק במסחר לצורך תלמיד חכם, ולמהנה
3 תלמיד חכם מנכסיו, אבל על שכרם של תלמידי חכמים עצמם,
4 נאמר עין לא ראתה אלהים וזלתי.
5 הגמרא מבררת את פירוש הפסוק. שואלת הגמרא: מאי – מהו
6 הדבר שנאמר עליו בפסוק עין לא ראתה. משיבה הגמרא: אמר
7 רבי יהושע בן לוי, זה הן המשומר בעניני משפט ימי בראשית,
8 שהוא משוכח ביותר. ריש לקיש אומר, הדבר שנאמר עליו עין לא
9 ראתה זה עידן, שלא ראתה אותו עין מעולם. ואם תקשה ותאמר,
10 איך יתכן ששום אדם לא ראה את עידן, ואדם הראשון היכן דר,
11 הלא הוא דר בגן עדן, אשיב לך שאדם הראשון היה בגן, ולא
12 בעדן. ואם תאמר שגן האמור בתורה הוא עידן, ונמצא שאדם
13 הראשון ראה את עידן, תלמוד לומר (בראשית ב) ויגדל יצא מעדן
14 להשקות את הגן, ומבואר בזה שגן ויעדן הם שני מקומות.
15 שנינו במשנה (ב) ואילו שאין להם חלק לעולם הבא וכו', והאומר
16 אין תורה מן השמים וכו'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו
17 רבנן, נאמר בפסוק (במדבר טו לא) כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הפקרת
18 תבנית הנפש ההוא עונה בזה, דורשת הברייתא את הפסוק, דבר
19 ה' בזה, זה אדם האומר אין תורה מן השמים, אלא משה רבינו כתב
20 את התורה מדעתו, והרי הוא מבזה את אותו דבר ה' באומרו
21 שאינו מן השמים. דבר אחר, כי דבר ה' בזה, זה אפיקורוס, ולהלן
22 (ע"ה) יבואר מה גדרו. דבר אחר, כי דבר ה' בזה, זה המגלה פנים
23 בתורה, וגם זה יבואר להלן (ס). ממשיכה הברייתא לדרוש את
24 הפסוק: ואת מצותו הפר', זה אדם המפר ברית כשר – שאינו מקיים
25 מצות ברית מילה. ועונשם מבואר בהמשך הפסוק, הפקרת תבנית
26 הנפש ההוא, הפקרת בעולם הזה, שלא יקום לתחיית המתים,
27 הפקרת לעולם הבא, שלא יהיה להם חלק לעולם הבא, וכמו
28 ששינו במשנתנו, שהאומר אין תורה מן השמים אין לו חלק
29 לעולם הבא.
30 מסיימת הברייתא: מכאן – מפסוק זה, האומר שעונש האדם
31 שידבר ה' בזה ומצותו הפר' הוא הפקרת תורתו, שאין לו חלק
32 לעולם הבא, אומר רבי אלעזר המודעי, אדם המחלל את התקדשים,

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

מר עוקבא איקלע לגינוק — גרסינן. דאילו ר' עקיבא לא היה מסתפק לו הנך בעיי. ועוד, דבלשון ברייתא הוה משתעי ביה: מעשה ברבי עקיבא כו', ולא בגמרא. **קנקנים של חרם** — שמכניסין בהן יין לקיום — אסור להשתמש בהן. **כמה שימש משה** — דאילו באהרן כתיב בגדי כהונה, דכתיב (שמות כט) "והלבשתם", שבשעה שהיה משה עובד, אהרן היה לבוש בגדי כהונה. ועבודה דמשה גזירת הכתוב הוא, ובגדי כהונה לא מצינו בו. ומסתמא אין הדבר כשר שהיה עובד בבגדיו של חול, שיוצא בהן לשוק. **לאחר שנים עשר חדש** — הולך טעם יין נסך, ומותרים בלא עירוי מים. אבל תוך שנים עשר חדש — צריך עירוי שלשה ימים מעת לעת. **בחלוק לבן** — של פשתן, עשוי לשם כך. **רב כהנא מתני** — כי האי לישנא. **בחלוק לבן שאין בו אימרא** — שפה מתרגמין אימרא (שם כח) כלומר, תחוב היה מחוט אחד כל החלוק. ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה, כדי שלא יחדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש, משום שנאמר (במדבר לב) "והייתם נקיים מה' ומישראל". **הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום** — כלומר, לא אמרו במתענה שאכל בו ביום כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום ואחר כך אכל — דאין זה עינוי. ואם אכל קודם חצות — אין בכך כלום, דאינו

תענית של כלום, אלא כשהשלים כל היום, אף על פי שלא קיבלו עליו מאתמול. ופריך: אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום, והדר מתענה כל היום — האי תעניתא מעלייתא הוא, ופשיטא דתענית גמור הוא, ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו. ולא איצטריך לאוקומי הלכה בהכי, דזהו תענית גמור. והאי מקשה סבר, דהאי הלכה מתענין לשעות — כמשמעו, דיכול להתענות עד חצי היום — מתענה קרינא ביה.

דף ט ע"ב: הברייתא מביאה דרשה נוספת בענין עדות על מעשי האדם: בשירת האזינו נאמר (דברים לב ד) **'אל אמונת ואין עול צדיק וישר הוא'**. ומבארת הברייתא כנגד מה נאמרו תארים אלו, מה שנקרא **'אל אמונת'** הוא משום שהנהגת הבריה היא **שכשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא, אפילו על עבירה קלה שעושים, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה אף על עבירה קלה שעושים**, ובזה ניכרת נאמנותו של הבורא להעניש כולם בשוה. ומה שנאמר **'ואין עול'** כנגד השכר הוא, **שכשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא, אפילו על מצוה קלה שעושים, כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושים** ואין עוול בדין שלא לשלם לרשע זכויותיו, אלא משלם לכולם באמת וצדק. וזהו שנאמר בסיום הפסוק **'צדיק וישר הוא'**, שמצדיק את הדין על הצדיקים לפרוע מהם עוונותיהם, וישר שמשלם לרשע על כל מעשיו הטובים. **(אמרו חכמים, בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו, כל מעשיו (נפטרין) (נפרטין) לפניו, ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני, והוא אומר (הין) [הן], ואומרים לו הן, והוא אומר, שניאמר (איוב לו ז) 'כיד כל אדם יחתום'.** **ולא עוד, אלא שכאשר נגזר עליו גזר הדין הוא מצדיק עליו את הדין ואומר להם - לבית דין של מעלה, יפה דנתונני. לקיים מה שניאמר (תהלים נא ו) 'למען תצדיק בדרךך', והיינו שהאדם מצדיק בדינו את דברי ה'.**

מספרת הגמרא: **מר עוקבא איקלע למקום הקרוי גינוק, פגע מינייה** - שאלוהו בני המקום, האם מתענין לשעות או שאין מתענין לשעות ואין תוקף לקבלת תענית זו. **ולא הוה בידיה** — לא היתה בידו תשובה להשיבם. שאלה נוספת שאלוהו, **קנקנין של חרם של נכרים** ששמרו בהם יינם, האסור מדין 'סתם יינם' (ע"ז לו:), האם הם אסורין לשימוש משום שהכלי פולט את טעם היין האסור, או שמוותרין בשימוש. ואף זה לא הוה בידיה מה להשיבם. עוד שאלוהו, **במה** - באילו בגדים שימש משה כל שבועת ימי המלוואים בהקמת המשכן וחונכותו, שהרי לא מצאנו במקרא בגדי כהונה לגבי משה, ולא מסתבר שהיה עובד בבגדיו הרגילים, עמם היה יוצא לשוק. ואף לשאלה זו לא הוה בידיה מה להשיבם.

אזל ושאל בי מדרשא — הלך מר עוקבא ושאל שלש שאלות אלו בבית המדרש. **אמרו ליה, הלכתא מתענין לשעות, ומתפללין בה תפלת תענית. והלכתא קנקנין של נכרים, לאחר שנים עשר חדש שהיו ריקים מותרין לישראל, שפג טעם האיסור שנבלע בהם. ועל השאלה במה שימש משה כל שבועת ימי המלוואים, השיבוהו ששימש בחלוק לבן של פשתן, העשוי במיוחד לשם כך. רב כהנא מתני** — למד והוסיף שמיש בחלוק לבן שאין לו אימרא - שפה. כלומר, כל הבגד היה עשוי מחתיכת בד אחת ללא כפלים ותפרים, כדי שלא יחדוהו שמא באותם כפלים הוציא ולקח מעות הקדש, לקיים מה שנאמר (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל', שעל אדם להתרחק מכל חשד.

תענית של כלום, אלא כשהשלים כל היום, אף על פי שלא קיבלו עליו מאתמול. ופריך: אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום, והדר מתענה כל היום — האי תעניתא מעלייתא הוא, ופשיטא דתענית גמור הוא, ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו. ולא איצטריך לאוקומי הלכה בהכי, דזהו תענית גמור. והאי מקשה סבר, דהאי הלכה מתענין לשעות — כמשמעו, דיכול להתענות עד חצי היום — מתענה קרינא ביה.

הבא וְהַשְׁאֲרָתִי בְּקֶרֶךְ עִם עֲנִי וְדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם ה', והיינו שתבא להם הגאולה ויחסו בצל ה'.

אֲמַר רַבִּי שְׁמַלְאִי מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אִין בֶּן דְּדוֹד בָּא עַד שִׁיבֵלּוֹ כָּל שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנָאֲמַר (ישעיה א כה-כז) וְאִשְׁכִּיחַ יְדֵי עֲלִיָּה וְאֶצְרֹף בְּכּוֹר סִינִיךָ וְגו' וְאִסְכִּיחַ כָּל בְּדִילִיךָ, וְסִיגִיךָ, היינו תערובת הפסולת שבר, ו'בדיליך' היינו המובדלים להיות ראשי העם, שהם השופטים, ואחרי שיוסרו השופטים יתקיים הפסוק הבא, וְאִשְׁכִּיחַ שׁוֹפְטִים בְּכָרָאשְׁנָה וְיַעֲצִיךָ בְּבִתְחֻלָּה אַחֲרֵי כֵן יִקְרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמְנָה.

אֲמַר עֲזַרְיָה, אִין יְרוּשָׁלַם נִפְדֵּית אֱלָא בְּצִדְקָה, שְׁנָאֲמַר (שם א כז) יִצְיֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָה בְּצִדְקָה, כלומר, שישבו מגלותם על ידי הצדקה שיעשו.

אֲמַר רַב פַּפָּא, אִי בְּטָלִי יְהִירֵי – אם יתבטלו יהירי – אם יתבטלו המכשפים המצעירים את ישראל, וכן אִי בְּטָלִי דִּינִי – אם יתבטלו דיני ישראל הרשעים המטים את הדין, בְּטָלִי גִיּוֹרָפְטִי – יתבטלו השוטרים הגויים המכים את ישראל במקלות. מבאר רב פפא מהיכן הוא למד את דבריו: אִי בְּטָלִי יְהִירֵי בְּטָלִי אֲמֻנוּשִׁי, דְּכָתִיב (ישעיה א כה) וְאֶצְרֹף בְּכּוֹר סִינִיךָ וְאִסְכִּיחַ כָּל בְּדִילִיךָ, וְסִיגִיךָ, הוא לשון ריבוי וגדולה, והיינו שכשאצרוף ואסלק מִיִּשְׂרָאֵל את הגדולים בגסות הרוח שבהם, אזי אסיר את כל בְּדִילִיךָ שהם המכשפים הבדלים מִיִּרְאָתָהּ ה', וְאִי בְּטָלִי דִּינִי בְּטָלִי גִיּוֹרָפְטִי, דְּכָתִיב (צפניה ג טז) הִקְסִיר ה' מִשְׁפָּטֵיכֶם מִפְּנֵי אוֹיְבֵיכֶם, כְּשִׁיחִיָּה ה' את מִשְׁפָּטֵיכֶם, שהם הדינים הרשעים השופטים אותה, הוא יפנה את אויבך, שהם השוטרים המכים את ישראל במקלות.

מימרות נוספות בענין זמן הגאולה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם רִאִית דֹּר שְׁמַתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ – שהממון מתמעט והעניות מתרבה, חָבָה לוֹ – למשיח, שְׁנָאֲמַר (שמואל ב' כב כח) יָאֵת עִם עֲנִי תוֹשִׁיעַ וְגו' והיינו שכשיהיו ישראל 'עם עני', יושעים ה'.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם רִאִית דֹּר שְׁחָרִית בְּרוֹת בְּאוֹת עֲלִיָּה בְּנֶהָר – שאין הצרות מפסיקות, אלא מתווספות ובאות כבהר שאינו פוסק, חָבָה לוֹ – למשיח, שְׁנָאֲמַר (ישעיה נט טז) כִּי יָבֹא בְּנֶהָר צֶדֶק (ו) רוּחַ ה' נֹסֶסָה בו' – כשיבואו צרות שוטפות כנהר, ואף רוח ה' נוקבת ומחריבה בישראל, שכביכול אף ה' מתכוין להשמידם, וְסִמְךָ לִי – ונסמך לו הפסוק (שם נט כ) וְיָבֹא לְצִיּוֹן גִּזְאֵל, שבאותה שעה תבוא הגאולה.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִין בֶּן דְּדוֹד בָּא אֱלָא בְּדוֹר שְׁבֻלּוֹ וְכָאִי – שכל ישראל יהיו צדיקים, או בדרור שבוֹלֵל חֵיִיב – שכולם יהיו חוטאים. מבאר רבי יוחנן את דבריו: אפשר שיבוא המשיח בְּדוֹר שְׁבֻלּוֹ וְכָאִי, דְּכָתִיב (שם ס כא) וְעַמְּךָ בּוֹלֵם צָדִיקִים לְעוֹלָם וְיִשְׁוּ אוֹרֵי, שכשיהיו כל ישראל צדיקים, יגאלו וירשו את ארץ ישראל לעולם, ולא יגלו ממנה עוד. ואפשר שיבוא בְּדוֹר שְׁבֻלּוֹ חֵיִיב, דְּכָתִיב (שם נט טז) וְיִקְרָא כִּי אִין אִישׁ וְיִשְׁתַּחֲוֶה כִּי אִין מַפְגִּיעַ, שיראה ה' שאין בהם איש כשר שיגאלו בזכותו, ואין מי שיתפלל על הגאולה, וְכָתִיב (שם מח יא) לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֲעֲשֶׂה כִּי אֵיךְ יִחַל וּבְבוּדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, והיינו שכשלא יהיה לישראל זכות, יגאלם ה' למען שמו הגדול כדי שלא יתחלל, וכדי שלא יטלו הגויים את כבודו ויאמרו שיד אלהיהם רמה.

הגמרא ממשיכה לדון בזמן ביאת המשיח: אֲמַר רַבִּי אֱלֶכְסָנְדְּרִי, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי רַמִּי – הקשה סתירה בין שתי לשונות שנאמרו בפסוק, שנאמר לגבי זמן הגאולה 'אִנִּי ה' בְּעֵתָהּ אֲחִישְׁנָה' (ישעיה ס כב), וקשה, כְּתִיב לִשׁוֹן 'בְּעֵתָהּ', והיינו שתבא הגאולה בזמן קבוע ומסוים, וְכָתִיב באותו פסוק 'אֲחִישְׁנָה', כלומר ש'יחיש ויקרב את זמן הגאולה. ויתירץ בעצמו, אם בָּנוּ יִשְׂרָאֵל, אֲחִישְׁנָה – אמרה להם את זמן הגאולה קודם העת המיועדת לה, ואם לֹא זָכוּ, תהא הגאולה בְּעֵתָהּ – בזמן שנקבע לה.

הגמרא דנה עתה באופן ביאת המשיח: אֲמַר רַבִּי אֱלֶכְסָנְדְּרִי, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי רַמִּי – הקשה סתירה בין שני פסוקים, כְּתִיב לגבי אופן ביאת המשיח שנראה לדניאל במחזה (דניאל ג י) וְאֶרֶץ עִם עֲנִי שְׂמִיָּא בְּכָר אֵינֶשׁ אֲתָהּ – 'והנה עם עניי השמים כדמות בן אדם

מַלְכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ, ולשון 'לְבוֹשׁ נָפֶשׁ לְמַתְעַב גּוֹי' היינו שהבוויים והמתועבים בעבירות שבידם גם כן יגאלו, כאמור בהמשך הפסוק מַלְכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ, כלומר, שהמלכים והשרים יקומו וישתחוו לפני ישראל.

אֲמַר לוֹ רַבִּי אֱלֵעָזָר, וְהָלֹא בְּכָר נְאֻמַּר (ירמיה ד א) אִם תִּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נָאֻם ה' אֵלֵי תִשׁוּב, כלומר, אם ישובו ישראל בתשובה, ישובו לגדולתם וכבודם הראשון, ומוכח שיגאלו רק על ידי שיעשו תשובה.

אֲמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְהָלֹא בְּכָר נְאֻמַּר לאחר שהתגלה לדניאל בנבואה שלפני הגאולה תהיה עת צרה גדולה לישראל, (דניאל יב ה:) וְרִאִיתִי אֲנִי דְנִיָּאל וְהָנָה שְׁנַיִם אַחֲרִים עֹמְדִים אַחַד הֵנָּה לְשִׁפְתָהּ הָיָר וְאֶחָד לְשִׁפְתָהּ הָיָר, ויאמר ו־אֶחָד מהעומדים על שפת הַיָּאֵר (אורן) לאיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי הַיָּאֵר עד מתי קץ הַפְּלָאוֹת, וְאֲשַׁמַּע אֶת הָאִישׁ לְבוֹשׁ הַבָּדִים אֲשֶׁר מַמְעַל לְמִימֵי הָיָר וְיִרְם יָמִינוּ וְשָׁמְאֻלוּ אֶל הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁבַּע בְּחֵי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים יִחְצִי וּבְכָלוֹת נַפְץ יֵד עִם קֶדֶשׁ תִּכְלִינָה כָּל אֱלֹהִי, ולשון 'למועד מועדים' מלמדת שיש קץ מסוים שבו יכלו כל הצרות ויבוא המשיח, וזמן זה הוא 'בְּכָלוֹת נַפְץ יֵד עִם קֶדֶשׁ', כשיכלה חוץ ידם של ישראל, שהיה נפוץ לכל מקום להראות גבורתם, והיינו אפילו אם לא יעשו ישראל תשובה, שהרי נשבע בדבר המלאך בשם ה' על זמן זה. וְיִשְׁתָּךְ רַבִּי אֱלֵעָזָר כששמע ראייה זו, וקיבל את דברי רבי יְהוֹשֻעַ.

הגמרא מביאה מימרא נוספת על קץ הגאולה: וְאֲמַר רַבִּי אֲבָא, אִין לָךְ כֵּן כְּגֻלָּה – גלוי וברור יותר מזה האמור בפסוק להלן, שְׁנָאֲמַר (יחזקאל יח ח) וְאֲתָם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנִיפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׁאֹו לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו' כִּי קָרְבוּ לְבוֹא, כלומר, בשעה שתתן ארץ ישראל את פירותיה בעין יפה הרי זה סימן שישראל קרובים לְבוֹא, והיינו שיבוא המשיח.

מימרא נוספת: רַבִּי (אליעזר) וְאֱלֵעָזָר אֹמְרִי, אִף מַפְסוֹק זֶה יֵשׁ לְמוֹדוֹ סִימָן לַעֲתֵי הַקֵּץ, שְׁנָאֲמַר בענין הגאולה (מכריה ח ט) כִּי לְפָנֵי הַיָּמִים (האלה) [ההם] שְׁכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָ וְשִׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינָהּ וְלִיּוֹצָא וְלָבֹא אִין שְׁלוֹם מִן הָצָר, והיינו שבאותו זמן שלפני הגאולה לא יהיה שום אדם משתכר ממון, ואף לא ישתכרו ממון בעבודת האדמה שנעשית על ידי בהמות.

הגמרא מבארת את הפסוק שהביא רבי אלעזר. מבררת הגמרא: מֵאִי – מה פירוש הפסוק (שם) 'לִיּוֹצָא וְלָבֹא אִין שְׁלוֹם מִן הָצָר', רַב אֲמַר, אִף תְּלִמְדֵי חֲקִמִים, שְׁכָנוֹב כְּהֵם לִשׁוֹן שְׁלוֹם, דְּכָתִיב (תהלים קט טס) שְׁלוֹם רַב לְאֶהֱבֵי תוֹרָתְךָ, אף להם אין שְׁלוֹם באותו זמן, מִפְּנֵי צָר – מפני רוב הצרות. וְשְׁמוּאֵל אֲמַר, עַד שִׁיחִי כָּל הַשְּׁעָרִים בּוֹלֵן שְׁקוּלִין – שיהיה מחיר כל הדברים שוה, שיהיו כולם בזול.

מימרא נוספת: אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, אִין בֶּן דְּדוֹד בָּא עַד שִׁתְּבַשְׁשׁ דִּג לְחוּלָה לְצוֹרֵךְ רִפּוּאָתוֹ, וְלֹא יִמְצָא, שְׁנָאֲמַר (יחזקאל לב ד) אִזֵּי אֲשַׁקֵּעַ מִימֵיהֶם וְנִתְּרוּתָם בְּשִׁמְךָ אוֹלִיךְ, והיינו שיהיו כל המימות עבים וסמיכים כשמן, ומחמת כן לא יעלו הדגים בחכה. וְהָרִאִיה שִׁפְסוֹק זֶה עוֹסֵק בּוֹמֵן הַגְּאוּלָּה, דְּכָתִיב (פְּתִירִיָּה) (יחזקאל כט כא) בְּיֹמִים הָהֵם אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל, והיינו שותב הגאולה.

מימרא נוספת: אֲמַר רַבִּי חֲמָא בֶר חֲנִינָא, אִין בֶּן דְּדוֹד בָּא עַד שִׁתְּכַלָּה מַלְכוּת הוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל – אפילו מלכות ושולטנות מועטה ביותר לא תהיה בישראל, שְׁנָאֲמַר (ישעיה יח ה) וְכָרֶת הַזֵּלְזִלִּים בְּמִזְמוֹרוֹת וְאֵת הַנְּטִישׁוֹת הִסִּיר הַתּוֹ, כלומר, שה'זלזלים' שהם ענפי הגפן, וה'נטישות' שהם הנטיעות הקטנות, שהם רמז לשרים והשופטים שבישראל, יוסרו ויכרתו, וְכָתִיב פְּתִירִיָּה (שם יח ה) בְּעֵת הָהִיא יוֹכַל שִׁי לֹחַ וְצָבָאוֹת עִם מַמְשָׁה וּמוֹרֵם, והיינו שתבא הגאולה והגויים יביאו כמתנה לה' את עם ישראל, שהיה 'ממושך ומורט', שהיו הגויים מושכים אותם מכאן ומכאן, ובכך היו מורטים את שער ראשם וזקנם.

אֲמַר וְעִירִי, אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, אִין בֶּן דְּדוֹד בָּא עַד שִׁיכְלוּ נַפְּי הָרוּת – גאווותנים מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנָאֲמַר (צפניה ג יא-יב) כִּי אִזֵּי אֲסִיר מִקְרָכֶךָ עֲלִיָּי נְאֻמְךָ, שיוציא ה' מתוך ישראל את הגאים שבהם, וְכָתִיב בפסוק

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ בדבר: ובכלות נפץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד: תכליתה. אלו הצרות ויבא משיח כדאמרין כי אולת ידי מגולה מזה. כשתחן ארץ ישראל פריה בעץ יפה אז יקרב חקץ ואין לך קץ מגולה יותר: ר' אליעזר אומר מזה. הפסוק כשתראה דאן שום אדם משתכר ואף שכר הבחנה לא נהיה והיינו כדאמרן עד שתכלה פרוטה מן הכיס אין מעות מצויות בבית: שכר בהמה. עבודת האדמה שהיא על ידי בהמה איננה: וליוצא ולבא אין שלום. אז יבא משיח ושלום רב. והיינו וליוצא ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם לצאת ולבא בשלום כדליתבין שלום רב לאהובי תורתך אפילו להנהיגו אין שלום: מן הצר. מרוב הצרות ל"א מיצר הרע: שקולין. שוין שער התבואה ויין רווחי: כדאמרן חמישית שובע גדול ל"א שקולין שוין שכולן יקרו: כשמן אולי. שיהיו כולן קפיון וכיון שהם קפיון אין דגים נמצאין בחכה: עד שתכלה מלכות הולת. שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה נמשותיו. ענפים קטנים כלומר השרים והשופטים: וחסו בשם השם. כלומר שתבא להם גאולה ויחסו בצל שדי: סיני. תערובות שבר: בדילך. המובדלים לראשי עם: יהודי. גסי רוח מישראל: אמנושי. פרסיים מכשפין שמצערין ישראל במס' שבת (דף עה). פלוגתא איכא למאן דאמר אמנושי חרשי ואיכא מ"ד גדופי גוים: גוירפפי. שופטים גוים החובטין את ישראל במקלות: ואצרוף כבוד סיני. רבים וגדולים בגסותם כשאצרוף ואסלקם ממך אזי אסירה כל אמנושי. הברדלי מיראת המקום: סיני. כמו רב דמתרגמינן סג משפטיה. כמו (צפניה ג) שופטיה: פנה

אויבך. גזירפטי: נוספה. כמו (ישעיה י) כמסוס נוסס וכמו (שם נא) יאכלם סס רוח המקום נוקבת ומחברת אותן עם הצרות הבאות שאף הוא מתכין להשמידם: יירשו ארץ. היינו גאולה: עם ענני שמיא כבר אינש אתי. במהירות: ובתיב עני ורובב על החמור. כעני הבא על חמור בעצלות: סוסי. בריקא. סוס מסורק ומכוון ונאה שיש לי דגנאי הוא שיבא על חמור מלגלג היה ל"א סוסיא בדקא סוס בדוק לרוץ: בר חיוור גונוי. כלום יש לך סוס בר מאה: גונוין שחמור שלו כן הוא במלוא בעלמא דחיה: חיוור. מאה בלשון פרסי: הארון הזה. שכניה היתה עמהם: קול שלשה. דשכינה הזה בהדיה: לדידיה. למשיח: בפתחא (דקרתא). נראה למורי לא בפתח העיר ממש אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה: דבאוותי שני של גן עדן שכנגד פתח העיר העיר משיח שרוי: סובלי חלאים. מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה ג) והוא מחולל מפשעו וכתוב (שם) חליניו הוא נשא: בולח. מי שיש לו ארבע חמש נגעים: אסרי להו ושרו בחדא ימנא. מתירין כל נגעתן בידך ומקטין אותן תהורין וקושרין אותן: ואיהו: משיח: שרי חת. נגע ומקטנו וקושרו ואח"כ מתיר האחר ועושה כן ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר אי בעי לי לצאת ולגאול את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח לאימת אתי מר אמר ליה יהושע: אבטחך לו ולאבדך לעולם הבא. דאי לאו צדיקים גמורין אתם לא הוה יחייב לך שלמא ולא הוה מדבר שמיה דאבוך. היום אם בקולו. של הקב"ה תשמעו. השער הזה של עיר רומי שבעיר רומי היה אותו שער: ואין מספיקין לבנותו. פעם שלישית: מי פמיים. שירדן נובע ממנו כדנתיא בבכורש (דף נה). ירדן יוצא ממערת פמיים ומפרש חתם שפיר: העמיקו ארוני. עשו לי קבר בקרקע עמוק.

שאין

וה'שארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'. אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון, אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושומרים מישראל, שנאמר 'ואשיבה די עליך ואצרוף פבור סיניך' וגו' 'ואשיבה שופטיך. אמר עולא, אין ירושלים נפדית אלא בצדקה, שנאמר 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'. אמר רב פפא, אי בטלי יהודי, בטלי אמנושי. אי בטלי דייני, בטלי גוירפטי. אי בטלי יהודי, בטלי אמנושי, דכתיב 'ואצרוף פבור סיניך ואסירה כל בדילך'. ואי בטלי דייני, בטלי גוירפטי, דכתיב 'הסיר ה' משפטך פנה אויבך'. אמר רבי יוחנן, אם ראיית דור שצרות רבות באות עליו פנה, חפה לו, שנאמר 'פי יבא כנהר צר רוח ה' נוססה בו', וסמך ליה 'ובא לציון גואל'. ואמר רבי יוחנן, אין בן דוד בא אלא בדור שפולו זכאי, או פולו חייב. בדור שפולו זכאי, דכתיב 'ועמד פולם צדיקים לעולם ירשו ארץ'. בדור שפולו חייב, דכתיב 'ורא פי אין איש וישתומם פי אין מפני', וכתוב 'למעני אעשה'. אמר רבי אלכסנדר, רבי יהושע בן לוי רמי, פתיב 'בעתה', וכתוב 'אחישנה'. זכו, אחישנה. לא זכו, בעתה. אמר רבי אלכסנדר, רבי יהושע בן לוי רמי, פתיב 'וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה', וכתוב 'עני ורובב על חמור'. זכו, עם ענני שמיא. לא זכו, עני ורובב על חמור. אמר ליה שבור מלפא לשמואל, אמריתו, משיח על חמרא אתי, אישדך ליה סוקיא ברקא דאית לי. אמר ליה, מי אית לך בר חיוור גונוי. רבי יהושע בן לוי, אשכחיה לאליהו דהו קאי אפיתקא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי. אמר ליה, אתינא לעלמא דאתי. אמר ליה, אם רצח אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי, שנים ראיתי, וקול שלשה שמעתי. אמר ליה, אימת אתי משיח. אמר ליה, זיל שיליה לדידיה. והיכא יתיב, אפיתקא [דרומי]. ובאי סימניה, יתיב ביני ענני סובלי חלאים. וכולן, שרו ואסירי בחד זמנא. איהו, שרי חד ואסירי חד. אמר, דילמא מבנינא דלא איעכב. אול לגביה, אמר ליה, 'שלום עליך רבי ומורי'. אמר ליה, 'שלום עליך בר ליואי'. אמר ליה, לאימת אתי מר. אמר ליה, היום. אתא לגבי אליהו, אמר ליה, מאי אמר לך. אמר ליה, 'שלום עליך בר ליואי'. אמר ליה, אבטחך לך ולאבדך לעלמא דאתי. אמר ליה, שקורי קא שפר בי, דאמר לי 'היום אתינא' ולא אתא. אמר ליה, הכי אמר לך 'היום אם בקולו תשמעו'. שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא, אימתי בן דוד בא. אמר, מתירא אני שפא תבקשו ממני אות. אמרו לו, אין אנו מבקשין ממך אות. אמר להם, לכשיפול השער הזה, ויפנה, ויפול, ואין מספיקין לבנותו עד שפן דוד בא. אמרו לו רבינו, תן לנו אות. אמר להם, ולא קד אמרתם לי, שאין אתם מבקשין ממני אות. אמרו לו, ואף על פי כן. אמר להם, אם קד, והכפו מי מערת פמיים לדם, ונהפכו לדם. בשעת פטירתו אמר להן, העמיקו לי ארוני, שאין

שאי סוס מדי אוכל בו תבן. שמוציאין הארנות חוץ לקרקע ועושים מהן אבוסים במלחמת גוג ומגוג: שאין כל דקל וכו'. כלומר עתידין פרס ומדי לבא על בבל וללכדה ונתמלאה כל ארץ בבל חיילות פרסיים וסוסיים ומשמם באים לא"י ולזכרים אותה: עד שתפשוש מלכות על ישראל מ' חדשים שנאמר לבן יתנם לישראל עד עת יולדה ילדה. היינו ט' חדשים כדמותרגמין בכך יתמסרון כעין דילדתא למילד וכתבי' (מיכה ה) ועמד ורעה בעה ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמין ויתבינו מבני גלותהו: על בני ישראל. היינו כל העולם שישאל מפחדים בו: ייתי משיח ולא אחמניה: כטולא דכופיתא דהמריה. בצל הרעי של חמורו כלומר אפילו בכך אני ורעה ובלבד שראנו: כופיתא. רעי כמו רמא כופת' וסכר ידנא בבבא בתרא (ד' עג): מאי מעמא. אמר לא אחמניה: חבלו של משיח. גורלו ולקמן בעי מאי היא לא חבלו פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחיל הגוים: לעשות להם נס. לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: כביאה שניה. בימי עזרא כביאה ראשונה בימי יהושע מדחבשן הכתוב: מאי מעמא. איזו צרה באה בארץ בימיו שאתה אומר לא אחמניה: סנטר. מפרש בב"ב (דף סח). בר מחחנייתא שיועד מיצרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ואילך של פלוני ובידו לרבות לאחד ולמעט לאחר וכשפוגעו אותו סנטר רוצה למדוד שדותיו לקצר מיצרי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי: נבא. גובה מס המלך: מי שכל הנבורה שלו. הקב"ה מעצער בעצמו כיולדה ואומר בשעה שמעביר הגוים מפני ישראל ודיאך אאביד אלו מפני אלו: פמליא של מעלה ושל מטה. מלאכים וישראל: אפילו הגרים לא גרסינן: רהיט ונפיל תורא ואויל ושירי סוסיא באוריית. כשרץ השור ונפל מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ביותר וכשמתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפלתו של ישראל נתון גדולתו לגוים ופחדתו שיראל בתשובה ונגאלץ קשה לו לאבד גוים

שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו, ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן. אמר רב, אין בן דוד בא עד שתתפשט מלכות הרשעה על ישראל תשעה חדשים, שנאמר 'לכן יתנם עד עת יולדה ילדה', ויתר אחיו ישבון על בני ישראל'. אמר עולא, ייתי ולא אחמניה. וכן אמר [רבא]. ייתי, ולא אחמניה. רב יוסף אמר, ייתי, ואפי' דאיתיב בטולא דכופיתא דהמריה. אמר ליה אפי' [לרבא], מאי מעמא, אילמא משום חבלו של משיח, ותתניא, שאילו תלמידיו את רבי אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ובר, היא תורה והא גמילות חסדים. אמר [ליה], שמא יגרום החמא, פדרבי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי, פתיב 'הנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך', וכתוב 'וירא יעקב מאד ויצר לו', שהיה מתירא שמא יגרום החמא. פדתניא, עד יעבור עמך ה', זו ביאה ראשונה. עד יעבור עם זו קנית', זו ביאה שניה. אמור מעתה, ראויים היו ישראל לעשות להם גם פביאה שניה פביאה ראשונה, אלא שגרים החמא. וכן אמר רבי יוחנן, ייתי, ולא אחמניה. אמר ליה ריש לקיש, מאי מעמא, אילמא משום דכתיב 'פאשר יגום איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הכית] וסמך ידו אל הקיר וגשכו נחש', בא ואראך דוגמתו בעולם הזה. בזמן שאדם יוצא לשדה, ופגע בו סנטר, דומה כמי שפגע בו ארי. נכנס לעיר, פגע בו גבאי, דומה כמי שפגעו דוב. נכנס לביתו ומצא בנו וגנותיו מוטלין ברעב, דומה כמי שגשכו נחש. אלא, משום דכתיב 'שאילו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו פיולדה ונהפכו כל פנים לירקון'.

מאי 'ראיתי כל גבר'? אמר רבא בר יצחק, אמר רב, מי שפגל גבורה שלו. ומאי 'ונהפכו כל פנים לירקון'? אמר רבי יוחנן, פמליא של מעלה ופמליא של מטה. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא, הללו מעשה ידי, והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, רהיט ונפל תורא ואויל ושירי סוסיא באוריית. אמר רב גידל, אמר רב, עתידין ישראל דאכלי שני משיח. אמר רב יוסף, פשיטא. ואלא, מאן אכיל להו, חילק ובילק אכלי להו. לאפוקי מדברי הלל, דאמר אין משיח לישראל, שפבר אכלהו בימי חזקיה. אמר רב, לא אברי עלמא אלא לרדו. ושמאול אמר, למשה. ורבי יוחנן אמר, למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמר, 'שילה' שמו, שנאמר 'עד כי יבא שילה'. דבי רבי ינאי אמר, 'יונן' שמו, שנאמר 'הי שמו לעולם לפני שמש יונן שמו'. דבי רבי חנינה אמר, 'חנינה' שמו, שנאמר 'אשר לא אתן לכם חנינה'. ויש אומרים, 'מנחם בן חזקיה' שמו, שנאמר 'כי רחם מפני מנחם משיח נפשי'. ורבנן אמרי, 'חיוורא דבי רבי' שמו, שנאמר 'אכן חליינו הוא נשא ומכאבינו סכלם ואנחנו חשכנוהו נגוע מופה אלהים ומעוה'. אמר רב נחמן, אי מן חייא הוא, כגון אנא, שנאמר 'והיה אדירי מפניו ומושליו מקרבו יצא'. אמר רב, אי מן חייא הוא, כגון רבינו הקדוש. אי מן מתא הוא, כגון דניאל איש חמדות. אמר רב יהודה, אמר רב, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם 'דוד' אחר, שנאמר 'ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם', 'תקים' לא נאמר, אלא 'אקים'. אמר ליה רב פפא לאביי, והכתיב 'ודוד עבדי נשיא להם לעולם'. כגון 'קיסר', ו'פלג קיסר'. דרש רבי שמלאי, מאי דכתיב 'הוי המתאנים את יום ה' למח וזה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור, משל לתרגול ועטלף שהיו מצפין לאור. אמר ליה תרגול לעטלף, אני מצפה לאורה, שאורה שלי היא. ואתה, למח לך אורה.

מפני ישראל: אוריית. כמו (מלכים א ה) ארוות סוסים: דאכלי שני משיח. שובע שיהיה באותן הימים לישראל יהיה: אלא חילק ובילק אכלי להו. כיו ה' רגילין לומר כאדם שאומר וכי שדים ושרות יאכלוהו ובמסכת חולין (דף יט). לא חילק ידענא ולא בילק ידענא ולי נראה דמשמעות לשון חילק ובילק לשון חורבה כמו בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ואמרינן בחולין (שם) לא חילק דרבנן דמצריכין לחלק הסימן שמצריכין לחלק כל הטבעת ולשיר על פני כולו ולא בילק לרבי יוסי שמחריב הסימן שחותר קצת בתוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ונראה למורי דאין לו משמעות לא הכא ולא התם ל"א חילק ובילק ב' דיני סדום שהיו שמותיהן כך: אין משיח לישראל. שחוקיה איה משיח ועליו נאמר כל הנבואות אצמיה קרן לבית ישראל ועמד ורעה בעה ה': אלא לרוד. בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: למשה. בשביל משה שהיה עתיד לקבל את התורה: מה שמו. של משיח: יונן שמו. כמו ינאי כל אחד היה דורש אחר שמו: לפני שמש. עד שלא נברא היה שמו יונן והיינו אחד מו' בדלים שעלו בנחמה לליבראות: ולא אתן להם חנינה. עדיין לא יבא משיח: מנחם. בן חזקיה: חיוורא דבי רבי. מצורע של בית רבי: אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש. אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש דסובל תחלואים וחסדי גמור היה כדאמרין בבבא מציעא (דף פה) ואם היה מאותן שמתו כבר היה דניאל איש חמדות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסדי גמור היה והאי כגון לאו דוקא ל"א כגון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמא הוא למתים היינו כגון דניאל איש חמדות: דוד אחר. שעתיד למלך עליהם: אקים. חקים לא נאמר אלא אקים: כגון קיסר ופלגי קיסר. מלך ושני לו כן דוד החדש מלך בדכתיב דוד מלכם אשר אקים דוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך: עטלף. קלבא שוריץ פלעז' ואין לה עינים: שאורה שלי הוא. שיש לה עינים לראות ונמצאתי נהנית בה כך שירא מצפן לגאולה שיום ה' יהיה להם אור אבל הגוים למה מקוים אותו הרי הוא להם חשך ולא אור.

ה"ג

היינו דאמרי אינשי, רהיט ונפל תורא ואויל ושירי סוסיא באוריית. אמר רב גידל, אמר רב, עתידין ישראל דאכלי שני משיח. אמר רב יוסף, פשיטא. ואלא, מאן אכיל להו, חילק ובילק אכלי להו. לאפוקי מדברי הלל, דאמר אין משיח לישראל, שפבר אכלהו בימי חזקיה. אמר רב, לא אברי עלמא אלא לרדו. ושמאול אמר, למשה. ורבי יוחנן אמר, למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמר, 'שילה' שמו, שנאמר 'עד כי יבא שילה'. דבי רבי ינאי אמר, 'יונן' שמו, שנאמר 'הי שמו לעולם לפני שמש יונן שמו'. דבי רבי חנינה אמר, 'חנינה' שמו, שנאמר 'אשר לא אתן לכם חנינה'. ויש אומרים, 'מנחם בן חזקיה' שמו, שנאמר 'כי רחם מפני מנחם משיח נפשי'. ורבנן אמרי, 'חיוורא דבי רבי' שמו, שנאמר 'אכן חליינו הוא נשא ומכאבינו סכלם ואנחנו חשכנוהו נגוע מופה אלהים ומעוה'. אמר רב נחמן, אי מן חייא הוא, כגון אנא, שנאמר 'והיה אדירי מפניו ומושליו מקרבו יצא'. אמר רב, אי מן חייא הוא, כגון רבינו הקדוש. אי מן מתא הוא, כגון דניאל איש חמדות. אמר רב יהודה, אמר רב, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם 'דוד' אחר, שנאמר 'ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם', 'תקים' לא נאמר, אלא 'אקים'. אמר ליה רב פפא לאביי, והכתיב 'ודוד עבדי נשיא להם לעולם'. כגון 'קיסר', ו'פלג קיסר'. דרש רבי שמלאי, מאי דכתיב 'הוי המתאנים את יום ה' למח וזה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור, משל לתרגול ועטלף שהיו מצפין לאור. אמר ליה תרגול לעטלף, אני מצפה לאורה, שאורה שלי היא. ואתה, למח לך אורה.

והיינו

סנהדרין דף צח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) רלה

(עמוד ה יח"ב), ומחמת האמור בפסוק זה אתה חושש שמו יפגעו כך
הצרות שיהיו באותו הזמן, אם כן, **בא ואראך דונתוהו בעולם הזה**
– בזמן הזה, בזמן שאדם יוצא לשדה שלו, ופגע בו סנאי – אדם
הממנה על מדידת וידעת גבולות השדות של האנשים, ובידו
לקצר את שדהו של האחד ולהוסיפה לאחר, הרי זה דומה בענינו
כמי שפגע בו אר, שרוצה לקצר את שדותיו. נכנס לעיר, פגע בו
נפא הגובה את המכס עבור המלך, דומה כמי שפגעו דוב, שרוצה
ליטול ממנו ממון עבור המכס. נכנס לביתו ופגע בניו ובנותיו
מוטלן ברעב, דומה כמי שפגעו נחש, ואם כן מדוע אתה חושש
יותר מזה ביאת המשיח.
מבאר הגמרא: **אלא משום דכתיב על זמן ביאת המשיח** (ירמיה ל)
שאלו נא וראו אם ילד יצר ויכיר דרך הזכרים ללדת), מיוע ראיתי
כל נכר ידיו על חקציו (מותניו) **כילדה ונהפכו כל פנים לירקון,**
מאי – על מי נאמר 'ראיתי כל נכר', אמר רבא פר יצחק, אמר רב,
מי שכל גבורה שלו – הקדוש ברוך הוא, שכל הגבורה שלו,
ובכיכול הוא מצטער כילדה בזמן ביאת המשיח. ומאי ונהפכו כל
פנים לירקון, אמר רבי יוחנן, **כל פנים** היינו גם **פמלא של מעלה**
– המלאכים וגם **פמלא של מטה** – ישראל, **פשעה שאמר הקדוש**
ברוך הוא, תללו מעשה ירי, ותללו מעשה ירי – גם הגויים וגם
ישראל הם מעשי ירי, והוא אמר אלו מפני אלו – את הגויים מפני
ישראל, ועל אותה שעה נאמר שיצטערו המלאכים וישראל, עד
שיהפכו פניהם לירקון מרוב צער, ולכן לא רצה רבי יוחנן להיות
בזמן ביאת המשיח.
מביא הגמרא משל לדבר זה: **אמר רב פפא, היינו דאמר אינש –**
זהו מה שרגילים בני אדם לומר, רהי ונפל תורא – כשרץ השור
ונפל, ואינו יכול לחרוש בשדה, ואזיל וישי ליה ספיא באוריית –
והלך בעליו והעמיד את הסוס באורותיו, מכל מקום אחר כך
כשמבריא השור, קשה לבעלה לסלק את הסוס ממקומו כדי
להחזיר את השור, אף שבתחילה לא רצה להעמיד את הסוס
באורותיו. מפני שהשור היה חביב עליו יותר. וכך כאן, אחר שירדו
ישראל מגדולתן וניתנה הגדולה לאומות העולם, קשה בעיני ה'
לחזור ולאבד את אומות העולם עבור ישראל.
אמר רב גידל, אמר רב, עתידין ישראל דאכלי שני משיח – אותו
שובע ושפע שיהיה בימות המשיח, יהיה לישראל. תמנה הגמרא:
אמר רב יוסף, פשיטא שאותו שובע יהיה לישראל, ואלא מאן אכיל
לח – וכי מי יהנה מאותו שובע, חילק ויכליל אכיל לחו – שמוא
שדע ושדות יהנו ממנו.
מביא הגמרא: רב גידל אמר כן **לאפוקי – להוציא משיחתו דרבי**
הילל, דאמר רבי הילל, אין משיח עתיד לבוא לישראל, לפי שכל
אכלוהו בימי חוקתה, שהוא היה משיח, וכל הנבואות שנאמרו על
הטובות הגשמיות שיהיו בזמן מלך המשיח כבר התקיימו בזמן
חוקתו המלך.
הגמרא מביאה מימרות נוספות השייכות לענין המשיח: **אמר רב,**
לא אפרי עלמא – לא נברא העולם אלא לרד – בזכות דוד שהיה
עתידי לומר שירות ותשבחות לה. ושמואל אמר, למשה – בזכות
משה רבינו, שהיה עתיד לקבל את התורה. ורבי יוחנן אמר, למשיח
– שגדולתו יתירה.
הגמרא מבררת מה שמו של המשיח. מבררת הגמרא: **מה שמו של**
המשיח. דבי רבי שילא אמר – בני בית מדרשו של רבי שילא היו
אומרים 'שילא' שמו, כעין שמו של רבם, ודרשו כן מהפסוק,
שנאמר לגבי מלך המשיח (בראשית מט ט) **לא יסור שבט מיהודה**
ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילא ולו יקחה עמים. דבי רבי ינאי
אמר, 'ינו' שמו, כעין שמו של רבם, שנאמר (תהלים עב ז) **יהי שמו**
לעולם לפני שמש ינון שמו, ולפני שמש' היינו לפני בריאת
העולם, שכבר אז היה שמו קיים, וכמבואר בפסחים (נר). ששמו של
משיח הוא אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם. דבי
רבי חנינה אמר, 'חנינה' שמו, שנאמר בנבואת ירמיה לישראל (ירמיה
טו יא) **אשר לא אתן לכם חנינה' – שעדיין לא יבא המשיח. ויש**
אומרים, 'מנחם בן חזקיה' שמו, שנאמר (איכה א טו) **כי רחם מנחם**

כיון שבמלחמת גוג ומגוג אין כל דקל ודקל ששקבל שאין סוס של
פרסיים נקשר בו, כלומר, עתידים פרס ומדי לכבוש את בבל,
ותהיה ארץ בבל מלאה בפרסיים וסוסייהם, ואחר כך יעלו פרס
ומדי על ארץ ישראל, ואין לה כל ארץ וארץ של קברות שפאין
ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן, כלומר שיוציאו את הארונות
לעשות מהם אבוס לסוסייהם, ולכן ביקש שיעמיקו את אורנו
בקרע שבארץ ישראל, כדי שלא יוציאוהו בזמן מלחמת גוג
ומגוג.
מימרות נוספות בענין קץ הגאולה: **אמר רב, אין בן דוד בא עד**
שתתפשט מלכות הרשעה על עם ישראל תשעה חדשים, שנאמר
(מלכים א) 'לכן יתנם עד עת יולדה ילדה' כלומר, ה' יתן את ישראל
ביד הגויים שיעור זמן שהוא 'עד עת יולדה ילדה', והיינו תשעה
חדשים שהם זמן העיבור, וסיום הפסוק הוא 'ותר אחיו ושובו על
בני ישראל', והיינו שמלכות הרשעה תתפשט על כל העולם, בכל
מקום שישראל מצוים בו, ודבר זה יארע קודם הגאולה, שהרי
בפסוק הבא נאמר (שם א) **יצמד ורצה בעז ה' בגאון שם ה' אלהיו**
וישובו כי עתה יגדל עד אפסי ארץ, ובתרגום של פסוק זה נאמר
'ויתיבון מביני גלותהון', כלומר וישובו מבין גלותיהם.
אמר עולא, ייתי – יבוא המשיח, ולא אחמיניה – ויהי רצון שלא
אראנו, כלומר שלא אהיה בימיו. וכן אמר רבא, ייתי, ולא
אחמיניה. אבל רב יוסף אמר, ייתי – יבוא המשיח, ואפי' דאיתב
בטולא דפשיטא דחמיה – ואפילו אם אובח לשבת רק בצל גללי
המורו של המשיח, אף בזה אני מתרצה, ולבד שראנו.
הגמרא מבררת מדוע עולא ורבה לא רצו לראות בביאת המשיח:
אמר ליה אפי' (לרבה) [לרבא], מאי מעמא – מה הטעם שאינך
רוצה להיות בזמן המשיח, אלימא משום חבלי של משיח – אם
משום הזמנים הרעים שיהיו בעת ביאת המשיח, ונהניא בבריתא,
שאלו תלמידיו את רבי אלעזר, מה נעשה אדם וינצל מחבלי של
משיח, ואמר להם, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ואם כן אין לה
לחוש מביאתו, שהרי מר, הא תורה והא גמילות חסדים, הרי יש
בו גם תורה וגם גמילות חסדים. אמר [לרבה], רבה, אני חושש שמא
יגרם החטא ולא יעמדו לי זכויותי באותו זמן, ואענש.
וביאר רבה את חששו, שזהו פדרשתו דרבי יעקב בר אידי בענין
אחר, דרבי יעקב בר אידי רבי – הקשה סתירה בין שני פסוקים,
בתיב לגבי יעקב אבינו כשברח מעשיו אחיו, לאחר שנטל את
הברכות מיצחק אבינו, שאמר לו ה' **הנה אנכי עמך**
ושמרתך בכל תלך, ובתיב (שם ב) 'ויירא יעקב מאד ויגדר
לו, ולכאורה קשה, כיון שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שישמרו
מדוע התיירא, אלא הטעם הוא, משום שהיה מתירא שמא יגרם
החטא, ולכן אף רבה חשש שמוא יגרם החטא ויענש בעת ביאת
המשיח.
מביא הגמרא מקום שאכן בגלל החטא השתנתה הגזירה:
בתיבא, נאמר בפסוק (שמות טו טו) **עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו**
קנית, ויש לדרוש כך את כפל הלשון, עד יעבור עמך ה', זו בריאה
ראשונה – הפעם הראשונה שנכנסו ישראל לארץ ישראל, בזמן
יהושע בן נון, עד יעבור עם זו קנית, זו בריאה שנייה – בזמן עזרא
הסופר, אחרי גלות בבל, אמור מעתה – מכך שנסמכו שתי הביאות
זו לזו יש תלמוד שראויים היו ישראל לעשות להם גם בריאה שנייה
בבריאה ראשונה, שיעלו לארץ ישראל בכוח עצמם, ולא יצטרכו
לקבל רשות ממלכי פרס, אלא שגרם החטא ולא זכו לכך, והוצרכו
לרשותו של כורש מלך פרס.
הגמרא ממשיכה לדון בצרות שיהיו בזמן ביאת המשיח: **וכן אמר**
רבי יוחנן, ייתי ולא אחמיניה – יבוא המשיח ולא אראנו, כלומר,
שלא יבוא בימי. אמר רבי ירמיה לרבי יוסף, מאי מעמא אינך רוצה להיות
בזמן ביאת המשיח, אלימא משום דכתיב לגבי האנשים המצפים
לביאת המשיח, בזמן שביאתו אינה טובה להם כלל, אלא יענשו
בו, הוי המתאווים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא
אור, באשר יגום איש מפני האוי ופגעו חרוב וקא חבית] ויפסד דו'
אל הקיר ונשבו נחש, הלא חשך יום ה' ולא אור ואפל ולא נגה לו'

זו כאילו לְאֶבְרָי לֹא גִלְתִּי – לא אמרתי זאת בפירוש, ובכיוול לא
 יכלו האיברים לשמוע זאת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, לְלִבִּי גִלְתִּי,
 אֲךָ לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לֹא גִלְתִּי.
 הגמרא ממשיכה לדון כמה הם ימות המשיח: תַּנִּי וְשֵׁנָה אֲבִימִי
 בְּרִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ שְׁבַעַת אֲלָפִים שָׁנָה,
 שְׁנָאֲמַר (ישעיה סב ה) וּפְשׁוֹשׁ חָתָן עַל בְּלָה (בן) יִישִׁי עֲלֶיהָ (ח)
 אֶלְהֶדָּר, כלומר, כימי המשתה של חתן וכלה שהם שבעה ימים,
 ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, שנאמר (תהלים ז) כִּי אֶלֶף
 שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כִּיּוֹם אֲתִמּוֹל. דעה נוספת: אָמַר רַב יְהוֹדָה, אָמַר
 שְׁמוּאֵל, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ כְּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו – עד
 שעה שיבוא המשיח, שְׁנָאֲמַר 'לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ', כלומר שהבטיח הקדוש ברוך הוא לישראל שיחיו בארץ
 ישראל כמשך הזמן שהעולם קיים, והרי עד עתה לא היו ישראל
 בארצם זמן רב כל כך, ובודאי תתקיים הבטחה זו בזמן הגאולה
 העתידה. רַב נַחְמָן בֶּר יִצְחָק אָמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ כִּימֵי נַח עַד
 עַכְשָׁיו – בזמן שמשנת המבול ועד שעת הגאולה, שְׁנָאֲמַר (ישעיה נד
 ט) 'כִּי מִי נַח זֶה לִי אִישׁ נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְר מִי נַח עוֹד עַל הָאָרֶץ בֶּן
 נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצָף עֲלֶיהָ וּמִגֹּעַר קֶרֶךְ, וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ אֶת תִּיבֹת 'כִּי מִי נַח',
 כאילו נאמר 'כימי נח', והיינו שנשבע ה' שלא יקצוף על ישראל
 ולא יחריב את עולמו לאחר שיבוא המשיח, עד שיעבור שיעור
 זמן 'כימי נח', כלומר מימות נח ועד עת הגאולה.
 אָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן שֶׁהִתְנַבְּאוּ
 עַל רוֹב הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד לָבֵא, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָּא
 לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שאז יחיו בגוף גשמי ויוכלו ליהנות מכל אותם
 דברים שנאמרו בנבואה. אָבֵל לְעוֹלָם הָבָא – אחרי פטירת האדם
 מן העולם, שהוא עולם הנשמות שיש בו רק תענוג רוחני, על זה
 נאמר הפסוק (ישעיה סד ט) 'עֵינִי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים וּזְלָתְךָ (אלהים) יַעֲשֶׂה
 לְמַחְשָׁבָה לִּי'. מביאה הגמרא דעה חולקת: וּפְלִיגָא שְׁמוּאֵל – ודעת
 שמואל חולקת על רבי יוחנן האומר שהנבואות נאמרו על ימות
 המשיח, דָּאֲמַר שְׁמוּאֵל, אֵין חִלּוּק בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ
 אֵלָּא שֶׁעָבֹד מַלְכֻיּוֹת בְּלָבָד, שכשיבוא המשיח לא יהיו ישראל
 משועבדים למלכות אחרת, אלא תהיה להם מלכות בפני עצמם,
 אך לא יהיה שינוי בטבע העולם, ואם כן ודאי שכל הנביאים
 נתנבאו לעולם הבא, ולא לימות המשיח.
 וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים שֶׁהִתְנַבְּאוּ עַל
 רוֹב הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָּא בְּעֵלֵי הַשְּׁבִיבָה, אָבֵל
 הַשֶּׁכֶר שֶׁהִידִּיחַ לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים, עליו נאמר 'עֵינִי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים
 וּזְלָתְךָ'. מביאה הגמרא את דעה החולקת: וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ –
 ודעת רבי אבהו חולקת על רבי יוחנן האומר ששכרם של צדיקים
 גמורים גדול משכר בעלי תשובה, דָּאֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, (אָמַר רַב),
 מִקְּדוֹם שֶׁבְּעֵלֵי הַשְּׁבִיבָה עוֹמְדִין שָׁם בְּגַן עֵדֶן, אֵפִילוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים
 אֵינֵן עוֹמְדִין שָׁם, שדרגת בעלי התשובה גדולה מצדיקים, שְׁנָאֲמַר
 (ישעיה נז ט) 'שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרָחוֹק וּלְקָרֹב אָמַר ה', בְּרִישָׁא – תחילה
 נאמר שלום לרחוק, וְהָדָר – ורק אחר כך נאמר שלום לקרוב, והרי
 פשוט שאין הכוונה שיש שלום לרשע שהוא רחוק עתה מה', אלא
 מֵאֵי – מה כוונת הפסוק 'לרחוק', לרחוק דְּמַעֲיָקָא – למי שהיה
 בתחילה רחוק מה', ואחר כך חזר בתשובה, ולפי זה יש לבאר מֵאֵי
 'קרוב' האמור בפסוק, והרי אף ה'רחוק' האמור בתחילה הוא קרוב
 עתה, אלא הכוונה לְקָרֹב דְּמַעֲיָקָא וְהַשְׁתָּא – שהיה קרוב לה'
 מתחילה וגם עתה, והיינו צדיק גמור שמעולם לא חטא, ומוכח
 שבעלי תשובה קודמים לצדיקים גמורים.
 מבאת הגמרא את הפסוק לשיטת רבי יוחנן: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,
 באמת מעלת צדיקים גמורים גדולה ממעלת בעלי תשובה, וכך
 מתפרש גם הפסוק, שנאמר תחילה שלום לרחוק, והיינו צדיק
 גמור שְׁהוּא הִיא רָחוֹק מֵעֲבִידָה כִּל יָמָיו, ואחר כך נאמר שלום
 לְקָרֹב, שְׁהוּא קָרֹב מֵעֲבִידָה – שהיה קרוב אליה בתחילה,
 וְנִתְרַחַק מִמֶּנָּה, וזוהו בעל תשובה.
 וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן לֹא

וְהֵינּוּ דָאֲמַר לִיה הֵהוּא מִינָּה לְרַבִּי אֲבָהוּ – ודרשה זו היא כעין אותו
 מעשה, ששאל גוי אחד את רבי אבהו, אִמְרִיתִי אִתִּי מִשִּׁית – מתי
 יבוא המשיח. אָמַר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, לְכִי חֲפִי לְהוּ חֲשׂוּבָא לְהִנְהוּ
 אִינְשֵׁי – כשיבסה החורשך את אותם אנשים, כלומר את הגויים.
 אָמַר לִיה אוֹתוֹ מִיָּן, מִיָּלָם קָא לִימִית לִי – וכי אתה מקלל אותי,
 שאהיה שריו בחורשך. אָמַר לִיה, קָרָא בְּתִיב – כך כתוב בפסוק
 (ישעיה א) 'כִּי הִנֵּה תִחְשָׁף יִבְסָה אֶרֶץ וְנִפְרָץ לְאֻמִּים וְעֲלֶיהָ יִוָּדַח ה'
 וּכְבוֹדוֹ עֲלֶיהָ וְרָאָה', שבאותו זמן שהחורשך יבסה את הגויים, יורח
 על ישראל כבוד ה', ותבוא הגאולה.
 הגמרא מבררת את משך זמן מלכותו של מלך המשיח: תַּנִּיא, רַבִּי
 אֶלִיעֶזֶר אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ אַרְבַּעִים שָׁנָה, שְׁנָאֲמַר (תהלים צה י)
 'אַרְבַּעִים שָׁנָה אֶקוֹן וְאֶקְחוּ דוֹדִי', כלומר אקח את ישראל ואמלוך
 עליהם ארבעים שנה, ולאחר שנים אלו תהיה תחיית המתים,
 ויראה כבוד ה' על ישראל, ויהנו מזיו השכינה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה
 אֹמַר, שְׁבַעִים שָׁנָה יִהְיוּ יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כג טו) 'וְהָיָה כִּיּוֹם
 הַהוּא וְנִשְׁבַּחְתָּ צוּר שְׁבַעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד, וּמֶלֶךְ אֶחָד' משמע
 מלך מיוחד וחשוב, וְאִיזְהוּ מֶלֶךְ מִיּוֹדָה, הוּא אֹמַר זֶה מִשִּׁית,
 שתימשך מלכותו שבעים שנה. רַבִּי אֹמַר, שְׁלִישֶׁה דְּוִדִּית יִהְיוּ יְמוֹת
 הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאֲמַר בממזמר העוסק במלך המשיח (תהלים עב ה) 'וּמִרְאֹד
 עַם שָׁשׂ וְלִפְנֵי יְהוָה דּוֹר דּוֹרִים, וְדוֹר' היינו דור אחד, וְדוֹרִים' הם
 שני דורות, ויחד הם שלשה דורות.
 רַבִּי הִילֵל אֹמַר, אֵין לָהֶם מִשִּׁית לְיִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד לָבֵא, אלא הקדוש
 ברוך הוא בעצמו יגאלם וימלוך עליהם, ואף שנאמרו נבואות
 רבות על מלך המשיח, אֵין זוֹ רֵאִיָּה, לפי שֶׁבְּכָד אֶבְלֹהוּ וְנִהְנוּ
 מִמֶּנּוּ כִּימֵי חֻקָּה הַמֶּלֶךְ, שהוא היה המשיח ועליו נאמרו כל
 הנבואות הללו.
 דוחה הגמרא את דברי רבי הילל: אָמַר רַב יוֹסֵף, שָׂרָא לִיה מְרִיָּה –
 ימחל לו הקדוש ברוך הוא לרַבִּי הִילֵל על שאמר דברים אלו,
 שאינם נכונים, ובודאי עתיד לבוא מלך המשיח לגאול את ישראל
 ולמלוך עליהם. מוכיח רב יוסף את דבריו: שְׁהִי חֻקָּה אִימֵת הוּא
 – מתי מלך על ישראל, בזמן בית ראשון, וְאֵילוּ וְכָרָה בן ברכיה
 הנביא קָא מְתַנְּבִי – היה מתנבא בזמן בית שני, וְאִמַּר בְּנִבּוּאָתוֹ (זכריה
 ט ט) 'יְלִי מֵאֹד בֵּית צִיּוֹן הִרְעִי בֵּית יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מֶלֶךְךָ יָבֵא לָךְ צִדִּיק
 וְנִשְׁעָה הוּא עִנִּי וְיֹכֵבֵךְ עַל חֲמוֹר וְעַל עִיר בֶּן אֲתוֹנוֹת', הרי שיבוא מלך
 המשיח ויגאל את ישראל וימלוך עליהם.
 הגמרא חוזרת לדון כמה זמן יהיו ימות המשיח: תַּנִּיא אִידָּך – שנינו
 בברייתא אחרת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ אַרְבַּעִים שָׁנָה,
 וכמו שהובא בשם ברייתא לעיל, אך הוא לומד זאת מפסוק
 אחר, בְּתִיב הָבָא, לגבי הזמן שהיו ישראל במדבר (דברים ח א) 'וְהָעֵנֶד
 וְהַעֲבִיד וְיִאֲבִיד אֶת הָעָם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּ אֲבֹתֶיךָ, וּבְתִיב
 הָתָם (תהלים צ טו), לגבי הגאולה העתידה, 'שְׁמַחְנוּ כִּימֹת עֲצִיבְתִּנוּ
 שְׁנוֹת רִאשֵׁי רִגְעָה', כלומר שימי השמחה בביאת המשיח יהיו כמו
 ימי ה'עִינוּ' המוזכרים בפסוק, והם ארבעים שנה.
 רַבִּי דוֹסָא אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, בְּתִיב הָבָא
 לגבי שעבוד מצרים (בראשית טו יג) 'וְעָבְדֶם וְעָנִו אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת
 שָׁנָה, וּבְתִיב הָתָם (תהלים צ טו) 'שְׁמַחְנוּ כִּימֹת עֲצִיבְתִּנוּ, ויש לדרוש
 את לשון 'עִינוּ' שהכוונה לשעבוד מצרים, שהיה ארבע מאות
 שנה.
 רַבִּי אֹמַר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה יִהְיוּ יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּמִנֵּין
 יְמוֹת הַחֹמֶה – שנת החמה, שְׁנָאֲמַר (ישעיה סג ד) 'כִּי יוֹם נָקָם בְּלָבִי
 וְשָׁנָה גְּאוּלִי בָּאָה', כלומר, 'יום נקם' עולה על עונש המגרלים,
 שנקם בהם ה' להענישם שכנגד כל יום שריגלו את הארץ ישארו
 שנה אחת במדבר, שנאמר (במדבר יד לד) 'יוֹם לִשְׁנֹה יוֹם לִשְׁנֹה תִשְׁאוּ
 אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם, ולפי אותו חשבון נאמר סיום הפסוק 'וְשָׁנָה גְּאוּלִי
 בָּאָה', שהגאולה תהיה 'שנה' לפי חשבון של שנה לכל יום, שהם
 שלש מאות ששים וחמש שנה.
 הגמרא מבררת את פירוש הפסוק: מֵאֵי 'יום נקם בלבי', אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, כִּבְיָכוֹל אֹמַר ה', אוֹתוֹ יוֹם שֶׁתְּבוֹא הַגְּאוּלָּה וְאֶנְקוֹם בְּאוֹמֹת
 הָעוֹלָם, לְלִבִּי גִלְתִּי – חשבתי אותו בלבי, אך לא אמרתינו בפי והרי

ה"ג היינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו וכו' אקוט בדור. אקח ישראל
וואמלך עליהם כמו נקטיה ארבעים שנה אקוט בדור כדון קטן של ארבעים שנה
שהוא משונה מדורות שלפניו ומסתמא היינו משיח ששינון גדולים יהיו בדורו
ופשטיה דקרא מיהא גבי מתי מדבר אבל מדכתיב אקוט משמע אף להבא היה
מתנבא: מיוחד. חשוב: ה"ג רבי אומר ג'

לאיברי לא גלית. שלא הוצאתי דבר מפי שהיו איברי יכולין לשמוע אבל בלבי
היה טמון הדבר: למען ירכו ימיכם כימי השמים על הארץ. ולא עמדו בארצם
כל כך אבל עתידין לעמוד כשיבא משיח: במשוח חתן. שבעת ימי המשתה כן
ישיש עליך שבעת ימים ויומו של הקב"ה אלף שנה: כי מי נח. כמו כימי נח כחשבון
השנים שנמצא בידו לאותו זמן שנשבע ה'

מעבור מן נח עוד על הארץ כן נשבעתי כפי
אותו חשבון נשבעתי מקצף עליך ומגער כן
שלא אחריב את עולמי לאחר שיבא משיח
עד שיכלה זה הזמן: לא נתנבאו. טובה
לישראל: עין לא ראתה. דאין קץ לדבר
צדיקים אינן עומדין. דגדול כחן של בעלי
תשובה שאין בריה יכולה לעמוד (לפניהם)
ובמציאותם: ברישא לרחוק. שנתרחק מן
הקב"ה ואחרי שוב אליו תשובה וחד
שלום לקרוב מעיקרב צדיק גמור דגדול ודון
של בעלי תשובה: שהיה רחוק מן העבירה.
כל ימי דהיינו צדיק גמור: אפיקורוס ומנלה
פנים. מפורש לקמן: ברית בשר. מילה:
מכאן. מן הפסוק הוזה שכתוב כי דבר ה' בזה
(אמר ר"א וכו' מחלל את הקדשים דמחלל
קדשים ומבזה מועדות ומגלה פנים כו' היינו
דבר ה' בזה) דבזיון הוא: מפר ברית. היינו
את בריתי הפר: מועדות. חולו של מועד:
דקדוק זה. חסרות ויתרות: מקל' [וזה]
ומגידה שוה [זו]. ונש"א רבו גזירה שוה
לא גמר מרבה המשתה. זה שעושה כמו
שאינה עיקר: זה העובר ע"ז. היינו דבר ה'
דבור שדבר הקב"ה בעצמו לישלאל דאנכי
ולא ידעה לך מפי הגבורה שמענוס: חזר.
לשנותה:

זמר

והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו, אימתי אתי
משיח. אומר ליה, לבי חפי להו חשוכא להנהו אינשי.
אמר ליה, מילת קא ליימתי לי. אומר ליה, קרא פתיב
'פי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועלך
יזרח ה' ויבדודו עלך ירא'ה. תניא, רבי אליעזר אומר,
ימות המשיח ארבעים שנה, שנאמר ארבעים שנה
אקוט בדור'. רבי אלעזר בן עזריה אומר, שבועים
שנה, שנאמר והיה ביום ההוא ונשפחת צור שבועים
שנה כימי מלך אחד, איזהו מלך מיוחד, הו' אומר
זה משיח. רבי אומר, שלשה דורות, שנאמר יראדוד
עם שמש ולפני ירח דור דורים. רבי הילל אומר,
אין להם משיח לישלאל, שפבר אכלוהו בימי חזקיה.
אמר רב יוסף, שרא ליה מריה לרבי הילל. חזקיה
אימת הוה, בבית ראשון. ואילו זכריה, קא מתנבי
בבית שני, ואמר גילי מאד פת ציון הריעי פת
ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק וגושע הוא עני
ורוכב על חמור ועל עזר בן אתונות. תניא אידך,
רבי אליעזר אומר, ימות המשיח ארבעים שנה. פתיב
הקא, יענך וירעיבך ויאכילך, וכתוב התם, שפמחני
פימות עניתנו שנות ראינו רעה. רבי דוסא אומר,
ארבע מאות שנה, פתיב הקא, יעבדום וענו אותם

דורות שנאמר יראדוד עם שמש. כלומר
בהדי משיח שכתב בו (תהלים עב) לפני
שמש ינון שמו ייראדוד ישראל ולפני ירח
לפני מלכות בית דוד שנמשל כירח כדכתיב
(שם פט) כירח יכון עולם וגו' כמו כן ייראדוד
דור דורים דור אחד דורים ב' הרי ג': אין
להם משיח לישראל. אלא הקב"ה ימלוך
בעצמו ויגאלם לבדו: שרי ליה מריה. ימחול
לו הקב"ה שאמר דברים אשר לא כן: ואילו
זכריה מיהא נתנבא על משיח בבית שני.
דכתיב בתרי עשר הנה מלך יבא לך וגו'
ולאו היינו זכריה בן יהוידע הכהן שניבא
בבית ראשון אלא זכריה בן ברכיה שהיה
במלכות דריוש: רבי אומר שם"ה כמנן
ימות החמה דכתיב כי יום נקם בלבי ושת
גאולי באה. וליום נקם של מרגלים ארבעים
יום מה יום נקם של מרגלים שנה אחת בכל
יום כדכתיב (במדבר יד) יום לשנה יום לשנה
וגו' כך שנת גאולה באה שנה ליום שנה
ליום שלכל יום יום של שנה זו הכתובה
שנת גאולי במקרא זה נותנים שנה אחת
ואית דגרסי רבי אומר שס"ה אלפים שנה
דכתיב שנת גאולי באה ושנת של הקב"ה
הכי הוי דכתיב (תהלים צ) כי אלף שנים
בעיניך כיום: ועד עכשיו. ימות המשיח:

ארבע מאות שנה, וכתוב התם, שפמחני פימות עניתנו. רבי אומר, שלש מאות וששים וחמש שנה, כמנן ימות החמה, שנאמר כי
יום נקם בלבי ושנת גאולי באה, מאי יום נקם בלבי, אומר רבי יוחנן, ללבי גלית, לאכריי לא גלית. רבי שמעון בן לקיש אומר, ללבי
גלית, למלאכי השרת לא גלית. תני אבימי בריה דרבי אבהו, ימות המשיח לישלאל, שבעת אלפים שנה, שנאמר וימשוח חתן על
פלה ישיש עלך ילדך. אומר רב יהודה, אומר שמואל, ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו, שנאמר כימי השמים על
הארץ. רב נחמן בר יצחק אומר, כימי נח עד עכשיו, שנאמר כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי. אומר רבי חייה בר אבא, אומר רבי
יוחנן, כל הנביאים פולין לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וזלתיך יעשה למחבה לו. ופליגא
דשמואל, דאמר שמואל, אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. ואמר רבי חייה בר אבא, אומר רבי יוחנן,
כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים, עין לא ראתה אלהים וזלתיך. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי
אבהו, (אמר רב), מקום שבעלי תשובה עומדין שם, צדיקים אינן עומדין שם, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב. ברישא רחוק,
והדר קרוב. מאי רחוק, רחוק דמעיקרא. ומאי קרוב, קרוב דמעיקרא ודחשפתא. ורבי יוחנן אומר, לרחוק, שהוא רחוק מעבירה.
קרוב, שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה. ואמר רבי חייה בר אבא, אומר רבי יוחנן, כל הנביאים פולין לא נתנבאו אלא למשיח
בתו לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמחנה תלמיד חכם מנכסיו. אבל תלמידי חכמים עצמן, עין לא ראתה
אלהים וזלתיך. מאי עין לא ראתה? אומר רבי יהושע בן לוי, זה יין המשומר בענביו משיח ימי בראשית. ריש לקיש אומר, זה ערן,
לא ראתה עין מעולם. ואם תאמר, אדם היכן דר, כגון. ואם תאמר ג' הוא ערן, תלמוד לומר ונהר יוצא מערן להשקות את הגן:
והאומר אין תורה מן השמים וכו'. תנו רבנן, כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הפרת תפלת, זה האומר אין תורה מן השמים. דבר אחר,
כי דבר ה' בזה, זה המנגלה פנים בתורה. זאת מצותו הפר, זה המפר ברית בשר. הפרת
תפלת, הפרת בעולם הזה, תפלת לעולם הבא. מכאן אומר רבי אלעזר המודעי, המחלל את הקדשים, והמכונה את המועדות,
והמפר בריתו של אברהם אבינו, ומנגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמלכין פני חבירו ברבים, אף על פי שיש בידו תורה ויגעשים
טובים, אין לו חלק לעולם הבא. תניא אידך, כי דבר ה' בזה, זה האומר אין תורה מן השמים. ואפילו אומר, כל התורה כולה מן
השמים, חוץ מפסוק זה, שלא אמרו תקדוש ברוך הוא, אלא משה מפי עצמו. זהו כי דבר ה' בזה. ואפילו אומר, כל התורה כולה
מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזרה שוה זו, זה הוא כי דבר ה' בזה. תניא, היה רבי מאיר אומר, הלומד תורה,
ואינו מלמדה, זה הוא כי דבר ה' בזה. רבי נתן אומר, כל מי שאינו משיג על המשנה. רבי יהודה אומר, כל שאפשר לעסוק בתורה,
ואינו עוסק. רבי ישמעאל אומר, זה העובר עבודת כוכבים. מאי משמעה, דתנא דבי רבי ישמעאל, כי דבר ה' בזה, זה המכונה בדבור
שנאמר לו למשה מפיני, אנכי ה' אלחיד, לא יהיה לך אלהים אחרים וגו'. רבי יהושע בן קרחה אומר, כל הלומד תורה ואינו חוזר
עליה, דומה לאדם שזרע ואינו קוצר. רבי יהושע אומר, כל הלומד תורה ומשפחה, דומה לאשה שילדת וקוברת. רבי עקיבא אומר,

זמר

1 זמר בכל יום. היה מסדר למודך א"פ ססדור בפך כומר הוא יגרום לך שתהא
2 לעולם הבא בשמחה ובשירים: נפש עמל עמלה לו. מפני שעמל בתורה תורה
3 עומלת לו: כי אכף עליו פיהו. מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל
4 החמור לישנא אחרינא זמר כלומר שעוסק בשירים ובומירות תדיר תדיר נעשה
5 זמר כך החזיר על התורה נעשה לו סדורה
6 בפיו: תורה עומלת לו. שמחורת עליו
7 ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה
8 וסדריה וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו
9 על דברי תורה: דרופתקי. טרחני כלומר כל
10 הגופץ לעמל נברא: טוביה לדוכ. אשריו
11 למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה לשון
12 אחר דרפתקי כסי ארוך שמשמין בו מעות
13 כל הגופץ נרתקי הם לקבל ולהכניס דברים
14 אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה:
15 לומר תורה לפרקים. ואינו לומר תדיר תדיר
16 כמי שאין לו אשה ובוטל פעמים זו פעמים
17 זו: שנאמר כי נעים כי תשמרם. אימתי
18 תשמרם בבטןך ובזמן שיכונן יחידיו על
19 שפתך: לא היה לו למשה לכתוב אלא
20 ואחות לזמן תמנע. בתמיה דבר שאינו מן
21 הוא וכן היה מלגלג ואומר שכתבו משה
22 שלא לצורך ולקמיה מפרש דהיינו מגלה
23 פנים בתורה: וילך ראובן וגו'. והיינו נמי
24 שלא לצורך: בחבלי השוא. בחנם בלא שום
25 הנאה היה חוטא: מלכותא בלא תנא. שר
26 גדול אלא שאינו מעוטר וכיון דתמנע היתה
27 אחות מלך ודאי בת מלך היא: מוטב שאחיה
28 שפחה לאומה זו. לכני אברהם יצחק
29 (ויעקב) שהן יראי שמים ולא אחיה גברת

1 זמר בכל יום, זמר בכל יום. אומר רב יצחק בר
2 אבדימי, מאי קרא, שנאמר 'נפש עמל עמלה לו פי
3 אכף עליו פיהו', הוא עמל במקום זה, ותורתו עומלת
4 לו במקום אחר. אומר רבי אלעזר, כל אדם לעמל
5 נברא, שנאמר 'פי אדם לעמל וילך', איני יודע, אם
6 לעמל פה נברא, אם לעמל מלאכה נברא. כשהוא
7 אומר 'פי אכף עליו פיהו', הוי אומר לעמל פה נברא.
8 ועדין איני יודע, אם לעמל תורה, אם לעמל שיחה.
9 כשהוא אומר 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך', הוי
10 אומר, לעמל תורה נברא. והיינו דאמר רבא, כולוהו
11 גופי, דרופתקי נינהו. טוביה לדוכי, דהוי דרופתקי
12 דאורייתא. 'נאוף אשה חסר לב', אומר ריש לקיש, זה
13 הלומד תורה לפרקים, שנאמר 'כי נעים כי תשמרם
14 בבטןך יבונן יחידיו על שפתך'. הנו רבנן, 'והנפש
15 אשר תעשה ביד רמה', זה מנשה בן חזקיה, שהיה
16 יושב ודורש בהגדות של דופי. אומר, וכי לא היה
17 לו למשה לכתוב אלא 'ואחות לזמן תמנע', ותמנע
18 היתה פלגש לאליפז, 'ולך ראובן בימי קציר חטים
19 וימצא דודאים בשדה'. יצאה בת קול ואמרה לו,
20 'תשב בארץך תדבר בך אפך תתן דופי, אלה עשית
21 והחלשתי דמית היות אחיה כמודך ואעריך לעיניך'. ועליו מפורש בפקלה, 'הוי

1 לאומה אחרת ולכך נעשית פלגש לאליפז בן עשו שהיה מורע יצחק: לרחקה.
2 מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: בימי קציר חטים. לאחר שקציר השדה
3 שהכל רשאים ליכנס בתוך שדה חבריהן: יברוחו. כדמרגמינן ולא איתפרש מאי
4 היא: סיגלי וסביסקי (וסבסוך). מינין אחרים סיגלי עיקר עשבים והוא ממני
5 בשמים ואמחות של אותן עשבים קרי סיגלי
6 (וסבסך) וסביסקין נמי מין בשמים: מעוין.
7 תורה: שלום שלום. תרתי זימני אחד למעלה
8 ואחד למטה: פלמירין אל מעלה ושלמטה.
9 כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: אשר
10 עשו בחרן. כדמרגמינן דשעבידו לאורייתא
11 בחרן וקרי להו עשייה: כאילו עשאו. לאותו
12 דבר מצוה: והלא אחרן הכה. דכתיב (שמות
13 ז) (ויאמר) אל אחרן קח מטק וטע דידך:
14 מגלה פנים בתורה. מעין פנים כלפי עוסקי
15 תורה מגלה פנים משתמע לן דחמיר
16 מאפיקורוס דאפיקורוס היינו דאית ביה
17 אפיקורא בעלמא: אלא למ' מבוזה
18 תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי. כ"ש
19 דמבוזה חברו בפני תלמידי חכמים לאו מגלה
20 פנים הוא והשתא מאי נינהו מגלה פנים
21 בתורה: מענה בן חזקיה. שהיה דורש
22 באגדות של דופי: איכא דמתני לה אסיפא.
23 דברייתא דקתני מכאן אומר רבי אלעזר וכו'
24 הגמלה פנים בתורה רב ור' חנינא וכו': מאי
25 אחיז לן. והם אינן יודעין שעולם מתקיים
26 עליהם: מגלה פנים בתורה הוא. שכופר
27 במה שכתוב בתורה: הוי לא בריתי יומם
28 ולילה וגו'. שמהני לעולם ומקימין (אתון)
29 והוא אומר דלא מהני מידה: מהבא נמי
30 שמעינן. שדצדיקים מהנין לאחרים:
31 לא

1 מושבי העין בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. מאי 'כעבות העגלה'? אומר רבי אסי, יצר הרע, בתחלה דומה לחוט של כוביא,
2 ולכסוף דומה לעבות העגלה. דאיתן עלה מיהת, 'אחות לזמן תמנע' מאי היא? תמנע, בת מלכים הואי, דכתיב 'אלוף לזמן אלוף
3 תמנע', וכל 'אלוף', מלכותא בלא תאנא היא, בעיא לאיגיו. באתה אצל אברהם יצחק ויעקב, ולא קבלוה. הלכה והיתה פלגש
4 לאליפז בן עשו, אמרה, מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת. נפק מינה עמלק, דצערינהו לישראל. מאי
5 טעמא, דלא איבעי להו לרחקה. 'ולך ראובן בימי קציר חטים', אומר רבא ברבי יצחק, אומר רב, מכאן לצדיקים שאין פושטין ידיהן
6 בגזל. 'וימצא דודאים בשדה', מאי 'דודאים'? אומר רב, 'ברוחי'. לוי אומר, 'סיגלי'. רבי יונתן אומר, [סביסקין]. אומר רבי אלכסנדר,
7 כל העוסק בתורה לשמה, משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שנאמר 'או יחזק בקעויו יעשה שלום לי שלום יעשה
8 לי'. רב אומר, כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר 'ואשים דברי בפיד ובצל ידי פסיתיד לנטוע שמים וליסוד ארץ'. [רבי
9 יוחנן אומר], אף מגין על כל העולם כולו, שנאמר 'ובצל ידי פסיתיד'. ולוי אומר, אף מקרב את הגאולה, שנאמר 'ולאמר לציון עמי
10 אתה'. אומר ריש לקיש, כל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר 'ואת הנפש אשר עשו בחרן'.
11 רבי [אלעזר] אומר, כאילו עשאן לדברי תורה, שנאמר 'ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם'. רבא אומר, כאילו עשאו
12 לעצמו, שנאמר 'ועשיתם אותם', אל תקרי 'אותם', אלא 'אתם'. אומר רבי אבהו, כל המעשה את חבירו לדבר מצוה, מעלה עליו
13 הכתוב כאילו עשאו, שנאמר 'ומשך אשר הפית בו את היאר', וכי משה הכהו, והלא אחרן הכהו, אלא לומר לך, כל המעשה את
14 חבירו לדבר מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו: אפיקורוס: רב ורבי חנינא, אמרי תרוניהו זה המבזה תלמיד חכם. רבי יוחנן
15 ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם. בשלמא למאן דאמר, המבזה חבירו בפני תלמיד חכם, 'אפיקורוס'
16 הוי. מבזה תלמיד חכם עצמו, 'מגלה פנים בתורה שלא בהלכה' הוי. אלא למאן דאמר, מבזה תלמיד חכם עצמו, 'אפיקורוס' הוי.
17 מגלה פנים בתורה, בגון מאי. בגון, מנשה בן חזקיה. ואיפא דמתני לה אסיפא. מגלה פנים בתורה, רב ורבי חנינא אמרי, זה המבזה
18 תלמיד חכם. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם. בשלמא למאן דאמר, המבזה תלמיד חכם, 'אפיקורוס'
19 חכם עצמו, 'מגלה פנים בתורה' הוי. מבזה חבירו בפני תלמיד חכם, 'אפיקורוס' הוי. אלא למאן דאמר, מבזה חבירו בפני תלמיד
20 חכם, 'מגלה פנים בתורה' הוי. 'אפיקורוס', בגון מאן. אומר רב יוסף, בגון חני דאמר, 'מאי אהנו לן רבנן, לדידהו קרו, לדידהו תנו'.
21 אומר ליה אביי, האי, מגלה פנים בתורה נמי הוא, דכתיב 'אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי'. אומר רב נחמן
22 בר יצחק, מוכא נמי שמע מינה, שנאמר 'ונשאתי לכל המקום עבבורם'. אלא, בגון דיתבי קמיה רביה, ונפלה ליה שמענת בדוכתא
23 אחריתי, ואמר 'הכי אמרינן התם', ולא אומר 'הכי אמר מר'. רבא אומר, בגון חני דבי בגימין אסיפא. דאמר, מאי אהני לן רבנן מעולם.

סנהדרין דף צט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלט

לְאִינִינִי – ורצתה להתיגר, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב, וְלֹא
 קבלוה, הִלְכָה וְהִתְהַלְכָה פִּלְגֶשֶׁת לְאִלְפִי בֶן עֵשָׂו, ועשתה זאת כיון
 שְׁאִמְרָהּ, מוֹטֵב תְּהָא שְׁפָחָה לְאוֹמְרָהּ זו – לצאצאי אברהם ויצחק,
 שהם יראי שמים, וְלֹא תְהָא גְבִירָה לְאוֹמְרָהּ אַחֲרֵיהּ, נִפְסִי מִיָּנָה – ויצא
 ממנה עֲמֵלָה, דְּצִיּוּנִיהּ לְיִשְׂרָאֵל – שציער את עם ישראל ונלחם
 בהם, מֵאִי מַעֲמָא – מדוע נענשו ישראל שציערם עמלק, כיון דְּלֹא
 אִיבְעִי לְהוּ לְדִרְחָקָה – לא היה להם לאברהם יצחק ויעקב לרחק
 אותה, אלא לגיירה.
 ממשיכה הגמרא ומבארת את הפסוקים: למה נאמר וְיִלְךָ רְאוּבֵן
 בְּיָמֵי קִצִּיר הַחִיטִּים, אֲמַר רַבָּא בְרַבִּי יִצְחָק, אֲמַר רַב, מִכָּאֵן לְצִדִּיקִים
 שְׂאִין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגוֹל, שאף שהיה זה זמן קציר חיטים, והחיטים
 היו מצויים בשדות, לא גזלם אלא נטל דודאים שהם הפקר.
 מבארת הגמרא את המשך הפסוק: וַיִּמְצָא דּוּדָאִים בְּשֹׁדֵה, מֵאִי
 דְּדּוּדָאִים, אֲמַר רַב, 'בְּרוּחַ'. לוי אמר, מִן בְּשִׁמִּים שִׁשְׁמוּ סִינְלִי. רַבִּי
 יוֹנָתָן אָמַר, מִן בְּשִׁמִּים שִׁשְׁמוּ (סִיבִסְרִין).
 אֲמַר רַבִּי אֶלְפִּינְדִּירִי, כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמְהָ, מֵשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא
 שֶׁל מַעֲלָה – מלאכים, שעושה להם נחת רוח שאינם צריכים
 להענישו, וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַסָּה – ישראל, שעושה להם שלום
 בזכותיה, שְׁנֵאמַר (שעיה כו ה) 'אִי יִחוּק בְּמַעֲוִי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי שְׁלוֹם
 יַעֲשֶׂה לִי, וְרַמְעוּד' זו התורה, ומכך שנכתב לשון 'שלום' פעמיים
 יש ללמוד שהוא משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של
 מטה.
 רב אמר, העוסק בתורה לשמה, בְּאִילוּ בְּנֵה פִלְטְרִין (ארמונות) שֶׁל
 מַעֲלָה וְשֶׁל מַסָּה – שמים וארץ, שְׁנֵאמַר (שעיה נא טז) 'וְאִשִּׁים דְּבָרִי
 בְּפִיךָ וּבְצִלֵּךָ יִדְּ בְּסִיתִיךָ לְנִטּוֹעַ שְׁמִים וְלִיסֵד אֶרֶץ', כלומר, דברי
 התורה ששומתי בפיר, הרי הם כבריאת שמים וארץ. (אמר ריש
 לקיש) (רבי יוחנן אמר), העוסק בתורה לשמה אֵם מִנּוּן עַל כָּל
 הַעוֹלָם כּוֹלֵל, שְׁנֵאמַר (שם) 'וּבְצִלֵּךָ יִדְּ בְּסִיתִיךָ', שבזכות התורה הגנתי
 עליך מהאויבים ב'צל ידי', וצל ידו של הקדוש ברוך הוא כולל את
 העולם כולו. וְלֹא אֲמַר, וְאֵל מְקַרֵּב אֶת הַנְּאוּלָה, שְׁנֵאמַר בסיום
 הפסוק שם 'וְאֲמַר לְצִיּוֹן עֲמִי אֲתָה', שזה יהיה בזמן הגאולה,
 שכולם יכירו שישאלהם הם עם ה'.
 אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תוֹרָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב
 בְּאִילוּ הַמְלַמֵּד עֲשָׂא לְאוֹתוֹ אִדָּם שְׁלִימֵדוּ תוֹרָה, שְׁנֵאמַר (בראשית יב
 ה) 'וַיִּחַק אֲבִרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אֲחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם
 אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרִין, ומה הם הנפשות שעשו
 בחרין, תרגם אונקלוס 'נפשאת דנפשאת דאורייתא', הנפשות
 שעברו לתורה, ונפשאת אלו מכוונות בפסוק 'הנפש אשר עשר'.
 רַבִּי (אליעזר) וְאֶלְעָזָר אֲמַר, הרי הוא בְּאִילוּ עֲשָׂא לְדָבְרִי תוֹרָה
 עצמם, שעל ידי לימודו עם חבירו נתחדשו לו דברים, והרי זה
 כאילו הוא חידשם בעולם, שְׁנֵאמַר (דברים ח ט) 'וְשִׁמְרָתָם אֶת דְּבָרֵי
 הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתָם אוֹתָם'.
 רַבָּא אָמַר, בְּאִילוּ עֲשָׂא לְעַצְמוֹ, שקודם שלמד תורה לא היה נקרא
 'אדם', ועל ידי לימודו עמו התווספה לו חכמה ונעשה נפש 'אדם',
 שְׁנֵאמַר (שם) 'וְעֲשִׂיתָם אוֹתָם', ונכתבה בתורה תיבה זו 'אָתָּה' ללא
 וי', כדי לדרוש, אֵל תִּקְרֵי 'אוֹתָם', אֵלָּא תדרוש את הפסוק כאילו
 נאמר 'אָתָּם', שעל ידי לימוד התורה כאילו עושה האדם את
 עצמו.
 אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֶת חֲבִירוֹ לְדָבָר מַצּוֹה – גורם לו
 לעשות מצוה מסוימת, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב בְּאִילוּ הוּא עצמו עֲשָׂא
 לאותה מצוה, שְׁנֵאמַר (שמות יז ה) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֵר לִפְנֵי הָעָם
 וְקַח אִתָּךְ מִזֵּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂאֵם אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בִּיָּךְ
 וְהִלַּכְתָּ, ולבאורה עשה, וְכִי מֹשֶׁה הִכְּתוּ לִיאֵנֹר, וְהָלַא אַחֲרֵיהּ הוּא
 שהכהו, שנאמר (שם יט) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶחָדֶיךָ קַח
 מִטֶּשֶׁת וְנִטְהַר יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם, אֵלָּא לֹאֵר לָךְ, כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֶת
 חֲבִירוֹ לְדָבָר מַצּוֹה, כגון כאן שאמר משה רבינו לאהרן להכות את
 האור, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב בְּאִילוּ עֲשָׂאָה בעצמו.
 שנינו במשנה (ג): ואילו שאין להם חלק לעולם הבא וכו',
 ואִפְיָרוּס. ולשון 'אִפְיָרוּס' היא שיש בו הפקרות כלפי ה'.

יִמְרָה כָּל יוֹם יִמְרָה כָּל יוֹם – תהיה רגיל לסדר ולחזור על תלמודך,
 אף שהוא מסודר אצלך כזמר, ודבר זה יגרום לך שתהיה בעולם
 הבא בשמחה ובשירים.
 אֲמַר רַב יִצְחָק בְּרִי אֲבִדִּירִי, מֵאִי קָרָא – מאיזה פסוק נלמד דבר זה,
 שבזכות שיעסוק כאן בתורה יזכה להיות בשמחה בעולם הבא,
 שְׁנֵאמַר (משלי טו כו) 'נִפְשׁ עָמֵל עֲמֵלָה לֹא בִי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ', כלומר,
 מתוך שהוא עמל ולומד תורה בפיו תמיד, כמו אוכף הנמצא תמיד
 על החמור, התורה עומלת עבורו, הוא עָמֵל בְּקָמָם זֶה – בעולם
 הזה, וְתוֹרָתוֹ עוֹמֵלָה לֹא בְּקָמָם אַחֵר – בעולם הבא, ועמל זה הוא
 עמל הפה הרמוז בפסוק 'בִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ'.
 הגמרא מביאה מימרות בענין עמל התורה: אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל
 אִדָּם לְעָמֵל נִבְרָא, שְׁנֵאמַר (איוב ה ז) 'בִּי אִדָּם לְעָמֵל יוֹלֵד', אך איני יודע
 אֵם לְעָמֵל פֶּה נִבְרָא, אֵם לְעָמֵל מִלֵּאכָה נִבְרָא, בְּשִׁהּוּא אֲמַר (משלי טז
 כו) 'בִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ', הוּא אֲמַר שֶׁהָאִדָּם לְעָמֵל פֶּה נִבְרָא. וְעִדְרִין
 איני יודע אֵם לְעָמֵל תוֹרָה, אֵם לְעָמֵל שִׁיחָה בְּטִילָה, בְּשִׁהּוּא אֲמַר
 (יהושע א ח) 'לֹא יוֹשֵׁב סֵפֶר הַתּוֹרָה הֵנָּה מְפִיד', הוּא אֲמַר, לְעָמֵל תוֹרָה
 נִבְרָא הָאִדָּם. וְהִינֵנו דְּאֲמַר רַבָּא, כּוֹלְהוּ גּוֹפִי דְּרוּפְתָקִי נִינְהוּ – כל
 הגופים טורחים ועמלים, מוֹכִיחַ לְדָבְרִי דְּרוּפְתָקִי דְּאוֹרִייתָא –
 טוב לו למי שזכה שגופו טורח ועמל בתורה.
 מימרא נוספת: נאמר בפסוק (משלי יב לב) 'נֹאֲפָה אִשָּׁה חֶסֶד לֹב', אֲמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, זֶה אִדָּם הַלּוֹמֵד תוֹרָה לְפָרְקִים, והרי הוא כמי שאין לו
 אשה, ובוועל כן פגע אשה אחרת. שְׁנֵאמַר (משלי כב יח) 'כִּי נַעֲרִים
 תִּשְׁמְרֵם כְּבִמְנוּעַ יִבְנוּ יִחְדּוּ עָלַי וְיִחְדּוּ עָלַי', כלומר, אימתי שמימי דברי
 תורה בבטןך, בזמן שיכוננו יחידיו על שפתך, ולא תלמדם לפרקים.
 התבאר לעיל (ע"א) שאחד הדברים הכוללים ב'דבר ה' בזה' זה
 המגלה פנים בתורה שלא כהלכה, הגמרא מביאה ברייתא בענין
 זה: תַּנּוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בפסוק (במדבר טו ז) 'וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד
 רְמָה, זֶה מַנְשֶׂה בֶן חֲזָקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שִׁתְּהִי יוֹשֵׁב וְיִדְרֹשׁ בְּפִרְהִסִּיא
 בְּתַנּוּת שֶׁל דּוּפִי – בדברי רבנו על פסוקי התורה, שנראה שאין
 בהם חידוש, וכן אֲמַר, וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמַשָּׁה לְכַתּוּב בְּתוֹרָה אֵלָּא
 'וְאִחוֹת לוֹמִין תִּמְנַע' (בראשית יב כב), וכן 'וְתִמְנַע הִתְהַלְכָה פִּלְגֶשֶׁת לְאִלְפִי' (שם
 יב יא), וכן 'וְיִלְךָ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קִצִּיר חִטִּים וַיִּמְצָא דּוּדָאִים בְּשֹׁדֵה' (שם
 יב יד), והרי אין כל תועלת בכתיבת פסוקים אלו, שאינם
 מלמדים דבר. יִצְחָא בֶּת קוֹל וְאֲמַרָה לוֹ, 'תִּשְׁבֵּי בְּאִחֶיךָ תְּדַבֵּר בֵּין
 אֲמָךְ תִּתֵּן דּוּפִי, אֵלָּה עֲשִׂיתָ וְהִתְחַשַּׁתָּ דְּמִיתָ הֵיכָּתוּב כְּמוֹד
 אוֹכִיחֶךָ וְאֶעֱרָכָה לְעִינֶיךָ' (תהלים כ כבא), כלומר, שדיבר דברי דופי
 על משה רבינו שהיה אחיו, שכל ישראל הם בני אברהם יצחק
 ויעקב, והיה 'בן אמו', שהרי ששה משבט לו ומנשה היה משבט
 יהודה, ושניהם בני לאה אמנו, ועל זה נאמר סיום הפסוק, שאם
 אחריש לך תחשוב שאני מסכים עמך ו'אהיה כמוך', ולכן לא
 אשתוק אלא אוכיח אותך ואראה לך שכל דברי התורה נצרכים.
 וְעוֹלֵי – על מנשה מוֹפְרֵשׁ בְּקִבְלָה פסוק זה (ישעיה יח ה) 'הוֹי מוֹשְׁבֵי
 הָעֵזָר בְּחִבְלֵי הַשָּׂוִי וּבְעִבּוֹת הָעֲגֻלָּה חֲטָאָה, והיינו שהיה חוטא ללא
 הנאה וללא תועלת.
 שואלת הגמרא: מֵאִי – מה כוונת הפסוק (שם) שדימה את החטא
 'בְּעִבּוֹת הָעֲגֻלָּה', והיינו כחבל עבה שקשורים בו את העגלה
 למושכה. אֲמַר רַבִּי אִסִּי, יִצְרָהּ הָרַע, בְּתַחֲלָה – כשמתחיל לפתות את
 האדם לחטוא, דוֹמָה לְחֹשֶׁת שֶׁל כּוּבֵיָא – קורי עכביש, שאין לו כח
 גדול, וּלְכַפּוֹן – לאור שחטא האדם הרבה, דוֹמָה הַיִּצֵּר הָרַע
 לְעִבּוֹת הָעֲגֻלָּה, שהוא חבל עבה וחזק ביותר, שמתגבר בו כוחו של
 היצר הרע.
 הגמרא מבררת מה באמת אנו לומדים מפסוקים אלו שלגלג
 עליהם מנשה. שואלת הגמרא: דִּאֲתָן עָלָה מִיָּת – כיון שבאנו
 להזכיר פסוקים אלו, יש לברר, 'אִחוֹת לוֹמִין תִּמְנַע' מֵאִי היא – מה
 לומדים מפסוק זה. משיבה הגמרא: תִּמְנַע, בֶּת מְלָכִים הוּא –
 היתה, דְּבִתִּיב (בראשית יב כט) 'אִלּוּת לוֹמִין אִלּוּת תִּמְנַע', וְכָל 'אִלּוּת'
 המוזכר בתורה, מְלָכִיתָא בְּלָא תִּמְנַע היא – זו מלכות ללא כתר,
 כלומר, שר גדול הוא אך אינו מעוטר בכתר מלכות, וכיון שתמנע
 היתה אחות לוטן שהוא מלך, מסתבר שגם אביה היה מלך, בְּעִיָּא

לא שרו לן עורבא – לא התירו לנו עורב באכילה, ולא אסרו לן יונה
 – ולא אסרו עלינו לאכול יונה, ואין לנו צורך בלימודם וקבלתם,
 כיון שהכל כבר מפורש בתורה.
 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבא, כי הווי מיתרי מריפתא דבי
 גנלין קמיה – כשהיו אותם אנשים מבית בנימין הרופא מביאים
 לו בהמה שיש בה שאלה של טריפה, כי הווי חוי בה מעמא
 להיתירא – אם היה רואה בה טעם להיתיר, אמר להו, תחוי דקא
 שרינא לכו עורבא – ראו שאני מתיר לכם 'עורב', שאף שיש בה
 צד של טריפות אני מתירה לכם, כי הווי חוי לה מעמא לאסורא –
 אם היה רואה בה טעם לאסור, אמר להו, תחוי דקא אסרנא לכו
 יונה – ראו שאני אוסר עליכם 'יונה', כלומר אף שזו בהמה טהורה
 ונשחטה כדן, הרי היא אסורה לכם, והיתר ואיסור אלו אינם
 תובנים בפירוש התורה, אלא חכמים למדום ודרשום, ומתוך זה
 ראו שיש תועלת בלימוד התורה על ידי תלמידי חכמים.
 רב פאמי, מיהו אפיקורוס, בגין אדם דאמר על תלמידי חכמים
 'הני רבנן' – אותם חכמים, בלשון זלזול, ואינו אומר בדרך כבוד
 'רבותינו שבמקום פלוני'. מספרת הגמרא: רב פאמי, פעם אחת
 אישתלי – שכח וטעה בלשונה, ואמר 'בגין הני רבנן, ואיתיב
 בתעניתא' – וישב בתענית כתשובה על דבר זה.
 הגמרא מביאה מעשה בענין דומה: לוי בר שמואל ורב הונא בר
 חיאי, הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה – היו מתקנים
 את מטפחות ספרי הקדש של רב יהודה, לפי שגורו חכמים שכתבי
 הקדש היו מטמאים את הדיים, והיו עושים להם מטפחות כדי
 שיוכלו לקרוא בהם בלי לגעת בספרים עצמם, כי מוטו מגילת
 אסתר – כשהגיעו למגילת אסתר, הסתפקו אם היא צריכה
 מטפחת, אך דעתם נטתה שאינה צריכה, וכדעת האומר (מגילה א)
 שמגילת אסתר לא ניתנה כדי שיכתובה, אלא כדי שיקראה בעל
 פה, ואמר – אמרו לרב יהודה בדרך שאלה שהתשובה ידועה
 להם, 'הא מגילת אסתר' לא פני מטפחת' – מגילת אסתר בודאי
 אינה צריכה מטפחת. אמר להו רב יהודה, כי האי גוונא נמי מיתו
 בי אפיקורוסא – גם אופן אמירתכם נראית כאפיקורסות ולזול
 בתלמידי חכמים, שהיה לכם לשאול בדרך שאלה, האם מגילת
 אסתר צריכה מטפחת או שאינה צריכה.
 הגמרא מביאה אופן נוסף של 'אפיקורוס': רב נחמן אמר, אפיקורוס
 זה אדם הקורא את רבו בשמו, ואינו אומר 'רבי פלוני'. דאמר רבי
 יוחנן, מפני מה נקנש יוחי שלא יהיה לו חלק לעולם הבא, מפני
 שקרא 'אלישע רבו בשמו', שנאמר (מלכים ב' ח) 'ויאמר יוחי אדני
 המלך ואת האשפה וזה בנה אשר אשרה אלישע'.
 הגמרא מביאה מעשה שמבואר בו אופן נוסף של אפיקורסות: יתיב
 רבי ירמיה קמיה דרבי יודא – היה רבי ירמיה יושב לפני רבי יודא,
 וייתיב וקאמר והיה רבי יודא יושב ודורש, עתיד הקדוש ברוך הוא
 להוציא נחל מבית קדשי הקדשים, ועליו – על שפת הנחל יצמחו
 כל מיני מגדים – פירות מתוקים, שנאמר (יחזקאל מז יז) 'ועל הנחל
 יעלה על שפתו מנה ומנה כל עץ מאכל לא יבול עלהו, ולא יתם
 פרי, לחדשיו יכפר ויבכל חרש יתבשל בו פירות חדים' כי
 מימי מן המקדש [תמה] יוצאים, ויהיה פרו למאכל ועלהו לתרופה.
 אמר ליה לרבי יודא והוא קא – זקן אחד, יישר – יפה אמרת, וכן
 אמר רבי יוחנן כדבריו (יישר).
 אמר ליה [ושאלו] רבי ירמיה לרבי יודא, כי האי גוונא מיתו אפיקורוסא
 – האם מה שאמר אותו זקן שכך אמר רבי יוחנן, נראה
 כאפיקורסות, שאמר לו מדעתו 'ישר' מלבד מה שסייעו מדברי
 רבי יוחנן, ונראה כאילו רבי יודא צריך לסייעו. אמר ליה – השיב
 לו רבי יודא, הא [האי] סייע קא מסייע (ליה) [לך] – הרי זקן זה בא
 לסייע לדברי, ואין בזה משום אפיקורסות.
 המשיך רבי יודא ואמר לרבי ירמיה: אלא אי שמיע לך, הא שמיע
 לך – אלא אם שמעת על דבר דומה לזה שיש בו משום
 אפיקורסות, בודאי כך שמעת, שבאופן המובא עתה יש משום
 אפיקורסות, כי הא – כמו מעשה זה שהיה, וייתיב רבי יוחנן וקא
 דריש – שהיה רבי יוחנן יושב ודורש, עתיד הקדוש ברוך הוא להביא

אבנים טובות ומרגליות, שהן בגודל שלשים אמות על שלשים אמות,
 וחוקק בהם חלל בגודל של עשר אמות רוחב, ברום – בגובה עשרים
 אמות, ומעמידן בשערי ירושלים, שנאמר (שערי נד יב) 'ושמתי ברכוד
 שמשותיך וישעריך לאבני אקדה וגו' וכל גבולך לאבני חפץ,
 וברכוד שמשותיך' היינו שהחלונות המכונים 'שמשות' יהיו
 עשויות מאבן טובה ששמה 'ברכוד', ושערי ירושלים יהיו 'לאבני
 אקדה', שה' יקדש בהם כמו שקודשים במקדח, עד שיחזקו בהם
 עשר ברום עשרים. ללגל עלי אותי תלמי, ואמר, השתא בביעתא
 דצילצלא לא משכחני – בזמן הזה איננו מוצאים אבן טובה אפילו
 בגודל של ביצת עוף קטן ששמו 'צילצלא', בולי האי משכחני –
 וכי לעתיד לבוא נמצא אבנים טובות גדולות כל כך, של שלשים
 אמה על שלשים אמה.
 למים – לאחר זמן, הפליגה ספינתו של אותו תלמיד בים, חזינהו –
 ראה התלמיד למלאכי השרת, דקא מפני – שהיו מנסרים אבנים
 טובות ומרגליות, שהם בגודל שלשים אמה על שלשים אמה
 וחזקו בהם עשר אמות בגובה עשרים, אמר להו אותו תלמיד, הני
 למאן – אבנים טובות אלו שאתם מנסרים, למי הן מיועדות. אמר
 – אמרו לו מלאכי השרת, אבנים טובות אלו עתיד הקדוש ברוך
 הוא להעמידן בשערי ירושלים. כי הדר – כשחזר אותו תלמיד
 לעירו, אשכחיה – מצאו לרבי יוחנן דתיב וקא דריש, אמר ליה
 אותו תלמיד, רבי, דריש, ולך נאה לדריש, בשם שאמרת בדרשתך,
 שעתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד אבנים טובות גדולות בשערי
 ירושלים, כך ראיתי. אמר לו רבי יוחנן, דריק – אדם ריק מחכמה,
 אם לא ראית בעיניך לא האמנת לדברי, מלגל על דברי חכמים
 אתה, ויב ביה עיניה – נתן בו רבי יוחנן את עיניו, ועשאו גל של
 עצמות – מת אותו תלמיד.
 הגמרא מקשה מבריתא על דרשתו של רבי יוחנן: מיתיבי, שנינו
 בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא יב) 'ואילך אתכם קוממיות', ודרשו
 פסוק זה על העתיד לבא, רבי מאיר אומר, בא הפסוק לומר שיהיה
 גובה האנשים מאתים אמה, כיון שקוממיות הוא לשון שתי
 קומות, והיינו כשתים קומות של אדם הראשון, שהיתה קומתו מאה
 אמה (חגיגה יב). רבי יהודה אומר, 'קוממיות' היינו מאה אמה, כנגד
 אורך ההיכל שבבית המקדש הראשון וכו' וכו', שהם יחד מאה
 אמה, שנאמר (תהלים קמז יב) 'אשר בנינו בנימנים מגודלים בנעויותם'
 בגויתנו כוונות מחושבות תבנית היכל וגו', ו'תבנית היכל' היינו
 כשיעור ההיכל, ומכל מקום קשה על דברי רבי יוחנן, כיון שתהיה
 קומת האנשים מאה או מאתים אמה, כיצד יוכלו להכנס בשערי
 ירושלים שיהיה גובהם רק עשרים אמה, כמו שאמר רבי יוחנן.
 מתרצת הגמרא: בי קאמר רבי יוחנן שיחזקו בהם ה' עשר בגובה
 של עשרים, היינו לבני דבי יואב – לחלונות שהשמש והאור
 נכנסים בהם, אבל השערים עצמם יהיו גבוהים יותר.
 הגמרא מבארת את הפסוק שהביא רבי ירמיה לעיל. נאמר בפסוק:
 'ועל הנחל יעלה על שפתו מנה ומנה כל עץ מאכל וגו', והיה פרו
 למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז יז). מבררת הגמרא: מאי – מה
 כוונת הפסוק 'ועלהו לתרופה'. מביאה הגמרא מחלוקת: רבי יצחק
 בר אבדימי ורב חסדא פירשו את הלשון 'לתרופה' כאילו נכתב
 'להתיר פה', ונחלקו לאיזה פה כוונת הפסוק, חד אמר 'להתיר פה
 של מעלה', שכל אילם האוכל מעלים אלו נפתח פיו, ויכול לדבר.
 וחד אמר 'להתיר פה של מטה' – רחם של עקרות, שכל עקרה
 האוכלת ממנו נפתח רחמה, ויולדת. איתמר (גמי) – שנינו מחלוקת
 זו גם בברייתא, חזקיה אמר, 'להתיר פה אילימי', והיינו 'פה של
 מעלה', ובר קפרא אמר, 'להתיר פה עקרות', והיינו 'פה של מטה'.
 מביאה הגמרא ביאור נוסף: רבי יוחנן אמר, עלים אלו יהיו 'לתרופה'
 מש. מבררת הגמרא, מאי לתרופה, רבי שמואל בר נחמני אמר
 לתואר פנים של בעלי חיה, כלומר, 'בעלי הפה' שהם תלמידי
 חכמים הלומדים תורה בפייהם, ומצערם עצמם בעולם הזה על
 לימוד התורה, יהיה להם תואר פנים נאה לעולם הבא, על ידי
 עלים אלו.
 הגמרא מביאה מימרא בענין שכרם של תלמידי חכמים המצערם

לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום חידוש שלא מצינו בתורה (דשרינן עורבא):
 ודא שרינא לכו עורבא. שהיה זה אינו מצוי בתורה אלא סופרים אמרוהו: כגון
 דאמר הנהו רבנן. כאדם שאומר אותו ת"ח דלשון בוזי הוא זה שהיה לו לומר
 רבותינו שבמקום פלוני לא כגון דאמר הני רבנן דכשהוא מספר שום דבר מרבנן

אומר הני ולשון גנאי הוא הני אבל הנהו
 רבנן אינו גנאי: כי ממו מגלת אסתר. לתקן
 לה מטפחת אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא
 מטפחת כלומר בלשון בעיא א"ל לרב יהודה
 הא ודאי לא צריכא מטפחת כגון האחרות
 ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר לרבה
 בלשון שאלה כך צריכה או אינה צריכה:
 מעיין בית ח'. יצא והשקה את נחל שטים
 (ויאל ד): מנדיס. דינטרס בעלז' כל מיני
 פירות מתוקים: יבכר. בכל חדש וחדש
 יתבשל בו פירות: בשמו. שאומר פלוני
 ואינו אומר מורי רבי פלוני: א"ל הווא סבא
 יישר וכן אמר רבי יוחנן. כדבריו ור' יוחנן
 נמי הכי קאמר כדאמרת מ"ר ולא גרסינן וכן
 אמר רבי יוחנן יישר: כי האי גוונא. מי מייחז
 כאפקרותא: אלא אי שומע לך מדי ארבי
 שומע לך: לגלג עליו אותו תלמיד. ארבי
 יוחנן דהיינו אפקרותא: כדבר. אבן טובה
 וכך שמה: שמשותף. חלונות שהשמש זורח
 בהם כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש
 ממש (ל"א) לאבני אקדה שהקב"ה חוקק
 כבמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום
 עשרים: צילצילא. עוף קטן: גל של עצמות
 שמת דאדם שמת נעשה גל של עצמות:
 קומטיות. שתי קומות של אדם הראשון
 כדאמרין בחגיגה (דף יב.) שמיטעו הקב"ה
 והעמידו על מאה אמה שנאמר ותשת עלי
 כפך כף בגימטריא הכי חזי: כנגד היכל
 וכוותליו. שכן היה אורך כל ההיכל עם

לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה, רבא, פי הו
 מייחזי מריפתא דבי בנימין קמיה, פי הוה חזי בה
 מעמא להיתירא, אמר להו, תחזו דקא שרינא לכו
 עורבא. פי הוה חזי לה מעמא לאיפורה, אמר להו,
 תחזו דקא אסרנא לכו יונה. רב פפא אמר, כגון דאמר
 'הני רבנן'. רב פפא, אישתלי ואמר 'כגון הני רבנן',
 ואיתיב בתעניתא. לוי פר שמואל ורב הונא פר חייא,
 הו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה, פי ממו
 מגילת אסתר, אמרי 'הא [מגילת אסתר] לא בעי
 מטפחת'. אמר להו, פי האי גוונא נמי, מייחזי פי
 אפקירותא. רב נחמן אמר, זה הקורא רב בשמו,
 דאמר רבי יוחנן, מפני מה נענש גיחז, מפני שקרא
 לרבו בשמו, שנאמר 'ויאמר גיחז אדני המלך ואת
 האשה וזה בנה אשר החיה אלישע'. יתיב רבי ירמיה
 קמיה דרבי זורא, ויתיב וקאמר, עתיד הקדוש ברוך
 הוא להוציא נחל מבית קדשי הקדשים, ועליו כל מיני
 מנדים, שנאמר 'על הנחל יעלה על שפתו מנא ומנא
 כל עין מאכל, לא יבול עלהו, ולא יתם פרוי, להדרשו
 יבבר, פי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים, והנה פרוי
 למאכל ועלהו לתרופה'. אמר ליה הווא סבא, יישר.
 וכן אמר רבי יוחנן, (יישר). אמר ליה רבי ירמיה לרבי
 זורא, פי האי גוונא מייחזי אפקרותא. אמר ליה, הא
 [האי] סייגי קא מסייע [לך]. אלא, אי שמיע לך, הא

הכותלים דכתיב (מלכים א') והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה
 ארכו וכותל מזרח שש אמות וכותל מערב שש אמות ואמה אחת טרקסין הרי י"ג
 אמות ואולם עשר אמה רוחב וכותל האולם שש הרי כ"ט ומאחורי האולם תא
 אחד רחבו שש וכתלו ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי מאה והיאך יכולין
 לבקו קומתו וליבנס בפתח שאין לו אלא רום
 עשרים כדאמרת: אשר בנינו. כלומר בנינו
 שלנו היינו לעתיד גבוהות גבוהות מגדולות:
 ובנותינו. ובנות שלנו כוונות המחוטבות
 לתבנית היכל כלומר ככותל ההיכל
 מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עציץ
 לישנא אחרינא אהיכל דבית שני קאמר
 דקים לן היכל ס' אורך ברום מאה הוא: לכו
 דבי זיקא. לחלונות שהשמש והאור נכנסין
 בהן אבל השערים גבוהים יותר: ולהתיר פה
 של מטה. להתיר פה אלמים שיהו מדברים:
 להתיר פה של מטה. רחם של העקרות
 האוכלות מן העליץ נפקדות: איתמר נמי
 חזקיה וכו'. והיינו דך דלעיל לתרופה:
 מראהו בלבנון. וכתבי לעיל מינה שחורות
 כעורב וסמך ליה חכו ממתקים: יריון מרשן
 ביתך. אמר לי רבי דלעיל מינה להתיי קרא
 מיירי עניינא דמרעבי את עצמו וקאמר
 יריון מרשן ביתך שהקב"ה משביעו לעוה"ב:
 מלא עומסו. מלא חופנו של הקב"ה טובה:
 ובי אפשר לומר כן. היאך אדם יכול לקבל
 מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום
 ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד
 אגודל: באותן עולמות יתן לצדיק את
 העומס: במדה שאדם מודד. אם מדד ונתן
 דקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו
 ונתן לו: ובי אפשר לומר כן. שיהא הקב"ה
 נותן לאדם מלא חפניו והלא אינו יכול
 לסבול כל כך.

הוי

שמיע לך. פי הא דיתיב רבי יוחנן וקא דריש, עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות, שהן שלשים על שלשים
 אמות, וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, שנאמר 'ושמתי פרכוד שמשותיך וישעריך לאבני אקדה וגו'. לגלג
 עליו אותו תלמיד, אמר, השתא כביעתא דצילצילא, לא משבחין, כולי האי, משבחין. לימים, הפליגה ספירתו בים, חזוניהו למלאכי
 השרת, דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות. אמר להו, הני למאן. אמר, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים. פי הדר
 אשכחיה לרבי יוחנן דיתיב וקא דריש, אמר ליה, רבי, דרוש, ולך נאה לדרוש. בשם שאמרת, כך ראיתי. אמר לו, ריקה, אם לא
 ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, יחב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות. מיתיבי, 'ואלך אתכם קוממיות', רבי מאיר
 אומר, מאתים אמה, פשתי קומות של אדם הראשון. רבי יהודה אומר, מאה אמה, כנגד היכל ופותליו, שנאמר 'אשר בנינו פנוטיעים
 מגודלים בנעוריהם בנותינו כוונות מחוטבות תבנית היכל' וגו'. פי קאמר רבי יוחנן, לכו דבי זיקא. מאי 'ועלהו לתרופה'? רבי יצחק
 בר אבודימי ורב חסדא, חד אמר, להתיר פה של מעלה. וחד אמר, להתיר פה של מטה. איתמר (נמי), חזקיה אמר, להתיר פה
 אילמין. בר קפרא אמר, להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר, 'לתרופה' ממש. מאי 'לתרופה'? רבי שמואל בר נחמני אמר, לתואר
 פנים של פעלי תפה. דרש רבי יהודה ברבי סימון, כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מבריק וזויו
 לעולם הבא, שנאמר 'מראהו פלגנון בחור פארום'. אמר רבי תנחום ברבי חנילאי, כל המרעבי עצמו על דברי תורה בעולם הזה,
 הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא, שנאמר 'יריון מרשן ביתך ונחל עדניך תשקם'. פי אתא רב דימי אמר, עתיד הקדוש ברוך
 הוא ליתן לכל צדיק וצדיק 'מלא עומסו', שנאמר 'ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה'. אמר ליה אביי, ובי אפשר לומר
 כן, והלא כבר נאמר 'מי מדר בשעלו מים ושמם בזרת תבן'. אמר ליה, מאי מעמא לא שכיחת באנדתא דאמרי במערבא משמיה
 דרבא בר מרי, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם
 אמלא', 'יש' בגימטריא, תלת מאה ועשרה הוי. תניא, רבי מאיר אומר, במדה שאדם מודד, מודדין לו, דכתיב 'בפסאפא בשלחה
 תריבנה'. אמר רבי יהושע, ובי אפשר לומר כן, אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עומסו
 לעולם הבא, והכתיב 'שמם בזרת תבן'. ואתה, אי אתה אומר כן, איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות.

הוי

היו אומר מדה טובה מרובה מפרענות. דבמידה טובה כתיב דלותו ובמדת
פורענות כתיב ארובות ודלת גדול מארובה ד' ארובות יש בדלת במסכת יומא
בפרק יום הכפורים (דף עו.) אלמא מדה טובה מרובה ומעכשיו אין לתמוה היאך
יש באדם כח לקבל שכר כל כך שהרי למדת פורענות נותן הקב"ה כח באדם

לקבלו כל שכן שנותן כח באדם לקבל מדה

טובה; צדוקים. ושכופרין באל חין; רב יוסף

אמר אף כספר בן סירא; שיש בו דברי

הבאי ובא עליהם לידי ביטול תורה; לא

תפשוט גילדנא מאודניה. כלומר לא תטול

עורו של דג אפילו מעל אונן מפני שאתה

מפסיד העור דאזיל משניה לחבלא

להפסידא אלא צלי יתיה בנורא ואכול ביה

תרחין גריצן שאתה יכול לצלות עור הדג

עמו ולאכול בו שתי חלות דהוי לפתן לשאת

חלות; גלדנא. שם הדג ל"א להכי נקט

מאודניה שדרכו של דג להתחיל הפשטו

מאונה; אי מפשטיה. אי ממשמעותיה קא

מתמחת באורייתא נמי כתיב; דלא לבעול

שלא כדרכה. דאין הגון לאדם לשנות את

דרכו והיינו דקאמר מאודניה; לא יישן. אינו

יכול לישן; קטנה. קודם שהביאה שתי

שערות; נערה. משהביאה שתי שערות עד

שירבה שחור על הלבן הרי היא בוגרת;

בנערותה שמה תונה. משבגרה ראיה היא

לנישואין להכי אמר שלא תנשא; דויה.

דאגה; מנע רבים. אותם שאין לך עסק

עמם מנעם מתוך ביתך; ולא חבל תביא

ביתך. אפילו אותם שאתה מתעסק עמם

לא תביאם תדיר לביתך אלא מבחוץ תדבר

עמם; איש רעים. שיש לו רעים הרבה;

להתרועע. לסוף מריעים לו שמתקוטט

עמם; ולדקן. מי שזקנו דקה וחלושה;

קורטמן. תדע שחכם ודוריק הוא ביושר;

עבדקן סכסן. מי שזקנו עבה שוטה הוא;

סכסן. כמו כל בר בר חנא סכסא בבבא

בתרא (דף עו.) נפח בכסיה. מי שנופח

אופיא שבכוסו; לא צחי. בידוע שאינו צמא;

אמר במאי איכול לחמא. האומר באיזה

לפת אוכל פת זה; סב לחמא מינה. בידוע

שאינו רעב וקח חלום מידו שאילו היה רעב

היה אוכל; מאן דאית ליה מעברתא

בדקניה. שזקנו מחולק ומפוצל ויש בין שני

היו אומר, מדה טובה מרובה מפרענות. במדה

טובה, פתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח,

וממטר עליהם מן האכול. ובמידת פורענות, הוא

אומר וארובות השמים נפתחו. במידת פורענות

כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי

תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל

בשר, והלא אדם מושט אצבעו באור בעולם הזה,

מיד נכרה. אלא, כשם שנותן הקדוש ברוך הוא פח

ברשעים לקבל פורענותם, כך נותן הקדוש ברוך

הוא פח בצדקים לקבל טובתן; רבי עקיבא אומר,

אף הקורא בספרים החיצונים וכו'; תנא, בספרי

צדוקים. רב יוסף אומר, בספר בן סירא נמי אסור

למיקרי. אמר ליה אבי, מאי טעמא. אילמא, משום

דכתב [ביה] לא תינמש גילדנא מאודניה דלא ליזיל

משפיה לחבלא, אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה

תרחין גריצים. אי מפשטיה, באורייתא נמי כתב

לא תשחית את עצה. אי מדרשא, אורח ארעא קא

משמע לו, דלא ליבעול שלא כדרכה. ואלא משום

דכתיב פת לאביה ממנונת שוא, מפחדה לא יישן

בלילה. בקטנותה, שמה תתפתה. בנערותה, שמה

תונה. בגרה, שמה לא תינשא. נישאת, שמה לא

יהיו לה בנים. הזקנה, שמה תעשה כשפים. הא,

רבנן נמי אמרוה, אי אפשר לעולם בלא זכרים

ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים, אוי לו למו

שבניו נקבות. אלא, משום דכתיב לא תעיל דויה

בלבד, דגברי גיפרין קטל דויה. הא, שלמה אמרה

דאנה בלב איש ישחנה. רבי אמי ורבי אסי, חד

אמר, ישחנה מרעתו. וחד אמר, ישחנה לאחרים.

ואלא, משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך. ולא

הכל תביא אל ביתך. והא, רבי נמי אמרה, דתנאי,

רבי אומר, לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו, שנאמר איש רעים להתרועע. אלא,

משום דכתיב ולדקן, קורטמן. עבדקן, סכסן. דנפח בכסיה, לא צחי. אמר, אומר, במאי איכול לחמא, לחמא, מאן דאית

ליה מעברתא בדקניה, כולי עלמא לא יכלי ליה. אמר רב יוסף, מילי מעלייתא דאית ביה, דרשינן להו. אשה טובה, מתנה

טובה, בחיק ירא אלהים תהנן. אשה רעה, צרעת לבעלה. מאי תפנתיה, גרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו. אשה יפה, אשרי

בעלה, מספר ימיו כפלים. העלם ענין מאשת חן, פן תלכד במצודתה. אל תט אצל בעלה למסוד עמו וין ושכר, כי בתואר

אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה. רבים היו פצעי רוכל, המרגלים לדבר ערוה, בניצוץ מבטרי גחלת. ככלוב

מלא עוף, פן פתיים מלאים מרמה, מנע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך, רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך

לאחד מאלף. מושכת חיקך שמור פתחי פיד, אל תצר צרת מחר, כי לא תדע מה ילד יום, שמה למחר איננו, ונמצא

ממנער על עולם שאינו שלו. כל ימי עני רעים, בן סירא אומר, אף לילות, בשפל גנים גגו, ובמרום הרים פרמו, ממטר גנים

לגגו ומעפר פרמו לברמים. [סימן ויד"א, רב"א, משרשי"א, חנינ"א, טובי"ה, ינאי"י, יפה"י, ויחנ"ן, מרח"ם, יהושע"ע, מקצ"ר].

אמר רבי זורא, אמר רב, מאי דכתיב כל ימי עני רעים, אלו בעלי תלמוד. וטוב לב משתה תמיד, אלו בעלי משנה. רבא

אמר, אפקא. והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא, מאי דכתיב מפסע אגנים יעצב בהם, אלו בעלי משנה. ובקע עצים

יסקן בהם, אלו בעלי תלמוד. רבי חנינא אומר, כל ימי עני רעים, זה מי שיש לו אשה רעה. וטוב לב משתה תמיד, זה

שיש לו אשה טובה. רבי ינאי אומר, כל ימי עני רעים, זה אסקנים. וטוב לב משתה תמיד, זה שדעתו יפה. רבי יוחנן

אמר, כל ימי עני רעים, זה רחמני. וטוב לב משתה תמיד, זה אכורי. רבי יהושע בן לוי אמר, כל ימי עני רעים, זה

שדעתו

שבילות כמין מעבר. כולי עלמא לא יכלי ליה. בערמיותיה דמתוך שחשב כל
ימיו בערמות הוא משים ידו לזקנו ומושר כאדם שמוחב עד שנקרחה ל"א גרסינן
הכרתא מי שיש לו היכר בוקנו שסעד כולי עלמא שלא סערו אין יכולין להגיע
לכחו ל"א גזירתא והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו: דרשינן.

כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעין להו

לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה כי

אשה רעה צרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה

מביתו כך הלשון של ספר בן סירא אשה

רעה מתנה רעה ל"ג: כפליים. מרוב הנאה

חשובין ככפליים: אל תט אצל בעלה.

למטוך עמו וין ושכר: רבים היו פצעי רוכל.

כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר

[ונרשא] תכשיתי נשים ועסקו עמדם

שפעמים ככפליים בעלה עמה מתיחד עם

אשתו ומכחו ופרצוה: המרגלים לדבר

עבירה. ינאף הרי הן בניצוץ מבטרי גחלת

כשבים המבעיר את הפחם כך כל אשר להם

כלה והולך: גחלת. אקרי פחם שאינו בוער

כדאמרינן (ברכות דף גג.) גחלים עוממות.

מ"ה: ככלוב. דירה של עופות: רבים יהיו

דורשי שלום. שתהא מתאהב עם הכל ואף

על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לאחד

מני אלף: פח ילד יום. מה אירע היום שמא

למחר איננו שמת הוא היום: ונמצא. שמיצר

על יום שאינו עתיד לראות והיינו עולם

שאינו שלו שהוא מצטרע עליו ודואג על

חנם מיום המחרת שלא תבא עליו צרה: יהיו

ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא

במשלי (טו) בשפל גנים גגו. שעני הוא ואינו

יכול להגביהו לפיכך ממטר גנים לגגו שיעור

מטר הגנים הגבוהים לגגו ומזלפים עליו

הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות

במרום הרים ברמו. שאין לו השגת יד

לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו

באחד מן ההרים בוול וכל עפר שהוא

מוציא לובל (ולדיר) מוליך הרוח מן ההר

לשאר כרמים שבבקעה ונמצא העני נפסד:

בעלי תלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיות

וסוגיות שיש בה משנה. נוחה ללמוד: רבא

אמר איפכא. דבעלי תלמוד נתנו מגיעו

שידעו להורות איסור והיתר אבל בעלי

משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דאין

מורין הלכה מתוך משנה: יסכן. יתחמם:

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

שדעתו

הוּא אוֹמֵר, מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פּוֹרְעָנוּת, וְרֹאיָה לְדַבֵּר, שֶׁמִּמֶּדָּה
טוֹבָה – לִגְבִי יִרִידַת הַמֶּן בְּמִדְבַר כְּתִיב (תהלים עח כג-כד) 'וַיִּצְוּ שְׁחָקִים
מִמֶּעַל וַיִּדְלְתִי שָׁמַיִם פֶּתַח, וַיִּמָּטֵר עֲלֵיהֶם מִן הַלְאָבֹל', וְהֵינּוּ שְׁנֵי פָתָחוּתָה
לְחֵם הַטּוֹבָה בְּמִידָה שֶׁל שְׁתֵּי יִדְלֹתוֹת, וְכִמִּידַת פּוֹרְעָנוּת – לִגְבִי
יִרִידַת הַמִּבּוֹל הוּא אוֹמֵר (בראשית א' יא) 'וְאֶרְבּוּבוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ',
שְׁנֵי פָתָחוּתָה עֲלֵיהֶם הִרְעָה בְּשִׁיעוֹר שֶׁל שְׁתֵּי 'אֶרְבּוּבוֹת', וְכִיוֵּן שֶׁאֲרַבֵּעַ
אֶרְבּוּבוֹת יֵשׁ בְּדֹלֶת נִמְצָאָת מִידָה טוֹבָה מְרֻבָּה אֲרַבְעָה פַעֲמִים עַל
מִידַת פּוֹרְעָנוּת.

וְהִרְאִיָּה לִכְך שְׁמִידַת פּוֹרְעָנוּת נִיתְּנָה עַל הָאָדָם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא
יִכּוֹל לִסְבּוֹל, שֶׁהִי כִּמִּידַת פּוֹרְעָנוּת כְּתִיב (ישעיה סו כד) 'וַיִּצְאֻהוּ וַיֵּרָאוּ
בְּפָנָיו הָאֱנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר', וְהָלֹא אִם אָדָם מוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ כְּאִדּוֹ וְבִאִשׁוֹ
כְּעוֹלָם הָיָה מִיָּד נִכְרָה, וְאִף עַל פִּי כֵן כְּתוּב בַּפְּסוֹק שֶׁהָאֵשׁ שֶׁל
הַרְשָׁעִים לֹא תִכָּבֵּה לְעוֹלָם, וְיִתֵּן בָּהֶם ה' כַּח לִסְבּוֹל, מִסִּיִּם רַבִּי
מֵאִיר אֵת תְּשׁוּבָתוֹ, אֲלֵא כִּשֶׁם שְׁנִיתוֹן הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּחַ בְּרָשָׁעִים
לְקַבֵּל פּוֹרְעָנוּתָם, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר עֲתֵד, כִּךְ נִתְּן הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּחַ בְּצַדִּיקִים לְקַבֵּל טוֹבָתָן, שְׁבִאוֹתָה מִידָה שְׂאֵדָם מוֹדֵד מוֹדֵדִים לוֹ,
וְהַנּוֹתֵן מֵלֵא חוֹפְנִיו לְעֵנִי יִקְבֹּל טוֹבָה מִדָּה בְּשִׁיעוֹר מֵלֵא חוֹפְנִיו, וְיִתֵּן
בו ה' כַּח לְקַבֵּל אֵת כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה (ז' ע"א) שֶׁאֵלּוּ שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, רַבִּי עֲקִיבָא
אוֹמֵר, אִף הַקּוֹרָא בְּסָפְרִים הַחַיִּיצוֹנִים'.

הַגִּמְרָא מְבֹאֵרָת מִזֶּה הֵם 'סְפָרִים חַיִּיצוֹנִים' שֶׁאֲסוּר לְקַרְוֹא בָּהֶם: תָּנָא
– שְׁנֵי בְרִיתֵינוּ שֶׁכּוּנוֹת רַבִּי עֲקִיבָא הֵינּוּ לְקוֹרָא בְּסָפְרֵי חַיִּיצוֹנִים,
שְׁכּוּפְרִים בַּה' רַב יוֹסֵף אוֹמֵר, בְּסָפֵר 'בֶּן סִירָא' נִמְי אֲסוּר לְמִיָּקְרֵי –
גַּם כֵּן אֲסוּר לְקַרְוֹא, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים, וְהַקּוֹרָא בּוֹ בֹא
לְיָדֵי בִּטּוֹל תּוֹרָה.

אוֹמֵר לִיָּה אֲבִי לִרְבִּי יוֹסֵף, מֵאִי מַעֲמָא – אֵלּוּ דְּבָרִים בְּטָלִים כְּתוּבִים
בּו, שֶׁמִּחֲמַת כֵּן אֲסוּר לְקַרְוֹא בּו. אֲלֵימָא מִשּׁוֹם דְּכָתִיב [בִּיתָה] כֵּן, 'לֹא
תִּנְמָוּשׁ יִגְלָדָנָא מֵאֻרְבֵּינָה דְּלֹא לִיָּיל מִשְׁכִּיבָה [תְּכַבֵּלָא] – לֹא תִקְלּוֹן דָּג
שֶׁמֶן' 'יִגְלָדָנָא' אֲפִילוֹ לֹא אֵת הַעוֹר שֶׁל אֹזְנוֹת, שֶׁלֹּא יִלֵּךְ הַעוֹר
לֵאכִיבּוֹד וְתַפְסִידוֹ, 'אֲלֵא צִלִּי יִתִּיה בְּנוֹרָא וְאִיבּוֹל בִּיתָה תִּרְתִּין וְרִצִּיצִים'
– אֵלֵא צֵלָה אוֹתוֹ בֹּאשׁ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא גְדוֹל תּוֹכֵל לֵאכֹבֵל עֵינָיו שְׁתֵּי
חֲלוֹת, שֶׁדִּבֵּר זֶה נִרְאֶה כְּדִבְרִים בְּטָלִים. וְהִי אִי מִשְׁמָשִׁימָה – אִם נִדּוֹן
אֵת הַדִּבֵּר כְּפִי פִשְׁטוֹתָה, שֶׁלֹּא יִשְׁלִיךְ לֵאכִיבּוֹד אֵת עוֹר הַדָּג,
בְּאֻרְבֵּינָתָא נִמְי כָּתִיב – בְּתוֹרָה גַּם כֵּן כְּתוּב דִּבֵּר מַעֲיָן זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר
(דברים כ"ט) 'כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר יְמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא
תִשְׁתִּית אֶת עֵצָהּ, הִרִי שֶׁהַקִּפְדִּיה הַתּוֹרָה עַל שִׁחָתָת אֵילָן בְּחַיִּים,
וְכֵן גַּם יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל אִיבּוֹד עוֹר הַדָּג. אִי מִדְּרָשׁ – וְאִם כּוּוֹנֵת
לְמָה שֶׁרָמּוּ בֵּן סִירָא בְּדִבְרָיו אֵלּוּ, הִרִי גַּם זֶה אֵינוֹ בְּכָלֵל דְּבָרִים
בְּטָלִים, אֵלֵא אוֹרְחָ אֲרַעָא קָא מִשְׁמַע לָן – לִימַד אוֹתוֹן מִנְהַג דֶּרֶךְ
אֲרִיךְ, דְּלֹא לִיבְעוֹל אָדָם אֵת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא בְּדִרְבָּה, שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֵרְעוֹ
לְבִטְלָה.

מִמִּשְׁךְ אֲבִי: וְאֵלֵא מִשּׁוֹם דְּכָתִיב בַּסֵּפֶר בֵּן סִירָא דִּבֵּר זֶה, בֵּית לֵאכִיבָה
הִרִי הֵיא 'מִמְּמוֹנֵת שְׂוֵא', מִשְׁתַּדָּה לֹא יִישֹׁן בְּלִילָה, וּמִזֶּה הִפְחֵד שִׁישׁ
לֵאדָם עַל בָּתוֹ, בְּקִמְנוּתָה – קוֹדֵם שֶׁהִבִּיאָה שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, שְׁמָא
תִּתְפַּתֵּה לְזוֹנוֹת. בְּנִקְמוּתָה – אַחֲרֵי שֶׁהִבִּיאָה שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, וְקוֹדֵם
שֶׁבִגְרָה, וְאִינָה רֹאויָה עֵדִין לְנִישְׁוֹאִין, שְׁמָא תוֹנָה. בְּנִקְרָה, וְהֵיא
רֹאויָה לְהַנְשֹׂא, שְׁמָא לֹא תִינְשֹׂא. נִישְׁוֹאָת, שְׁמָא לֹא יִהְיֶה לָּהּ בָּנִים.
הַקִּינָה, שְׁמָא תַעֲשֶׂה בְּשִׁפְסִים, וְאִף דִּבֵּר זֶה נִרְאֶה כְּדִבְרִים בְּטָלִים.
הָא רַבִּין נִמְי אֲמִירָה – הִרִי גַּם חֲכָמִים אֲמָרוּ כֵּן, 'אִי אֲפָשָׁר לְעוֹלָם
בְּלֹא זָכָרִים וְכָלֵא נִקְבוֹת, אֲשֶׁרֵי מִי שְׁבָנִינוּ זָכָרִים, אוֹי לוֹ לְמִי שְׁבָנִינוּ
נִקְבוֹת'.

אֲלֵא מִזֶּה תֵּאֱמַר, שֶׁזֶּהוּ מִשּׁוֹם דְּכָתִיב בַּסֵּפֶר בֵּן סִירָא 'לֹא תַעֲלִי דְוִיָּא
בְּיָדָהּ, דְּיָגְרִין גִּבְרִין קָמַל דְוִיָּא' – לֹא תִבִּיא דֹאגָה בִּלְבָב, שֶׁהִי
הַדֹּאגָה הַזֹּרֶגֶת אֲפִילוֹ אֲנָשִׁים גִּיבּוֹרִים, הָא שְׁלֵמָה אֲמָרָה – הִרִי גַּם
שֶׁלֵּמָה הַמֶּלֶךְ אֲמָר דִּבֵּר זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יב כה) 'דְּאֵנָה בְּלִבָּ אִישׁ
יִשְׁתַּחֲוֶה, וְדִרְשׁוּ לִשְׁוֹן זֶה גַּם כֵּאִילוֹ נֶאֱמַר 'שִׁיחָתָה' וְנִחַלְקוּ בּוֹה רַבִּי
אֲמִי וְרַבִּי אֲמִי, חֵד מִזֶּהם אֲמֵר, 'שִׁיחָתָה מִדְּעוֹת' – יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
מִדִּמְאָגָתוֹ, וְלֹא יִחְשׁוֹב בָּהּ, וְחֵד אֲמֵר, 'שִׁיחָתָה לְאַחֲרִים' – יִסְפֵּר

לְאַחֲרִים עַל דִּמְאָגָתוֹ, וְעַל כָּל פְּנִים מְבּוֹאֵר כֵּאֵן שֶׁלֹּא טוֹב לוֹ לֵאדָם
לְהִיָּוֶת שְׂרָוִי בְּדֹאגָה, וְאִם כֵּן אֵין אֵלּוּ דְּבָרִים בְּטָלִים.
וְאֵלֵא מִשּׁוֹם דְּכָתִיב בְּבֵן סִירָא, 'מִנְעַ רַבִּים מִתּוֹךְ בִּיתָה' – מִנְעַ בְּנֵי
אָדָם שְׂאִין לֵךְ עֵסֶק עִמָּהֶם וְאֵינֶךְ צָרִיךְ אוֹתָם מִלְּהַכְנֵס לְבִיתָךְ, וְלֹא
הִכָּל תִּבִּיא אֶל בִּיתָה' – וְאִף אוֹתָם שֶׁאֲתָה מִתְּעַסֵּק עִמָּהֶם, אֵל
תִּכְנִיסֵם תְּמִיד לְבִיתָךְ, אֵלֵא הַשְׁתַּדֵּל לְדַבֵּר עִמָּהֶם בַּחוּץ. וְהָא רַבִּי
נִמְי אֲמָרָה – וְהִי גַּם רַבִּי יוֹהֲדָה הַנְּשִׂיא אֲמָר כֵּן, 'דְּתַנְיָא בְּבִרְיֵיתָא,
רַבִּי אוֹמֵר, לְעוֹלָם לֹא יִרְבֵּה אָדָם רַעִים' וְ'חִבְרִים בִּיתוֹ, שְׁנֵאמַר
(משלי יח כד) 'אִישׁ רַעִים לְהִתְרַעֵץ' – אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חִבְרִים רַבִּים, סוֹפּוֹ
שֶׁאוֹתָם חִבְרִים מִרְעִים לוֹ, כִּיוֵּן שֶׁהוּא מִתְקוּטֵס עִמָּהֶם.

אֲלֵא מִשּׁוֹם דְּכָתִיב בְּבֵן סִירָא דְּבָרִים בְּטָלִים אֵלּוּ, זִלְדָן – אָדָם
שֶׁזִּקְנָו דָּק וְחַלְשֵׁי, קוֹרְשָׁמָן – הוּא חָכֵם וְחָרִיף מֵאִדּ. עֲבִדְקָן – אָדָם
שֶׁזִּקְנָו עֲבָה, בְּכָכָן – הוּא שׁוֹטֵה. דִּנְפַח בְּכִסְיָה – הַנּוֹשֵׁף בְּכוֹסוֹ
לְהַסִּיר אֵת הַקֶּצֶף שֶׁעַל גְּבִי הָיִין, לֹא צָחִי – הִרִי זֶה סִימָן שֶׁאֵינוֹ צֵמָא,
שֶׁאִם לֹא כֵּן הִיָּה מִמָּהֵר לְשִׁחָתוֹתָה. וְכֵן אִם אֲמֵר אֲדָם בְּכֵאֵר אִיבּוֹל
לְחֵמָא – עִם אִיזָה לְפָתֵן אוֹכֵל אֵת הַלֶּחֶם, לְחֵמָא סָב מִיָּנִיָה – טוֹל
מִמֶּנּוּ אֵת הַלֶּחֶם, כִּיוֵּן שֶׁאֵינוֹ רֵעֵב, שֶׁאֵילוֹ הִיָּה רֵעֵב הִיָּה אוֹכֵל אֵת
הַלֶּחֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא. מָאָן דָּאִית לִיָּה מַעֲבִרָתָא בְּרִיקָנִיָה – אָדָם שֶׁזִּקְנָו
מִחוּלָּק לְשָׁנִים וּבִינֵיהֶם יֵשׁ לוֹ כְּמוֹן מַעְבֵּר בִּינֵיהֶם, כּוֹלֵי עֲלָמָא לֹא
רַבִּי לִיָּה – כָּל בְּנֵי הָאָדָם אֵינֶם יִכּוֹלִים לְהִתְגַּבֵּר עַל עֲרֻמוּמֵיזוֹת,
שֶׁמִּחֲמַת שֶׁהוּא חוֹשֵׁב כִּי יִמְיוֹ מִחֲשׁבוֹת עֲרַמָּה הִרִי הוּא מִנִּיחַ יָדוֹ
בּוֹקְנוֹ וּמִתְלַשׁ בְּשַׁעֲרוֹ, עַד שֶׁאֲסוּרָה אֲמַצְעִית זָקְנָו, שֶׁכֵּן הַדְּבָרִים
הַלֵּל וְהֵם דְּבָרִים בְּטָלִים, וְלִכֵּן אֲסוּר לְקַרְוֹא בְּסָפֵר.
הַגִּמְרָא מְבֹאֵרָת שֶׁמִּכָּל מָקוֹם יֵשׁ דְּבָרִים שְׁמוֹתָר לְקַרְוֹא בְּבֵן סִירָא:
אוֹמֵר רַב יוֹסֵף, אִף שֶׁאֲסוּר לְעִסּוֹק בַּסֵּפֶר זֶה מִחֲמַת הַדְּבָרִים הַבְּטָלִים
שֶׁבו, מִכָּל מָקוֹם מִיָּלִי מַעֲלִייתָא דָּאִית בִּיתָה דְּרִשְׁנִין לָהּ – יֵשׁ לְדִרְוֵשׁ
בְּרִבִּים אֵת הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים הַכְּתוּבִים בּו, וְאֵילוֹ הֵם הַדְּבָרִים
הַטּוֹבִים שֶׁבו, אֲשֶׁה טוֹבָה הִרִי הֵיא מִתְּנָה טוֹבָה, בְּחִיק אָדָם יֵאָא
לְאִלִּים תִּתֵּן – תִּנְשָׂא לוֹ. אֲשֶׁה רֵעֵה, הִרִי הֵיא בְּצִרְעָתָה לְבַעֲלָהּ, מֵאִי
תִּקְנָתָהּ – מִזֶּה תִּקְנָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁנִּשְׁנָאָה, וְהַרְשָׁנָה מִבֵּיתוֹ וְיִתְרַפָּא
מִצִּירְעוֹתוֹ. אֲשֶׁה יָפָה, אֲשֶׁרֵי בַעֲלָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ הַנֶּאֱמָר מוֹסְפֵר יָמִיו נִחְשָׁב
כְּכַפְלִים. הַעֲלֵם עֵינָיו מֵאֲשֶׁת חָן שֶׁהִיא אִשְׁתִּי, מָן תִּלְבֵּד
בְּמִצְוִיתָהּ, אֵל תֵּם – אֵל תִּטָּה אֵת דֶּרֶכְךָ אֲצִיל בַּעֲלָהּ לְמִסּוֹד וְלִמְמוֹג
וּלְשִׁחָתוֹת עָמּוֹ יֵין וְשִׁכָּר, כִּי בְּתוֹרָא אֲשֶׁה יָפָה אֲנָשִׁים רַבִּים הוֹשִׁיעָתוֹ
– נִכְשָׁלוּ וְנִצְעָזוּ מִכָּל חַיִּוּתָהּ. רַבִּים הִיוּ פִּצְעֵי רוֹבֵל הַמִּסְתַּוֵּבֵב
בְּעִירֵיתוֹ לְמַכּוֹר תְּכַשִּׁיטֵי נָשִׁים, שֶׁלְּפַעֲמִים הוּא בְּבִית אִשָּׁה לְמַכּוֹר
לֵה תְּכַשִּׁיטֵם, וְכִשְׁמוֹרָצוֹ בַּעֲלָה בְּבִיתוֹ מִתִּיחַד עִם אִשְׁתּוֹ, מִכּוֹד
וּפּוֹצְעוֹ. בְּנֵי אָדָם מִתְּנַצְּלִים עַצְמָם לְדִבְרֵי עֲוֹנוֹ וְחוֹטֵאִים, הִרִי זֶה
בְּנִיצוּץ מִקְעִיר נִחֲלָת – כְּמוֹ שֶׁנִּיצוּץ אֵשׁ אֶחָד מִבְּעִיר אֵת כָּל הַפֶּחֶם,
כֵּן חֲטֵאֵיהֶם מִכְלִים אֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר הַפְּסוֹק (ירמיה
ה כו) 'כְּבִלְבוֹב מֵלֵא עוֹן, שֶׁהַעוֹפּוֹת נִרְאִים מִבְּחוּץ, וְאִף נּוֹצוּתֵיהֶם
יוֹצְאוֹת חֲחוּצָה, מִן בְּתִיָּהֶם שֶׁל אוֹתָם בְּנֵי אָדָם הַרְגִּילִים בַּעֲרֻה
מִלֵּאִים מִרְמָה', וְלֹא יִתְּכֵן שֶׁלֹּא יִתְגַּלֵּה מַעֲרַמָּתָם בַּחוּץ.

מִמִּשְׁכִּיכָה הַגִּמְרָא לְהִבִּיא דְּבָרִים טוֹבִים הַכְּתוּבִים בַּסֵּפֶר בֵּן סִירָא:
מִנְעַ רַבִּים מִתּוֹךְ בִּיתָה – אֵל תִּכְנִס לְבִיתָךְ אֵת הָאֲנָשִׁים שֶׁאֵינֶךְ זָקוֹק
לָהֶם לְעַסְקִיךָ, וְלֹא הִכָּל תִּבִּיא אֶל בִּיתָה – אִף אֵת אוֹתָם שֶׁנִּצְרָכִים
לְעַסְקִיךָ, אֵל תִּבִּיאֵם תְּמִיד לְתוֹךְ בִּיתָךְ, אֵלֵא בְּדֶרֶךְ כָּלֵל דִּלְבֵּר
עִמָּהֶם בַּחוּץ. רַבִּים הָיוּ דוֹחִשִׁי שְׁלֹמֶךָ – תִּהְיֶיה יָדִיד וְאֹהֹב עַל כָּל
בְּנֵי הָאָדָם, וְאִף עַל פִּי כֵּן יִגֵּל מוֹדֵךְ רַק לְאַחֵד מֵאֲלֵה מִכָּל יִידִידֶיךָ.
וְעַל זֶה נֶאֱמַר (מִיכַה ג' ט) אִף מִשְׁוֹכְכָת חִיקָךְ – מֵאִשְׁתְּךָ, שְׁמוֹר פֶּתְחֵי
'פִּיר' – שֶׁלֹּא תִסְפֵּר לֵה אֵת סוֹדוֹתֶיךָ.

אֵל תִּצָּר צִרְתָּ מִיָּד – לֹא תִצְטַעַר הַיּוֹם מִחֲמַת צָרָה שֶׁאֲתָה חוֹשֵׁשׁ
שֶׁתִּבְּרָא מִחוּר, כִּי אֵל תַּעֲרֵם מִיָּד יוֹם, שְׁמָא לְמִתָּר אוֹתוֹ אָדָם
שֶׁמִּצְטַעַר אֲיָנָיו בְּעוֹלָם, אֵלֵא מִזֶּה, וְנִמְצָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעַר הַיּוֹם עַל
עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ – שֶׁאֵינוֹ עֲתִיד לְהִיָּוֶת בּו.

נֶאֱמַר בַּפְּסוֹק (משלי טו טו): 'כָּל יָמִי עֵינִי רַעִים' – כָּל יִמְיוֹ שֶׁל הָעֵנִי
רַעִים. מִן סִירָא אוֹמֵר, לֹא רַק מִיָּוִר רַעִים, אֵלֵא אִף בְּלִילוֹת רַע לוֹ.
כִּיוֵּן שֶׁכָּשָׁפֵל גָּנִים גָּזוּ – גַּג בֵּיתוֹ נִמוּךְ מִכָּל גִּגוֹת הַבָּתִּים הָאֲחֵרִים,
וְכִמְרוֹם הָרִים בְּרָמּוֹ – וְהַכְּרֵם שֶׁלוֹ נִמְצָא בְּרֹאשׁ הַהָר, שֶׁהוּא הַמָּקוֹם

שְׁדַעְתָּו קָצָה - שנותן ללבו את כל דאגות חבריו, וכן דואג שמא יבואו לו מאורעות רעים, וְיָטוּב לָב מִשְׁתָּה תְּמִיד וְהָ שְׁדַעְתָּו רַחֲבָה, ואינו דואג כל כך.

הגמרא דנה בביאור הפסוק על פי פשוטו: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, נאמר בפסוק: קָל יָמִי עֲנִי רַעִים, וקשה, כיצד ניתן לומר כן, וְהָאִיכָא - והרי יש שְׂבָתוֹת ויָמִים מוֹכִימ, שאף עניי שבִּישְׂרָאֵל יש לו מעדנים לאכול. מתרצת הגמרא: פסוק זה מתפרש בְּשִׁמּוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינוּי וְכַת - שינוי הרגל האכילה של האדם, תַּחֲלָת - הוא הגורם לחולי מַעֲיִים, ונמצא שאף שבתות וימים טובים הם רעים עבור העני, שהוא משנה את דרך אכילתו לאכילת מעדנים שאינו רגיל בהם בימות השבוע, ודבר זה גורם לו לחולי מעיים.

תְּנוּ רַבְּנָן, הַקּוּרָא פְּסוּק שֶׁל שִׁיר הַשִּׁירִים, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּמִין וְאֶר - שר אותו במנגינה של שיר, ולא בנגינת טעמי המקרא של אותו פסוק, שדבר זה אסור בכל פסוק, ואפילו בפסוקי שיר השירים שעיקרם הוא שירה, וכן הַקּוּרָא פְּסוּק בְּבֵית מִשְׁתָּאוֹת של יין בְּלֵא וְמִנּוּ - שלא בזמן המתאים לאמירת אותו פסוק, אלא אומרו כדי לשחוק עם בני המשתה, מְבִיא רַעָה לְעוֹלָם. והטעם לכך, מִפְּנֵי שְׂבָאוֹתוֹ וּמִן הַתּוֹרָה הוֹרֵגַת שָׂק, וְעוֹמֶדֶת לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאוֹמֶרֶת לִפְנֵי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲשָׂאוּנִי בְּנֶדֶד בְּגִדוֹר שְׁמֹנְנִין בּוֹ לְצִים. אָמַר לָהּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרָה, בְּתִי, בְּשִׁעָה שִׂישְׂרָאֵל אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, בְּמָה יִתְעַסְקוּ אִם לֹא בַּפְּסוּקִי הַתּוֹרָה. אָמַרְהָ לִפְנֵי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם בְּעָלִי מְקָרָא הוּן, יַעֲסִקוּ הַתּוֹרָה וּבִמְבִיאִים וּבְכַתוּבִים. אִם בְּעָלִי מִשְׁנֵה הוּן, יַעֲסִקוּ בְּמִשְׁנֵה, בְּהִלְכוֹת וּבְהִנְדוֹת, וְאִם בְּעָלִי תַלְמוּד הוּן, יַעֲסִקוּ בְּהִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, בְּהִלְכוֹת עֲצֵרָת עֲצֵרָת, בְּהִלְכוֹת חֵג בָּחַן, ואינם צריכים לעשות מפסוקי התורה שירים.

הַעִיד רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲנַנְיָא, כֹּל הַקּוּרָא פְּסוּק בְּמִנּוּ, כְּגוֹן שִׁמְקֵשׁ בְּיוֹם טוֹב עַל הַיֵּין וְאוֹמֵר עֲלֵיו פְּסוּקִים מַעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם טוֹב, מְבִיא מוֹכָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (משלי טו כג) 'שִׁמְקָה לֹאִישׁ בְּמַעֲנֵה יוֹדֵב וְדָבָר בְּעֵתוֹ מִה מוֹכֵ'. שִׁנּוּ בַּמַּשְׁנֵה: רַבִּי עֲקִיבָא אֹמַר, אִי הַקּוּרָא בַּסְפָּרִים הַחִיצוֹנִים, וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמִּכָּה וְכו', וְאוֹמֵר כֹּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׂמַתִּי בַּמַּצְרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ כִּי אֲנִי ה' רִפְאָךְ, אֵין לּוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

הגמרא מבארת את דברי רבי עקיבא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דִּין זֶה שֶׁהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה אֵין לּוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וּבִרְזָקָהּ בָּהּ - רק אם ירק עליה קודם לכן, ועוֹנֵשׁוּ הוּא לִפְנֵי שְׁאֵין מוֹכְרִין שֶׁם שְׁמִים עַל הַרְקִיקָה, שׁוֹדוּ דֶּרֶךְ בּוֹיָן, אֲבָל לֹא לֵאמֹר מוֹתֵר לְהוֹכִיר פְּסוּקִים עַל הַמַּכָּה.

הגמרא מבארת אילו פסוקים אסור ללחוֹשׁ עַל הַרְקִיקָה: אִתְּמַר, רַב אָמַר, אֲפִילוּ אֵת הַפְּסוּק 'נִנְעַ צִרְעַת כִּי תִדְּהָ בְּאֶדָם וְהוֹבָא אֶל הַכֶּהֱן' (ויקרא יג ט), שאֵין בוֹ הוֹכֶרֶת הַשֵּׁם, אֲסוּר לְהוֹכִירוֹ עַל הַרְקִיקָה לְשֵׁם רִפּוּאָה, וְהַעוֹשֶׂה כֵּן אֵין לּוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְהוּא שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹמֵר שֶׁרַק הַמּוֹכִיר שֵׁם שְׁמִים עַל הַרְקִיקָה אֵין לּוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אֲפִילוּ אֵת הַפְּסוּק 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה' (ויקרא א א), שאֵין בוֹ הוֹכֶרֶת נִגְעִים וּמַחֲלוֹת שִׁכּוֹל הָאֵדָם לְהַעֲלוֹת בְּדַעְתּוֹ שֶׁתּוֹעִיל לוֹ אֲמִירַת הַפְּסוּק ב'לַחֲשִׁי', אֲלֵא כּוּוֹנְתוֹ לְלַמּוֹד תּוֹרָה וּלְהַתְרַפָּא בּוֹכּוֹת לִימּוֹד הַתּוֹרָה, גַּם כֵּן אֲסוּר לְלַחֲשׁוֹ עַל הַמַּכָּה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא מֵרָאָה בּוֹה כְּאִילוֹ סְגוּלַת הַתּוֹרָה הִיא לְרַפּוּאוֹת מַחֲלוֹת, וּבִאֲמַת סְגוּלַת הַתּוֹרָה יִתִּירָה שְׁמוֹנַעַת מַלְכַּתְחִילָה אֵת הַמַּחֲלוֹת מַלְבוֹא עַל הָאֵדָם.

הגמרא מבארת ברייתא העוסקת גם בענין לחשים: תְּנוּ רַבְּנָן, אִף שֶׁאֲסוּר חֲכָמִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁבְתָּ בְּרַפּוּאוֹת (שבת כג), מִכֵּל מִקּוֹם כְּכִין וּמִשְׁמָשְׁמִין בְּכִנֵּי מַעֲיִים שֶׁל חוֹלָה בְּשִׁבְתָּ, כִּיּוֹן שִׁסִּיכָה אֵינָה כְּרַפּוּאָה אֲלֵא כְּשִׁתִּיה, כַּמְבוּאָר בַּמַּסַּכַּת שֶׁבֶת (פא), וְאֵין בְּכַךְ אִיסוּר. וְכֵן לֹחֲשִׁין לְחִישַׁת נְחָשִׁים וְעִקְרָבִים בְּשִׁבְתָּ כִּי שֶׁלֹּא יוֹיָקוּ, וְאֵין בְּכַךְ מִשּׁוּם צִידָה, אִף שֶׁמַּחֲמַת הַלְחָשִׁים אֵין הַנְּחָשִׁים הַעֲקָרָבִים יֻכּוֹלִים לֹוֹז מִמִּקּוֹמָם. וּמַעֲבִירִין בְּלִי שֶׁל בְּרוֹל עַל גַּב הָעֵץ כִּדִּי לְקַרְרָה בְּשִׁבְתָּ. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמָה דְּבָרִים

אָמַרְיִם שְׁמוֹתָהּ לְהַעֲבִיר כְּלִי עַל גְּבִי הָעֵץ, בְּכָלִי הַנִּימָל - שְׁמוֹתָהּ לְטַלְטֵלוֹ שִׁבְתָּ, כְּגוֹן מַפְתָּח, סִכִּין וְטַבַּעַת, אָכַל בְּכָלִי שְׂאִינוֹ נִימָל, שְׁגוּרוֹ חֲכָמִים בְּאִיסוּר 'מוֹקֶצֶה' שֶׁלֹּא יִטַּלְטְלוּהוּ, אָסוּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּב הָעֵץ.

אומרת הברייתא דין נוסף: וְאֵין שׁוֹאֲלִין בְּדָבָר שְׂדִים בְּשִׁבְתָּ - אדם שאיבד חפץ אינו רשאי לשאול את השדים היכן הוא, כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בִּישְׁעִיהָ (נח"י) עַל יוֹם הַשִּׁבְתָּ: וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוַת חֲפָצְךָ וְדָבָר דְּבָר, וְחִיפּוּשׁ חֲפָצֶיךָ עַל יְדֵי שְׂדִים כָּלּוֹל בְּאִיסוּר שֶׁל 'מִמִּצְוָה חֲפָצְךָ, רַבִּי יוֹסִי אֹמַר, אִף בְּחוֹל אָסוּר לְשׂאֹל אֵת הַשְּׂדִים הֵיכֵן חֲפָצֶיךָ שֶׁאֲבָדוּ, כְּטַעַם שִׁיבוּאָר לְהֵלֵךְ.

אָמַר רַב הוֹנָא, (אין) הִלְכָה בְּרַבִּי יוֹסִי, מִמַּשִּׁיךְ רַב הוֹנָא וְאוֹמַר, וְאִף רַבִּי יוֹסִי לֹא אָמַרְהָ, שֶׁאֲסוּר לְשׂאֹל בְּחוֹל, אֲלֵא מִשּׁוּם כְּכִנָּה שִׁישׁ בְּדָבָר, שֶׁלְּפַעֲמִים מַכְרִיחַ אֵת הַשֵּׁד לֹוֹמֵר לוֹ דַּבֵּר שְׂאִינוֹ רּוֹצֵה, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ כּוֹעֵס עֲלָיו וּמּוֹזִיקוֹ, כִּי הָא - כְּמוֹ מַעֲשֵׂה זֶה שֶׁהִיא, דְּרַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף, דְּמַחֲמַת שֶׁהִיא שׂוֹאֵל אֵת הַשֵּׁד בִּיקֵּשׁ הֵלֵךְ לְהוֹיָקוּ וְאִיכְלֵעַ בְּאֶרְזָא - נִבְלַע בַּעַץ אֶרֶז, וְאֶתְעַבֵּד לִיהָ נִיפָא - וְנַעֲשֶׂה לוֹ נֶס, פְּקַע אֶרְזָא וּפְלִיטָה - הַתְּבַקַּע הָאֶרֶז וּפְלִטּוֹ, וְלִכֵּן אֲסוּר רַבִּי יוֹסִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׂאלַת שְׂדִים אִף בְּיוֹם חוֹל.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין רפואה בשבת: תְּנוּ רַבְּנָן, כְּכִין וּמִשְׁמָשְׁמִין בְּכִנֵּי מַעֲיִים שֶׁל חוֹלָה בְּשִׁבְתָּ, וּבְלִבְדִּי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחוֹל.

מבשרת הגמרא: חֲכִי עֲבִיד - כיצד הוא עושה את הסיכה והמשמוש בשבת, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה דְּרוֹךְ הָעֲשִׂיָה בְּחוֹל. רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, סָךְ וְאַחֲרֵי כֵךְ מִשְׁמָשְׁמֵשׁ, וְיֵשׁ בּוֹה שִׁינוּי, כִּיּוֹן שֶׁבְּחוֹל הַדֶּרֶךְ הִיא לְמַשְׁמֵשׁ תַּחֲלִילָה וְאַחֲרֵי כֵךְ לְסוֹךְ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, סָךְ וּמִשְׁמָשְׁמֵשׁ בְּבֵית אַחֵהּ, שֶׁרַק זֶה נֶחֱשֵׁב שִׁינוּי, אֲבָל לֹא יִסוֹךְ וְאַחֲרֵי כֵךְ יִשְׁמַשׁ.

הגמרא ממשיכה לדון בשאלת שדים: תְּנוּ רַבְּנָן, שְׂדֵי שְׁמֵן - שִׂאלַת שְׂדִים שֶׁנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי שְׁמֵן, וְשְׂדֵי בִיצִים - שִׂאלַת הַנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי קַלְפּוּת שֶׁל בִיצִים, מוֹתְרִין לְשִׂאלָה בָּהֶן, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בָּהֶם כְּסִנָּה, אֲלֵא הַטַּעַם שֶׁאֵין שׂוֹאֲלִים הוּא מִפְּנֵי שְׁפָכְבוֹיָן - שֶׁהֵם מַשְׁקֵרִים, וְאֵין תּוֹעֵלַת בְּתוֹבוֹתָם.

ממשיכה הברייתא: אוֹתָם שׂוֹאֲלִים בְּשִׁמֵן, לֹוֹחֲשִׁין בְּשִׂאלַתָם רַק עַל שְׁמֵן שֶׁנִּמְצָא בְּכָלִי, וְאֵין הֵם לֹוֹחֲשִׁין עַל שְׁמֵן שֶׁנִּמְצָא בְּדֵי, כִּיּוֹן שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹעֵלַת בְּשִׂאלָה זֶה, לְפִיכָה, כְּכִין מִשְׁמָשְׁמֵשׁ בְּשִׁבְתָּ - יֻכּוֹל אדם לִסוֹךְ אֵת עֲצָמוֹ שֶׁמִּשְׁמֵן הַנִּמְצָא בִיד שֶׁל אַחֵר וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁנִּשְׁאָלוּ בוֹ לְשָׂדִים, וְאֵין כְּכִין מִשְׁמָשְׁמֵשׁ בְּכָלִי, כִּיּוֹן שִׁיתֵּכֵן שֶׁנִּשְׁאָלוּ בוֹ הַשְּׂדִים וְיֵשׁ בוֹ מִשּׁוּם סִכְנַת שֵׁד.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב יִצְחָק בְּרִי שְׁמוּאֵל בְּרִי מְרִתָא, אִיקְלַע לְהִתְחַוָּא אוֹשְׁפִיָא - הוֹדְמָן לְמַלּוֹן אַחֵר, אֵייתִי לִיהָ מִישְׁחָא בְּמִנָּא - הִבִּיאוּ לִפְנֵי שְׁמֵן בְּכָלִי, שָׁךְ - סָךְ בּוֹ רַב יִצְחָק אֵת פְּנִיו, נִפְקָן לִיהָ צִימְחֵי בְּאִפְּסָה - וּמִזְמַת כֵּן יִצְאוּ לוֹ פְּצָעִים בְּפָנָיו, לִפְנֵי שֶׁהִיא זֶה שְׁמֵן שֶׁנִּשְׁאָלוּ בוֹ לְשָׂדִים, וְהוֹיָקוּ הַשֵּׁד, נִפְקָ לְשׁוֹךְ - יִצָא רַב יִצְחָק לְשׁוֹךְ, חֲזִיתִיה הֵייתָ אִתְּתָא - רִאֲתָה אוֹתוֹ אִשָּׁה אַחַת שֶׁהִיתָ בְּקִיאָה בְּמַעֲשֵׂי לְחִישׁוֹת, אָמַרְהָ, וַיִּקָּא דְּחִמָּתָ קָא חֲזִינָא חֲכָא - אֲנִי רֹאֵה שֶׁנֶּאֱחָז בְּךָ שֵׁד שֶׁשְׁמוֹ חֲמַת, עֲבָדָא לִיהָ מְלִתָא, וְאִיתִּיפִי - עֲשֶׂתָה לוֹ דַּבֵּר מַסּוּים הַמוֹעִיל לְסַלֵּק אֵת הַשֵּׁד, וְהַתְרַפָּא רַב יִצְחָק.

הגמרא מביאה מימרא בענין רפואות: אָמַר לִיהָ רַבִּי אָבָא לְרַבָּה בְּרִי מְרִי, בְּתִיב - נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (שמות טו כ) 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֲלֵהִיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהָאֲנֹתָ לְמִצְוֹתַי וְשִׁמְרַתָּ כָּל חֲקִיו כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי מִצְוִים לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ כִּי אֲנִי ה' רִפְאָךְ, וּלְכֹאדָרָה קִשָּׁה, וְכִי מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא עָלִיו ה' שׁוּם מַחֲלָה, רִפּוּאָה לָמָּה - מִדְּרוֹעַ הַדּוֹחֵךְ לְסִיִּים 'כִּי אֲנִי ה' רּוֹפְאָךְ, וְהָרִי מִי שְׂאִינוֹ חוֹלָה אֵינוֹ זָקוּק לְרַפּוּאוֹת. אָמַר לִיהָ רַבָּה בְּרִי מְרִי לְרַבִּי אָבָא, חֲכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְקָרָא זֶה, מַעֲצָמוֹ דְּרָשׁ - הוּא מוֹכֵן מִצַּד עֲצָמוֹ, שְׁנֵאֲמַר בְּתַחֲלִילַת הַפְּסוּק 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֲלֵהִיךָ, וְיֵשׁ לְדִיִּיק, שֶׁרַק אִם תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ כָּל מַחֲלָה, וְאִם לֹא תִשְׁמָע, אֲשִׁים עֲלֵיךְ מַחֲלוֹת אֵלּוּ, וְאִף עַל פִּי כֵן, 'כִּי אֲנִי ה' רִפְאָךְ' - הַשֵּׁךְ בַּעֲמוּד יִב

שדעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעתידי לבא עליה:
רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כל כך ל"א דעתו קצרה רגון: והא איכא שבתות
וימים טובים. שאין לך עני בישראל שאין לו מעדנים: שנוי וסת. משנה וסת ואוכל
יותר שאינו רגיל לאכול היינו תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות ויר"ט רעים
לו: ה"ג הקורא שיר השירים ועושה אותו
במין זמר. שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד
בה ועושה אותה במין שיר אצ"פ שמשייר
השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו
במין שיר אלא בקריאתו: הקורא פסוק
בבית המשתאות בלא זמנו. במסע על יינו
עושה שחיקותיו בדברי תורה וקורא פסוקים
בקול רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם
אומרם בזמנו על המשתה כגון שהוא יום
טוב ונטול כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה
ופסוקים מענינו של יום מביא טובה לעולם:
ובדוקק. שכן דרך מלחשים לרקק קודם
הלחש ואסור להוכיח פסוק על הלחשה ויש
לחשים שדרכן לרקק אחרים ואומר אותן
בלשון לעז ומזכירין להם שם בלשון לעז
וא"ל רבי דמותר דאין אסור אלא לוחש
אותו הרקיקה דנראה שמזכיר השם על
הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש
אבל בלעז לא: אפילו נגע צרעת. אפילו
לוחש (אחרי האי) קרא דלית ביה שם שמים
על הרקיקה שקורא נגע צרעת כי תהיה
באדם והובא אל הכהן (וקרא יג) לשם
רפואה אין לו חלק לעולם הבא: ואפילו
ויקרא אל משה. שאין בו לא חולי ולא נגע
דאין ראוי ללחשו על המכה ואין מזכירו
לשם רפואה אלא כסבור הוא להנצל בזכות
דברי תורה שהוא הוכיח אסור ללחשו:
ומשמשים במעיים. של חולה בשבת ואין
בכך משום רפואה דסיכה איתקש לשתיה:

ולוחשין על נחשים ועל עקרבם בשבת. בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה:
כלי על העין. שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. א"נ כגון שעושין
לאדם שחש בעינו מקיפים עינו בטבעת: כלי הניטל. כגון מפתח סכין וטבעת: בדבר
שדים. שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מגידים להם
ואסור לעשות בשבת משום ממצוא חפצך
(ישעיה נח): אף בחול אסור. לשאול בשדים
כדמפרש לקמן משום סכנה: כי הא דרב
יצחק. היה שואל במעשה שדים ובקש השד
להזיקו ונעשה לו נס ובלעז הארז: סך ואחר
כך ממשמש. הוי שנוי דבחול דרך למשמש
ואח"כ לסוך: שרי שמן. יש מעשה שדים
ששואלין על ידי שמן וקרי להו שרי שמן
והיינו שרי בוחן ויש ששואלין בשפופרת של
ביצה וקרי להו שרי ביצים: אלא שמכובין.
לכך נמנעו מלשאל בהן: לוחשים על שמן
שכבלי. אותן העושין מעשה שדים דרכן
ללחוש על שמן שכבלי ואין דרכן ללחוש
על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך אדם
יכול לסוך על ידו משמן שביד ואין לחוש
שמן נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנה
חשד: שף. סך שמן בפניו: צמחין. אבנבות.
מל"ץ: ויקא דחמת. רוח של אותו שד
ששמו חמת אני רואה בפניך שאחזק: חמה
עוה יש בעולם. על עצמו היה אומר שכנס
עליו המקום והכביד חוליו: שכל זמן שהייתי
רואה את רבי שאין יינו מחמיץ וכו'.
כלומר שהיתה הצלחה בכל מעשיו: אמרתי
קבל רבי את עולמו. כל שכרו: רואה רבי
בצער. ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח
מדביש. מתקלקל ונעשה צלול מחמת
חמימות: כלום חסרתי. שאתה אומר אני
סובל ענות: שנלגל חמה בעולם הוה. ולא
לעתיד שמאורות מתחדשות: חביבין יסורין.
שמכפרין עליו:

גם

דברים אמורים, בכלי הניטל. אבל בכלי שאינו ניטל, אסור. ואין שואלין בדבר שדים בשבת,
רבי יוסי אומר, אף בחול אסור. אמר רב הונא, (אין) תלכה פרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אמרה, אלא משום סכנה. פי הא דרב
יצחק בר יוסף, דאיבעל בארזא, ואתעביד ליה ניפא, פקע ארזא וקלטיה. תנו רבנן, סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת, ובלבד שלא
יעשה פדרך שהוא עושה בחול. היכי עבדי, רבי חמא ברבי חנינא אמר, סך ואחר כך ממשמש. רבי יוחנן אמר, סך וממשמש בבית
אחת. תנו רבנן, שרי שמן ושרי ביצים, מותרין לשאול בהן, אלא מפני שמכובין. לוחשין על שמן שבפלי ואין לוחשין על שמן שבפיד,
לפיכך, סכין משמן שבפיד, ואין סכין משמן שבפלי. רב יצחק בר שמואל בר מרתא, איקלע ליהוא אושפיזא. אייתי ליה מישחא
במנא, שף, נפקן ליה צימחי באפיה. נפק לשוק, חיותיה תהיא איתתא. אמרה, ויקא דחמת קא חוינא הכא, עבדא ליה מלתא, ואתפי.
אמר ליה רבי אבא לרבה בר מרי, פתיב 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך פי אני ה' רפאך', וכי מאחר שלא שם,
רפואה למה? אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן, מקרא זה, מעצמו נדרש, שגאמר 'ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך', אם תשמע,
לא אשים. ואם לא תשמע, אשים. אף על פי כן, 'כי אני ה' רפאך'. אמר רבה בר בר חנה, כשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו
לפקרו. אמר להן, חמה עוה יש בעולם. תתחילו הן בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו, למה אתה משחק. אמר להן, וכי מפני מה
אתם בוכים. אמרו לו, אפשר ספר תורה שריו בצער ולא נכבה. אמר להן, לכך אני משחק. שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו
מחמיץ, ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מבאיש, ואין דובשנו מדביש, אמרתי שמו חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה
רבי בצער, אני שמת. אמר לו, עקיבא, כלום חסרתי מן התורה בולה. אמר לו, ליפדתנו רבינו 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה
טוב ולא יחטא'. תנו רבנן, כשחלה רבי אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, רבי טרפון, ורבי יהושע, ורבי אליעזר בן עזריה ורבי
עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר, טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שנלגל חמה בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם
הבא. נענה רבי יהושע ואמר, טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שנלגל חמה בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה
רבי אליעזר בן עזריה ואמר, טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי
עקיבא ואמר, חביבין יסורין. אמר להם, סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי, שאמר חביבין יסורין. אמר לו, עקיבא, זו מצוין לך.
אמר, מקרא אני דורש, 'בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו והמשים והמש שנה מלך בירושלם [וגו']', ועש הרע בעיני ה' וכתוב

גם

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. היינו תלמידי חזקיה כדקיימא
לן בהזחשופין בבבא בתרא (דף טו.) חזקיה וסיעתו כתבו משלי מכלל דחזקיה היה
מלמד לכל וכדאמרו (לעיל דף צד.) נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן
שלמנשה בנו לימד: מכל מורה שפרח בו. ללמדו: שבאו בעלילה. שלא באו

לבקש לפני הקב"ה בחפלה אלא באו
בעלילה שאמרו דברים של ניצחון שאין
להם תשובה: הברכה אחת היא. וכי אין לך
ברכה יותר תשובה ניצחת השיבו ועלתה
לו: מנשה. בא בעלילה שלא להתפלל
למקום אלא לבסוף אם לא תושיעני מה
הועיל לי שקראתי לך יותר משאר אלהות
והיינו דכתיב ויכנע לפני (ה') אלהי אבותיו
מכלל דעד השתא לפני אלהות אחרים
נכנע: הנא. כי אמרין בהוגה את השם
באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא בגבולין
אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין:
ובלשון ענה. אפילו במקדש לא לשון ענה
לעז שאינו הוגה באותיותיו בלשון הקדש
שלנו אלא שאר לועזין ענה לשון בלעגי
שפה (שעשה כח) מר' ל"א ענה לשון עוגה
מקום: הנא. כי חבורת בני אדם שמדברין
דברי חול גבולין קרי חוץ למקדש ואסור
לפרש שם בן ארבעים ושנים בלשון ענה
חוץ למקדש ואי עבד אין לו חלק אבל
בלשון קדש אינו נענש כל כך ובמקדש
הואיל ונהוג להזכיר פירושו אינו נענש:
שריבע עם. שריבץ את ישראל והשפילם:
עשה מריבה כעם. הריבם אלו עם אלו
בעסק עבודה זרה זה עובד וזה מוחה בידו
ובאו לדין מחלוקת: שניבם ולא ראה. היה
סבור להביט יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא
ראה טעמה כדאמרין לקמן ראה אש
יצאה מאמתו וכו': נתפכמך בבנין. של
מצרים שנתנוהו בבנין במקום לבנה
כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה
אתה הרעות לעם הזה שעבשיו אם אין להם
לבנים משימין בניהם של ישראל בבנין אמר
לו הקב"ה קוצים הם מכלין שגלוי לפני אילו
הם חיים היו רשעים (גמורים) ואם תרצה
תנהו והוציא אתה מן הלק והרעות
מיכה. ל"א נתמכמך עסק בבנין עד שנעשה
מך כדאמרין (סוטה דף יא.) כל העוסק

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך
יהודה, וכי חזקיה מלך יהודה, לכל העולם פולו לימד
תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה? אלא, מפל טורח
שפטר בו, ומפל עמל שעמל בו, לא העלהו למקוב
אלא יסורין, שנאמר 'וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא
הקשיבו, ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך
אשור וילכדו את מנשה בחושים ויאסרוהו בנחשתיים
וילכדוהו בבבל, וכתוב 'ובהציר לו חילה את פני ה'
אלהיו ויפגע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו, ויתפלל
אליו ויעתר לו וישמע תחינתו, וישיבוהו ירושלים
למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים, הא למדת
ש'הכבין יסורין, תנו רבנן, שלשה באו בעלילה. אלו
הן, קין, עשו ומנשה. קין, דכתיב 'גדול עוני מנשוא'.
אמר לפניו, רפנו של עולם, פלוס גדול עוני מששים
ריבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם. עשו,
דכתיב 'הברכה אחת היא לך אבי'. מנשה, בתחילה
קרא לאלהות הרבה, ולבסוף קרא לאלהי אבותיו:
אבא שאול אומר, אף ההוגה את השם באותיותיו
וכ': תנא, ובגבולין וב'לשון ענה: שלשה מלכים
וארבעה הדייטות וכו': תנו רבנן, 'ירבעם', שריבע עם.
דבר אחר, 'ירבעם' שעשה מריבה בעם. דבר אחר,
'ירבעם' שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים,
'בן נבט', בן שניבט ולא ראה. תנא, הוא 'נבט', הוא
'מיכה', הוא 'שבע בן בכרי', 'נבט', שניבט ולא ראה.
'מיכה' שנתמכמך בבנין, ומה שמו, 'שבע בן בכרי'
שמו. תנו רבנן, שלשה ניבטו ולא ראו. ואילו הן, נבט,
ואחיתופל, ואיצטגניני פרעה. נבט, ראה אש שיוציאת
מאמתו. הוא סבר, איהו מלך. ולא היא, וירבעם הוא
דנפק מיניה. אחיתופל, ראה צרעת שזרחה לו על
אמתו. הוא סבר, איהו מלך. ולא היא, פת שבע בתו

בבנין מתמסכן: הוא סבר איהו מלך. ולכן נתאמץ שבע בן בכרי וקבץ כל ישראל
אליו והיה רוצה למלך בדכתיב במקרא: איהו מלך. ולכן נעשה יועץ לאבשלום
כדי שתשוב המלוכה מדוד לאבשלום ובין כך ובין כך יתגלגל הדבר ותשוב אליה
על מי מריבה. שבען שאמר שמעו נא המורים נענש ולא נכנס לארץ ישראל:
ומנא לן דלא אתי. ירבעם לעלמא דאתי
והכי נמי מפרש לקמן בכלהו שלשה מלכים
וארבעה הדיוטות: הוכיח את מנשה. שלמה
כדמפרש ואזיל דאמר דוד אביך וכו': ומפני
מה נענש שהוכיחו ברבים. לבישה פרץ
פרצות בחומה כדי שיעל. (וירדו) ויכנסו
בירוח: ואתה נדרת אותם כדי לעשות
אנגריא. כדי שיכנסו בשערים לידע מי נכנס
כדי לגבות מס לבת פרעה מר' ל"א ססגר
השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד
מן השערים וכולם עוברים דרך שם כדי
שיהיו מצוין עמה לכבדה ולעבדה כל
עבודת בית המלך קרי אנגריא ל"א שהיה
רגיל שלמה לסגור דלתות העזרה ומצניע
מפתחות בידו ודרכו של מלך לישן ג' שעות
ביום וישאר עומדין על העזרה עד שיעמוד
המלך ואמר לו ירבעם אתה רוצה שיתנו לך
אנגריא לבת פרעה אשתך שתתן להם
מפתחות: (בית) ואתו המלוא. אחת מן
הפרצות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה
שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעובדין לה
לעיל מהאי קרא כתיב וירם יד במלך כלומר
קם בדברים הנגלה המלך ומרד בו: שחליץ
תפילין בפניו. שהיה לו לפנות לצד אחר
מפני אימת מלכותו ולחלץ שלא בפניו ל"א
חולץ תפילין בפניו לבא להתרים כנגדו
בחוקה: חליץ תפילין. אין נכון להיות בגלוי
ראש לפני המלך וזהו החתול במרד בכך
להראות ולומר לו שאינו נוהג כמלך: גפיר
דאין ישיבה. הגלה למשה מסיני ולא מקרא:
השויב רשע אצל צדיק. ואומר להם
להעמיד להם צלם אחד בבית אל ואחד בן
הסכימו עמו. אמר לו רשע לצדיק. סלקא
דעתך גברא כירבעם פלח לעבודה זרה
אלא לנסינוהו בעי אמר דעתנו שלם עמו
נחרצה דבדבר וכו' היה משעשע רשע לצדיק
עד שהיה כולל לתוהמים שהן דיו רעים ושוב
לא היו יכולים לחזור בהן:
ואף

הוא דנפקא מינה שלמה. איצטגניני פרעה, דאמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה/ המה שראו איצטגניני פרעה,
וטעו. ראו שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה, אמרו 'כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו'. והן לא ידעו, שעל עסקי מי מריבה לוקה.
ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'והי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה/ להכחיד' בעולם
הזה, 'להשמיד' לעולם הבא. אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה ירבעם למלכות, מפני שהוכיח את שלמה. ומפני מה נענש, מפני שהוכיחו
ברבים, שנאמר 'וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו'. אמר לו, דוד אביך פרץ פרצות
בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל, ואתה נדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה. ומאי 'וזה אשר הרים יד במלך', אמר רב נחמן,
שחליץ תפילין בפניו. אמר רב נחמן, גסות הרוח שהיה בו בירבעם, מרדתו מן העולם, שנאמר 'יאמר ירבעם בלבו עתה תשוב
הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה
והרגנו ושב אל רחבעם מלך יהודה'. אמר, גמירי, דאין 'ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד. כיון דחזו ליה לרחבעם דיתבי,
ואנא קאימנא. סברי, הא מלכא והא עבדא. ואי תיבנא, מורד במלכות הוא וקטלן לי, ואילו בתריה. מיד 'ויעז המלך וישע שני עגלי
זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוד מארץ מצרים, וישם את האחד בבית אל ואת האחד
נתן בדר'. מאי 'ויעז', אמר רב יהודה, שהשיב רשע אצל צדיק. אמר להו, חתמתיו על כל דעבידנא. אמרו ליה, הין, אמר להו, מלכא
בעינא למיחיו. אמרו ליה, הין, כל דאימנא לבו עבידתו? אמרו ליה, הין, אפילו למפלח לעבודת פוכבים? אמר ליה צדיק, חס ושלום.
אמר ליה רשע לצדיק, סלקא דעתך דנברא בירבעם, פלח לעבודת פוכבים. אלא, למינסינהו הוא דקא בעי, אי קבליתו למימריה.

שמו 'רַבֵּעִם' לפי שְׁעֵשֶׂה מְרִיבָה בָּעָם – שמחמת שגרם להם לעבוד
עבודה זרה היו רבים זה עם זה, שהאחד עובד לעבודה זרה,
וחבירו מוחה בידו שלא יעבדה. דְּבַר אַחֵר, 'רַבֵּעִם', שְׁעֵשֶׂה מְרִיבָה
בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְרָהָם שְׁבַעֲמִינִים, שהחטיאם בעבודה זרה, ממשיכה
הברייתא: ולמה נקרא שמו 'בֶּן נֶבֶט', בֶּן של אותו אדם שְׁנֵיבֶט וְלֹא
רָאָה – שהיה סבור להביט היטב ולהבין את עיקר הדבר, ולא ראה
היטב, ולא הבינו, כמו שיבאר להלן.
תָּנָא, אביו של ירבעם, הוא המכונה 'נֶבֶט', והוא 'מִיבָה' שהיה בימי
השופטים והעמיד פסל לעבודה זרה (שופטים יז) והוא 'שָׁבַע בֶּן
בְּכָרִי', שלאחר שמרד אבשלום ונהרג ורצו כל העם להחזיר את
דוד למלכותו, חידש שבע בן בכרי את המרד (שמואל ב' כ א),
מבאר הברייתא את שמותיו: 'נֶבֶט', שְׁנֵיבֶט וְלֹא רָאָה – שהביט
להבין את עיקר הדבר, ולא הבינו, וכמו שיבאר, 'מִיבָה' שְׁנֵיבֶט מְרִיבָה
בָּעָם – שהיה במצרים בזמן השעבוד, והיו המצרים מניחים
תנינוקות של ישראל בבנין במקום לבנים, וכשהתרעם משה רבינו
על גזירה זו השיב לו הקדוש ברוך הוא שאם יגדלו תנוקות אלו
יהיו רשעים, והרשה לו ה' לנסות את הדבר, והוציא משה רבינו
אחד מהם, ואכן אותו תינוק כשגדל עבד עבודה זרה והכשיל את
ישראל. מוסיפה הברייתא: ומה שָׁמוּ האמיתי, שָׁבַע בֶּן בְּכָרִי שָׁמוּ.
הגמרא מביאה ברייתא המבאר מה ראה 'נֶבֶט' ולא הבין: תָּנִי
רַבֵּנָן, שְׁלֹשָׁה נִיבְטוּ וְלֹא רָאוּ – הביטו דבר שהוא סימן לדבר מסוים
ולא הבינוהו לעיקרו, וְאֵלֶּי הֵן, נֶבֶט, וְאַחִיתוּפֶל, וְאַיִצְמַנְגִּי –
החזיים בכוכבים של פְּרָעָה. מבאר הגמרא: נֶבֶט, רָאָה אֵשׁ
שְׁיוֹצֵאת מֵאַמְתּוֹ, הוא כֶּבֶד שזה סימן דאיהו מְלִיךָ – שהוא עצמו
יהיה מלך, ולכן מרד במלכות דוד המלך וחשב שהוא יהיה מלך,
כמבואר לעיל ש'נֶבֶט' הוא שבע בן בכרי, וְלֹא הָיָא – ולא זה היה
הרמז ביציאת האש מאמתו, אלא רַבֵּעִם הוא דִּנְפָק מִינִיה – ירבעם
הוא שיצא מנֶבֶט, ומלך על ישראל, וזה היה הסימן של האש.
ממשיכה הגמרא: אֲחִיתוּפֶל רָאָה צִרְעַת שְׁרָרָה לוֹ עַל אַמְתּוֹ, הוא
כֶּבֶד שדבר זה הוא סימן דאיהו מְלִיךָ – שהוא עצמו יהיה מלך, ולכן
כשמרד אבשלום בדוד המלך הצטרף אליו אחיתופל ונעשה
יועצו, כדי שתינטל תחילה המלכות מדוד, וסבר שאחר כך
יתגלגל הדבר שגם אבשלום לא ימלוך, והוא עצמו יהיה מלך, וְלֹא
הָיָא – ולא זה היה הרמז שבצירעת, אלא בַּת שָׁבַע בְּתָהּ הָיָא – היה
זה סימן לבת שבע נכדתו של אחיתופל שנישאה לדוד המלך
דִּנְפָקָה מִינָה שְׁלֵמָה – שנולד ממנה שלמה המלך.
ממשיכה הגמרא: אֲיִצְמַנְגִּי פְּרָעָה טַעוּ בְּרִיאֵיתָם, דָּאֵמֶר רַבִּי הָמָא
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵינָא, מֵאֵי דְרַבֵּינָן, מִדּוּ פִּירוּשׁ הַפְּסוּק שְׁנֵיבֶט אֲמָר שְׁמֹר
ה' עַל מֹשֶׁה שֶׁלֹא יִכְסֹא לֵארוֹץ יִשְׂרָאֵל מִחֲמַת שְׁכַשְׁבָא לְהוֹצִיא מִיָּם
מִחֲסֵלֵעַ אֲמֹר לִישְׂרָאֵל
'שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים' (במדבר כ יג), 'הָמָא מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם' ומלשון 'חֲמָה' נראה שאלו מים ידועים
שכבר הוזכרו במקום אחר, וכוונת הפסוק היא הָמָה הַמִּים שְׁרָאוּ
אֲיִצְמַנְגִּי פְּרָעָה וַיִּטְעוּ, ומה היתה טעותם, שְׁרָאוּ בכוכבים שְׁמֹשֶׁיָּן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּמִים הוא לֹקָה, ולכן אָמְרוּ לִפְרָעָה לְגֹזֹר שֶׁכָּל הַבֵּן
תִּלְוֶה הַיָּאוֹרָה תִּשְׁלִיכֶנָּה וְהֵן לֹא יָדְעוּ – לא הבינו שְׁעַל עֲקָבִי מֵי
מְרִיבָה לֹקָה – שמשה רבינו עתיד להעניש על ענין זה של מי
מריבה, ולא הועילה להם גזירתם בהשלכת הילדים ליאור.
הגמרא מבררת את האמור במשנה שלירבעם אין חלק לעולם
הבא. שואלת הגמרא: וַיִּמָּא לָן דְּלָא אֵתִי לְעָלְמָא דְּאֵתִי – ומנין לנו
שאין לירבעם חלק לעולם הבא, דְּרַבֵּינָן (מלכים א' יג לד) אַחֲרֵי
שְׁהוּבֵא טַהוּרֵי יִרְבַּעִם שֶׁבִנָּה בְּמוֹת לַעֲבֹדָה זָרָה, וְעֵשָׂה חֵלֶק
מֵהֶם כְּהֵנִים לַעֲבֹדָה זָרָה ו' וַיְהִי בְּדָבָר הַזֶּה לְחַטָּאת בֵּית יִרְבָּעִם
וְלִחְבָּחִיד וְלִהְשָׁמִיד מִעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, ויש לדורש את הפסוק כֶּן,
'לְחָבְחִיד', היינו בְּעוֹלָם הַנֶּה, שלא נשאר ממנו שום צאצא, אלא
כולם נהרגו על ידי בְּעֵשָׂא בֶן אֲחִיָּה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶלֶךְ אַחֲרָיו
(מלכים א' טו כז), 'וְלִהְשָׁמִיד' היינו לְעוֹלָם הָבָא, שלא יהיה לו חלק
לעולם הבא.
הגמרא מביאה מימרא בענין ירבעם בן נֶבֶט: אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי

זֶם אֱלֹה מְשָׁלִי שְׁלֵמָה אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשִׁי וְתַלְמִידֵי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ
יְהוּדָה, כלומר, שחזקיה ותלמידיו העתיקו את ספר משלי של
שלמה המלך כדי ללמד תורה לעם ישראל, ואם כן תמוה הדבר,
מדוע עשה מנשה את הרע בענין ה', וכי אביו חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה
לִבְל הָעוֹלָם כּוֹלֵל לִימֹד תוֹרָה כְּמִבּוּאָר בַּפְּסוּק שֶׁהֶעֱתִיקוּ אֶת סֵפֶר
מְשָׁלִי לַלְמֹד לְכָל, וְאֵילֹו לְמִנְשֶׁה בְּנוֹ לֹא לִימֹד תוֹרָה, והרי לא יתכן
הדבר, ובודאי לימדו אביו תורה, אֲלֵא יֵשׁ לַלְמֹד מִמַּעֲשֵׂה זֶה
שֶׁמֶלֶךְ מוֹרָה שְׁפָרָה בּוֹ חֻזְקָה אֲבִיו, וּמֶלֶךְ עָמֵל שְׁעָמֵל בּוֹ, לֹא הֶעֱלִהוּ
לְמוֹטָב – לא החזיר את מנשה לדרך הישרה אֲלֵא וְסוּרִין שְׁבֵאוּ
עֲלָיו, שְׁנֵאֲמֵר (דהי"ב לג יג) 'וְדָבָר ה' אֵל מְנַשֶּׁה וְאֵל עָמֹו וְלֹא
הִקְשִׁיב, וַיָּבֹא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שְׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיִּלְכְּדוּ
אֶת מְנַשֶּׁה בַּחֲזִים וְטָבַעַת שְׁמַנִּיחִים בְּלִחֵי חֲחִיה' וַיִּאֲסְרוּהוּ
בְּנִשְׁתִּים וְשִׁלְשָׁלוּתוֹ שֶׁל נַחוּשָׁת' וַיִּזְלִיכֶהוּ בְּכֶלֶךְ, וּכְתִיב בַּפְּסוּק
הַבֵּא 'וּבְהִיצֵר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיִּבְנֶע מֶלֶךְ (ה) אֱלֹהֵי
אֲבֹתָיו, וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתֵר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיִּשְׁיבֶהוּ וַיִּרְשָׁלֵם
לְמַלְכוּתוֹ וַיִּדַּע מְנַשֶּׁה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, הֵא וְהִרְוִי לְמִדָּה מִמַּעֲשֵׂה
זֶה שְׁחִיבִין הֵם הַסּוּרִין, שְׁהוֹעִילוֹ לְמַנְשֶׁה יוֹתֵר מִכָּל הַתּוֹרָה
שֶׁלִּמְדוּ אֲבִיו חֻזְקָה.
אֲנֵכ שְׁהוֹכֵר כֵּאֵן הַמַּעֲשֵׂה בְּמַנְשֶׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה מְבִיאָה הַגְּמָרָא
בְּרִייתָא בְּעֵינָהּ: תָּנִי רַבֵּנָן, שְׁלֹשָׁה בְנֵי אָדָם כָּאֵן לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא שֶׁלֹא בִּדְרָךְ תְּפִילָּה, אֲלֵא בְּעִלְיָה – בַּטַּעֲנַת הַתְּנַצְחוֹת
וְהַתְּגָרוֹת שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיב עֲלֵיהָ תְּשׁוּבָה הוֹגֵת, וְאֵלֶּי הֵן, כֶּן,
עֲשֹׂה וּמְנַשֶּׁה, מְבִאֵרָה הַבְּרִייתָא: כֶּן, דְּרַבֵּינָן (בראשית ד יג) לֵאמֹר
שְׁהוּרָ קֵין אֶת הַבֵּל, וַיֹּאמֶר קֵין אֶל ה' גְּדוֹל עֲזִי מְנַשֶּׁה, וּפִירוּשׁ
הַפְּסוּק הוּא שְׁאֵמֶר קֵין לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּלוֹם וְכִי גְדוֹל עֲזִי
שְׁהִרְגִית אֶת אֲחִי מַעֲוֹנָם שֶׁל שְׁשִׁים רִיבּוֹא – כֹּל יִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִין
לְחַטֹּא לְפָנָיו בְּחַטָּא הַעֲגֹל, וְאַתָּה סוֹלֵחַ לָהֶם, וּמַחֲמַת טַעֲנָה זֶה מַחֵל
לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
מְמַשִּׁיכָה הַבְּרִייתָא: עֲשֹׂה, דְּרַבֵּינָן (בראשית כו לח), לֵאמֹר שְׁבֵא יַעֲקֹב
אֲבִינוֹ וְלָקַח אֶת בְּרֹכְתוֹ שֶׁל עֲשִׂי, וַיֹּאמֶר עֲשֹׂו אֵל אֲבִיו הַבְּרִיבָה
אַתָּה הִיא לָךְ אֲבִי בְּרַכְבִּי גַם אֲנִי אֲבִי וְשָׂא אֲבִי עֲשֹׂו קֶלֶךְ וְיָבֵן, וְכוּנוֹתָ
בַּטַּעֲנָה זֶה הִתֵּה כְּלָפִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכִי אֵין לוֹ בְּרֹכּוֹת נוֹסְפוֹת,
וְאֵם לֹא הִתֵּה טַעֲנָתוֹ מִתְקַבֵּלָה הִיָּה לוֹ מְקוֹם לְהִרְהַר שֶׁאֵין יֵשׁ
שְׁתֵּי רִשׁוּתֵי חִלְיָה, וְאֵין כָּל הַבְּרֹכּוֹת מִסּוּרוֹת בִּיד ה', וְלִכֵּן
הַתְּקַבֵּלָה טַעֲנָתוֹ.
וְכֵן מְנַשֶּׁה בֵּא בְּעִלְיָה, שְׁכַשְׁהִיה שְׁבוֹי בִיד מֶלֶךְ בְּבֵל, לֹא הַתְּפַלֵּל
מִיד לָה, אֲלֵא בְּתַחֲלִילָה קָרָא לְאַלּוּהוֹת קָרָה – לְכָל הַעֲבֹדוֹת
הַדּוֹרֹת שְׁעִבֵד, וְלֹא הוֹשִׁיעֵהוּ, וְרַק לְבִסּוּף קָרָה לְאַלִּיָּה אֲבֹתוֹ, וְעַל
יָדִי זֶה הִתֵּה לוֹ טַעֲנָה לָה, שְׁאֵמֶר לוֹ, שֶׁאֵם לֹא יִישְׁעֵנוּ מִצַּרְתּוֹ
נִמְצָא שֶׁלֹא הוֹעִילָה לוֹ תְּפִילָּתוֹ לָה' יוֹתֵר מִתְּפִלוֹתָיו לַעֲבֹדוֹת
זָרוֹת, וְלִמְדוֹ כֵּן מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק 'וּבְהִיצֵר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו
וַיִּבְנֶע מֶלֶךְ מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו, וּמִהַלְשׁוֹן 'אֱלֹהֵי אֲבֹתוֹ' יֵשׁ
לַלְמֹד שְׁעַד אוֹתָהּ שְׁעָה הִיָּה מִתְּפַלֵּל לְאַלּוּהִים אַחֲרִים, וְרַק בְּסוּף
קָרָא לָה' אֱלֹהֵי אֲבֹתוֹ.
שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנֵה: אָמָא שְׁאֵל אֲמִיר, אַף הַהוּנָה אֶת הַשֵּׁם בְּאֹתִיתוֹתָיו
וְכוֹ' אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא.
הַגְּמָרָא מְבִאֵרָה מִתִּי נֵאמַר דִּין זֶה: תָּנָא – שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא, דִּין זֶה
שְׁהַהוּנָה אֶת הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא הוּא בִּאֲחַד
מִשְׁנֵי אֹפְנִים, וּבְגִבּוּלִין – אוֹ כְּשֶׁהִגָּה אֶת הַשֵּׁם מִחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
בְּכָל גְּבוּלֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִפְּלוּ בִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, וּבְלִשׁוֹן עֲנָה – אוֹ
כְּשֶׁהִגָּה אֶת הַשֵּׁם בִּלְשׁוֹן לַעֲזָה שְׁאִינָה לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, וְאִפְּלוּ בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, אֲבֵל הַמּוֹכִיר אֶת הַשֵּׁם בִּלְשׁוֹן הַקְּדֹשׁ, וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
אֵינּוּ נִעֲשֶׂה, כִּיּוֹן שְׁהִנְגוּ לְהוֹכִירוֹ שֵׁם, כְּמִבּוּאָר בְּמַסַּכַת תַּמִּיד (פ"ו
מ"ב).
שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנֵה: שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וַאֲרַבְּעָה הִדְיוּטוֹת וְכוֹ' אֵין לָהֶם חֵלֶק
לְעוֹלָם הָבָא, שְׁלֹשָׁה מְלָכִים, יִרְבַּעִם אַחָב וּמַנְשֶׁה.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵינֵי יִרְבַּעִם בֶּן נֶבֶט: תָּנִי רַבֵּנָן, לְמָה נִקְרָא
שְׁמוֹ 'רַבֵּעִם', לִפִּי שְׁרִיבָע עָם – גֵּרָם לַעַם יִשְׂרָאֵל לְשַׁבַּת לֵארוֹץ
רְבוּצִים וּמוֹשְׁפָלִים מִחֲמַת הַחַטָּאִים שְׁחַטִּיאִם. דְּבַר אַחֵר, נִקְרָא

אומרת הגמרא: ואף אחיה השילוני שהיה נביא וצדיק גמור משה
מחמת עצמו זו וחתם על אותו כתב שיעשו כל מה שיאמר להם
ירבעם.
מוכיחה הגמרא שאחיה השילוני חתם לירבעם: דהא – שהרי והוא
בן נגשי שמלך על ישראל לאחר זמן צדיקא דבה הוה – צדיק גדול
היה, שפאמר (מלכים ב' י' ל"א) 'ויאמר ה' אל יהוא ואל אשר הטיבות
לעשות הישר בעיני בכל אשר בלבי עשית לבית אחאב בני רביעים
ישבו לך על כפא ישראל, ומוכח שהיה צדיק, ומכל מקום כתיב
בפסוק שאחריו 'והוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל
לבו, לא סר מעל המצאת וירבעם אשר החטיא את ישראל, ומאי
גרמא ליה – מה גרם לו שלא סר מעגלי הזהב שהעמיד ירבעם,
והרי צדיק גמור היה, אמר אבי, ברית בריתה לשפתים – אדם
לאומר בשפתיו דבר, אף אם בלבו לא התכוין לכך, הדיבור עצמו
גורם שאותו דבר יקרה, שפאמר כשרצה יהוא להרוג את כל
הכונים שהעמיד אחאב לבעל, לעבודה זרה, העמיד פנים כאילו
הוא גם רוצה לעבוד את הבעל, ואמר 'אחאב עבד הבעל מעט והוא
יעבדנו הרבה' (שם י"ח), ועל ידי כך הצליח לאסוף את כל כהני
הבעל למקום אחד, והרגם, ומחמת שאמר בשפתיו 'הוא יעבדנו
הרבה', נגרם הדבר שלא סר מאחרי חטאות ירבעם בן נבט. דבא
אמר, הטעם שלא הסיר את עגלי הזהב של ירבעם, כיון שהותמו
של אחיה השילוני ראה, ופעה, ומכאן מוכח מה שהתבאר לעיל,
שאף אחיה השילוני טעה וחתם.
דכתיב (דברים ה' ו') 'ושמרתם ואתם חמקים ואני מוסר לכולם, ובביאור
פסוק זה אמר רבי יוחנן, אמר הקדוש ברוך הוא, הם – הרשעים
העמיקו משלי – החמירו בעבודה זרה שלהם יותר ממה שהחמירתי
אני במצוותי, שהרי אני אמרתי רק שכל מי שאינו עולה לרגל לבית
המקדש עובר בעשה, וזהו 'ואני מוסר לכולם', שאני אמרתי רק שמי
שלא יעלה לרגל יענש ביסורים, שעבר על איסור עשה, ואילו הם
אמרו, כל העולה לרגל דבר חרבה, וזה פירוש הפסוק 'ושמרתם
שטים העמיקו', שעבודה זרה מכונה 'שטים', לפי שטוטים אחריה
לשחוט לפני קרבנות, והם העמיקו והחמירו יותר ממני, להרוג
את מי שעולה לרגל לירושלים, כדי שמתוך כך ילכו כולם לעגלי
הזהב לשחוט לפניהם קרבנות.
הגמרא מביאה כמה דרשות על לשון 'עת', שהראשונה בהם היא
בענין ירבעם: נאמר בפסוק (מלכים א' י"א כט) 'ויהי בעת ההיא וירבעם
יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתבקש
בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה, תנא בברייתא משום רבי
יוסי, מה כוונת הפסוק 'ויהי בעת ההיא', שמשמע שזו עת מסוימת,
שעת היא שמוזמנת לפורענות, שבאותה עת נחלקה מלכות בית
דוד, וכמו שאמר לו אחיה השילוני (שם י"א ל"א) 'ויתפש אחיה
בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים, ויאמר
לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה' אלהי ישראל הנני
קרע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השטים'.
מביאה הגמרא דרשות נוספות: נאמר בפסוק לגבי עבודה זרה
ועובדיה (דברים י"ח), 'הכל תמה מעשה תעתעים בעת פקידתם
יאבדו' ובביאור הלשון 'בעת פקידתם' תנא משום רבי יוסי, זו היא
עת מוזמנת לפורענות, כלומר שעתיד בית המקדש להחרב באותו
זמן. נאמר בפסוק לגבי זמן ביאת המשיח, (ישעיה מט ח), 'כה אמר ה'
בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך' תנא משום רבי יוסי, זו
היא עת מוזמנת לסיבה, שזוהו הזמן שמשח עתיד לבוא בו. נאמר
בפסוק לאחר חטא העגל כשאמר ה' למשה רבינו שישלח לישראל
ולא ישמידם (שמות לב ל"ד), 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חמתי'
ובביאור הלשון 'יום פקדי' תנא משום רבי יוסי, עת היא מוזמנת
לפורענות, שיום תשעה באב הוא עת מוזמנת לפורענות, שבאותו
יום חזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו ישראל בכיה של חינום,
ובאותו יום נחרבו בית המקדש הראשון והשני. נאמר בתחילת
הפרשה של מעשה תמר ויהודה (בראשית ל"ח א), 'ויהי בעת ההיא ויהי
יהודה מאת אחיו ובביאור הלשון 'בעת ההיא' תנא משום רבי יוסי,
זו עת מוזמנת לפורענות, שבאותו זמן בא יהודה על תמר בלא

שהכירה, וכשראו שהתעברה חשדו בה שזינתה עם אחר ורצו
לשורפה, ובאותו זמן מתו שני בניו של יהודה, ער ואונן, שהיו
נשואים לתמר. נאמר בפסוק לאחר שמת שלמה המלך והמליכו
ישראל את רחבעם בנו (מלכים א' י"ב א), 'וילך רחבעם שקם כי שקם
בא כל ישראל להמליך אותו' תנא משום רבי יוסי, העיר שכם היא
מקום המזומן לפורענות, בשכם עינו את דינה בת יעקב אבינו,
שלקחה שכם בן חמור בעל כרחה ועינה אותה (בראשית ל"ד), בשכם
מקרי אחיו את יוסף, ובשכם נחלקה מלכות בית דוד, כשבא
רחבעם בן שלמה לשכם כדי שימליכוהו ישראל, מרדו שם
ישראל במלכותו, שנאמר (שם י"ב ז') 'וישובו העם את המלך דבר
לאמר מה לנו חלק בדרך ולא נחלה בן ישי אלהיך ישראל',
והמליכו עליהם את ירבעם בן נבט, שנאמר (שם י"ב ז') 'ויהי בשמע
כל ישראל כי שב ירבעם וישלחו ויקראו אותו אל העדה וימליכו
אתו על כל ישראל לא היה אחרי בית דוד וזלתי שקט יהודה
לבדו, ושאר השבטים הלכו אחרי ירבעם בן נבט.
הגמרא דורשת את הפסוקים העוסקים בירבעם: נאמר בפסוק
(מלכים א' י"א כט), 'ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אתו
אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתבקש בשלמה חדשה ושניהם
לבדם בשדה'. דורשת הגמרא, וירבעם יצא מירושלם, אמר רבי
היננא בר פפא, פסוק זה מלמד שצא ירבעם מפינתקה של ירושלים,
כלומר הוציא עצמו מהכתב שבו רשומים כל אנשי ירושלים,
שלא יהיה לו חלק בעיר ובעבודתה. 'וימצא אותו אחיה השילוני
הנביא בדרך והוא מתבקש בשלמה חדשה' ויבגד חדש ושניהם
לבדם בשדה, מאי 'בשלמה חדשה' – מה בא הפסוק להשמיענו בכך
שהיה מתכסה בבגד חדש, אמר רב נחמן, פסוק זה הוא רמז
לתורתו של ירבעם שהיתה בשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין
בה שום דופי – פגם, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי –
שום גמגום. דבר אחר, 'שלמה חדשה', שהיהו אחיה השילוני
וירבעם בן נבט בדברי תורה דברים שלא שמעה און מעולם.
ממשיכה הגמרא לבא: מאי 'ושניהם לבדם בשדה', אמר רב יהודה,
אמר רב, שקל תלמיד חכמים דומין לפניהם – לפני אחיה וירבעם
קטנים בעשבי השדה. ואיבא דאמר – ויש מי שפירש, שקל מעמי
התורה מגולין להם בשדה.
הגמרא דורשת פסוקים נוספים על מעשה ירבעם: נאמר בפסוק
(מלכים א' י"ד) 'לכן תתני שלוחים על מורשת נת בתי אביב לאביב
למלכי ישראל, אמר רבי היננא בר פפא, כך הוא פירוש הפסוק,
יצאה בת קול ואמרה לחן לישראל, מי שהרג את הפלשתי והוריש
אתהם נת – ובי כראי הדבר, שדוד המלך שהרג את גלית ועל ידי
כך הוריש לכם את העיר גת שהיתה ברשות פלשתים, תתנו
שלוחים לבניו – תשלחו את בניו מלמלוח עליכם, ותמליכו עליכם
אחרים, בתי אביב לאביב למלכי ישראל – כיון שכיונתם בבית דוד
לילך אחר מלכים אחרים, לכן תימסרו ביד 'אביב', והיינו ביד
עובדי כוכבים שהם מכונים 'שטי כוב' (תהלים מ"ה) ששטים מדרך
הישר לדרכי כזב.
הגמרא מביאה מימרא נוספת שמוכר בה ענינו של ירבעם: אמר
רב היננא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול
להקדוש ברוך הוא, שחכמים תיקנו לברך על כל דבר דובר, וכאילו
גזול לכנסת ישראל – לעם ישראל, שמונע מהם ברכה, שפאמר
(משלי כ"ד) 'גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית',
ואין 'אביו' האמור בפסוק זה אלא הקדוש ברוך הוא, שפאמר (דברים
ל"ב ה') 'הלא הוא אביך קנך', ואין 'אמו' האמורה כאן אלא כנסת
ישראל, שפאמר (משלי ח"א) 'שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת
אמך', ויתורת אמך' היינו כמו תורת אומתך, שהיו עם ישראל.
דורשת הגמרא את סיום הפסוק: מאי 'הברך הוא לאיש משחית',
שאותו אדם שנהנה מהעולם הזה בלא ברכה חבר הוא לירבעם בן
נבט, שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, לפי שהוא חוטא,
ואחרים הרואים אותו מלול בברכות לומדים ממנו ודוהאים אף
הם, והרי הוא חוטא ומחטיא את הרבים, כירבעם בן נבט.
הגמרא דורשת פסוק נוסף: נאמר בפסוק (מלכים ב' י"ב כא), 'ויהי וירבעם

סנהדרין. חלק – פרק אחד עשר דף קב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י

ואף אחיה השילוני טעה בדבר. דסבר לנסוינהו אתי וחתם באותו מעשה: שנאמר ויאמר ה' אל יהוא וגו' לעשות הישר וכתוב יהוא לא שפר ללכת בתורת ה' ואמרין מאי גרמא ליה ואמר רבא חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה מכלל דהוא טעה: ושחטה שמים העמיקו. שטים עובדי עבודה זרה על שם ששטים

אחריה לשחוט לעבודה זרה: העמיקו. והחמירו שאמרו שכל מי שעולה לרגל ידקר בחרב כדי שילכו וישחטו לפני העגלים: ואני מוסר לכולם. כלומר אנכי לא חשתי כל כך לכבוד עצמי לומר כל מי שאינו עולה לרגל ידקר בחרב כמו שחשו הם לכבוד עבודה זרה אלא יסורין בעלמא יסרתים כלומר דעבר בעשה ל"א שטים כלומר שטיות שלהם שסרו מאחרי העמיקו עד שחטו שחייבו מיתה כל מי שעולה לרגל ומניח את העגלים. ושחטה לשון שחיטה: מוזמנת לפורענות. ששם נחלקה מלכות ישראל דסמין ליה ויקח את השלמה ויקרעה לשנים עשר קרעים וגו': וביום פקדי. בתשעה באב שבכל השנה מאותן מ' שנה שעמדו במדבר כי מוזמן לפורענות בו חזרו מרגלים בו נחרב הבית בראשונה ובשניה: ויהי כעת ההיא וירד יהודה. מוזמנת לפורענות שתמר נחציבה שריפה ומתו שני בניה: בשכם מכרו אחיו את יוסף. כדכתיב (בראשית לו) הלא אחיך רועים בשכם ודודן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקנית על שם שכם אי נמי כמדורשו שהיו דנין עליו להרגו: בשכם נחלקה מלכות בית דוד. כדכתיב במלכים (א יב) מפתק של ירושלים. מכללה שלא לחזור בה לעולם ולא ליטול חלק בעבודה: מפתק. כגון (ב"מ דף פו) נפל פתק מרקיע כלומר מחזקת של ירושלים הכתוב וחתום בה: שום דופי. גימטום בגמ': שחדשו דרשו דברי תורה בין ירבעם לאחיה: יצתה בת קול ואמרה. כשהמליכו את ירבעם: מי שהרג דוד: את הפלשת. וע"י כן היה מוריש לבם גת לתנו שלוחים לבניו שתעזבו מלכות בית דוד ותמליכו אחריהם: בתי אבינו לאבוב. מלכי בית דוד אתם מכובים והלכתם אחר מלכי ישראל לפיכך תהיו

חדשה ושיניהם לבדם בשדה, מאי בשדה, לא היה בה שום דופי. דבר אחר, 'שלמה חדשה', שחידשו דברים שלא שמעוהו מעולם. מאי ושיניהם לבדם בשדה, אמר רב יהודה, אמר רב, שפל תלמידי חכמים דומין לפנייהם פעשבי השירה. ואיכא דאמר, שפל טעמי תורה מגולין להם בשדה. לכן תתני שלוחים על מורשת גת פתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל, אמר רבי חנינא בר פפא, יצאה בת קול ואמרה להן, מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת, תתנו שלוחים לבניו, פתי אכזיב לאכזב, למלכי ישראל. אמר רב חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול לתקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית. ואין אביו אלא תקדוש ברוך הוא, שנאמר 'הלא הוא אביך קנך'. ואין אמו' אלא נכסת ישראל, שנאמר 'שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת אבך'. מאי 'חבר הוא לאיש משחית', חבר הוא לירבעם בן נבט, 'שהשחית ישראל לאביהם שבשמים'. וידע ירבעם את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה, אמר רבי חנין, בישתי מקלות המתוות זו את זו. ודי זהב, אמרו דבי רבי ינאי, אמר משה לפני תקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, בשביל כסף זהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי, גרם להם לעשות להם אלתי זהב. משל, אין ארי דורם ונזהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של פשר. אמר רבי אשעאי, עד ירבעם, היו ישראל 'ונקים מעגל אחד'. מכאן ואילך, משנים ושלשה עגלים. אמר רבי יצחק, אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם'. אמר רבי חנינא, לאחר עשרים וארבעה דורות, נגבה פסוק זה, שנאמר 'ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו'. 'אחר ההכר הזה לא שב ירבעם מדרבו הרעה' מאי 'אחר'? אמר רבי אבא, אחר שתפשו תקדוש ברוך הוא לירבעם בכגדו, ואמר לו, חזור בך, ואני ואתה וכן 'ישי' נפיל בגן עדן. אמר לו, מי בראש. בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא. רבי אבהו הוה רגיל, דהוה קא דריש ב'שלשה מלכים'. חלש, קביל עליה דלא דריש. פיון

נמסרין לאכזב ביד גוים שהן שטי טוב: אין אביו אלא חקב"ה שנאמר וכו'. ואין גזילה כלפי מעלה וכלפי נכסת ישראל אלא זו בלבד שמונע מלברך כנסת ישראל הוא גזול להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמר התם (ברכות דף לה.) כל הטועם ואינו מברך נקרא גזול שנאמר לה' הארץ ומלואה: בשתי

מקלות המתוות זו את זו. כאדם שיש בידו מקל א' ומכה בו מקל אחר ומתניו ומשליכו ברחוק כך הדיח ירבעם את ישראל מאחרי ה' בעל כרחם: ודי זהב. אידי דאירי עד השתא בעגלים של ירבעם מפרש האי קרא: מתוך קופה של פשר. כשיש לו הרבה לאכול הוא נוהם: עד ירבעם היו ישראל וינקים מעגל אחד. לזקן על חטא עגל אחד שעשו במדבר: ה"ג מכאן ואילך היו וינקין משלשה עגלים. שנים מירבעם ושלשי של המדבר ולפי מה שכתוב בספרים שנים ושלשה עגלים נידא כלומר משנים שעשה ירבעם ושלשי שנעשה במדבר ושלשה היינו שלשי כמו (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממנו וארבעה לא ידעתם: אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא. לאו דוקא אלא כלומר דבר מועט מאד כמה שוק המשקל נוטה לצד זה יותר מצד זה ב"ב (דף פט.) כמה היו הכרע ליטרא: לאחר כ"ד דורות. למעשה העגל: פסוק זה. דכתיב בעגל וביום פקדי והבא בימי צדקיה כשחבר הבית כתוב קרבו פקודות העיר קרב אותו מעשה שחבר פקדי ומעשה העגל עד צדקיה כ"ד דורות דבימי נחשון נעשה העגל צא וחשוב כמה דורות מנחשון עד צדקיה נחשון שלמון בנו בועז בנו עובד בנו ישי בנו דוד בנו שלמה בנו רחבעם בנו אביה בנו אסא בנו יהושפט בנו יורם בנו אחיה בנו יואש בנו אמצייה בנו עוזיה בנו יותם בנו אחז בנו חזקיה בנו מנשה בנו חזקיה בנו יאשיהו בנו יהואחז ויהויקים בניו ומלכו זה אחר זה דור אחד הם יהויכין בנו של יהויקים הרי כ"ד יהויקים לא סיים מלכותו שהוגלה לבבל עם החרש והמסגר והמליכו צדקיהו דודו במקומו להלכך לא קא חשיב צדקיה דוד באפיה נפשיה דהוא מלך בדרו כ"ה דהוה דריש בשלשה מלכים. דהוה קאי במתני' דשלשה מלכים אין להם חלק: איתתא

שלמה חדשה, אין בה שום דופי. דבר אחר, 'שלמה חדשה', שחידשו דברים שלא שמעוהו מעולם. מאי ושיניהם לבדם בשדה, אמר רב יהודה, אמר רב, שפל תלמידי חכמים דומין לפנייהם פעשבי השירה. ואיכא דאמר, שפל טעמי תורה מגולין להם בשדה. לכן תתני שלוחים על מורשת גת פתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל, אמר רבי חנינא בר פפא, יצאה בת קול ואמרה להן, מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת, תתנו שלוחים לבניו, פתי אכזיב לאכזב, למלכי ישראל. אמר רב חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול לתקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית. ואין אביו אלא תקדוש ברוך הוא, שנאמר 'הלא הוא אביך קנך'. ואין אמו' אלא נכסת ישראל, שנאמר 'שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת אבך'. מאי 'חבר הוא לאיש משחית', חבר הוא לירבעם בן נבט, 'שהשחית ישראל לאביהם שבשמים'. וידע ירבעם את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה, אמר רבי חנין, בישתי מקלות המתוות זו את זו. ודי זהב, אמרו דבי רבי ינאי, אמר משה לפני תקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, בשביל כסף זהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי, גרם להם לעשות להם אלתי זהב. משל, אין ארי דורם ונזהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של פשר. אמר רבי אשעאי, עד ירבעם, היו ישראל 'ונקים מעגל אחד'. מכאן ואילך, משנים ושלשה עגלים. אמר רבי יצחק, אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם'. אמר רבי חנינא, לאחר עשרים וארבעה דורות, נגבה פסוק זה, שנאמר 'ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו'. 'אחר ההכר הזה לא שב ירבעם מדרבו הרעה' מאי 'אחר'? אמר רבי אבא, אחר שתפשו תקדוש ברוך הוא לירבעם בכגדו, ואמר לו, חזור בך, ואני ואתה וכן 'ישי' נפיל בגן עדן. אמר לו, מי בראש. בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא. רבי אבהו הוה רגיל, דהוה קא דריש ב'שלשה מלכים'. חלש, קביל עליה דלא דריש. פיון

איתפת. נתרפא: אמרו לו. תלמידיו לא קבלת עילוףך וכו': אמר אינהו מי הדרו בכו. מדרבם הרעה דאנא אהדר לי מלדרוש: אוקי אשלישה מלכים. אוקי סיום דך פירקא עד שהגיעו לג' מלכים: אמר למחר נפתח בחברין. נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד: א"ל. מנשה בחלום חברך וחברא דאביך אמן.

כלומר וכי סבור אתה שנחיה חבירך וחבירי דאבוך: מדיכא בעית למשרא המוציא. איך יודע מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע המוציא: וחבירך קריית לך. ואתה קורא אותנו חבירך: מדיכא דקים בשולא. דרפתא ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל באמצע לא שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא ידא ברצע ומברך אלא משולי הפת ולא מאמצעיתו ל"א מדיכא דקים כלומר מדיכא שמקדים לאפות והיינו דך ל"א מדיכא דגמר בשולא ממקום שהלחם אפוי יפה ולא מאותו מקום שקורין בשול"ל וראשון נראה: חרית נקוש שיפול גלימך. חרית מגבה שפת חלוקר מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט: נפתח ברבנותא. נתחיל לדרוש ברבותינו ולא אמר בחבירינו: אח לשמים. רע לשמים כדאמרין (מגילה דף יא.) באחשורוש את וראש: דכתיב ואח לצרה יולד. ווי לצרה) אלמא אח לשון רעה ווי: אב לעבודה זרה. שהיה אוהבה ביותר דכתיב כרחם אב אלמא אב מרדם והני קראי בכדי נקט לה: ווי הנקל. באחאב כתוב וכלומר

דאיתפת, הדר קא דריש. אמרי, לא קבילת עלך דלא דרישת בהו. אמר, אינהו מי הדרו בהו, דאנא אהדר בי. רב אשי, אוקי אשלישה מלכים. אמר, למחר נפתח בחברין. אתא מנשה, איתחיו ליה בחלמיה. אמר, חברך וחבירי דאבוך קרית לך? מדיכא בעית למישרא המוציא. אמר ליה, לא ידענא. אמר ליה, מדיכא דבעית למישרא המוציא, לא גמירת, וחברך קרית לך? אמר ליה, אנגמריה לי, ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא. אמר ליה, מדיכא דקים בישולא. אמר ליה, מאחר דחכימתו פולג הא, מאי טעמא קא פלחיתו לעבודת פוכבים. אמר ליה, אי הות התם, הות [נקיט] בשיפול גלימא, ורהמת אפרתאי. למחר, אמר להו לרבנן, נפתח ברבנותא. אחאב, אח' לשמים, אב לעבודת פוכבים. אח לשמים, דכתיב אח לצרה יולד. אב לעבודת פוכבים, דכתיב כרחם אב על בגים. ויהי הנקל לכתו כחטאת ידבעם בן נבט, אמר רבי יוחנן, קלות שעשה אחאב, כחמורות שעשה ידבעם, ומפני מה תלה הכתוב בידבעם, מפני שהוא היה תחילה לקלקלה. גם מובחנתם בגלים על

קלות היו לאחאב כל חטאותיו של ידבעם: מפני מה תלה הכתוב בידבעם. דבכמה מקומות כתיב לא סר מכל חטאת ידבעם ולא כתיב אחאב א"ע' שהיה רשע ממנו תחלה לקלקלה. שהיה מלך ראשון שהקדיח את תבשילו: גם מובחנתם. הכי רשיה דקרא בגלגל שוורים וכו' גם מובחנתם בגלים על תלמי שדי: משתין בקיר. ת"ח משית בקירות לבו: ומניין שבכר את התורה דכתיב והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם והיינו ספר תורה ועל זה השיבו את הדבר הזה לא אוכל לעשות: ודילמא. מחמד עיניו היינו עבודה זרה: לא ס"ה. מדקאמרי ליה זקנים לא תשמע ולא תאבה ואי עבודה זרה מי הוה אמרו ליה הכי: סבי דבהתא. זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמצינו באבשלום דקרי ליה לסבי דבהתא זקנים: שקול היה. מתצה ענות ומחצה זכיות מדמהוה: כולי האי מי יפתה את אחאב משמע דבקושי גדול נעשו: רוחו של נבות. שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחור לפתותו ולהפילו: דפרע קיניה. קנאה הפורע נוקם חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרוח של נבות שנקם כעסו מאחאב ויצא ממחיצתו של הקב"ה: קודר אוכרות. מוחק שמות שבחורה: וכו' ענין עבודה זרה תחתיה. לפיכך הכותב מתחבא שאילו היה עושה בפרהסיא לא היו מניחין ואותו לעשות כן קודר כמו (עירובין נח.) מקדיין בהרים ל' (נוקב) ומחטט ונוקרי: שנשה יח. ששכח הקב"ה: שהנשי. חשיכות מה אחאב אין לו חלק. כדאמרן עובד לעולם הבא: ושניהם. רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן דאמרי אין לו חלק:

בגלל

תלמי שדי, אמר רבי יוחנן, אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל, שלא העמיד עליו אחאב עבודת פוכבים, והשתתוה לו. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'והכרת' לאחאב משתין בקיר ועצור ועצור ב'ישראל'. 'עצור' בעולם הזה, 'ועצור' לעולם הבא. אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה עמרי למלכות, מפני שהוסיף פרך אחד בארץ ישראל, שנאמר 'ויקח את הקר שמרון מאת שמר בכפרים כסף ויבן את הקר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני הקר שמרון'. אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה, מפני שפיבר את התורה שניתנה בעשרים ושתים אותיות, שנאמר 'וישלה מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה, ויאמר לו פה אמר בן הדר כספך וזהך ל' הוא ונשיד ובניד הטובים לי הם', 'כי אם בעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו, ויאמר למלאכי בן הדר אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת [אל עבדך] בראשונה אעשה, והדבר הזה לא אוכל לעשות', מאי מחמד עיניך? לאו, ספר תורה. דילמא, עבודת פוכבים. לא סלקא דעתך, דכתיב 'ויאמרו אליו כל הנקנים וכל העם [אל תשמע ולוא תאבה]'. ודילמא סבי דכהתא הוו, מי לא פתיב 'ויישר הדבר בעיני אבשלום [ובעניי כל זקני ישראל]', ואמר רב יוסף, סבי דכהתא. התם, לא פתיב 'וכל העם'. הקא, פתיב 'וכל העם', דאי אפשר דלא הוו בהון צדיק, ופתיב 'והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הפרצים אשר לא פצעו וכל הפה אשר לא נשק לו'. אמר רב נחמן, אחאב, שקול היה, שנאמר 'ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה'. מתקוף לה רב יוסף, מאן דכתב ביה 'רק לא היה באחאב אשר התמפר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איובל אשתו', ותנינא, בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת פוכבים, ואת אמרת שקול היה? אלא, אחאב וותין במונו היה, ומתוך שהנהנה תלמידיו חכמים מנכסיו, פיתרו לו מחצה. ויצא הרוח ונעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה, ויאמר אצא והייתי רוח שקר פפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן. מאי רוח? אמר רבי יוחנן, רוחו של נבות היזרעאלי. מאי 'צא'? אמר רבינא, 'צא ממוחצתי', שכן פתיב 'דובר שקרים לא יבין לגנר עיני'. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי 'דפרע קיניה מחריב ביתיה'. ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעים את ה' אלהי ישראל מפל מלכי ישראל אשר היו לפניו, אמר רבי יוחנן, שפתיב על דלתות שמרון 'אחאב כפר באלהי ישראל, לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל'. ויבקש את אחוהו וילבדוהו והוא מתחבא בשמרון, אמר רבי לוי, שהיה קודר אוכרות, וכותב עבודת פוכבים תחתיהן. מנשה, שנשה יה. דבר אחר, מנשה, שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים. ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'בן שמים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים', ויעש [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל, מה אחאב אין לו חלק לעולם הבא, אף מנשה אין לו חלק לעולם הבא: רבי יהודה אומר, מנשה יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר 'ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו': אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר 'ונתתים לעוה' לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו'. מר סבר, בגלל מנשה שעשה תשובה, ואינהו לא עבדו. ומר סבר,

בגלל

לְאֶחָב מִשְׁתִּין בְּקִיר וְאִדָּם בֵּר דַּעַת הַמִּשְׁתִּין מַחֲשָׁבוֹת בְּקִירוֹת
 לְבֹהוּ וְעֶצֶר וְעִזּוֹב בִּישְׂרָאֵל וְאִדָּם מַחֲזֹק וְנִעְזָר וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ
 מִהַפְסוֹק שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ 'עֶצֶר' – אִדָּם מַחֲזֹק בְּעִלּוֹם הָהָר, וְלֹא יִהְיֶה
 לוֹ 'עִזּוֹב' – אִדָּם נִעְזָר לְבֹהוּ לְעִלּוֹם הָהָר.
 הַגְמָרָא מְבַאֵר מִדּוּעַ זָכוּ מַלְכִּים רַשְׁעִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל לְמַלְכוּת: אֶמֶר
 רַבִּי יוֹחֲנָן, מִסְּנִי מַה זָכָה עָמְרִי – אִבְיָו שֶׁל אַחָב, לְמַלְכוּת, מִסְּנִי
 שְׁהוֹסִיף בְּרֶךְ אַחֵר – עֵיר אַחַת בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (מַלְכִּים א' טו כז)
 'וַיָּקֶן אֶת הָהָר שְׁמִרֹן מֵאֵת שָׁמֶר בְּכִכְרִים בְּסָף וַיָּבֶן אֶת הָהָר וַיִּקְרָא
 [אֵת] שֵׁם הָעִיר אֲשֶׁר בָּנָה עַל שֵׁם שָׁמֶר אֲדִנִּי הָהָר שְׁמִרֹן'.
 אֶמֶר רַבִּי יוֹחֲנָן, מִסְּנִי מַה זָכָה אַחָב בֶּן עֲמִר לְמַלְכוּת זְמַן אֲרוֹךְ שֶׁל
 עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, מִסְּנִי שְׂכִיבֵד אֶת הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּעֶשְׂרִים
 וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, וּמִנָּן שְׂכִיבֵד אֶת הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (מַלְכִּים א' כ ביד)
 בּוֹמָן שֶׁלַּחַם בֶּן הָדָד מֶלֶךְ אֲרָם בִּישְׂרָאֵל, 'וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָיו אֶל אַחָב
 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַעֲרִירָה, וַיֹּאמֶר לוֹ בַּה אֲמַר בֶּן הָדָד בְּסָפֶךָ וְהַחֲדָד לִי הוּא
 וְנִשְׁתָּן אֶת הָהָר הַשְּׁמִרֹן לִי הֵם, וַיַּעַן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כִּי בְּרֶכְךָ אֲדִנִּי
 הַמֶּלֶךְ לָךְ אֲנִי וְכָל אֲשֶׁר לִי, וְאִנִּי הוֹסִיף בֶּן הָדָד וַאֲמַר לוֹ (שם כ"ט)
 'כִּי אִם בָּעֵת מָחָר אֲשַׁלַּח אֶת עַבְדִּי אֱלִיָּהּ וְחִפְשֹׁה אֶת בֵּיתְךָ וְאֶת בְּתִי
 עַבְדֶּיךָ וְהָיָה כָּל מִחְמֶד עֵינֵי יִשְׁמֹו בְּיָדָם וְלִקְחוּ, וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 לְכָל קָנִי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר דַּע נָא וְרָא בִּי רָעָה זֶה מִבְּקֶשׁ כִּי שִׁלַּח אֵלַי
 לְקָנִי וְלִבְנִי וְלִכְסָפִי וְלִזְהָבִי וְלֹא מִנְּעִתִי מִמֶּנּוּ, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּל
 הַזִּקְנִים וְכָל הָעָם אֵל תִּשְׁמַע וְלֹא תֵאבֹד, וַיֹּאמֶר לְמַלְאָכָיו בֶּן הָדָד
 אֲמִירִי לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ בֶּן אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ (לְעַבְדְּךָ) [אֶת] עַבְדְּךָ בְּרִאשׁוֹנָה
 וְיִשְׁקֹוּ אֶת כִּסֵּף זִהְבִּי, נָשִׁי וּבָנָיו וְאֶעֱשֶׂה וְתִדְבֶּר הָהָר לֹא אֶעֱשֶׂה
 לְעַשְׂתִּי, כְּלוּמָר, שֶׁהִסְכֵּם אַחָב לַחֲתוֹ לְמֶלֶךְ אֲרָם אֶת כָּל כְּרוּשׁוֹ
 וּמִשְׁפַּחְתּוֹ, אֵךְ לֹא אֶת 'מַחְמֶד עֵינֵי, וְיֵשׁ לְבָרֵר, מָאִי מִחְמֶד עֵינֵיךְ –
 מִדּוּ אוֹתוֹ הִדְבֵּר שְׂכִינְהוּ מֶלֶךְ אֲרָם 'מַחְמֶד עֵינֵי, לֹא סָפֵר תִּדְבֶּר
 – הָאֵם אֵין הַכוּנָה לְסַפֵּר הַתּוֹרָה, שְׂרַצָּה מֶלֶךְ אֲרָם לְקַחְתּוֹ וּסְרִיב
 אַחָב לִיתֵנוּ לוֹ, וּמוֹכַח שְׂכִיבֵד אַחָב אֶת הַתּוֹרָה.
 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: דִּילָמָּה – שְׂמָא הַכוּנָה ב'מַחְמֶד עֵינֵי' הִיא לְעַבְדִּית
 בּוֹכְבִּים, מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: לֹא סָפֵקָא דַּעְתָּךְ – אֵל תַּעֲלֶה בְּדַעְתָּךְ
 לְפָרֵשׁ כֵּן, דְּבִתִּיב 'וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּל הַזִּקְנִים וְכָל הָעָם (לֹא תֵאבֹד וְלֹא
 תִשְׁמַע) [אֵל תִּשְׁמַע וְלֹא תֵאבֹד]', וְזִקְנִים הוּא כִּינוֹי בְּדֶרֶךְ כָּל
 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְאֵם הִיתָה כּוּנָת בֶּן הָדָד לִטּוֹל מִמֶּנּוּ אֶת
 הַעֲבוּדָה זָרָה, מִדּוּעַ הִיוּ הַזִּקְנִים מוֹנְעִים מִמֶּנּוּ מִלְּמוֹסְרָה בִּידוֹ.
 מִמְּשִׁיכָה הַגְמָרָא וּמִקְשָׁה: דִּילָמָּה סְבִי דְּבִתָּא הוּא – שְׂמָא כּוּנָת
 הַפְּסוֹק לִזְקִנִּים שְׁפִלִּים וְרַשְׁעִים שְׂאֻמְרוּ לוֹ כֵּן, וּמוֹכִיחָה הַגְמָרָא
 שֶׁשִּׁיכֵיט לְשׁוֹן 'זִקְנִים' עַל רַשְׁעִים, מִי לֹא בְּתִיב – וְכִי לֹא נֹאמַר לְגַבִּי
 מִרִּידָה אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ, שִׁיעֵז לוֹ אַחִיתוּפֵל שִׁירְדוֹן אַחֲרִי
 מַחְנֶה דּוֹד עִם צִבְאָו וְיִהְיֶה אֶת דּוֹד הַמֶּלֶךְ לְבָדוֹ, 'וַיִּשְׂרַח הַדָּבָר בְּעֵינֵי
 אֲבִשְׁלוֹם (וְהוֹקֵנִים) [וּבְעֵינֵי כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל]', וְאֹמֶר רַב יוֹסֵף, סְבִי
 דְּבִתָּא – 'זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל' הָאֻמְרוּרִים כֵּאֵן אֵינִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵלָּא
 זִקְנִים שְׁפִלִּים וְרַשְׁעִים שֶׁהִסְכִּימוּ לַעֲצָתָהּ הָרַעָה שֶׁל אַחִיתוּפֵל.
 מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הָתָם – לְגַבִּי עֲצַת אַחִיתוּפֵל לֹא בְּתִיב 'וְכָל הָעָם',
 וְלִכְּן אֲפֻשֶׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַזִּקְנִים הָאֻמְרוּרִים שֶׁ הִיוּ רַשְׁעִים, אֲבָל הָקָם
 – לְגַבִּי אַחָב, בְּתִיב 'וְכָל הָעָם', דָּאִי אֲפֻשֶׁר דָּלָא הוּא בְּהוֹן צִדִּיקִי –
 שְׁהִי לֹא יִתְכֵּן שֶׁלֹּא הִיוּ בְּכָל עַם יִשְׂרָאֵל גַּם צִדִּיקִים, וּמוֹכִיחָה
 הַגְמָרָא שְׂבָאוֹתוֹ זְמַן הִיוּ בְּעַם יִשְׂרָאֵל צִדִּיקִים, וּבְתִיב – נֹאמַר
 בַּפְּסוֹק (מַלְכִּים א' יט יח), כְּשֹׁאמֵר ה' לֵאלֹהֵינוּ הַנְּבִיא לְהַמְלִיךְ אֶת חֲזָאֵל
 לְמֶלֶךְ אֲרָם וְאֵת יִהוּא לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאֵת אִלְשֶׁע לְנָבִיא, שְׂאֻחַר כֵּךְ
 יִכְרִיתוּ שְׁלֹשָׁתָם אֶת כָּל עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה זָרָה מִקְרֵב יִשְׂרָאֵל,
 'וְהַשְׂאֲרֵתִי בִּישְׂרָאֵל שְׂבָעַת אֲלָפִים כָּל הַבְּרִיָּה אֲשֶׁר לֹא כָּרְעוּ לְבַעַל
 וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא נִשְׁקָ לֹא' וּמוֹכִחַ שְׁהִיוּ בְּהֵם שְׂבַעַת אֲלָפִים
 צִדִּיקִים, וְהֵם בּוֹרָא לֹא הִיוּ מוֹנְעִים מִמֶּנּוּ מִלְּמוֹסְרָה אֶת הָעֲבוּדָה
 זָרָה לְמֶלֶךְ אֲרָם אֵלָּא וְדָאִי כּוּנָת מֶלֶךְ אֲרָם הִיתָה לְסַפֵּר תּוֹרָה,
 וְלִכְּן אֻמְרוּ לוֹ הַזִּקְנִים וְכָל הָעָם שֶׁלֹּא יִמְסְרֵנוּ לוֹ, וְשִׁמַּע לָהֶם,
 וּמוֹכִחַ שְׂכִיבֵד אַחָב אֶת הַתּוֹרָה.
 הַגְמָרָא מְבַאֵר מִימִירוֹת בַּעֲנִיָּה שֶׁל אַחָב: אֶמֶר רַב נָחֶמְךָ, אַחָב,
 שְׂקוּל הָיָה – חֲצִי עוֹנוֹת וְחֲצִי זְכוּיוֹת, וְהִרְאִיָּה לְדַבֵּר, שְׁנֵאמַר
 (מַלְכִּים א' כב כ), כְּשֶׁרַצָּה ה' שִׁמּוֹת אַחָב בְּמַלְחָמָה, 'וַיֹּאמֶר ה' מִי

דְּאִתְּפַח – לְאַחֵר שֶׁהִבְרִיא, הָדָד קָא דְרִישׁ – הִיָּה חוֹר וְדוֹרֵשׁ
 בַּעֲנִיָּה. אֶמֶר – אֻמְרוּ לוֹ תַּלְמִידֵי, לֹא קִבְלִיתָ עָלֶיךָ דְּלֹא דְרִישַׁת בְּהוּ
 – הָאֵם לֹא קִיבַלְתָּ עַל עֲצֻמָּךְ כְּשֶׁהִיָּית חוֹלָה שֶׁלֹּא לְדִרוֹשׁ בַּעֲנִיָּה.
 אֶמֶר לָהֶם, אִיְהוָה מִי הָדָד בְּהוּ, דְּאֵמָא אַחֵרָה כִּי – וְכִי אוֹתָם שֶׁלֹּשָׁה
 מַלְכִּים חֲזָרוּ בְּתוֹשָׁבָה עַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים, שִׁמַּחְמַת כֵּן גַּם אֲנִי
 צָרִיךְ לְחַזֵּר בִּי מִלְּדִרוֹשׁ בַּגְּנוּתָם.
 הַגְמָרָא מְבַאֵר מַעֲשֶׂה נֹסֵף בַּעֲנִיָּה דְּרִישַׁת רַב אֲשִׁי, אִיְהוָה אֲשַׁלְּשָׁה
 מַלְכִּים – עֲמֵד וְסִיִּים לִימְדוּךָ לְפָנֶי מִשְׁתַּיְנִי, הָאֻמְרַת שֶׁשִּׁלֹּשָׁה
 מַלְכִּים אֵלּוּ אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֶמֶר לְתַלְמִידֵי, לְמַחֵר
 נִפְתַּח בְּחִבְרִין – מַחֵר נִפְתַּח אֶת לִימְדוּיָנוּ ב'חִבְרִינוּ, כְּלוּמָר בְּאוֹתָם
 מַלְכִּים שֶׁהִיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּמוֹתֵינוּ, וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 בְּאוֹתוֹ לֵילִל, אֵתָּא מְנַשָּׁה אִיתְּהוּ לִיָּה בְּחִלְמִיָּה – בֹּא מִנְשָׁה הַמֶּלֶךְ
 וְנִרְאָה לוֹ בַּחלוֹם, אֶמֶר לוֹ לְרַב אֲשִׁי, הַכָּרָה וְחִבְרִי דְּאִבְדוּ קִרְיָת לָן
 – אֵתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ 'חִבְרִי', וְכִי סָבוֹר אֵתָּה שְׂאֻנָּה חִבְרִי שֶׁלֹּךְ אוֹ
 שֶׁל אֲבִיךָ, כְּלוּמָר שֶׁאֵתָּה בְּדִרְגָּה דּוּמָה לְשִׁלּוֹ, אֵם כֵּן אֻמְרוּ לִי
 מְהִיכָא בְּעִית לְמִישְׂרָא הַמוֹצִיא – מַהִיכָן יֵשׁ לְבַצּוֹעַ אֶת הַפֶּת
 שֶׁמְבַרְכִּים עֲלֵיהָ 'הַמוֹצִיא', אֶמֶר לִיָּה רַב אֲשִׁי, לֹא יִדְעָנָא – אֲנִי
 יוֹדַע, אֶמֶר לִיָּה מִנְשָׁה לְרַב אֲשִׁי, מְהִיכָא דְּבָעִית לְמִישְׂרָא הַמוֹצִיא
 לֹא נִמְרִית, וְחִבְרִי קִרְיָת לָן – אֲפִילוֹ הִלְכָה פְּשׁוּטָה כּוֹז, מַהִיכָן יֵשׁ
 לְבַצּוֹעַ אַחֵר בְּרִכַּת 'הַמוֹצִיא', עֲדִין לֹא לְמַדָּת, וְאֵתָּה קוֹרָא לָנוּ
 'חִבְרִי', אֶמֶר לִיָּה רַב אֲשִׁי, אֲנִימְרָה לִי – לְמַד אוֹתִי הִלְכָה זֶה, וְלְמַחֵר
 דְּרִישְׁנָא לִיָּה מְשִׁמֵּךְ בְּפִירְקָא – וּמַחֵר אוֹמַר הִלְכָה זֶה בְּשִׁמְךָ בְּדִרְשִׁית
 לְפָנֵי הַתַּלְמִידִים, אֶמֶר לִיָּה מִנְשָׁה, לֹא לְבַצּוֹעַ אֶת הַפֶּת לְבִרְכַּת
 הַמוֹצִיא מְהִיכָא דְּקָרִים בִּישְׁלָא – מֵאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהוֹקְרָמוּ וְהִתְחַלּוּ
 לְהַאֲפוֹת פְּנֵיהֶם שֶׁל הַפֶּת בְּתַנּוּר, שֶׁהוּא בַּחֲלָק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַפֶּת, וְלֹא
 מִזְחָלֶק הַפְּנִימִי שֶׁהוּא רֶךְ. אֶמֶר לִיָּה רַב אֲשִׁי לְמַנְשָׁה, מֵאַחֵר
 דְּחִבְרִיתוֹ בּוֹרִי הָאִי – כִּיֹּן שֶׁהִיָּיתָם חֲכָמִים כָּל כָּךְ, שֶׁאֵתָם בְּקִיאִים
 בְּהִלְכוּת שֶׁאֵךְ אֲנִי אֵינְנוּ בְּקִיאִים, מָאִי מְשַׁמָּא קָא פְּלִיתִי לְעַבְדִּית
 בּוֹכְבִּים – מִדּוּעַ עֲבַדְתֶּם עֲבוּדָה זָרָה, אֶמֶר לִיָּה מִנְשָׁה, אִי הוֹת הָתָם
 – אֵם הִיָּית שֶׁם הוֹת (נִקְמוֹנָא) [נִקְמוּ] שְׁפִישׁוּלִי גְלִימָא וְהִתְחַבֵּת
 אֲבִתְרֵאִי – הִיָּית מִרְמִים אֶת שׁוּלֵי גְלִימַתְךָ, שֶׁלֹּא תִפְרִיעַ לָךְ בְּדִרְכְּךָ,
 וְהִיָּית רֶץ אַחֲרֵי לְעַבֹד עֲבוּדָה זָרָה, לְפִי שְׂבָאוֹתוֹ זְמַן הִיָּה כַּח גְּדוֹל
 לְיַצֵּר הָרַע שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, לְמַחֵר, אֶמֶר לִיָּה רַב אֲשִׁי לְרִבְנִי, נִפְתַּח
 בְּרִבּוֹתָא – נִפְתַּח אֶת לִימְדוּיָנוּ בְּמִשְׁנֵה הַעוֹסֶקֶת ב'רִבּוֹתֵינוּ, שֶׁהֵם
 שְׁלֹשֶׁת הַמַּלְכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת מִשְׁמַעוֹת שְׁמוֹ שֶׁל אַחָב, אֻמְרַת הַגְמָרָא:
 מִשְׁמַעוֹת הָשֵׁם 'אֶחָב', שְׁהִיָּה 'אֵח' – רַע לְשָׁמִיָּם, וְאֵב לְעַבְדִּית
 בּוֹכְבִּים, שְׁהִיָּה אוֹהֶבֶת בִּירוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֵב אוֹהֶב אֶת בְּנָיו, מִבְּאֵר
 הַגְמָרָא אֶת הַמְקוֹר לְשִׁשּׁוֹנוֹת אֵלּוּ, 'אֵח' לְשָׁמִיָּם, דְּבִתִּיב (מִשְׁלִי יז ט)
 'אֵח' לְצִדָּה וְיָדָה, כְּלוּמָר, 'אֵח' שׁוֹו לְשׁוֹן אֲנַחָה וְצַעַר עַל דְּבַר רַע,
 נִבְרָא לַעֲת צָרָה, שִׁישׁ לְהִיאֲנַח עֲלֵיהָ, וְאֵב לְעַבְדִּית בּוֹכְבִּים, דְּבִתִּיב
 (תְּהִלִּים ק"ג) 'בְּרַחֵם אֵב עַל בָּנָי', וּמוֹכַח שֶׁרַחֲמֵי הָאֵב עַל בְּנֵי הֵם
 גְּדוֹלִים.
 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים שְׂנֵאמְרוּ לְגַבִּי אַחָב: נֹאמַר בַּפְּסוֹק (מַלְכִּים
 א' טו ל"א) 'וַיַּעַשׂ אַחָב בֶּן עֲמִרִי הָרַע בְּעֵינֵי ה' מִכָּל אֲשֶׁר לְפָנָיו,
 וַיְהִי הַנֶּקֶל לְכָתוּב בְּהַאֲמַת יְרֵבְעָם בֶּן נִבְטָא' אֶמֶר רַבִּי יוֹחֲנָן, מִלְּשׁוֹן
 הַפְּסוֹק יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁעֲבִירוֹת קְלוֹת שְׁעִשְׂהָ אַחָב הִיוּ בְּהַמּוֹדוֹת
 שְׁעִשְׂהָ יְרֵבְעָם, וְאַחָב חָטָא בְּחִטָּאִים חֲמוּרִים יוֹתֵר מִיְרְבַעַם, וּמִסְּנִי
 מַה תִּלָּה הַתְּכֹוֹב אֶת הַקְּלָקְלָה בְּיְרֵבְעָם, שְׁבַמְלָכִי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
 אַחֲרֵיהֶם נֹאמַר שֶׁלֹּא סָרוּ מִעַל 'חֲטָאוֹת יְרֵבְעָם', מִסְּנִי שְׁהוּא ו'
 יְרֵבְעָם] הָיָה תְּחִלָּה לְקִלְקֵלָה – הוּא הִיָּה הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן בִּישְׂרָאֵל
 שֶׁעֲבַד עֲבוּדָה זָרָה.
 נֹאמַר בַּפְּסוֹק לְגַבִּי הִנֵּהגַת יִשְׂרָאֵל בֹּאֲרַצָּה, 'אֵם מְזַבְּחָתָם בְּגִלְמִים עַל
 תַּלְמֵי שָׂדֶה' (דְּוַשׁ יב יב), אֶמֶר רַבִּי יוֹחֲנָן בְּבִיאוֹר לְשׁוֹן הַפְּסוֹק, אֵין לָךְ
 כָּל תִּלְמֵי וְתִלְמֵ – שִׁיעוֹר חֲרִישַׁת הַמַּחְרִישָׁה, בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא
 הַעֲמִיד עָלָיו אַחָב עֲבוּדָה בּוֹכְבִּים וְהַשְׁתַּחֲוֶה לוֹ.
 הַגְמָרָא מְבַאֵר מִנָּן שֶׁאֵין לְאַחָב חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מְבַרְרַת
 הַגְמָרָא: וּמָנָא לָן לֹא אֵתִי לְעִלְמָא דָּאִי – וּמִנָּן שֶׁאַחָב לֹא יִבּוֹא
 לְעוֹלָם הַבָּא, מִבְּאֵר הַגְמָרָא: דְּבִתִּיב (מַלְכִּים א' כא) 'וְהִקְרַתִּי

שישראל ייענשו בגלל מנשה, דלא עבד תשובה – שלא עשה
תשובה על חטאיו, והחטיא את כל ישראל אחריו.
אמר רבי יוחנן, כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה –
מחליש דיתן של בעלי תשובה, שימנעו מלעשות תשובה, כיון
שיחששו שתידיחה תשובתם כמו שנדחתה תשובתו של מנשה.
מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: דתני תנא קמיה רבי יוחנן –
שהרי שנה אחד החכמים שהיה שונה ברייתות לפני רבי יוחנן,
מנשה עשה תשובה במשך (ל) שלשים ושלש שנים, והראה לכן,
דכתיב (מלכים ב' כא א) 'בן שלשים עשרה שנה מנשה במלכו ותמשים
ותמש שנה מלך בירושלים', ויעש (הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב
מלך ישראל, ומשמע שעבד מנשה עבודה זרה כשיעור השנים
שעבדה אחאב, ובמה שנים מלך אחאב, עשרין ותרתין שנים –
עשרים ושתים שנה (מלכים א' טו כט), ומנשה כמה מלך, תמשים ותמש
שנים, כאמור בפסוק לעיל, דל מניניהו עשרים ותרתין – הורד
עשרים ושתים שנה שחטא מאותם חמישים וחמש שנה שמלך,
פשו להו תלתין ותלת – נשארו שלשים ושלש שנה שבהם עשה
מנשה תשובה.
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (ד"ה ב' לג א)
'וישמע אליו ויחזק לו', והרי 'ויחזק לו' מביע ליה – היה הנביא
צריך לכתוב, אלא מלמד ששעה לו הקדוש ברוך הוא כמין מחתרת
ברקיע כדי לקבלו בתשובה, והוצרך הקדוש ברוך הוא לעשות לו
מחתרת זו מפני מדת הדין שקטרגה ואמרה שלא יקבלוהו
בתשובה.
הגמרא דורשת לשונות שנאמרו לגבי מלכי יהודה: ואמר רבי יוחנן
משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (ד"ה כו א) 'בראשית
ממלכות יהויקים בן יאשיהו', וכתיב (שם כח א) 'בראשית ממלכת
צדקיהו', מדוע נכתבה כאן לשון 'בראשית', וכי עד האידנא לא הו
מלכי – וכי עד עתה לא היו מלכים בישראל, ואם משום שזו היתה
תחילת מלכותם, היה הנביא אומר 'בשנה הראשונה', אלא יש
לדרוש מלשון זה שבפש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו
לתוהו ובוהו כמו שהיה בזמן בראשית, בשביל יהויקים שהיה מלך
רשע, אך נסתכל הקדוש ברוך הוא באנשי דורו שהיו צדיקים,
ונתקברה דעתו, וכמו כן פקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם
כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיהו, שהיו רשעים, נסתכל
בצדקיהו שהיה מלך צדיק, ונתקברה דעתו. מקשה הגמרא: והרי
בצדקיהו נמי כתיב 'ועש הרע בעיני ה' (ד"ה ב' לו יב)', מתרצת הגמרא:
כוונת הפסוק היא שיהיה בידו של צדקיהו למחות בבני דורו, ולא
מחיה בהם, אבל הוא עצמו היה מלך צדיק.
הגמרא דורשת פסוקים נוספים על מלכי יהודה: ואמר רבי יוחנן
משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (משלי כט ט) 'איש חכם נשפט
את איש איל ורגו ויחנק ואין נחת', אמר הקדוש ברוך הוא, כעסתי
על אהו בן יותם מלך יהודה, ונתתיו ביד מלכי דמשק, ובמקום לשוב
בתשובה הלך אחו וחיב ויקמר [לאלהיהם], שנאמר (ד"ה ב' כג)
'ויזבח לאלהי דמשק חמבים בו ויאמר [בן] אלהי מלכי ארם הם
מקורם אותם להם אבות ויעורוני והם היו [לו] להבשילו ולכל
ישראל', וכאשר שחקתי עם אמציה – הראתי פנים שוחקות
לאמציה בן יואש מלך יהודה, ונתתי מלכי אדום בידו, ובמקום
להודות לה' שעזרו, הביא את אלהיהם והשתחוה להם, שנאמר (ד"ה
ב' כה יד) 'ויהי אחרי (כ) בא אמציה מחבות את אדומים ויבא את
אלהי בני שער ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקמו',
וזהו פירוש הפסוק במשלי, 'איש חכם' הוא כינוי לקב"ה, שעושה
משפט עם איש כסיל, שזה כינוי לאחוז לאמציה מלכי יהודה,
ורגו ושק ואין נחת, בין כשהיה רגז עליהם ומעניש ובין
כשהיה מראה להם פנים שוחקות ועוזרם, לא היו עושים נחת רוח
לפניו אלא היו מורדים בו ועובדים עבודה זרה.
אמר רב פפא, היינו דאמר אינשי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר
כשמתוכיחים עם אדם, כפי ליה למר דלא ידע, חייבי למר דלא ידע
– בין אם מראים לו פנים קשות וגורמים לו לבכי, אינו מבין, ובין
אם מראים לו פנים מחייכות אינו מבין, ווי ליה למר דלא ידע בין

מב לביש – אוי לו לאותו אדם שאינו מבדיל בין טוב לרע.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי יוחנן בשם רשב"י: נאמר
בפסוק לאחר שכבש נבוכדנצר את ירושלים, 'ויבאו כל [שרין] מלך
קבל (ויבאו) [וישב] בשער התוך' (ירמיה לט א), אמר רבי יוחנן משום
רבי שמעון בר יוחאי, מהו המקום המכונה 'שער התוך', יש לדורשו
כאילו נאמר 'שער חתוך', והיינו מקום שמתחבין בו הלכות – הר
הבית והעזרה, ששם היו יושבים הסנהדרין ופוסקים הלכות. אמר
רב פפא, היינו דאמר אינשי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר,
באתרא דמריה תלא ליה וינייה – באותו מקום שבעל הבית היה
תולה את כלי זיינו ומלחמתו, תמן קולבא רעא קולתיה תלא – שם
תולה הרועה הנבל את כדו, כלומר, באותו מקום שחכמי
הסנהדרין היו פוסקים הלכות, שם ישבו שרי בבל הרשעים לדון
את דיניהם.
הגמרא מביאה כמה מימרות שאמר רב חסדא בשם רבי ירמיה בר
אבא: (סימן לדורות אלו, על שדה' – על שדה איש עצל עברתי.
'בתים' – ארבע כתות שאינן מקבלות פני שכניה. 'לא תאונה' – לא
תאונה אליך רעה).
אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב – כיצד יש
לדרוש את הפסוק במשלי (כד ל"א) 'על שדה איש עצל עברתי ועל
כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשינים כסו פניו דוילים וגדר
אבניו נהרסה', כך יש לדורשו, 'על שדה איש עצל עברתי', זה אהו,
וזהו קרוי עצל לפי שחתם את התורה שלא יעסקו בה, ובטל את
העבודה, כמבואר להלן (ע"ה). 'על כרם אדם חסר לב', זה מנשה,
שמחק את שמות ה' מספר התורה, והרט את המזבח (שם), וכיון
שעשה כן רק כדי להכעיס את ה' הוא מכונה 'חסר לב', שזהו כינוי
לאדם הסבור להכעיס את שנגדו, ובאמת אינו מביעס אלא רק
גורם הפסד לעצמו. 'והנה עלה כולו קמשינים' – מין קוצים, זה
אמון, שביטל את העבודה לגמרי, עד שהעבדישים ארגו את
קוריהם על גבי המזבח (שם), וכאילו כיסדו ברוקים. 'כסו פניו
דוילים' – מין קוצים, זה יהויקים, שכיסה את פניו מלהלנות מאורו
של הקדוש ברוך הוא, ואמר שאינו צריך לאורו אלא יכול
להשתמש באור של זהבו (שם). 'וגדר אבניו נהרסה', זה צדקיהו מלך
יהודה שנחרב בית המקדש בימיו.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב חסדא: ואמר רב חסדא, אמר
רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביות – קבוצות אנשים אין מקבלות פני
שכניה, בת לצים, בת שקרנים, בת חניפים ופת מספרי לשון הרע.
והמקור לכך, בת לצים, דכתיב (ד"ה ט א) 'מפני ידו את לוצצים',
שהקדוש ברוך הוא מושך את עצמו בכיבול מלהלות ללוצצים.
בת שקרנים, דכתיב (תהלים קי א) 'דובר שקרים לא יבון לגדר עיני'. בת
חניפים, דכתיב (איוב יג טז) 'כי לא לפניו חנה יבוא'. בת מספרי לשון
הרע, דכתיב (תהלים ה ה) 'כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורד רע',
וכוונת הפסוק צדיק אתה ה', ולכן לא יהיה כמגורד רע – לא יגורד
איתך אותם בני אדם רעים, והפסוק עוסק במספרי לשון הרע,
שהרי בהמשך המזמור נאמר (שם ה ה) 'תאבד דברי כב איש דמים
ומקמה יתעב ה', וכן נאמר שם (שם ה ט) 'כי אין בפיהו נבונה'
'ונראים כאוהבים, והם אויבים, שקרבם הוות [מחשבותיהם]
מרמה] קבר פתוח גרום' – כקבר הבולע את המת כך גרום בולע
בני אדם בדיבורם] לשונם יתלקו' – לדבר בלשון חלקלקות).
ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב – כיצד יש
לדרוש את הפסוק בתהלים (כא ג) 'לא תאונה אליך רעה ונגע לא
יקרב באהליך', כך היא הדרשה: 'לא תאונה אליך רעה' שלא יושלם
(בהן) [בך] יצר הרע, ונגע לא יקרב באהליך, שלא תמצא אשהך
ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך, שאהליך הוא כינוי לאשתו של
האדם (מ"ק ט א), וכשבא מן הדרך ומצאה ספק נדה, יצרו תוקפו
ואומר לו שמה טהורה היא, ובחנם אתה נמנע מלקרב אליה. דבר
אחר, 'לא תאונה אליך רעה', שלא יבנתוך חלומות רעים ונהירותים
רעים, ונגע לא יקרב באהליך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיק
תבשילו פרבים – שיצא לתרבות רעה.
מזמור זה שבתהלים נאמר על שלמה המלך ומבארת הגמרא מי

בגלל מנשה דלא עשה תשובה. והמשיכן כולן אחריה כאשר עשה אחאב. דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב: פשו להו ל"ג. שעשה תשובה: וישמע אליו ויחתר לו. ומבחוץ כתיב ויעתר לו כך שמעתי: מרת. הרין. היתה מעבבת שלא

להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין: ומאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים ובראשית ממלכות צדקיה: מ"ט כתיב בהני בראשית יותר מאחריני: וכי עד האידנא לא הוו מלכי. ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ה"ל למכתב בשנה ראשונה למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב בראשית ללמדך מעשה בראשית היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו ובהו כמו שזיה מבראשית: כיון שנסתכל בדורו. של יהויקים שהיו צדיקים שעדיין לא גלו החרש והמסגר: דורו של צדקיהו. היו רשעים שכל הצדיקים הגלו כבר עם יהויכין: איש חכם נשפט. זה הקב"ה שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש אויל אלו מלכים שבסמוך אחז ואמצייה רגזו ושקו ואין נחת בין שהוא כועס עמדם כל שהוא שוחק עמדם אינן יראין מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: בכי ליה למר בו'. לאו דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאיניש כשהוא חכם כשהוא רוצה להיפטר ולהתווכח עממן בין שהוא שוחק עליהם בין שהוא כועס עממן אינם יראים מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: מקום שהיו מחתכין בו. דדורשין הלכות נהפך למושב לצים של שרי מלך בבל: בשער התוך. לשון חותך והיינו בדר הבית ובעזרה ששם היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פג') בתי דינא היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח הגזרה ואחד על פתח הר הבית קולתיה תלא. כלומר במקום שהיו חותכין

בגלל מנשה דלא עבר תשובה. אמר רבי יוחנן, כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהו של בעלי תשובה, דתני תנא קמיה דרבי יוחנן, מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנים, דכתיב ב' שנים עשרה שנה מנשה במלכו, וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים, ויעש [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל. כמה מלך אחאב, עשרין ותרתין שנים, מנשה כמה מלך, חמשים וחמש. דל מנייהו עשרים ותרתין, פשו להו תלתין ותלת. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו, ויעתר לו' מיפיק ליה, מלמד שעשה לו הקדוש ברוך הוא פמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה, מפני מדת הדין. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו, וכתיב בראשית ממלכת צדקיה, וכי עד האידנא לא הוו מלכי? אלא, בקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם פולו לתהו ובהו בשביל יהויקים, נסתכל בדורו ונתקרה דעתו. בקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם פולו לתהו ובהו בשביל דורו של צדקיה, נסתכל בצדקיה ונתקרה דעתו. בצדקיה נמי כתיב ויעש הרע בעיני ה', שהיה כדי למחות ולא מיהו. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב איש חכם נשפט את איש אויל ורגזו ושקו ואין נחת, אמר הקדוש ברוך הוא, פעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק, ויבח וקיסר [לאלהיהם], שנאמר ויבח לאלהי דמשק

הלכות בו דנין שרי בבל דינים שלהם: באתרא דמריה תלא זייניה. מקום שהאדון תולה כליו קולבא דעיא. נבל רועה: קולתיה תלא. כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כדה דמתרגמינן קולתא. ל"א קולתיה מקדוהו כמו (סוטה דף טו.) מקדוהו של חס: והנה עלה כולו קמשונים זה אמון. שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן: כסו פניו חרולים זה יהויקים. שכסה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן כלום אנו צריכים אלא לאורו ישול אורו: על שדה איש עצל עברתי זה אחז. ולהכי קרי ליה עצל שחתים את התורה ובטל את העבודה לקמן: ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה. שקד אוכרות והרס את המזבח (ל"א) חרולים אורטיג'י: זה צדקיה. שהיה צדיק ונהרס בית המקדש בימיו: משך ידו את לוציצים. משך הקב"ה את ידיו מן הלוציצים שלא להתקרב אצלם: לא גיורך רע. הדין מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבים הוות קבר פתוח גרונו וגו': שלא תמצא אשתך ספק נדה וכו'. והיינו באהלך באשתך כדאמרין אין אהלו אלא אשה ובשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית מעל הוא מיצר ויצרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע: עד כאן ברכו אביו. דוד אביו שלמה בנו מסתמא לפי ענין הברכות ש' לידע סודר ברכות שכן דרך האב בדברים האלו בספק נדה וביצד' ובהרהורים רעים ובבגל ותלמידים שלא יקדוהו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת הלב שיש לה מתפללה על בנה שינצל מאבן גנף ומרוחין ושדיון לפיכך קא דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכותו אמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דאית ענין חסד ודברכו ואמרי מלאכיו עד כי בן חשק סליק עד חסד והכי מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ה

המפים בו ויאמר [בין] אלהי מלכי ארם הם מעורים אותם להם אובח ויעורני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל. שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו, הביא אלהיהם והשתחוו להם, שנאמר ויהי אחרי בא אמציה מהפכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ושתחוו ולהם וקסר. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, בכי ליה למר דלא ידע, היכי למר דלא ידע, ווי ליה למר דלא ידע בין טוב לביש. ויבאו כל [שרי] מלך בבל [וישבנו] בשער התנוד, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מקום שמתכין בו הלכות. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, באתרא דמריה תלא ליה זייניה, תמן קולבא רעא קולתיה תלא. (סימן) על שדה' פתים' לא תאונה. אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים פסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. על שדה איש עצל עברתי, זה אחז. ועל כרם אדם חסר לב, זה מנשה. והנה עלה כולו קמשונים פסו פניו חרולים זה אמון. פסו פניו חרולים זה יהויקים. וגדר אבניו נהרסה, זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע פיתות אין מקבלות פני שכינה, פת לצים, פת שקרנים, פת חניפים, פת מספרי לשון הרע. פת לצים, דכתיב מ'שך ידו את לוציצים. פת שקרנים, דכתיב ו'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'. פת חניפים, דכתיב פ' לא לפניו חנף יבוא. פת מספרי לשון הרע, דכתיב פ' לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, צדיק אתה, ולא יהיה במגורך רע. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב לא תאונה אליך רעה ויגע לא יקרב באהלך, לא תאונה אליך רעה' שלא ישלוט [בך] יצר הרע. ויגע לא יקרב באהלך, שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך. דבר אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך תלומות רעים ורהורים רעים. ויגע לא יקרב באהלך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדית תכשילו ברבים. עד כאן ברכו אביו, מכאן ואילך ברכתו אמו, פ' מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכיך, על פפים ושאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו'. עד כאן ברכתו אמו, מכאן ואילך ברכתו שמים,

כי בי חשק. לא שייך אלא ברבונא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי וביראתי
אפלטוהו ע' שברשעים תלויה. שאינה כתובה בשית אותיות התיבה אלא תלויה
היא למעלה ונראה בכתוב רשים: כיון שנעשה אדם רש מלמטה. שיש לו שונאין
ואין רוח הבריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה. בידוע ששונאין אותו מלמעלה
להכי כתוב רשים שני מיני רשות: ולא

נכתבתי. לעי' כלל: משום כבודו של דוד.
שאין הדבר נוהג בצדיקים ודוד הו' לו
שונאים הרבה: ונחמיה בן חבליה. שהיו לו
שונאים הרבה מגוים שמבקשין להרגו על
שהיה בונה בית המקדש בדכתיב בעזרא
(נחמיה ד) ואחת מחזקת השלח וגו' ל"א היו
לו קנאים מירשאל דכתיב (שם ז) רבים
ליהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן
לשכניה בן ארח שהיו מבזין אותו. בקדושין
(דף ע.) מפרש להאי קרא ולהכי איכתבא
לומר שברשעים אמרין ולא בצדיקים: היה
שונה חמישם וחמשה פנים בתורת כהנים.
ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה
והדרשו מפלפול: לא חיי'. לא יחיו לעולם
הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם
הדוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה
וצדיקה מבית דוד אתו ואף על גב דכתיב
בהו ויעש הרע חיון הן לעתיד: אחו ואחזיה.
ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים ואמון
ויהויקים לא חשיב ואף על גב דהו' רשעים
מאד כדלקמן בהנהו קים להו דחיי: הורג
את בולן. שהיו נבקעין בכבוד המשאוי:
במ"ד שהרג ישעיה. ואתא קאמר קרא מלא
את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק
שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים:
כתוב. (במלכים) ודד"ב לג) וישם את פסל
הסמל אשר עשה בבית האלילים: וכתבי
והעמיד את האשרים והפסילים בדי"ה (שם):
ולבסוף עשה. מנשה לאותו דמות ב'
פרצופים: כדי שתראה שכינה מכל צד.
שתכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותכעס:
מלתהתיר עליו שני רעים. שכינה ודמות
הפרצוף: מצע. בית המקדש: תעשה לו

מנשה העמידו בהיכל, שנאמר וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד
ואל שלמה [בנו] בבית הזה וירושלים אשר בחרתי מפל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם'. אמוז הכניסו לבית קדשי הקדשים,
שנאמר 'כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה בהתפנס'. מאי 'כי קצר המצע מהשתרע', אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן,
[כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים באחד. מאי 'המסכה צרה' וגו', אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן כי הוה ממי' להאי
קרא, הוה קא בכי. מי שכתב בו 'פונים פגד מי הים', תעשה לו מסכה צרה. [אחז בפל את העבודת] וחתם את התורה, שנאמר 'צור
תעודה חתום תורה בלמודי'. מנשה קדר את האופרות, והרס את המזבח. אמוז [שרף את התורה]. והעלה שממית על גבי המזבח.
אחז התייר את הערות. מנשה בא על אחותו. אמוז בא על אמו, שנאמר 'כי הוא אמוז הרפה אשמה'. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר,
ששרף את התורה, וחד אמר, שבא על אמו. אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו. אמר לה, כלום אני עושה אלא
להכעיס את בוראי. כי אתא יהויקים, אמר, קמאי לא ידעי לארגוזי. כלום אנו צריכין אלא לאורו, יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין
בו, 'פול אורו. אמרו לו, והלא קסף וזהב שלו' הוא, שנאמר 'לי תפסך ולי הזהב נאם ה' צבאות'. אמר להם, כבר נתנו לנו, שנאמר
'השמים שמם לה' והארץ נתן לבני האדם'. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מפני מה לא מנו את יהויקים, מושו דכתיב ביה 'ויתר
דברי יהויקים ותעבותיו אשר עשה ותנמצא עליו'. מאי 'ותנמצא עליו'. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, שחקק שם עבודת כוכבים
על אמתו. וחד אמר, שחקק שם שמם על אמתו. אמר ליה, במלכים לא שמעתי, בהדיוטות שמעתי. מפני מה לא מנו את מיכה,
מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים, שנאמר 'כל העובר ושב אל הלוים'. 'ועבר בים צרה והכה בים גלים', אמר רבי יוחנן, זה פסלו של
מיכה. תניא, רבי נתן אמר, מגרב לשיולה, שלשה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת
לדחפו. אמר להן הקדוש ברוך הוא, הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים, ועל דבר זה נענשו אנשי 'פלגש בגבעה'. אמר להן הקדוש
ברוך הוא, בכבודי לא מחיתם, על כבודו של בשר ודם מחיתם. אמר רבי יוחנן מושם רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגיטה שהרחיקה
שתי משפחות מירשאל, שנאמר 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן ידידיה אמר, מרחקת את הקרובים,
ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על גביאי הפעל, ושגגתה עולה ודון. מרחקת את הקרובים,

מסכה צרה. כאשה שנעשית צרה לחברתה: העלה שממית. קרי עכשיו שבתל
עבודה מכל וכל עד שארגו עכשיו קוריהו ע"ג המזבח: חיתר. נעשה לו כחיתר:
ממקום שיצאת משם. מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאחז
להנאת אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגוזי. מלכים ראשונים שלפנינו לא היו

יודעים להכעיס המקום כמו שהוא חרף
ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר
לנו השמש יבא ויטול אורו: שאנו משתמשין
בו. שמאיר ביותר: אמרו לו. בני דורו והלא
כסף וכו' דבני דורו צדיקים היו כדאמרן
נסתכל בדורו של יהויקים ונתקרה דעתה:
מפני מה לא מנו את יהויקים. בהדי הנך
שאין להם חלק לעולם הבא: משום דכתיב
ויתר דברי יהויקים. בתמיהה משום דכתיב
ביה רשע כזה לא נמארוהו שם עבודה וזה
על גופו. מתוך שהיה אדוק בה: שם שמים.
משום בוין: במלכים לא שמעתי. מפני מה
לא מנו את יהויקים: בהדיוטות שמעתי. מפני
מה לא מנו מיכה בהדי ארבעה הדיוטות
דמתניתין: פתו מצויה לעוברי דרכים. שהיו
כל העולם מתארחין אצלו כדכתיב (מקרא)
כל העובר כזה לא נמארוהו שם עבודה וזה פסלו
של מיכה. כשכתב משה את השם והשליכו
על גילוס להעלות ארונו של יוסף בא מיכה
ונטלו בחבאם והנינו דכתיב ועבר בים צרה
כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר
מיכה עמאם שבדיו השם לעשות העגל ל"א
מיכה עשה פסל והביאו עמו כבעבור
ישראל הים: גרב. מקומו של מיכה גרב החז
פסלו של מיכה קבור ובשילה היה המסכן:
לדחפו. למיכה: ועל דבר זה. על פסלו של
מיכה שלא ידמו ישראל בידו ונעשו אנשי
פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם
ארבעים אלף: לגיטה. אכילה שמאכילין
אורחים: שתי משפחות. עמוז ומואב שלפי
שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא
יבאו בקהל: מעלמת עינים מן הרשעים.
מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשע
לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו
אינו רואה במעשי:

עמוז

אמוז הכניסו לבית קדשי הקדשים,
שנאמר 'כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה בהתפנס'. מאי 'כי קצר המצע מהשתרע', אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן,
[כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים באחד. מאי 'המסכה צרה' וגו', אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן כי הוה ממי' להאי
קרא, הוה קא בכי. מי שכתב בו 'פונים פגד מי הים', תעשה לו מסכה צרה. [אחז בפל את העבודת] וחתם את התורה, שנאמר 'צור
תעודה חתום תורה בלמודי'. מנשה קדר את האופרות, והרס את המזבח. אמוז [שרף את התורה]. והעלה שממית על גבי המזבח.
אחז התייר את הערות. מנשה בא על אחותו. אמוז בא על אמו, שנאמר 'כי הוא אמוז הרפה אשמה'. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר,
ששרף את התורה, וחד אמר, שבא על אמו. אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו. אמר לה, כלום אני עושה אלא
להכעיס את בוראי. כי אתא יהויקים, אמר, קמאי לא ידעי לארגוזי. כלום אנו צריכין אלא לאורו, יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין
בו, 'פול אורו. אמרו לו, והלא קסף וזהב שלו' הוא, שנאמר 'לי תפסך ולי הזהב נאם ה' צבאות'. אמר להם, כבר נתנו לנו, שנאמר
'השמים שמם לה' והארץ נתן לבני האדם'. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מפני מה לא מנו את יהויקים, מושו דכתיב ביה 'ויתר
דברי יהויקים ותעבותיו אשר עשה ותנמצא עליו'. מאי 'ותנמצא עליו'. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, שחקק שם עבודת כוכבים
על אמתו. וחד אמר, שחקק שם שמם על אמתו. אמר ליה, במלכים לא שמעתי, בהדיוטות שמעתי. מפני מה לא מנו את מיכה,
מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים, שנאמר 'כל העובר ושב אל הלוים'. 'ועבר בים צרה והכה בים גלים', אמר רבי יוחנן, זה פסלו של
מיכה. תניא, רבי נתן אמר, מגרב לשיולה, שלשה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת
לדחפו. אמר להן הקדוש ברוך הוא, הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים, ועל דבר זה נענשו אנשי 'פלגש בגבעה'. אמר להן הקדוש
ברוך הוא, בכבודי לא מחיתם, על כבודו של בשר ודם מחיתם. אמר רבי יוחנן מושם רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגיטה שהרחיקה
שתי משפחות מירשאל, שנאמר 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן ידידיה אמר, מרחקת את הקרובים,
ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על גביאי הפעל, ושגגתה עולה ודון. מרחקת את הקרובים,

מעמין

1 'בִּי כִי חֶשֶׁן וְאַפְלָטוֹהוּ אֲשַׁנְּבֹהוּ בִּי יָדַע שְׁמִי יִקְרָאֵנִי וְאַנְעִנְהוּ עִמּוֹ אֲנִי
2 בְּצֶרֶה אֲחַלְצֶנּוּ וְאֶבְכְּדוּהוּ, אֲדַרְךָ יָמִים אֲשֶׁבְעִינָהוּ וְאֶרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי
3 (תהלים צא יט), שָׂרָק הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לומר דבר זה, שְׂכִינָן
4 שֶׁשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ חֶשֶׁן בִּי וִירָא מִמֶּנִּי, לִכֵּן אֶפְלָטוֹה מִכָּל צָרָה.
5 אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מֵאֵי דְבָתֵּיב 'יִמְנַע מִרְשָׁעִים אוֹרֵם וְיִרְוֹעַ
6 רִמָּה תִשְׁכַּר' (איוב לו ט), מִפְּנֵי מַה הָאוֹת עֵינָי שֶׁל הַתִּיבָה רִשָּׁעִים
7 תְּלוּיָהּ בְּאוֹרֵי שְׁמַעֲלֵ שׁוֹרֵת שְׂאֵר אֲדֹתִיּוֹת, וְנִרְאָה הַדָּבָר כִּאִילוֹ
8 אֵינָה שְׂיִיבָה לַתִּיבָה זֶה וְכֵתוּב 'רָשִׁים' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לְלַמֶּדְךָ, שְׂכִינָן
9 שְׁנַעֲשֶׂה אֲדָם רֶשַׁם מִלְּמַמָּה – שִׁישׁ לוֹ שׁוֹנָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין רוּחַ
10 הַבְּרִיּוֹת נֹחָה מִמֶּנּוּ, נַעֲשֶׂה רֶשַׁם מִלְּמַמָּה – הִרִיזוּ סִימָן שֶׁגַּם בְּשָׂמִים
11 שׁוֹנָאִים אֹתוֹ.
12 שׁוֹאֲלֵת הַגִּמְרָא: וְלֹא נִתְּבָהִי כָּלָל – מִדּוּעַ נִתְּבָה הָאוֹת עֵינָן
13 כְּשֶׁהָיָה תְּלוּיָה, וְהָרִי אֵין צוֹרֵךְ לְכֹתְבָהּ כָּלָל, וְהִיא רָאוּ לְכֹתוּב רַק
14 'רָשִׁים' רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר תִּירְצוּ קוֹשִׁיָא זֶה, חָד מִהֶם אֲמַר, מִפְּנֵי
15 בְּבִיּוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָיָה לוֹ שׁוֹנָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּמִכָּל מָקוֹם
16 הָיָה אֹהֹב בְּשָׂמִים, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא נִכְתָּב דְּבַר זֶה בְּפִירוּשׁ בַּפְּסוּק.
17 וְחָד אֲמַר, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל נְחֶמְיָה בֶּן חֲכִלְיָה, שֶׁהָיָה לוֹ שׁוֹנָאִים רַבִּים
18 מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבִּיקְשׁוּ לְהוֹרִגוֹ עַל שֶׁבָּנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלִכֵּן
19 נִכְתְּבָה שֶׁם הָאוֹת עֵינָן, שֶׁאִפְשָׁר לִקְרֹא אֶת הַתִּיבָה גַּם כִּרְשָׁעִים,
20 כְּדִי לְלַמֵּד שֶׁכָּלל זֶה נֹאמַר רַק לְגַבִּי רִשָּׁעִים, וְלֹא לְגַבִּי צַדִּיקִים.
21 אֲגִמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעִנְיָן מִנְּשֵׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה: תִּנּוּ רַבְּנָן, מְנַשֶּׁה
22 הָיָה שׁוֹנֵן – לּוֹמֵד חֲמִשִּׁים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים – דְּרַבִּים שׁוֹנִים בְּתוֹרַת
23 כְּתוּבִים – סֵפֶר וִיקְרָא, מְנַגֵּד שְׁנֵי מַלְכוּתוֹ, שֶׁבְּכָל שָׁנָה הָיָה מִפְּלַל בּו
24 וְדוֹרְשׁוֹ בְּאוֹפֵן חֹדֶשׁ. אֲחֵאָב הָיָה שׁוֹנֵן בּו שְׁמֹנִים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים.
25 וְיִרְבָּעָם הָיָה שׁוֹנֵן בּו מֵאָה וְשִׁלְשָׁה פָּנִים.
26 תִּנּוּא בְּבִרְייתָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲמַר, אֲבִשְׁלוֹם שְׁמֵרד בְּדוֹד אֲבִיו,
27 אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל ב' יח טו) 'וְיִסְכּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים
28 נִשְׂאִי כְּלֵי יוֹאֵב וְיִבּוּ אֶת אֲבִשְׁלוֹם וְיִמְתּוּהוּ', וַיֵּשׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת כָּפַל
29 הַלְשׁוֹן, 'וְיִבּוּהוּ' בְּעוֹלָם הַזֶּה, 'וְיִמְתּוּהוּ' לְעוֹלָם הָבָא.
30 תִּנּוּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אֲמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֲחִיו וְאֶחְזִיָּה
31 מַלְכֵי יְהוּדָה הִרְשָׁעִים, וְכָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֵתִיב בָּהֶן 'וַיַּעַשׂ הָרַע
32 בְּעֵינֵי ה' , לֹא חֵיָן לְעוֹלָם הָבָא וְגַם לֹא נִידוּנֵן בְּגִיהֶנֶם.
33 הַגִּמְרָא מְבִאֵרָת אֶת הַפְּסוּקִים שְׁנֹאמְרוּ לְגַבִּי מִנְּשֵׁה. נֹאמַר בַּפְּסוּק:
34 'וְגַם דָּם נָקִי שִׁפָּךְ מִנְּשֵׁה הִרְבֵּה מֵאֵד עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת יְרוּשָׁלַיִם פֶּה
35 לִפֶּה לְבַד מִחֲמַתּוֹ אֲשֶׁר חֲחִמָּא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' "
36 (מִלְכִּים ב' כא טו), וּמִהוּ אוֹתוֹ דָּם נָקִי שִׁפָּךְ מִנְּשֵׁה 'הִרְבֵּה מֵאֵד' הָבָא
37 תְּלִימִי – כֵּאֵן, בְּבִבְלָא, פִּירְשׁוּ שְׁכוֹנוֹת הַפְּסוּק לִכְךָ שֶׁהָיָה אֶת יִשְׂרָאֵל
38 הַבְּיָא, שֶׁהָיָה אֲבִי אֲמֵן. מִפְּעֻרְבָּא אֲמַר – וּבִאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל פִּירְשׁוּ,
39 שֶׁשָּׂעִה צֶלֶם שִׁמְשָׁקְלוֹ מִשְׁאֵל אֵלֶּף בְּנֵי אָדָם, וְכָל יוֹם יוֹם הָיָה
40 נוֹשָׂאִים אוֹתוֹ אֵלֶּף בְּנֵי אָדָם וְהוֹרֵג (אֵת) כּוֹלָם – הָיָה כּוֹלָם נִהַרְגִים
41 מִחֲמַת כּוֹבֵד הַמִּשְׁאֵל.
42 אוֹמֵרֵת הַגִּמְרָא: כְּמֵאֵן אֲזֵילָא הָא דְאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה – כְּפִי אִיזֵה
43 מִהַפִּירוּשִׁים נֹאמְרָה מִימָרָא זֶה שֶׁל רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, 'שִׁקּוּלָהּ נִשְׂקָה
44 שֶׁל צִדִּיק אֲחֵר כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל', כְּמֵאֵן דְאֲמַר שְׁכוֹנוֹת הַפְּסוּק
45 שֶׁאֵת יִשְׂרָאֵל הָרַג מִנְּשֵׁה, וְעַל זֶה אֲמַר הַפְּסוּק 'עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת
46 יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לִפֶּה', שִׁשְׁקוּלָהּ נִשְׁמֶתוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם
47 וְלִכֵּן נִחְשַׁב כִּאִילוֹ מִיָּלָא אֶת כָּל יְרוּשָׁלַיִם חֲלָלִים.
48 הַגִּמְרָא מוֹסִיפָה לְהַבִּיא אֶת חֲטָאוֹתֵיהֶם שֶׁל מַלְכֵי יְהוּדָה. מִקְשָׁה
49 הַגִּמְרָא: לְגַבִּי מִנְּשֵׁה כְּתִיב (דִּידִי' ב' לג ז) 'וַיִּשָּׂם אֶת פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר
50 עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים, וּמִשְׁמַע שַׁעֲשֶׂה רַק פֶּסֶל אֶחָד, וְכִתְּבִיב (שם לג
51 ט) 'וְהָעֵמִיד הָאֲשֵׁרִים וְהַפְּסִילִים', וּמִשְׁמַע שֶׁהָעֵמִיד כִּמְהָ פִּסְלִים.
52 מִתְּרַצָּה הַגִּמְרָא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָיָה זֶה פֶּסֶל אֶחָד, אֵלֶּף שְׁבַתִּיחָה
53 עָשָׂה לִי מִנְּשֵׁה פְּרִצְרוֹף אֲחֵר – תַּמּוֹנָה פָּנִים אֲחֵת, וְלִכְסוֹף עָשָׂה לִי
54 אֲדִיכָה פְּרִצְרוֹפִים מֵאַרְבַּעַת צַדִּידוֹ, כְּדִי שֶׁמִּכָּל צֶד שֶׁתִּכְנַס הַשְּׂכִינָה
55 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ תִּרְאֶה שְׂכִינָתָהּ אֶת פְּרִצְרוֹף הָעֵבֹדָה זֹרָה וְתִבְעֹס.
56 אוֹמֵרֵת הַגִּמְרָא: אֲחִיו מֶלֶךְ יְהוּדָה הָעֵמִיד – לֹאֹתוֹ צֶלֶם בְּעִלְיָהּ שֶׁל
57 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאֲמַר (מִלְכִּים ב' כג יב) 'וְאֵת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגֵּן
58 עָלִיתִי אֲחִיו', וְגו', וּמִכּוֹנָה הָעֲלִיָּה עַל שְׁמוֹ, כִּיֵּן שֶׁהוּא הִנִּיחַ שֶׁם אֶת
59 הָעֵבֹדָה זֹרָה. וּמִנְּשֵׁה בִּן בְּנֵי הָעֵמִידִי בְּהִיבֵל עֲצֻמוֹ, שְׁנֵאֲמַר (שם כא ז)

1 'וַיִּשָּׂם אֶת פֶּסֶל הָאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֲשֶׁר אֲמַר ה' אֵל דָּוִד וְאֵל
2 'שְׁלֹמֹה [בְּנֵו] בְּבֵית הָיָה וּבִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי מִכָּל שְׂכֵנֵי יִשְׂרָאֵל
3 אֲשִׁים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם'. אֲמֵן בְּנֵו שֶׁל מִנְּשֵׁה הַכְּנִיסוֹ לְבֵית קְדִישִׁי
4 הַקְּדִישִׁים, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה חכ ח) 'כִּי קֶצֶר הַמַּעַצ מִהַשְׁתַּרְעַ וְהַמַּסְכָּה צָרָה
5 בְּהַתְּכָנְסָם, וְכִךְ נִדְרַשׁ הַפְּסוּק, מֵאֵי 'כִּי קֶצֶר הַמַּעַצ מִהַשְׁתַּרְעַ, אֲמַר
6 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, [כִּי] קֶצֶר הַמַּעַצ זֶה מִלְּהַשְׁתַּרְעַ
7 עָלָיו שְׁנֵי רָעִים כְּאֶחָד – כְּבִיכּוֹל קֹטֵן הוּא קֹדֶשׁ הַקְּדִישִׁים, שֶׁשֶּׁם
8 הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה, מְכַדִּי שִׁיכּוּלוֹ לְהִיּוֹת בִּן גַּם הַשְּׂכִינָה וְגַם הַצֶּלֶם
9 שֶׁהַכְּנִיס שֶׁם אֲמֵן.
10 מְבִאֵרֵת הַגִּמְרָא אֶת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: מֵאֵי 'וְהַמַּסְכָּה צָרָה וְגו'
11 כְּהַתְּכָנְסָם, אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, רַבִּי יוֹחָנָן כִּי הָיָה מְכִי לְהָאֵי
12 קִרָּא הָיָה קָא כְּבִי – כְּשֶׁהָיָה רַבִּי יוֹחָנָן מְגִיעַ בְּלִימּוֹדוֹ לַפְּסוּק זֶה, הָיָה
13 בּוֹכָה, וְאֹמַר כִּי מִי שְׂכֵתִיב בִּי – הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנֹאמַר עַלֵּו
14 (תהלים לג ז) 'בְּלוֹנִם כְּבִד מִי חָסִים', שִׁיכּוּל לְהַרְחִיב אֶת הָעוֹלָם אֲפִילוֹ
15 בְּמָקוֹם הַמִּים, שִׁיכּוּל לִיבֵשׁ אֶת הַמִּים וְלַעֲשׂוֹת שֶׁם יִבְשֶׁה, תַּעֲשֶׂה
16 לִי מַסְכָּה צָרָה – תִּהְיֶה לוֹ אוֹתָה עֹבֹדָה זֹרָה 'צָרָה', כֹּאשָׁה שְׁנֹשָׂא
17 בַּעֲלָה אֲשֶׁה נּוֹסַפֵּת וְנַעֲשִׂית 'צָרָה' לָהּ, וְהָיָה פִּירוּשׁ הַפְּסוּק 'וְהַמַּסְכָּה
18 צָרָה', שֶׁכְּבִיכּוֹל נַעֲשִׂית אוֹתָה עֹבֹדָה זֹרָה 'צָרָה' לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
19 [אֲחִיו כְּבִיל אֶת הָעֵבֹדָה] בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְחָתָם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא
20 יַעֲסֻקוּ בָּהּ, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה חט טו) 'צוּר תַּעֲזוּדָה חֲתוּם תּוֹרָה בְּלִמּוּדִי',
21 וְצוּר תַּעֲזוּדָה' הֵינּוּ שְׁבִטָל אֶת עֹבֹדַת הַקְּרַבְנוֹת שֶׁהָיָה מַעֲיִדָה
22 שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בִּישְׂרָאֵל, וְאֲחֵתוֹת תּוֹרָה בְּלִמּוּדִי' הֵינּוּ שִׁחְתָּהּ
23 הַתּוֹרָה. מְנַשֶּׁה קִדָּר אֶת הָאֲזָרוֹת – מִזִּמָּה אֲמַר דְּה' שֶׁבִּסְפֵּר
24 הַתּוֹרָה, וְהָרַם אֶת הַמִּזְבֵּחַ. אֲמֵן [שָׂרָה אֶת הַתּוֹרָה], וְהָעֵלָה שְׁמִיטָה
25 עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁבִּטֵּל אֶת הָעֹבֹדָה לְגִמְרִי, עַד שֶׁהָיָה עֲכָבִישִׁים
26 אֲוִירִים עַלֵּו אֶת קוֹרֵיהֶם. אֲחִיו הַתִּיר אֶת הָעֲרוֹה – נַעֲשִׂית לוֹ
27 כְּדִיתֵר, מִתּוֹךְ שֶׁהוֹרְגֵל בָּהּ. מְנַשֶּׁה כֹּא עַל אֲחֹתוֹ. אֲמֵן כֹּא עַל אֲמֵן,
28 שְׁנֵאֲמַר (דִּידִי' ב' לג כג) 'כִּי הוּא אֲמֵן הִרְבָּה אֲשַׁמָּה', וּבְבִיאֹר הַפְּסוּק
29 'הִרְבָּה אֲשַׁמָּה' נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חָד מִהֶם אֲמַר, שְׂשָׁרָה
30 אֶת הַתּוֹרָה, וְחָד אֲמַר, שְׂשָׁבָ עַל אֲמֵן. מִסְפַּרְתָּ הַגִּמְרָא: אֲמַר לִי אֲמֵן
31 שֶׁל אֲמֵן, כָּלֹם יֵשׁ לָךְ הֵנָּה מִמָּקוֹם שֶׁיִּצְאָתָּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה אֵין לְאֹדָם
32 הֵנָּה מְבִיאָה זֶה. אֲמַר לָהּ, כָּלֹם אֲנִי עוֹשֶׂה – הָרִי כָל מֵה שְׁאֵנִי
33 עוֹשֶׂה אֵינוֹ לְשֶׁם הֵנָּה, אֲלֵא כְּדִי לְהַכְעִים אֶת בּוֹרָאִי.
34 מִסְפַּרְתָּ הַגִּמְרָא: כִּי אֲחָא – כְּשָׁבָא וּמִלֵּךְ יְהוּדִים בִּן אִישִׁיָּהוּ, אֲמַר,
35 קָמָאִי לֹא דַעֲי לֹאֲרִגְזִי – הַמַּלְכִּים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁלִּפְנֵי לֹא יַדְעוּ
36 לְהַכְעִים וּלְחַרֵּךְ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹנִי, וְכִךְ אֲמַר, כָּלֹם אֲנִי
37 צָרִיכִי אֲלֵא לֹאֲרִי – הָרִי כָל מֵה שְׁאֵנִי צָרִיכִים אֶת דְּה' הוּא בְּשִׁבְלִי
38 מֵאוֹרֵתוֹתֵי שְׁמֹאדִי לֵנוּ עַל יְדֵי זִרְחַת הַשֶּׁמֶשׁ, הָרִי יֵשׁ לֵנוּ זֶה פְּרִיזִים
39 – שֶׁם זֶה שְׁאוֹרוֹ גְּדוֹל, שְׂאֵנִי מִשְׁתַּמְשִׁין בּו, וְיִשׁוּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
40 אֶת אוֹרִי, וְאֵינְנִי צָרִיכִים לוֹ. אֲמַרְו לִי לְהִיּוֹקִים בְּנֵי דוֹרוֹ שֶׁהָיָה
41 צַדִּיקִים, וְהֵלֵא כְּסָף וְזָהָב שֶׁלֹּו הוּא – שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר
42 (חגיגה ח) 'לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נֶאֱמַר ה' צִבְּאוֹת', וְאֵף זֶה פְּרִיזִים בְּכָלֹל,
43 וְאֵם כֵּן עֲדִין אֲתָה צָרִיךְ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֲמַר לָהֶם יְהוּדִיקִים,
44 כְּכִךְ נִתְּנֵו לָנוּ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קטו טו) 'הַשְּׂמִים שְׂמִים לָהּ' וְהָאֲרִין נִתְּנֵו
45 לְבְנֵי הָאָדָם.
46 אֲמַר לִיה רַבָּא לִרְבָּה בַּר כְּרִי, מִפְּנֵי מַה לֹא מְנו אֶת יְהוּדִיקִים בְּכָלֹל
47 הַמַּלְכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, מִשּׁוּם דְּבָתֵּיב בִּיה – וְכִי יִתְּנֵו
48 שׁוֹהוּ מִחֲמַת שְׁנֹאמְרוּ בּו (דִּידִי' ב' לו ח) 'וְיִתֵּר דְּבָרֵי יְהוּדִיקִים וְתוֹעֲבֹתוֹי
49 אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַנְּמָצָא עָלָיו, וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים מֵאֵי 'וְהַנְּמָצָא עָלָיו', רַבִּי
50 יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִחְלָקוּ בִּדְבַר, חָד אֲמַר שֶׁחֶקֶק שֶׁם עֹבֹדָת כּוֹכָבִים
51 עַל אֲמֵתוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה דְּבוּק בְּעֹבֹדָה זֹרָה, וְחָד אֲמַר שֶׁחֶקֶק שֶׁם
52 שְׂמִים עַל אֲמֵתוֹ, כְּדִי לְכוֹזֵת אֶת
53 שֶׁם ה', כְּלוֹמֵר, וְכִי מִפְּנֵי שַׁעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה רָשָׁע שֶׁכּוֹזֵה לֹא מִנְּאוֹהוּ,
54 וְהָיָה אֲדִרְבָּה, כִּיֵּן שֶׁהִרְשִׁיעַ כָּל כִּךְ הָיָה צָרִיכִים לְמַנּוֹתוֹ בִּין
55 הַמַּלְכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא.
56 אֲמַר לִיה רַבָּה בַּר מְרִי, אֶת הַטַּעַם שֶׁלֹּא מְנו אֶת יְהוּדִיקִים בְּמַלְכִּים
57 שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, לֹא שְׁמַעֲתִי, אֲבָל דְּבַר כְּעִין זֶה בְּמִנְיַת
58 הַהִירְיוּמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, שְׁמַעֲתִי, וְכִךְ הוּא הַדְּבַר,
59 מִפְּנֵי מַה לֹא מְנו אֶת מִיכָה בְּכָלֹל אֵלוֹ שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא,

לֹא נִמְנֵי – גַם אֶת מִנְשֵׁה לֹא הָיָה לָנוּ לִמְנוֹת בְּכָלל הַמְּלָכִים שֶׁאֵין
 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֻזְקָתוֹ אֲבִיו, וְאִילוּ
 בְּמִשְׁנֵיתוֹ הוּא מְנוֹי בְּכָלל אוֹתָם מְלָכִים. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: בְּרָא
 מְנוֹי אֲבָא, אֲבָא לֹא מְנוֹי בְּרָא – בִּן צָדִיק יִכּוֹל לְהַצִּיל אֶת אֲבִיו
 הַרְשָׁע, וְלִכֵּן הִצִּיל יֵאֻשְׁהוּ הַצָּדִיק אֶת אֲמוּנָה הַרְשָׁע שְׁהִידָא אֲבִיו,
 אֲבָל אֵין אֲבָא יִכּוֹל לְהַצִּיל אֶת בְּנוֹ, וְלִכֵּן לֹא הִצִּיל חֻזְקָתוֹ אֶת
 מִנְשֵׁה בְּנוֹ. מוֹכִיחָא הַגְּמָרָא שֶׁאֵין אֲבָא מַצִּיל אֶת בְּנוֹ, דְּבָתִּיב (דְּרַבִּי)
 לֵב לֵט) 'וְאֵין מִדֵּי מַצִּיל', וְדַרְשׁוּ בִּסְפָרִי (הַאֲדוּנָה פִּיסְקָא שְׁבֹט) אֵין אֲבָרְהָם
 מַצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וְאֵין יִצְחָק מַצִּיל אֶת עִשָׂו.
 אֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: הִשְׁתָּא דְּאִתֵּית לְהִי – עֵתָה שְׁהוֹצַרְכָּת לֹמֶר
 סִבְרָא זֶה, שֶׁבֵן מִזְכָּה אֶת אֲבִיו, יֵשׁ לִישֵׁב שְׁחָזָה נְמִי לֹא אִימְנִי – גַּם
 אֶת אֲחִיו לֹא מְנוֹ מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֻזְקָתוֹ בְּנוֹ, וְלֹא מִשּׁוֹם שְׁהִיתָה
 לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים מִישְׁעִיהוּ.
 שׂוֹאלָת הַגְּמָרָא: וּמִפְּנֵי מָה לֹא מְנוֹ אֶת 'הַיּוֹקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּין
 אוֹתָם מְלָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מַשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא, מִשּׁוֹם
 דְּבָרֵיו דְּרַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אֲבִינָה, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אֲבִינָה, דְּבָתִּיב
 עַל גּוֹלְגֻלְתּוֹ (שֶׁל) 'הַיּוֹקִים' 'זֹאת וְעוֹד אֲחֵרָת', כְּלוּמָר, נִקְמָה אַחַת
 כִּבְר נַעֲשֵׂתָה בְּגוֹלְגֻלְתּוֹ וְתִיעֶשֶׂה בָּהּ נִקְמָה נוסֶפֶת, וְנִמְצָא שֶׁכִּבְר
 הַתְּכַבְּרוֹ לוֹ חֲטָאִיו, וְלִכֵּן יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא
 אֶת הַנִּקְמוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ: וְקִינֵי – סִבּוֹ דְּרַבִּי פְּרִידָא, אֲשֶׁכָּה גּוֹלְגֻלְתָּא
 דְּהוּנָה קָא שְׂרָדָא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם – מִצָּא גּוֹלְגֻלְתָּא מוּשְׁלָכָת בְּשַׁעְרֵי
 יְרוּשָׁלַם, וְבָתִּיב בָּהּ – וְכַתּוּב עֲלֶיהָ 'זֹאת וְעוֹד אֲחֵרָת', קִבְּרָהּ, וְלֹא
 אִיבְקָרָהּ – קִבְּרָהּ בְּאִמְתָּהּ, וְלֹא נִקְבְּרָהּ, אֲלֵא יִצְאָה שׁוֹב. חוֹר
 וְקִבְּרָהּ, וְשׁוֹב לֹא אִיבְקָרָהּ אֲלֵא יִצְאָה. אָמַר סִבּוֹ שֶׁל רַבִּי פְּרִידָא,
 בּוֹדָאִי גּוֹלְגֻלְתּוֹ שֶׁל 'הַיּוֹקִים הָיָא, דְּבָתִּיב בֵּיה' – שְׁנֹאמַר עֲלֵיוּ בִּפְסוּק
 (דְּרַבִּי בִּב טו) 'קְבוּרָתָהּ חֲמוֹד וְקִבְּרָהּ כְּחֹב וְהַשְׁלֵךְ וְגו' מִהֲלָא לְשַׁעְרֵי
 יְרוּשָׁלַם, וְהוּוֹ עֲנוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יִכּוֹל לְקוֹבְרוֹ וְלִכֵּן גּוֹלְגֻלְתּוֹ יִצְאָה
 מִקְבְּרָהּ. אָמַר סִבּוֹ שֶׁל רַבִּי פְּרִידָא, סוֹף סוֹף מִלָּאָה הוּא – יְהוֹיָקִים
 הָיָה מֶלֶךְ, וְלֹא אִיבְשָׁר לְזִלְזוּלָה בֵּיה' – וְאֵין הֶדְרַב כִּשֵּׁר לִזְלוּל בּוֹ
 שִׁיתָא מוּטָל כֵּן בְּשִׁדָּה, בְּרַבָּה בְּשִׁרְיָא 'וְאִתְּבַת בְּסִפְתָּא' – כִּרְכַּה
 בְּבִגְדֵי מַשִּׁי וְהִנִּיחָה בְּאֶרֶץ שְׁבִיתָהּ. חוֹרְתָא דְּבִיתָהּ – רֵאתָה אֲשֶׁתוֹ
 אֶת הַגּוֹלְגֻלְתָּא שֶׁהָיָא לְבִיתָהּ, כְּכָרָא הָא דְּאִיתָתָא כְּמִיתָתָא הוּוֹ –
 וְחִשְׁבָה שׁוֹ גּוֹלְגֻלְתָּהּ שֶׁל אֲשֶׁתוֹ הָרָאשׁוֹנָה, דְּהָא לֹא קָא מְנַשֵּׂי לָהּ
 – שֶׁאֵינוֹ שׁוֹכֵב אוֹתָהּ. שְׁנִיָּא תַנּוּרָא וְקָלְתָה – הִסִּיקָה אֲשֶׁתוֹ אֶת
 הַתַּנּוּר, וְשִׁרְפָה בָּהּ אֶת אוֹתָהּ גּוֹלְגֻלְתָּא שֶׁל יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה.
 וְחִינּוֹ דְּבָתִּיב עַל אוֹתָהּ גּוֹלְגֻלְתָּא 'זֹאת וְעוֹד אֲחֵרָת', שְׁמַלְבַּד הַנִּקְמָה
 הָרָאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא נִיתְּנָה גּוֹלְגֻלְתּוֹ לְקוֹבְרָהּ, נַעֲשֵׂתָה בָּהּ נִקְמָה נוסֶפֶת,
 שְׁנִשְׁרַפָּה בַּתַּנּוּר.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵינֵי חֻזְקָתוֹ מֶלֶךְ יְהוּדָה: תַנּוּיָא, אָמַר רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, בְּשִׁבְשִׁיל שְׁאִמַר חֻזְקָתוֹ לָהּ בְּתַפְלִיתוֹ 'הַטּוֹב בְּעֵינֵי
 עֲשִׂיתִי' (מְלָכִים ב' כ ג), וְלֹא הָיָה זֶה דִּיבּוּר הֶגְוֵן שֶׁהַחֻזֵּק טוֹבָה לְעַצְמוֹ,
 לִכֵּן נִכְשַׁל דְּבַר נוסֶף, שֶׁכְּשֹׁאמַר לוֹ יִשְׁעִידוֹ הַנְּבִיא שֶׁה' יִרְפָּאֻהוּ.
 לֹא הֵאֱמִין אֲלֵא שֶׁאֵל 'מָה אוֹת בִּי יִרְפָּא ה' לִי' (שֵׁם כ ח), שְׁעִבִירָה
 גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה. וּבְשִׁבְלֵי שְׁאִמַר 'מָה אוֹת' הוֹסִיף וְנִכְשַׁל בְּכָךְ שְׁנִבְרִים
 אֲבָלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וְהֵינּוּ בִּשְׁעָה שֶׁנַּעֲשֵׂתָה לוֹ נֶס וְחֹזְרָה הַשֶּׁמֶשׁ
 לֹא־חֹזְרָה עֶשֶׂר מַעֲלֹת, וְרֵאזָה זֹאת מְרוֹדָךְ מֶלֶךְ בָּבֶל וְשִׁלַּח לְחֻזְקָתָהּ
 אֶת עֲבָדֶיָּה עִם סִפְרִים וּמִנְחָה לְכַבּוּדָּהּ, וְהֵאֱכִילָהּ חֻזְקָה עַל שׁוֹלְחָנוֹ.
 וּבְשִׁבְלֵי שְׁנִבְרִים אֲבָלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ גֵּרָם גִּלּוּת לִבְנֵיָּהּ, וְכִמּוֹ שְׁאִמַר לוֹ
 יִשְׁעִידוֹ הַנְּבִיא אַחֵר כֵּךְ שֶׁמִּזְמָנָה כֵּן הוּא יַעֲשֶׂה 'מִבְּנֵיָּה אֲשֶׁר יִצְאָה
 מִמֶּךָ אֲשֶׁר תוֹלִיד יִקְחוּ וְהָיוּ קְרִיסִים בְּהִיכָל מֶלֶךְ בָּבֶל' (שֵׁם כ ח).
 אֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: דָּבַר זֶה מִפְּסִיעֵי לֵית לְחֻזְקָתָה – הוּא רֵאזָה לְמִימָרָא
 שְׁאִמַר חֻזְקָתָהּ, דְּאָמַר חֻזְקָתָהּ, כֵּל הַמּוֹמֵן עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ
 וּמִשְׁמַח עֲלָיו, גֵּרָם גִּלּוּת לִבְנֵיָּהּ, שְׁנֹאמַר (שֵׁם) 'מִבְּנֵיָּה אֲשֶׁר יִצְאָה מִמֶּךָ
 [אֲשֶׁר תוֹלִיד] יִקְחוּ וְהָיוּ קְרִיסִים בְּהִיכָל מֶלֶךְ בָּבֶל'.
 הַגְּמָרָא מְבִארָתָה מַה עָשָׂה חֻזְקָתָה לְעַבְדֵי מֶלֶךְ בָּבֶל שְׁבָאוּ לְבַקְרוֹ.
 נֹאמַר בִּפְסוּק (יִשְׁעִיָּה לט א-ב), 'בָּצַעַת הָיְתָה שְׁלַח מֶרְדֵּךְ בְּלֶאֱדָן בֶּן
 בְּלֶאֱדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סִפְרִים וּמִנְחָה אֶל חֻזְקָתוֹ וּשְׁמַח בִּי חֶלְהָ וּיְחֻקָּהּ.
 וּשְׁמַח עֲלֵיהֶם חֻזְקָתָה וְיִרְאָם אֶת (בָּל) בֵּית נִכְתָּה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת
 הַזָּהָב וְאֶת הַקְּשָׁמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְגו' וְאֶת כָּל בֵּית כְּלָיו וְאֶת כָּל

מִעֲמֻן וּמוֹאֵב, שְׁהָיוּ קְרוֹבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁהָיוּ יִצְאוּ מִלוֹט שְׁהִידָא
 בֶּן אֲחִיו שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוֹ, וּמִחֲמַת שְׁלֹא קִידְמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּלַחֵם
 וּמִים בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם נַעֲשׂוּ וְנִסְתָּרוּ לְבֹא בְּקֵהל ה' עַד עוֹלָם.
 וּמִצְאָנוּ שֶׁהַלִּגְמָה מְקַרְבָּת אֶת הַחֻזְקָה, מִיתְרֵי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 בְּשִׁבְרָה שְׁאִמַר יִתְרוֹ לְבִנְתּוֹ 'קִרְאָן לוֹ יִאֲכַל לָחֶם' (שְׁמוֹת ב ד) וְאֲבָל
 מִשְׁה רַבִּינוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וְכֹן בְּנֵי בְנֵי שֶׁל יִתְרוֹ וְיִשְׁבּוּ בְּלִשְׁכַּת הַנְּזִית,
 שְׁנֹאמַר (דְּה"א א' ב גה) (וּמִשְׁפָּחוֹת) (וּמִשְׁפָּחוֹת) סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יִצְבֵּין
 תְּרַעֲתִים שְׁמַעֲתִים סוֹכְתִים הֵמָּה הַקְּיָנִים הַכָּאִים מְחַמֵּת אֲכִי בֵית
 רַבִּי, 'הַקְּיָנִים' הֵם צִאצְאֵי יִתְרוֹ, דְּבָתִּיב הֵמָּה – שְׁהָיוּ נֹאמַר
 (שְׁפִטִּים א טו) 'וְכֵן בְּנֵי חוֹתָן מִשְׁה עָלוּ מִעֵיר הַתְּמָרִים [יִרְיָחוֹ] אֶת בְּנֵי
 יְהוּדָה מִדְּבַר יְהוּדָה אֲשֶׁר בָּנְגַב עָרָה וְהִלְכוּ לְלַמּוֹד תּוֹרָה אֲצֵל יַעֲבֵץ,
 שְׁהִידָא בְּמִדְבַר יְהוּדָה שְׁבִנְגַב עָרָה] וְיִלְךְ וְיַעֲבֹץ] וַיִּשָּׁב אֶת הָעָם' –
 יֵשׁ עִם הַתְּלָמִידִים הַיּוֹשְׁבִים לִפְנָיו. וּמִצְאָנוּ שֶׁהַלִּגְמָה מְעַלְלָתָה
 עֵינֵיהֶם מִן הַרְשָׁעִים, מְמַיָּה, וְכִמּוֹ שֶׁהִתְבָּאָר לְעִיל (ק) שְׁנִמְנַע
 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מִלְּהַעֲנִישׁוֹ עַל הַפֶּסֶל שַׁעֲשֵׂה, מִחֲמַת שְׁהִידָתָה
 פִּיתוֹ מִצְוִיָּה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים.
 וּמִשְׁהָה שְׁכִינָה עַל נְבִיאֵי הַכֶּעַל, מְחַבְּרֵי שֶׁל עַדוֹ הַנְּבִיא, בּוֹמֵן שְׁמֹלֶךְ
 יִרְבַּעַם עַל יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח ה' אֶת עַדוֹ הַנְּבִיא לְבֵית אֵל, שֶׁשֶּׁם הַקִּים
 יִרְבַּעַם אֶת עֹגֶל הַהֵב לְעַבְדוּתָהּ זֶה, וְאִמַר לוֹ לְהִתְנַבֵּא שֶׁם עַל
 הַפּוֹרְעָנוֹת הָעֵתִידָה לְבֹא עַל הַכְּהִנִּים לְעַבְדוּתָהּ זֶה, וְהוֹחִירוֹ ה'
 שֶׁלֹּא יֵאֲכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה שֶׁם, הָיָה שֶׁם נְבִיא שֶׁקֶר שְׁאִמַר לְעִידוֹ
 הַנְּבִיא וְלֵאמֹר לוֹ שֶׁמֶשׁ יִשְׁכַּח וְשִׁתְּהָ אֲצֵלָה, וְהֵאֱמִין לוֹ עַדוֹ
 הַנְּבִיא וְאֲבָל וְשִׁתְּהָ אֲצֵלָה, וְאִתְרֵי שֶׁהֵאֱכִילוּ וְהִשְׁקִירוּ שִׁרְתָּה עַל
 נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר רוּחַ נְבוּאָה אֲמִיתִית, דְּבָתִּיב (מְלָכִים א' י ג ב) 'וְיָהִי הֵם
 יוֹשְׁבִים אֶל הַשְּׁלֵחָן וְיָהִי דְּבַר ה' אֶל הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר הִשִּׁיבוּ, וְאִמַר לוֹ
 בִּשְׁם ה' שְׁכַעֲנוּשׁ עַל כֵּךְ שֶׁעָבַר אֶת צִוְיוֹ ה' וְאֲבָל וְשִׁתְּהּ, לֹא יוֹבֵא
 לְקַבֵּר אֲבוֹתָיו, וְכֵךְ הָיָה שֶׁנִּהְיָג בְּדֶרֶךְ עַל יַד אֶרֶץ וְנִקְבַר שֶׁם.
 וְשִׁנְתָּה עוֹלָה דָּוָן – אִף הַשּׁוּגַב בְּכָךְ שֶׁלֹּא נָתַן מֵאֲכָל וּמִשְׁכָּה
 לְחַבְּרֵי, נַעֲשֶׂה אֲכִילוֹ הָיָה מוֹזִיד, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי אֶלְמָלִי
 – אֵם הַלְלוּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל לְדוֹד וְהָיָה נוֹתָן לוֹ כְּלָיוֹת לְדַרְכּוֹ
 שְׁתֵּי כְּפָרוֹת לָחֶם בִּשְׁעָה שְׁבִרָה דוֹד מִלְפָּנֵי שְׁאוּל, לֹא הָיָה דוֹד
 נֶצֶרֶךְ לְבִקֵּשׁ לָחֶם מִהַכְּהִנִּים שְׁבִנְבוּ, וּמִמִּילָא לֹא נִהְיָה נֹב עֵיד
 הַכְּהִנִּים – שֶׁחֲשַׁד בָּהֶם שְׁאוּל שֶׁהֵם מוֹרְדִים בּוֹ מִחֲמַת שִׁסְיֵיו
 לְדוֹד, וְלֹא הָיָה נֶצֶרֶךְ דְּוָא הַיָּדוּמִי מִהַעוֹלָם הַבָּא, שְׁהוּא שְׁאִמַר
 לְשׁוֹן הָרַע עַל כְּהֵנִי נֹב, שֶׁנִּהְיָג אוֹכֵל לְדוֹד, וְלֹא הָיָה נֶהְיָג שְׁאוּל
 וְשִׁלַּשְׁתָּ בְּנֵיָּה, שְׁשֹׁאֵל נִהְיָג כְּעוֹשֵׁה עַל הָרִיגַת כְּהֵנִי נֹב, וְאִף יְהוֹנָתָן
 נִהְיָג כְּעוֹשֵׁה עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא נָתַן לָחֶם לְדוֹד, הֵגַם שְׁהִידָה שׁוּגַב דְּבַר.
 הַגְּמָרָא חוֹרֶרֶת לְדוֹן בְּכֹלִי יְהוּדָה. הַתְּבָאָר בְּרִייתָא לְעִיל (ק)
 שֶׁאֲחִיו וְאֲחִיזָה אֵינֶם חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא. שׂוֹאלָת הַגְּמָרָא: וּמִפְּנֵי מָה
 לֹא מְנוֹ בְּמִשְׁנֵיתוֹ אֶת אֲחִיו מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּין הַמְּלָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק
 לְעוֹלָם הַבָּא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּר אֲבָא, מִפְּנֵי
 שְׁמוּטָל בִּין שְׁנֵי צִדִּיקִים, וְהֵינּוּ בִּין יוֹתָם אֲבִיו לְחֻזְקָתוֹ בְּנוֹ. וּמִשּׁוֹם
 כְּבוֹדָם לֹא מְנוֹ אוֹתוֹ יַחַד עִם אֵלוֹ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 רַב יוֹסֵף אָמַר, מִפְּנֵי שְׁהָיָה לוֹ בִּשְׁתָּ פָנִים מִישְׁעִיהוּ הַנְּבִיא, שְׁנֹאמַר
 בִּשְׁעָה שְׁבָאוּ רִצִּין מֶלֶךְ אֶרֶם וּפְקַח בֶּן מְרִלְיוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהַלְחֵם
 בָּאוֹת מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְשִׁלַּח ה' אֶת יִשְׁעִידוֹ הַנְּבִיא לֹמֶר לוֹ שֶׁלֹּא
 יַחֲשׁוּשׁ מִהֶם, (יִשְׁעִיָּה א' א) 'וְיֹאמַר ה' אֵל יִשְׁעִיהוּ צֵא נָא לְקִרְיַת אֲחָיו
 אֲתָה וְשְׁאָר יוֹשְׁבֵי בְּנֵיָּה אֵל קִצָּה תַעֲלֵת הַכְּרִכָּה הָעֲלִיוֹנָה אֵל מִסְּלַת
 שְׂדֵה בּוֹכֵם' וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ מֵאִי – מֵהוּ 'בּוֹכֵם' שֶׁהוֹזְכַּר בִּפְסוּק, אִיבָא
 דְּאִיבָרִי – יֵשׁ שְׁפִירוֹ שֶׁבְּשִׁנְיָהּ לְאַפִּיָּה וְחֶלְהָ – שֶׁכִּבְשָׁה וְכִיסָה אֶת
 פָּנָיו וְעֵבֶר כֵּךְ לִיד יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ, וְכִיבּוֹס' הָיָה
 מִלְשׁוֹן 'כּוֹבֵשׁ', אֵל שֶׁלֹּא מְבַרֵּךְ – וְיֵשׁ שְׁפִירוֹ, אִיבָא דְּקִבְּרֵי קֶחֶף
 אִירִשִׁיה וְחֶלְהָ – סֵל עַל כּוֹבֵסִים, שְׁהוּא מֵלֵא חוֹרִים וּמוֹלְפִים מִמֶּנּוּ
 מִים עַל הַבְּדִילָה, הִנִּיחַ אֲחִיו עַל רֵאשׁוֹ וְעֵבֶר לִיד יִשְׁעִיהוּ, וּלְפִי שְׁנֵי
 הַפִּירוּשִׁים הַסְתִּיר אֶת פָּנָיו מִישְׁעִיהוּ מִחֲמַת שֶׁהִתְבָּיִשׁ מִמֶּנּוּ עַל
 רֹב חֲטָאִיו, וּמִחֲמַת כֵּן יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 שׂוֹאלָת הַגְּמָרָא: מִפְּנֵי מָה לֹא מְנוֹ אֶת אֲמוּנָה מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּכָלל
 הַמְּלָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מַשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ
 שֶׁל יֵאֻשְׁהוּ שְׁהִידָה בְּנוֹ שֶׁל אֲמוּנָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵם כֵּן, מִפְּנֵי מָה

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו בקהל ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו וישבו בלשבת הנגיה. ממשפחות סופרים והאי קרא מפרש

ל"ה כולי בספרי בפרשת ויאמר משה לחובבי: הנה הקינים הנאים מחמת אבי בית רכב. וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קני חותן משה ובניו של יתרו הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם (על) מצות יהונדבן אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב ועמדו לפני כל הימים ואמרין בספרי אפשר גוים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר: ממכיה. דאמרין לעיל הניחו לו שפתו מציחה לעוברי דרכים: ומשרה שכינה על נביאי הכעל מחבריו של עדו הנביא. עדו הנביא נתנבא על מובח בית אל שחבר מפני שהעמיד בו ירבעם צלמים דכתיב (במ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה וגו' ויאמר מובח מובח ומפרש בסדר עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו כבד תשוב לבית אל והאכילו ובוכות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר השיבו להאכילו אצלו: ושננתה עולה ודון. שהרי מצנינו ביהונתן ששגג ולא הלוחה לדוד שתי ככרות ונענש דאמר רב יהודה וכו': לווחו. לשון לוחה לא נהרגה נוב. שלא היה צריך דוד לשאול לחם מכהני נוב אל היה דואג מלשין עליהם: ולא היה שואל נהרג. על אותו עון: שמושל. דאביו יותם ובנו חזקיה: ושאר משראל ששבנו להיות בנך ותלמידך וכל מי שישבו לביתך דהיינו תלמידיו כדמרגמינן ושאר' דלא חטאו ודחבו חטאי תלמידהו: מאי כובס? רבנשינו לאפיה. שכבש את פניו והיה מתבייש מפני ישעיה: כובס. כמו כובש: אוכלא דקצרי סחף ארשיה. כלי מנוקב של כובסין שמולפין בו מים על הבגדים ואותו

איסבא. קברה, ולא איסבא. אמר, וגולגלתו של יהוקים היא, דכתיב ביה 'קבורת חמור יקבר סחוב והשלד' וגו'. אמר, מלפא הוא, ולא איכשר ללולזי ביה. פרכה בשריא, ואותבה בסיפא. חזיתא דביתוהו, סבא, הא דאיתתא קמיתתא הוה, דהא לא קא מנשי לה. שגרא תנורא וקלתתה, היינו דכתיב 'זאת ועוד אחרת'. תניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר, בשביל 'הטוב בעיניך עשיתי'. 'מה אות', בשביל 'מה אות', נכרים אכלו על שולחנו, בשביל שנקרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו. מסייע ליה לחזקתה, דאמר חזקתה, כל המזומן עובד פוכבים לתוך ביתו ומשמש עליה, גורם גלות לבניו, שגאמר 'ומבניך אשר יצאו ממך' [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל'. וישמשו עליהם חזקתה ויראם את בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב' וגו'. אמר רב, מאי 'בית נכתה', אשתו השקתה עליהם. ושמואל אמר, בית גנזי הראה להם. ורבי יוחנן אמר, זין אוכל זין. הראה להן 'איכה ישבה בדד', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו ישראל ב'איכה', מפני שעברו על שלשים ושש בריאות שבתורה. אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו בא"ל"ף ב"ת, מפני שעברו על התורה שניתנה בא"ל"ף ב"ת. 'ישבה בדד', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי וישבן ישראל בטהר עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמינו יצרפו טל'. עכשיו, יהיה בדר מושבם. 'העיר רבתי עם', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, שהיו משיאין קטנה לגדול, וגדולה לקטן, כדי שיהיו להם בנים הרבה. 'היתה כאלמנה', אמר רב יהודה, אמר רב, 'כאלמנה', ולא אלמנה ממש, אלא כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים, ודעתו לחזור אליה. 'רבתי בגוים שרתי בפדינות', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כל מקום שהיו הולכין, נעשין שרים לאדוניהן. תנו רבנן, מעשה בישי בני אדם שנשבו בחר הפרמל והיה שבאי מחלף אמריהם,

אחד. מן הנשבים לחברו; גמל. זו מהלכת לפנינו סומא וכו'; ומצד שרואה. שאינה אוכלת פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מצד שרואה אוכלת; יין מטמא ויטעם. בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מצד אחד שקועין ומצד אחד הטיפין של שמן שצפים; נפנה לצדדיו. שכן דרך ישראל

להיות צנוע; דרך. השבאי דרך הגמל והמנוח ומצא כדבריהם ואמרו אותם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלסתר מלך אשקנז בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קלסתר של מלך שבנות הולידו; על עסקי לילה. לפי שבכו אותו לילה בכית חנם; קולו נשמע יותר מכיוס. כדאמרין בעלמא (יומא דף כ.) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכה תבכה בלילה כדי שיהא קולו נשמע וירחמו עליה ואף על פי כן אין מנחם לה; כוכבים ומולות בוכים. שנכמרו רחמים עליה; בוכה כנגדו. מתוך שנשמע בהדיא מרכז לבו של אדם השומע קולו ויכבד עמו; עיניו. שער שבבבת העין היה נופל ונכפל על העין מרוב דמעות; אלי. קוננו קינה מתרגמין איליא; על בעל נעוריה. שבוכה תמיד ומצויה דמעות; על לחיה. לשון לחות ונערת כגון לח ויבש; מכאן לקובלנא מן התורה. כשאדם מודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים חחרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום נחוש. ל"א לקובלנא כשיש לו צרה וידיענה לרבים קובלנא צעקה ל"א נגד דמתרגמין קבל כאדם שאומר לחברו לא כנגד אני אומר; וירדנה. ושרף אותה והיינו ששאני כעוביר דל שדני באש כסדרם; לא אליכם. נביא היה מתנווד על החורבן כאילו באה עליו צרה ומהפכה לאחרים ואומר להם לישראל לא תהא לכם צרה כזו כמדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד השבטים שלא הגלה נבוכדנצר; וירדנה. לשון שבירה כמו (במדבר כד) וירד מיעקב כאדם

המושל בחברו להלקותו ולשברו; הכי גרסינן ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכו' משוא פנים יש בדבר. והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום לשון אחר וכו' משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וד' המטיר הוא בעצמו והכא כתיב שלח על ידי שליח; מדה יתירה למוזה. דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלוי ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזומנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביהן לא החזיקו ומדה זו פפר עליהם שלא נהפכו לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב גאון שבעת לחם שלא טעמו טעם עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום למה היה משוא פנים בדבר; פלה. לשון מטלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאו פסולים וכבושים כמטלה זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה; מפני מה הקדים פ"א לעי". ברוב האלפא ביתא שבאיכה; מפני מרגלים. שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין; טועם טעם לחם. שהבחינים מוצאים טעמם בלחם של ישראל שהנאה הוא להם כשגולין אותן; אלו הדיינין. מטה משפט בשביל ענותיהם היו לחם עמי למאכל אויביה; מלפני תינוקות. שעושין מלאכתן רמיה; מי מנאן. להנך מלכים והדיעות דקתני במתני' אין לחם חלק; עוד אחד. שלמה; דיוקנו. של דוד אביו נשתחם לפניהם שלא למנותו עמאם; כל יתיצב לפני השוכים. בגיהנם; לפני מלכים יתיצב. בגן עדן ולא לפני חשוכים; המעמד ישלמנה. וכו' עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאתם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעולם הבא; כי אתה תבחר ולא אני. וכי תבחרה בכה תלוי ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק חלא בי הדבר תלוי; דורשי רשומות. דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י') את הרשום בכתב אמת היו אומרים שכלולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב; לי גלעד ולי מנשה. עלי לסבול עונם כדי שיהו הם זוכים; מנשה כמשמעו. מנשה בן חזקיהו; דקא

עיניו. למחר, הקירו בו תלמידיו, והוציאוה משכונתו. ודמעתה על לחיה, אומר רבא, אומר רבי יוחנן, פאשה שבוכה על פעל נעוריה, שגאמר אלי בכתולה חגורת שק על פעל נעוריה. והיו צריה לראש, אומר רבא, אומר רבי יוחנן, כל המוצר לישראל געשה ראש, שגאמר כי לא מוצף לאשר מוצק לה פעת הראשון הקל ארצה וזולתו וארצה נפתלי והאחרון הכביר דרך הים עבר הירדן גליל הגוים. אומר רבא, אומר רבי יוחנן, שפל המציק לישראל, אינו עיף. לא אליכם כל עובדי דרך, אומר רבא, אומר רבי יוחנן, מפאן לקובלנא מן התורה. כל עובדי דרך, אומר רב עמרם, אומר רב, עשאוני פעוברי על דת, דאילו בסדום כתיב וד' המטיר על סדום, ואילו בירושלים כתיב מ'מרום שלח אש בעצמותי וירדנה' וגו'. וכתיב ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום, וכי משוא פנים יש בדבר. אומר רבא, אומר רבי יוחנן, מדה יתירה היתה בירושלים, שלא היתה בסדום. דאילו בסדום כתיב הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביהן לא החזיקו' וגו', ואילו בירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלוי ילדיהן. סלה כל אבירי ה' בקרבי, באדם שאומר לחברו 'פסלה מטבע זו'. 'פצו עליך פיהם', אומר רבא, אומר רבי יוחנן, בשביל מה הקדים פ"א לעי". בשביל מרגלים שאמרו בפיהם, מה שלא ראו בעיניהם. 'אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו', אומר רבא, אומר רבי יוחנן, כל האוכל מלחמן של ישראל, טועם טעם לחם, ושאינו אוכל מלחמן של ישראל, אינו טועם טעם לחם. 'לא קראו', רב אמר, אלו הדיינין. ושמואל אמר, אלו מלמדי תינוקות. מי מנאן? אומר רב אשי, אנשי כנסת הגדולה מנאום. אומר רב יהודה, אומר רב, בקשו עוד למנות אחר, באה דמות דיוקנו של אביו, ונשמחה לפניהם, ולא השגינו עליה. באה אש מן השמים, ולחכה אש בספסליהם, ולא השגינו עליה. יצאה בת קול ואמרה להם 'חיות איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשוכים', מי שהקדימו ביתי לביתו, ולא עוד, אלא שבייתי בנה בשבע שנים, וביתו בנה בשלש עשרה שנה, 'לפני מלכים יתיצב' [כל יתיצב] לפני חשוכים' ולא השגינו עליה. יצאה בת קול ואמרה 'המעמד ישלמנה פי מאסת פי אתה תבחר ולא אני' וגו'. דורשי רשומות היו אומרים, פולן באין לעולם הבא, שגאמר 'לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מוחקקי מואב סיר רחצי על אדום אשלידי נעלי עלי פלשת התרועעי'. לי גלעד, זה אחאב שגפל ברמות גלעד. 'מנשה', כמשמעו. 'אפרים מעוז ראשי', זה ירבעם דקאמי אפרים. 'יהודה מוחקקי', זה אחיתופל דקאמי

סנהדרין דף קד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת-קודש) רנט

מקשה הגמרא: וכתוב בפסוק (איכה ד ט) וַיִּגְדֵּל עֶזְרָא בֶּן־זִיכְרְיָא
 כְּדוֹם, וכיון שישראל חטאו יותר מסדום מדוע לא נהפכו כסדום,
 וכי משוא פנים יש בַּדְּבָר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי
 יוחנן, מִדָּה וְיִתְרָה – מעלה טובה היתה בירושלים, שלא היתה
 בְּסוֹדוֹם, דִּאיִלּוּ בְּסוֹדוֹם כְּתִיב (יחזקאל טו טז) 'הִנֵּה זֶה הָיָה עֶזְרָא
 אֲחֻרָּהּ נֶאֱמַר שְׂבַעַת לֶחֶם יָרַד עָלָיו וְאִכְלוּ לֹא הִחֲזִיקָה' וְגו', שלא היו
 מרחמים כלל אחד על השני, ואילו בירושלים כתיב (איכה ד ט) 'וְיָדִי
 נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בָּשְׁלוּ יִלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ, כְּלֹמֶר, כשהיתה
 האחת מבשלת את ילדה כדי לאוכלו, היתה מזמינה את חברתה
 לאכול עמה, ומתוך שהיתה בהם מדת רחמים זו, הוקל עונשם
 ולא נהפכו.
 וְכֵן כָּל אֲבִירֵי ה' בְּקִרְבָּי' (איכה א טו), מבארת הגמרא: בְּקִרְבֵּי שְׂאוֹמֵר
 לְחֵבְרוֹ 'נִפְסְלָה מִטֶּבֶעוֹ ז' ו'סלה' הוא מלשון מסילה כבושה, והיינו
 פסל הקב"ה את כל האיברים שלהם, ועשאו פסולים וכבושים
 כמסילה.
 וְכֵן עֲלִידָה פִּיהֶם כָּל אֲוִיבָי' (שם ב טז), אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן,
 בְּשִׁבְלִי מִה הַקָּדִים הַנְּבִיא בְּמִגִּילָה זו ברוב הפרקים את הפסוק
 המתחיל באות פ"א, לפסוק המתחיל באות ע"י, בְּשִׁבְלִי מִרְגְּלִים
 שהיו במדבר, שְׂאִמְרוּ בְּפִיהֶם, הרמוז באות פ"א, מִה שֶׁלֹּא רָאוּ
 בְּעֵינֵיהֶם הַרְמוּזִים באות ע"י.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבא בשם רבי יוחנן. נאמר
 בפסוק: 'אִכְלוּ עִמִּי אֲכָלוּ לֶחֶם ה' לֹא קָרָאוּ' (תהלים יד ד), אָמַר רַבָּא,
 אָמַר רַבִּי יוחנן, כָּל גִּי הָאֲכָלוּ מִלֶּחֶמְךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִזֶּמֶן מִזֶּמֶן לֶחֶם,
 וְשִׂאֲנוּ אוֹכֵל מִלֶּחֶמְךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינוּ מִזֶּמֶן מִזֶּמֶן לֶחֶם, כלומר, יש
 להם טעם והנאה בלחמם של ישראל, כשגוזלים אותם. מבארת
 הגמרא את סיום הפסוק: 'ה' לֹא קָרָאוּ, כלומר, עונש זה שהיה
 לחמם של ישראל מאכל לגויים הוא מחמת אותם שלא קראו
 בשם ה', ומי הם, רב אָמַר, אֵלוּ הַדִּינִיגִי, שהיו מטים את הדין,
 וְשִׂמְנוֹלָא אָמַר, אֵלוּ הַמִּלְפִּי הַתִּינוּקוֹת, שעושים מלאכתם רמיה.
 שנינו במשנה, שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק
 לעולם הבא. שואלת הגמרא: מִי מִזֶּמֶן כלומר מי הוא שיכול לדעת
 למי יש חלק לעולם הבא. אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲנִישׁ בְּנִסְתָּ הַגְּדוֹלָה
 מִנָּאֻם, שהיו נביאים.
 אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, בְּקָשׁוֹ אֲנִישׁ כְּנִסְתָּ הַגְּדוֹלָה עוֹד לְמִנּוֹת אַחֵר
 – את שלמה המלך, שלא ידעה לו חלק לעולם הבא, וְכֵן דְּמוֹת
 דְּיוֹנָנוּ וְלֹא אֲבִי – דוד המלך, וְנִשְׁמַחָה לְפָנֵיהֶם לְבַקֵּשׁ שֶׁלֹּא יִמְנּוּהוּ
 עִמָּם, וְלֹא הִשְׁתַּחֲוּ עֲלֵיהֶם. בָּהָ אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְלִחְבָּה אֵשׁ
 בְּסִפְסָלֵיהֶם, להוכיח להם שאין מסוכמים מן השמים לדבריהם, ולא
 הִשְׁתַּחֲוּ עֲלֵיהֶם. יֵצֵאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לֶחֶם אֵת הַפֶּסֶק (משלי כ טט)
 'חֲיוֹתָ אִישׁ מַהִיר בְּמִלְאָכָתּוֹ לִפְנֵי מַלְכִים וְיִתְצָב כָּל יִתְצָב לִפְנֵי
 חֲשׂוֹפִים', כלומר, מי שהקדים בנין ביתו לבניית ביתו, וזהו שלמה
 המלך שבנה תחילה את בית המקדש ואחר כך את ביתו, ולכן הוא
 מכונה 'איש מהיר במלאכתו, ולא עוד, אלא שְׂבִיטֵי – בית המקדש
 בָּנָה בְּמַהֲרִית, בְּשִׁבְעַת שָׁנִים, וְאֵת בֵּיתוֹ בָּנָה בְּשִׁשְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה, שלא
 הוֹדְרוּ כָל כָּךְ בְּבִנְיָתוֹ, לִפְנֵי מַלְכִים וְיִתְצָב – יַעֲמֹד עִם הַמַּלְכִּים בְּגִיחָם,
 עַד, (כָּל יִתְצָב) לִפְנֵי הַשָּׂדִים – ואין מקומו עם הרשעים בגיהנם,
 וְלֹא הִשְׁתַּחֲוּ עֲלֵיהֶם. יֵצֵאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אֵת הַפֶּסֶק (איוב לד ל)
 'הַמַּעֲמֵד יִשְׁלַמְנָה בִּי מִאֲסֵת בִּי אֶתָּה תִּבְחַר וְלֹא אֲנִי' וְגו', כלומר, וכי
 הדבר תלוי בכם, וזלא אינו תלוי אלא ברצון ה', והוא בחר
 בשלמה שיהיה לו חלק לעולם הבא.
 הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתנו: דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת – דורשי
 לשונות הפסוקים היו אוֹמְרִים, כּוֹלֵן בְּאֵין לְעוֹלָם תִּבְחַר, ואף ירבעם
 אחאב ומנשה, ואחיתופל גיחזי ודואג, שְׂנֵאֲמַר (תהלים ס ט"ו) 'לִי גִלְעָד
 וְלִי מִנְשֶׁה וְאֶפְרַיִם מִעוֹז רֹאשִׁי וְיְהוּדָה מִחוֹקְקֵי מוֹאָב סִיר רַחֲצִי עַל אֲדָמִים
 אֲשִׁלֵּךְ נְעִלִי עָלַי פִּלְשֶׁת הַתְּרוֹעָעִי, ודרשו את הפסוקים כך, 'לִי גִלְעָד',
 (ולִי מִנְשֶׁה) זֶה אֲחֵאֵב שֶׁנֶּפֶל – נהרג במלחמה בְּרַמּוֹת גִּלְעָד, ומיתתו
 היא כפרתו לבוא לחיי העולם הבא. וְלִי מִנְשֶׁה, בְּמִשְׁמָעוֹ – מִנְשֶׁה
 מֶלֶךְ יְהוּדָה. 'אֶפְרַיִם מִעוֹז רֹאשִׁי', זֶה יִרְבֵּעֵם דְּמִתָּה – שבא משבט
 אֶפְרַיִם, והיה ראש למלכי ישראל, ונמשח על ידי נביא, ואין זה ראו
 שיהיה מיורדי גיהנם. 'יְהוּדָה מִחוֹקְקֵי', זֶה אֲחִיתוֹפֵל

אָמַר לוֹ אַחֵר מָה – מהשבוים לְחֵבְרוֹ, נָמַל שִׁמְחָלֶכֶת לִפְנֵינוּ, סוֹמָא
 בִּאֲחַת מַעֲיָנָה, וְטַעוּנָה עַל גְּבַה שְׁתֵּי נִדּוּת – כדים גדולים, אֲחַת שֶׁל
 יוֹן וְאֲחַת שֶׁל שָׁמֶן, וְשֵׁנִי בְּנֵי אֲדָם הַמַּנְהִיגִים אוֹתָהּ, אַחֵר יִשְׂרָאֵל, וְאֲחֵר
 נִכְרִי. אָמַר לָהֶן [השפא], עִם קֶשֶׁה עוֹרָה – אף בגלותכם אינכם
 נכנעים, אלא מחזיקים את עצמכם כחכמים או נביאים, מֵאֵין אֲתֵם
 יוֹדְעִין דְּבָרִים אֵלּוּ. אָמְרוּ לוֹ, נָמַל, אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים שְׁהִיא סוֹמָא בִּאֲחַת
 מַעֲיָנָה, מַעֲשִׂים שְׁלִפְנִיָּה, שְׁהִי מִצֵּר שְׂרָאָה אוֹכֵלָה וְמוֹצֵר שְׂאִינָה
 רוֹאָה אֵינָה אוֹכֵלָה, וְאֵנוּ רוֹאִים שְׂרָק בְּצַד אַחַד שֶׁל הַדֶּרֶךְ נִאֲכָלוּ
 הַעֲשָׂבִים. וְטַעוּנָה שְׁתֵּי נִדּוּת אֲחַת שֶׁל יוֹן וְאֲחַת שֶׁל שָׁמֶן, הַנּוֹד שֶׁל
 הַיֵּן מִטְּפִטָּה, וְהֵינן שׁוֹקֵעַ בְּאֲדָמָה, וְשֶׁל שָׁמֶן מִטְּפִטָּה וְצָה, וּמִכָּךְ
 הִבְנוּ שְׁהִיא נוֹשֶׂאת שְׁתֵּי נִדּוּת אֵלּוּ. וְשֵׁנִי בְּנֵי אֲדָם הַמַּנְהִיגִים אוֹתָהּ
 אַחֵר נִכְרִי וְאֲחֵר יִשְׂרָאֵל, נִכְרִי נִפְנָה לְצִרְכּוֹ לְדֶרֶךְ – בִּאֲמִצְעַ הַדֶּרֶךְ,
 וְיִשְׂרָאֵל נִפְנָה לְצִדְדֵי, דֶּרֶךְ צְנִיעוּת. דָּרָה הַשְּׂבָאִי אַחֲרֵיהֶם, וְיִצְאָה
 בְּרִבְרִיהֶם שֶׁל הַשְּׂבוּיִים, בָּא וְנִשְׁקָן עַל רֹאשׁוֹ, וְהִכְיָאן לְבִיתוֹ וְעוֹשֶׂה
 לָהֶן סְעוּדָה גְּדוֹלָה, וְהִנֵּה מִצְּנִיָּה, וְאָמַר, בְּרוּךְ שֶׁבָחָר בְּרוּרֵי
 שֶׁל אֲבִירָהּ וְנָתַן לָהֶם מִחֲכָמָתָהּ, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהֵן הוֹלְכִים נִעֲשִׂין
 שְׂרִים לְאֲדוֹנֵיהֶם. וְפִסְטָן מִשְׁבִּיתוֹ [וְהִלְכּוּ] לְבִתֵּיהֶם לְשִׁלּוֹם.
 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְדִירוּשׁ: 'בְּכָה תִּבְכֶּה בְּלִילָה' (איכה א ב), שְׁתֵּי בְּכִיּוֹת
 חִלְלוּ שְׁנֵאֲמַר בַּפֶּסֶק, לָמָּה, – עַל מַה הֵם. אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן,
 אַחֵר עַל חוֹרְבַן מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְאֲחֵר עַל חוֹרְבַן מִקְדָּשׁ שֵׁנִי.
 'בְּכָה תִּבְכֶּה בְּלִילָה', עַל עֲסָקִי לִילָה – נַעֲנֵשׁוּ יִשְׂרָאֵל לְבָכוֹת בְּלִיל
 תְּשֻׁעָה בָּאָה עַל חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִמַּה דְּבַר אֲחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה
 בְּלִילָה, שְׂנֵאֲמַר כְּשֶׁחוֹרְבַן הַמִּרְגְּלִים שִׁלַּח מַחֲמַת רַבִּינוּ וְאֲמַר וְאֲחֵר וְאֲמַר
 הָרַע עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, 'וְתִשָּׂא כָּל הָעֵדָה וְיִתְּנוּ אֶת קוֹלָם וְיִכְבּוּ הָעָם
 בְּלִילָה תְּהוּא' (במדבר יד א), אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן, אוֹתוֹ (חֲיוֹם)
 [הַלִּילָה] לִיל תְּשֻׁעָה בָּאָה הִיָּה, אָמַר לָהֶן תְּקוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
 אֲתֵם בְּכִיִּים בְּכִיָּה שֶׁל חֵם – לֹא סִיבָה, שֶׁלֹּא הִיָּה לִכֵּם הַלְּאָמִין
 לְדִיבָה הָרַעָה שְׁהוֹצִיאוּ הַמִּרְגְּלִים עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵינוּ אֲקָבַע לָכֶם
 בְּכִיָּה לְדוּרוֹת, עַל חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
 דָּבָר אַחֵר, 'בְּלִילָה', שְׁכָּל הַבּוֹכָה בְּלִילָה קוֹלוֹ נִשְׁמָע, כַּמְבּוֹאֵר בְּיוֹמָא
 (כ) שְׁבוּיִם אֵין הָקוֹל נִשְׁמַע כָּל כָּךְ מִחֲמַת גִּלְגַּל הַחֲמָה הַמְּנַסֵּר
 בְּרַקִּיעַ וּמִשְׁמִיעַ קוֹל. דָּבָר אַחֵר, 'בְּלִילָה', שְׁכָּל הַבּוֹכָה בְּלִילָה בּוֹכִים
 וּמְלֹאֹת מִתְּמַלְאִים עַלֵי רַחֲמִים וּבּוֹכִין עִמּוֹ. דָּבָר אַחֵר, 'בְּלִילָה', שְׁכָּל
 הַבּוֹכָה בְּלִילָה, קוֹל בְּכִיָּתוֹ נִשְׁמַע בְּבִירוֹ, וְהַשְׁמָע אֵת קוֹלוֹ בּוֹכָה
 בְּגִידוֹ.
 מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין זֶה: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁכָּתוּב שֶׁל רַבִּן
 גְּמִלְיָא, שָׂמַת בָּהּ, וְהִיָּתָה בּוֹכָה עַלֵי בְּלִילָה, שָׁמַע רַבִּן גְּמִלְיָא אֵת
 קוֹלָהּ וְכָּה בְּגִידָהּ, עַד שֶׁנִּשְׁדָּרוּ רֵיפִי עֵינָיו. לָמָּה, הַכִּירוּ בּוֹ תַלְמִידֵי
 שִׁבְכָה בְּלִילָה, וְהוֹצִיאוּהוּ מִשְׁכּוֹנָתוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֵת
 בְּכִיָּה.
 וְדִמְעָתָה עַל לִחְיָה' (שם), אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן, 'לִחְיָה' הוּא
 מִלְשׁוֹן לְחֻלּוּתִית וְנַעֲרוּת, וְהִיינוּ בְּאִשָּׁה שְׁבּוּכָה עַל פַּעַל נַעֲרוּתָהּ –
 בַּעֲלָה הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּשְׁאָה בְּנַעֲרוּתָהּ, שְׁהִיא בּוֹכָה תָּמִיד וְדַמְעָתָה
 מִצּוּיָה, שְׂנֵאֲמַר (ויאל א ח) 'אֵלִי וְקוֹנֵנִי בְּתוֹלָה תְּנוּרָה שֶׁק עַל פַּעַל
 נַעֲרוּתָהּ'.
 וְהִי צִרְיָה לְרֹאשׁ' (איכה א ה), אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן, כּוֹנֵנָה הַפֶּסֶק
 הִיא שְׁכָל הַמִּצֵּר לְיִשְׂרָאֵל נִעֲשֶׂה רֹאשׁ. דְּרַשָּׁה נּוֹסַפָּה: שְׂנֵאֲמַר (ישעיה
 ח ב) 'כִּי לֹא מוֹעֵף לְאִשָּׁר מוֹעֵץ לָהּ כִּעֵת תְּרָאשׁוֹן הָקֵל אֶרְצָהּ וְכוּלָּן
 וְאֶרְצָהּ נִפְתְּלָה וְהַאֲחִיוֹן הַכְּבִיד דָּרָה תִּים עֲבַר תִּרְדּוּ גִלְיָל הַגּוֹיִם, אָמַר
 רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן, פִּירוּשׁ הַפֶּסֶק: 'כִּי לֹא מוֹעֵף לְאִשָּׁר מוֹעֵץ לָהּ',
 שְׁכָּל הַמִּצֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֵינוּ עָרָה.
 לֹא אֲלִיכֶם כָּל עוֹבְרֵי דָרָה' (איכה א יב), אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוחנן,
 מִכָּאֵן לְקוֹבְלָנָה מִן הַתּוֹרָה – שְׁאֵדִם הַמִּסְפָּר לְאֲחֵרִים עַל צִרְתּוֹ
 צִרְיָה לומר להם שלא תבוא אליהם צרה כזו, ואין בזה חשש
 'נִחוּשׁ', וכפי שאמר הנביא.
 כָּל עוֹבְרֵי דָרָה, אָמַר רַב עֲמֵרָם, אָמַר רַב, אֲמַר הַנְּבִיא, עֲשֹׂאוּנִי
 עוֹבְרֵי עַל דָּת – שְׁדִנֵּם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֹּאשׁ, דִּאיִלּוּ בְּסוֹדוֹם כְּתִיב
 (בראשית טו כד) 'וְה' הַמִּטְרֵר עַל סְדוֹם וְעַל עַמְרָה גְּפִרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה'
 מִן הַשָּׁמַיִם, וְאִילוּ בִּירוּשָׁלַיִם כְּתִיב (איכה א יא) 'מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא אֵשׁ
 עָצְמוּתִי וְיִרְדָּה' וְגו', ולשון 'וְיִרְדָּה' הִיינו שֶׁשֶּׁרַפָּה ה', שְׁדָן אוֹתָם
 בֹּאשׁ כְּאֲנִשֵּׁי סְדוֹם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 א. אף־על־פי שְׁנָאֹמֶר בַּתּוֹרָה ²⁰ סֶתֶם לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה וְלֹא תִפְרֹשׁ בָּהּ אִיזָה עֲשִׂיָּה נִקְרָאת מְלָאכָה ²¹
- 2 וְאִיזָה עֲשִׂיָּה אֵינָה נִקְרָאת מְלָאכָה וּמִצַּד הַסִּבָּרָא שֶׁהוּצָאָה וְהַחֲכָנָסָה מִרְשוּת לְרִשּׁוּת אֵינָה נִקְרָאת
- 3 בִּשְׁם מְלָאכָה כָּלֵל ¹⁰ אף־על־פִּי־כֵן מִמָּה שֶׁסֻּמְכָה תּוֹרָה פִּרְשַׁת שֶׁבֶת לְמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן לְלִמּוּד שְׁאִין מְלָאכַת
- 4 הַמִּשְׁכָּן דּוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת ²³ מִכָּאן אָנוּ לּוֹמְדִים שֶׁכָּל מְלָאכָה שֶׁהִיָּתָה חֲשׂוּבָה בַּמִּשְׁכָּן נִקְרָאת מְלָאכָה לְעִנְיָן
- 5 שֶׁבֶת ¹⁰ וְהוּצָאָה הִיָּתָה גַּם־כֵּן מְלָאכָה חֲשׂוּבָה בַּמִּשְׁכָּן שְׁנָאֹמֶר ²⁴ אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתְרוּמַת
- 6 הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהִבִּיא, הָא לְמִדַּת שֶׁהִתְבָּאָה שֶׁהָיוּ מִבִּיאִין מִפִּיתָם שֶׁהוּא רִשּׁוּת הַיַּחֲדִיד אֵל מִשָּׁה הַעוֹמֵד
- 7 בַּמַּחֲנֶה לְוִיָּה שֶׁהָיָה רִשּׁוּת הָרַבִּים נִקְרָאת הִבָּאָה זֶה מְלָאכָה ²⁵ יִיאָן.
- 8 וּמִנֵּין כָּל הַמְּלָאכּוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּשְׁכָּן הֵן ל"ט ²⁷ וְהֵן נִקְרָאוֹת אֲבוֹת מְלָאכּוֹת שֶׁיֵּשׁ עוֹד תּוֹלְדוֹת שְׁלֹמֹדוֹ מִפִּי
- 9 הַשְּׁמוּעָה שֶׁלֹּא אוֹתָן הַמְּלָאכּוֹת בְּלִבֵּר שֶׁהָיוּ בַּמִּשְׁכָּן נִקְרָאוּ מְלָאכּוֹת אֶלָּא כָּל מְלָאכָה הַדּוּמָה לְמְלָאכָה

ביאורי הלכה

היחיד לרשות הרבים דווקא, שכן כך הדברים הנצרכים למשכן יצאו מרשות בעליהם לרשות משה רבינו, ולכך נחשבה ההוצאה כמלאכה חשובה (היינו בעלת תועלת לבניית המשכן). מחמת חשיבותה למשכן נחשבה ההוצאה כמלאכה ממש עד כדי כך שכאשר משה אמר להפסיק לעשות מלאכות עבור המשכן, הפסיקו העם להוציא דברים מרשותם ו'יכלא העם מהביא'.

אמנם הבאת דברים מרשות היחיד לרשות היחיד - לא הייתה בעלת תועלת עבור בניית המשכן, ולא נחשבה בו כמלאכה חשובה, ולכך אינה נחשבת למלאכה לעניין שבת.

יא] זו מלאכה - מדברי סופרים נאסרה גם ההוצאה וההכנסה לכרמלית ²⁶.

ח] מלאכה כלל - ביאור: ישנן מלאכות שתועלתן ופעולתן ברורה והסברא נותנת שהן נכללות באיסור התורה של עשיית מלאכה בשבת. הבאת והווצת דברים (בתוך רשות היחיד) אינה נחשבת כמלאכה בשבת - אף שיש בה תועלת כלשהי, אמנם כשההבאה נעשית מרשות היחיד לרשות הרבים נחשבת כמלאכה הנקראת 'הוצאה', אלא שאין סברא לחילוק זה שבין הבאה בתוך רשות היחיד או הבאה לרשות הרבים ²².

ט] לענין שבת - ביאור: ישנו איסור מיוחד בתורה לעשות מלאכה עבור המשכן בשבת. בנוסף לכך שלמדים ממנו שבניית המשכן לא דוחה את השבת, למדים ממנו שכל מה שנחשב מלאכה עבור המשכן (ונאסר בזמנו) - נחשב מלאכה עבור השבת (גם אם מצד הסברא אינו נחשב תמיד למלאכה).

י] זו מלאכה - במשכן הייתה תועלת בהבאה מרשות

ציונים והוספות

(24) שמות לו, ו: וַיֵּצֵאוּ מִשָּׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהִבִּיא.

(25) בכתב־יד: בשם מלאכה הרי זו נקראת ג"כ בשם מלאכה לענין שבת. וראה לקמן סי' שצו ס"א (לדעה הב') לימוד נוסף: וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט המן.

(26) כדלהלן סי' שמה סי"ט, וכן נאסר הטלטול מחצר לחצר - אם אין עירוב ביניהם כמבואר בסי' שסו, וכן ישנו איסור נוסף מן התורה של טלטול ארבע אמות ברשות הרבים אף ללא הוצאה והכנסה ונתבאר בסי' שמש.

(27) רשימת ל"ט מלאכות שבת (בתוספת ציונים למלאכות שההגדרות של אבות ותולדות נתבארו בשו"ע, ולפעמים נתבאר גם שימוש המלאכה במשכן): (א) זורע (סי' שלו ס"ט). (ב) חורש (סי' שלו ס"ט). (ג) קוצר. (ד) מעמר (סי' שמ סט"ו). (ה) דש (סי' שה סכ"ח). (ו) זורה. (ז) בורר (סי' שיש ס"א). (ח) טוחן (לעיל בתחלת הסעיף). (ט) מרקד. (י)

(20) שמות כ, י: וַיֹּם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֶבֶדְךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ.

(21) ראה גם תניא אגה"ק סי' כט קנ, סוע"ב: כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ כמצות ל"ת שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה ולא פ"י מה היא מלאכה, ובתורה שבע"פ נתפרש שהן ל"ט מלאכות הידועות ולא טלטול אבנים וקורות כבירות.

(22) ראה תוס' שבעות ב, א ד"ה יציאות, סמ"ג מל"ת ס"ה, או"ז סי' פב, ועוד ראשונים.

(23) רש"י עה"ת ריש פרשת ויקהל (שמות, לה, ב): הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת, והוא מהמכילתא ר"פ ויקהל: לפי שהוא אומר (שמות כה ח) ועשו לי מקדש, שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת, בשאר כל מלאכות חוץ ממלאכת המשכן... תלמוד לומר ויקהל משה, בחול ולא בשבת.

1 שְׁהִיְתָה בְּמִשְׁכָּן הִיא נִקְרָאת גַּם־כֵּן בְּשֵׁם מְלָאכָה בְּמִוֶּתָהּ וְהָרִי הִיא בְּכָלֵל לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה כְּגֹזֶן הַכְּנֶסֶת
2 מְרֻשּׁוֹת הָרָבִים לְרֻשּׁוֹת הַיְּחִיד הִיא תּוֹלְדֵת הַהוֹצָאָה מְרֻשּׁוֹת הַיְּחִיד לְרֻשּׁוֹת הָרָבִים (שְׁהִיא דּוֹמָה לָּהּ מִמֶּשׁ []).
3 וְאִפְּלוּ כָּל מְלָאכָה הַדּוּמָה בְּמִקְצֵת לְמְלָאכָה שְׁהִיְתָה בְּמִשְׁכָּן הָרִי הִיא תּוֹלְדָתָהּ אֶף־עַל־פִּי שְׁאִינָה דּוּמָה לָּהּ
4 מִמֶּשׁ כְּגֹזֶן הַטּוֹחֵן הוּא אֵב מְלָאכָה שְׁהִיְתָה בְּמִשְׁכָּן בְּשִׁחִיקַת סִמְמָנֶיהָ הַצָּבֵעַ וְהַמַּחֲתֵךְ הֵיכָּךְ דֵּק דֵּק הוּא
5 תּוֹלְדֵת הַטּוֹחֵן²⁸ שְׁהַטּוֹחֵן לֹקֵחַ גּוֹף אֶחָד וּמַחֲלֵקוֹ לְגוֹפִים דְּקִים הָרַבָּה וְכָל הַעוֹשֶׂה דְּבַר הַדּוּמָה לָּוֶה הִיא
6 תּוֹלְדֵת הַטּוֹחֵן אֶף־עַל־פִּי שְׁאִינָה דּוּמָה לוֹ לְגַמְרִי²⁹ שְׁהַטּוֹחֵן מְשַׁנֶּה אֶת גּוֹף הָרֹאשׁוֹן לְגַמְרִי מַה־שְּׁאִין־כֵּן
7 הַמַּחֲתֵךְ אֶף־עַל־פִּי־כֵן הוּאִיל וְדּוּמָה לוֹ בְּהַעֲשׂוֹתָהּ גּוֹפִים רַבִּים מִגּוֹף אֶחָד הָרִי זֶה תּוֹלְדָתוֹ וְכֵן יֵשׁ בְּשֶׁאֵר כָּל
8 הַמְּלָאכּוֹת (וּמִתּוֹךְ הַצָּעָה זֶה יִתְבָּאֵר לָךְ טַעַם כָּל הַדְּבָרִים שְׁאִמְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם אִסּוּרִים בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה
9 כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמִקּוּמוֹ³⁰):

חלק ב הלכות שבת, סימן שא האיר יאה הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף א

צינונים והוספות

לש (סי' שכא סט"ז). (יא) אופה [מבשל] (סי' שיח ס"ז).
(יב) גוזז (סי' שמ ס"א). (יג) מלבן (לקמן סנ"ו). (יד) מנפץ.
(טו) צובע (סי' שיח ס"ל). (טז) טווה. (יז) מיסך. (יח)
עושה שתי בתי נירין. (יט) אורג. (כ) פוצע. (כא) קושר (סי'
שיז ס"א). (כב) מתיר (סי' שיז ס"א). (כג) תופר (סי' שמ
סי"ב). (כד) קורע (סי' שב ס"ד). (כה) צד (סי' שטז ס"א).
(כו) שוחט (סי' שטז סי"ג). (כז) מפשיט. (כח) מעבד (סי'
שכא ס"ב). (כט) ממחק (סי' שב סט"ו, סי' שיד סכ"א). (ל)
משרטט (סי' שמ סי"א). (לא) מחתך (סי' שיד סט"ז). (לב)
כותב (סי' שמ ס"ד). (לג) מוחק (סי' שמ ס"ד). (לד) בונה
(סי' שיג סי"ט). (לה) סותר (סי' שיג סי"ט). (לו) מכבה.
(לז) מבעיר. (לח) מכה בפטיש (סי' שב ס"ה). (לט) הוצאה
מרשות לרשות (לעיל בתחלת הסעיף).
(28) עד"ז לקמן סי' שב סי"ז (לענין שפשוף טיש יבש
שעל בגדו): יש אומרים שאפילו לשפשפו מבפנים אסור
ואין צריך לומר לגרדו מפני שטיט היבש מתפרר לפיזורים
דקים על ידי שפשוף או גרידה והרי זה כעין תולדת הטוחן

שמחלק גוף אחד לגופים דקים הרבה. (אלא שלגבי טיט
אסור רק מד"ס משא"כ מחתך הירק). סי' שיד סט"ז
(המבקע עצים): אם מבקע לחתיכות דקות מאד להבעיר
בהן האש חייב משום טוחן. סי' שכא ס"י: כל דבר שהוא
מגידולי קרקע... יש בו משום טוחן... ולפיכך אסור לחתוך
הירק דק דק כדי לאכלו וכן גרוגרות וחרובים לפני זקנים
ואם חתך דק דק חייב משום טוחן (וראה שם אם יש להקל
כשהוא סמוך לאכילה). סי' שכא ס"א (איסור עשיית רפואה
בשבת): משום גזרה שמא ישחוק סממנים לרפואה כשהיה
מותר לעסוק ברפואות בשבת ויתחייב משום טוחן.
(29) פרי או ירק שנטחן מאבד לגמרי את מראהו ותוארו,
ולכך משתנה גם ברכתו (כמבואר בסי' רב סי"ז).
(30) ראה הנסמן לעיל על כל ל"ט המלאכות.
המלאכות שלא נסמנו שם הוא משום שלא נתבאר בשו"ע
בהגדרותיהן, ויש מהם שלא הוזכרו כלל בשו"ע (מנפץ,
טווה, מיסך, עושה שתי בתי נירין, אורג, בוצע, מפשיט).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

- 1 ח מי שהוא מצטער מחמת רעבון מותר לינק מהבהמה
- 2 ביו"ט אע"פ שאסור בשבת לפי שמפרק כלאחר יד הוא
- 3 ובמקום צער לא גזרו ביו"ט שאיסור מפרק בו אינו אלא
- 4 מדברי סופרים ואם יש לו מאכל אסור לינק בפיו אלא
- 5 יחלוב לתוך המאכל וכן אם יש נכרי יחלוב לו הנכרי:
- חלק ד סימן תקה דין החולב בהמה ביום־טוב:
- 6 א אסור למדוד ביו"ט מפני שהוא עובדין דחול ונראה
- 7 כמוכר ואפילו לעצמו (שאינו מוכר כלום) אסור למדוד
- 8 ואפילו מתכוין למצוה כגון שמודר קמח לעיסתו כדי לידע
- 9 שיעור חלה לא ימדוד אלא יקח באומד הדעת שהרי היה
- 10 אפשר למדוד מערב יום טוב:
- 11 ב אין צריך לערות הקמח מהכלי לתוך העריבה אלא מותר
- 12 ליקחו בידיו מהכלי אע"פ שעושה גומא בקמח הנשאר

- 13 בכלי שאין איסור עשיית גומא שייך לא בקמח ולא בפירות
- 14 שהרי איסור עשיית גומא אינו אלא משום בונה ואין בנין
- 15 אלא בקרקע או במחובר לקרקע:
- 16 ג ההרקה היא ממלאכות האסורות ביו"ט אפילו לצורך
- 17 אכילה כמ"ש בסימן תצ"ה לפיכך אפילו ע"י שינוי אסור
- 18 לרקד ואפילו לא היה אפשר לו לרקד מערב יו"ט.
- 19 ומכל מקום יש להתיר לרקד על ידי נכרי אם ישנה קצת לפי
- 20 שיש מי שאומר שאפילו ישראל מותר לרקד ע"י שינוי קצת
- 21 לכך יש לסמוך על דבריו להקל ע"י נכרי.
- 22 במה דברים אמורים בהרקה ראשונה אבל אם כבר נרקד
- 23 הקמח פעם אחת ורוצה לרקדו שנית ביו"ט כדי שיהא הפת
- 24 נאה מותר לפי שאין איסור במרקד אלא משום שהוא בורר
- 25 אוכל מתוך הפסולת ע"י נפה או כברה וכאן הכל יוצא

באכילה לזרים והחלה עצמה שאינה ראוייה לאכילה אסור
להפרישה ולחלקה מהעיסה אף על פי שאינו קורא לה שם
אע"פ שבערב יו"ט היה אפשר לו לחלקה מהעיסה מכל
מקום כיון שבשעת האפייה אי אפשר לו לחלקה מהעיסה
מותר לאפות הכל ביחד לפי שאפיית החלה היא ג"כ צורך
יו"ט שאם לא יהא מותר לו לאפותה לא יוכל לאפות כל
העיסה ויתבטל משמחת יו"ט.

ואע"פ שהעיקר כסברא האחרונה מכל מקום לכתחלה יש
להחמיר ולחוש לסברא הראשונה:

ז ואם הוא בארץ ישראל וכן בחוץ לארץ אם הוא רוצה
יוכל ללוש עוד עיסה קטנה ביום טוב ויצרף שתי
העיסות בכלי אחד בענין שהם מצטרפות לחלה וכיון שגם
עיסה הקטנה נתחייבה בחלה על ידי צירוף זה יפריש ממנה
חלה גם על העיסה שנילושה בערב יום טוב ואם רוצה
ללוש עוד עיסה גדולה שיש בה שיעור חלה אינו צריך
לצרף בכלי אחד רק שיוזהר שבשעת הפרשת חלה יהיו שתי
העיסות סמוכות זו אצל זו כמו שנתבאר בסימן תנ"ז:

ח במה דברים אמורים כשצריך לעיסה הקטנה ביו"ט אבל
אם אינו צריך לה ביו"ט ואינו אופה אותה אלא כדי
להפריש ממנה חלה על העיסה הנילושה מערב יו"ט הרי זה
אסור אלא אם כן אוכלה כולה ביו"ט:

ט המפריש חלה מעיסה טמאה או מעיסה טהורה ונטמאת
החלה הרי זה לא ישרפנה ביו"ט אע"פ שיש מצות עשה
בשריפתה לפי שיו"ט הוא עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה
לא תעשה ועשה לפיכך בזמן הזה שכולנו טמאים ונטמאת
החלה אסור לשורפה ביו"ט וגם אסור לאפותה שהרי היא
אסורה באכילה וגם לטלטלה אסור שהרי אינה ראויה
לכלום אבל מיד כשקרא לה שם חלה ועדיין היא בידו קודם
שהניחה רשאי לטלטלה לכל מקום שירצה כמ"ש בסי' רס"ו
ע"ש ומניחה שם עד מוצאי יום טוב ואז ישרפנה:

י במה דברים אמורים בחלת ארץ ישראל שהיא אסורה
לטמאים וכן בחלת חוץ לארץ במקומות שאין נוהגים
להאכילה לכהן טהור מקרי דהיינו כהן קטן פחות מט' שנים
או כהן גדול שטבל לקריו או אפילו במקום שנוהגין
להאכילה אלא שאין שם כהן טהור מקרי אבל אם יש שם
כהן טהור מקרי מותר לאפותה ומותר לו להוליכה לו לביתו
אפילו אם הפרישה מערב יו"ט והיה אפשר להוליכה לו
קודם יו"ט:

יא מותר לאפות ככרות עבות וגדולות אע"פ שככרות
קטנות יש בהן טורח יותר בעריכת כל אחת ואחת אבל
ככרות גדולות אין בהן טורח כל כך אין אנו מחייבין אותו
לעשות ככרות קטנות כדי להטריחו ועל ידי כן לא יבא
לאפות יותר מכדי צורך יו"ט:

יב היה לו קמח או עיסה בשותפות עם הנכרי אסור לו
לאפות כל הקמח או כל העיסה ולחלוק עם הנכרי אחר
האפייה שהרי הוא אופה ביו"ט בשביל נכרי ואע"פ שגם
חלקו הוא משתבח ומתעלה על ידי חלקו של נכרי שהפת

מהנפה ואין שם פסולת ומכל מקום כיון שהיה אפשר לו
לטרוח טרחה זו קודם יו"ט (ועוד שהיא כעין עובדין דחול)
(לפיכך) צריך לשנות קצת ברקידתו דהיינו שלא ירקד על
גבי עריבה כדרכו בכל השנה אלא על גב השלחן ואם אף
בכל השנה הוא מרקד על גב השלחן צריך לעשות שינוי
אחר:

ך קמח שנרקד מערב יו"ט ונפל לתוכו צרור או קיסם
ביו"ט אסור ליטלו משם בידיו שהרי הוא בורר פסולת
מתוך האוכל והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו חייב
משום בורר כמ"ש בסי' שיי"ט ומלאכת הברירה היא
ממלאכות האסורות ביו"ט אפילו לצורך אכילה כמ"ש בסי'
תצ"ה.

אבל מותר לרקדו פעם השנית ביו"ט ואינו צריך לשנות כלל
שלא הצריכו שינוי אלא במקום שהיה אפשר לעשות מערב
יו"ט וזה שאינו חוזר ומרקד כדי שיהא הפת נאה אלא
בשביל צרור וקיסם שנפל לתוכו וכיון שלא נפל לתוכו אלא
ביו"ט א"כ בערב יו"ט לא היה צריך לחזור ולרקדו:

ה הלש עיסה ביו"ט מותר להפריש ממנה חלה אפילו אין
לפניו כהן שיתן לו לאכול או שהוא במקומות שהחלה
נשרפת ואין צורך אכילה כלל בהפרשה זו ואע"פ שהפרשת
תרומות ומעשרות ביו"ט יש בה משום שבות מפני שהוא
כמתקן כלי ביו"ט מכל מקום כיון שהתירו ללוש ביו"ט כדי
שיאכל פת חמה ואי אפשר לו לאכול בלא הפרשת חלה
התירו ג"כ להפריש:

ו אבל עיסה שנילושה מערב יו"ט אסור להפריש ממנה
חלה ביום טוב שהרי היה יכול להפרישה בערב יו"ט
אלא כיצד יעשה אם הוא בחוץ לארץ לא יאפה כל העיסה
ביו"ט אלא ישייר מקצתה ואחר יו"ט יפריש חלה מן
המשוייר ויפטור כל העיסה שאכלה ביו"ט שהקילו בחלת
חוץ לארץ להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש חלה
מהמשוייר כמ"ש ביו"ד סי' שכ"ג ע"ש.

אבל אסור לאפות כל העיסה ביו"ט ולשייר מקצת הפת כדי
להפריש ממנה חלה לאחר יו"ט שהרי מקצת זה אינו יכול
לאכלו ביום טוב ונמצא כשאפה אותו עשה מלאכה שלא
לצורך אכילה ואע"פ שהתירו למלאות התנור פת אע"פ
שאינו צריך לכל הפת ביו"ט מפני שהפת נאפה יפה כשיש
פת הרבה בתנור כמו שיתבאר בסי' תק"ז מכל מקום לא
התירו לו אלא כשכל הפת שלו שאפשר לו לאכול כל פת
ופת איזו שירצה ואם יזדמנו לו אורחים יכול לאכול את כל
הפת אבל כשמקצת הפת אינו ברשותו לאכלו כשירצה
ובערב יו"ט היה אפשר לו להפריש ולחלק מקצת זה מכל
העיסה אסור לאפותו ביו"ט כמו שיתבאר.

ויש חולקין על זה ואומרים דאין איסור אלא כשאפשר לו
להפריש ולחלק מקצת זה מהעיסה ביום טוב בשעה שרוצה
לאפותה אבל כאן שאסור לו להפריש חלה ביו"ט אע"פ
שמותר לשייר מקצת העיסה שיש באותו מקצת יותר מכדי
שיעור חלה מכל מקום כיון שאותו מקצת היותר על כדי
שיעור חלה אין איסור לאפותו ביום טוב שהרי הוא מותר

ואף על פי שאסור לבטל איסור בידים וגם הוא דבר שיש
לו מתירין שהרי לאחר יום טוב הן מותרים בלא ביטול וכל
דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל מכל מקום כיון
שאיסורן אינו אלא מדברי סופרים וגם אינו נהנה מהם עד
אחר שנשרפו שאז אופה את הפת ואז אין האיסור בעין לכך
הקילו חכמים לבטלן אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין.

ומכל מקום מותר ליהנות מהן אפילו בשעת ביעורן כגון
לבשל קדרה כנגדן אע"פ שעדיין האיסור הוא בעין מכל
מקום כיון שבישול התבשיל אינו עיקר הנאתו אלא אכילתו
היא עיקר הנאתו ובשעת אכילתו אינו נהנה אלא מחום
האש של איסור שבתבשיל וחום זה שבתבשיל הוא מופרד
ומובדל כבר מן גוף האש של איסור הרי אינו נהנה כלל
מגוף האיסור שהוא בעין:

ד וכן מותר להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן אף על פי
שהוא נהנה מגוף האיסור שהוא בעין לפי שעצים
שנתלשו ביום טוב דינם כעצי מוקצה שמותר להנות מהם
הנאה הבאה מאליה שאינו עושה מעשה בגוף המוקצה
בהנאתו ממנה כמ"ש בס' תק"ט ע"ש ואינו אסור אלא
להסיקן שעושה מעשה בגוף המוקצה ועצים הללו שנפלו
לתוך התנור כיון שבשעה שרוצה להסיק אינן עומדין
להנאת חימום כנגדן ולהשתמש לאורן שהנאה זו היא מגוף
האיסור שהוא בעין אלא כבר הן עומדין להנאת אפייה
ובישול שהנאה זו היא לאחר שהאיסור אינו בעין לפיכך הן
בטלים ברוב אע"פ שעכשיו בשעת הסקה עדיין האיסור
בעין מכל מקום כיון שעיקר הנאתן שלכך הן עומדים ולכך
הוא מסיקן אינה באה לו אלא עד לאחר שהאיסור אינו בעין
לא החמירו חכמים כל כך באיסור מוקצה שאין לו עיקר מן
התורה וגם עיקר הנאתו אינו נהנה ממנו בשעה שהאיסור
הוא בעין:

ה וכל זה כשעצי האיסור אינן ניכרים תוך עצי היתר אבל
אם הם ניכרים אפילו באלף אינן בטילין:

ף עצים שנתלשו מן האילן בשבת אסור להסיק בהן ביו"ט
שלאחריו לפי שתלישה זו מכינה אותם להסקה ואין
שבת מכינה ליו"ט כמ"ש בס' תקי"ג ואפילו ביטול ברוב
אין מועיל להתירן לפי שאיסור הכנה משבת ליו"ט הוא מן
התורה ולא הקילו בדבר שיש לו מתירין מחמת שאינו נהנה
מאיסור שהוא בעין אלא בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי
סופרים:

ז אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור
אפילו הוא יבש וראוי להסיק בו ביו"ט מפני שהוא
כמתקן כלי ביו"ט אבל אם הכינו לכך מערב יו"ט מותר:

ח אותן המסיקין בתבן דרכן לעשות מהתבן קודם הסקה
חבילות חבילות קטנות ואוגדים החבילות ומסיקין בהם
וכשרוצין להסיק בתבן ביו"ט צריכים לאגוד החבילות
מערב יו"ט אבל ביו"ט אסור לאגודן מפני שהוא מתקן כלי
ביו"ט:

ט תנורים שבימיהם היו עשויים כקדרה ופיהן למעלה והיו
מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו והעצים

נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור מכל מקום כיון שחלקן
של נכרי אינו ברשותו של ישראל לאכלו אם ירצה ואין לו
בו אלא מעט טובת הנאה ועיקר הנאת האפייה היא לנכרי
הרי הנאה מועטת זו של הישראל בטיילה אצל הנאת הנכרי
שהיא מרובה ממנה והרי כל האפייה היא להנאת הנכרי
וכיון שאפשר לחלוק עם הנכרי קודם האפייה אסור לו
לאפות עיסתו של נכרי ביו"ט:

יג אם יש לאדם פת נקיה הרבה מספיק לו לכל היום אסור
לו לאפות עוד פת ביו"ט (אלא אם כן רוצה לאכול פת
חמה) שנילושה היום) אלא אם כן יש לו בני בית שרגיל
להאכילם פת הדראה אבל אם יש לו פת הדראה הרבה
מותר לו לאפות פת נקיה לצורך יו"ט:

יד אסור לעשות שאור לעיסה ביו"ט אלא ע"י שינוי מפני
שהיה אפשר לעשותו מערב יו"ט שכל כך יפה הפת
שנעשה שאור שלו מאתמול כמו הפת שנעשה שאור בו
ביום:

טו מותר להפריש המתנות שהם הזרוע והלחיים והקבה
ומותר להוליכם לכהן אפילו נשחטה הבהמה בערב
יו"ט והיה אפשר להפרישן קודם יו"ט לפי שאין שום איסור
כלל בהפרשה זו אפילו בשבת שהרי אינו מתקן כלום שאף
אם לא הפרישן הבהמה מותרת באכילה ועוד שמפורשות
ועומדות הן שהרי ניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה
וכשמפרישן אינו עושה כלום:

חלק ד סימן תקו דיני לישא ביום טוב:

א מותר לאפות בפורני דהיינו תנור גדול ופיו מן הצד כעין
תנורים שלנו ואף על פי שהוא טורח טרחא מרובה יותר
משהיה אופה בתנור קטן שפיו למעלה מכל מקום כיון
שהוא צריך לכך כגון שיש לו אוכלין הרבה וצריך להרבה
פת אין חוששין לטרחא מרובה.

במה דברים אמורים בפורני ישנה דהיינו שאפו בה כבר
פעם אחת קודם יום טוב אבל אם היא חדשה שעדיין לא
אפו בה כלל אסור לאפות בה פעם הראשונה ביו"ט שמא
תפחת מחמת גודלה ויפסד הלחם וימנע משמחת יו"ט.

במה דברים אמורים בפורני גדולה אבל בקטנה מותר לפיכך
יש להקל בתנורים שלנו שאינן גדולים מאד ועוד שתנורים
שלונו אין דרכן ליפחת לעולם אפילו כשהן חדשים:

ב מותר להחם חמין באנטיכי דהיינו יורה גדולה ואין
חוששים למראית העין שמא יאמרו בודאי לצורך חול
הוא מחמם הרבה כל כך:

ג אף על פי שעצים שנשרו מן האילן ביום טוב אסור
להסיקן ביום טוב כמו שנתבאר בס' תק"א מכל מקום
אם נפלו לתוך התנור או שהניחם שם נכרי שלא מדעת
הישראל אם יש בתנור עצים אחרים של היתר אף על פי
שעצי האיסור הם הרבה מהם מותר להוסיף ולהניח עוד
עצים של היתר בתוך התנור כדי לבטל עצי האיסור ברוב
עצי היתר ואח"כ מסיקן רק שיזהר מליגע בעצי האיסור
קודם שיבטל ברוב.

מקצת התנור ואפשר לאפות באותו מקצת אסור לגרוף שאר
הגחלים שבתנור אפילו אם הוא חושש שלא יגעו הגחלים
בפת ויחרך מקצתו לפי שבגריפה זו הוא מכבה מקצת
הגחלים אפילו מכבד אותם במכבדת שלא טיבלה במים
ואע"פ שכיבוי זה יש בו צורך יו"ט קצת שלא יחרך מקצת
הפת מכל מקום כיון שאינו לצורך אוכל נפש שהרי אפשר
לאפות בלא גריפה זו אסור לעשותו ביו"ט ואין אומרים
מתוך שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה אפילו
שלא לצורך אוכל נפש כיון שאין המלאכה נעשית בגוף
האוכל נפש עצמו כמ"ש בס"י תצ"ה:

יג ואפילו אם באותו מקצת שגרף נשאר בו גחלים דקים
שאין מעכבין את האפייה ורוצה לכבדן ליפות את הפת
אסור אפילו לא טיבל המכבדת במים מפני שהוא מכבד
שלא לצורך אוכל נפש:

יד במה דברים אמורים כשאין צריך להפיג חום התנור
אבל אם הוסק התנור ביותר וחושש שלא תשרף הפת
מותר לטבל המכבדת במים ולכבד את (כל) התנור אפילו
לא נשארו שם רק גחלים דקים ואע"פ שהוא מכבה כיון
שהוא צורך אוכל נפש שלא תתקלקל הפת הרי זה מותר:

טו אבל אחר שכיבד התנור אסור לטבל המכבדת במים
לכבותה שלא תשרף שהרי הוא מכבה שלא לצורך
אכילה ואפילו אם הוא צריך לה עוד שרוצה לאפות עוד בו
ביום מכל מקום כיון שכיביה זו אינה אלא מכשירי אוכל
נפש שהרי אין גופו נהנה מכבייה זו עצמה לפיכך אם אפשר
לו להשאיל מכבדת אחרת אסור לכבותה אע"פ שתשרף
כולה עיין ס"י תק"ט:

חלק ד סימן תקו דיני אפייה ביום טוב:

והאש על שולי התנור ולא היו צריכים כלל לגרוף את
התנור ואם נפל לתוכו מטיח הטיט שבדפנותיו ויש בטיח
זה כדי לחרך את הפת דהיינו שטיח הזה שנפל לשולי
התנור הוא גדול כל כך עד שנוגע בפת הדבוק בדפנות
ומחרכו מותר לגרפו מן התנור אע"פ שהוא מוקצה ואסור
בטלטול שהרי אינו ראוי לכלום ביו"ט מכל מקום לצורך
תיקון אוכל נפש התיירו לטלטל מוקצה כמו שיתבאר בס"י
תק"ט ע"ש אבל אם אפשר לאפות בתנור בענין שלא יתחרך
הפת אסור לגרפו מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך אוכל
נפש:

י וכן אם נפל מערב יו"ט וידע בו והיה לו שהות לתקנו
או לגרפו ושכח או עבר ולא תקנו אסור לגרפו ביו"ט
מפני שהוא כמתקן כלי והרי זה כמכשירי אוכל נפש שהיה
אפשר לו לעשותו מערב יו"ט שאסור לעשותו ביו"ט כמו
שיתבאר בס"י תק"ט:

יא אבל מותר להשכיב האש והאפר החם שבשולי התנור
כדי שלא יגעו בפת כלל אע"פ שהוא בענין שאף אם
היו נוגעין בו מעט לא היה מתחרך לפי שהאש והאפר החם
אינן מוקצין כלל ביו"ט עיין ס"י תצ"ח:

יב וכל זה בתנורים שלהם אבל תנורים שלנו שאי אפשר
לאפות בהם בלא גריפה מותר לגרפו מהאפר והגחלים
אפילו במכבדת שטיבלה במים ואע"פ שהוא מכבה מכל
מקום כיון שאי אפשר לאפות בלא כיבוי הרי כיבוי זה צורך
אוכל נפש ומותר כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש.

אבל אם אפשר לאפות בלא כיבוי כגון שהתנור גדול וגרף

תורה אור' פרשת לך-לך - הפרשה החסידית

ענין "לך לך", ויילך למסעיו

(ענין "לך לך", ויילך למסעיו, מומטה למעלה וממטה למטה כו', "לח' הנראה כו'"; לח' סתם)

אָחַד (בראשית א, ה), כְּדִי לְהִיטֵב בְּחִינַת יֵשׁ, וּבִי יְהִיָּה "יוֹם
אָחַד – הַמְשָׁכַת "אָחַד", שִׁיְהִיָּה הַיֵּשׁ בְּטֵל. דְּהֵינּוּ שִׁיְהִיָּה
בְּחִינַת יֵשׁ – וּבְטֵל כו'.
וְהִנֵּה לְהִיטֵב גִּילּוּי זֶה, צָרִיךְ לְהִיטֵב מִצְוֹת מִיֵּלָה
לְהִסִּיר עֲרָלָה, הִיא קְלִיפַת-נוֹגַהּ הַחוּפֶפֶת כו', שְׁלֹא יְהִיָּה
לֵה יִנְיָקָה. שְׂאִי אֶפְשֶׁר לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּילּוּי בְּעוֹדָה שָׁם,
כִּי אִם כְּשִׁיעוֹר חֵיוֹתָהּ כו'. וְלִכֵּן כְּתִיב אַחֵר מִצְוֹת מִיֵּלָה
(בראשית יז, ה): "כִּי אֲבָ הֵמוֹן גּוֹיִם", שְׁלִכְאוּרָה אֵינּוּ מוֹבֵן מִה
עֵנִין גּוֹיִם לְכָאן?
אֶלָּא שְׁנַעֲשֶׂה כַּח הַבִּירוֹר עַל יְדֵי גִילּוּי זֶה. כִּי "לְמָה

הִנֵּה אֲבָרָם הוּא ה' שְׁכָל הַנַּעֲלָם מִכָּל רַעֲיוֹן – א"ב ר"ם.
וְצָרִיךְ לְהַמְשִׁיכוֹ בְּבָחִינַת גִּילּוּי, דְּהֵינּוּ לְהִיטֵב סֹדֵר
הַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת מִבְּחִינַת "חֲכִים וְלֹא בַחֲכֵמָה יִדְעָה",
בְּבָחִינַת יְרִידָה מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה עַד סוֹף כו'. וְהַתְּכַלִּית
הוּא לְהִיטֵב גִּילּוּי בְּי"ע, גִּן-עֵדֶן עֲלִיּוֹן וְתַתְּחוֹן, תַּעֲנוּג
הַנִּבְרָאִים שִׁיּוּכָלוּ לְקַבֵּל גִּילּוּי הַתַּעֲנוּג כו'.
וְזֶהוּ עֵנִין "חֶסֶד אֲתַגִּיל בְּפִימָה דְּאִמָּה"², לְהִיטֵב גִּילּוּי
הַהִשְׁפָּעָה בְּבָחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת, "וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָלָה
כו'" (בראשית יח, א). אֶף גִּילּוּי זֶה הוּא עַל יְדֵי צִמְצוּמִים
וְהַעֲלָם, בְּחִינַת חֲשֵׁךְ דִּצְחָק, וְיְהִי עָרֵב וְיְהִי בִקֵּר יוֹם

2. (ראה זהר אדרא דנשא קמב, א).

1. [כל דרגיו]

בדברים תחתונים. כי לזה צריך חכם גדול שיוכל
להלביש חכמתו גם בדברים תחתונים שלמטה ממנו. רק
שלמה המלך עליו השלום ברוב בינתו היה יכול למצוא
שלשת אלפים משל, דהיינו, ג' אלפים מדרגות שלמטה
ממנו, גם שם היה יכול למצוא ולהראות אותו דבר
חכמה בעצמה שהיה יודע.

לכן, כשנצרך להשתלשל המדרגה שתהיה
ההתבוננות בהרחבה צריך שיהיה מן מקור עליון הגבוה
ביותר מבחינת חכמה, ואז יכול להיות התגלות בינה.
אבל מן חכמה עצמה אין יכול לירד להשתלשל ממנה
בחינת בינה. רק שרש בינה והתגלותה היא התגלות
עתיק, בה ועל ידה נשתלשל ונתגלה בהרחבה. ואף
כאן, להיות הארת הבינה – אורך ורוחב, מבחינת יו"ד –
חכמה, בחינת נקודה כ', הוא על ידי גילוי בחינה עליונה
יותר, היא בחינת עתיק, בחינת "קוצו של יו"ד" שעל ידי
זה מתפשט היו"ד בה"א.

וכמבואר ב"פרדס", שהיו"ד יש לו ג' קוצין, ומקוץ
התחתון נמשך הה', ובקוץ התחתון יש בחינת הקוץ
העליון. ונמצא שיש הארת קוץ העליון בבינה. ולכן
ירידה זו היא בחינת עליו מאד – שנמשך אור הכתר.

ולכן "וילך למסעיו מנגב" (בראשית יג, א) – חסד, "ועד
בית אל" (שם) – מלכות. מלמעלה למטה, ומלמטה
למעלה. מ"לה הנראה כו" (בראשית יב, ז), עד "לה"
סתם.

והנה להבין זה בעבודה:
הנה אמרו: "נובלות חכמה של מעלה – תורה".
שהתורה שהיא בדברים גשמיים היא מבחינת "חכים
ולא בחכמה ידיעה". כי הנה חכמה עליונה אין לה
השגה רק דוקא בהתלבשות בדברים גשמיים, שאז
בלקחת האתרוג על דרך משל, מאחר שהחכמה
מלוכשת בו הרי זה כאלו אוחו בחכמה העליונה.

והנה המשכת חכמה עליונה בדברים גשמיים, הוא
על ידי אור הכתר. כי "אורייתא מחכמה נפקת" –
בבחינת גילוי, אבל מקורה הוא למעלה. שתר"ג מצות
דאורייתא זו דרבנן הם "תר"ף עמודי אור". והוא
מ"ארחין לבנונית דגלגלתא", בחינת כתר, שהוא מלכות
דאיניסון. ועל ידי זה נמשך למטה כמו כן. ולכן גילוי
חכמה עליונה המלוכשת בפרשה "קדש" (שמות יב, ב) על
דרך משל, הוא יותר מגילוי החכמה עצמה במקומה
העליון, לפי שנמשך על ידי הכתר שלמעלה מהחכמה.

אביד, אל הארץ אשר אראך.

6. (יו"בן שם מקובל לחזק) (בראשית יב, ז) – סתם. אור התורה בראשית ד',
עמוד תרפ"ח

הצדיקים דומים בפני השכינה? כנר בפני האבוקה
שנכללים בבחינת בטול באבוקה. ואמרו: "גלו לאדם כו'
[שכינה עמהם]³", כי "לא גלו אלא כדי שיתוסף עליהם
גרים"⁴, והן הניצוצות שבקליפת-נוגה, שבמאכלים
ומשקים, שמתעלים להתכלל בקדושה מפני גילוי
שכינה, שעל ידי זה הם בטלים ונכללים כנר בפני
אבוקה כו'.

וזהו ענין פרשה זו:
"ויאמר ה' אל אברהם⁵ – א' ב'ר"ם, שיהא יורד
ומשתלשל בבחינת גילוי כדי להיות תיקון ובירור. כי עד
אברהם היה שבירת-הכלים – דור המבול כו'. ומאברהם
מתחיל עולם התיקון,

"לך לך", יציאת שם מ"ה המתקן ומברר כו'. וצריך
להיות ירידה אחר ירידה מא' ב'ר"ם בחינת יסוד-אבא
ער –

"אל הארץ" – בחינת מלכות.
"אשר אראך", פירוש: אראה ואגלה אותך בעצמך.
כלומר, שאתה תבא לידי התגלות במצות מילה: "והיה
שמך אברהם [...] אב המון גוים כו'" (בראשית יז, ה).

והנה לפי זה היא ירידה להיות מא' ב'ר"ם – אברהם.
אף הענין מה שנתוסף לו ה' הוא ה' עילאה. ובזה
איתא גבי "ועבד הלוי הוא" (במדבר יח, כג) – "הוא דא
עתיקא". שהתגלות עתיק הוא בבינה דוקא, ולא
בחכמה. כי חכמה נקרא "ערן", ואין שם התגלות עתיק.
כי עתיק הוא מקור התענוגים, והתענוג הוא למעלה מן
החכמה. ובחכמה עצמה שהיא בחינת נקודה עדיין, לא
בא לידי גילוי כי אם על ידי בינה – "נקודה בהיכלא",
"נקבה תסובב גבר" (ירמיהו לא, כא) – שמקבלת הארת
עתיקא.

והענין, בנוגע שלהיות התפשטות וירידת המדרגות
הוא דוקא על ידי בחינה ומדרגה יותר עליונה כו' :

ולהבין זה היטב, הנה כתיב בשלמה (מלכים א' ה, יב):
"ידבר שלשת אלפים משל".

הענין הוא: כמו שאנו רואין שהחכם אף שידע דבר
חכמה בעצמו, אף על פי כן אינו יכול להסביר החכמה
ההיא לזולתו. עד שקודם שהוא מסביר, צריך לקשר
דעתו בחזק, ולהתנייב איך ומד, שיוכל להסביר
ולהשתלשל למטה בדברים תחתונים ולהלבישם במשל.
דהיינו, שיהיה יכול למצוא דבר החכמה ההיא גם

3. ומגן כתב יד קדש ה"צמח צדק".

4. [בדפוס ראשון: קדושה].

5. (בראשית יב, א): "ויאמר ה' אל אברהם: לך לך מארץ וממולדתך ומבית

37 רק על ידי "וימרו חיהם כו, בכל עבודה קשה" נעשה
38 התגלות מבחינה למעלה מהשתלשלות. כי אז יוכל
39 להתגלות גם למטה מהשתלשלות, כי שם – מעלה
40 ומטה שוין, גם חכמה לבחינת עשייה יחשב – "כולם
41 בחכמה עשית" (תהלים קד, כד).

42 וזהו כי "עגולי ארץ מקיפים רגלי עשייה". היינו,
43 שההמשכה והתגלות הוא מן מקיף עליון הכולל אבי"ע
44 כו, ואז יוכל להשתלשל רצונו יתברך גם בדבר גשמי,
45 בקלף ובדומה.

46 אבל אברהם לא המשיך, רק בבחינה פנימית
47 מלמעלה, לכן לא היה עדיין התגלות במעשה המצות
48 בגשמיות ממש בבחינה חיצונית, רק הקיום שלו כל
49 התורה היה בבחינה פנימית.

50 ובשהיה בן צ"ט ניתנה לו במתנה מצות מילה
51 במעשה ממש, בכדי שילד ממנו יצחק, שיצא מאתו
52 אחר כך יעקב תמים, ובניו יקבלו התורה בהתגלות
53 חיצונית, מצות, מעשה ממש.

54 לכן לא קבל אברהם התורה, לפי שיצא ממנו
55 ישמעאל כו, רק אחר שנימול, ונולד יצחק אחר המילה,
56 אז יוכל להוליד יעקב תמים אשר קבלו בניו התורה
57 במצות מעשה – הארה מן העגולים כו – אף בבחינה
58 חיצונית, כי לנגוד – למעלה מן השתלשלות – מעלה
59 ומטה הפל חד כו⁷ :

60 וזהו "הוא עשנו ולא¹⁰ אנחנו"¹¹; ולו קרי – בוי"ו, וכתוב
61 – לא באל"ף.

62 וביאור הענין: כי איך יכול להיות שנהיה "אנחנו
63 עמו" על ידי השתלשלות? רק "כי הוא עשנו ולא" –
64 באל"ף, זהו בחינת פתר. כי "א" רישא דאתון – פתר,
65 ועל ידי זה יכול להיות "לו" – בוי"ו – "אנחנו עמו". כי
66 מאחר שזהו למעלה מן השתלשלות, הארתו יכול
67 להיות גם למטה מן השתלשלות.

68 ולכן כשנתנה התורה ונצטוו מצות במעשה ממש,
69 מצוה הראשונה היא מתחלת באל"ף (שמות כ, ב): "אנכי
70 כו", כי שיקויים המצות במעשה, ויעשה יחודים על ידי
71 קיום מצות במעשה, אי אפשר רק שיתגלה הארה
72 מבחינת פתר כו, לכן מצוה ראשונה מתחלת באל"ף
73 בחינת פתר, הארה מלבנונית הפתר כו.

1 ולכן נעשה יחוד עליון על ידי דברים גשמיים, כמו
2 על ידי צדקה נעשה יחוד עליון באצילות – למעלה
3 מגן"עין תענוג הנשמות שהוא בבריאה; ומלכות
4 דאצילות נעשה עתיק-דבריה כו, שמצדק נעשה צדקה
5 – ד נעשה ה. כמו שכתוב בזהר: "עד לא קבילת דבר
6 כו"⁷.

7 ולכן לא נאמר בתורה מעלת אברהם שהיה מאביל
8 אורחים כו – עד שבא לארץ-ישראל ולא בחוץ-לארץ,
9 הגם שכבר היה בן ע"ה כו.

10 אלא שמתחלה, אף אם היה עושה לא היה ממשיך
11 כלום, ולא היה נוגע ליחוד עליון. עד ש"ויאמר ה' אל
12 אברהם" – במאמר זה: "ויאמר ה'" – מאציל עליון המשיך
13 אל א"ב-ר"ם – "לך לך כו", להיות ירידה והשתלשלות
14 כו, ואז נמשך להיות יחוד עליון תלוי במעשה
15 התחתונים.

16 ועיקר גילוי היחוד הוא על ידי התורה. אף האבות
17 עשו הכנה לבחינת התורה, כמו שכתוב (תהלים עח, ה):
18 "ותורה שם בישראל" – על ידי ישראל. כי על ידי
19 אברהם נמשך קו ימין – חסד כו.

20 וזהו ענין ספר בראשית שאין בו מצות התורה, רק
21 פרשת אברהם ופרשת יצחק כו – שהם קודם התורה,
22 והם הם שהמשיכו להיות בחינת התורה כו :

23 אף לפי זה צריך להבין: מדוע לא זכו ישראל לקבל
24 התורה עד שהיו בגלות מצרים, "וימרו [..] בחומר
25 ובלבנים" (שמות א, יד), הלא כבר זכו על ידי אבות?
26 וגם: איך היה יכול לעשות כל היחודים קודם
27 שנימול? כי המילה ניתנה לו אחר כך – כשהיה בן צ"ט
28 שנה.

29 רק דאיתא: "קיים אברהם כל התורה כולה", ואיך
30 הניח תפילין אשר נזכר שם יציאת מצרים, ואז עדיין לא
31 היה כלל גלות מצרים?

32 אף באמת יש פנימיות וחיצוניות, והקיום שלו היה
33 בפנימיות: "ויאמר הו"ה" היינו התגלות והמשכת אור
34 אין"סוף פתר-עליון מלמעלה-למטה בבחינת פנימיות.
35 אבל שיוכל להתגלות גם בחיצונית, שיהיה בדבר גשמי
36 בקלף ממש גילוי אלקות כו⁸, אין זה דרך השתלשלות,

היטב להפריש בין מה שקיים אברהם כל התורה כו, למתן
תורה – עולה בקנה אחד עם מה שנתבאר כאן).

10. [בדפוס ראשון: ולו]

11. (תהלים ק, ג: "דעו כי ה' הוא אלקים. הוא עשנו, ולא אנחנו עמו וצאן
מריעתו").

7. (זהר בא לח, ב: כתיב (דברים כב): "כי יהיה נצרה בתולה", "נצר" כתיב, מאי
טעמא? משום דכל זמן דלא קבילת דבר, אתקרי נצר, מדקבילת דבר, אתקרי
נצרה).

8. (שמות א, יד: "וימרו את חיהם בעבודה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבודה
בשדה").

9. (ועין מה שנתבאר על פסוק "משה ידבר", שם נתבאר

20 ואחר הִבְרִיר נִפְרְדוּ סִיגֵי לוֹט מֵאַבְרָהָם, "וַיֵּאָהֵל
21 אַבְרָם" 17 "עַד מְקוֹם שְׂכָם" 18 – פְּתִינִן – חֶסֶד-וְגִבּוּרָה
22 דְּנוֹקְבָא, וְ"אַלּוֹן מוֹרָה" – תַּפְאֶרֶת-דְּנוֹקְבָא. כִּי כָל
23 הַמְשָׁכוֹת וְהַתְּגָלוֹת הֵיזָה אַבְרָהָם מִמְשִׁיר לְהַמְלָכוֹת מִן
24 "שְׂכָל הַנְּעָלִים".
25 לָכֵן אָמַר (בְּרַאשִׁית יז, יח): "לֹא יִשְׁמַעֲלָל יִחְיֶה לְפָנַי", כִּי
26 אַחֲרֵי שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם בְּה"א, שָׁעַל יְדֵי זֶה הַמְשִׁיר
27 הַתְּגָלוֹת בְּבַחֲנֵינָת מַלְכוּת, וְנִתְּנָה לוֹ הַמִּמְלָה, הֵיזָה יָכוֹל
28 לְהַעֲלוֹת נִצּוּצוֹת כֹּהֵר בְּפָנָי אַבּוּקָה, שִׁיחֵיו נִכְלָלִים
29 בְּבַחֲנֵינָת מַלְכוּת כּו'. וְכִמוֹ שֶׁפְּתוּב (בְּרַאשִׁית יב, ה): "וַאֲתָה הַנֶּפֶשׁ
30 אֲשֶׁר עָשׂוֹ וְכו'".
31 גַּם "שָׂרִי" (בְּרַאשִׁית יא, כט) הֵיטָה נִקְרָאת מְקוֹדֶם בְּיו"ד –
32 מוֹרָה עַל צִמְצוּם. וְאַחֲרַי כִּי בִשְׁהִיטָה צְרִיכָה לְהוֹלִיד אֶת
33 יִצְחָק הֵיטָה נִקְרָאת בְּה"א 19 – בְּהִרְחָבָה, לְהוֹרוֹת עַל
34 הַמְשָׁכָה וְהַתְּגָלוֹת. וְזֶהוּ "וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'"
35 (בְּרַאשִׁית יג, ד): "וַיִּקְרָא" הֵינּוּ הַמְשָׁכָה מֵא"ב-ב"ר"ם, שְׂכָל
36 הַנְּעָלִים, הַמְשָׁכָה מִסּוּד-אָבָא לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּנוֹקְבָא
37 הַנִּקְרָא "שֵׁם ה'" כּו' :

1 וְזֶהוּ "וַאֲבָרָם בֶּן ע"ה שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן" 12:
2 הֵינּוּ כִּי מִמּוֹחִין לְמַדּוֹת צְרִיף לִילָף דְּרַף הַגִּרּוֹן. וְאַחֲרֵי
3 שִׁירָד מִמְדְּרָגַת מוֹחִין וְעִדְיִין לֹא נַעֲשׂוּ מַדּוֹת, קוֹדֶם
4 שִׁיבָאוּ לְהַלֵּב נִקְרָא אֶז "חֶרֶן". וְכִשְׁהִיזָה אַבְרָם בֶּן ע"ה,
5 הֵינּוּ: ז' פְּעָמִים עֶשֶׂר – בַּחֲנִינֵי חִיצוֹנִיּוֹת, וְה' חֶסֶדִים –
6 בַּחֲנִינֵי פְּנִימִיּוֹת, יֵצֵא מִ"חֶרֶן" – שְׂבָא הָאָרֶז וְהַתְּגָלוֹת
7 מִחֻכְמָה לְמַדּוֹת.
8 וְהִנֵּה כִּמוֹ שֶׁאֵינָהּ: "רִישָׁא דְעֶשׂוֹ בְּעִטְפוֹי דִּי־צִחָק",
9 כִּמוֹ כֵּן קוֹדֶם הִבְרִיר הֵיזָה לוֹט כָּלּוֹל בְּאַבְרָהָם בְּקִדּוּשָׁה,
10 כִּמוֹ סִיגִים אֲשֶׁר קוֹדֶם הִצִּירוּף וּבִירּוֹר – מְעוֹרְבִים הֵם עִם
11 זָהָב.
12 וְלִו"ט בְּגִימָטְרִיא מ"ה – אַחֲוָרִיִּים דְּשֵׁם מ"ה, אֵיךְ הוּא
13 מְקוֹר חֻכְמָה וּבִינָה דְקְלִיפָה, לָכֵן נִקְרָא "לוֹט" – לְשׁוֹן
14 קְלָלָה. וְלָכֵן הִלָּךְ לוֹט אֶת אַבְרָהָם קוֹדֶם הִבְרִיר 13.
15 וְלָכֵן יֵצֵא מְלוֹט עִמּוֹן וּמִזְאָב 14, אֲשֶׁר יֵצֵאָה מֵהֶם רוּת
16 הַמּוֹאָבִיָּה 15, וְנִעְמָה הָעֵמֶמּוֹנִית 16, כִּי "מִזְאָב" – חֻכְמָה
17 דְקְלִיפָה, וְנִעְמָה הוּא לְשׁוֹן נֹעֵם – בִּינָה – הַתְּגָלוֹת עֵתִיק
18 בְּבִינָה. וְעַל יְדֵי בִירּוֹר יֵצֵאָה רוּת הַמּוֹאָבִיָּה, וְנִעְמָה
19 הָעֵמֶמּוֹנִית מִן חֻכְמָה-וּבִינָה דְקְלִיפָה.

16. (מְלָכִים א' יד, כא).

12. (בְּרַאשִׁית יב, ד): "וַאֲבָרָם בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן".

17. (בְּרַאשִׁית יג, יח) "וַיֵּאָהֵל אַבְרָם, וַיָּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן, וַיָּבֵן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה'".

13. (בְּרַאשִׁית יב, ד): "וַיִּלָּךְ אֹתוֹ לוֹט, וַאֲבָרָם בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן".

18. (בְּרַאשִׁית יב, ו): "וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ, עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה, וַיִּחְבְּנֵנִי אֵז בְּאֶרֶץ".

14. (בְּרַאשִׁית יט, לד-לז): "וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִזְאָב, הוּא אָבִי מִזְאָב עַד הַיּוֹם. וַתִּזְעָקָהּ גַּם הוּא וַלְדָהּ בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי עִמּוֹן עַד הַיּוֹם".

19. (בְּרַאשִׁית כא, ב): "וַתֵּהָרֵם וַתֵּלֶד שְׂרָה".

15. (רוּת א, ד).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרִנָּה וּרְבִנָּה דּוּבְעֵר – אַדְמו"ר הָאֲמִצְעִי

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

10 יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם שִׁבָּאוּ לְגוֹפִים הֵן הַרִיבִי הָעֵצוּם הָעוֹלָה
11 עַל כּוֹלָנָה כּו' וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שִׁבְגוּפִים הֵן הַמַּעֲט
12 מְכוּלֵם כּו'. וּבִיאֹוֹר הַדְּבַר כִּי עִנִּין נִשְׁמָה הוּא בַח' גִּילּוּי
13 אֵלֶקֶת מִמֶּשׁ מִשְׁא"כ הַמִּלָּאךְ הוּא נִפְרַד מִמֶּשׁ אֲבָל
14 נִשְׁמָה בַח' אֵלֶקֶת הִיא אֵלָא שֶׁהוּא כִּמוֹ חֶלֶק נִבְדֵּל מִן
15 הָעֵצִמּוֹת כְּטִיפָה מִמוּח הָאֵב כִּמְ"ש בִּמְ"א וְד"ל וְע"ז
16 נִאֲמַר לָךְ ה' הַגְּדוּלָה כּו'. בַּהֲיּוֹת כִּי שְׂרִשׁ כָּל הַנִּשְׁמוֹת
17 נִמְשָׁכִים מֵאוֹר הַזְּרוּע לְצִדִּיק ח"י עֲלָמִין בְּכָל ו' אֲלָפֵי
18 שָׁנִין דְּהוּי עֲלָמָא בְּפַעַם א' וְכִשְׁהִיזָה תַּחֲיִית הַמֵּתִים

1 וְהִנֵּה מִצַּד עִנִּין הַנֶּפֶשׁ דְּכָלְלוֹת הַנִּבְרָאִים שֶׁהוּא כַח שִׁפְע
2 הָאֵלֶקֶי הַמִּתְצַמֵּם בְּהֶם יִקְרָא גְדוֹל כִּמְ"ש גְדוֹל ה' פִּי
3 שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט בְּרִיבִי עֵצוּם כּו' וּמְ"ש לָךְ ה' הַגְּדוּלָה
4 הוּא מִפְּנֵי שֶׁלְּגְדוּלוֹתוֹ הָעֵצִמִּית אֵין חֶקֶר פִּי כִי הִנֵּה
5 כְּתִיב אֵין חֶקֶר תַּבּוּנוֹתוֹ וְכְתִיב תַּבּוּנוֹתוֹ אֵין מִסְפָּר וִישׁ
6 לְהַבִּין הַהִפְרָשׁ בֵּין זֶה לָזֶה. דְּהִנֵּה אֵינָהּ בְּמִדְרַשׁ שִׁמְעַ
7 שֵׁם ע' יִשְׂרָאֵל א' מַע' בְּאוֹמוֹת וְאוֹמוֹת א' מַע' בְּבַהֲמוֹת
8 וּבַהֲמוֹת א' מַע' מַחֲיוֹת וְחַיּוֹת מַעוּפוֹת וְעוּפוֹת
9 מִמִּלְאכִים וּמִלְאכִים א' מַע' בְּנִשְׁמוֹת כּו' נִמְצָא נִשְׁמוֹת

16 ברצון המאציל ית' נ' אלף יובלות לבד כו' וזהו הכל
17 ירוממוך סלה פי' סלה הוא כשאין לו הפסק כלל והיינו
18 כנ"ל שאין הפסק לעילוי אחר עילוי למעלה מעלה
19 בענין הרוממות והעליות של השמיטות כו' וזהו פי'
20 אא"ס למעלה עד אין קץ כמ"ש במ"א. וענין אין סוף
21 למטה עד אין תכלית הוא ענין לתבונתו אין מספר פי'
22 כנ"ל שמצד הגדולה ג"כ אין מספר לגדודיו כי הגם
23 שנפש דכללות יש חשבון וסוף לעילה ועלול כו' אבל
24 לגדולתו העצמית אין חקר ואין מספר וכמ"ש לך ה'
25 הגדולה כו' שהרי הנשמות בשורשם הן העולה על
26 כולנה בבחי' נפש דכללות הנבראים כמ"ש במדרש
27 שהמלאכים הן א' מע' מהן כו' וגם הם יורדים ועולים
28 בעילוי אחר עילוי עד שירוממוהו סלה בלי הפסק כנ"ל
29 א"כ לא יגיעו לעולם לאמיתית גדולתו העצמית
30 בהשגותיהם כנ"ל וד"ל.

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך

1 מנשמות שכבר מתו ונסתלקו הנה לגבי שמטה השנית
2 שיומשכו נשמות חדשות יהיה תחייה זו ראשית
3 הבריאה פי' שלנשמות שעברו בגופים יהיה בחי' עליה
4 והגבהה בתחיית המתים יהיה לנשמות שממקום הגבוה
5 בבחי' ראשית בריאותם לבד ולא שנתעלו עדיין כו'
6 והטעם הוא שענין נשמה גילוי השגת אלקות ממש
7 ולגדולתו אין חקר כתיב פי' אין חקר בענין עילוי אחר
8 עילוי בהשגת אלקות ומה שיהיה עילוי להשגת
9 הנשמות שעברו יהיה ירידה לנשמות הבאים ממקום
10 הנעלה יותר בבחי' אצי' כו' ועד"ז כל שמטה לגבי
11 חברתה יהיה כל העילוי שמקבלת שכר בתחיה שלהם
12 בחי' ירידה לגבי נשמות דשמטה הבאה דהיינו שיהיה
13 להם ראשית הבריאה לבד כמו שירדו הנשמות שעברו
14 בגופים כו' וד"ל וידוע שיש חמשים אלף יובלות ע"ד
15 הנ"ל ובאמת אין להם קץ וגבול כלל אלא שכך עלה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

9 גבול לבבע"ג, וזהו כי יד על כס י"ה, כס י"ה שמסתיר
10 על שם י"ה אבל ע"י בחי' יד רמה שזהו מס"נ יוצאים
11 מהעלם לגילוי. וזהו ענין חייב לבסומי בפורי' עד דלא
12 ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כי ברוך מרדכי הוא
13 רמ"ח מ"ע וארור המן הוא בחי' ל"ת, וכידוע שמי עם
14 י"ה שס"ה ל"ת וזכרי עם ו"ה רמ"ח מ"ע, ועד דלא ידע
15 הם למעלה עמל תורה לעילא מן שמשא למעלה משם
16 הוי' שהוא מקור התורה.

חייב אינש לבסומי

1 והענין כי הנה יש ג' ידות יד הגדולה ויד החזקה ויד
2 רמה, גדולה וחזקה הם בה"א שזהו שני ההי"ן
3 של שם הוי', אבל יד רמה הוא מבחי' יוד של שם הוי'
4 וכמ"ש ובני ישראל יוצאים ביד רמה שיוצאים ממצרים
5 ממצר וגבול דקדושה שהן עולמות עליונים לבחי' א"ס
6 בלי גבול, וזהו כי יד הוא בגי' הוי' אלקינו הוי' שבק"ש
7 שהם י"ד אותיות כמנין י"ד והיינו ע"י מס"נ שבק"ש
8 הם באים לבחי' א"ס שבלי גבול, וזהו יוצאים מבחי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

10 בבריאה נק' שכינה ששוכן בהיכל קד"ק דבריאה,
11 והיינו כשנעשית עתיק לבריאה ונק' אז מלך יחיד,
12 והר"ז כענין המשכת האבוקה שע"ז מתבטלי' הנשמות
13 כנר בפני האבוקה, ולכן בבהמ"ק כשהאיר בחי' זו
14 בקדש הקדשים הי' ענין ההשתחוואה בחי' הביטול של
15 הנשמות כו'.
16 ועוד יובן ענין ההשתחוואה ממשנ"ת בלק"ת בד"ה
17 שובה הראשון, שיש השתחוואה ברוחניות
18 שכופף ומבטל שכלו לדבר הנשפע והוא בלעו"ז,

1 ולהבין ענין ושכנתי בתוכם צ"ל ענין השראת
2 השכינה שהי' במקדש, שאנו אומרי' ואין אנו
3 יכולי' לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, וצ"ל מהו
4 ולהשתחוות לפניך, כי הנה ענין ההשתחוואה בפנימיות
5 ז"ע בטל רצונך מפני רצונו והשתחוואה זו היו מקבלי'
6 במקדש ע"י גילוי שכינה, פי' שכינה מה ששוכן
7 בתחתונים בבחי' גילוי, ועי"ז היו הנשמות נכללי'
8 ומתבטלי' כנר בפני האבוקה, שהרי השכינה היא מקור
9 הנשמות ברא כרעא דאבוה, והנה כשירדת המל'

11 בזכות השתחוואה, התורה לא ניתנה אלא בזכות
12 השתחוואה שנא' והשתחיתם מרחוק, וז"ע יפה שיחתן
13 של עבדי אבות מתורתן של בנים, מפני שהי' בבחי'
14 הביטול ע"ד שנא' באלעזר ויקוד וישתחו, ובספר פנים
15 יפות ס"פ משפטי' שהשתחוואה בפישוט ידי' ורגלי'
16 זהו כענין התפשטו' כח הגשמי' הנפרדי', וי"ל כי
17 העמידה בציור אדם הראש גבוה, אבל בהשתחוואה
18 הראש והגוף והרגלי' שוים, וא"כ זהו בחי' ביטול
19 לבחי' ששם חכמה ועשי' שוין, והיינו בחי' כי לא אדם
20 הוא כו'.

ונעשו לי מקדש

בס"ד. (ש"פ תרומה, ל"ב).

1 וכמו"כ נשמע לענין השתחוואה בתפלה היינו שכופף
2 ומבטל שכלו אליו ית', וגם בטל רצונך. ועוד יובן ענין
3 השתחוואה ע"ד מ"ש יבוא כל בשר להשתחוות, בשר
4 הוא בחי' יסוד האש ע"ד פני שור וע"ד בשרפי' נא'
5 לחמי לאשי. והשתחוואה זהו בחי' ביטול שלמעלה
6 מרשפי אש וא"כ זהו כענין שנא' ואחר האש קול
7 דממה דקה תמן קאתי מלכא, וכענין בת אבי שהיא
8 מבחי' מוחין דאבא שלמעלה מבחי' בת אמי מוחין
9 דאימא, וזהו שארז"ל במד"ר פ' וירא פנ"ו אר"י הכל
10 בזכות השתחוואה אברהם לא חזר מהר המורי' אלא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

20 החכמה שבמהותה היא מעבר להשגה בו'), ובחינה
21 מאיר האין של היש הנמצל - היינו, הגילוי שביחס כבר
22 לנבראים בו'
23 ביאור הדברים: הגדרת החכמה והבינה כאין ויש אינה
24 ביחס של השתלשלות הבינה מהחכמה (שבזה הוא -
25 כנ"ל - עילה ועלול או רק כדוגמת יש מאין), אלא ביחס
26 של "דעת עליון" ו"דעת תחתון".
27 דהנה, על הפסוק¹⁶ "אל דעות הוי" מבואר, כי "דעות"
28 לשון רבים בא ללמדנו שיש שני דעות בראיית האלקות,
29 דעת עליון ודעת תחתון. דעת עליון הוא המבט כביכול
30 של הבורא, ודעת תחתון הוא המבט של הנבראים.
31 דעת עליון היא, למעלה יש ולמטה אין, היינו, הבורא
32 הוא היש האמיתי וכל מה שמאיר ונמשך ממנו הוא אין.
33 ודעת תחתון היא, למטה יש ולמעלה אין, היינו, מה
34 שנתפס בהשגת הנברא הוא המציאות התחתונה (היש
35 הנברא), והגילוי האלוקי המהווה את העולמות נחשב
36 כאין, על שם שאינו מושג על ידי הנברא ומושלל
37 ממציאותו.
38 ועוד מבואר¹⁷, כי באין יש שתי דרגות, האין של היש

1 ומה שחכמה ובינה נקראים אין ויש היינו בבחינת
2 הרוחניות - כלומר, מצד האמת, גם חכמה ובינה הם
3 בחינת 'אין' רוחני, אלא שביחס ביניהם גופא בתוך
4 עולם הרוחניות, נקראת הבינה 'יש', שהבינה נקראת יש
5 רוחני אך לא יש ממש כמציאות הנבראים (וגם החכמה
6 אינו בבחינת אין ממש שהרי יש בה חלקים שיש להם
7 כבר גדר ומציאות כל שהיא, היינו כמו השכלי
8 שבהנקודה על דרך משל), - נמצא, כי 'יש מאין' לגבי
9 חכמה ובינה הוא רק שם המושאל, אבל לאמיתו של
10 דבר, החכמה אינה ממש אין, והבינה אינה ממש יש.
11 ומה שנתבאר במקום אחר שהחכמה היא בחינת אין
12 ממש ובינה בבחינת יש (עיי' מה שכתוב בסידור עם
13 דא"ח דיבור המתחיל מזמור לתורה¹⁵), שהרי לכאורה
14 זו סתירה למה שנתבאר במאמר שהחכמה ובינה אינם
15 'יש מאין' ממש?
16 מתרץ על זה הרבי נ"ע: רצונו לומר שהאין דחכמה הוא
17 בחינת האין של היש האמיתי (וכמו בחינת הראיה
18 שבבחינת החכמה רואה את הדברים כפי שהם
19 לאמיתתם, וכמו על דרך משל בחינת ההנחה של

כ' וא"כ לגבי החכמה ה"ז כמו דעה הראשונה שהחכמה נקרא יש. ואמנם
נבראים א"א להיות בהשגה כ"א ע"ד הדעה בבינה לפי ששופע עליהם
האור בבחינת יש והחכמה נקראת אין אבל עכ"פ בבחינת הודאה יוכלו
להגיע לדעה זו שהחכמה נקרא יש כ' כי לא יוכלו להשיג השגה בחכמה
עצמה רק בבחינת הודאה בלבד מטעם הנ"ל. וזהו שרש ענין מזמור לתורה
כי הודאה הוא ביחוד דא"ר דא"ר שדוקא.

16. שמואל-א ב, ג.

17. ראה לעיל פרק נ"ז.

15. וזה לשינוי שם: כי הנה בבחינת אר"א ידוע שהן חז"ב שנקרא
תריין ריעין דלא מתפרשין והחכמה נקרא אין והבינה יש והוא כמו הדעה
שמלמטה למעלה. וזהו דוקא בקבלת השפע מחכמה לבינה, אבל מלמעלה
למטה דהיינו באור אבא עצמו כאשר עדיין אין החכמה שופע בבינה הרי
השפעה זו כלא וכאין חשיבא. כי מה שהחכמה נקרא כ"ח מ"ה שלמעלה
מן ההשגה היינו בבוא האור שלה בבינה שאז לגבי ההשגה נקרא אין כלומר
בהעלם אבל במוהות החכמה עצמה הרי הוא דוקא בבחינת יש האמיתי וכמו
עד"מ מוח החכמה באדם שמשכיל כל שכל שהוא בבחינת עצם כח השכל

בגלל שבחכמה מושגת הדיעה העליונה, שהבורא הוא
היש האמיתי. ומה שמכנים אנו את הבינה בשם 'יש',
זה בגלל ששם מאיר האין של היש הנברא, שביחס לאין
האמיתי הוא נחשב כיש ומציאות. אך כאשר מדברים
על יחס של השתלשלות הבינה מהחכמה, אין זה באופן
של יש מאין ממש כנ"ל.
ועיין מה שנתבאר לעיל פרק מ"ב¹⁸ שיש אופנים שונים
בזה שהחכמה נקראת "דעת עליון".
עד כאן היה זה מאמר המוסגר המבאר כיצד חכמה
ובינה הם עילה ועלול, אף שמבואר במקומות אחרים
שהם אין ויש.

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים
בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

האמיתי והאין של היש הנברא. האין של היש הנברא,
שהנבראים קוראים לו 'אין' - דעת תחתון - אינו
בבחינת אין ממש, אין הוא דרגה אלוקית שבטלה
לגמרי והיא בחינת 'אין' מצד אמיתית ענינה, שהרי כיון
שהיא המקור להוות את הנבראים, גם היא בעצם בחינת
יש, ונקרא אין על ידי הנבראים רק בשם המושאל.
ואילו האין של היש האמיתי - דעת עליון - שהוא
הארה מהיש האמיתי, העצמות, הוא בבחינת אין ממש
מצד אמיתית ענינו, כיון שהוא הארה ביחס לעצמות
הבטלה בתכלית לקב"ה (ובין שתי בחינות האין צריך
להיות ענין הצמצום).
ולפי זה, מה שמכנים אנו את החכמה בשם 'אין', זה

השכל וההשגה הוא בבחינת אין דכלא חשיב כו'. ובבוא השפעת החכמה
בבינה נק' השפעת החכמה אין והיין בחינת ההנחה שכליות כו', דמה
שמושג בבינה הוא רק החיצוניות דהיינו השכלי שבנקודת ההשכלה, אבל
ההנחה שזוהו בחינת העצמות שבנקודת ההשכלה ה"ז בבחינת אין לגבי
הבינה היין בבחינת העלם שאינו מושג בבינה, ומ"מ זהו עיקר המקור
והסיבה לההשגה דבינה, וכנ"ל דההנחה שכליות נותנת כח בהשגה כו'
(דבאמת בכל השכלה חדשה כמו שריא בנקודת ההשכלה עיקרה בחינת
ההנחה והיא דוקא סיבת השכל וההשגה כו', רק שניכר הדבר ביותר באיזה
עומק ופנימיות דשכל כו' כנ"ל).

18. וזה לשוני שם: וזהו שהחכמה הוא בחינת ד"ע והיינו שבחכמה
מאיר האור אין סוף יש האמיתי דהיינו בחינת העצמות שזוהו בחינת יש
האמיתי כו', ומה שלמטה (ריינו מה שבא בהשגה) שזוהו בחינת הארה לבד
ה"ז בבחינת אין דכלא חשיב קמ' כו' (ולא כמ"ש במ"א דבחינת ד"ע
דחכמה הוא רק מה שבחכמה מושג הדיעה העליונה איך שאין סוף יש
האמיתי וכולא קמ' כל"ח, והיינו שהחכמה הוא ההארה, ולהיותה הארה
הדבוקה במקורה מושג ומורגש שם איך שהאין סוף הוא היש האמיתי
וכולא קמ' כל"ח, ועי"ז החכמה עצמה היא בבחינת הביטול דכל"ח שהוא
הביטול דיחוד"ע כו', ולפי המבואר כאן הוא דבחכמה מאיר אור אין סוף
בחינת יש האמיתי והיינו בחינת העצמות שלמע' מהשגה כו', וכל ענין

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[מרחשון ה'תש"ג]

אומר שמה שהנשמה לומדת תורה בעולם הזה בפה
הגשמי, נעלה מעבודת והנהגת הנשמה למעלה, לפני
שה' יתברך שלח אותה למטה - שזהו "אלפי זהב
וכסף", אהבה ויראה.
הטעם לזה ש"טוב לי תורת פיך", שהנשמה לומדת
ומקיימת מצוות בעולם הזה, יותר מעבודת הנשמה
באהבה ויראה בעולמות העליונים הוא, כי הכוונה
העליונה היא שבני ישראל יבררו את העולם על-ידי
עבודתם בתורה ומצוות ומעשים טובים.

1. "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".
יש להבין, מהו החידוש ש"טוב לי תורת פיך מאלפי
זהב וכסף"? איזה חידוש הוא זה, שהתורה טובה יותר
מאלפי זהב וכסף? התורה היא הרי חכמה ושכל, שזהו
רוחניות, וזהב וכסף הם גשמיות. גם כר-דעת קטן
מאוד מבין שרוחניות עדיפה על גשמיות.
בספרי הקבלה אהבת ה' יתברך נקראת כסף, ויראת ה'
יתברך - זהב. "אלפי" משמעו לימוד והנהגה.
מפרש הרבי נשמתו-עדן², שדוד המלך עליו השלום

(1) תהלים קיט, עב.

(2) רבנו הזקן (בעל התניא), בספרו 'תורה אור', תחילת פרשת וישב [הערת כ"ק אדמו"ר] כו' ע' ד.

18 וכמו שכתוב עוד⁶ "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" —
 19 חיי האדם הם שבעים, שמונים, מאה ועשרים שנה —
 20 גם משך שנים אלו אין לו ערך לגבי מספר השנים
 21 שהנשמה נמצאת בשמים ומצפה עד שהיא תרד
 22 למטה;
 23 על-ידי-זה שהנשמה למטה לומדת תורה ומקיימת
 24 מצוות, נפעלת עליה בנשמה.
 25 מזה מבינים את המעלה בזה שהנשמה למטה מקיימת
 26 תורה ומצוות — שעל-ידי-זה נפעלת עליית הנשמה
 27 בדרגה כזו, נעלית מכפי שהיא היתה קודם לכן.
 28 **קיצור.** שואל מהי ההשוואה בין זהב וכסף שהם
 29 גשמיים לתורה שהיא חכמה ורוחנית, אלא הכוונה היא
 30 שעבודת הנשמה בתורה ומצוות בעולם הזה, נעלית
 31 מעבודתה באהבה ויראה בעולמות הנעלים. לכל נשמה
 32 יש שליחות מיוחדת לבצע, אשר לשם כך נותנים לה
 33 מספר שנים מסוים.

1 כל נשמה שבאה לעולם יש בה כוונה פרטית, ויש לה
 2 שליחות מיוחדת שהיא צריכה לבצע בעולם, ולכל
 3 נשמה נותנים מספר שנים מסוים כמה היא תהיה
 4 בעולם הזה כדי למלא את הכוונה והשליחות שבגללן
 5 היא ירדה לעולם.
 6 כתוב³ "ימים יוצרו ולו אחד בהם" — הימים נבראו
 7 בכוונה שיהיה ה"אחד", אחד ראשי-תיבות א'ח'ד'.
 8 א' — אלופו של עולם, אדון העולם, ח' — שבעת
 9 הרקיעים והארץ, ד' — ארבע רוחות העולם⁴.
 10 הרקיעים והארץ עם כל ארבע רוחות העולם וכל אשר
 11 בהם, הן צבא השמים והן צבא הארץ, כולם בטלים
 12 לאלקות.
 13 זהו "ולו אחד בהם" שבעבורו נותנים את הימים — כדי
 14 שהאדם יוכל לבצע את הכוונה שלשמה ירדה הנשמה
 15 לעולם.
 16 הנשמה יורדת לעולם למשך שנים, כמו שכתוב⁵ "ימי
 17 שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה",

ב.

54 הרי שבפסוק זה נימנות כל שש המידות וזוהי האות ו'
 55 של שם הוי' —
 56 והאות ה' האחרונה, היא ספירת המלכות, שבספירת
 57 המלכות תלוי כל תוכן הימים והשנים שיש לאדם
 58 לחיות בעולם.
 59 טעם הדבר מדוע דוקא בספירת המלכות תלוי תוכן חיי
 60 האדם, הוא מפני שספירת המלכות היא הספירה שעל
 61 ידה מחיה ה' יתברך ומהווה את העולם, כמו שכתוב¹¹
 62 "ואתה מחיה את כולם", וכתוב בזוהר¹² ש"ואתה"
 63 זוהי ספירת המלכות.
 64 במדרש¹³ כתוב "אל תקרא מחיה אלא מהווה". החיות
 65 האלקית שמחיה את העולם אינה רק מחיה, אלא גם
 66 מהווה את העולם, שעל-ידי ספירת המלכות מתבצעת
 67 הכוונה העליונה של קיום העולם.
 68 נאמר¹⁴ "מלכותך מלכות כל עולמים", ש"כל עולמים"
 69 — מריש כל דרגין [=מתחילת כל הדרגות] עד העולם
 70 התחתון — ההתהוות והחיות של כל עולם היא על-ידי
 71 ספירת המלכות.
 72 ספירת המלכות של העולם היותר נעלה, היא שורש

35 **כתוב** "כל ישראל בני מלכים הם"⁷.
 36 הנשמות באות מספירת המלכות. הגם ששורש הנשמות
 37 הוא בספירת החכמה, ההחלטה שהנשמה תרד לעולם
 38 לכמה שנים, זהו מספירת המלכות.
 39 כתוב בזוהר⁸ "הוא דרגא דכל יומין ושנין דבר נש ביה
 40 תלין, דדא היא ה' בתראה" [=הדרגה ההיא, שכל ימיו ושנותיו
 41 של האדם בה תלויים, שזו היא אות ה' אחרונה (של שם ה')].
 42 ישנה דרגה מסויימת למעלה, שבדרגה זו תלוי כל
 43 התוכן של ימיו ושנותיו של אדם. דרגה זו היא הה'
 44 האחרונה של שם הוי':
 45 בשם הוי' יש ארבע אותיות — י'ה'ו'ה', וכפי שהן
 46 בספירות, י' היא ספירת החכמה, ה' היא ספירת הבינה,
 47 ו' הן שש המידות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד,
 48 יסוד
 49 — כמו שכתוב⁹ "לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת
 50 והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ", ש"גדולה" היא
 51 מדת החסד, כידוע¹⁰ שהמקובלים הראשונים קראו
 52 למדת החסד בשם "גדולה". וזה שכתוב "כי כל
 53 בשמים ובארץ", הכוונה במילת "כל" למדת היסוד.

(10) אור התורה, וירא ע' קעט.

(11) נחמיה ט, ו.

(12) חלק א רה, ע"א. חלק ב קד, ע"א.

(13) ראה ראשית חכמה שער הקדושה סוף פ"ז [הערת כ"ק

אדמו"ר].

(14) תהלים קמה, יג.

(3) תהלים קלט, טז.

(4) שו"ע אורח חיים סימן סא. לקוטי תורה תזריע, כג, ג.

(5) תהלים צ, י.

(6) בראשית ו, ג.

(7) שבת סז, ע"א. לקוטי תורה, במדבר ה, ע"ב.

(8) חלק א קכב, ע"א.

(9) דברי הימים א כט, יא.

13 עשר הספירות הן מספירת החכמה עד ספירת המלכות.
14 לפני ספירת החכמה ישנה ספירת הכתר שאינה נמנית
15 בין עשר הספירות, כי ספירת הכתר היא דרגה
16 ממוצעת¹⁷ בין שני העולמות.
17 זהו שספירת המלכות של העולם הנעלה נעשית ספירת
18 הכתר של העולם הנחות, כיון שספירת הכתר היא
19 השורש של כל עשר הספירות של עולם זה.
20 **קיצור.** מבאר שהחלטה על ירידת הנשמה ולכמה
21 שנים, היא בספירת המלכות שהיא האות הרביעית של
22 שם הוי', ועליידה מתבצעת הכוונה של הבריאה
23 והחיים של כל העולמות והברואים שבהם.

ג.

52 צריך לעשות ומה אסור לעשות –
53 ואילו כל ההלכות הללו כפי שהן בגמרא ופוסקים,
54 נוסף לזה שבכל הלכה יש טעם והבנה, איך מצוה זו
55 כתובה בפסוק ואיך זו היא הלכה למשה מסיני, מלבד
56 זאת, בכל מצוה מדובר בפרוטרוט על כל פרטי הדינים
57 ומבוארת גם החומרה שבכל הלכה.
58 למשל, כל עוד האשה לא טבלה בזמן המסוים במקוה
59 כשר, זה איסור כרת, ובספרים מסופר אודות השכר
60 הגדול והילדים הטובים שנולדו לנשים ששמרו על
61 הדינים הללו בהידור, והעונשים הגדולים, חס-ושלום,
62 של ילדים חולים ורעים שהיו לנשים שזלזלו במה שה'
63 יתברך ציוה להן.
64 כך גם בכל ההלכות, אך בקיצור שולחן ערוך כתובה
65 רק ההלכה הפסוקה.
66 כך יובן גם בספירת אריך, שמשמעה אריכות: עשר
67 הספירות מחכמה עד מלכות מתחלקות לשני חלקים.
68 שלוש שכליות – חכמה, בינה ודעת, ושבע מידות –
69 חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות.
70 שש הספירות מחדד עד יסוד נקראות זעיר אנפין, כמו,
71 למשל, הקיצור שולחן ערוך, ודרגת הכתר נקראת
72 אריך, כמו, למשל, ההלכה כפי שהיא כתובה בגמרא
73 ובפוסקים באריכות.

74 **קיצור.** מבואר שבספירת הכתר יש שתי דרגות. עתיק
75 שמסולקת מהעולם, ואריך ששייכת לעולם, אלא שזהו
76 באריכות לגבי עשר הספירות של העולם, כשם
77 שבגמרא ופוסקים כל ההלכות הן באריכות, עם השכר
78 ועונש, ובקיצור שולחן ערוך הוא פסק ההלכה בלבד.

1 העולם הנחות ממנו. הדרגה הנחותה ביותר של ספירת
2 המלכות של העולם הגבוה יותר, שהיא שורש העולם
3 הנחות, זוהי הדרגה הנעלית ביותר בעולם הנחות, כמו
4 שכתוב¹⁵ "מלכות דאצילות נעשה עתיק וכתר לעולם
5 הבריאה".
6 ספירת המלכות היא הספירה האחרונה בכל עולם, כמו
7 שכתוב⁹ "לך ה' הממלכה", זו ספירת המלכות. זה
8 כתוב לאחר כל הספירות, כי ספירת המלכות היא
9 הספירה האחרונה בכל עולם.
10 כן הוא גם בעולם האצילות, ספירת המלכות היא
11 הספירה האחרונה, כמאמר שמלכות היא "סופא דכל
12 דרגין דאצילות"¹⁶.

24

25 **בספירת הכתר יש שתי דרגות.** דרגה אחת נקראת
26 'עתיק' והשניה 'אריך'.
27 'עתיק' משמעו מסולק, כמו שכתוב¹⁸ "ויעתק משם",
28 הוא עבר משם. כפי שהתרגום¹⁹ מפרש "ואסתלק
29 מתמן". זוהי דרגת 'עתיק' שבספירת הכתר, שלמרות
30 שדרגה זו היא בספירת הכתר של העולם, דרגת
31 'עתיק', בעצם ענינה, היא מסולקת ומופשטת מהעולם.
32 הדרגה השניה בספירת הכתר נקראת 'אריך'.
33 'אריך' תרגומו 'ארוך'. יש אריכות וקיצור, שלמרות
34 שבקיצור ישנו התוכן של כל האריכות, והקיצור הוא
35 בהתאם לתוכן האריכות, עם זאת הקיצור אינו בערך
36 לאריכות.

37 למשל, בקיצור-שולחן-ערוך כתוב פסק הדין של כל
38 הלכה, כפי שההלכה נמצאת באריכות בגמרא ופוסקים,
39 אבל פסק הדין אינו בערך להלכה כפי שהיא בגמרא
40 ופוסקים. אף שפסק הדין הוא טוב וברור, אך בקיצור
41 חסר האור הפנימי וההיות של ההלכה.

42 למשל: מצות הטהרה, חינוך, כשרות של מליחה
43 ותערובות בשר בחלב, כל ההלכות הללו כפי שהן
44 כתובות בקיצור שולחן ערוך זהו רק פסק ההלכה,

45 – שבזמנים מסוימים על האשה להתנהג כך, או שכן
46 צריך להיות חינוך של ילד – שיש להרגיל אותו
47 בנטילת ידיים, לישון בכיסוי הראש, ומיד שמתחיל
48 לדבר, גם אם לא ברור לגמרי, יש לומר אתו את הפסוק
49 "שמע ישראל", וכשהוא גדל עוד, יש להרגילו
50 בשמירת שבת, וכך גם לגבי דיני שבת, מליחה ושמירת
51 בשרי מחלבי. אך כל זה אינו אלא פסק ההלכה מה

18) לך יב, ח. תולדות כו, כב. לקוטי תורה, במדבר סז, ד.
דברים סא, ג.
19) אונקלוס על הפסוק.

15) לקוטי תורה, מסעי צב, ע"ב.
16) זוהר, חלק ג קעא ע"א.
17) סידור עם דא"ח שו, ע"ב.

המלכות נעלה מכל הספירות, כפי שאנו רואים בחוש
בכוחות הנפש שכוה ההתנשאות נעלה מכל הכוחות.
כך גם בספירת המלכות. בשרשה, בספירת הכתר, היא
נעלית מכל שאר הספירות, כמו שכתוב בספרים²⁰
ש"נעוץ תחלתן בסופן" – ספירת הכתר של כל עולם
נקראת 'תחילה', וספירת המלכות נקראת 'סוף' –
ש'תחילת' הכתר קשורה ב'סוף', בספירת המלכות,
ודוקא בספירת המלכות ישנה תחילת הכתר.
כפי שאנו רואים בחוש בגוף האדם, שהרגליים מביאות
את הראש למקום כזה שהראש עצמו אינו יכול להגיע
לשם. ולפעמים, כאשר יש לאדם כאב-ראש, על-ידי
רפואה לרגליים מסייעים לכאב הראש.
כך גם בספירת המלכות ובכתר, שנעיצת ההתחלה של
כתר היא במלכות, ולכן ספירת המלכות נעשית
השורש, כלומר הכתר, של העולם התחתון.
לכן ספירת המלכות היא הה' האחרונה של שם הוי',
שבדרגה זו תלויות שנות האדם, כי תכלית הכוונה של
השנים היא לברר את העולם שספירת המלכות מהווה
ומחיה.
לכן "טוב לי תורת פיך" שהנשמה לומדת בעולם הזה,
"מאלפי זהב וכסף" – מעבודתה באהבה ויראה
הקודמות, כי על-ידי-זה נפעלת עליה בנשמה.
קיצור. מבואר, כי כשם שעל-ידי שכל הלכה נידונה
בהרחבה בגמרא ופוסקים עם כל פרטי הדינים והשכר
והעונש, הרי זה שונה לגמרי מכפי שאותה הלכה היא
בקיצור שולחן ערוך, כך גם 'אריך' שונה מעשר
הספירות. מבאר את יתרון המעלה שבספירת המלכות,
שהכוונה לכנסת ישראל.

טוב לי תורת פיך

דרגת אריך כוללת את כל הספירות מחכמה עד
מלכות, שאריך הוא האריכות של כל עשר הספירות.
כשם שבאריכות ההלכות לגבי קיצורי הדינים,
האריכות היא כמו ענין אחר, אף שהוא אותו הענין
שבקיצור, מאחר שיש בו את כל האריכות, כמו גם את
הטעמים, בכך הוא נעשה כמו ענין אחר
– כך גם בדרגת אריך לגבי הספירות: אף שאריך כולל
את כל הספירות, אבל על-ידי האריכות של דרגת אריך,
הגם שאלו הן אותן הספירות שבאות אחר-כך
בפרטיות, אבל כפי שהן בדרגת אריך, הן כמו דרגה
אחרת לגמרי.
הגם שהספירות כפי שהן באריך, הן בדרגה נעלית יותר
מכפי שהן באות אחר-כך בפרט, בכל זאת יש להן
שייכות לעולם.
לדרגת אריך יש שייכות לעולם התחתון, ולדרגת עתיק
יש שייכות לעולם העליון יותר.
ספירת הכתר היא דרגה ממוצעת בין העולם העליון
לעולם התחתון.
בכתר יש שתי דרגות: עתיק ואריך, שדרגת עתיק
שייכת לעולם העליון, ודרגת אריך שייכת לעולם
התחתון.
שתי הדרגות, עתיק ואריך, של העולם התחתון, הן
בספירת המלכות של העולם העליון, הן קיימות
בספירת המלכות – שהיא היסוד והשורש של העולם
התחתון.
טעם הדבר שדוקא מלכות, שהיא הדרגה האחרונה של
עשר הספירות, היא השורש של העולם התחתון והיא
נעשית הכתר של העולם התחתון, הוא מכיוון ששורש

(20) אגרת הקודש כ (קל, ע"ב).

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

ב. שמעתי את הסיפור משלשה, מהחסיד ר'
גרשון בער¹, ר' שלום ר' הלל², ומבערע וואלף³.
שלשתם היו "יושבים" אצל ר' הלל. כל אחד מהם
סיפר לפי רוחו וטבע תכונות.
ר' גרשון בער היה עמקן בחסידות אך מקצר
בדיבורו, היה מפרש הכל באידיש. שמעתי אותו
לספור ספירה, היום יום אחד לעומר, והיה אומר:

בנשיעותיו.

(3) ראה אודותו ס' השיחות קיין ה'ש"ת ע' לב.

א. החסיד ר' הלל מפאריטש סיפר לאברכים
מ"חידות" שהיתה לו אצל ה"צמח צדק", הוא שאל
מה ההבדל בין תפלת שבת לתפלת חול, והרבי ענה
לו: בתפלת חול הרי ההרגש אחרי התפילה הוא כמו
בעולם היצירה, ואילו בתפלת שבת ההרגש אחרי
התפילה הוא כמו בעולם הבריאה. ב"חידות" זו עבד
ר' הלל עם האברכים שלו במשך שנתיים.

(1) ראה אודותו התמים ח"ח ע' לו ואילך.

(2) תלמיד ר' הלל (מפאריטש) והיה מלווה אותו – את ר"ה –

43 שעל המיטה, "ויהי ערב ויהי בוקר".
 44 ו. החסיד ר' אייזיק מהומיל סיפר מה ששמע
 45 מהחסידים הראשונים של רבנו הזקן, שבתחילת
 46 הנשיאות ביטל הוד כ"ק רבנו הזקן את העצבות,
 47 והחסידים לא הבינו וכללו בזה גם מרירות, וביטלו
 48 גם אותה, והיו תמיד בעבודה של שמחה. לאחר מכן
 49 כשכתב הרבי ב"תניא"⁷ ובכל עצב יהיה מותר, הבינו
 50 רק אז שמרירות צריכה להיות.
 51 ז. החסיד ר' הלל אמר פעם בהתוועדות לאברך
 52 אחד, תפסיק להתבייש, תבכה, יש על מה לבכות. הוא
 53 אמר זאת לאברך משכיל ועובד.
 54 (העיר אחד מהמסובים, כאשר בוכים הרי
 55 מפסיקים להתבייש. וענה כ"ק אדמו"ר:) אכן, אך
 56 קשה מאד להגיע לאמת, להכיר את האמת, וכאשר
 57 מכירים כבר את האמת קשה להודות על האמת,
 58 אהבת עצמו הרי מכסה על כל פשעים של עבודה.
 59 בשכל הרי גם כן כך, על הזולת מבינים היטב,
 60 ואילו כשהדבר נוגע לעצמו, מחייב השכל להצדיק את
 61 עצמו, ומכל-שכן כפי שזה מצד הנפש הבהמית,
 62 ומכל-שכן כפי שזה מצד היצר הרע.
 63 ח. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר פעם לאברך
 64 אחד ב"יחידות": ארבע שנים טלטלתי את עצמי בכל
 65 הפינות, בחפשי אחרי האמת, עד שהגעתי אליה.
 66 אימרה זו היא נקודה הדורשת ביאור פנימי.
 67 להיטלטל בכל הפינות, משמעה קריאת שמע שעל
 68 המטה, תרומת הדשן⁸ ההתבוננות לפני התפילה,
 69 ובמשך ארבע שנים חשב כל פעם שזה כבר האמת,
 70 וכך מדרגא לדרגא עד שהרגיש שהאמת היא ממנו
 71 והלאה, ושינה את עצמו. הרי קשה מאד להיות מכיר
 72 באמת ואז קשה מאד להיות מודה על האמת.
 73 ט. החסיד ר' הלל היה נוסע בערים ובעיירות
 74 ומעורר להתפלל באריכות. אימרה של ר' הלל היתה
 75 משפיעה רבות, והחלו להתפלל, אברכים ובעלי בתים
 76 פשוטים, חנוונים ובעלי מלאכות, בבית המדרש נהיה
 77 אור.
 78 כעבור שנה, כאשר ר' הלל בא שוב לאותו מקום
 79 ונכנס אליו אחד שהתעוררות של ר' הלל פעלה
 80 עליו, ושאל: נו, ומה אם אני כבר מתפלל באריכות,
 81 כאשר על אחרי התפילה אין זה פועל.
 82 אמר לו ר' הלל: לא, זה כן פועל, יש לכל הפחות
 83 בפני מי להתבייש.
 84 י. ענין התפילה הוא הרי כשהוא אומר ברוך

1 היום, היום (באידיש) הוא יום אחד לעומר. וכן
 2 בשאר הימים, דמצוה למימני יומי ומצוה למימני
 3 שבועי⁴, היה הכל מפרש באידיש. פעם אחת שאל
 4 את החסיד ר' פרץ, רבה של נעוויל ולאחר מכן רבה
 5 של צ'רניגוב, אם מותר לו לפרש באידיש את התפילה
 6 גם במקום שאסור להפסיק. אמר לו החסיד ר' פרץ:
 7 לשם מה אתה זקוק לכך? וענה לו: הנפש הבהמית
 8 שלי מבינה יותר טוב באידיש. במקום שמותר
 9 להפסיק היה מפרש באידיש, ולפעמים גם במקום
 10 שאסור להפסיק.⁵
 11 החסיד ר' שלום ר' הלל'ס היה כולו לב, לב בלבד,
 12 במילא לא היה שייך למסור הדברים כהווייתן.
 13 החסיד ר' בערע וואלף היה סוג אחר לגמרי,
 14 וממנו שמעתי זאת באריכות.
 15 ג. החסיד ר' בערע וואלף (רד"ז) תיאר
 16 בהתוועדות מה פירוש תפילה יהודית, יהודי מתפלל,
 17 הוא דיבר בענין "דע לפני מי אתה עומד"⁶, איך
 18 שהנפש האלקית מבינה זאת, איך הנפש השכלית
 19 ואיך הנפש הבהמית "לוקחת" זאת. הוא דיבר במשך
 20 שעה ארוכה ולא הרגישו כלל באריכות הזמן. אני
 21 ראיתי זאת כמחזה ממש. הוא צייר את הנפש
 22 האלקית, הנפש השכלית והנפש הבהמית, כמו גדול
 23 המלמד את הקטן.
 24 ד. העלם והסתר גדול הוא מה שלא מתפללים
 25 באריכות. נוסף על כך שבהעדר התפילה באריכות
 26 חסרה העבודה בפועל במדה כו' הרי גם עצם העדר
 27 התפילה באריכות הוא העלם והסתר גדול. הנפש
 28 הבהמית, השטן, אינו מפרגן לאדם את ההנאה
 29 מאלקות שיש בתפילה, אותם הגעגועים לאלקות, כפי
 30 הידוע, שהגעגועים גדולים יותר מאשר מילוי הדבר,
 31 והמשל בזה, כמו הבן שלא ראה זמן רב את אביו,
 32 הרי הגעגועים והתשוקה גדולים יותר מאשר הם
 33 אחרי שהוא כבר רואה את אביו, אז הלב והראש
 34 נכנסים למצוקה ונשאר כאבן דומם. וכך הדבר
 35 בתפילה, שענינה הגעגועים והתשוקה לאלקות, שזה
 36 תענוג גדול.
 37 משתמטים מתפילה באריכות, אך אי אפשר
 38 להשתמט מכך, 'בעל-חוב משמט' הוא הלכה קשה
 39 ב'חושן משפט'.
 40 ה. לא יכולה להיות תפילה מבלי שתהיה מקודם
 41 הלפני התפילה. ולא יכול להיות הלפני התפילה,
 42 כשאין שינה יהודית, כשאין לפני זה קריאת שמע

(6) צוואת ר"א הגדול, יח.

(7) פכ"ז. לא. עיי"ש.

(8) ראה סידור ד"ה להבין ענין תרומת הדשן.

(4) חגיגה יז,ב.

(5) ראה שולחן ערוך או"ח סק"א ס"ד. ס' חסידים ס' תקפה. שו"ת אמרי יושב ח"ב ס' קט. נמוקי או"ח – להרה"צ כו' ממונקאטש – סק"א.

עדיין היה בפטרבורג. אסרו את הרבי ה"צמח צדק" במשך האסיפה הרבה פעמים. המיניסטר שאל אז את הרבי ה"צמח צדק": הרי זו מרידה במלכות? ענה לו ה"צמח צדק": מורד במלכות חייב מיתה בגוף, אך מורד במלכות שמים חייב מיתה בנפש, ובכן מה חמור יותר...

הגאון ר' איצעלע - מוואלוז'ין - אמר אז לרבי ה"צמח צדק": הרי אתם מאבדים עולם הבא. ענה לו ה"צמח צדק": אם לא יהיה 'עולם הזה' יהודי, מה שווה לי העולם הבא של הקב"ה.

בליובאוויטש אמרו כ"ק דודי בניו של הרבי תהלים בציבור בכל יום וצמו, כך גזרו תענית בהרבה קהילות ישראל.

יג. סיפר לי ר' הענדל, כשהרבי חזר לביתו בחודש אלול, היתה שמחה גדולה אצל החסידים, ובמשך ראש השנה ויום כיפור לא הוציא ר' הענדל אף דמעה אחת מגודל השמחה של בוא הרבי.

(אמר אחד מהמסובים, אצל ר' הענדל היה בכך משום מסירות נפש גדולה. וענה כ"ק אדמו"ר):

אכן, ביום רביעי פשוט, היה הענדל זולג דמעות עוד לפני "מה טובו".

יד. בתחילת חודש מרחשון העלילו על הרבי, וביקש הרבי ה"צמח צדק" שחסידים לא יבואו אליו, ובמשך כל החורף לא אמר חסידות, מלבד שש פעמים, יו"ד כסלו, י"ט כסלו, שבת ר"ח וחנוכה, כ"ד טבת, שבת שירה ופורים. בפרשת צו, החל הרבי שוב לומר חסידות ברבים. בשש הפעמים הקודמות אמר רק לפני בניו ובפני כמה מה"יושבים". ר' הענדל השתתף לפעמים, ולפעמים לא.

בפרשת צו, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" חסידות על הפסוק זאת תורת העולה, והביא את המדרש¹² שיעקב ראה כל השרים של שאר האומות עולים ויורדים אבל שרו של עשו עולה ואינו יורד, ושאל להקב"ה, והשיב לו הקב"ה אל תירא וכו' אם תגביה כנשר משם אורידך וכו'¹³, אז אחרי המאמר היה "ותחי רוח" החסידים.

לימים הראשונים של פסח כבר באו חסידים, ולימים האחרונים של פסח באו הרבה רבנים וחסידים. בל"ג בעומר היה עדיין הסדר שהיו עורכים את הסעודה בשדה (ועריכת הסעודה היה בזה חזקה לשני חסידים שכ"ק אדמו"ר קרא בשמותם¹⁴).

שאמר והיה העולם, הוא מתבונן בענין שבאמירה אחת נבראו כל העולמות?⁹, ולאחר מכן הוא אומר "לך ה' הצדקה" והוא אכן חש בכך, לאחר מכן ברכות קריאת שמע איך המלאכים אומרים 'ברוך' ברעש גדול, פועל הדבר במילא על הנפש הבהמית, ששרשה הוא הרי משמרי האופנים, והנפש הבהמית נרעדת, במילא פועל הדבר גם הכאה ושבירן ביצר הרע שהוא הרי למטה מהנפש הבהמית, שכן בנפש הבהמית יש גם שכל, ואילו היצר הרע אינו שייך לשכל והוא בעצם ציור רע, עז פנים.

ישנה אימרה חסידית עתיקה, שחסידים היו חוזרים עליה בהתוועדויות: "הוליע קבצן", וביאורו למשל עני ובזוי ודל ושפל אנשים נכנס אל עשיר גדול ובעל צדקה וגמילות חסדים ומעזי כלפיו בכמה זלזולים, זורקים אותו דרך כל המדרגות, הרי למרות שאין עז פנים זה מתפעל מכך, אך בינתיים זרקו אותו למטה. כך ביצר הרע, אחרי שהנפש הבהמית ששרשה משמרי האופנים, כשמתבונן ששרשה, המלאכים למעלה, אומרים קדוש וברוך ברעש גדול, היא נרעדת וזזה ממקומה. הרי במילא פועל הדבר גם הכאה ודחיפה ביצר הרע, הנה לאחר מכן, אחרי התפילה, הוא כבר לא שייך לגנוב כעך מהעגלה.

יא. צריכה להיות תפילה ולפני התפילה, אך בתחילה מן ההכרח שתהיה שינה יהודית, שינה יהודית משמעה שנרדמים לא מ"המפיל". אכן, צריכים לומר ברכת המפיל, אך לאחר מכן... להירדם צריכים ממחשבה בתורה, מפרק תניא, משנה משניות, פסוק תהלים או פסוק חומש.

- שמעתי מגדולים ששירת "האזינו" צריך יהודי לדעת בעל-פה¹⁰. אילו ידעו אנשי עסקים על שפע הברכה הגדולה בעסקיהם ששירת "האזינו" בעל-פה יכולה לפעול, היו זהירים בכך הרבה יותר -.

צריכים להירדם מהמחשבות בדברי תורה ואז השינה היא שינה יהודית.

יב. בשנת תר"ב החלו לדבר אודות אסיפת הרבנים בפטרבורג. בפועל התקיימה האסיפה בקיץ של שנת תר"ג¹¹. מתחילת חורף תר"ג באו מאות חסידים להיפרד מהרבי לפני נסיעתו לאסיפה, הרבי הרי נוסע לפטרבורג - פחדו מאד. ר' הענדל בא לליובאוויטש בפעם הראשונה בחודש מנחם אב תר"ג. ולא מצא את הרבי ה"צמח צדק" בבית, הוא

(12) יעקב ראה כל השרים עולים ויורדים, אבל שרו של עשו עולה

ואינו יורד.

(13) עובדיה א.ד.

(14) ראה באריכות - לקוטי דיבורים ל' ע' יג ואילך.

(9) באמירה אחת נבראו כל העולמות.

(10) המגיד הורה ללמוד שירת האזינו בעל פה (ס' התולדות מהר"ש

ע' עד). ראה גם ס' הזכרונות פ"ל מהמהר"ל מפראג על כך.

(11) ראה באריכות - קונטרס ה"צמח צדק" ותנועת ההשכלה.

15 אייזיק מויטבסק, ואילו ר' הלל רק השתתף בשמחה
16 אבל לא נטל את ידיו. שאל אותו ר' אייזיק מהומיל
17 מדוע אין הוא נוטל ידיו לסעודה, ענה לו ר' הלל שני
18 תירוצים:
19 ראשית, הוא הרגיל את גופו, שמה שלא צריכים
20 לא יוכל הגוף לעשות כלל, במילא הוא חושש
21 שהאוכל לא יעבור דרך הגרון וכך הרי יעשה ברכה
22 לבטלה.
23 שנית, כשיבוא אחרי מאה ועשרים לעולם האמת,
24 תתעורר שם שקלא וטריא אם עשה טוב באכילה זו
25 או לא, הרי בינתיים חבל על הזמן, הלא אם בעולם
26 הזה הזמן יקר מאד, כל רגע ממש, מכל-שכן בעולם
27 הבא בודאי שהזמן יקר, וחבל על הזמן של השקלא
28 וטריא.

ש"פ וישלח, בסעודת ריוס

1 על ל"ג בעומר בא קהל רב ובתוכם הרבנים
2 החסידים ר' הלל, ר' אייזיק מהומיל, ר' אייזיק
3 מויטבסק¹⁵ ור' נחמיה מדוברובנה¹⁶. הסדר היה
4 שבאור לל"ג בעומר היו עורכים סעודה בין חסידים
5 ומתוועדים עד מאוחר בלילה. בל"ג בעומר בבוקר היו
6 מתפללים בהשכמה ומתוועדים עד לשעה שתים
7 אחרי הצהרים ואז היה יוצא הרבי ה"צמח צדק" אל
8 הקהל.
9 אז חל ערב לל"ג בעומר בסדר תנינא של בה"ב,
10 ונתעוררה שאלה אם בגלל הוראת שעה יתירו ליטול
11 ידים לסעודה אחרי מנחה. ר' אייזיק מהומיל, ר'
12 אייזיק מויטבסק ור' נחמיה מדוברובנה סברו להתיר.
13 גם ר' הלל הסכים לדעתם. אחרי מנחה נטלו את
14 הידים לסעודה, בתוכם גם ר' אייזיק מהומיל ור'

(16) תלמיד מובהק של רבנו הזקן. תקע"ח-תרי"ב. בעהמ"ס דברי נחמיה.

(15) ראה אודותו – ס' השיחות קיץ ה'ש"ת ע' עח. התמים ח"ד ע' כח.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מרחשון, תר"ץ
ניויראק

13 בעזה"י מתעוררים.
14 והנה עכשיו נמצאים שנים מתלמידינו, רבנים, בעלי
15 כשרון במלאכת ההטפה והשפעה ובעלי מדות טובות,
16 לומדים ויראי אלקים, יודעים פרק בהלכות קירוב בע"ב
17 ודרכי קירוב צעירים, ה"ה הרב יעקב ישראל שי' זובער
18 שהי' איזה שנים בערי גרוזיא ופעל ועשה הרבה במקצוע
19 של תעמולה והביא פרי טוב. והרב ר' אברהם אלי' שי'
20 אשעראוו, היושבים כעת בריגא, שבאו ע"מ לנסוע
21 לארה"ב, והקונסול האמריקאני פסל לע"ע תעודותיהם,
22 ומצבם מובן. והנני פונה אל ידידי בענין זה להשיג להם
23 רשיונות הכניסה והשגת מקומות, ותקותי תאמצני אשר
24 בהם ועל ידם בעה"י יבא אל אותה המטרה הטובה אשר
25 המתים למו, והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.
26 ובטח יודיעני מכל הנעשה אתו עמו ואיך הוא מצב
27 בריאותו, והשי"ת יחזקהו ויאמצהו בגו"ר.
28 ידיו הדו"ש ומברכו

29 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

כבוד ידידי הרה"ג המפורסם והנודע
לשם תהלה ותפארת, ווי"ח אי"א
מוהר"ר מרדכי זאב שי' הכהן

1 שלום וברכה!

2 זה זמן ארוך אשר לא קבלתי מאתו שום מכתב
3 מהנעשה אתו עמו, זולת הפ"ש שהביא לי בשבוע העברה
4 אחד מן התלמידים שי', אבל אין אתי יודע עד מה, ע"ד
5 הענינים הפרטים שלו בחילוף מקום במחזיקי הדת,
6 והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.
7 מטרת כתבי עתה היא אודות אשר דברנו, דבר
8 ההשתדלות להשיג במדינתו הטי"צ"ו מקומות של רבנות,
9 ראשי ישיבה והדומה, עבור אברכים שי' מתלמידינו
10 המובחרים, אשר באופן כזה, בעזרתו ית', הנה במשך זמן
11 לא ארוך הי' מביא תועלת כללי לעורר אותם הנרדמים
12 מגזע החסידים, אשר במוחש ראינו כי בעבודת תעמולה

הצווי "לך-לך" - הפך להיות שלים ה', הפועל מצד צווי הבורא.

פרשת לך-לך

יב « וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לךְ־לךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ: ^א וְאַעֲשֶׂה לְגֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְהָ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: ^ב וְאֶבְרַכְהָ מִבְּרַכְיָךְ וּמִקָּלְלְךָ אֲדָר וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאָדָמָה: ^ג וְיִלְדָּ אֲבָרָם כֹּאֲשֶׁר דִּבַּר אֵלָיו יְהוָה וְיִלְדָּ אֹתוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצִאתוֹ מִחָרָן: ^ד וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־פְּלִרְכוֹשׁ אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בַּחֲרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן: ^ה וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם בָּאָרֶץ עַד מָקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי אֹז בָּאָרֶץ: ^ו וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִין שָׁם מִזִּבְחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: ^ז וַיַּעֲתֶק מִשְׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֶהְלֶה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבַן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ^ח וַיִּסַּע אֲבָרָם הָלוֹךְ וְנוֹסֵעַ הַנִּגְבָּה: ^ט פ וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרֵימָה לָּגוֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בָּאָרֶץ: ^י וַיְהִי כֹאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יִדְּעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח־מֶרְאָה אֹתָּה: ^{יא} וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ וְאֵת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יַחֲיוּ: ^{יב} אֲמַרְיִנָּא אַחֲתִי אֵת לְמַעַן יִיטְבְּלִי בַּעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל: ^{יג}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 59)

ויקרא בשם ה' (יב, ח)

שהיה קורא בקול גדול . . את שם ה', מודיע אותו ואלקותו לבני אדם (רמב"ן)

אין הפננה שאברהם אבינו המשיך לפרסם את האמונה בה' גם בארץ כנען, אלא שבארץ כנען עשה זאת באופן שבאין־ערוף לעבודתו הקודמת. שכן, בהיותו בחוץ לארץ עסק בעבודה זו מצד הבנה שליו והכרה שליו (בלשון הרמב"ם: "והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה"), ולאיו לאחר

שני י' ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את־האשה כי־יפה הוא מאד: ^א ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל־פרעה ותקח האשה בית פרעה: ^ב ולאברהם היטיב בעבורה ויהי־לו צאן־ובקר וחמלים ועבדים ושפחת ואתנת וגמלים: ^ג וינזע יהוה | את־פרעה נגעים גדלים ואת־ביתו על־דבר שרי אשת אברהם: ^ד ויקרא פרעה לאברהם ויאמר מה־זאת עשית לי למה לא־הגדת לי כי אשתך הוא: ^ה למה אמרת אחתי הוא ואקח אותה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך: ^ו ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו ואת־אשתו ואת־כל־אשר־לו: ^ז יג « ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל־אשר־לו ולוט עמו הנגבה: ^ח ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובהב: ^ט וילך למסעיו מנגב ועד־בית־אל עד־המקום אשר־היה שם אהלה בתחלה בין בית־אל ובין העי: ^י אל־מקום המזבח אשר־עשה שם בראשנה ויקרא שם אברהם בשם יהוה: ^{יא}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 64)

ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה (יב, י)

יציאתו מן הארץ . . מפני הרעב, עון אשר חטא (רמב"ן) אין הפננה לחטא ממשי, שהרי אברהם "עשה יצר הרע טוב" (ירושלמי ברכות ט, ה), ולא היה לו כלל יצר הרע (וכל אברהם של האבות היו בבחינת 'מרפכה' כל זמיהם). אלא הפננה היא לחטא מלשון חסרון (כמו "והיו אני ושלמה בני חטאים"), הינו שגורם חסרון בהמשכת וגלוי אור אלוקי. ובדגמת מעוט האור בסדר השתלשלות, שבכל דרגה יש מעוט אור ביחס לדרגה שלמעלה ממנה.

שלישי ה' וגם־ללוט החלף את־אברהם היה צאן ובקר ואהלים: ^א ולא־נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי־היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו: ^ב ויהי־ריב בין רעי מקנה־אברהם ובין רעי

מְקַנְהֵלוֹט וְהַפְנֵעֵנִי וְהַפְרֹאֲנִי אֲנִי יֹשֵׁב בְּאַרְצִי:
 וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל-לוֹט אֵל-נָא תְהִי מְרִיבָה
 בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רַעֲיָהּ כִּי-אֲנָשִׁים אֲחִים
 אֲנַחְנוּ: ^ט הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ הַפָּרָד נָא מַעֲלִי
 אִם-הִשְׁמָאל וְאִמְנָה וְאִם-חֵימִין וְאִשְׁמָאֵילָח:
 וַיִּשְׂא-לוֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן
 כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי ^י שַׁחַת יִהְיֶה אֶת-סֹדֶם
 וְאֶת-עֲמֹרָה כִּגְוִי-יְהוָה בְּאַרְצָן מִצְרִים בְּאֶכָה
 צֶעַר: ^{יא} וַיִּבְחַר-לוֹ לוֹט אֶת כָּל-כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּפְעַ
 לוֹט מִקֶּדֶם וַיַּפְרֹדוּ אִישׁ מֵעַל אֲחִיו: ^{יב} אֲבָרָם
 יֹשֵׁב בְּאַרְצֵ-כְּנָעַן וְלוֹט יֹשֵׁב בְּעָרֵי הַכֶּכֶר וַיֵּאֱהֵל
 עַד-סֹדֶם: ^{יג} וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה
 מְאֹד: ^{יד} וַיְהִיָּה אָמֵר אֶל-אֲבָרָם אַחֲרֵי הַפָּרָד-
 לוֹט מַעֲמֹו שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר-אַתָּה שָׁם צָפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיֹּמַח:
^{טו} כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לָךְ
 אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד-עוֹלָם: ^{טז} וּשְׁמָתִי אֶת-זִרְעֶךָ
 כְּעֶפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר ^{יז} אִם-יֻכַּל אִישׁ לְמִנּוֹת
 אֶת-עֶפֶר הָאָרֶץ גַּם-זִרְעֶךָ וַיִּמָּנֶה: ^{יח} קוֹם הַתְּהַלֵּךְ
 בְּאַרְצָן לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָךְ אֶתְנַנָּה: ^{יט} וַיֵּאֱהֵל
 אֲבָרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרֹון
 וַיְבָן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת י' חשון תשמ"ה)

וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים (יג).

(ה)

מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר מרי נכסי ציבי משך

(התחבר לבעל נכסים וייטב גם לך)... דכתיב וגם ללוט וגו'

(ב"ק זג, א)

הרי אומר, שהשפעתו החיובית של שכן טוב (ולאידך, השפעתו השלילית של שכן רע) היא דבר שרואים במוחש, עד שאפלו סתם "אינשי", אינם יהודים, מפירים בה, והשפעה זו חזקה עד כדי כך, שאף שהיתה פאן שכנות ארעית בלבד, הליכה יחד בדרך, ולא שכנות של קבע - הביאה שכנות זו הן ברכה ללוט, רבוי נכסים, והן הקדר גלוי השכינה לאברם (רש"י פסוק יד).

רבי יר ^א ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריוך
 מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך
 גוים: ^ב עשו מלחמה את-ברע מלך סדם
 ואת-ברשע מלך עמרה שנאב ^י מלך אדמה
 ושמאבר מלך כתיב צביים קרי צבואים ומלך בלע
 היא-צער: ^ג כל-אלה חברו אל-עמק השדים
 הוא ים המלח: ^ד שתיים עשרה שנה עברו
 את-כדרלעמר ושלש-עשרה שנה מרדו:
^ה ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים
 אשר אתו ויפו את-רפאים בעשתרת קרנים
 ואת-הזוזים בהם ואת האמים בשוה קריתים:
^ו ואת-החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר
 על-המדבר: ^ז וישבו ויבאו אל-עין משפטל הוא
 קדש ויפו את-כל-שדה העמלקי וגם את-
 האמרי הישב בחצצן תמר: ^ח ויצא מלך-סדם
 ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך כתיב צביים
 קרי צבואים ומלך בלע הוא-צער ויערכו אתם
 מלחמה בעמק השדים: ^ט את כדרלעמר מלך
 עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער
 ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים את-
 החמישה: ^י ועמק השדים בארת בארת חמר
 וינסו מלך-סדם ועמרה ויפלו-שמה והנשוארים
 הרה נסו: ^{יא} ויקחו את-כל-רכש סדם ועמרה
 ואת-כל-אכלם וילכו: ^{יב} ויקחו את-לוט ואת-
 רכשו בן-אחי אברם וילכו והוא יושב בסדם:
^{יג} ויבא הפלטי ויגד לאברם העברי והוא שכן
 באלני ממרא האמרי אחי אשפל ואחי ענר
 והם בעלי ברית-אברם: ^{יד} וישמע אברם כי
 נשבה אחיו ויבק את-חניכיו ויליך ביתו שמנה
 עשר ושלש מאות וירדף עד-דן: ^{טו} ויחלק
 עליהם ^{יז} לילה הוא ועבדיו ויפם וירדפם
 עד-חובה אשר משמאל לדמשק: ^{יח} וישב את

יִירָשְׁךָ: ה' וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטֹנָה
הַשְּׂמֹמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר
אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֲךָ: וַיִּהְיֶימָן בֵּיהוָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות כ עמ' 54)

שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד (טו, א)

וַהֲיָה דוֹאג וַאֲמֹר, שְׂמָא קַבְּלִי שְׂכָר עַל כָּל צִדְקוֹתִי
(רש"י)

כְּתַב הַרְמְבָּ"ם (תשובה י, ב) "אֲבָרְהָם אָבִינוּ . . . לֹא עָבַד
אֱלֹהִים מֵאַבְרָהָם". וְקִשָּׁה, מִדּוּעַ אֲפֹא דָאג עַל קַבּוּל שְׂכָרוֹ. וְיֵשׁ
לומר, שֶׁהִיא הַנּוֹתֵנָת: דּוֹקָא לְהִיטוֹת עוֹבֵד ה' מֵאַבְרָהָם, לֹא
רָאָה אֶת קַבְּלַת הַשְּׂכָר כְּדָבָר אִשִּׁי, אֱלֹהִים כְּחֶלֶק שֶׁל עֲבוֹדַת
ה', הֵינּוּ קִדּוּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם: כָּלֵם רוֹאִים, שְׂמִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה'
מִקַּבֵּל עֶשֶׂר וּכְבוֹד.

שְׂשִׁי וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּרִכְשִׁים כְּשָׂדִים לָתֵת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ: ה' וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּכֹה אֲדַע כִּי
אִירִשְׁנָה: ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַחְהָ לִּי עֲגֻלָּה מִשְׁלֵשֶׁת
וְעֹז מִשְׁלֵשֶׁת וְאֵיל מִשְׁלֵשׁ וְתֹר וְגוֹזֹל: וַיִּקַּח-לוֹ
אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-
בְּתָרוֹ לְקִרְיַת רַעְהוּ וְאֶת-הַצֹּפֵר לֹא בָתָר:
וַיִּנְדֹּד הָעַיִט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרְהָם:
וַיְהִי הַשְּׂמֵשׁ לָבוֹא וַתִּרְדְּמָה נַפְלָה עַל-אֲבָרְהָם
וַהֲגָה אִמָּה חֲשֵׁכָה גְדֻלָּה נְפִילַת עֲלָיו: וַיֹּאמֶר
לְאֲבָרְהָם יָדַע תִּדַּע בִּינְיָן וַיְהִי זִרְעֲךָ בְּאָרֶץ לֹא
לָהֶם וְעַבְדִּים וְעֵנִי אֹתָם אֲרַבֵּעַ מֵאוֹת שָׁנָה:
וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי וְאַחֲרֵי-כֵן
יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל: וַאֲתָה תָבוֹא אֶל-אֲבֹתֶיךָ
בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וַיְדַר רַבִּיעִי
יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא-שָׁלֵם עֹן הָאֲמֹרִי עַד-הַנֵּה:
וַיְהִי הַשְּׂמֵשׁ בָּאָה וְעֻלְמָה הָיָה וַהֲגָה תִנּוֹר עֶשֶׂן
וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזִרִים הָאֵלֶּה: בְּיָוִם
הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אֲבָרְהָם בְּרִית לֵאמֹר לְזִרְעֲךָ
נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד-הַנָּהָר

כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הָשִׁיב וְגַם
אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעַם: וַיֵּצֵא מִלְּךְ-סֶדֶם
לְקִרְיַתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלֵעָמֹר
וְאֶת-הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר אֹתוֹ אֶל-עַמְּקֵי שׁוּהָ הוּא
עַמְּקֵי הַמִּלְכִּים: וַיִּמְלִכֵּם מִלְּךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לָחֶם וַיִּין וְהוּא כָהֵן לֵאלֹהִים עֲלִיּוֹן: וַיִּבְרַכְהוּ
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרְהָם לֵאלֹהִים עֲלִיּוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם
וְאָרֶץ: וַיְבָרֶךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר-מִנֵּן צִרִיךְ בְּיָדְךָ
וַיִּתֵּן-לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז)

וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגִּד לְאֲבָרְהָם (יד, יג)

זֶה עוֹג . . . וּמִתְפָּנֵן שִׁיְהַרְג אֲבָרְהָם וַיֵּשֶׁא אֶת שָׂרָה (רש"י)
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה נֶאֱמַר: וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שְׂבָא וּמִצָּא
אֶת אֲבָרְהָם יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת עֲגוֹת וְכו'. וַיֵּשׁ לְבָאָר,
שְׂבָאֲשֶׁר רָאָה עוֹג שְׂאֲבָרְהָם עוֹסֵק בְּמִצְוֹת אֲכִילַת מִצָּה,
מִיכָלָא דְמַהֲמִנּוּתָא, אֲמוּנָה שְׁלֻמְעֵלָה מִן הַשֶּׁכֶל, הַבִּין
שְׁבוּדָאֵי יֵצֵא לְמִלְחָמָה כְּדִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת
נַפְשׁ, דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם מִצַּד הַשֶּׁכֶל.

חֲמִישִׁי כֹא וַיֹּאמֶר מִלְּךְ-סֶדֶם אֶל-אֲבָרְהָם תֵּן-לִי
הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לְךָ: כֹּא וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֶל-
מִלְּךְ סֶדֶם הִרְמֹתִי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָ
שָׁמַיִם וְאָרֶץ: כֹּא אִם-מָחוּט וְעַד שְׁרוּף-נֶעַל
וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר-לְךָ וְלֹא תֹאמֵר אֲנִי
הִעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אֲבָרְהָם: כֹּא בְלַעֲדִי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ
הַנְּעָרִים וְחֶלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֹל
אֲשָׁכַל וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: ס
טו אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֶל-אֲבָרְהָם בְּמַחֲזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרְהָם אֲנִכִּי
מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד: כֹּא וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם
אֲדֹנָי יְהוָה מַה-תִּתֵּן-לִי וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עִרְיָי
וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשֵׁק אֵלַיְעֹזֵר: וַיֹּאמֶר
אֲבָרְהָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי
יִירָשׁ אֹתִי: וְהִנֵּה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא
יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא

לְאָבְרָם: ׀ יִז ׀ וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשָׁעִים שָׁנָה
וְתִשַׁע שָׁנִים וַיֵּלֶךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַנִּי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהֻלָּה לְפָנַי וְהָיָה תָמִיד:
בְּוַתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֹד
מְאֹד: ג וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים
לֵאמֹר: ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן
גוֹיִם: ה וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה
שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אֲב־הַמֶּזֶן גוֹיִם נִתְּתִיד:
וְהִפְרִתִּי אִתְּךָ בְּמֵאֹד מְאֹד וְנִתְּתִיד לְגוֹיִם
וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז)

המול לכם כל זכר (י, יז)

מִצְוֹת מִלֵּה, הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָה הַיְּהוּדִי הָרִאשׁוֹן,
מִזְבֵּחַ עַל כָּל־לִוְיֹת הַמִּצְוֹת. א. רְשׁוּמָה נֶכֶד בְּגוֹף. וְהוּא הַדִּין
לְכָל הַמִּצְוֹת, אֵלָּא שְׁאִין רָשָׁם זֶה נִרְאֶה לְעֵינֵי בֶּשֶׂר. ב. יֵשׁ בָּהּ
גַּם תּוֹעֵלֶת גִּשְׁמִית, אֲכָל הִיא בְּאִין־עֲרוּךְ לַתּוֹעֵלֶת הַרוּחָנִית.
וְאִףּ בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ תּוֹעֵלֶת בְּחַיֵּי הַגּוֹף, אֲכָל הַתּוֹעֵלֶת בְּחַיֵּי
הַנִּשְׁמָה הִיא בְּאִין־עֲרוּךְ יוֹתֵר. ג. הַתִּינוּק בּוֹכָה וְצוֹעֵק מִפְּנֵי
הַעֲדֵר שְׂכָלוֹ, וְכַשִּׁיגְדֵּל - יִבִּין. כְּמוֹ כֵּן, הַצּוֹעֵק עַל הַטֶּרֶחַ
וְהַקֶּסֶד שֶׁבְּקִיּוּם מִצְוָה, חֲרִי זֶה רַק מִפְּנֵי הַעֲדֵר הַשְּׂכָל.

שְׂבִיעִי: וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיזֹת לְךָ
לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ: ה וְנִתַּתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ אֶת ׀ אֶרֶץ מִגְרִיד אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן
לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתֶם: ז וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל
לָכֶם כָּל־זָכָר: ח וּנְמַלְתֶּם אֶת בֶּשֶׂר עַרְלָתְכֶם
וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: ט וּבֶן־שְׁמֹנֶת
יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בֵּית
וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־זָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ
הוּא: י הַמּוֹל ׀ יְמוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף
וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם: יא וְעָרַל ׀
זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל אֶת־בֶּשֶׂר עַרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ

הַגָּדֵל נְהַר־פָּרָת: יב אֶת־הַקִּנִּי וְאֶת־הַקְּנִיָּה וְאֶת־
הַקְּדָמְנִי: יג וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִי וְאֶת־
הַרְפָּאִים: יד וְאֶת־הָאֻמְרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: טו מִז ׀ וְשָׂרִי אֵשֶׁת
אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹה שְׂפָחָה מִצְרִית וְשִׁמְהָ
הָגָר: יז וְהָאֻמְרָ שָׂרִי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי
יְהוָה מִלֵּדֶת בִּאֲנָא אֶל־שְׂפָחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה
מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי: יח וַתִּקַּח שָׂרִי
אֶשְׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שְׂפָחָתָה מִקֵּץ
עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתֹּת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתֵּתֶן
אֵתָּה לְאַבְרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: יט וַיָּבֹא אֶל־הָגָר
וַתְּהַר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַתִּקַּח גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:
כ וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אַבְרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי
נִתַּתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאִקַּל
בְּעֵינֶיהָ וַיִּשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ: כא וַיֹּאמֶר אַבְרָם
אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שְׂפָחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרִי וַתְּבָרַח מִפְּנֶיהָ: כב וַיִּמְצְאָהּ
מִלֶּאֶךָ יְהוָה עַל־עֵין הַמָּיִם בְּמִדְבָּר עַל־הָעֵין
בְּדֶרֶךְ שׁוּר: כג וַיֹּאמֶר הָגָר שְׂפָחַת שָׂרִי אִי־מִזָּה
בָּאת וְאַנִּי תִלְכִּי וְהָאֻמְרָ מִפְּנֵי שָׂרִי גְבִרְתִּי
אֲנֹכִי בְּרַחַת: כד וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֶךָ יְהוָה שׁוּבִי
אֶל־גְּבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֶיהָ: כה וַיֹּאמֶר לָהּ
מִלֶּאֶךָ יְהוָה הֲרַבָּה אֲרָבָה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר
מִרְבִּי: כו וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֶךָ יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה
וְיִלְדָּתָ בֶּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה
אֶל־עֲנִידָךְ: כז וְהוּא יְהוָה פָּרָא אָדָם יָדוּ כָּפָל וַיֵּד
כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁפֹּן: כח וַתִּקְרָא שֵׁם־
יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלָיָה אֶתָּה אֵל רֹאִי כִּי אִמְרָה הִגַּם
הָלֵם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי: כט עַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר
בָּאָר לְחֵי רֹאִי הִנֵּה בֵּין־קֹדֶשׁ וּבֵין פָּרָד: לו וַתֵּלֶד
הָגָר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנֹו אֲשֶׁר־
יִלְדָה הָגָר יִשְׁמַעְאֵל: לו וַאֲבָרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
וַיֵּשֶׁשׁ שָׁנִים בְּלִדַת־הָגָר אֶת־יִשְׁמַעְאֵל

אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: כ וְכָל־אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יֵלִיד
בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו אֹתוֹ:

פפפ קב"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמוח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר כה ואברהם בן־תשעים ותשע שנה בהמלו
בשר ערלתו: כה וישמעאל בנו בן־שלוש עשרה
שנה בהמלו את בשר ערלתו: כ בעצם היום
הזה נמול אברהם וישמעאל בנו: כ וכל־אנשי
ביתו יליד בית ומקנת־כסף מאת בן־נכד נמלו
אתו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יח)

ולא שפחה מצרית, ושמה הגר (טז, א)
מצרית - רומז לעניני עולם הזה, שכלם בגבול ובמצור.
הגר - עניני העולם הם בדרך ארצי וגרות בלבד, כפאמר
רז"ל העולם הזה דומה לפרוזדור, שאין דרים בו.

הנפש ההוא מעמיה את־בריתי הפר: ס
ויאמר אלהים אל־אברהם שרי אשתך לא־
תקרא את־שמה שרי כי שרה שמה: טו וברכתי
אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה
לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: יז ויפל אברהם
על־פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה־שנה
וילד ואם־שרה הבת־תשעים שנה תלד:
יח ויאמר אברהם אל־האלהים לו וישמעאל
יחיה לפניך: יט ויאמר אלהים אבל שרה
אשתך ילדת לך בן וקראת את־שמו ויצחק
והקמתי את־בריתי אתו לברית עולם לזרעו
אחריו: כ ולישמעאל שמעתך הנה | ברכתי
אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד
שנים־עשר נשיאם ויליד ונתתיו לגוי גדול:
כא ואת־בריתי אקים את־יצחק אשר תלד לך
שרה למועד הנה בשנה האחרת: כב ויכל
לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם: כג וילך
אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל־ילדי ביתו
ואת כל־מקנת כספו כל־זכר באנשי בית
אברהם וימל את־בשר ערלתם בעצם היום
הזה כאשר דבר אתו אלהים: כד ואברהם
בן־תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו:
כה וישמעאל בנו בן־שלוש עשרה שנה בהמלו
את בשר ערלתו: כו בעצם היום הזה נמול

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כּוֹ לָמָּה תֹאמַר עַמִּי יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת כִּי נִסְתַּרְתָּה דְרָכֶיךָ מִיְּהוָה כִּי הָעָלִים עֵינֵי מֶלֶךְ מִן שְׁעֵבְדֵנוּהוּ וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר וְגַם הָעֵבֶר מִלִּפְנֵי מִשְׁפַּט הַגָּמוּל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשַׁלֵּם לְאֲבוֹתָיו וְלָנוּ: כַּח הָלֹא יָדַעְתָּ הֵלֵא וְתִכַּל לְהַשְׁכִּיל מִדַּעְתְּךָ אִם-לֹא שְׁמַעְתָּ מִמְּלֶכֶד וּמִזֶּה אֱלֹהֵי עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרָא קִצּוֹת הָאָרֶץ

לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתִבְּוֹנָתוֹ וְכִי שֵׁשׁ לוֹ כַּח כּוֹה וְחִכְמָה כּוֹה הוּא יוֹדֵעַ הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְלָמָּה הוּא מֵאַחֵר מוֹכְחֵם, אֵלֶּא כִּי לְכֹלֵת אֵת הַפֶּשַׁע וְלְהַסִּיר אֵת הַחַטָּאת עַל יְדֵי הַסּוּרִין: כַּח נְבוֹא הַזֶּמֶן אֲשֶׁר נָתַן לַיָּעֹף לְיִשְׂרָאֵל בְּחַן וְלִיעָפִים וְיִגְעִים וְלֹאִין אֲוִנִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּגִלּוֹת עֲצָמָה יִרְבֶּה: ל רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שְׁמוֹסִיפִים כַּח בְּכַל יוֹם וּבְכַל זֹאת וְיַעֲפּוּ כְמוֹ נְעָרִים וְיִגְעוּ וְיִפְסִיק בָּחֶם וּבְחֻדָּרִים וְרִשְׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם שְׁלָמִים בְּכָחֶם כְּבַחֲוִירִים, גַּם לֹא יוֹעִיל לָהֶם בָּחֶם כְּשִׁירְצָה הָאֵל, אֵלֶּא כְּשׁוֹל יִכְשָׁלוּ: לֹא וְאַתָּם וְקִנְיִ יְהוָה יִחְלִיפוּ כַּח חֶדֶשׁ בְּכַל עַת יַעֲלוּ וְיִדְּלוּ אֶבֶר כְּנִשְׁרִים (כַּמְלִיצָה) לְמַתַּר לְעוֹף אֵל אֲרָצִים יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ וְלֹא יִיגְעוּ: א הַחֲרִישׁוּ שֶׁתִּקּוּ כִּי לְשִׁמוֹעַ אֵלֶּי (כִּי הַמְדַּבֵּר לֹא יִשְׁמַע וְלֹא יִאֲזִין) אַתָּם וְיִשְׁכַּח אֲיִים וְלֹאִמִּים יִחְלִיפוּ וְחִדְשׁוּ כַּח לְהַתְאֲמִין בְּמַעֲנֹת אִם יִכְּלוּ לְהַשְׁכִּיב, וְיִגְשׁוּ אֵלֶּי לְשִׁמוֹעַ אֶמְרִי אֲזִי וְיִדְּבִרוּ

יִחַדּוּ אֵין וְהֵם לְמִשְׁפַּט נִקְרָבָה עַל כּוֹה שֶׁהֵם אֲוִירִים: שְׁאֵין תִּכּוֹלֵת כִּי־דִי לְהַצִּיל אֵת עַמִּי מִיָּדֶם הֵלֵא אֲנִכִּי ה': ב כִּי הָעִיר אֲבָרְהָם אֲבִינוּ מִמְּוֹרָח

שי למורא

כּוֹ לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב, עַם יִשְׂרָאֵל, בְּרִאיוֹתָם אֲרָךְ גִּלּוֹתָם וְהִלָּךְ לָבֶם מִלְּהֶאמִּין בְּיִשׁוּעָה, אֹמֵר לָהֶם הַנְּבִיא, אַתָּה יַעֲקֹב לָמָּה תֹאמַר כִּכָּה. "יַעֲקֹב", הַנּוֹגֵה לְהַמּוֹן הָעָם, שֶׁהֵם אֲוִירִים דִּבְרֵיהֶם בְּפִשְׁטוֹת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "אֲמִידָה". וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל, "יִשְׂרָאֵל" הַנּוֹגֵה לְגִדּוּלִים וְרִאשֵׁי הָעֵדָה,

שֶׁהֵם מְדַבְּרִים דִּבְרֵיהֶם עִם הַסְּבִירִים וְסַעֲמִים, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "דְּבוּר". נִסְתַּרְתָּה דְרָכֶיךָ מִיְּהוָה, הָעָלִים עֵינֵי מֶלֶךְ מִן שְׁעֵבְדֵנוּהוּ וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר, הָעֵבֶר מִלִּפְנֵי מִשְׁפַּט הַגָּמוּל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשַׁלֵּם לְאֲבוֹתָיו וְלָנוּ. כַּח (כַּח) וְלֹאִין אֲוִנִים, וְלְחִסְרֵי כַחוֹת וְתַקָּה. (ל) וְיַעֲפּוּ נְעָרִים וְיִגְעוּ, רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שְׁמוֹסִיפִים כַּח בְּכַל יוֹם כְּמוֹ הַנְּעָרִים, חֲרֵי כְרִצּוֹת ה' וְהֵיוּ עֲצִיפִים וְיִגְעִים וְיִפְסִק בָּחֶם. וּבְחֻדָּרִים, רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם כְּבַחֲוִירִים שְׁלָמִים בְּכָחֶם, לֹא יוֹעִילֵם בָּחֶם. וְקִנְיִ ה' וְגו', אֲבֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְקוּיִם לַח, יִחְלִיפוּ כַּח חֶדֶשׁ בְּכַל עַת. (לֹא) יַעֲלוּ אֶבֶר, וְיִדְּלוּ כְנִשְׁרִים. (א) הַחֲרִישׁוּ אֵלֶי, שֶׁתִּקּוּ וְשִׁמְעוּ אֵלֶי. וְלֹאִמִּים יִחְלִיפוּ כַח, וְתִקְשְׁטוּ וְתִתְחַזְּקוּ בְּכַל גְּבוּרָתָם אֲוִירִי יַעֲמִדוּ בְּדִין בְּכַח. וְיִגְשׁוּ אֲזִי וְיִדְּבִרוּ, לְאַחֵר יִשְׁשׁוּ אֵלֶי לְשִׁמְעַם אֶמְרִי, אֲזִי אִם יִמְצְאוּ מַעֲנֵה וְיִדְּבִרוּ. (ב) מִי הָעִיר מִמְּוֹרָח, מִי הָעִיר אֵת אֲבָרְהָם לְעֹבֵב אֵת אֶרֶץ הַמְּוֹרָח וְלִקְרֹאֵם אֵת אֱלֹהֵי אֶרֶץ מוֹלֶדְתוֹ. צִדִּיק יִקְרָאָהוּ לְרִנָּלוֹ, בְּכַל מְקוֹם מְדֻרָּה כִּי רִנָּלוֹ הָיָה קוֹרֵא אֵת הַצִּדִּיק. וּמִלְּכִים יִרְדֵּה, הַשְׁלִיטוֹ בְּמִלְּכִים

יִחַדּוּ אֵין וְהֵם לְמִשְׁפַּט נִקְרָבָה עַל כּוֹה שֶׁהֵם אֲוִירִים: שְׁאֵין תִּכּוֹלֵת כִּי־דִי לְהַצִּיל אֵת עַמִּי מִיָּדֶם הֵלֵא אֲנִכִּי ה': ב כִּי הָעִיר אֲבָרְהָם אֲבִינוּ מִמְּוֹרָח

(והם פֿרלענער וועלכעס אָשר אַחו). יתן כַּעֲפֹר חֶרֶבוֹ, נָתַן אֶת חֶרְבוֹ וְעָשָׂה חֲלָלִים רַבִּים כַּעֲפֹר. כַּקֵּשׁ נִדְּף כִּשְׂתוֹ, נָתַן אֶת כִּשְׁתוֹ וְהָיָה מִרְכָּבָה הַרְגוּם שְׁהָיוּ נוֹפְלִים כַּקֵּשׁ נִדְּף. ג) יַעֲבֹד שְׁלוֹם, יַעֲבֹד בְּשָׁלוֹם. אֶרֶח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא, בְּרֶדֶף אֲשֶׁר לֹא בָא כֶּסֶף לָבוֹן

בְּרַגְלָיו. ד) מִי פִּעֵל וְעָשָׂה, מִי עָשָׂה לְאַבְרָהָם אֶת הַנְּסִים הָאֵלֶּה. קוֹרָא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ, מִי שֶׁהוּא קוֹרָא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ לְאַדָּם הָרִאשׁוֹן. ה) וַיֵּאֲתִינוּ, וְבָאוּ. כְּמוֹ "אַתָּא בְּקֹר" (ישעיה נא יב). ו) אִישׁ אֶת רַעְיוֹ וַעֲזָרוֹ, אִף שָׂרָא פֿלאַי ה', עִם כָּל זֶה עָזְרוּ וְזֶה לָזֶה לַעֲשׂוֹת הַפְּסִילִים. ז) מַחְלִיק פְּטִישׁ, בְּאַחֲרֻנָּה כִּשְׁהוּא מִכָּה בְּנִחַח לְהַחְלִיק אֶת הַמְּלָאכָה. הוֹלֵם פָּעֵם, הוּא הַמַּחְלִיק בָּהּ כִּשְׁהִיא גֹשׁ מִתְּכַת וּמִכָּה בְּכָל כַּחוֹ. ט) וּמַאֲצִילָהּ, מְגֹדֵלִי הָאָרֶץ וּמַלְכִּיהָ. י) אֵל תִּשְׁתַּעַ, אֵל תִּפְגֹּעַ וְחִסּוֹר מַעֲלִי. כְּמוֹ "וַעֲזָרוּ הַשָּׁעַ" (ישעיה נא יז). יא) הַנְּחָרִים בָּהּ, הַמַּחְרִים בָּהּ. יב) תוֹלַעַת יַעֲקֹב, עֶרְבַת יַעֲקֹב הַחֲלוּשָׁה בְּתוֹלַעַת וְאֵין בָּהָּ אֵלָּא בָּפָה, הִיא הַתְּפִלָּה. מְתִי יִשְׂרָאֵל, אֲנִשִּׁי

לְהִבְיֹא מֵאֲרֵם שְׁהָיָה בְּמִזְרָח, לְלֶכֶת מִשָּׁם וּלְמֹאִס בְּאַלְיִי אָרֶץ מוֹלְדָתוֹ. אוֹתוֹ שְׂדֵדֶק יִקְרָאָהוּ לְרַגְלוֹ מִי הוּא אֲשֶׁר יִתֵּן לִפְנֵי אַבְרָהָם גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדֵּי הַשְּׁלִישִׁי עֲלֵיהֶם (פֿרלענער וועלכעס אָשר אַחו) יתן הרגים כַּעֲפֹר הָאֵרֶץ עַל יְדֵי חֶרֶבוֹ וְהִרְבָּה חֲלָלִים כַּקֵּשׁ נִדְּף עַל יְדֵי כִשְׁתוֹ הָאֵל

אֲנִכִּי ה': ג) אַבְרָהָם יִרְדָּפֶם וְרָדַף אוֹתָם עִם כָּל זֶה יַעֲבֹד שְׁלוֹם עֲבֹר בְּשָׁלוֹם כִּי לֹא מֵת בְּמִלְחָמָה אַחֵר מֵאַנְשֵׁיוֹ, אִם כִּי יִרְדָּפֶם בְּאֶרֶח בְּרֶדֶף אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו מֵעוֹלָם לֹא יָבוֹא לֹא בָּא לְשָׁם: ד) מִי הוּא שֶׁפִּעֵל וְעָשָׂה אֶת זֹאת, הָאֵל ה' הִקְרָא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ עֲשָׂהוּ קוֹדֶם שֶׁהָיוּ. אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן לְכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְרוּ וְגַם וְאֶת־אַחֲרֵינִים אֲשֶׁר יִהְיוּ אַחֲרָי לְעוֹר, הָאֵל אֲנִי־הוּא: ה) רָאוּ יוֹשְׁבֵי אֵימִם הַגִּם שֶׁעָשִׂיתִי לְאַבְרָהָם, וַיִּיבְּאוּ וּפְחָדוּ, גַּם הַשּׁוֹכְנִים קְצוֹת הָאָרֶץ יַחֲרִדוּ וַיִּחַדּוּ בְּשִׁמְעֵם הַגִּם, קָרְבוּ וַיֵּאֲתִינוּ וְבָאוּ לִפְנֵי אַבְרָהָם לְשֹׂאֵל מִמֶּנּוּ מִתְּנַת הַגִּם וְלֹא בָּאוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּאֱמֶר מֶלֶךְ סֻדֹּם וְכו' תָּן לִי תְּנָפֶשׁ וְכו' (בראשית יד): ו) וְעַם כָּל זֶה, אִף שָׂרָא פֿלאַי הָאֵל, מִכָּל־מְקוֹם אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ וַעֲזָרוּ עֲזָרוּ זֶה לָזֶה לַעֲשׂוֹת הַפְּסִילִים וּלְאַחֲזוֹ יֵאֱמֹר כָּל אַחֵר חֹזֵק בְּעֲשִׂית הַפְּסִל: ז) וַיִּחְזַק בְּדַבְּרֵי חֶרֶשׁ הַעֲצִים הַעוֹשֶׂה הַפְּסִל אֶת־צִרְף לְהִיזֹת וְרִיז בְּמִלְאכָת צִפּוֹי טָפִי הִנֵּהב אֲשֶׁר יִצְפּוּ, מַחְלִיק פְּטִישׁ הַמָּכֶה כְּפִטִּישׁ קָטָן לְהַחְלִיק אֶת הַפְּסִין אֶת־הוֹלֵם פָּעֵם הָיָה מְנוֹרָה אֶת הַמָּכֶה עַל הַפְּסִין בְּחֹזֶק רֶכַּב בְּהַתְּחַלֵּת הַרְדִּיד אֲמֹר לְדָבֵק כַּאֲשֶׁר יִדְבֵּק הַפְּסִין עַל הַפְּסִל יִשְׁכַּח וַיֵּאֱמֶר הָיָה טוֹב הוּא וַיִּחְזַקְהוּ בְּמַסְמְרִים לֹא יִמּוּט לִמְעַן לֹא יִתְפַּרֵּד מֵעַל הַפְּסִל: ח) וְאֶתְּהָ יִשְׂרָאֵל אֵינֶךָ כְּמוֹהֶם עַבְדִּי יַעֲקֹב אֶתְּהָ אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּיד כָּד לִי לָעַם לִפִּי שִׂאתָה זֶרַע אַבְרָהָם אֲהָבִי אֲשֶׁר אֲהָבִי וּפִירֵשׁ מִעֲבוּדָה

ט אֲשֶׁר הַחֲזַקְתִּיד מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמַאֲצִילָהּ קְרָאתִיד וְאֵמֹר לָךְ עַבְדִּי־אֶתְּהָ בְּחֶרְתִּיד וְלֹא מֵאַסְתִּיד: י אֶל־תִּירָא כִּי־עַמּוֹךְ אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיד אֶפְעֹרְתִּיד אֶפְתַּמְכְּתִיד בִּימִין צִדְקִי: יא הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים בָּךְ יִהְיוּ כֶּאֱזִין וַיֵּאבְדוּ אֲנִשִּׁי רִיבְךָ: יב תִּבְקֶשׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אֲנִשִּׁי מֵצִתִּיד יִהְיוּ כֶּאֱזִין וְכֹאפֶם אֲנִשִּׁי מִלַּחְמֶתְךָ: יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחְזִיק יְמִינְךָ הָאֲמֹר לָךְ אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזֹרְתִיד: יד אֶל־תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֹרְתִיד נֶאֱמַר־יְהוָה וְגֵאֲלִךְ

זרֵה: ט אֲשֶׁר הַחֲזַקְתִּיד אֲחִישׁ כָּד לְהוֹצִיאָה מִתְּחִלַּת מִגְדֹּלֵי הָאָרֶץ קְרָאתִיד שִׂמְצֵא מִרְשׁוּתָם וְאֵמֹר לָךְ עַבְדִּי־אֶתְּהָ מֵאֵן בְּחֶרְתִּיד וְלֹא מֵאַסְתִּיד: י אֶל־תִּירָא כִּי־עַמּוֹךְ אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע אֵל תְּסוּר מַעֲלִי בְּחֶשֶׁבֶד אֲשֶׁר כָּבֵד עֲבַדְתִּי כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ כְּמוֹאֲנִי ה' אֲמַצְתִּיד אֶפְעֹרְתִיד בְּיָמִים הַקְּרִימוּנִים. אֶפְתַּמְכְּתִיד בְּיָמִין צִדְקִי לֹא בְּמִלּוֹ כִּי־אֵם בְּצִדְקָה: יא כְּסוּף הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים הַכּוֹעֲסִים כָּד יִהְיוּ כֶּאֱזִין וַיֵּאבְדוּ אֲנִשִּׁי רִיבְךָ הַמְּרִיבִים עַמּוֹךְ: יב אֲפִילוֹ תִּבְקֶשׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אֲנִשִּׁי מֵצִתִּיד הַרְבִּים עֲקוֹד בְּכַח, יִהְיוּ כֶּאֱזִין וְכֹאפֶם אֲנִשִּׁי מִלַּחְמֶתְךָ: יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחְזִיק יְמִינְךָ אוֹתוֹ יְמִינְךָ לְכָל תְּפֹלַת כִּי אֲנִי ה' הוּא הָאֲמֹר לָךְ אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזֹרְתִיד אֲעוֹזֵר לָךְ: יד אֶל־תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב עֶרְבַת יַעֲקֹב הַחֲלוּשָׁה בְּתוֹלַעַת וְאֵין בָּהָּ אֵלָּא בָּפָה הִיא הַתְּפִלָּה, מְתִי אֲנִשִּׁי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֹרְתִיד מֵאֵן־יְהוָה וְגֵאֲלִךְ

עטרת מרים

וְאַתָּה אֵלֶיךָ גַּם לְעֵתִיד אֵנִי קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: מו הִנֵּה שְׁמִתִּיךָ לְמוֹרָג בְּעֵין לֹחַ עֵץ וּבִתְחִיתִיתוֹ תַּחֲבוּבִים אֲבָנִים דָּקִים וְכו' דְּשִׁים הַתְּבוּאָה חֲרוּץ עֲשׂוֹי חֲרִיצִים וּבְקִיעוֹת בֵּין אֶבֶן לְאֶבֶן, וְהוּא חֲדָשׁ לְכֵן חוֹמֶה הִרְבֵּה, וּבָעַל פִּיפְיוֹת שֶׁשׁ בּו פִּזֹּת וְחֻדוֹדִים רַבִּים תִּדְוֹשׁ לְהַסִּיר הָרִים שְׂרִיקָם הַגְּדוּלִּים וְתִדְּק בּוֹלָם יוֹדֻקוּ וְיִכְלָה, וּגְבָעוֹת וְעֲבָדֵיהֶם כַּמּוֹן כַּפְסוּלָה

הַתְּבוּאָה תִּשָּׂים עַל יְדֵי הַחֲרוּץ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל: מו אַתָּה תִּזְרֹם תַּפְזָרִם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וְסַעְרָה תַּפְיִן אַתָּם וְאַתָּה תִּגִּיל בִּיהוָה בְּתַשׁוּעוֹת ה', בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל תִּתְפָּאֵר בְּעֶצְמוֹךָ בְּמַה שֶּׁתִּלִּית בְּסוּחוֹךָ בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: מו הִנֵּה שְׁמִתִּיךָ לְמוֹרָג
חֲרוּץ חֲדָשׁ בָּעַל פִּיפְיוֹת תִּדְוֹשׁ הָרִים
וְתִדְּק וּגְבָעוֹת כַּמּוֹן תִּשָּׂים: מו תִּזְרֹם
וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וְסַעְרָה תַּפְיִן אַתָּם וְאַתָּה
תִּגִּיל בִּיהוָה בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

שי למורא

יִשְׂרָאֵל. (מו) מוֹרָג חֲרוּץ, הוּא כְּלִי כְּבֹד, עֲשׂוֹי מְלֻחַ עֵץ וּבִתְחִיתִיתוֹ חֲרִיצִים כְּעֵין פְּצִירָה, וְגוֹדְרִים אוֹתוֹ עַל חֶקֶשׁ שֶׁל הַתְּבוּאָה לְחַתְּכוֹ לְחֶבֶן דֶּק. בָּעַל פִּיפְיוֹת, שֶׁשׁ לוֹ חֻדוֹי חֲרִיצִים. תִּדְוֹשׁ הָרִים, כְּלוּמָר, תִּכְלָה אֶת מְלָכֵי הַגּוֹיִם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵי הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִגְחָלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש יח « וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל כְּחֵם הַיּוֹם: » וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה: » וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִמְנָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵלֵינָא תַּעֲבֹר

מֵעַל עֲבָדָי: וַיִּקְחֵנָּה מֵעַטְמֹיִם וַרְחֲצוּ
 רִגְלֵיהֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: הַ וְאִקְהָה פֶּת־לָחֶם
 וְסַעְדוּ לִבְכֶּם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־פֶּן עֲבַרְתֶּם
 עַל־עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה פֶּאֶשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
 (לוי) וַיֹּמְהָר אֲבָרְהָם הָאֱהֻלָּה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
 מִהֲרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לְוִישִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:
 וְאֶל־הַבָּקָר רֶץ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב
 וַיִּתֵּן אֶל־הַנָּעִר וַיֹּמְהָר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: הַ וַיִּקַּח
 חֲמֹאָה וְחֹלֵב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עִשָּׂה וַיִּתֵּן
 לַפְּנִיָּהם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

(ישראל) מ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה בְּאֵהָל: וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלָיִךְ בְּעַת
 חַיָּה וְהִנֵּה־בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
 פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: י וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה
 זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָל לְהָיוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ
 בְּנָשִׁים: י וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
 כִּלְתִּי הִיתִּה־לִּי עַדְנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן: י וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צָחָקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפֶה
 אֲמַנִּם אֵלַי וְאֲנִי זָקְנָתִי: י הִפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר
 לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלָיִךְ בְּעַת חַיָּה וְלְשָׂרָה בֵּן:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, ו' מרחשון

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

וְהָא עֲבָדָא - יחשבו שרחבעם הוא המלך האמיתי, וירבעם אינו
 נחשב אלא כעבדו. וְאִי יִתְכַנַּא - ואם אעבור על הדין ואשב בפניו,
 מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הוּא - יהיה דיני כמורד במלוכה, וְקַטְלִין לִי, וְאוֹלוּ
 בְּתֵרִיחַ - ויהרגוני וילכו כל ישראל אחרי רחבעם, שִׁמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם.
 מִיָּד אִירַע מִזֶּה שֶׁאֲמֹר בַּפִּסּוּק, וַיִּוָּעֵץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב
 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רֵב לָכֶם מַעֲלוֹת יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה אֵלֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 הֶעֱלִיד מֵאֲרָץ מִצְרַיִם, וַיֵּשֶׁם אֶת הָאֱהָד בְּבֵית אֵל וְאֵת הָאֱהָד נָתַן בְּדוֹן
 (שם יב כ"בט).
 מִבִּארֶת הַגִּמְרָא אֵת הַפִּסּוּק: מֵאִי וַיִּוָּעֵץ, כְּלוֹמַר אִיוֹ עֲצָה עֲשֵׂה
 בְּדַבְּרֵי שַׁעַל יִדֵּה הַצִּלִּיחַ לַהֲחִטִּיא אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל
 עֲגָלִים אֵלּוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁחֹשִׁיב אָדָם רִשָּׁע אֲצֵל אָדָם צַדִּיק
 מִיִּשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהּ - לְצַדִּיק וְלִרְשָׁע יַחַד, חֲתֻמָּתוֹ עַל כָּל דְּעִבְדֵּינָא
 - הָאֵם תַּחֲתָמוּ שֶׁתִּסְכִּימוּ לְכָל מַה שֶׁאֲעֲשֶׂה, אָמְרוּ לֵיהֶם, חֵין -
 הַשִּׁיבוּ לוֹ, כֵּן. אָמַר לָהּ יִרְבֵּעִם, מִלְּכָא כְּעִינָא לְמִיָּהוּ - רְצוֹנִי לְהָיוֹת
 מֶלֶךְ, אָמְרוּ לֵיהֶם, חֵין - כֵּן, מִסְכִּימִים אֲנִי לָכֶךְ. אָמַר לָהֶם יִרְבֵּעִם, כָּל
 דְּאֲמִינָא לְכוּ עֲבִידְתוּ - הָאֵם כָּל מַה שֶׁאֲמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, אָמְרוּ לֵיהֶם
 חֵין. הַמְשִׁיךְ וְשֹׁאֲלֵם, אֲפִילוּ לְמַפְלָח - אֲפִילוּ לַעֲבוֹד לְעִבְדוֹת
 כּוֹכְבִּים, אָמַר לֵיהֶם צַדִּיק, חֵם וְשֹׁלוֹם, וְדֹאֵי שְׁלָא נִסְכִּים לָכֶךְ. אָמַר
 לֵיהֶם רִשָּׁע לְצַדִּיק, סִלְקָא דַּעְתָּךְ דְּנִכְרָא בִּירְבֵּעִם פִּלַּח לְעִבְדוֹת כּוֹכְבִּים
 - וְכִי אַתָּה מַעֲלָה בְּדַעְתָּךְ שֶׁאָדָם גְּדוֹל וְצַדִּיק כִּירְבֵּעִם יַעֲבוֹד
 עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים. אֵלָּא לְמִינְפִינְהוּ הוּא דְקָא כְּעִי, אִי קִבְּלִיתוּ לְמִיָּהוּ
 - רַק לְנִסְתוּתוֹ הוּא רִצָּה, לְרֹאוֹת אִם אֲנִי מִקְבִּלִים אֶת מַלְכוּתוֹ
 בְּלֵב שָׁלֵם, וְחֲתָמוּ לוֹ כּוֹלֵם. וְאֵף הַצַּדִּיקִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל, וְאַחֵר כֵּךְ
 כִּשְׁעֵמֶיךָ אֶת עֲגָלֵי הַזָּהָב וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹד עֲבוּדָה זָרָה,
 סִמְכוּ יִשְׂרָאֵל עַל חֲתֻמָּתָם וְשׁוּב לֹא הוֹעִיל לָהֶם מַה שֶׁחֲזָרוּ בָּהֶם
 לֹא קִיבְּלוּ הָעַם אֶת דְּבִרְיָהֶם.

מִזֶּה וְכֵן יִרְבֵּעִם בֵּן נִבְט לְמַלְכוּת, מִפְּנֵי שְׁחֹבִיחַ אֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ,
 כְּמוֹ שִׁיבֹאֵר לַהֲלֵךְ. וּמִפְּנֵי מִזֶּה נִעֲשֶׂה יִרְבֵּעִם וְנִכְשֵׁל בַּעֲבוּדָה זָרָה,
 וְלֹא עֲמַדוּ לוֹ וְזִכְוִיתוֹ לַהֲגֵן עֲלָיו שְׁלֹא יִכְשֵׁל, מִפְּנֵי שְׁחֹבִיחוֹ
 לְשֹׁלְמֹה כְּרָבִים כְּדִי לְבִיִּישׁוֹ. שְׁנֵאֲמַר (מַלְכִים א' יא כ"בז) וַיִּרְבֵּעִם בֵּן
 נִבְט אֶפְרָתִי וְגו' עֲבַד לְשֹׁלְמֹה וְיָרִים יָד בְּמֶלֶךְ, וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
 הָרִים יָד בְּמֶלֶךְ, שְׁלֹמֹה כָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא סָנֵר אֶת פְּרִיץ עֵיר דָּוִד
 אָבִיו, מִבִּארֶת הַגִּמְרָא אֵת סִיּוֹם הַפִּסּוּק, אָמַר לוֹ יִרְבֵּעִם לְשֹׁלְמֹה
 הַמֶּלֶךְ, דָּוִד אָבִיד פְּרִין פְּרָצוֹת כַּחוּמָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, כְּדִי שֶׁיַּעֲלוּ
 יִשְׂרָאֵל לְרִנְגֵל בְּקִלּוֹת, שִׁיְהִיו לָהֶם מִקְוֹמוֹת רַבִּים לַהֲכַנֵּס מֵהֶם
 לְיְרוּשָׁלַיִם, וְאֵתָה נִדְרָתָ אוֹתָם - אֵת הַפְּרָצוֹת, וְיִכְוִלִים לַהֲכַנֵּס רַק
 מִהַשְׁעָרִים הַקְּבוּעִים בַּחוּמָּה כְּדִי שִׁיּוּכְלוּ לְדַעַת מִי נִכְנֵס וְלִגְבוֹת
 מִמֶּנּוּ מִמּוֹן, כְּדִי לַעֲשׂוֹת אֲנִינָא - לַהֲעֹלּוֹת אֶת אוֹתוֹ מִמּוֹן כִּמְס
 לְכַת פְּרָעָה שֶׁנִּשְׁאֵת לֹאֲשֶׁה. מִבִּרְרַת הַגִּמְרָא אֵת תַּחֲלִיל הַפִּסּוּק:
 וּמֵאִי וְזֶה אֲשֶׁר הָרִים יָד בְּמֶלֶךְ, אָמַר רַב נַחֲמָן, שֶׁחֲלָץ יִרְבֵּעִם
 תַּפִּילִיו בְּפָנָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, וּבִכָּךְ גִּילָה אֶת רֹאשׁוֹ בַּפְּנִי,
 וְדַבֵּר זֶה הוּא בִּזְיוֹן לְמֶלֶךְ.
 הַגִּמְרָא מִבִּארֶת כִּיצַד אִירַע שִׁירְבֵּעִם הַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּדָה
 זָרָה: אָמַר רַב נַחֲמָן, נְסוֹת הָרוּחַ - גֹּאוּה שְׁהִיָּה בּוֹ בִּירְבֵּעִם, מְרִדְתוֹ -
 הַנְּצִיאָתוֹ מִן הָעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (מַלְכִים א' יב כ"בז) וַיֹּאמֶר יִרְבֵּעִם בְּלָבוֹ
 עָתָה תָּשׁוּב הַמִּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד, אִם יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת וְנָחִים
 בְּבֵית ה' בְּיְרוּשָׁלַיִם וְשָׁכַן לִבְ הָעָם הַזֶּה אֶל אֲדוֹנֵיהֶם אֵל יִרְבֵּעִם מֶלֶךְ
 יְהוּדָה וְהַרְגוֹנִי וְשָׁכַן אֶל יִרְבֵּעִם מֶלֶךְ יְהוּדָה, מִבִּארֶת הַגִּמְרָא מִדּוּעַ
 חֲשֵׁה יִרְבֵּעִם מִכָּךְ שֶׁיַּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִּירְוּשָׁלַיִם, כִּיּוֹן
 שֶׁאָמַר יִרְבֵּעִם בְּלָבוֹ, נִמְיָד - הַלֵּכָה לְמִשְׁה מִסִּינִי הִיא דְאִין וְשִׁיכָה
 מוֹתֶרֶת עֲנֻוֹתָ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵלָּא לְמַלְכֵי בֵּית יְהוּדָה בְּלָכָה, וְכִיּוֹן
 דְּחֻזּוֹ לֵית לְרַחֲמֵיךְ דִּיתִי - כְּשִׁירָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת רַחֲבֵעִם מֶלֶךְ יְהוּדָה
 יוֹשֵׁב, וְאַנָּה קֹאֲמֵנָא - וִירָאוּ שֶׁאֲנִי וִירְבֵּעִם עוֹמֵד, סְכָרִי הָא מִלְּכָא

לוח זמנים לשבוע פרשת לך-לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:49	6:53	9:01	9:03	9:35	9:37	10:33	10:34	18:01	17:56	18:28	18:22	17:37	18:32
חיפה (ק)	6:49	6:54	9:00	9:02	9:35	9:37	10:33	10:34	18:02	17:56	18:26	18:20	17:27	18:30
ירושלים (ק)	6:48	6:52	8:59	9:01	9:33	9:35	10:31	10:33	18:04	17:58	18:26	18:20	17:19	18:30
תל אביב (ק)	6:50	6:54	9:01	9:03	9:35	9:37	10:33	10:34	18:01	17:55	18:27	18:21	17:36	18:32
ווסטריה, וינה (ק)	7:25	7:34	9:16	9:20	10:00	10:04	10:54	10:57	17:53	17:42	18:27	18:17	17:26	18:30
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:26	6:18	9:04	8:59	9:43	9:39	10:52	10:49	19:45	19:51	20:13	20:20	19:32	20:32
אוקראינה, אודסה (ק)	7:24	7:33	9:18	9:22	10:01	10:05	10:56	10:58	17:58	17:48	18:31	18:21	17:32	18:34
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:58	7:08	8:50	8:54	9:34	9:38	10:28	10:31	17:27	17:17	18:01	17:51	17:01	18:04
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	7:10	7:20	9:01	9:05	9:45	9:49	10:39	10:42	17:38	17:27	18:12	18:02	17:11	18:15
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:39	7:49	9:26	9:30	10:12	10:17	11:06	11:09	18:00	17:49	18:35	18:24	17:32	18:38
אוקראינה, קייב (ק)	7:32	7:42	9:19	9:23	10:05	10:10	10:59	11:02	17:52	17:41	18:28	18:17	17:24	18:31
איטליה, מילאנו (ק)	7:49	7:57	9:44	9:48	10:26	10:30	11:21	11:24	18:28	18:19	18:58	18:49	18:02	19:01
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:54	8:26	8:25	8:55	8:54	9:57	9:57	18:02	18:01	18:24	18:24	17:43	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:03	5:56	8:41	8:37	9:19	9:15	10:26	10:24	19:15	19:21	19:42	19:48	19:02	19:59
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:45	6:37	9:24	9:18	10:06	10:01	11:15	11:12	20:15	20:22	20:46	20:53	20:03	21:06
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:24	7:30	9:28	9:30	10:05	10:08	11:02	11:03	18:17	18:10	18:46	18:39	17:53	18:50
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:15	7:22	9:17	9:20	9:55	9:58	10:52	10:53	18:05	17:57	18:35	18:27	17:40	18:38
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:15	7:22	9:18	9:20	9:56	9:59	10:52	10:54	18:05	17:57	18:35	18:27	17:41	18:39
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:54	8:01	9:54	9:57	10:33	10:36	11:29	11:31	18:39	18:30	19:09	19:01	18:14	19:13
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:28	7:32	9:41	9:43	10:15	10:17	11:13	11:14	18:44	18:38	19:09	19:04	18:21	19:14
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:03	7:08	9:13	9:15	9:48	9:50	10:45	10:46	18:09	18:03	18:36	18:30	17:46	18:41
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:23	7:27	9:40	9:41	10:12	10:14	11:11	11:12	18:47	18:42	19:12	19:07	18:25	19:17
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:12	7:19	9:13	9:16	9:52	9:55	10:48	10:50	18:00	17:52	18:30	18:22	17:35	18:34
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:39	7:46	9:41	9:44	10:19	10:22	11:16	11:17	18:29	18:21	18:59	18:51	18:05	19:03
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:11	7:18	9:12	9:15	9:51	9:54	10:47	10:49	17:58	17:50	18:28	18:20	17:33	18:32
בוליביה, לה-פס (ח)	6:00	5:57	8:36	8:33	9:07	9:05	10:11	10:10	18:34	18:36	18:58	19:00	18:18	19:09
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:18	8:28	10:03	10:08	10:50	10:55	11:44	11:47	18:35	18:23	19:11	19:00	18:07	19:14
בלגיה, בריסל (ק)	8:17	8:28	10:03	10:08	10:50	10:55	11:44	11:47	18:36	18:24	19:12	19:01	18:08	19:15
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:28	5:23	8:05	8:02	8:37	8:35	9:43	9:41	18:19	18:23	18:40	18:43	18:04	18:53
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:16	5:12	7:53	7:51	8:26	8:23	9:32	9:30	18:02	18:05	18:27	18:30	17:47	18:40
בריטניה, לונדון (ק)	7:37	7:47	9:21	9:26	10:08	10:13	11:02	11:05	17:54	17:42	18:29	18:17	17:29	18:32
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:49	8:01	9:29	9:34	10:19	10:24	11:12	11:15	17:57	17:44	18:35	18:23	17:31	18:38
גרמניה, ברלין (ק)	7:45	7:56	9:27	9:32	10:16	10:21	11:09	11:12	17:58	17:46	18:34	18:22	17:30	18:37
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:59	8:09	9:46	9:51	10:32	10:37	11:26	11:29	18:20	18:09	18:55	18:45	17:53	18:58
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:26	5:21	8:03	8:00	8:37	8:34	9:43	9:41	18:25	18:28	18:44	18:47	18:10	18:58
הודו, מומבאי (ח)	6:35	6:37	8:56	8:57	9:27	9:28	10:27	10:27	18:11	18:07	18:34	18:31	17:50	18:40
הודו, פונה (ח)	6:31	6:33	8:52	8:53	9:23	9:23	10:23	10:23	18:07	18:04	18:31	18:28	17:46	18:37
הונגריה, בודפשט (ק)	7:13	7:21	9:05	9:09	9:48	9:52	10:43	10:45	17:43	17:33	18:16	18:07	17:16	18:20
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:20	6:26	8:21	8:24	9:00	9:03	9:56	9:58	17:09	17:01	17:39	17:31	16:45	17:43
יוון, אתונה (ק)	7:40	7:47	9:46	9:49	10:23	10:26	11:20	11:21	18:38	18:31	19:07	18:59	18:14	19:11
מולדובה, קישינב (ק)	7:33	7:41	9:26	9:29	10:09	10:13	11:03	11:06	18:05	17:55	18:38	18:28	17:38	18:41

לוח זמנים לשבוע פרשת לך־לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:33	6:35	8:54	8:54	9:24	9:25	10:24	10:25	18:07	18:04	18:31	18:28	17:46	18:37
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:24	5:14	8:01	7:54	8:47	8:42	9:57	9:54	19:05	19:14	19:39	19:48	18:54	20:02
נפאל, קטמנדו (ח)	6:08	6:12	8:23	8:25	8:56	8:57	9:55	9:55	17:28	17:23	17:53	17:48	17:06	17:58
סין, בייג'ין (ח)	6:32	6:38	8:35	8:38	9:13	9:16	10:10	10:11	17:25	17:17	17:54	17:47	16:58	17:58
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:46	9:17	9:16	9:46	9:45	10:48	10:48	18:51	18:51	19:14	19:13	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	7:14	7:24	8:57	9:01	9:45	9:50	10:38	10:41	17:26	17:14	18:04	17:52	16:58	18:06
פרו, לימה (ח)	5:40	5:37	8:14	8:12	8:44	8:43	9:48	9:47	18:06	18:07	18:29	18:30	17:49	18:40
צרפת, ליון (ק)	8:07	8:15	10:02	10:05	10:44	10:48	11:39	11:41	18:43	18:33	19:15	19:06	18:17	19:18
צרפת, פריז (ק)	8:22	8:31	10:12	10:16	10:56	11:01	11:50	11:53	18:49	18:38	19:22	19:12	18:22	19:25
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:41	5:41	8:10	8:09	8:39	8:39	9:41	9:40	17:40	17:39	18:03	18:02	17:21	18:11
קנדה, טורונטו (ק)	7:41	7:48	9:39	9:42	10:19	10:23	11:15	11:17	18:25	18:16	18:54	18:45	18:00	18:57
קנדה, מונטריאול (ק)	7:20	7:29	9:16	9:19	9:57	10:01	10:52	10:55	17:57	17:48	18:29	18:19	17:31	18:32
קפריסין, לרנקה (ק)	6:57	7:03	9:06	9:08	9:41	9:44	10:39	10:40	18:02	17:55	18:29	18:23	17:38	18:34
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:39	7:51	9:16	9:22	10:08	10:13	11:00	11:03	17:41	17:28	18:21	18:08	17:12	18:23
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:15	7:27	8:50	8:55	9:42	9:48	10:34	10:38	17:16	17:02	17:53	17:40	16:46	17:55
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:49	6:58	8:42	8:46	9:25	9:29	10:20	10:22	17:21	17:11	17:54	17:45	16:55	17:58
שווייץ, ציריך (ק)	7:55	8:03	9:47	9:51	10:30	10:34	11:25	11:27	18:30	18:20	18:59	18:49	18:03	19:02
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:10	6:11	8:35	8:35	9:04	9:05	10:05	10:05	17:55	17:52	18:18	18:16	17:35	18:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: **chazak@zahav.net.il** - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00600
22/10/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

חורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

